

HAYMONIS

HALBERSTATENSIS EPISCOPI

IN DIVINI PAULI EPISTOLAS

EXPOSITIO

(Juxta editionem principem, anno 1519 Argentorati datam *).

OTTOMARUS LUSCINIUS

JURIS PONTIFICII DOCTOR

SIXTO HERMANNI, *parcho Divi Thomæ Argentinensis, S. D.*

Si votis proficeremus, atque eo potissimum quis-
que promoveretur quo maxime vellet, nunc aliud in
desiderio mortalium videris cæteris anteferri, Sixte,
litteris et integritate spectabilis, quam quod tu veluti
unicum scopen plebi Christianæ etiam atque etiam
proponis, repetis, inculcas; nempe bonorum omnium
affluentiam, et absolutam quamdam felicitatem? Id
est sane quod jamdudum indagarunt philosophorum
diversæ familiæ, quanquam paulo remissius, id est
quod nemo omnium non maximopere concupiscat,
nemo non optet esse quam præsentissimum. Sed
longe secus evenit atque cogitamus futurum, ardua
ducit ad hoc ipsum via quod est summum, nulli
sponte ac præter merita offertur quando sudorem
etiam virtuti, cum et ethnicus quispiam attingere
potest, Deus proposuerit. Ad summum igitur istuc
conscendere haudquaquam possumus nisi eum tollem
qui summus est teneamus. Ipse est qui viam sese ad
summa enitentibus ad futurum palam pollicetur, ut
sciremus qua foret eundum. Ipse est qui veritatem
se esse monstravit, ne errore quopiam per ambages
a recta deflecteremus. Ipse est postremo qui vitam
sese obtulit ne ambigeremus quo esset contendend-
um. Sponsorem igitur veracem atque adeo ipsam
veritatem sectemur oportet, cui vel soli conjuncta
sunt omnia. Atqui in primis hæsito num alibi magis
spiret viva et longesimillima hujus beatitudinis imago
quam in arcanis litteris, quæ Spiritu Dei conceptæ
sunt et verissime animantur, in quibus perpetuo nos
sermone alloquitur, docet et solatur Deus. Nam nisi
me fallat opinio, jamdudum Aristotelicis conclama-
tum est etiam decretis. Talem esse quemquam qua-
lem sua ipsius dicta factaque indicarent. Atque id
quidem nisi libris e sacris discere nobis liceret quid
gessisset aut quæ dogmata posteris sanxisset Serva-
tor noster Christus, felicitatis summæ præco, imo
vero ipsa perfecta felicitas, dispeream, si non jam-
dudum in erroris chaos prolapsi fuisset. Quan-
quam ne sicquidem omnino absit labendi periculum,
ubi videas vulgus hominum, tum eorum qui sunt

omnis litteraturæ expertes, tum vero horum etiam
qui titulis inanibus doctoris gloriuntur, dictu mirum
quantam zizanias vim in sementem Christi consper-
gere. Fallor si non mille superstitiones, mille præsti-
gias et totidem anilium fabularum deliramenta in-
venias, quæ sensim in Christianam religionem irre-
pserint, non tam aliam ob causam quam quia divi-
nas illas litteras vel prorsus non attingimus, vel
forte frigidius aut minori sedulitate, fervore, ac cura
quam par erat. Scitent nostro ævo passim, inex-
hausta quadam colluvie quæstionum omnia, factio-
nosophisticarum argutiarum tam immenso tanquam
vario examine eruperunt, ut summo etiam ingenio
præditis satis factum videatur si post innumeros
exantlatos labores vel sero tandem Thomistæ nomen,
Scotistæ aut Occanistæ sibi liceat vindicare. Atque
interea quis est qui in lege Domini dies meditetur
noctesque? Cum ne aliud quidem dici possit ad bea-
titudinem assequendam compendiosius et ad veram
sapientiam indagandam expeditius perducere. Jure
igitur optimo, nisi malis nostris velimus longius
delectari, cogimur, Sixte amicissime, jam tandem
resipiscere, et contemptis parum sinceris rivulis,
imo omni prorsus ex parte turbidis, ad fontanam
puritatem, quo propius fieri poterit, accedere; ad
veteres, inquam, illos graves ac solidos scriptores
qui profunda æternæ sapientiæ sensa ex Scripturæ
arcanæ penetralibus, patente meatu nobis eruerunt;
atque utinam pari studio tenerentur omnes, videres
enim Christo non tam nomine nobiscum quam votis,
verbo et opere convenire. Habent enim hoc quodam-
modo sibi conjunctum sæculentæ disciplinæ, ut con-
tagione sua non parum efficiant moribus. Cæterum,
dum omnes ejusce farinæ, ut dicitur, doctores excuti-
mus, commodum nobis Haymonem tua opera suppe-
ditasti, qui Pauli apostoli verba, seu malis, cum
divo Hieronymo, tonitrua dicere, ea diligentia me-
ditur, ea trutina expendit, ea facilitate aperit, ut si
etiam non nihil ei defuisse videatur (quis est enim
qui in re tam immensa non alicubi vacillet), seduli-

* Titulus sic se habet: *Doctissimi Haymonis Saxo-
nis, episcopi Halberstattensis, in divi Pauli Epistolas
cum brevis tum perlucida Expositio, nuper Argento-
rati stanneis calamis primum excusa. Sequitur: Ma.
Hiero. Gebuilerii ad lectorem tetrastichon:*

Mystica divini pernoscere dogmata Pauli

Qui cupit, hunc librum comparet atque legat.

Hactenus obscuri sensus et ænigmata quæque

Lucis magis clara nunc resoluta patent.

Ad calcem libri: Excussum Argentinæ per Renatum

*Bect civem Argentinensem, anno 1519. In fronte ope-
ris hæc nota legitur recentiori manu scripta: Opus
rarum, teste Th. Bartholino de Morbis Biblicis, cap.
23, p. 84; Th. Honerto in Proleg. ad Epist. ad Rom.,
p. 21; Dan. Gerdesio, in Florilegio librorum raro-
rum, p. 161, seqq. Est vero hæc editio præsertim me-
morabilis ob epistolam Ottomari Luscinii, juris pon-
tificii doctoris qua ad epistolam dedicatorem edito-
ris, Sixti Hermanni, respondet, et in qua vivum ve-
rilatis Christianæ testimonium exhibetur.*

atem tamen et summam diligentiam defuisse homini
audquaquam dicere queas. Est igitur tuis auspiciis
n lucem Haymo noster, et cum plerisque aliis
risci ævi doctoribus hoc sæculo renascatur. Faces-
ant sophisticæ spinæ etiamnum acutæ, delitescant
enes suos assertores verborum nunquam finienda
ertamina, quando omnis contentio quo a charitate
ongius abest, a Christo nimirum aberit quam lon-
gissime. Refloreat prisca simul cum moribus stu-
lia, profani esto quidquid pios ac sanctos reddere

non postest suos professores. Nos cœlestem hanc
alimoniam vegetandis animis accommodatam cre-
bro degustabimus, ac veluti munda animalia rumi-
nabimus, ut Deo auctore ex conversatione nostra ve-
ros nos æstimet theologos quisquis nobis convixerit,
et istis qui sola umbra gloriantur suos inanes titu-
los ceu personatis tragœdiarum regibus relinque-
mus. Vale, optime Sixte, et Ottomarum tuum (ita
ut facis) dilige. Argentorati. Kalendarum Decem-
bris; anno redditæ salutis 1518.

SIXTUS HERMANNI

ARTIUM MAGISTER

Consullissimo OTTOMARO LUSCINIO juris pontificii doctori, S. D.

Quas ad me super Haymonis Paulinarum epistola-
rum fidelissimi expositoris præconio, eximie doctor,
dedisti litteras non citra maximum animi mei re-
creamen diligentius perlegi, quod cum docte, cum
erudite, penates Christianæ theologiæ subire peten-
tibus semitam et quidem compendiosam proposueris
haud temere notando quos antiquioribus Ecclesiæ
doctoribus posthabitis, cavillatoria quæstiones plus
æquo delectant, quibus ad decrepitam ferme ætatu-
lam Stentorea (ut aiunt) voce inter se digladiantur.
Non inficior scholasticam illam theologiam pro inge-
niorum exercitio litterariis archigymnasiis necessa-
riam; verum omnem vitæ cursum, classicis et avitis
sacrarum litterarum scriptoribus spretis, eidem con-
tentioni dedicasse veluti ridiculum cuique nasum
habenti damnandum censeo. In omni, ut nosti, ac-
tione cum excessum defectus fugiendi sunt; quo-

circum recentiores theosophos quæstionibus insu-
dantes omnino eliminandos, ac de ponte quasi deji-
ciendos, arbitror minime, verum omnes ingenii
nervos vetustioribus præteritis doctoribus illuc dum-
taxat extendissime, ipsa stoliditate stultius quis on-
judicabit? Quocirca in hoc theologico studio ut ne-
quid nimis item, et nequid minus agatur prospici-
endum. Prodeat igitur Haymo noster in lucem,
auspicatissima alite tuo epistolio adornatus, quem te
patrono ab omni livoris mordacitate tutum iri dubi-
tamus nequaquam. Perge præterea, excellentissime
vir, musis tuis humanioribus, politiori quoque litte-
ratura, probos ac doctos viros immortales reddere,
meque amicorum tuorum rationario trabali, ut di-
citur, clavo infligere, quem votis tuis vicissim semper
offendes paratissimum. Vale. Argentorati, idibus
Martis, anno Domini 1519.

IN EPISTOLAM AD ROMANOS.

ARGUMENTUM.

A Corintho civitate metropoli Achaïæ regionis
scripsit apostolus Paulus Romanis hanc Epistolam,
quos non ipse, non Petrus, non quilibet apostolorum
duodecim primum instruxit, sed quidam Judæorum
credentium, qui ab Hierosolymis Romam venientes,
ubi princeps orbis residebat, cui erant ipsi subjecti,
fidem quam apud Hierosolymam didicerant Roma-
nis evangelizaverunt. Causa autem scribendi hanc
Epistolam, hæc probatur existisse: orta est autem
contentio inter Judæos credentes et gentiles etiam
ad fidem concurrentes: Judæi siquidem credentes,
propter sanctos patres a quibus originem ducebant,
et propter legem quam soli inter cæteras gentes ac-
ceperant, despiciebant gentiles venientes ad fidem,
ut pote idololatriæ superstitioni hactenus deditos,
dicentes propter observationem legis cui servierant,
meruisse gratiam Christi fidemque Evangelii. Econtra

Gentiles præferebant se nihilominus Judæis, impro-
perantes eis mortem Filii Dei, simulque protestaban-
tur se idolis obsequium venerationis minime exhi-
buisse si legis præcepta aut prophetarum oracula
habuissent. Omnibus his igitur præbuit se Paulus
apostolus medium, omnes illorum contentiones
destruens, quæ in prologo hujus Epistolæ narrantur:
et quasi bonus concionator extenta manu illos allo-
quens, omnes ad unam concordiam adduxit, osten-
dens nullum eorum suis meritis esse salvatum, sed
per gratiam Jesu Christi, quia omnes Judæi et gen-
tiles sub peccato tenebantur.

PROLOGUS.

Epistola, Græco vocabulo, Latine dicitur super-
missa vel addita, sicut epigramma, id est super-
scriptio, et epitaphium super sepulcrum. Epi quidem
sonat, super, stola vero, missa. Epistolæ autem istæ

idcirco dicuntur supermissæ vel additæ, eo quod super Vetus Testamentum et gratiam Evangelii, ubi perfecta salus consistit, ab apostolo sint missæ credentibus, ad resecanda præsentia atque orientia vitia : et ut si quis transgressus fuerit Evangelium, hic inveniat medicinam salutis : quatenus vindictam Evangelii possit effugere, redditur illi per dignam poenitentiam. Sunt supermissæ non dignitatis causa quod superexcellant, sed ad completionem illorum postea scriptæ. Epistola autem ista non illum ordinem tenet in corpore Epistolarum quo scripta est, sed causa dignitatis Romanorum, qui tunc temporis universis gentibus imperabant, primatum obtinuit. Hoc autem factum est non ab Apostolo, sed potius ab illo qui omnes ejus Epistolas sub uno corpore curavit colligere. Notandum autem quod sicut Moyses legislator Israelitico populo a Pharaone liberato decem præcepta legis tradidit (*Exod. xxix*), ita apostolus Paulus credentibus in Christum, et a Pharaone spiritali erutis, decem Epistolas scripsit. Nam quatuor reliquas ad discipulos misit, duas videlicet Timotheo, unam Tito, unam Philemoni. Pauli. Paulus, ut Hieronymus dicit, a primo spolio quod sanctæ Ecclesiæ contulit, a Paulo videlicet Sergio proconsule, quem apud Cyprum convertit (*Act. xiii*), hoc nomen sibi imposuit : ut sicut Parthicus, qui Parthos superavit, et Germanicus, qui Germaniam vicit, quilibet dux Romanorum dictus est, sic ab eo principe quem prius superavit sit appellatus Paulus. Beatus vero Augustinus dicit *modicum* interpretari Paulum, id est humilem. Unde ipse dicit : *Ego sum minimus omnium apostolorum* (*1 Cor. xv*). Dicitur et apotypspaulys [*ἀπό τῆς παύλης*] secundum quosdam, id est a cessatione persecutionis : vel certe, ut quidam dicunt, binomius fuisse intelligitur, ut plurimi inveniuntur duobus nominibus vocati, sicut Ozias qui et Azarias in Veteri Testamento ; in Novo vero Matthæus, qui et Levi. Unde in Actibus apostolorum legitur : Saulus, qui et Paulus invalescebat et confundebat Judæos. Vel etiam more sanctorum, communicationem meruit nominis, ut Abraham et Jacob, et Simon qui et Petrus vocatus est a Domino, ut qui persecutor vocatus est Saulus, id est infernalis, post prædicator effectus diceretur Paulus, id est humilis Christi discipulus. Apostoli. Apostolus Græce, Latine dicitur *missus*. Et iste audivit a Domino : Longe mittam te ad gentes (*Act. xiii*). Apostolorum autem genera sunt quatuor. Primum est quod nec ab hominibus fit nec per hominem, sed a Deo tantummodo, de quorum numero fuerunt Moyses, Isaias alique quamplurimi prophetarum, duodecim quoque apostoli, qui quamvis ab homine Christo essent missi, tamen ipse homo erat et verus Deus. Moysi ergo dictum est : *Mittam te ad Pharaonem* (*Exod. iii*). Isaiæ quoque : *Quem mittam ? et quis ibit nobis ?* Et ille : *Ecce ego, mitte me*, et Dominus : *Vade ad populum istum* (*Isa. vi*). Secundum quidem quod a Deo est, sed per hominem : de quorum numero existit Josue,

A qui, Deo præcipiente atque volente, per Moysen missus est, alique quamplurimi, qui electione populi pro vitæ meritis Deo volente electi sunt. Voluntas enim populi plerumque voluntas Dei est. Tertium, quod ab homine est tantummodo, et non a Deo, cum favore hominum aliquis eligitur, non pro bona conversatione, neque causa religionis, sed nobilitatis parentelæ : seu cum quis pretio subregatur in sacerdotii dignitatem : de quorum numero dicit uni beatus Ambrosius episcopus : Nisi centum solidos dedisses, hodie episcopus non esses. De istorum etiam numero erant illi de quibus dicitur in libro Regum (*1 Reg. xii*), qui temporibus Jeroboam implebant manus suas et fiebant sacerdotes idolorum. De istis ergo talibus dicit Dominus per prophetam : *Ipsi regnaverunt, sed non ex me : principes exstiterunt, et non cognovi* (*Ose. viii*). Quartum quoque genus est apostolorum, quod neque a Deo, neque per hominem sit, sed a semetipso tantum constat, ut sunt pseudoprophetæ et pseudoapostoli, dicentes : Hæc dicit Dominus, cum Dominus non miserit eos. Sciendum est autem inter hos omnes, quosdam tantæ dignitatis esse, ut et apostolatus et prophetiæ sublimentur honore, ut fuit Moyses, Isaias, Joannes quoque Baptista, de quo dicitur : *Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te* (*Marc. i*), ex quibus fuerunt et apostoli, qui præmia electorum et tormenta reproborum suis auditoribus prædixerunt, quodam honore prophetiæ insigniti. Ad Romanos. Romanos appellat hic Apostolus, qui ex Judæis gentibus credentes in partibus Italiæ habitabant. Interpretantur autem Romani sublimes sive tonantes, quia illo tempore quo Apostolus hanc Epistolam eis misit, cunctis gentibus principabantur. Ideoque sublimiores erant omnibus populis, et intonabant præcepta publica et privata, eorumque fama in omnium hominum resonabat ore.

CAPUT PRIMUM.

Paulus servus Jesu Christi. De nomine Apostoli jam superius dictum est : sed quærendum est cum Dominus dicat : jam non dicam vos servos, sed amicos meos (*Joan. xv*), quare Apostolus se servum appellet. Ad quod dicendum duo genera esse servitutis : unum videlicet timoris, alterum amoris. Est quidem servitus timoris, qua timet servus dominum suum, timens ab eo flagellari si per omnia ejus voluntati non obedierit. Et est servitus amoris filiationisque, qua servit bonus filius patri, timens ejus offensam, quo scilicet genere servitutis vocat se Apostolus servum Jesu Christi. De qua et ipse Dominus ait : *Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite, Servi inutiles sumus* (*Luc. xvii*). Hoc est non servus timoris et pænæ, sed servus amoris et filiationis, quo, ad instar filii, non vult offendere Christum Jesu. Hoc nomen est ab angelo humanitati impositum, dicente ad Mariam : *Vocabis nomen ejus Jesum* (*Luc. i* ; *Isa. vii* ; *Matth. i*). Jesus enim Latino

eloquio *salvator* vel *salutaris* interpretatur. Cujus A
 nominis etymologiam exponens angelus, dixit : *Ipse*
enim saluum faciet populum suum a peccatis eorum.
 Si vero nomen divinitatis illius requiris, Verbum
 Patris vocatur. *Christus*, Græce, Latine dicitur *un-*
ctus, Hebraice *messias* : siquidem unctus est ipse non
 oleo visibili, sed oleo invisibili, plenitudine videlicet
 Spiritus sancti. De qua unctione dicit Psalmista :
Unxit te Deus, Deus tuus oleo latitiæ (Psal. XLIV).
 Aliis fuit olim adjectivum hoc nomen, sacerdotibus
 videlicet, regibus et prophetis, sed Jesu factum est
 proprium : *Vocatus apostolus.* Est vocatio generalis,
 de qua dicitur : *Multi sunt vocati, pauci vero electi*
(Matth. xx). Et est specialis, de qua idem aut Apo-
 stolus quodam loco : *Quos vocavit, hos et justificavit*
(Rom. viii), secundum quam vocatus est Paulus B
 apostolus, id est *missus*. Notandum autem idcirco
 nomen apostolatus ab Apostolo in omnibus esse
 positum Epistolis, ut majoris honoris et dignitatis
 essent ejus Epistolæ apud auditores. *Segregatus*, id
 est electus ad Evangelium prædicandum. Vel *Segre-*
gatus, id est a grege separatus, a cæteris videlicet
 discipulis, non mente sed corpore, quia cor unum et
 animam unam habebat cum cæteris. *Segregatus est*
corpore ab aliis, Spiritu sancto præcipiente : Segre-
gate mihi Barnabam et Paulum (Act. xiii), et desti-
 natus est gentibus totius orbis prædicator. Verbi
 gratia : Sicut homo extendit brachium ad operan-
 dum, et tamen non idcirco præciditur a reliquo
 corpore, ita Paulus apostolus destinatus est quidem C
 gentibus ad prædicandum, sed tamen non ideo sepa-
 ratus est a cæteris apostolis mente et desiderio. Et
 cum reliqui apostoli singulis in locis prædicassent,
 et singula regna tenuissent, verbi gratia : Andreas
 Achaïam, Thomas Indiam, Matthæus Æthiopiam,
 ite omnibus gentibus et omnibus regni prædicator
 existit ; unde ipse dicit : *Qui operatus est Petro in*
apostolatum circumcisionis, operatus est et mihi
inter gentes (Gal. ii). Quod tale est ac si aliis verbis
 diceret : Qui Petrum constituit magistrum Judæo-
 rum, me quoque magistrum voluit præficere omni-
 bus gentibus. In *Evangelium Dei*, Marcus dicit, *Ini-*
tium Evangelii Jesu Christi, isto econtra Evange-
lium Dei Patris esse affirmat. Quare fit ista diver-
 sitas ? Quia, ut Filius ait, omnia Patris sua sunt,
 et sua Patris ; ideoque unum Evangelium commu-
 niter possident, id est *bonum nuntium*. Nam sicut
 una substantia est Patris et Filii, una potestas, una
 deitas, ita unum Evangelium est Patris et Filii.
 Quid ergo est Evangelium ? Bonum nuntium, ut
 diximus. Et quod est melius nuntium quam omni-
 potentem Deum Trinitatem habere in personis, uni-
 tatem in substantia ; Patrem ingentem, Filium uni-
 gentum, Spiritum sanctum procedentem ab utroque,
 annuntiare nativitatem quoque Christi secundum
 divinitatem ante secula, secundum humanitatem in
 fine temporum, miracula illius, passionem, resur-
 rectionem, ascensionem ad coelos, adventum illius
 ad judicium, resurrectionem generalem, gloriam

electorum, damnationem reproborum. Ad ista om-
 nia prædicanda segregatus est Apostolus. Sequitur :

Quod ante promiserat per prophetas suos. Sicut
 promisit Deus Pater per prophetas Filium suum ad
 salutem humani generis in mundum esse venturum,
 sic promisit et sanctum Evangelium. Notandum quod
 quia cum dixisset *per prophetas*, statim subintulit
 suos ; prophetæ enim nomen commune est, et acci-
 pitur aliquando pro bono, aliquando pro malo. Nam
 sicut fuerunt in Veteri Testamento prophetæ boni,
 qui Spiritu sancto afflati multa mysteria sibi divi-
 nitatis ostensa prædixerunt, ita fuerunt et falsi dicen-
 tes : Hæc dicit Dominus, cum Dominus non miserit
 eos. Unde et per Isaiam dicitur : *Et propheta loquens*
mendacium ipse est cauda (Isa. ix). Non ergo per isto-
 rum ora promisit Evangelium, sed potius per illorum
 quos ipse in veritate misit. Unde per Jeremiam di-
 citur : *Disponam, inquit, domui Israel et domui Juda*
Testamentum Novum (Jer. xxxi), id est Evangelium.
 Et iterum : *Feriam, inquit, vobiscum pactum semi-*
piternum (Ibid.). Psalmista quoque, qui legem Mo-
 saicam habebat, exorabat dicens : *Legem Evangelii*
constitue mihi (Psal. cxviii). In *Scripturis sanctis de*
Filio suo. Sunt scripturæ non sanctæ, ut sunt dicta
 philosophorum, Platonis seu Aristotelis, carmina
 poetarum, Homeri seu Virgilii, aliorumque poeta-
 rum gentilium. Scripturæ vero sanctæ appellantur
 lex et prophetæ atque psalmi, quia sanctificant obser-
 vationes suas, prohibendo vitia et commendando
 virtutes. Quæ Scripturæ sanctæ vel Evangelium de
 Filio Patris, id est de Christo sunt, quia illum annun-
 tiant. Multi quidem sunt filii Dei secundum adop-
 tionem, de quibus Joannes dicit : *Quia quotquot re-*
ceperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri
(Joan. i), sed unus est proprius naturalisque Domi-
 nus Jesus Christus ; de quo ipse Pater : *Hic est, in-*
quit, Filius meus charissimus (Matth. iii). Et de quo
 Apostolus : *qui factus est ei,* inquit, id est a Deo
 Patre Filius, *ex semine David secundum carnem.*
 Dominus Jesus ex duabus substantiis, divina scilicet
 et humana, id est in unitate personæ subsistens,
 verus Deus est et verus homo ; secundum quod Deus
 est, non est factus, sed genitus, quia non est crea-
 tura ; secundum autem carnem, factus ex semine
 David, qui fuit de tribu Juda. De cujus progenie D
 descendit beatissima virgo Maria, ex cujus semine
 formata est caro Dominica, opere Spiritus sancti
 in utero virginali. Unde satis convenienter dicit
 Apostolus, quia *factus est Deo Patri ex semine David*
secundum carnem, qui erat Dominus et creator Da-
 vid secundum divinitatem.

Qui prædestinatus est, id est præordinatus et præ-
 anitus, *Filius Dei in virtute* ; subauditur divinitatis
 et in potentia Verbi, a quo assumptus est ipse homo
 in unitate personæ. Origines dicit : Qui destinatus
 est Filius Dei, dicens destinari illum posse qui est,
 prædestinari qui non est. At vero secundum beatum
 Augustinum melius est dicendum : *Qui prædestina-*
tus est Filius Dei, quia non de Verbo loquitur. Sic

Apostolus, sed de homine, qui non erat antequam factus esset. Humanitas enim quæ non erat antea, illa est prædestinata et præfinita, sive præordinata, sine suis meritis, ut Filius Dei esset, assumpta a Verbo in virtute divinitatis, et in potentia Verbi et unita illi in unitate personæ, secundum Spiritum sanctificationis. Spiritus sanctificationis appellatur hinc Spiritus sanctus, quia sanctitatem præstat angelis et hominibus justis qui etiam formavit, vivificavit et sanctificavit ipsum hominem in utero virginali, ex semine virginis sine semine viri. Considerandum est autem quia non fuit ei Spiritus sanctus pro semine, nec dicimus illum patrem esse humanitatis, ne dicantur esse duo patres, quod omnino nefas est dicere: non enim omne quod nascitur ex nobis utique filius noster est. Verbi gratia: capillus nascitur de capite, et tamen non ideo filius capitis recte dicitur. Pediculi ex nobis quoque nascuntur, et tamen filii nostri nequaquam dicuntur. Ita ergo et ille homo assumptus a Verbo, de Spiritu sancto conceptus, id est opere Spiritus sancti formatus est, sed tamen non est filius Spiritus sancti. Jungatur ergo ita beato Augustino docente. Qui prædestinatus est Filius Dei in virtute divinitatis et potentia Verbi, ex resurrectione mortuorum, primus resurgere et primus cœlos penetrare. Destructo enim mortis imperio, ipse primus omnium mortuorum electorum resurrexit, juxta quod Joannes de illo dicit: Qui est primogenitus mortuorum, et princeps regum terræ, et primitiæ dormientium Christus (*Apoc. 1*); et sicut primus resurrexit, ita et primus cœlos penetravit, dans fidelibus suis post se aditum ingrediendi. Aliter, secundum beatum Ambrosium, merito dicit illum prædestinatum esse Filium Dei ex resurrectione, sive post resurrectionem, quia tunc patuit verus Filius Dei esse, quando in morte illius multa miracula occidentia compulerunt dicere: *Vere Filius Dei erat iste* (*Matth. xxvii*). Siquidem antequam suspenderetur in ligno pro salute generis humani et moreretur, multaque miracula fierent in passione illius, quæ Evangelium narrat, a paucis cognoscebatur Filius Dei esse, intantum ut apostoli quoque, dum comprehenderetur, relicto eo, fugerent. Sed postquam sol obscuratus est in morte ejus, terra tremuit, monumenta aperta sunt, velum quoque, templi scissum est, et resurrexit, cognitus est esse verus Filius Dei, sive etiam quando post resurrectionem ascensionemque suam misit apostolis Spiritum sanctum, quo inflammati cœperunt loqui omnium gentium linguis magnalia Dei, tunc potius cognitus est esse verus Filius Dei, ab his videlicet de quibus Lucas dicit quod una die crediderunt tria millia, altera die quinque millia (*Act. 2*). Digna autem consideratione animadvertendum est, quia non dixit Apostolus absolute: *Qui prædestinatus est Filius Dei in virtute ex resurrectione mortuorum*, sed adhuc addidit aliquid, dicens, *ex resurrectione mortuorum Jesu Christi*, hoc est tantummodo electorum ad se pertinentium; simulque nobis demonstra-

tur quia sicut suam resurrectionem procuravit, ita quoque multorum mortuorum corpora et animas pariter resuscitavit secum, tam illorum de quibus dicitur: *Multa corpora sanctorum qui dormierant surrexerunt* (*Matth. xxvii*), quam etiam omnium electorum. Ex quorum ergo resurrectione mortuorum apparuit Christus verus Filius Dei esse, *Jesu Christi*, id est illorum qui ad se pertinebant, quos ipse resuscitat ad vitam et de quibus idem Apostolus dicit, *ut sit ipse primogenitus in multis fratribus* (*Rom. viii*). Nam de resurrectione reproborum nihil hic dicitur. Potest et ita conjungi: Paulus servus vocatus apostolus ex resurrectione mortuorum *Jesu Christi*. Omnes quidem apostoli ante Domini passionem sunt vocati ab ipso: Paulus vero post resurrectionem ejus.

Per quem accepimus gratiam et apostolatam ad obediendum fidei in omnibus gentibus pro nomine ejus. Gratia dicitur gratis data. Et gratiam hic debemus intelligere fidem et remissionem peccatorum vel patientiam omnium laborum, pro qua remunerabimur in futurum, quæ omnia nullis præcedentibus meritis gratis data sunt cunctis fidelibus, sicut iisdem egregius prædicator dicit: *Gratia salvi facti estis* (*Ephes. 2*). Apostolatus vero nomine debemus intelligere legationem prædicationis, quam ipsi soli apostoli eorumque sequaces acceperunt qui similiter post illos officium prædicationis tenuerunt. Et ne quis putaret quod in una gente tantummodo Israelitica accepissent legationem prædicationis, dicit in omnibus gentibus ad obediendum fidei, accepisse illos apostolatam, id est ut omnes gentes obediant fidei Evangelicæ et Christi, quod unum est. Fides autem dicitur eo quod fiat quod promittitur. Constat autem inter Deum et homines. Verbi gratia: Tempore baptismatis profiteamur nos credere in Deum Patrem, et Dominum Jesum Christum, et in Spiritum sanctum, abrenuntiare quoque diabolo et omnibus pompis ejus, omnibusque operibus ejus. Si ergo hoc observamus, fidei obedimus: sin autem, infidelitatis redarguimur. Fides igitur est, ut diximus, confessio sanctæ Trinitatis et solidum fundamentum religionis, qua veraciter credimus id quod nequaquam videre valemus. Si autem quod credimus jam videmus, fides jam non est habenda, sed cognitio. Notandumque, quia pro nomine Christi, id est vice nominis ejus dicit se accepisse apostolatam. Sic enim ait eis Dominus: *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos* (*Joan. xx*), id est sicut misit me Pater in nomine suo, ita et ego vos vice nominis mei mitto ad prædicationem. Unde et iisdem Apostolus alias dicit, pro Christo, id est vice Christi legatione fungimur. Itemque, *Obsecramur pro Christo, reconciliamini Deo* (*II Cor. v*).

In quibus, subaudis gentibus, estis et vos, Romæ habitantes Judæi et gentiles, vocati Jesu Christi, id est ab illo vocati estis per nos ut in eum credatis, vel etiam in hoc vocati estis illius, quia ab illo nomen Christianitatis promeruistis.

Omnes qui sunt Romæ, dilectis Dei vocatis sanctis. *Dilectis Dei* dicit, id est electis ad fidem et gratiam. Quod autem dicit *vocatis sanctis*, sic videntur hæc verba sonare, quod jam sancti essent quando vocati sunt, sed non convenit. Qui enim erant peccatores et iustissimi, vocati sunt sancti, id est ad hoc electi et vocati sunt, ut essent sanctificati per baptismum. Tale est et illud, quod in cantico Zachariæ patris Joannis Baptistæ. *Visitavit, inquit, et fecit redemptionem plebi suæ* (Luc. 1). Non enim invenit illam esse plebem suam, sed visitando et redimendo suam fecit esse. Notandum autem quia initium hujus Epistolæ longo circuitu distenditur, ac per hoc ejus distinctio solerter est consideranda: simulque considerandum salutationes Epistolarum sub tertiis personis consistere. Legatur ergo per commata ac sub distinctionibus: *Paulus servus Christi Jesu*, etc., usque, *In quibus estis et vos vocati Jesu Christi*, ibique ponatur media distinctio, deinde inferatur, *Omnes qui sunt Romæ, vocatis sanctis*, ibique fiat plena distinctio, et subaudiatur tertia persona, salutem optat. Nam quod sequitur, *Gratia vobis*, extra salutationem est, quia secunda persona est ad quam debet post salutationem primam loqui. *Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro et Domino Jesu Christo*, subaudis sit. *Gratia vobis*, id est fides et salus qua remittuntur peccata tempore baptismatis, et pax qua reconciliamur Deo Patri per sanguinem Filii sui. Quidam ita volunt intelligere distincte, ut dicatur gratia vobis a Deo Patre, qui gratis misit Filium, et pax a Domino Jesu Christo, cujus passione reconciliamur tam Deo quam angelis; sed melius utrumque a Deo Patre datum intelligitur, utrumque a Filio, quia gratia et pax a Patre et Filio æqualiter confertur. Spiritus sancti vero personam idcirco reticuit, quia in donis suis eum comprehendit, id est in gratia et pace. Ait enim Veritas Samaritanæ mulieri: *Si scires donum Dei* (Joan. 4), id est Spiritum sanctum. Quia enim per eum divinitus honorantur electi, ideo, ut diximus, in donis intelligitur. *Gratia* enim, id est remissio peccatorum, quam percipiunt credentes in lavacro baptismatis, et pax per quam reconciliationem merentur, æqualiter a tota Trinitate præstantur.

Primum quidem gratias ago Deo meo pro omnibus vobis. Huc usque salutio: post salutationem vero sequitur statim textus Epistolæ. Beatus Apostolus in exordio suæ Epistolæ a gratiarum exorsus est actione, adimpleor utique mandatis suis quod dixit alibi: *In omnibus gratias agite* (1 Thess. v). *Gratias*, inquit, *ago*, id est laudes refero Deo meo pro vobis. Bene autem addit *meo*, quia cum omnium rerum unus sit Deus per naturam, eo quod sit creator omnium, illis proprie tamen per gratiam Deus dicitur esse, quod merito fidei et justitiæ ejus cultores esse probantur, sicut beato Paulo aliisque Christi fidelibus. Hinc dicitur: *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Jacob* (Exod. 3), per gratiam et vitæ meritum. *Quia fides vestra annuntiatur in universo*

mondo. A toto partem accipe: neque enim totus mundus illorum fidem annuntiabat, sed per plures mundi partes divulgabatur novam fidem Evangelii eos percepisse, ut pote qui tunc temporis pene omnibus gentibus dominabantur. Ab illis qui Romam veniebant, indeque ad propria rependebant eorum fides multis annuntiabatur gentibus. *Fides* dicitur eo quod fiat, quod sicut promittitur, ita debeat impleri: sin autem non fuerit adimpleta, jam non est fides.

Testis enim mihi est Deus. Videtur contra Dominicum præceptum jurare apostolus quo dicitur: *Nolite jurare omnino.* Sed quia veritatem jurare, necessitate compellente, non est peccare, ut ab Augusto dicitur. Coactus Apostolus ut crederetur ei ab auditoribus, dum jurat non peccat. Tutius tamen est non jurare, quia qui nunquam jurat, nunquam perjurium perpetrat. *Cui servio in spiritu meo.* Non ait adoro, sed *servio*. Sunt quidam qui corpore et voce Deum aut homines fecte adorant, sed non spiritu, id est mentis affectu. Plus est ergo dicere, *cui servio in spiritu* quam adoro: quia hic intelligitur servitium amoris et integræ dilectionis. *In Evangelio Filii ejus*, id est prædicatione Christi, Evangelium, ut diximus, bonum nuntium sonat. Dicit enim: *Pœnitentiam agite, appropinquabit regnum cœlorum* (Matth. 3). Prædicare quoque conceptionem et nativitatem Christi et reliqua, dispensationis ejus mysteria evangelizare est. *Quod sine intermissione memoriam vestri facio, semper in orationibus meis.* *Sine intermissione* dicit, quia omni die, omni nocte orationi incumbens, eorum memoriam faciebat. Nam aliter hæc verba stare non valent, qui comedebat, dormiebat. Homo siquidem mortalis erat adhuc Apostolus, ideoque mortalis indigebat operari, comedere atque dormire. His enim omnibus indiget homo mortali tegmine indutus. In hoc vero quia orationi instabat, in semetipso primum opere prætendebat, quod ipse alibi suis auditoribus exhortando præceperat: *Sine intermissione, inquiens, orate. Obsecrans, si quomodo tandem aliquando prosperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos* (1 Thess. v). Si quomodo, id est si aliquo modo, tandem, ad ultimum vel vix. Bene dicit *obsecrans* si aliquo modo *prosperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos*, quoniam sunt quidam qui Dei permissione, non voluntate, prosperum iter videntur accipere ad malum, si quando homicidium aut aliquod festinent scelus perpetrare. Sed Apostolus omnia prospera quæ sine voluntate Dei veniunt nihili pendit, et pro nihilo deputat. Nam aliter prosperum iter se posse habere non putabat, nisi voluntas Dei, quæ omnia novit, et in omnibus nos prævenit bonis, præcedit et fovet, illuc cum duceret, ubi fructum aliquem haberet.

Desidero enim videre vos. Ideo dicit desiderare se venire ad illos, ut illos ad amorem suum excitaret, ut et ipsi desiderarent illum. Desiderabat autem illos videre, ut aliquid gratiæ prædicationis et miraculorum illis largiretur, sicut sequentia manifestant. *Desidero*, inquit, *videre vos: ut aliquid gratiæ spiritalis*

impartiar vobis ad confirmandos vos, ut confirmem A fidem vestram doctrina et prædicatione atque miraculorum virtute, suppleamque meo adventu si quid minus habetis in fide, vel etiam ut doceam vos perfectam charitatem habere, ne ab invicem dissideatis et discordiam habeatis, sicut nunc audio.

Id est simul consolari in vobis per eam quæ invicem est fidem vestram atque meam. Consolantur magistri de profectu discipulorum, quando scilicet stabilimentum fidei reperiunt in illis: econtra consolantur discipuli dum adventu magistrorum cumulat illis gratia Spiritus sancti, vel dum suam scientiam et fidem magistrorum scientiæ aut fidei concordare et participare intelligunt.

Nolo autem vos ignorare, fratres, quia sæpe proposui venire ad vos, id est et volui et proposui, et prohibitus sum usque adhuc. Prohibitus est Paulus a Deo ne antea Romam veniret quam gentibus circa Hierosolymam positis, sacrum administraret Evangelium. Deinde vero per Macedoniam Asiamque minorem prædicando Illyricum veniens, quæ est prima pars Europæ, tandem juxta animi sui votum perveniret Romam. Cum ergo dixisset Apostolus sæpe se destinasse venire ad illos, poterat aliquis illorum ei obviare interrogando ac dicere: O beate Apostole, cur disposuisti venire ad nos peccatores? Ad hæc ille, ut aliquem fructum habeam in vobis, sicut et in cæteris gentibus, id est ut mercedem eternam spiritualis gratiæ habeam in vobis de meo labore, sicut et in cæteris gentibus.

Græcis ac barbaris, sapientibus et insipientibus debitor sum. Sapientes appellat Judæos et Græcos, a quibus omnis sapientia divina, et omnis philosophia mundana exordium sumpsit, insipientes vero et barbaros, alias gentes, sicut sunt Teutonici, Britones, alique qui illorum comparatione indocti et quasi sine litteris erant. Nam sicut ab Hebræis acceperunt Latini omnem divinam Scripturam, ita et a Græcis omnem philosophiam sæcularem. Et cum in sapientia florent, se quidem sapientes, omnes vero reliquas gentes barbaras vocabant. Quorum superbiam confundit Apostolus, dum in sequentibus præponit eis Judæos. Sed considerandum est quid acceperit Apostolus, ut horum debitor esset, id est sapientium et insipientium. Nam ab ipsis non acceperat aliquid. Adeo hoc donum acceperat, ut omnium gentium linguis loqueretur, quibus eisdem gentibus fidem Christi, ut pote debitor, prædicare debebat: vel certe in hoc erat debitor omnibus gentibus, quia, sicut beatus Augustinus ait in expositione Epistolæ ad Ephesios, præ omnibus apostolis sapientiam divinam percepit. Et quare hoc, nisi ut omnibus principibus, omnibusque philosophis per sapientiam sibi datam resistere posset. Unde et Dominus ait de illo ad Ananiam: *Vas electionis mihi est ut portet nomen meum coram regibus et gentibus (Act. ix).* Sapientibus debitor erat ut eis profunda et alta mysteria panderet, sicut ipse dixit alibi: *Sapientiam loquimur inter per-*

fectos (I Cor. ii). Insipientibus debitor erat, ut secundum capacitatem illorum eis verbum mysteriorum committeret, quibus ipse dicebat: Non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus (I Cor. ii). Insipientibus vero debitor erat in hoc, ut illorum insipientiam patienter ferret.

Ita, quod in me promptum est, id est manifestum est, et vobis qui Romæ estis, evangelizare. Ordo verborum est, pariterque sensus. Quia sapientibus et insipientibus debitor sum, vobis quoque qui Romæ estis: multo promptior est mea voluntas ad evangelizandum: et sicut de fide omnium gentium, ita etiam de profectu vestræ fidei opto magnus sublimisque fulgere.

Non erubesco enim Evangelium, subaudis prædicare. Quidam credebant in Filium Dei et verecundabantur prædicare quod natus esset ex femina, quod crucifixus, quasi nolentes injuriam facere Dei Filio, sed hoc non erubescbat Paulus qui dicebat: *Non erubesco Evangelium prædicare, ac si diceret aliis verbis: Non erubesco Filium Dei prædicare in fine temporum natum, quem scio ante sæcula æqualem Patri genitum. Non erubesco mortuum prædicare, quem scio superata morte tertia surrexisse die, deinde cælos penetrasse. Et quasi aliquis diceret, quare non erubescis Evangelium? ait: Virtus enim Dei est, Evangelium in salutem omni credenti, Judæo primum et Græco.* Virtus enim Dei est, Evangelium in salutem omni homini credenti, quia per illam fidem et operationem quam Evangelium annuntiat, decrevit salvare genus humanum. Præferuntur modo Judæi Græcis, vel quia ante illos leges divinas humanasque habuere: vel quia enutriti in lege, cito per cognitionem legis pervenerunt ante illos ad fidem Evangelii, videlicet quando post ascensionem Dominicam prædicantibus apostolis crediderunt ex eis una die tria millia, altera quinque millia et deinceps multa millia. Sive etiam in hoc præfert Judæos Græcis, quia ipsi apostoli a quibus Græci doctrinam fidemque Evangelii quasi a magistris percipiebant natura Judæi erant. Notandum autem nomine Judæi, omnes Judæos credentes debere intelligi, et nomine Græci, omnes gentiles debere comprehendere.

Justitia enim Dei in eo, id est Evangelio, revelatur ex fide in fidem. Justitia Dei, id est justificatio qua justificat in se credentes, in Evangelio manifestatur dum dicitur. *Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus, id est justus, erit (Matth. xvi).* Hæc est justitia, qua omnes credentes dono Patris et Filii ac Spiritus sancti justificantur. Quæ idcirco justitia Dei dicitur, quia eam impartiendo fidelibus, justos eos reddit, et hoc ex fide, subaudis legis, in fidem sancti Evangelii, si ad Judæos referas. Quia enim in lege unius Dei notitiam et fidem habuerunt, sicut dicitur in Exodo, quod crediderunt Domino et Moysi servo ejus (Exod. xiv), facilius ex fide et cognitione unius Dei ad Evangelium transcentes, fidem sanctæ Trinitatis perceperunt. Communiter omnes credentes a fide verbo-

rum transient quandoque ad fidem rerum, quia A juxta quod promittit Evangelium fideliter exhibetur spei præmiorum, quando quod modo tenemus in fide et in spe, tunc possidebimus in re, juxta quod beatus Joannes dicit : *Charissimi Filii Dei sumus in spe, et nondum apparuit quod erimus in re. Scimus autem quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est (I Joan. III). Sicut scriptum est : Justus autem ex fide vivit. Ad hoc exemplum in oraculo Habacuc prophetæ continetur. Ex fide igitur quæ concipitur corde et profertur ore, et bonis operibus exornatur, vivit justus vita æterna. Fides autem sine operibus mortua est (Jac. II).*

Revelatur enim ira Dei de cælo super omnem impietatem et injustitiam hominum. Ira Dei appellatur isto in loco ultio diei judicii, et vindicta divina, quam omnibus reprobis inferet Dominus in die illa dicens illis : Ite in ignem æternum (Matth. xxv). Quæ vindicta divina de cælo manifestabitur, quia inde veniet Dominus ad judicium, sicut ipse per seipsum dicit : Filius hominis veniet ut reddat unicuique secundum opera sua (Matth. xvi), vel certe vindicta divina de cælo manifestatur, hoc est de Ecclesia per tuham Evangelii : quia ea quæ de die judicii et Domini adventu diximus, ibi continentur. Cæli enim nomine Ecclesia censetur. Sicut ipsa Veritas dicit : Simile est regnum cælorum decem virginibus (Matth. xxv). In Apocalypsi quoque Joannis multis in locis cæli nomine designatur. Potest et absolute intelligi, quod dicitur de cælo manifestari divinam vindictam, hoc est de Evangelio de quo Dominus dicit : Simile est regnum cælorum fermento, quod mulier abscondit in serinæ salis tribus, donec fermentaretur totum (Matth. xiii). Revelabitur, inquit, divina vindicta, super omnem impietatem et injustitiam. Impietas idololatriam significat, ut habetur in Zacharia : Impietas sedebit super talentum plumbi. Injustitia est qua contra Dominum et proximum quis injuste agit, et est sensus : Vindicta quam Dominus in Evangelio comminatur, venit super omnes idololatrias et peccatores. Sequitur : eorum qui veritatem Dei in injustitia detinent. Simplex veritas, Deus invisibilis et incommutabilis est, cujus religionem in injustitia detinuerunt, qui cultum soli Deo dignum creaturis corruptilibus impendendum judicarunt. Veritatem Dei in injustitia detinebant, qui veri Dei religionem atque honorem injuste creaturæ, quantum in ipsis erat, attribuebant, dicentes lapidi : Deus meus es, et ligno : Tu me genuisti.

Quia quod notum est Dei manifestum est in illis. Hinc jam contra philosophos istius sæculi ex maxima parte loquitur Apostolus et est sensus : Idcirco ira Dei omnipotentis veniet super reprobos, maximeque super philosophos, quia quod notum est proprie Dei est esse, scilicet quia ipse solus sic verus, verus Creator omnium rerum, manifestum est illis. Ex pulchritudine enim visibilium operum cognitio opificis et majestas innotuit philosophis, quia tam speciosæ creaturæ speciosiore habent Creatorem,

sicut fertur ab Hebræis de Melchisedech, quia considerata fabrica mundi, unum Deum excellentem creaturis esse dixit : et ideo excellentiora, id est panem et vinum Deo obtulit vero. *Deus enim illis revelavit. Sive enim per naturale ingenium et rationis donum atque acumen studii, sive per occultam inspirationem revelavit Deus eis, quia non hoc est Creator quod creatura, quia Creator est Deus, creatura vero est factura Dei.*

Invisibilia enim ipsius a creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Quod est dicere : Invisibilia sacramenta omnipotentis Dei a creatura mundi, id est ab homine maximeque a philosophis gentium, per ea quæ facta sunt visibilia, intellecta sive percepta et cognita conspiciuntur, non oculis corporeis, sed oculis mentis intelliguntur. Per ea enim quæ facta sunt ejus sacra invisibilia : sempiterna quoque ejus virtus et divinitas. Subaudis per ea quæ facta sunt visibilia conspiciuntur mente, ab illis philosophis. Ita ut sint inexcusabiles. Virtus Dei est quæ cuncta creata gubernat : divinitas vero, quæ universa replet : ideoque Deus omnipotens per naturale ingenium, et per ea quæ facta sunt visibilia, dedit philosophis multa cognoscere de divinitate sua, ut illi adorantes idola, creaturam videlicet pro Creatore, inexcusabiles sint, et non possint dicere quia Deum ignoraverint. Virtus enim Dei quæ sempiterna est, et divinitas quæ nihilominus æterna est, ex conjecturis creaturæ ostenditur.

Quia cum cognovissent Deum per naturale ingenium vel per creaturam invisibilem, non sicut Deum glorificaverunt aut gratias egerunt ; sed evanuerunt in cogitationibus suis, id est vani facti sunt a sua sapientia propter suam superbiam. et ad pristinos redierunt errores, ascribentes sibi facultatem a Deo datæ sapientiæ, et obscuratum est cor eorum insipiens : Deum non glorificaverunt, sive non honoraverunt, quia majestatem illius non publice prædicaverunt, neque docuerunt illum solum esse colendum, abjectis idolis. Gratias non egerunt, id est laudes, non retulerunt illi pro demonstratione summi et invisibilis boni. Cor quoque illorum quod illuminatum est per naturale ingenium et per gratiam Dei, postquam cœperunt idola et creaturam adorare pro Creatore, obscuratum est pro ignorantiam. Quid enim deterius et obscurius quam serpentes pro vero Deo coli ?

Dicentes enim se esse sapientes a semetipsis stulti facti sunt in hoc, cum ab illis non esset sapientia, a se ipsis eam se habere putaverunt. Quod enim contulit illis divina gratia gratis, abstulit utique dum essent ingrati.

Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, et volucrum, et quadrupedum, et serpentium. Omnis creatura quæ mutari potest in melius aut in deterius corruptibilis est. Verbi gratia : Homo corruptibilis est quia corrumpitur per senectutem, per infirmita-

tem : ad extremum etiam quando per mortem redigitur in pulverem : Deus vero omnipotens, qui non potest mutari, aut in melius aut in deterius, sed semper idem et æqualis manet, incorruptibilis solus existit. Cujus gloriam et culturam, quæ soli convenit ei qui Deus est, mutaverunt homines in similitudinem aliorum hominum, ut Assyrii, qui simulacrum Beli patris Nini regis pro Deo colebant ; et Babylonii idipsum, quem vocabant Bel, Sydonii Baal, Judæi Beelzebub, et Philisthæi Zebet : et non solum in similitudinem hominis mortui et corruptibilis, sed etiam in similitudinem volucrum, sicuti Romani qui colebant anserem, et Ægyptii qui colebant accipitrem. In similitudinem quoque quadrupedum, sicut Ægyptii qui colebant apim, hoc est vaccam albam. In similitudinem etiam serpentium, sicut Babylonii qui colebant draconem, et Ægyptii qui colebant crocodilum, qui est serpens aquaticus, natans in aqua ut piscis, pascens in terra ut bos.

Propter quod, id est quia cultum et religionem Dei falsis imaginibus tradiderunt, et noluerunt ei gratias referre pro collatis sibi divinitus donis ; *tradidit illos Deus in desideria cordis eorum in immunditiam*, id est tradi permisit a seipsis, vel ire secundum desideria cordis eorum in immunditiam, ut contumeliis, id est turpitudinibus libidinum, afficiant sive deturpent corpora sua in semetipsis. Idcirco permisit eos ire in desideria cordis eorum, ut gravius punirentur. Quomodo permiserit illos Deus secundum desideria delectationum suarum in sequentibus plenius refertur.

Qui commutaverunt veritatem Dei in mendacium, et coluerunt et servierunt creaturæ potiusquam Creatori, qui est benedictus in sæcula. Veritatem Dei in mendacium commutaverunt, id est cultum et religionem veri Dei in idololatriam. Veritas enim est Deus, mendacium vero idolum : aliter : Veritas quippe creata a Deo est, ideoque ipsa creatura non est veritas, quam ipsi in mendacium converterunt, dicentes solem et lunam aliasque creaturas deos esse, pro nihilo deputantes Deum qui est benedictus in sæcula. Veritatem Dei in mendacium commutaverunt, quando veram creaturam a Deo factam per mendacium dicebant esse quod non erat. Solem etenim et lunam dicebant mendaciter deos esse, denegantes quod erant ; quia non sunt dii, sed solummodo creaturæ in veritate. Creatura quippe a Deo facta vera creatura est, sed non est ea veritas quæ Deus est, quia deus non est : qui est benedictus in sæcula. Si ergo ille est benedictus Deus in sæcula, illi utique qui cultum et religionem ejus idolis impendebant, erant maledicti in sæcula, et temporales, id est defectum et corruptibilitatem patientes : juxta quod psalmus dicit de illis : *Erit tempus eorum in sæcula* (Psal. lxxx), quod est dicere : Defectus eorum manebit in sæcula, quia semper corrumpentur ab igne et verminibus. Sequitur :

Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominie. Propterea, inquit, quia veri Dei religionem in

mendacium commutaverunt, tradidit illos Deus, id est tradi permisit, vel ire in passiones et flagitia ignominie. Ignominia dicitur quasi qui sine nomine dignitatis. Inde dicitur ignominiosus qui desinit habere dignitatis nomen, quando deprehenditur in aliquo crimine : sicut ignobilis, sine bono nomine, et infamis sine bona fama, quales erant illi de quibus subjungitur :

Nam feminae eorum immutaverunt naturalem usum, in eum usum qui est contra naturam. Similiter autem masculi relicto naturali usu feminae, exarserunt in desideriis suis masculi in masculos turpitudinem operantes. Id est naturalis usus est ut vir et mulier in unum concubitum coeant : contra naturam vero est, ut masculus masculum polluat, et mulier mulierem. Si quis, relicta conjugē, cum alia concubuerit, turpitudinem quidem operatur et peccat, sed non contra naturam. Qui vero cum ipsa conjugē aliter quam debet concubuerit, id est in alio membro quam decet, contra naturam turpitudinem operatur, et gravissimum scelus perpetrat, et mercedem quam oportuit in semetipsis recipientes, id est quia primum Deum cognoscentes non honoraverunt, justo Dei judicio mercedem mutuum receperunt sui erroris, ut non servarent sibi honorem, traditi passionibus turpissimis. Sive etiam mercedem æternæ damnationis receperunt, quam promeruerunt pro talibus operibus : de qua idem egregius prædicator alias dicit : *Stipendium*, inquit, *peccati mors est* (Rom. iv).

Et sicut non probaverunt, id est non elegerunt nec dilexerunt, Deum habere in notitia, tradidit illos Deus, id est ire permisit, in reprobum sensum ut faciant ea quæ non conveniunt, hoc est quæ et divinæ et humanæ prohibent leges. Illi dicuntur Deum habere in notitia, qui eum semper tanquam præsentem timent : et dum considerant ejus præsentiam ubique esse, peccare non audent. Illi autem dicuntur illum non habere in notitia, qui nolunt considerare præsentiam illius esse ubique, ut sine timore liberius peccent.

Repletos omni iniquitate. Iniquitas est, quæ et anomia dicitur, quidquid contra legem Dei fit. Nam *nomos* lex, *anomia* vero quasi sine lege : et dicitur iniquitas mentis acerbitas, dum malum corde concipitur. Peccatum est perpetratio mali. Iniquitas autem et peccatum ita distinguuntur, qui iniquitas ad mentis acerbicatem sive duritiam refertur, ut diximus ; peccatum autem ad prolapsionem corporis malitia. Malitia autem est fraus aut astutia, quando videlicet aliud corde geritur et aliud ore profertur, cogitatio profertur. Cogitatio pravæ mentis malitia dicitur. Malitiæ votum vel opus malignitas appellatur. *Fornicatione.* Fornicatio autem a fornicibus, id est arcuatis domibus dicitur, quæ fornices appellabantur, ubi publicæ meretrices prosternebantur. Fornicator siquidem est, cujus corpus publicum et vulgare est. *Avaritia.* Avaritia est cupiditas rerum

inexplebilis, vel adulterium : et est in hoc loco non solum ad pecuniam, sed etiam ad coitum referendum. *Nequitia*. Nequitia est superbia vel audacia peccati. Unde dicitur : Ego novi nequitiam eorum. *Plenos invidia*. Invidus dicitur plenus invidia, qui alterius felicitate torquetur, et scinditur in duplicem passionem : cum aut quod ipse est, alium esse non vult, aut alium videns esse meliorem, dolet se non esse consimilem. Inter invidiam autem et zelum hoc distat, quia zelus vel æmulatio quæ unum sunt, aliquando in bonam partem ponitur, ut ibi : *Zelus Dominus exercituum faciet hoc* (IV Reg. xix) : ponitur et in malam partem, sicut de Joseph legitur, quod æmulantes sive zelantes cum fratres sui, id est invidentes illi, vendiderunt illum (Gen. xxxvii). Invidia vero semper in malam partem ponitur. *Homicidio*. B Homicidium dicitur ab *homine* et *cædo* verbo, inde dicitur homicida hominem cædens. Recte autem post invidiam subsequitur homicidium statim, quia ex invidia procedit homicidium, verbi gratia : Diabolus cernens hominem ad hoc factum ut locum gloriæ acciperet, quem ille superbiendo perdiderat, invidia ductus interfecit illum in anima (Gen. iii). Similiter Cain invidia commotus contra fratrem suum Abel, quia respexisset Dominus ad illum, inflammando munera ejus, ad ipsum vero non respexisset nec ad munera ejus inflammando, interfecit illum (Ibid.). *Contentione*. Contentio est ubi non ratione aliquid, sed animi pertinacia defenditur : vel ubi non veritas quæritur, sed animositas, id est C superbia fatigatur. Loqui contra alterum sine aliqua utilitate contentio maxima potest dici. *Dolo*. Inter dolorem et dolum hoc distat, quia dolor ad infirmitatem corporis pertinet, dolus vero est mentis calliditas, dictus ab eo quod deludat verbis fictis. Inter dolum autem et insidias et fraudem hoc interest, quia dolus animo fit, insidiæ loco sive zelo, fraus vero circa fidem mutuam. *Malignitate*. Malignitas est malitiæ opus quæ et malevolentia potest dici. *Susurriones*. Susurro de sono locutionis nomen accepit, quia non in facie alicui, sed in aure loquitur, detrahendo : et est onomatopœia, nomen de sono factum.

Detractores. Quidam codices habent detractatores, sed falso scriptum est. Detractio est aliorum bene gesta opera vel in malum malitiose mutare, vel in D videndo fallaci fraude diminuere : cum autem mala dicuntur, quæ bona sunt, aut parva bona, quæ magna sunt. Detrahendo enim dicitur, qui alicui aliquid subtrahere comprobatur et diminuere. *Deo odibiles*, qui Dei odium incurrunt. *Contumeliosos*. Contumeliosi dicuntur qui veloces sunt in verborum injuriis et aliis, aut verbis aut factis injuriam faciunt : verbis scilicet conviciando, aut aliquid impropereando : factis vero flagellando. Unde legimus de apostolis, quia flagellati in concilio ibant gaudentes, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati (Act v), id est flagellationem, et contumeliam, et opprobrium. *Superbos*. Superbus est perversæ cel-

situdinis appetitor, et qui præcellere vult alios. Unde Græco vocabulo hyperephanos, id est super apparens vocatur. *Elatos*. Elatus qui effertur supra mensuram suam, vel qui majorum institutis non acquiescit. *Inventores malorum*, qui multa mala adveniunt, sicut illi erant, de quibus hactenus diximus. *Parentibus non obedientes*. Parentibus terrenis non obtemperant, qui vero Deo Patri non obedientes existunt.

Insipientes sunt stulti et fatui, a sale sapientiæ immunes. *Incompositi*, id est inordinati lascivique : quia omnia sua inordinate et lasciviose peragunt. Omnis enim insipiens, incompositus, inordinatus est. *Sine affectione*, id est sine dilectione Dei et proximi. Est affectio quæ ponitur pro afflictione, ut in Evangelio ubi dicitur, quod *servos contumeliis affectos*, id est afflictos, *occiderunt* (Matth. xxii), et est affectio quæ ponitur pro dilectione, ut in præsentī loco. *Absque fœdere*, hoc est amicitia et pace. *Sine misericordia*. Sunt qui nec sui nec aliorum miserentur ; primum enim necesse est ut nobis misericordiam impendamus, deinde vero aliis. Unde dicit Salomon : *Fili, miserere animæ tuæ placens Deo* (Eccl. xxx).

Qui cum cognovissent justitiam Dei, non intellexerunt quoniam qui talia agunt digni sunt morte : Omne quod turpe est, Deo displicet. Et philosophi, licet mala agerent, tamen in hoc erant consentientes justitiæ Dei, quia in aliis ipsa vitia reprehendebant. Justitia quippe Dei est, quæ odit ac detestatur vitia, et docet virtutes. Quam justitiam illi cognoverunt, qui vitia vero displicere intellexerunt ; et tamen in hoc ignorare dicuntur, quia non intellexerunt, quoniam qui talia agunt, qualia ipsi agebant, digni sunt morte æternæ damnationis, et quasi non intellexerunt, dum sine timore peccaverunt ; *non solum qui ea faciunt*, subaudis digni sunt morte, *sed etiam qui consentiunt facientibus*. Qui facit peccatum et non consentit, dignus est morte. Qui non facit et consentit in subditis non puniendo, dignus est morte. Qui autem faciunt et consentiunt, illi duplici morte digni sunt.

CAPUT II.

Propter quod, quia non solum ille dignus est morte qui facit peccatum, sed etiam qui consentit, *inexcusabilis es, o homo omnis, qui judicas*. Hic non tantum gentilem quemlibet, sed et Judæam alloquitur, et omnes generaliter prælatos. Judæos ideo alloquitur, quia illi reprehendebant et damnabant gentiles quasi idololatrias et peccatores, gloriantes se ad gratiam Evangelii propter observantiam legis meruisse pervenire. Prælatos autem, quia in aliis peccatum judicant et reprehendunt, intelligentes esse peccatum, et in se non damnant, cum faciant id ipsum. Sic etiam intelligendum est de omnibus qui aliorum vitia reprehendunt, et in se eadem non emendant. *In quo enim judicas alterum, te ipsum condemnas*. Hoc ita est intelligendum : Si reprehendis et judicas

aliū, et temetipsum ab his vitiis, a quibus illum reprehendis, observas et ab aliis teipsum liberas: si vero ea opera implex aut majora a quibus reprehendis fratrem tuum, in quo illum judicas, teipsum damnas, quia qui alium judicas quandoque judicaberis, et recte, quia ea facis quæ judicas.

Scimus enim quoniam judicium Dei est secundum veritatem; id est sine personarum acceptione. *in eos qui talia agunt*, hoc est qui talia faciunt, qualia in aliis reprehendunt. In præsentī sæculo attendunt homines personas potentum, divitum, propinquorum in judicio: sed Dei judicium in hoc verum est, quia ipse qui rex est non attendit personas, sed vitæ meritum.

Existimas autem hoc, o homo omnis, qui judicas eos qui talia agunt, et facis ea, quia tu effugies judicium Dei? An divitias bonitatis ejus, et patientiæ, et longanimitatis contemnis? Ignoras quoniam benignitas Dei, id est valde bona pietas Dei, *ad pœnitentiam te adducit*. Ad Judæos quidem loquitur specialiter, qui reprehendebant et damnabant gentiles quasi idololatrias, sicut jam supra diximus; se autem promeruisse hoc dicebant. ut ad fidem Christi venirent; generaliter vero omnes alloquitur, tam Judæos quam gentiles. Et est sensus: Si servus aut subjectus tuus non valet effugere judicium tuum, o homo, humana tantummodo sapiens, quomodo tu poteris effugere judicium omnipotentis Dei? Divitiæ bonitatis Dei sunt, quibus universum mundum quotidie peccantem non statim punit, exspectans illum ad pœnitentiam; sed insuper illi benigna largitate solem et pluviam largitur, quas plerumque homines contemnunt sive despiciunt, dum ei gratias non referunt. Patientia est qua per superbiam et procacitatem peccantes non statim punit. Longanimitas est, quæ alibi sustentatio sive sustinentia vocatur, qua per infirmitatem et fragilitatem, et non deliberato animo peccantes diu portat, exspectans illos ad pœnitentiam.

Secundum autem duritiā tuam et impœnitens cor thesaurizas, id est reservas et multiplicas tibi, *iram in die iræ*, hoc est vindictam in die judicii et revelationis justi judicii Dei, qui reddet unicuique secundum opera sua, bonis bona, malis mala. Dies iræ et revelationis sive manifestationis judicii, ipsum judicium et manifestatio judicis omnipotentis Dei intelligitur. Cor durum et impœnitens in Scripturis divinis dicitur, cum mens humana velut cera frigore iniquitatis obstricta, signaculum divinæ majestatis non recipit, illud scilicet, quod Dominus in anima nos habere docet, dicens: *Sancti estote, quia et ego sanctus sum* (Lev. xix). Et de quo Psalmista: *Signatum est, inquit, super nos lumen vultus tui, Domine* (Psal. iv).

His quidem qui secundum patientiam boni operis, gloriam et honorem et incorruptionem quærunt, vitam æternam. Ordo verborum, et est sensus cum subauditione: His quidem qui secundum patientiam

boni operis modo laborant aut vivunt, quærentibus vitam æternam, id est judicium Dei exspectantibus qui de bono suo non modo, sed in futuro mercedem quærunt, gloriam et incorruptionem dabit in die judicii. Gloriam claritatis dabit eis, quæ fulgebant sicut sol in regno Patris sui; honorem quoque, quo filii Dei erunt, sicut dicit beatus Joannes: *Charissimi, filii Dei sumus, et nondum apparuit quod erimus. Scimus autem quia cum apparuerit, similes ei erimus, et videbimus eum sicuti est* (I Joan. iii). Incorruptionem quoque dabit illis, id est immortalitatem, quia erunt omnes electi incommutabiles in anima, et incorruptibiles in corpore. *His autem qui ex contentione, subaudis sunt*, id est qui Dei judicium reprehendunt, *et qui acquiescunt veritati*, id est Evangelio vel Christo, *credunt autem iniquitati*, hoc est mendacio, omnique malo, vel etiam diabolo ejus voluntatem implendo, *ira*, id est judicium Dei veniet, *et indignatio*, hoc est vindicta sive severitas damnationis.

Tribulatio quoque venit eis de reatu conscientiæ et consideratione peccati, et angustia de sera pœnitentia. Hæc autem omnia veniunt in omnem animam hominis operantis malum, *Judæi primum et Græci*. In omnem animam dicit, hoc est in totum hominem, a parte totum intelligens, frequens enim Apostoli locutio est, ut est illud: *Descendit Jacob in Ægyptum in animabus septuaginta* (Gen. xlv; Deut. x): vel etiam *in animam* dicit, quia primum peccatum concipitur in animo cogitando, ac deinde perpetratur opere. Sed timendum, nimisque formidandum est quia dicit: *In omnem animam hominis operantis malum*, hæc esse ventura. Nulli enim parcit Deus: non angelo, non amico. Peccavit siquidem angelus, et projectus est de cœlesti sede. Peccavit item homo, et ipse expulsus est a paradisi gaudiis. Peccavit Moyses ad aquas contradictionis, ideoque non est ingressus terram repromissionis. Idcirco autem Judæus gentili in culpa antefertur, quia ipsi qui legem ante Moysi habuerunt, gravius peccaverunt, legem naturalem et legem scriptam prævaricando. In gloria vero non causa honoris præfertur Judæus gentili, sed crudelitatis tempore.

Gloria autem, quia fulgebunt justi in regno Dei sicut sol: et honor quo erunt filii Dei, et pax, id est remissio peccatorum, sive reconciliatio qua reconciliamur Deo Patri, *omni operanti bonum*, subaudiri venit. *Judæo primum et Græco* quia primitiæ Ecclesiæ ex Judæis fuerunt.

Non est enim personarum acceptio apud Deum. Tunc esset personarum acceptio sive distinctio apud Deum, si propter Abraham Judæos eligeret et gentiles diu idola colentes abjiceret: vel si remuneraret Judæum bene viventem, et negligeret gentilem recte credentem et recte operantem.

Quicumque enim sine lege vel Moysi, vel Evangelii peccaverunt, sicut pagani, sine lege peribunt, quia non requiretur ab illis lex; peribunt tamen, quia

legem naturalem spreverunt, et Evangelium recipere noluerunt : et quicumque in lege Moysi peccaverunt positi, per legem judicabuntur, quoniam sunt prævaricati.

Non enim auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur. Hoc est justi habebuntur, et justii apparebunt, sicut ille volebat, de quo dicitur : *Volens autem justificare semetipsum* (Luc. x), id est volens justum apparere. Qui audit legem, et non implet præcepta ejus, non justificabitur solummodo propter auditum; qui vero est auditor legis et factor, utique ille justificabitur per legem.

Cum enim gentes quæ legem non habent, naturaliter ad quæ legis sunt faciunt; ejusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis. Hoc dupliciter intelligi potest. Cum gentes quæ legem scriptam non habent, faciunt ea quæ lex scripta præcipit illis quibus data est, ipsi utique ostendunt se habere scriptam naturalem legem in cordibus, et ipsi sibi sunt lex : quia illa faciunt quæ lex docet, licet illis non sit data. Verbi gratia : Saraceni qui neque legem Moysi, neque Evangelii habent, dum naturaliter servant legem, ne homicidium faciant, neque adulterium perpetrent, cætera quæ lex in se scripta continet, ipsi sibi sunt lex, quoniam per opera quæ faciunt, scriptam legem in cordibus suis ostendunt. Lex dicit : Non occides. Is qui legem non accepit, si non occidit, ipse sibi est lex. Aliter : Cum gentes quæ legem Moysi non habent, per doctrinam Evangelii imbuti, naturaliter ea faciunt quæ lex Moysi præcepit, ipsi sibi sunt lex : quia habent eandem legem Moysi scriptam in cordibus suis inspiratione omnipotentis Dei. Testimonium illis reddente conscientia ipsorum, et inter se invicem cogitationum accusantium, aut etiam defendentium : Et quando hoc ? In die cum judicabit Dominus occulta hominum secundum Evangelium meum, id est secundum quod ego annuntio vobis « per Christum Jesum. » Per illum judicaturus est Deus Pater mundum, sicut ipse dixit : *Pater non judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio* (Joan. v). Sicut stylo imprimitur nota in cera, sic quædam notæ malarum aut bonarum cogitationum figuntur in mente et conscientia nostra, quæ aut accusabunt, aut certe defendent nos in die judicii, quando non solum aperta, sed etiam quæ modo sunt nobis occulta judicabuntur. In hoc ergo testimonium nobis perhibebit conscientia nostra, quia manifestabit nobis utrum plura peccata sint an bona opera, et utrum vetera an nova, utrum deleta per penitentiam an novis sceleribus cumulata.

Si autem tu Judæus cognominaris, subaudis a Juda patriarcha. Et requiescis in lege. Illam legendo, meditando, et secundum tuam falsam doctrinam intelligendo, et gloriaris in Deo, hoc est in unius Dei notitia.

Et nosti voluntatem ejus, per ipsam legem, et probas utiliora instructus per legem, et cætera usque ad

id te dico Habentem formam scientiæ et veritatis in lege, id est similitudinem quidem habentem scientiæ, sed non veritatem prudentiæ, quia Christo non credis. Ad infidelem Judæum loquitur qui gloriatur quasi in cognitione Dei minus et in circumcisione, et probat utiliora in lege Moysi.

Et putat se esse ducem cæcorum, id est gentium quæ erant cæcæ in infidelitate ignorantie et peccatis, sicut et illi fuerunt olim quibus idem apostolus loquitur : Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino, bene dicit quia probat utiliora in lege Moysi. In lege autem naturali utilia sunt quæ dicit :

Quod tibi non vis fieri, alii ne feceris, sed in lege scripta erant utiliora, quia ibi est cognitio Dei, in Evangelio autem utilissima. Gentiles enim quodammodo utilia cognoscebant per naturalem legem, Judæi vero per legem naturalem et per legem Moysi scriptam utiliora, fideles autem in novo Testamento utilissima cognoscunt, quia habent fidem sanctæ Trinitatis.

Qui ergo alium doces, teipsum quare non doces ? Hoc increpative est legendum et cum subauditione hujusmodi. O Judæe, qui alium doces, teipsum quare non doces ? Qui prædicas non furandum, quare furaris bona alterius, vel etiam qui prædicas legem, quare furaris de lege spiritalem intelligentiam ?

Qui dicis non machandum, quare macharis ? Mœchus est adulter, et non solum ille dicitur mœchus qui uxorem alterius violat, sed et ille qui cultum et religionem quæ soli Deo convenit, quantum in se est, falsis superstitionibus tribuit. Et est sensus : Qui dicis alterius uxorem non debere adulterari, quare adulteraris ? vel etiam quid dicis Deo debere, servire quare servis vitiis ?

Qui abominaris, id est respuis vel odio habes idola, quare facis sacrilegium ? Legere sive sublegere, est furari. Inde sacrilegium dicitur sacrarum rerum furtum. Verbi gratia : Quisquis de thesauro Ecclesiæ vel de substantia Deo famulantium aliquid occulte abstrahit, sacrilegium perpetrat. Spiritualiter vero sacrilegium est sacrorum verborum prævaricatio.

Qui in lege gloriaris, quare per prævaricationem legis Deum inhonoras ? Deus inhonoratur, dum voluntas et jussio illius calcatur et pro nihilo ducitur. Sic dicitur inhonorari rex vel quælibet potestas, dum epistola illius non observatur, præceptumque ejus non custoditur. Nomen enim Dei per vos blasphematur inter gentes, sicut scriptum est in Isaia. Captivatus est populus Israel in Assyrios et in Babylonem cæterasque gentes. Nomen Dei per illos blasphemabatur quod dicebant hostes illorum cum irrisione : Ecce quem Deum colebatis, qui non valuit vos liberare de manibus nostris, vere idola nostra victricula fuerunt Dei vestri. Similiter, quando deprædatur sancta Ecclesia ab hostibus, et quando illi qui nomen sanctitatis deberent habere male vivunt, blasphematur nomen Dei, quia dicunt Judæi atque pagani : Ecce populus Domini, ecce apparet quales servos habet Jesus vester.

Circumcisio quidem prodest si legem observes. In hoc loco non est sequendus Claudius, sed potius Ambrosius. Hujusmodi circumcisionem hoc in loco pro ipso genere gentis accipe, hoc est pro genere Abrahæ a quo ille populus originem carnis trahit, a quo etiam ipsa circumcisio exordium sumpsit. Hanc enim habet Apostolus consuetudinem, ut Judæos circumcisionem, gentes autem præputium appellet. Et est sensus : O Judæe, tunc prodest tibi quod de genere Abrahæ es et de genere circumcisionis a quo ipsa circumcisio exordium sumpsit, si legem spiritualiter intelligens credis in Christum, cui lex testimonium perhibet, et si circumcisionem non carnaliter, sed spiritualiter observas. Alioquin non prodest esse de genere Abrahæ, sed magis obest tibi. Promittens enim lex Christum, dicit per Jacob : *Non deficiet princeps ex Juda, neque dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, et ipse erit expectatio gentium* (Gen. XLIX), et per ipsum legislatorem prophetam suscitabit Dominus vobis de fratribus vestris, tanquam me ipsum audietis juxta omnia quæ dixerit vobis. De circumcisione quoque spirituali, in diebus, inquit, novissimis circumcidet Dominus cor tuum et non carnem tuam.

Si autem prævaricator legis sis, id est, si non credis in Christum quem lex promittit, et si circumcisionem spiritualiter non servas.

Circumcisio tua præputium facta est, id est talis es qualis et gentilis qui legem non habet, quia qui debueras esse Judæus credendo in Christum, et legem spiritualiter implendo similis effectus es gentili, ideoque in gentilitatem reputaberis. Unde dicit Dominus per prophetam : *Chermel in saltum reputabitur* (Isa. xxxii), circumcisio videlicet in gentilitatem.

Si igitur præputium legis justitias custodiat, nonne præputium illius in circumcisionem reputabitur? Sensus iste est : Si gentilis quilibet legem custodiat credendo in Christum, circumcisionem spiritualiter observando, cæteraque quæ lex præcipit spirituali intelligentia custodiendo, nunquid gentilitas illius non reputabitur in circumcisionem? Utique quod verus ille Judæus erit, id est confitens Christum. Unde propheta dicit : *Convertetur Libanus in Chermel* (Isa. xxix), id est gentilitas in circumcisionem veram. Libanus enim dealbatio dicitur, Chermel vero scientia veræ circumcisionis. Libanus ergo in Chermel conversus est, quando gentilitas dealbata in baptismo locum obtinuit Judæorum, scientiam veræ circumcisionis habens.

Et judicabit id quod ex natura est præputium, legis consummans, id est perficiens, qui per litteram et circumcisionem prævaricator legis es. Prævaricator legis est qui Christum non credit. Et superioribus ista pendent, et est sensus : Nunquid ille qui naturaliter gentilis est, et legem consummat, sive perficit et observat, non judicabit te comparatione, sed melioris facti quia per litteralem intelligentiam et circumci-

sionem carnalem legem prævaricaris? Utique dannabit te, sicut diximus, quia ille spirituales intelligentiam in lege scrutando requirit : tu semper carnali intellectu requiris, superficiem tantummodo legendo.

Non enim qui in manifesto Judæus est, subaudis placet Deo ; *neque circumcisio quæ in manifesto et in carne est*, placet Deo.

Sed qui in abscondito, id est qui in corde Judæus est placet Deo. *Et circumcisio cordis in spiritu, non littera*, subaudis placet Deo, *cujus*, subaudis Judæi, *laus non ex hominibus, sed ex Deo est*. Carnalis circumcisio quæ manifesta atque secundum litteram explanatio, vel exspoliatio carnis est, illa laudatur ab omnibus Judæis. Circumcisio vero cordis, quæ fit in spiritum, est ablatio infidelitatis et susceptio fidei Christi, atque exspoliatio vitiorum. Et est sensus : Qui tantummodo genere et nomine est Judæus, et circumcisionem carnaliter observat, non placet Deo, neque meretur laudari ab illo : quanquam ab hominibus laudetur ; qui vero in occulto, in corde est Judæus, id est confitens Christum, et in corde est circumciscus ab omni infidelitate et ab omni mala voluntate et cogitatione, placet Deo et meretur laudari a Deo, audiens ab illo : *Euge, bone serve et fidelis, intra in gaudium Domini tui* (Matth. xxv).

CAPUT III.

Quid ergo amplius est Judæo. Subaudis quam gentili propter circumcisionem. *Aut quæ utilitas circumcisionis?* Multum per omnem modum, id est per multas causas. *Primum quidem*. In hoc subaudis profuit illis, *quia credita sunt illis eloquia Dei*. Erant apud Romanos Judæi et gentiles in Christum credentes, sed plus habuerunt Judæi ante Domini adventum quam gentiles, quia illis credita sunt eloquia Dei. Et est sensus : Quid boni percepit Judæus propter circumcisionem plusquam gentilis, aut quæ major utilitas est Judæo circumciso quam gentili incircumciso? Multum per omnes causas profuit illi, quia meruit legem accipere, manna suscipere de cælo, in terram intrare omnibus meliorem, regnum et sacerdotium possidere. Unde dicit Apostolus : Quid primum profuit eis quod legem et prophetiam meruerunt accipere?

Quidenim, subaudis nocuit, *si quidam illorum non crediderunt? Nunquid incredulitas illorum fidem Dei evacuavit?* Absit. Hoc tripliciter potest intelligi. Quid, inquit, nocuit Josue, et Caleph, aliisque qui terram repromissionis meruerunt accipere, si sexcenta millia non crediderunt, sed perierunt propter suam incredulitatem? Nunquid incredulitas et perditio illorum fidem Dei, id est repromissionem Dei evacuavit aut inanem fecit quod dixit Abrahæ : *Terram istam tibi dabo et semini tuo?* Nihil eis nocuit, quia ipsi non sunt frustrati promissione Dei. Aliter : si quidam illorum non crediderunt, sed mortui sunt in deserto, nunquid mors illorum promissionem Dei inanem fecit, quam promisit Abrahæ, dicens de Chri-

sto : *In semine tuo benedicentur omnes gentes* (Gen. xxvi) ? Nonne quia remanserunt ex ipsis de quorum progenie postmodum Christus natus est. Aliter : Quamvis multitudo Judæorum in adventu Christi non crediderit, tamen non est evacuatum quod promissum fuerat David : *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam* (Psal. cxxx), quia super credentes ex Judæis sedem principatus accepit Christus. Sed neque illud evacuatum est quod promisit per prophetas : *Si fuerit numerus filiorum Israel quasi arena maris, reliquæ salvi fient.*

Est autem Deus verax, omnis autem homo mendax. Deus autem verax est, quia quod promisit illis dare terram repromissionis opere complevit. Similiter quod promisit Abraham de Christo quod in semine ejus benedicendæ forent omnes gentes, et quod promisit David de fructu lumbi ejus sessurum regem super sedem regni ejus, et per alium prophetam de salute reliquiarum totum complevit. Omnis autem homo contradicens promissionibus Dei, mendax est; vel omnis homo in quantum a seipso est, mendax est; in quantum verax, a Deo.

Sicut scriptum est : Ut justificeris in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris. Justificeris, id est justus prædiceris, et verax in tuis promissionibus et verax explendo illas, dum judicaris a populis. David, postquam factus est adulter et homicida, uxorem Uriæ accipiendo, et illum gladio filiorum Amon interficiendo, dicebant multi : Vacua efficietur promissio omnipotentis Dei, quæ facta est ad David, quod ex semine illius esset Christus nasciturus, quia non convenit Christum nasci de homicida et adultero; sed falsum erit quod sibi pollicitum asserebat. Quod si et Christus de ejus semine fuerit natus, injustum atque indignum erit ut de malefico et peccatore homine originem ducat. Qui e contra confitetur peccatum suum, dicens humiliter : *Tibi soli peccavi*, quia rex sum, et malum coram te feci (Psal. l), et deprecatur ut Deus quod promisit opere compleat, contradicentesque mendaces ostendat. Aliter : Justificeris indulgentiam peccati dando ad te conversis sicut promittis, et vincas remittendo peccata dum judicaris non posse dimittere.

Si autem iniquitas nostra justitiam Dei commendat, quid dicemus ? Erant quidam minus perfecti qui dicebant ideo velle Deum ut nos peccemus, ut ipse solus comparatione nostri justus appareret dum peccatum nobis dimitteret, et quia misericors sit patetaceret : ideo etiam velle eum ut nos mentiamur, ut ipse solus verax inveniatur. Quod si ita esset, injuste damnaremur ab illo qui malo nostro cresceret, magnusque fieret. Contra illos tales loquitur Apostolus, personam stulti hominis assumens simulque sapientis, et perversam illorum sententiam destruit. Si, inquit, iniquitas nostra et mendacium Dei justitiam et sanctitatem atque veritatem commendat, id est laudabilem facit, quid dicemus ? Commendatio aliquando pro laude ponitur, ut in hoc loco. Et alibi idem Apostolus ait : *Ego debui a vobis commendari,*

id est laudari. Subjungit ergo et dicit : *Nunquid iniquitas est apud Deum qui infert iram*, id est vindictam. Et est sensus : Si nostra iniquitas et mendacium Deum laudabilem facit, et si quanto amplius peccamus tanto ei placet, et eo amplius ipse solus justus et verax apparet, nunquid iniquus est Deus inferendo vindictam pro malis quæ ille vult ut faciamus; secundum quod stultissimi dicunt : Omnino si ille vult ut peccemus, sicut quidam stultorum dicunt, quod nefas est insuper cogitare quando damnant hominem peccatorem : iniquus est, quia injuste judicat; potius enim deberet illum honorare, cujus iniquitas illum laudabilem facit. Sed quia hoc verum non est, subdit Apostolus :

Secundum hominem dico, id est, secundum intelligentiam carnalis hominis, qui nil boni cogitare valet. Addis adhuc : *Absit.* Hoc jungendum est ad superiora, ubi dixit : Nunquid iniquus est Deus qui infert vindictam ? Absit, subaudis hoc quod aliquis fidelium cogitet : quia Deus iniquus sit, et quia nostra iniquitas faciat illum laudabilem.

Alioquin quomodo judicabit Deus hunc mundum ? Id est, si Deus hoc vult ut nos injusti simus, quare judicabit homines qui quando peccant ejus voluntatem adimplent et quorum iniquitas illum laudabilem facit.

Si enim veritas Dei in meo mendacio abundavit in gloriam ipsius, quid adhuc tanquam et ego peccator judicor ? Et est sensus : Si Deus in meo mendacio verax apparet, et dum ego mentior ipse solus verus esse prædicatur, quare damnat et judicat me tanquam peccatorem ? Hæc verba non dicuntur affirmando, sed potius denegando; nec debet hoc aliquis pro veritate accipere, quod Deus, qui naturaliter et essentialiter justus est, misericors et verax, nostro peccato, nostro mendacio crescat in laudem et justitiam, quia non placet ei quandoque peccamus et mentimur.

Et non prædicamus sicut blasphemamur, subaudis ab infidelibus, et sicut aiunt, nos quidam infidelium dicere, *faciamus mala ut veniant bona : quorum damnatio justa est.* Quidam simplicium minusque perfecti, audientes prædicationem Pauli et aliorum apostolorum qua dicebant : *Ubi abundavit iniquitas superabundavit gratia* (quæ sententiola in subsequentibus exponenda est), ubi debuerunt accipere salutem et vitam, ibi acceperunt damnationem : non recte intelligentes illud, dicebant enim : Faciamus mala, sicut apostoli nostri prædicant, quia quanto amplius majora crimina commiserimus, tanto amplius majora bona percipiemus et majorem gloriam; quia Deus vult ut peccemus, ut per hoc habeat quod dimittat, ac per hoc justus et misericors appareat. Contra tales protulit Apostolus hanc sententiam : Quidam dicunt quod nos ista dicamus; sed non sumus tales quales dicimur et blasphemamur, neque docemus illa quæ nos dicunt docere; quorum damnatio est justa si illi in talibus permanserint, ut per mala sperent accipere bona et insuper quia menda-

cium de nobis sentiunt. Nos autem non debemus dicere : Faciamus mala ut veniant bona ; sed fecimus mala et venerunt nobis bona per gratiam Dei ; et nunc faciamus bona ut veniant meliora.

Quid igitur ? Præcellimus eos ? Nequaquam. Revertitur iterum ad superiora : ubi dicit quod est amplius Judæo quam Græco. *Quid igitur ? Præcellimus eos ?* id est nunquam excellentiores sumus nos Judæi gentilibus. *Nequaquam :* quia non est personarum acceptio apud Deum ; sed in omni gente qui timet Deum acceptus est illi (Act. x).

Causati enim sumus Judæos et Græcos, id est causam ostendimus eis, et diximus omnes Judæos et gentiles sub peccato esse, quia Judæi prævaricando legem naturalem et scriptam, et gentiles naturalem transgrediendo, inventi sunt peccatores.

Sicut scriptum est : Quia non est justus quisquam, subaudis a se, vel in omnibus malis hominibus : Judæis et gentibus, non est justus quisquam. Tale est et illud : Testimonium ejus nemo acceperit, cum multi electorum acceperint, reproborum vero nemo.

Non est intelligens Deum : non est qui requirat illum. Ille intelligit et requirit Deum, qui, voluntatem illius sciens, studet placere Deo.

Omnes, Judæi et gentiles, declinaverunt, id est recesserunt a Deo voluntatem ejus non faciendo ; *simul inutiles facti sunt,* id est nihil facti sunt, creaturam adorantes pro Creatore. *Non est qui faciat bonum aliquod et non peccet,* non est usque ad ævum, id est præter Christum, vel usque ad Christum. Sic enim soliti sumus dicere : Ager ille pertingit usque ad mare. Quo dicto non comprehendimus mare, quia non intrat in mare, sed locum pertingentem usque ad mare. Non est ergo qui faciat bonum usque ad Christum, id est quousque ad illum veniat credendo, per quem datur fides et facultas operandi bonum. Nisi enim ad Christum veniat credendo in illum, aliter bonum opus implere non valet, ut est agendum.

Sepulcrum patens est guttur eorum. Hoc de Judæis proprie intelligitur : quamvis et de philosophis possit accipi. Sepulcrum ad hoc patet, ut mortuorum corpora suscipiat. Tales sunt qui suis erroribus et suasionibus alios decipiunt, et alios ad malum deglutiant : interficientes eos in anima sicut scribæ et Pharisei et philosophi gentium, quorum ora et fauces ad hoc patebant, ut simplices quosque sua prava doctrina interficerent. Aliter : sepulcrum quilibet patens existit, qui malam apertis indiciis cogitando meditatur, ac deinde in præsentia sine aliquo metu aut verecundia operatur.

Linguis suis dolose agebant. Dolose agebant Judæi, quando volebant Dominum callide suis sermonibus decipere dicentes : *Magister, scimus quia verax es* (Matth. xxii), etc.

Venenum aspidum sub labiis eorum. Aspis mordendo infundit venenum, quod pene omnibus venenis acerbius est : ita Judæi mordendo infundebant ve-

nenum quodammodo erroris et suasionis, dum loquendo et blandiendo interficiebant suos auditores in anima, et non solum in alios, sed etiam adversus Christum crudelissima exstitit eorum malitia. *Sub labiis* autem dicit, id est corde : ubi concipiuntur semina malitiæ et blasphemiarum, ac postmodum proferantur ore juxta quod Veritas dicit : *De corde,* inquit, *exeunt cogitationes malæ* (Matth. xv), etc.

Quorum os maledictione et amaritudine plenum est. Os Judæorum plenum maledictionis, infidelitatis, perversæque doctrinæ erat, quando dicebant de Christo : *Dæmonium habet* (Matth. xi), et quando maledicebant cæco, dicentes : *Tu discipulus illius sis* (Joan ix), qui et fabri filius est et Samaritanus (Matth. xiii ; Joan. xi, etc. Talia, quibus verbis provocabant Deum ad amaritudinem. Vel certe ut amaritudinem referamus ad Domini passionem, os Judæorum repletum fuit amaritudine, quando clamaverunt dicentes : *Crucifige, crucifige eum : reus est mortis* (Joan. xxi ; Matth. xxvi).

Veloces pedes fuerunt eorum ad effundendum sanguinem, quia semper fuerunt prompti ad effundendum sanguinem prophetarum et justorum. Et non solum occiderunt servos, sicut Isaiam, Ezechielem, Jeremiam atque Zachariam, sed etiam prophetarum Dominum. Ergo quia hoc fecerunt, venit super eos.

Contritio, id est afflictio a Romanis, quam pertulerunt in corporibus. *Et infelicitas in viis eorum,* id est miseria quam sustinuerunt in corpore et anima, pro viis, id est actionibus suis malis.

Et viam pacis non cognoverunt, id est mediatorem Dei et hominum, qui pacem attulit mundo, et dixit : *Ego sum via* (Joan. xiv), non cognoverunt ad hoc ut in eum crederent, ignorantes eum ad hoc venisse ut per suam passionem reconciliaret illos Deo Patri. Vel *pacis viam* dicit, id est actionem justam non elegerunt, ut agerent condignam poenitentiam per quam pacificamur Deo Patri, juxta quod Dominus dicit : *Poenitentiam agite : appropinquabit vobis regnum celorum* (Matth. iii).

Non est timor Dei ante oculos eorum. Timorem Dei præ oculis mentis semper habet, qui Deum et Dominum suum præsentem considerat esse et ubique, et dum præsentiam illius recolit, peccare metuit, ideoque nequaquam illum offendit. Sed quia Judæi istum timorem ante oculos non habuerunt, ideo offenderunt.

Scimus autem quoniam quæcunque lex loquitur, his qui in lege sunt loquitur. Lex generaliter appellatur Vetus Testamentum ; aliquando tamen in tria dividitur, ut in Evangelio, ubi Dominus dicit : *Necesse est impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moysi, et prophetis, et Psalmis de me* (Luc. xxiv). Aliquando vero in duo, ut ibi : *Lex et prophetæ usque ad Joannem* (Luc. xvi), id est usque ad Christum, cui Joannes testimonium perhibet. Nonnunquam Psalmi lex vocantur. Sicut Dominus dixit : *In lege vestra scriptum est : Ego dixi : Dñs estis* (Joan. x). Et alibi : *Sed ut im-*

pleatur sermo qui in lege eorum scriptus est : Quia odio habuerunt me gratis (Joan. xv). Ita et hic legem appellat Apostolus Psalmos, in quibus prædictum fuerat de Judæis : Dixit insipiens, id est populus Judæorum videns Christum præsentem in carne, Non est Deus (Psal. LII). Ergo Apostolus, ut ostenderet ea quæ superius dixit de Psalmo proprie ad Judæos pertinere, qui gloriabantur de nobilitate generis, et vitæ meritis, quasi Christum ipsi non occiderint vel damnaverint ; sed observatores essent legis mandatorum, propter quæ omnia se volebant gentibus præponere, dixit : Scimus autem quoniam quæcunque lex, id est Psalmi isto in loco, loquitur, his qui in lege sunt loquitur, id est Judæis legem habentibus ; ideoque non debent gloriari Judæi in sua justitia, nec præferre se gentibus ; sed potius se reos intelligentes, subdere se debent Deo, cujus gratia sunt vocati, sicut et gentes quæ revera prævaricatores existant scriptæ et naturalis legis. Ac si diceret Apostolus : O Judæi, nolite gloriari, nolite vos extollere adversus gentes, quia ista quæ dixi de Psalmo, ad vos specialiter pertinent. Vobis enim loquitur lex quibus specialiter data est.

Ut omne os obstruatur, et subditus fiat omnis mundus Deo. Ac si diceret aliis verbis : Idcirco dixit lex Psalmorum, quia non est justus quisquam, non est qui faciat bonum, ut omne os Judæorum et gentilium claudatur, ne quis possit gloriari se suis esse salvatum meritis, non gratia Dei, quoniam omnes inventi sunt peccatores, et gratia Dei sunt salvati, non suis meritis. Subditus debet esse omnis mundus Deo, reatum suum agnoscendo, et medicinam salutis quaerendo. Lex itaque Judæorum est proprie, sed extenditur quoque ad gentes, quasi ad alienos, quia ipsi dixerunt idola colentes : Non est Deus, scilicet præter illos quos colimus et veneramur.

Quia ex operibus legis non justificabitur omnis caro coram illo. Lex Moysi bifariam dividitur, quoniam in mysteriis et præceptis continetur. Secundum mysteria et sacramenta cessavit adveniente Christo, quia finis sive completio legis est Christus. Secundum præcepta autem adhuc manet, quia servandum est : Non adorabis deos alienos ; honora patrem tuum et matrem, et cætera præceptorum dicta. Ergo ex operibus legis, id est ex circumcissione carnali et sabbati custodia, et victimis legalibus non justificabitur. Post Domini adventum omnis caro, id est omnis homo, vel omnis carnaliter vivens, et carnaliter ea observans, quia omnia Christo adveniente velut umbra cessaverunt.

Lex enim et propheta usque ad Joannem (Luc. xvi). Alter legis opus est : Honora patrem et matrem. Et alibi dicitur : Qui maledixerit patri vel matri, morte morietur. Si quis hæc præcepta propter poenam quam minatur et vindictam, vel parentes honoraverit, vel non occiderit, et non propter amorem Dei et justitiam hæc potius observaverit, hominibus quidem justus videtur, dum non committit unde occidi me-

reatur : tamen apud Deum satis justus non est, dum bonum præceptum ejus ex necessitate, et non ex amore probatur implere. Dum ergo non justificatur coram Deo, licet videatur coram humano oculo, tamen in conspectu divinæ majestatis ejus, minus justus habetur. Hic autem quæritur : Nunquid Moyses, Josue, David aliique quamplures ex lege non fuerunt justificati ? Fuerunt quidem justii, sed non ex operibus legis. Unde Petrus apostolus : Quid, inquit, tentatis Deum. imponere jugum legis super cervices fratrum credentium, quod neque nos, neque patres nostri portare potuimus ? Sed per gratiam Domini Jesu credimus salvari, quemadmodum et illi (Act. xv). Sicut ergo nos salvamur modo per gratiam Dei in fide Domini nostri Jesu Christi ; sic et illi salvabantur per eandem gratiam, per eandem fidem, quia credebant in Filium Dei quem expectabant Salvatorem, quem nos jam accepimus propitiatorem. Et quare non justificabantur ex operibus legis ? Quoniam impossibile erat sanguine hircorum auferri peccatum, et quisquis operatur justitiam et in ea confidit, contra Deum tumendo superbit. Lex enim non venit peccatum tollere, sed ostendere et punire.

Per legem enim cognitio peccati. Nunquid ante legem cognoscebatur peccatum ? Et si peccatum non cognoscebatur, quare Joseph, licet injuste, missus est in carcerem ? Nunquid non est accusatus de crimine : et fratres ejus nunquid non cognoscebant peccatum, quando dixerunt : Merito hæc patimur quia peccavimus in fratrem nostrum (Gen. XLII) ? Cognoscebatur ergo peccatum, sed quantum malum esset, et quam vindictam juste expeteret ignorabatur. Igitur per legem et major cognitio peccati est quam ante legem, quia lex dicit : Non occides, non adulterium facies, et cognitio pene ipsius peccati per legem ostenditur, quæ monstrat quomodo peccatum puniri debeat, dicendo : Si quis hoc vel hoc fecerit, occidatur. Potest et ita intelligi, quia erant quedam mala quæ non cognoscebantur peccatum esse, sicut concupiscentia erat, de qua idem Apostolus ait : Nam concupiscentiam nesciebam peccatum esse, nisi lex diceret : Non concupisces.

Hunc autem, id est in Domini adventu, et in præsentis tempore justitia Dei manifestata est sine lege. Justitia Dei in præsentis tempore sine lege manifestata est : non ea solummodo qua ipse justus est, aut qua justificetur qui essentialiter ipsa justitia est, sed qua induit impium, quando misericorditer de infideli facit fidelem, de adultero et fornicatore facit castum et continentem, de injusto et peccatore facit justum et amatorem virtutum. Quæ justitia in Christo est revelata, et data sine lege, id est sine observatione legalis, quia nulli lex secundum mysteria et sacrificia traditur jam observanda ; sed dicit : Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit (Marc. xvi). Hoc est justus erit. Possumus etiam ipsam justitiam Dei Patris, id est Filium intelligere a quo et per quem justificamur, quia sine observatione legis per opera deitatis manifestatus est Filius Dei esse.

Testificata a lege et prophetis. Justitia baptismatis, qua justificamur, per legem testificatur, dum dicitur: In novissimis diebus circumcidet Dominus cor tuum, id est auferet peccata tua; et justificabit te per baptismum (*Deut. xxx*). Testificatur et per prophetas, dum dicitur: Ipse iniquitates nostras portabit, et peccata nostra ipse tollet (*Isa. LIII*). Et alibi: *Effundam super vos aquam mundam, et mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris* (*Ezech. xxxvi*). Ipse quoque Christus justitia, nostra testimonium, habet a lege et prophetis.

Justitia autem Dei, id est justificatio qua justificamur a Deo super omnes Judæos et gentiles credentes venit. *Per fidem Jesu Christi*, qua credimus illum Filium Dei esse Patris, reditque causam quare dixerit: *super omnes qui credunt* justitiam Dei venturam, cum protinus subdit: *Non est distinctio*, id est nulla est differentia inter Judæos et gentiles, quia ut Judæi peccatores sunt inventi, ita et gentiles. Unde sequitur:

Omnes enim peccaverunt et egent gloria Dei, id est indulgentia et venia peccatorum indigent omnes, tam Judæi quam gentiles: pro qua glorificandus est Deus.

Justificati gratis per gratiam ipsius: per redemptionem, quæ est in Christo Jesu. Gratias dicit, id est sine ullis præcedentibus meritis. Verbi gratia. Qui ad baptismum venit, nihil unquam boni fecit, baptizatur, statimque justificatur. Ecce gratis justificatur per gratiam, id est per donum Dei: et hoc per redemptionem quæ est in Christo Jesu, non in operibus legis. Redemptio nostra qua sumus redempti, et per quam justificamur, passio Christi est quæ juncta baptismo, justificat hominem per fidem: et postmodum per pœnitentiam. Ita enim illa duo mutuo sunt conjuncta, ut unum sine altero hominem non possit justificare. Nam neque fides Dominicæ passionis sine aqua baptismatis hominem mundat, nisi forte in martyrio quod pro baptismo accipitur: neque aquam baptismi sine fide Dominicæ passionis purificare hominem valet. Jungantur ergo simul sicque præstabunt perfectam redemptionem, perfectamque mundationem. Itaque neque Judæus, neque gentilis suis justificatur operibus, cum uterque sit prævaricator suæ legis: Judæus videlicet naturalis et scriptæ; gentilis autem naturalis. Sed redemptione qua Christus nos redemit suo sanguine et fide: et aqua baptismatis, qua quisque renatus, si statim obierit, salvabitur in vita: si autem vixerit, debet ornare fidem operibus, quia fides sine operibus mortua est. Notandum vero quod dicit per redemptionem quæ est in Christo Jesu. Nam per redemptionem captivi redimuntur qui ab hostibus captivantur. Quomodo ergo homo captivari potuit, cum Deus ubique sit? Sed captivatus est animo a diabolo, quando diabolo se subdidit prævaricando legem Dei,

et quando vitiis et idolis cœpit servire. Hæc autem captivitas soluta est, dum animus ad Deum rediit, et se infirmum, illum vero medicum intellexit; perfecta quoque redemptio in effusione sanguis Christi patuit.

Quem proposuit Deus Pater propitiatorem per fidem in sanguine ipsius. Filium suum proposuit Deus Pater id est decrevit et præfinivit propitiatorem et reconciliatorem, ut ipse nobis propitium faceret Deum Patrem et placabilem per fidem passionis suæ, vel in promptu ante oculos omnium posuit, ut omnes salvaret in se credentes, quia dum in eum credimus, et ejus sanguinem pro nobis fusum confitemur, sine quo justificari non possumus, ex integro justificamur. *Ad ostensionem justitiæ suæ*, subaudis ab inferioribus. *In hoc tempore*, id est in novissima ætate. Justitia in hoc loco duplici modo potest intelligi: videlicet vel ipse Christus qui justificat nos, vel justitia qua justificat Deus Pater credentes in Filium suum. Ostendit ergo manifeste Deus Pater justitiam suam, id est Filium suum, vel quia nos justificat in effusione sanguinis filii sui *in hoc tempore*, id est ab adventu illius usque in finem sæculi, quia nisi nos justificare voluisset, ad mortem Filium suum pro nobis non tradidisset, qui non fecerat ullum peccatum. Proposuit etiam illum venire et pati propter remissionem præcedentium delictorum, id est originalium quæ ex parentibus trahimus antequam nascamur, vel omnium peccatorum quæ committimus ante baptismum.

In sustentatione Dei, id est ad patientiam Dei manifestandam, quia cum peccamus non statim punimur; sed ejus patientia atque sufferentia ad pœnitentiam exspectamus. Quæ sustentatio nisi a Deo esset, in primo homine finis hominum per judicium fuisset.

Ad ostensionem justitiæ suæ in hoc tempore, subaudis novissimo, id est ad hoc præfinivit propitiatorem fieri nobis Filium suum, ut suam justitiam ostenderet per illum, et misericordiam qua nos exspectat ad pœnitentiam.

Ut ipse sit justus. Justus est qui quæ promittit, tribuit. Ita et Deus Pater promisit nobis Filium suum, et in eo justificationem: quod utique adimplevit, mittens illum in mundum per incarnationis mysterium, cujus passionis fide justificamur, abluti aqua baptismatis. Unde sequitur: *Et justificans eum qui ex fide est Jesu Christi*, hoc est quemlibet hominem fidem Jesu Christi habentem: non tamen per opera legis justificat illum, sed per fidem Jesu Christi, quoniam absque ejus fide non valeamus justificari.

Ubi ergo est gloriatio tua? Exclusa est. Judæum alloquitur et confirmat, quia non valet quisquam per opera legis justificari. Ac si dicat: O Judæe, qui in tuis operibus gloriaris, vide justificationes sine fide

* Hæc redundare videntur.

Dei esse non posse : Quare? Quia exclusa et procul A abjecta est lex justificationis sacrificiorum in qua gloriabaris. *Per quam legem exclusa est?* Interrogat iterum Judæum ut consideret per quam legem exclusa est lex in qua gloriabatur. Interrogat etiam adhuc. *Factorum?* id est nunquid per legem factorum exclusa est, ut alia lex pro ipsa data sit, quæ similiter moribus carnalibus constat. *Non, sed per legem fidei*, id est non per legem factorum exclusa est, sed per legem fidei et Novum Testamentum. Simulque notandum quoniam non jubet Deus ut carnaliter circumcidamur, sed ut fide recta baptizemur, ubi gratis cuncta dimittuntur peccata. Dum enim dixit : *Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum calorum* (Matth. iii). Non ait : *Servate legem carnaliter*.

Arbitramur, id est judicamus, definimus sive testificamur, *justificari hominem per fidem Christi*, in baptismo, *sine operibus legis*, id est sine carnalibus observationibus. Arbitrari est proprie judicare vel testificari. Unde arbitri dicuntur judices et testes. Duobus modis justificatur homo per fidem Christi. Verbi gratia. Si fuerit sine operibus bonis ante baptismum : in ipso baptismo justificatur, aut etiam post baptismum sine legis operibus : quæ jam non sunt observanda, justus habetur, si tamen præcepta divina custodierit. Judæis gloriantibus et dicentibus, Deus verus et unus Judæorum tantum Deus est, quibus dedit legem, et quibus dicitur : *Notus in Judæa Deus*, ait Apostolus.

An Judæorum Deus tantum : Nonne et gentium Deus est, id est nunquid Judæos solos creavit, ut de illis tantummodo curam gerat? *Imo et gentium*, id est multo magis gentium Deus est, videlicet quia multi crediderunt Deo, et placuerunt ex gentilibus antequam Judæi in Abraham fuissent electi et in sortem Dei assumpti, sicut Abel, Noe, Sem, Job et amici ejus, alique quam plures quos Scriptura commemorat, vel quos etiam reticet, sive in hoc multo magis Deus gentium est, quoniam multo plures credunt in eum ex gentibus quam ex Judæis. Nam quod ipse sit Deus gentium Jeremias manifestat dicens : *Quis non timebit te, o Rex gentium?* (Jer. x.)

Quoniam quidem unus Deus est qui justificat circumcisionem ex fide et non ex operibus vocatos, videlicet ex Judæis qui circumcisi appellantur, propter Abraham qui primus accepit eam, de cujus stirpe illi descenderunt.

Et præputium per fidem, id est credentes ex gentibus qui a Judæis præputium vocabantur. Quod dicit *ex fide*, idem est et *per fidem*, quia Apostolus sæpe mutat propositiones in uno sensu. *Legem ergo præceptorum*, subaudis quæ dicit : *Diliges Dominum Deum tuum* ; et : *Audi, Israel. Deus unus est, destruimus per fidem*, et per Novum Testamentum. Absit. Præcavet in hoc loco Apostolus æstimationem Judæorum. *Sed legem*, subaudis præceptorum, *statuimus*, id est confirmamus, et laudamus, et a Deo datam dicimus, vel etiam omnem legem generaliter

PATROL. CXVII.

statuimus nos sanctam esse, quia a Deo data est, quæ observanda fuit suis temporibus, sed jam cessavit in mysteriis, manet tamen in præceptis ; vel statuimus eam per fidem, quia quidquid illa promisit de Christo, nos confirmamus verum et completum esse : et credimus in illum quem illa promisit. Sicut est illud : *Prophetam suscitabit vobis Deus de fratribus vestris* (Deut. ix). Et iterum : *Non deficiet princeps ex Juda donec veniat qui mittendus est, et ipse erit expectatio gentium* (Gen. xlix), in quem modo gentes credunt.

CAPUT IV.

Quid dicemus ergo invenisse Abraham patrem nostrum secundum carnem : id est quid boni promeruit Abraham propter circumcisionem carnalem? Nihil.

B Quia necdum erat circumcisis quando placuit Deo, et audire meruit : *Exi de terra tua, et faciam te in gentem magnam* (Gen. xii), et quod magis fuit de Christo : *In semine tuo benedicentur omnes gentes* (Gen. xxii).

Si enim Abraham ex operibus justificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum. Quidam codices habent *ex operibus legis*, sed false scriptum est. Non enim lex adhuc data erat, nisi forte ita sit intelligendum ut dicatur, ex operibus legis postea datæ. Et est sensus : Si Abraham ex operibus suis justificatus sine fide et sine gratia Dei se præveniente, habet quidem gloriam et laudem apud se in præsentia et apud homines, eo quod justus fuerit ipse, apud Deum vero non est laudabilis neque erit futurum.

C Quare? Quia *sine fide impossibile est placere Deo* (Hebr. xi). In se ergo et apud homines habuisset Abraham gloriam et laudem pro suis operibus, si justificatus fuisset sine fide suis operibus, sicut ille pharisæus gloriabatur, qui cum publicano in templum ascenderat. Fuit opus Abrahæ circumcisio. Fuit utique ob signum magnæ fidei suæ ; sed tamen antequam circumcideretur, ante a Deo electus est, ideoque non ex operibus justificatus est, sed per fidem. Unde Scriptura non commemorat opera ejus, sed fidem. Sequitur :

Quid Scriptura dicit? Credidit Abraham Deo, obediens præceptis illius, quia exivit de terra sua, et de promissione Isaac et Christi credidit quod ei dixit Deus : *In semine tuo benedicentur omnes gentes*. Et quia *credidit Deo reputatum est ei ad justitiam*, id est ad remissionem peccatorum, quia per ipsam fidem qua credidit, justus effectus est, et postmodum circumcisionem accepit in signum suæ justitiæ qua justificatus fuerat per fidem.

Ei autem qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Ex humana consuetudine sumit exemplum, quando operantibus secundum meritum damus mercedem, et nullam nobis agunt gratiam : non operantibus vero si damus aliquod beneficium, non merces, sed gratia : ideoque gratiamur ab illis. Et est sensus : Si Abraham propter opera sua posset justificari sine gratia Dei se præveniente, et sine fide, quæ etiam gratis illi

data est, non esset ei præmium justificationis gratis illi datum, sed debitum esset : vel si alii Judæi suis operibus fuissent justificati, non essent unde referrentur Deo gratiæ, atque ideo superflua, id est sine causa esset Christi passio. *Ei autem subaudis gentili, qui non operatur opera legis, credenti autem in eum, id est in Deum: qui justificat impium, non per opera, sed per fidem, et sine præcedentibus meritis, ex impio et peccatore facit pium et justum, reputatur fides ejus ad justitiam, id est ad remissionem, secundum propositum gratiæ Dei, hoc est decretum justitiæ et misericordiæ Dei, non secundum meritum quid decrevit gratis peccata dimittere. Hoc intelligendum est de gentilibus qui ante fidem nulla habuere opera legis, et tamen sicut Judæi conversi justificantur per fidem Christi sine operibus legis, ita et isti. Et bene dicit, secundum propositum sive decretum gratiæ Dei, quia ante mundi constitutionem, cum homo adhuc non esset, decrevit Deus Pater cum Filio suo salvare genus humanum, nullis præcedentibus meritis, unde idem Apostolus alias dicit : Sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem (Ephes. 1), volens ergo Apostolus ostendere justitiam, id est justificationem qua justificantur homines, sine operibus legis et meritis suis : testimonium psalmi proponit, in quo prædicabatur quod in adventu Christi, et gentiles fide essent salvandi. Ait enim : Sicut et David dicit beatitudinem hominis, subaudis describens cui homini Deus accepto fert justitiam sive justificationem sine operibus legis. Quod autem dicit accepto fert, adverbialiter dicit ; accepto fert, id est libenter tribuit : vel jungendum ita cum subauditione, cui accepto a se, id est electo et dilecto tribuit illi ad justitiam. Dicimus et tertio modo. Inusitatus enim modus est locutionis, cui Deus accepto fert justitiam, id est cui Deus acceptam dat justitiam, vel acceptabilem habet sine operibus legis.*

Beati quorum remissæ sunt iniquitates, id est omnia peccata in baptismo, et quorum tecta sunt peccata per pœnitentiam post baptismum. Res tecta et cooperta non videtur, et nos tunc tegimus peccata, quando malis bona opera justitiæ superponimus, pœnitentiam videlicet præteritis agendo dignam, et alia non perpetrando. Hoc autem distat inter iniquitatem et peccatum, ut quidam dicunt auctores, quod iniquitas sit ante legem, peccatum post legem, vel iniquitas sit cogitationum, peccatum sit operum. Quidam etiam dicunt iniquitatem esse quod contra legem committitur, peccatum quod contra naturam et conscientiam : sed indifferenter unum pro altero sæpe ponitur.

Beatus vir cui non imputavit Dominus peccatum. Misericors Deus neque in baptismo deleta imputabit, neque pœnitentia, recta si permanserit in fide, vel potest hoc intelligi de martyribus qui in suis sanguine baptizati, in ipso martyrio cuncta eis dimittuntur peccata : vel certe de his potest accipi qui post baptismum multa commiserunt peccata, sed veniente occasione dum pro Christi nomine martyrium su-

stinuerunt, in ipso martyrio dimissa sunt illis, quoniam pœnitentiam corporalem susceperunt.

Beatitudo ergo hæc, de qua Psalmista dicit, in circumcissione tantum manet, an etiam in præputio ? id est pertinet solummodo ad Judæos quæ circumcisio appellatur, an etiam ad gentiles qui præputium dicitur. Illa beatitudo qua peccata sine operibus legis dimittuntur gratis in baptismo, et per pœnitentiam atque martyrium, tam ad Judæos ad fidem venientes, quam ad gentiles pertinet : qua gratia Abraham, licet non esset baptizatus, per fidem tamen cum esset in præputio justificatus est. Unde subdit Apostolus : Dicimus autem quia reputata est fides Abraham ad justitiam, non circumcisio, id est hoc affirmamus nos apostoli, quia non propter circumcisionem carnalem, sed propter fidem quam habuit, qua credidit Deo, meruit justificari.

Quomodo ergo Abraham reputata est ? fides ad justitiam, in circumcissione an in præputio ? hoc est reputata est ei fides ad justitiam, postquam est circumcissus : an cum esset in gentilitate incircumcissus. Ipse sibi Apostolus respondet : Non in circumcissione, sed in præputio, id est non postquam circumcisionem accepit reputata est ei fides ad justitiam, sed cum adhuc esset in præputio, id est in gentilitate, quia necdum erat circumcissus, ideoque antea justificatus per fidem, quam esset circumcissus.

Et signum accepit circumcisionis, signaculum justitiæ, quæ est in præputio. Ne dicerent Judæi superflue circumcissum esse Abraham, si per illam non est justificatus, ostendit illam circumcisionem signum esse justitiæ, non augmentum, ut significaret justitiam Christi, quæ est ex fide. Signum est quando in hoc quod videtur aliud intelligitur, sicut Dominus manifestat, dicens : Generatio hæc signum querit, et signum non dabitur ei, nisi signum Jonæ prophete (Matth. xii). Sicut fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus, sic erit Filius hominis in corde terræ. Ecce quod signabat Jonas voratus, ita quoque circumcisio Abraham fidem illius significabat quam habebat in corde, et qua meruit justificari. Hæc circumcisio est exspoliatio infidelitatis et vitiorum abolitio. Distat vero inter signum et signaculum quod signum aliud est, et aliud significat : signaculum autem quod alicui rei adhuc imprimitur ut lateat, quousque ab illo reseretur a quo imprimitur, ita et illa circumcisio significabat justitiam fidei quæ erat in Abraham : et latebat ibi signaculo vera circumcisio, qua Christus, qui ex ejus genere erat nasciturus per baptismi gratiam, suos fideles erat a cunctis sordibus peccatorum circumcisorus, in die quoque judicii ab omni mortalitatis fragilitate et corruptionis fæce est emundaturus. In hoc etiam quia octava die fiebat, significabat Dominicam resurrectionem, quæ octava die celebrata est. Nam et ipse Christus significabatur in cultello petrino quo circumcisio patrabatur. Fuit præterea signum Judæis circumcisio data, quo cognosceretur eorum genus ut permixtione non confunderetur, dum inter gentes

multas habitarent, vel cum inter gentes multas captivi ducerentur, et ignoraretur quod de genere Abrahamæ descenderet Christus, ac tandiu mansit in typo et figura, quousque veraciter compleretur adveniente Christo, remoto signaculo sub quo latebat, id est eadem circumcisione carnali penitus ablata. Erat etiam in signum eisdem Judæis, ut quando in præliis cum aliis sternebantur, et nudi relinquebantur, ex circumcisionis signo notati, sepulturæ mandarentur. Signum ergo accepit circumcisionis ob huiusmodi causas (ut diximus); quæ circumcisio signaculum fuit iustitiæ fidei quæ in præputio est, qua ante est justificatus per fidem quam circumcideretur. Iustitia etiam fidei dicitur quia primum fidem habuit, et per eam iustitiam promeruit quia justificatus et mundatus est ab omnibus peccatis. Nam in gentilitate sive in præputio positus, fide est justificatus. Et reddit causam quare hoc scilicet, *ut sit pater omnium credentium per præputium*. Per fidem quam habuit in præputio, pater est omnium credentium tam Judæorum quam gentium. Nam carne pater est Judæorum non credentium, fide autem omnium credentium Judæorum et gentium, quoniam fidem qua credidit Abraham Deum omnipotentem esse et Trinitatem habere in personis, et unitatem in substantia, ipsam quasi ex hæreditate paterna retinent credentes. Et quare sunt omnes credentes filii Abrahamæ per fidem? *ut reputetur eadem fides et illis ad iustitiam*, sive ad justificationem, sicut reputata est Abrahamæ dum esset adhuc in gentilitate. Sicut enim Abraham antequam circumcideretur fidem habuit qua pater est credentium, et postea genuit Isaac, ex quo pater est Judæorum, sic potius pater est spiritualium quam carnalium, et ita factum est ut sit pater gentium per fidem.

Et sit pater circumcisionis, id est Judæorum credentium et non credentium per carnem, *non his tantum qui sunt ex circumcisione, sed et his qui sectantur vestigia fidei, quæ est in præputio patris nostri Abrahamæ*. Ac si diceret aliis verbis: Non illis tantum Judæis Abraham est pater, vel reputatur fides Abrahamæ ad justificationem, qui descenderunt de progenie illius postquam circumcisionem accepit, sed et his gentilibus qui imitantur exempla fidei, quæ est in præputio patris nostri Abrahamæ. Nam illis est Abraham pater, et illis reputatur fides ejus ad justificationem qui imitantur exempla fidei illius quæ data est ei, cum adhuc esset in gentilitate quæ præputium appellatur.

Non enim per legem promissio Abrahamæ aut semini ejus, id est Christo data est, *ut hæres esset mundi, sed per iustitiam fidei* quam habuit antequam circumcideretur, et antequam illam promissionem acciperet. Ideo autem per legem non est facta vel data promissio Abrahamæ, qua dictum est illi: Patrem multarum gentium posui te, et in semine tuo benedicentur omnes gentes (Gen. xxi), quia non erat adhuc lex quæ post quadringentos et triginta annos data est. Abraham ergo in Christo hæres est mundi, quia omnes credentes per fidem filii sunt Abrahamæ, et ipse in Chri-

sto omnia possidet, cui dictum est a Patre. *Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam* (Psal. ii).

Si enim qui ex lege sunt, hi sunt hæredes, exinanita est fides, abolita, id est deleta, *est promissio*, id est, qui Judæi qui ex circumcisione, et qui legem habent, hæredes sunt tantummodo promissionis Abrahamæ de Christo, et non etiam gentiles, evacuata sive annihilata est fides qua ipse credebatur Deo, et abolita, deleta est promissio de Christo. Et est sensus: Si solummodo vos Judæi circumcisi hæredes promissionis Dei estis, ut vos vultis, non implevit Deus promissionem suam quam dedit Abrahamæ, ut pater esset multarum gentium. Et si ita est, jam videbitur Deo frustra credidisse. Non est ergo data promissio Abrahamæ per legem, sed per fidem. Quare?

Lex enim iram operatur, id est vindictam Dei. Lex non dedit illam promissionem Abrahamæ, sed vindictam operatur, dum dicit: Dentem pro dente. Et qui occiderit, occidatur. *Ubi non est lex, nec prævariceris*, subaudis tanta, vel non ita imputatur. Hoc dupliciter intelligi potest: ubi non est lex naturalis, non est tanta prævaricatio ejusdem legis. Verbi gratia: Quandiu infantibus non viget intelligentia aut intellectus naturalis legis discernendi inter bonum et malum, licet percutiant patrem, verberent matrem, maledicant parentibus, non est tanta prævaricatio, nec ita imputatur eis sicut postmodum, ubi venerint ad legitimos annos, et ubi cæperit vigere in illis naturalis intellectus. Aliter: Ubi non est lex Moysi, licet peccet aliquis, non est tanta prævaricatio, nec ita imputatur ei qui non habet ipsam legem si peccaverit, quia non existit prævaricator ejus, sicut ille cui data est ad observandum: ideoque ubi præcepta legis, ubi prævaricationis occasio et ubi prævaricatio, ubi major ira Dei et vindicta in prævaricatorem. Potest et tertio intelligi: Ubi non est lex Evangelii, sicut in paganis, non est prævaricatio tanta, tamen non ideo immunes a vindicta Dei erant: quia per creaturam poterant cognoscere Creatorem.

Ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio omni semini Abrahamæ. Sensus igitur iste est: Quia non est tanta prævaricatio in gentibus ubi non est lex Moysi, quanta in Judæis, ideo ex fide et per fidem justificantur omnes Judæi, sive gentiles credentes, et per fidem sunt hæredes, non per legem ut secundum gratiam quam gratis promisit: non secundum meritum, neque secundum legem firma sit promissio, quam promisit Deus omni semini Abrahamæ, non solum ex Judæis, sed etiam ex gentibus. Quæ est ista promissio? *Benedicentur*, inquit, *in te omnes gentes* (Gen. xxi), *patremque multarum gentium posui te* (Gen. xvii). Unde sequitur: *Non enim ei qui ex lege est solum, sed et ei qui ex fide est Abrahamæ, qui est pater omnium nostrum*. Sensus iste est: promissio quæ facta est ad Abraham de Christo, quia in semine ejus benedicentur omnes gentes, non ei Judæo firmata est solummodo ista promissio, qui ex lege circumcisionis descendit, sed etiam gentil

firmata est, qui ex fide filius est Abraham qui est pater omnium credentium.

Sicut scriptum est, in lege Moysi : Quia patrem multarum gentium posui te, ante Deum cui credidisti (Gen. xvii). Hic percutitur Judæorum superbia, qui se gloriantur de progenie Abraham descendisse. Non enim ait : Patrem unius gentis Israeliticæ constitui te, sed patrem omnium gentium per fidem constitui te. Per carnem enim pater Judæorum est, per fidem autem omnium gentium. Et recte addidit Apostolus ex sua interpretatione : Ante Deum cui credidisti, id est coram Deo cui credidisti in corde. Multi enim sunt qui videntur credere in Deum, sed non credunt ante Deum. Illi autem non credunt ante Deum, qui confitentur se credere Deum verbis, sed aliud corde retinent. Illi vero ante Deum credunt, qui tota anima, toto corde, tota virtute illum diligunt, ut Abraham, et qui potius in interiori homine in conspectu Dei fidem servant : quam in ostentatione hominum : sicut est carnis circumcisio : *qui vivificat mortuos per fidem et gratiam suam, id est gentiles et omnes qui mortui sunt per infidelitatem in peccatis.* Sic enim vivit justus per fidem, ita moritur peccator per incredulitatem, vel certe dixit vivificat sub presenti tempore, pro futuro vivificabit. Ipse enim suscitabit sive vivificabit mortuos in die judicii, sicut in Evangelio dicit : *Veniet hora quando omnes qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei, et procedent, qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ (Joan. v).* Et vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. Deus omnipotens solus habet essentialiter esse, et qui adhærent ei per fidem et dilectionem, illi utique habent esse ab illo, et illi sunt sicut ipse dixit : *Ego sum Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob (Exod. iii).* E contra illi qui non adhærent, comparisonem ejus quasi non sunt. Unde Isaias propheta dixit : *Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo, et quasi nihilum et inane reputatæ sunt ei (Isa. xl).* Igitur secundum hunc sensum dicit Apostolus modo. Ergo sicut vocavit Abraham qui erat, quia Deo adhærebat per fidem, dicens : *Exi de terra tua et de cognatione tua (Gen. xii),* sic vocat ea quæ non sunt, id est sic vocat gentiles infideles ad fidem ut habeant esse illi adhærendo : qui antea non erant, illi non adhærendo.

Qui contra spem in spem credidit, ut fieret pater multarum gentium per fidem. Contra spem desperatæ sobolis, credidit in spem sperandæ sobolis, vel certe contra spem naturæ in spem gratiæ et potentiæ Dei credidit. Contra spem enim naturæ erat, ut vetula pareret, quæ adolescens et juvenula sterilis permanserat.

Nam natura est, ut juvenis junctus juvenulæ generet, similiter senex junctus juvenulæ, naturale est ut generet, sicut Abraham senex et Agar juvenula, ex quibus natus est Ismael. Contra spem vero naturæ est, ut senex cum vetula mistus generet. Sed Abraham non attendit ad consuetudinem naturalem, quod non posset ex se et Sara jam vetulis filius procreari, sed in spem potentiæ Dei credidit, quia omnipotentem noverat eum qui promisit. Consideran-

dum est autem quatuor existere causas (ut beatus dicit Ambrosius) quæ reddunt feminas steriles, videlicet aut quod semen virile non pervenit usque ad locum conceptionis, aut quia mulier non valet illud retinere, aut quia non habet vigorem coquendi illud, aut quia ambo senes simul conveniunt et senectute gravantur, *secundum quod dictum est ei : Sic erit semen tuum, sicut stellæ cæli et arena maris.* Semen Abraham in hoc loco intelligitur tam multitudo Judæorum, quorum pater per carnem est et per fidem, quam etiam omnium gentium multitudo, quorum pater solummodo est per fidem. Et dictum est hoc hyperbolicos, per tropum scilicet fidem excedentem. Licet enim præ multitudine non possit numerari ab hominibus semen Abraham, Deo tamen numerabile est. Notandumque per stellas et arenam secundum quemdam doctorem intelligendum esse generaliter omne semen Abraham credentes videlicet ex gentibus et ex Judæis, omnemque Israel, et secundum alium per stellas, electos solummodo intelligendos ex utroque populo ; per arenam vero omnes Judæos infideles et incredulos, pondere peccatorum gravatos. Et non inconvenienter per stellas quæ cælo adhærent, suæque claritate mundum illuminant, designantur electi, qui semper cælestia appetunt, dicentes cum Apostolo : *Nostra conversatio in cælis est (Philipp. iii),* mundumque verbis et exemplis irrideant : per arenam vero quæ ponderosa est et sterilis, reprobi, qui pondere peccatorum gravati, steriles existunt a bono opere.

Et non infirmatus est in fide. Ille infirmatur fide, qui dubitat, nec credit promissionibus Dei. Sed Abraham audiens a Deo, *patrem multarum gentium posui te, et, Secundum hoc tempus veniam eritque Saræ filius (Rom. ix).* Licet contra naturæ usum videretur esse quod promittebatur, non tamen est infirmatus fide, quia non dubitavit in promissione. Nihil enim fides considerat naturæ, quia in his quæ promittit Deus, facile servit natura suo auctori. *Nec consideravit corpus suum emortuum ad procreandos filios, cum jam fere centum esset annorum,* quia centenarius erat, *et emortuam vulvam Saræ non consideravit.* Emortuos dicit Abraham et Saram in propagandis filiis propter annorum multitudinem jam desperatos. Abraham namque centenarius erat, et Sara nonagenaria, quando promisit Deus, inquit per Evangelium : *Secundum hoc tempus veniam et erit Saræ filius.* Emortua enim erat vulva Saræ : quia jam præcesserat tempus pariendi, et jam desierant fieri Saræ muliebria, id est jam desierat menstruum pati, ubi maxime consistit vigor conceptionis, quod ubi cessaverit in feminis, transit tempus generandi filios. Sed Abraham non attendit ad naturæ usum, sed ad Dei potentiam, credulus ejus promissionibus unde sequitur.

In repromissione etiam Dei non hæsitavit diffidentia, sed confortatus est fide, dans gloriam Deo. In repromissione Dei (de qua supra diximus) sive de Isaac, seu de Christo, non hæsitavit diffidentia, sive non dubitavit incredulitate, sed confortatus est fide

de promissionibus, dans gloriam Deo promissionibus illius gratias referendo quasi de acceptis beneficiis, intelligens solius Dei esse munus et gratiam, ubi humanæ fecunditatis naturæ usus cessaverat.

Plenissime sive certissime *sciens quia quæcunque promisit Deus, potens est facere* : ideo subaudis quia credidit Dei de promissionibus, *reputatum est illi ad justitiam. Non est autem scriptum tantum propter ipsum, quia reputatum est illi ad justitiam, sed et propter nos, quibus reputabitur credentibus in eum qui suscitavit Jesum Christum a mortuis*. Non est (inquit) tantum propter hoc scripta fides Abrahamæ ut ipse legeret, qui olim fuerat defunctus, quando Moyses ista scribebat, sed propter nos et profectum nostrum, ut imitemur fidem illius, quibus reputatur fides ejus ad justitiam credentibus in eum, id est in Deum Patrem, qui suscitavit Jesum Christum a mortuis, id est a sepulcro, qui proprius locus est mortuorum, vel certe ab inferno. Si ita perfecte crediderimus Christum a mortuis resurrexisse, quomodo ille credidit corpus Saræ emortuum posse ad concipiendum vivificari, et crediderimus Deum Patrem, qui Christum suscitavit a mortuis, reputabitur nobis fides nostra ad justificationem, quia repromissionem accipiemus omnium peccatorum, Deus Pater suscitavit Filium suum a mortuis et ipse etiam Filius suscitavit semetipsum, et ut etiam altius dicamus, tota Trinitas suscitavit illum hominem assumptum a verbo Dei.

Qui traditus est propter delicta nostra et resurrexit propter justificationem nostram. Multis modis traditus legitur Dominus Jesus Christus. Nam tradidit illum Deus Pater, sicut dicit Apostolus. *Qui proprio, inquit, Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum* (Rom. viii). Tradidit ipse Filius seipsum, sicut egregius prædicator dicit in præsentī loco, et alias ubi loquitur : *Qui dilexit me, et tradidit semetipsum pro me* (Gal. ii). Tradiderunt illum dæmones, qui persuaserunt Judæ ut traderet illum, unde dicit Evangelista, quia intravit Satanas in cor Judæ ut traderet illum (Joan. xiii), et Apostolus manifestat, dicens de dæmonibus : *Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent* (I Cor. ii). Tradidit illum Judas propter triginta argenteos. Tradiderunt eum Judæi Pilato. Pilatus quoque illum tradidit militibus, qui crucifixerunt eum. Sed inter hæc omnia digna consideratione perpendendum est, quia quod Deus Pater et Filius fecerunt causa dilectionis et misericordiæ, hoc Judas causa cupiditatis, dæmones vero et Judæi atque Pilatus causa invidiæ. *Traditus est propter delicta nostra, et resurrexit propter justificationem nostram, ut credentes eum passum propter salutem nostram, et resurrexisse in veritate a mortuis, per hanc fidem mereamur justificari*. In traditione Christi ineffabilis misericordia exstitit, in resurrectione quoque incomprehensibilis potentia deitatis demonstrata est, etc.

CAPUT V.

Justificati igitur ex fide, pacem habeamus ad Deum

A per Dominum nostrum Jesum Christum. Cum Judæi et gentes inter se disceptarent, et illi de antiquæ legis operibus, hi vero de nova Christi vocatione præsumptive gloriarentur, pertractata et elucidata causa, quia nemo eorum ex merito suo esset justificatus, sed omnes per gratiam quam fidem infundit et veritatem ostendit, et quia nec genus, nec circumcisio faciat filios Abrahamæ, sed fides recta qua claruit Abraham, a Deo illuminatus et præventus statim subjunxit Apostolus : *Justificati igitur ex fide, et non ex operibus legis, neque per aliquod meritum nostrum quod præcesserat fidem, pacem habeamus ad Deum Patrem, per mediatorem Dominum nostrum Jesum Christum, cujus passione reconciliati sumus Deo Patri, sicut angeli in ejus nativitate cantaverunt : Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis* (Luc. ii). Tunc enim pacem habemus apud Deum, si inter nos pacem et concordiam fraternam tenemus. Ac si diceret : Jam quia reconciliati sumus per sanguinem Filii Dei, et pacem habemus apud Deum Patrem, simus et nos inter nos pacem habentes, non præsumentes in aliquo de nobis, cum omnia ex fide Dei habeamus :

Per quem habemus accessum per fidem in gratiam istam in qua stamus. Per Christum (inquit) nos pacificavit Deo Patri, per illum utique accessum et introitum habemus, per fidem illius in gratia ista in qua stamus, credendo in Patrem et Filium et Spiritum sanctum. Gratiam appellat in hoc loco fidem per quam plenitudinem justificationis percepimus gratis a Deo tempore baptismatis, et insuper quidquid donorum habemus spiritualium, nomine gratiæ isto in loco comprehendit. In qua vel ad quam gratiam, introitum vel accessum habemus per ipsum qui ante eramus longe, quia ipse est ostium sicut dixit : *Ego sum ostium* (Joan. x), *et nemo venit ad Patrem nisi per me* (Joan. xiv). In qua gratia, id est fide justificationis et indulgentia peccatorum stare debemus, in bonis scilicet operibus viriliter laborando, qui antea jacebamus in luto et fetore vitiorum, *gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei*. In præsentī sæculo filii Dei sumus in spe, in altera autem vita erimus in re, si in bonis operibus articulus mortis nos invenerit, unde dicit Joannes : *Charissimi, filii Dei sumus in spe, et nondum apparuit quid erimus in re* (I Joan. iii).

Non solum autem, subaudis gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei, sed et gloriamur in tribulationibus, id est angustiis et adversitatibus persecutionum pro Christo : *scientes quod tribulatio et afflictio patientiam operatur* in electis qui patienter adversa hujus sæculi perferunt. Patientia a patiēdo, id est a feriendo dicitur, et est patientia quando corpus et animus timore et afflictione tormentorum feritur, sed vindicta non petitur. Per hanc sancti martyres, vicerunt persecutionem et sævitiam tyrannorum, non reddentes vicem, sed patientiam sive tolerantiam servantes.

Patientia autem probationem, meritorum et fidei, sicut probati sunt sancti martyres, et sicut probatus

est Job, non deficiens in tribulatione. Est etiam probatio, honestas morum et laudabilitas actionum, unde probus dicitur laude dignus: *probatio vero operatur spem*, vitæ æternæ. Spes est expectatio futurorum bonorum. Qui ergo inter tribulationes et adversa per patientiam probabiles existunt in fide, illi securi de præmiis, futuram beatitudinem expectant.

Spes autem non confundit. Spes sive expectatio futurorum bonorum omnem confusionem et verecundiam hujus sæculi expellit. Spes ergo non confundit, id est qui probatus est in fide bonisque operibus, et spem habet æternorum præmiorum, non erubescit quidquid adversi in hoc sæculo sustinerit, securus de præmio. Et quare hoc? *quia charitas Dei qua nos diligit Deus, vel qua diligimus Deum, diffusa est in cordibus nostris tempore baptismatis, et tempore manus impositionis per Spiritum sanctum qui datus est nobis non per meritum nostrum.* Verbum effusionis sive diffusionis largitatem munerum significat, sicut in Joel habetur: *Effundam de spiritu meo super omnem carnem* (Joel., II). Sive ergo charitas qua diligimus Deum in nobis sit, pro cuius amore patienter omnia adversa sustinemus: sive qua diligimus proximum, vel quidquid boni in nobis habetur, non per meritum nostrum, sed per gratiam Dei, Spiritu sancto cooperante, nobis tribuitur: ideoque perceptis quibus voluntati illius obtemperare debemus, habentes inter nos pacem quam ipse commendavit discipulis, dicens: *Pacem relinquo vobis* (Joan. XIV). Ipsa etiam spes per Spiritum sanctum nobis datur, qui facit nos credere quod promittit. Nec enim confundit nos spes quoniam amplius dabit quam speramus nos, gaudia videlicet patriæ cœlestis.

Ut quid enim Christus, cum adhuc infirmi essemus secundum tempus, pro impiis mortuus est. Ut quid enim Christus, cum adhuc infirmi essemus, id est peccatores secundum tempus pro impiis, id est irreligiosis mortuus est nisi ut abundantiam et plenitudinem suæ charitatis nobis commendaret, sicut sequentia nobis manifestant. Infirmus est omnis peccator et omnis infidelis, fortis vero justus et fidelis atque cognoscens Deum. Pietas est cultus et religio Dei, a qua dicitur pius, id est religiosus. E contra impietas, est irreligiositas a qua venit impius, id est irreligiosus. Tanta fuit charitas Christi, ut non solum pro illis qui comparatione reproborum religiosi erant, sed etiam pro impiis moreretur quos postea per fidem suam justos fecit. Istam charitatem nobis commendavit, ut illam imitaremur, sicut discipulis dixit, quando lavit pedes eorum. *Exemplum* (inquiens) *dedi vobis, ut qualia vobis facio, talia faciatis* (Joan. XIII), id est sicut ego vobis lavi pedes, ita et vos alterutrum: etsicut ego pro vobis animam meam non dubito ponere, ita et vos non dubitetis, neque pro me, neque pro fratribus, si necessitas fuerit, causa amoris mei animas ponere. Quod vero dicit Apostolus Christum secundum tempus esse

mortuum, tripliciter accipi potest: beatus si quidem Ambrosius hoc modo dicit: Mortuus est secundum tempus, quia parvo et brevi tempore potuit tene a morte: tertia enim die resurrexit. Aliter: Secundum tempus mortuus est, id est tunc quando totus mundus sub peccato tenebatur. De quo tempore dicit Apostolus alibi: *Postquam venit plenitudo temporis misit Deus Filium suum natum ex muliere, factum sub lege* (Galat. IV). Et Deus Pater ad Filium per prophetam: *Tempore, inquit, accepto exaudi vi te* (Isa. XLIX). Potest etiam tertio modo intelligi, quia mortuus est secundum tempus, id est corporaliter, in corpore, non in anima: quia peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus. Tempus enim dicitur esse, ubi aliqua varietas est, verbi gratia: Ubi sol oritur sol et occidit, ubi luna augmentum vel decrementum capit, tempus dicitur esse: ubi etiam ver transit in æstatem, æstas quoque in autumnum mutatur, autumnus nihilominus in hiemem. Mortuus est Christus secundum tempus, id est secundum carnem, quæ mutabilis est et variationi subjacet, mortuus est temporaliter: nam ubi æternitas est, tempus esse non potest.

Vix enim pro justo quis moritur, nam pro bono forsitan quis audeat mori? Subaudis aut nullus, aut rarus. *Quis enim, pro nullo, aut pro raro sæpius ponitur: pro nullo accipitur, ut in psalmis, Deus, quis similis erit tibi?* (Psal. LXXXII.) Id est nullus. Pro raro, ut hic, et alibi ubi dicitur: *Quis sapiens et intelliget ista?* (Psal. CVI.) Raro invenitur. Et est sensus: Vix potest aliquis inveniri, qui non solum pro impiis, sed nec forte pro justis et bonis audeat mori. Et cum raro inveniat qui pro justo et bono audeat mori, Christus pro impiis mortuus est. Inter justum et bonum hoc distat, quia justus sit studio et exercitatione virtutum: sic sancti martyres; bonus vero in innocentia, sicut sunt parvuli qui inundantur in baptismo. Potest etiam et pro uno accipi justus et bonus.

Commendat autem Deus suam charitatem in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, id est antequam essemus justificati per fidem, secundum tempus Christus pro nobis mortuus est. Ad quid commendat Deus suam charitatem in nobis? Ut illam imitemur eo modo quo superius diximus. *Multo magis igitur justificati nunc per sanguinem ipsius, salvi erimus ab ira per ipsum.* Si cum peccatores essemus, Christus pro nobis dignatus est mori, multo magis jam remissionem peccatorum habentes in sanguine passionis ejus, et justificati per fidem salvi erimus per Christum ab ira, id est vindicta diei judicii quæ ventura est reprobis. Licet autem legamus plerisque in locis omnipotentem Deum iram habere, non debemus putare quod in illum cadat ulla perturbatio quia ipse semper idem manet juxta quod Psalmista dicit: *Tu semper idem ipse es* (Psal. CI), sed ira illius appellatur vindicta et ultio ipsius, quam ille sine aliqua mutabilitate exercet, secundum quod ei sapientissimus orator dicit: *Tu autem, Domine Sabaoth, cum*

tranquillitate judicas (Sap. xij). In hoc loco proponit sibi beatus Augustinus questionem, dicens : Si, inquit, in sanguine passionis Filii Dei accepimus remissionem peccatorum, non necesse est ut baptizemur : et si in baptismo accepimus remissionem, et mundamur ab omnibus sordibus vitiorum, quid necesse fuit Christum pati ? Quam questionem ita dissolvit : Ista duo, passio videlicet Christi et baptismus, ita sunt conjuncta, ut neque baptismus possit lavare a peccatis, et perfectum hominem reddere sine fide passionis Christi, quia sine fide impossibile est placere Deo : neque fides passionis Christi possit remissionem peccatorum dare sine gratia baptismatis, nisi in sanguine martyrii sui fuerit baptizatus, quia Dominus dixit : *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei* (Joan. iii). Si enim, cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus, multo magis reconciliati salvi erimus in vita ipsius. Si, inquit, cum inimici essemus, id est peccatores, reconciliati sumus Deo Patri per mortem Filii ejus, multo magis quam meruimus reconciliati et in amicitiam conversi, salvi erimus in vita ipsius, id est in vita ipsius Christi, qui est vita, et in quo vitam æternam habituri sumus. Illi reconciliantur qui inimici sunt ad invicem. Quomodo ergo exstitit nobis omnipotens Deus iratus et inimicus, cum de illo dicatur, quod nihil odit eorum quæ fecit. Sciendum quod non naturam nostram, quam ipse fecit sanctam et bonam, odio habebat, sed vitia et peccata quæ ipsi nobis attraximus. Quapropter quadam justitia Dei traditi sumus diabolo, quandiu sub peccato fuimus. Sicut legitur, postquam meruit homo audire : Terra es, et in terram ibis, hoc est totus terrenus effectus es et idcirco morieris. Dictum est et diabolo in serpente : Terram comedes, id est peccatores devorabis. Ablatis autem vitiis et peccatis, per passionem Filii ejus reconciliati sumus in id quod ante fuimus. Unde dicit Apostolus : Si, inquit, cum inimici Dei essemus actibus, non natura, per mortem Christi salvati sumus, quanto magis in ejus glorificabimur vita, si eam imitati fuerimus.

Non solum autem, sed et gloriamur in Deo per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem nunc accepimus reconciliationem. Non solum, inquit, salvi erimus, et dabitur nobis vita æterna, sed et gloriamur in Deo Patre sive in cognitione Dei, quam habemus per Dominum nostrum Jesum Christum, cujus passionem nunc reconciliationem accepimus. Nunc, inquit, reconciliati sumus Deo Patri, id est in tempore adventus Christi, sicut enim verbo Patri sumus creati, juxta quod Joannes dicit : *Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil* (Joan. i), ita quoque et ab illo sumus redempti et Deo Patri reconciliati.

Propterea sicut per unum hominem in hunc mundum peccatum intravit, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt. Defectus dictionis isto in loco est hujus-

modi : Sicut per Adam peccatum et mors intravit, ita per Christum justificatio et vita æterna venit. Propterea, inquit Apostolus, reconciliati sumus Deo, quia sicut per unum hominem Adam in hunc mundum, id est in universitatem generis humani (præter Christum qui de supernis est) peccatum intravit, et per peccatum mors venit, ita et in omnes homines mors corporis et animæ pertransiit, sicut in illum primum, in quo omnes peccaverunt ita per Dominum nostrum Jesum Christum justificatio intravit, et per justificationem vita futura. Sensus talis est : Sicut per Adam peccatum intravit in genus humanum et mors, et per omnes transiit, sic per Christum venit justificatio et vita. In ipso quoque omnes peccaverunt, qui in lumbis ejus erant, sicut Levi in lumbis erat patris, quando decimatus est (Hebr. vii). Et congrue dicit primum intrasse peccatum ac deinde per peccatum subintrasse mortem, quia statim ut peccavit, mortalis factus est, sicut ei Deus ante prædixerat : In quacunque die, inquit, comederis ex eo, morte morieris. Peccavit concupiscendo atque comedendo, et mortalis factus est in peccando.

Usque ad legem enim peccatum erat in mundo. Non dicit usque ad tempus, quo data est lex, sed usque ad terminum finiendæ legis. Sic enim solliciti sumus dicere. Regnaverunt Huni usque ad Attalem [F. Attilam] regem, id est usque ad mortem Attale regis. Usque ad tempus, id est usque ad finem legis et initium gratiæ. peccatum originale et actuale fuit in mundo. Per gratiam autem Jesu Christi non solum originalia, sed etiam actualia deserta sunt. Peccatum autem non imputabatur cum lex non esset. Hoc tripliciter intelligi potest. Quandiu lex naturalis non est in homine sicut in parvulis, quidquid agat parvulus, non imputatur esse peccatum, quia nescit quid sit bonum aut malum. Aliter : Antequam lex daretur, non agnoscebatur peccatum tam grave malum esse, sicut per legem ostensum est. Vel aliter : Cum lex deesset, non imputabatur, id est ignorabatur qua pæna dignum esset peccatum, quousque ipsa lex dixit : Qui hoc vel illud fecerit, morte moriatur. Sed regnavit mors ab Adam usque ad Moysen, etiam in eos qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ. Id est mors idem est quod peccatum, ideo dicit regnasse mortem, quia universum tenuit orbem tam mors peccati, quam mors corporis. Quod dicit usque ad Moysen ita est intelligendum ut jam diximus, id est usque ad finem legis et initium gratiæ. Per Moysen enim intelligitur lex, sicut dicitur in Evangelio ad divitem : Habent Moysen, id est legem. Et alibi : Incipiens a Moyse (Luc. xxvii), hoc est a lege. Regnavit, inquit, mors animæ in toto mundo, ex quo primus non peccavit usque ad finem legis Moysi et exordium Evangelii, non solum in alios, sed etiam in illos qui non sponte neque scienter peccaverunt, sicut parvuli erant, qui originalibus peccatis tenebantur obnoxii. Illi in similitudinem prævaricationis Adæ peccant, qui scienter et voluntarie peccant, sicut ille cui dixit Deus : Ex omni ligno

paradisi comede, de ligno autem scientiæ boni et mali A ne comedas, etc. (*Gen. 21*). Ille vero in similitudinem Adæ non peccat, qui neque legem naturalem habet, neque cum studio peccat. *Qui est forma futuri*. Hoc tripliciter potest intelligi: Adam qui peccatum attulit mundo, exemplar sive forma est futuri Adæ, id est Christi, quia sicut ex virgine terra ille factus est, ita Christus ex virgine Maria natus est. Vel a contraria parte, aliter accipitur caput peccati, aliter caput justitiæ: quia sicut Adam peccatum attulit et mortem, ita Christus justificationem et vitam. Aliter: Si sic dixerimus, qui est forma futuris, ut quidam codices habent, erit sensus: Exemplar est futuris posteris suis in peccato, quia sicut ille peccator et mortalis exstitit, ita omnes posterius ejus peccatores et mortales nati sunt et nascuntur quotidie, transducto originali peccato in posteros, ut beatus Augustinus dicit, per concupiscentiam coitus, sed per gratiam Domini nostri Jesu Christi liberantur a peccatis et morte æterna: sicut enim nullus homo extra Adam, id est extra progeniem illius, ita nullus extra peccatum illius præter Christum.

Sed non sicut delictum, Adæ, ita et donum justificationis, hoc est majus fuit donum Christi, quo nobis remissio peccatorum venit, quam peccatum Adæ, per quod venit mors. Et plus prævaluit justitia Christi in justificando, quam peccatum Adæ in occidendo: quoniam in his qui per Christum redimuntur, temporaliter valet forma mortis ex Adam: forma autem vitæ valebit in æternum per Christum. *Si enim unius hominis, Adæ, delicto multi*, id est electi, mortui sunt temporaliter, multo magis gratia Dei, qua nobis dimittuntur peccata, et donum Spiritus sancti in gratia unius hominis Jesu Christi in plures abundavit. Multi et plures ad electos referuntur, nec est comparatio, quod dicit plures, quia plures sunt reprobi qui damnabuntur, quam sint justii qui salvabuntur, sed absolute positum est. Jungatur et hoc motto: Si propter unius hominis delictum Adæ, non solum reprobi et nimium peccatores, sed etiam electi mortui sunt temporaliter corpore, non anima, multo magis abundavit et crevit gratia Dei, et donum per gratiam Jesu Christi in plures, id est in electos, in hoc enim plus, sive multo magis abundavit gratia, id est remissio peccatorum in electos, quam peccatum: quia non solum illud peccatum originale, propter quod in mortem animæ et corporis ruimus, sed etiam omnia actualia abstulit in electis, et insuper donavit vitam sine fine mansuram.

Et non sicut per unum peccatum, subaudis originale, venit mors, ita et donum, subaudis gratiæ venit, quod est dicere: Aliter atque ad aliud venit peccatum Adæ, et aliter atque ad aliud venit donum Christi. Peccatum enim Adæ venit per inobedientiam ut mortem afferret: donum autem gratiæ Christi venit per obedientiam: qua obediens fuit Deo Patri ut non solum originale, sed etiam omnia actualia auferret. Quid delictum fuerit per unum peccantem, ita erit intelligendum. Et non sicut per

unum peccantem, id est per Adam, venit mors: ita et donum gratiæ venit per Christum. *Nam judicium quidem ex uno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in justificationem*. Judicium, sive damnatio, ex uno homine, Adam, vel uno peccato originali venit in condemnationem omnium hominum: gratia autem Christi qua nobis gratis dimittuntur peccata, in justificationem fidelium venit ex multis delictis quæ post originale peccatum addita sunt. Et est sensus: Damnatio venit ex uno homine, vel uno peccato originali, in condemnationem generis humani, gratia autem Christi venit in justificationem electorum ex multis delictis, id est ad hoc venit, ut non solum ab illo uno originali, sed etiam ab omnibus actualibus nos justificaret: ideoque aliter venit peccatum, aliter gratia. Considerandum, quia cum dicit judicium venire ex uno homine in condemnationem, loquitur contra Pelagianos, qui negant originale peccatum trahi ab infantibus quando nascuntur, dicentes: quia non per originem illud peccatum trahitur, sed per imitationem, quod omnino falsum est. Si enim ita esset, ut illi delirant, nequaquam Dominus expresse in Evangelio diceret: *Si quis non renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non intrabit in regnum cælorum* (*Joan. 3*). In Veteri quoque Testamento nequaquam diceret: *Masculus cujus caro circumcisa non fuerit, peribit de populo suo, quia pactum meum irritum fecit* (*Gen. xvii*), non per se, sed in patre suo Adam in paradiso.

Si enim unius hominis delicto mors regnavit per unum, multo magis abundantia gratiæ donationis et justitiæ accipientes in vitam regnabunt per unum Jesum Christum. Et est sensus: Si pro delicto unius hominis Adæ, quod per unum hominem Adam venit, mors corporis et animæ regnavit temporaliter, et ad tempus in electis multo magis regnabunt illi in vita æterna, accipientes per Jesum Christum abundantiam, id est plenitudinem gratiæ, qua dimittuntur peccata, et plenitudinem dominationis, id est dona Spiritus sancti quæ electis donantur, quando illis datur per Spiritum sermo sapientiæ, et cætera dona singulis dividuntur, accipientes etiam plenitudinem justitiæ, id est omnes virtutes, ut post baptismi gratiam juste sancteque vivamus. Si enim moriuntur electi temporaliter propter originale peccatum, tamen per gratiam Christi accipiunt vitam sempiternam, ubi regnabunt cum ipso.

Igitur sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem mortis, sic per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitæ, id est sicut per unius hominis delictum in omnes homines generaliter in condemnationem venit mors et peccatum, sic et per unius hominis justitiam, id est Christi, in omnes homines electos et prædestinatos ad vitam æternam venit gratia in justificationem vitæ.

Sicut enim per inobedientiam unius hominis, Adæ, peccatores constituti sunt multi, id est omne genus humanum, quod in lumbis Adæ erat, ita per unius hominis obedientiam, id est Christi, qua fuit obe-

diens Patri usque ad mortem, *justi constituentur* A *amplius peccamus*, eo majorem gratiam apud Deum habemus. Nos autem aliter debemus dicere : Fecimus mala : et venerunt bona sine nostris meritis per gratiam Christi. Faciamus modo bona, ut veniant nobis bona, attendentes quod dicit Apostolus ex persona fidelium loquens, qui se a peccatis servant : *Nunquid permanebimus in peccato* ? Hoc est : nunquid semper peccabimus, ut gratia Dei in hoc abundet ut plus habeat quod vobis dimittat, et crescat nobis dimittendo, sicut quidam carnalium dicunt, *absit* ? Non fiat illud : ut semper in peccatis permanemus. Hoc autem digna consideratione perpendendum est, quia idcirco ista contra dicit Apostolus : ne aliquis infidelium dicere possit : quod asserat ipse peccandum esse, ut gratia Dei abundaret. *Qui enim mortui sumus peccato*, tempore baptismatis, *quomodo adhuc vivemus in illo* ? id est si omnia peccata nobis dimissa sunt in baptismo, quare obedimus vitiis et suggestionibus carnis ? Ille mortuus est peccato, qui non habet peccatum, cui deleta sunt omnia peccata in baptismo : e contra ille vivit peccato, qui obedit delectationibus peccati et suggestionibus pravæ voluntatis. Docet autem Apostolus ut postquam in baptismo accepimus remissionem peccatorum, abstineamus a carnalibus peccatis : et in quantum humana fragilitas valet, nosmetipsos restringamus per Dei gratiam a delectationibus carnis et pravis cogitationibus.

Lex autem subintravit, ut abundaret delictum. Judæi ignorabant ad quid acceperant legem, et putabant se per circumcisionem et per carnales observationes salvari posse sine gratia Domini nostri Jesu Christi. Unde Apostolus volens eis ostendere, quia lex non est data ut peccata auferret, sed demonstraret, ait : *Lex autem subintravit*, id est subito intravit, *ut abundaret delictum*. Quomodo abundat delictum per legem ? Dupliciter : vel quia dum præcepit, dicens : *Ne adulterium facias; non concupiscas rem proximi tui* (Exod. xx), exardescit animus ad libidinem et ad concupiscentiam, qui ante nesciebat quod concupiscentia hujusmodi peccatum esset, aut tale. Vel dum transgressor fit legis et crescit delictum in vindictam, quia majori pœna et vindicta dignus est, qui scienter contra legis præcepta peccat, quam qui non habens legem ignoranter delinquit. *Ubi autem abundavit peccatum, superabundavit et gratia.* Originali peccato quod ad omnes pervenit addita sunt actualia, et abundavit sive excrevit delictum. Sed ubi delictum abundavit et crevit per actualia peccata et contemptum legis, superabundavit gratia Christi, quæ non solum peccatum originale, sed etiam actuale abstulit, largiens insuper pia benignitate vitam sine fine mansuram.

Ut sicut regnavit peccatum in mortem, ita et gratia regnet per justitiam in vitam æternam, per Jesum Christum Dominum nostrum. Ac si diceret : Sicut regnavit ac tenuit principatum originale peccatum, et insuper actuale electis est ut in mortem eos traheret ad tempus, ita et gratia qua dimittuntur peccata, regnet in electis per justitiam eorum in vitam æternam illos intromittendo per adjutorium Jesu Christi. In hoc enim major est gratia Christi quæ nobis data est quam peccatum Adæ : et magis nobis profuit, quam illud nocuit : quia peccatum Adæ facit nos ad tempus mori : gratia autem Christi dimittit nobis non solum originale, sed etiam actuale peccatum, faciens nos insuper vivere in vitam æternam, etc.

CAPUT VI.

Quid ergo dicemus ? Permanebimus in peccato, ut gratia abundet ? Absit. Hæc ad superiora pertinent, ubi dicit Apostolus : *Et non, sicut aiunt nos quidam dicere, faciamus mala, ut veniant bona* ; et illud : *Ubi abundavit peccatum, superabundavit et gratia.* Quidam enim gentilium ; ubi audierant prædicationem Pauli, aliorum apostolorum : ubi debuerant accipere vitam, ibi acceperunt mortem, non intelligentes sensum prædicationis eorum. Unde dicebant apostolos prædicare, quia quanto homo amplius peccaret, tanto magis Deo placeret : et ubi major esset culpa, ibi major esset gratia Dei : ut dum omnes essent nimium peccatores, ipse solus appareret justus : et quo majora peccata et plura dimitteret, eo plus misericors esse laudaretur. Quapropter dicebant : *Faciamus mala, ut veniant bona* : quia quo

An ignoratis, fratres, quia quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus ? Beatus apostolus mystice et subtilissime isto in loco loquitur, et vult ostendere quomodo mysterium mortis, sepulturæ et resurrectionis Christi ad baptismum nostrum pertineat, et dicit : Nunquid ignoratis, o Romani, mysterium mortis Christi, sepulturæ ac resurrectionis, quomodo conveniat mysterio baptismatis ? Certe, ut puto, ignoratis : et si ignoratis, ego vobis pandam. Sed quæstio oritur in hoc loco, cum præcipiat Dominus apostolis in Evangelio in nomine sanctæ Trinitatis baptizare credentes, cur Apostolus in hoc loco solummodo personam Christi assumat dicens : *Quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus*, quæ hoc modo solvitur, quia Apostolus in hoc loco non tantum rationem et institutionem describere baptismi disposuit, quantum mysterium mortis Christi et ubi de morte erat aliquid locuturus, indignum duxit personam Patris et Spiritus sancti ponere, quæ carnem non suscepit, neque mortem, sed personam tantummodo Filii quæ carnem assumpsit, et pro nobis mortua est. Non enim conveniebat ut diceret : *Quicumque baptizati sumus in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, in morte ipsius baptizati sumus.* Iterum quærendum est quomodo baptizati sumus in morte Christi, Christo mortuo in cruce pro peccatis nostris, qui est caput omnium electorum, omnes electi qui sunt membra ejus, commortui sunt peccato capiti suo Christo, verbi gratia : Sicut ablato et absciso capite cujuslibet animantis, commoriun-

tur omnia membra, ita mortuo Christo commortui A sunt in illo omnes electi et baptizati in ejus passione. Passio etenim illius baptismus noster fuit. Ille quidem mortuus est corpore, et nos peccato, quia ipse pro peccatoribus mortuus est, et nostrum peccatum in sua morte occidit. Aliter : *In morte ipsius baptizati sumus*, id est in fide passionis et mortis ejus, quia per fidem passionis Christi et baptismi gratiam abluimur a peccatis. Ista enim duo ita conjuncta sunt, ut neque passio Christi sine baptismo neque baptismus sine fide passionis Christi, nos possit salvare. Dicamus et aliter : *In morte ipsius baptizati sumus*, id est ad exemplum et figuram mortis ejus ut illi commoreremur peccato, sicut mortuus est ipse corpore, vel ad exemplum mortis ejus, eo modo quo in sequentibus dicendum est. Inter hæc considerandum est quatuor esse genera baptismatum. Unum tantum in aquis, sicut fuit baptismum Joannis quod remissionem peccatorum non dedit; aliud in igne vel Spiritu, quo baptizati sunt apostoli in die Pentecostes : et de quo Dominus dixit : *Vos autem baptizabimini Spiritu sancto* (Act. 1), quia eo die in igne apparuit super apostolos; tertium est in aqua et Spiritu, in quo sancti apostoli baptizabant, Domino præcipiente : quod genus baptismatis sancta Ecclesia modo retinet; quartum est in sanguinis effusione, quo baptizatus est ipse Dominus omnesque sancti martyres : de quo etiam Dominus ait filiis Zebedæi : *Potestis baptizari baptismo quod ego baptizari habeo* (Marc. x)? id est potestis effusionem sanguinis vestris sustinere : quorum unus, scilicet Jacobus eo baptismo baptizatus est, decollatus ab Herode. Sed et hoc quoque notandum est, quia in baptismo tria sunt corporalia atque visibilia, et tria incorporalia atque invisibilia. Tria sunt visibilia : sacerdos videlicet, corpus baptizandum et aqua. Tria invisibilia : fides, et anima quæ abluuntur a peccatis, et Spiritus, quo cooperante remissio peccatorum datur. Fortassis etiam quæret aliquis quare in aqua solummodo, et non aliquando in vino baptismus consecratur? Cui respondet beatus Ambrosius, idcirco uniformiter hoc fieri in aqua, ut intelligatur, quia sicut aqua sordes corporis aut vestimenti abluunt, ita illud baptisma maculas animæ sordesque vitiorum emundando abstergit.

Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, subaudis peccati et vitiorum. Quomodo possumus viventes in carne consepeliri Christo? Si moriemur peccato, sicut ille mortuus est in cruce, et baptizamur in nomine sanctæ Trinitatis, consepelimur ei; si aut vivimus peccato, nequaquam possumus consepeliri ei. Consideremus ergo quomodo moriamur peccato, et consepeliamur et conresuscitemur Christo, et quomodo concordet mysterium mortis, sepulturæ et resurrectionis ejus baptismati nostro : Christus, postquam mortuus est in cruce, de cruce positus est in sepulcro : de sepulcro tertia die victor surrexit. Similiter et nos venientes ad fontem baptismatis, dum abrenuntiamus diabolo et

omnibus pompis ejus, et omnibus operibus ejus, morimur peccato, sicut Christus mortuus est in cruce, Christus de cruce positus est in sepulcro, et nos post confessionem sanctæ Trinitatis consepelimur ei in cognato, id est simul nato terræ elemento, hoc est in aqua. Surrexit ipse tertia die vivus, et nos post ternam mersionem resurgemus de morte peccatorum ad vitam, ut Deo vivamus in sanctitate et bonitate cæterisque virtutibus. Ascendit ad cælos, et non post illum ascendemus, si in novitate vitæ ambulaverimus : et quasi diceret aliquis Apostolo : *Ad quid sumus consepulti Christo?* subjunxit : *Ut quomodo surrexit Christus a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus*. A mortuis surrexit Christus, id est a sepulcro quod proprius locus est mortuorum sive ab inferno. Per gloriam autem Dei Patris dicit surrexisse Christum, id est per divinitatis virtutem, ut glorificaretur Deus Pater in ejus suscitatione, sicut ipse loquens ad Patrem dixit : *Pater, clarifica nomen tuum* (Joan. xii), id est suscita Filium tuum, ut mea suscitatione glorificeris. Potest etiam intelligi, quod ipse Filius potentis deitatis suscitaverit semetipsum, qui est gloria Patris, sicut ei dicit in psalmo : *Exsurge, gloria mea exsurge, psalterium* (Psal. lvi), id est chorus omnium virtutum. Cui, Filius, *Exsurgam diluculo* (Id. id.) Ipse quoque Filius dicit de sua suscitatione loquens ad Judæos, *Solvite templum hoc*, et post triduum suscitabo illud, ita enim intelligendum est, ut sicut tota trinitas creavit illum hominem, ita tota trinitas suscitavit illum, quia opera totius Trinitatis inseparabilia sunt. Præcipit ergo Apostolus, ut sicut Christus surgens a mortuis jam non moritur, ita et nos in novitate vitæ ambulemus, hoc est sicut novæ effecti sumus in baptismo, ita semper novi et immaculati vivamus : ambulantes de virtute in virtutem. Novitas enim vitæ est, post baptismum criminalia peccata non committere, et a levibus in quantum possibile est temperare, qua novitate innovantur quotidie electi, dum proficiunt in virtutibus, et laudatur omnipotens Deus in illorum operibus, sicut Deus dicit : *Videantur opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum qui in cælis est* (Matth. v).

Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, id est Christi, simul et resurrectionis erimus subaudis complantati, id est conjuncti et conformes. Quidam codices habent *resurrectionis* genitivum videlicet casum, sed melius est, ut doctores dicunt, dicere per dativum *resurrectioni*, quia verbum complantati ei, superioribus jungitur : arbor complantatur arbori cum inseritur, et Christus arbor est per similitudinem, de qua dicit Salomon in persona sapientis, quæ est Christus : *Lignum vitæ est his qui apprehenderint eam* (Prov. iii). Ipse est etiam arbor vitæ quæ est plantata in medio paradisi, hoc est in medio Ecclesiæ. Idcirco autem arbori comparatur quia sicut arbor pascit et umbram præstat, ita Christus pascit angelos spirituali cibo, sua videlicet con-templatione, homines vero cognitione sua, protegen-

utrosque ab omni adversitate; generaliter autem A pascit et reficit totum mundum cibo corporali. Mors etiam ejus arbor potest intelligi, quia sicut arbor ad hoc plantatur ut fructum afferat plantatori, ita mors Christi ad hoc celebrata est in cruce, ut fructum salutis et redemptionis afferret mundo. Quæritur quare dixerit Apostolus, *complantati sumus similitudini mortis ejus*, id est Christi, et non simpliciter *complantati sumus morti ejus*. Mors enim Christi in hoc loco dupliciter potest intelligi. tam spiritualis videlicet quam corporalis. Similitudini mortis ejus corporalis complantamur, quando sicut ille mortuus est corpore pro peccatoribus nos morimur peccato. In hoc enim est similitudo, quia ille mortuus est corpore, nos vitiis. Aliter: Similitudini mortis ejus spiritualis complantamur, quando morimur criminalibus peccatis. Ille enim in veritate mortuus peccato, qui nunquam peccavit. Cui veritati non possumus complantari et conjungi, quia *quandiu sumus in hoc mortali corpore, ex toto carere peccatis levioribus non possumus*, sicut dicit Joannes: *Si dixerimus, inquit, quia peccatum non habemus nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est* (Joan. 1). Tunc enim similitudinem mortis ejus assumimus spiritualis, quando ejus auxilio freti criminalia peccata non committimus, et sic complantamur in præsentis sæculo similitudini mortis ejus, tam corporalis quam spiritualis, ut sicut ille mortuus est corpore, et mortuus est omnibus peccatis: quia nunquam peccavit, moriamur et nos omnibus peccatis criminalibus, erimus utique complantati et conjuncti resurrectioni ejus in gloria, *et cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est* (Joan. 111).

Hoc scientes quia *vetus homo noster simul crucifixus est, ut destruat corpus peccati, et ultra non serviamus peccato*. Veterem hominem, ut dicit beatus Augustinus, voluerunt quidam intelligere corpus, novum vero animam: sed non convenit illud, quia corpus exterior homo a plerisque appellatur, interior vero anima. Hoc vero in loco veterem hominem vocat vitam et conversationem veteris hominis Adæ, quæ crucifixa, id est mortua, occisa est semel in baptismo. Quicumque enim originali adhuc et actualibus peccatis tenetur obnoxius quæ Adam perpetravit, vel etiam pluribus, *vetus homo est et sequax Adæ*, quia vitam et conversationem ejus imitatur. Ad quid ergo mortua est et deleta illa conversatio, quæ *vetus homo dicitur*? *Ut destruat corpus peccati*, Corpus nostrum corpus peccati est, quia nos trahit ad peccatum per suggestionem carnis et concupiscentiam pravam. Quod corpus non ita præcipit Apostolus destrui ut annihiletur, sed ut quiescat ab opere peccati. Tunc enim quasi destruitur, dum refrenatur et retrahitur a peccato et mala voluntate, quam desiderat adimplere, nec permittitur servire peccato. Aliter: Peccatum enim hic possumus intelligere diabolum, qui est auctor peccati, corpus vero ejus universitatem vitiorum. Sicut Christus ca-

put est omnium electorum et omnium virtutum, omnesque electi, et omnes virtutes sunt corpus ejus, ita diabolus caput est omnium reproborum omniumque vitiorum, omnesque reprobi et omnia vitia corpus illius sunt, et ad hoc delata est vita et conversatio veteris hominis Adæ semel in baptismo: ut destruat universitas vitiorum, quæ est corpus diaboli: ut ultra non serviamus diabolo; aliter secundum Origenem corpus peccati potest appellari universitas vitiorum, quæ faciunt unum corpus quodammodo peccati: singula autem vitia membra sunt universitatis: quam præcipit Apostolus destrui per abolitionem, id est per deletionem cessationis. Bene autem dicit Apostolus semel mortuum esse veterem hominem, ut admoneat nos cavere criminalia peccata: quia sicut Christus semel mortuus est, et jam non moritur, ita et nos si semel mortui sumus peccato in baptismo, non possumus iterum baptizari.

Qui enim mortuus est, subaudis peccato in baptismo, *justificatus est a peccato*, id est alienus effectus est ab omnibus peccatis: quapropter debet se custodire, ne iterum polluat se criminalibus peccatis, quia non poterit iterum justificari per baptismum.

Si autem mortui sumus cum Christo, tempore baptismatis peccato, eo modo quo superior sermo texuit, credimus quia simul etiam vivemus cum Christo in cælo post generalem resurrectionem. *Scientes quod Christus resurgens a mortuis*, id est a sepulcro, quod proprie locus est mortuorum, vel ab inferno, *jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur*. Hoc laborat Apostolus in hoc loco, ut ostendat credentibus, quia si semel remissionem peccatorum acceperint non posse eos iterum baptizari, sicut Christus non potuit mori nisi semel. Et sicut Christus surgens a mortuis jam non moritur, ita et nos semper debemus vivere virtutibus, quia anima quæ peccaverit, criminali peccato morietur. Quod autem dicit, *mors illi ultra non dominabitur*, mortem intelligere possumus dupliciter, sive mortem corporalem atque temporalem, quæ ad tempus dominata est ei, ipso permittente, sive diabolum qui ei etiam quodam modo dimissus est dominari per ministros suos, ipso permittente. Intravit autem diabolus in cor Judæ ut traderet Christum (Luc. xxii). Ipse etiam suavitatis Judæis et Pilato, ut cum crucifigerent. Quod diabolus mors appellatur qui mortem attulit mundo, ostendit Joannes inquit: *Et nomen illi mors* (Apoc. vi).

Quod enim mortuus, subaudis Christus, *peccato mortuus est semel*, iste versiculus ita distinguendus est ut primum dicatur *quod enim mortuus est*, ac deinde subsequatur, *peccato mortuus est semel*, id est semper mortuus fuit peccato, quia nunquam peccavit. Solus Christus semel mortuus est peccato, id est semper, quia nunquam peccavit. Aliter: Quod Christus mortuus est corporaliter, semel mortuus est peccato nostro, non amplius, ita et nos semel morimur in baptismo. Possumus tamen post baptismum, si peccaverimus, mori peccato, et per dignam poenitentiam resurgere: *quod autem vivit, vivit Deo*.

Christus, dum mortuus esset in cruce, et sepultus in monumento, videbatur non vivere, sed quid fecit? Intravit in domum fortis, id est descendit in infernum, abstulit diabolo illos quos tenebat electos, et potestatem etiam quam habebat in hoc mundo illi abstulit, sicque quadragesimo die resurrectionis suæ ascendens in cælum, vivit æternaliter Deo, id est in gloria paternæ majestatis.

Ita et vos existimate vos mortuos quidem esse peccato, tempore baptismatis, viventes autem Deo. Melius habetur in Græco, ut in Origene legitur: Cogitate vos mortuos peccato, viventes autem Deo; et est sensus: Sicut ille qui crucifixus est, nihil aliud cogitat, nisi tantummodo misericordiam Dei exoret: quatenus ejus spiritum dignetur suscipere, sicut et Dominus dixit ad Patrem: In manus tuas commendo spiritum meum (Luc. xxiii): ita et vos, si quando venit mala concupiscentia, et delectatio prava inflamat vos ad libidinem et ad cætera mala patranda, cogitate et ad memoriam reducite, quia in baptismo mortui estis omnibus peccatis: ubi recepistis remissionem peccatorum, et talia cogitantes vivite Deo, id est sapientiæ, prudentiæ, castitati, cæterisque virtutibus. Quicumque enim vivit Deo, omnibus virtutibus vivit quæ in Deo sunt.

Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis ejus. Jam quia mortui estis peccato in baptismo, et vivitis Deo, cavete ne regnet peccatum in vestro mortali corpore, id est quandiu in præsentī sæculo estis. Non dicit Apostolus non sit peccatum in vestro mortali corpore, sed non regnet. Quandiu sumus in hoc mortali corpore, ad integrum carere peccatis non possumus. De quibus ergo peccatis dicit? De homicidio, de adulterio et de cæteris criminalibus vitiis, quæ a regno Dei nos separant, non de levioribus, sicut est peccatum cogitationis et concupiscentiæ. Et quomodo non regnat peccatum in nostro mortali corpore si statim ut pulsaverit nos consentimus, et obedi-
mus delectationi ejus, quia subiaceamus ei?

Sed neque exhibeatis, id est præparetis, *membra vestra arma iniquitatis peccato.* Iniquitas est quidquid contra legem agitur, ideoque per iniquitatem debemus intelligere omnia vitia. Membra corporis nostri ad hoc facta sunt, et sensus nostri corporis ad hoc nobis dati sunt, ut nobis necessaria procurent et Deo militent. Si autem inclinamus aures ad audiendam detractionem de proximo, et ad delectanda verba otiosa, et ad carmina meretricum, si aperimus oculos ad concupiscendam mulierem, si malum odorem, id est malam famam ex nobis diffundimus: si delectamur in odoribus meretricum, si os aperimus ad loquendam blasphemiam in Deum vel proximum: si extendimus manus ad rapinam, si dirigimus gressus pedum ad effundendum sanguinem, tunc membra nostra exhibemus ad hoc, ut sint arma militantiæ peccato et diabolo, qui est auctor mortis omniumque vitiorum, hoc est præparamus illa ut militent peccato et diabolo. Sed exhibete, id est præ-

parate, *vos Deo tanquam ex mortuis viventes, et membra vestra exhibete arma justitiæ Deo.* Id est, ut sint Deo arma omnium virtutum militando ei. Si omnia quæ superius diximus de membris nostris prætermittimus, et in Dei servitio illa occupaverimus, ut inclinemus aures ad audienda verba Dei, aperiamus oculos ad scrutanda eloquia divina et ad pauperem respiciendum: aperiamus os ad enarranda magnalia Dei, extendamus manus ad eleemosynam, dirigamus pedes ad pacem, bonum odorem de his omnibus reddentes, tunc membra nostra arma omnium virtutum erunt, et militabunt Deo. Quod autem dicit *tanquam ex mortuis viventes*, sensus est: Sicut illi qui Domino resurgente surrexerunt, de quibus dicit Evangelista: *Multa corpora sanctorum surrexerunt* (Matth. xxvii), vivunt quidem, sed neque concupiscentes neque peccare appetunt, ita et vos cogitate mortuos quidem esse peccato et vivite Deo, declinantes a peccatis criminalibus.

Peccatum enim vobis non dominabitur, subaudi si hæc feceritis, sed utinam vobis peccatum non dominetur: ubi dominatur peccatum, ibi perficitur. Dominatur enim homini quando obedit desideriis ejus. *Non enim estis sub lege, sed sub gratia.* Non estis, inquit, sub lege Moysi, quæ punit et damnat peccatores, sed sub gratia Christi, id est sub remissione peccatorum: et quia remissionem peccatorum jam perceptam habetis, non debetis peccare.

Quid ergo? Peccabimus quia non sumus sub lege, Moysi, quæ peccatores punit, sed sub gratia? quæ peccatum dimittit. Poterat aliquis dicere, jam quia sub lege non sumus quæ pœnam infert peccantibus, satis possumus peccare, quia quidquid deliquerimus dimittetur nobis larga pietate per gratiam Christi: ad hæc Apostolus, non affirmando dicit, sed denegando: Nunquid ergo semper peccabimus, eo quod lex deest cujus pœna constringamur? *Absit*, ut semper peccemus, quia gratia ita vult nos vivere, ut criminalia peccata non admittamus.

An nescitis, id est, nunquid ignoratis, quoniam cui exhibetis vos servos ad obediendum, servi estis ejus cui obeditis, sive sitis servi, peccati ad mortem æternam, sive obeditionis Christi ad justitiam. Si servimus virtutibus et Deo, servi sumus virtutum et Dei: si vero servimus vitiis et diabolo, servi sumus vitiorum et diaboli.

Gratias autem Deo quod fuistis servi peccati. Fuistis quidem, sed jam non estis. Referens Apostolus gratias Deo de fide, bonisque operibus illorum, laudat illos, sicut et illos de quibus dicebat: *Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino* (Ephes. v). *Obedistis autem ex corde in eam formam doctrinæ in quam traditi estis.* Obedistis, inquit, Deo in ea forma doctrinæ, id est in doctrina Christianitatis, in doctrina ecclesiastica, in qua docti sive vocati et assignati estis Deo.

Liberati autem a peccato, id est ab omnibus vitiis et ab omnibus peccatis in baptismo; servi facti estis justitiæ, id est omnium virtutum. Sicut nomine pec-

cati intelliguntur omnia vitia, ita nomine justitiæ omnes virtutes.

Humanum dico propter infirmitatem carnis vestræ.

Quid est quod dicit Apostolus: *Humanum dico?* hoc est leve, et ad complendum facile, ac si diceret aliis verbis: Quia carnales adhuc estis, nec potestis propter fragilitatem carnis majora præcepta ferre et implere, idcirco levia præcepta vobis committam. **Q**uid enim tam facile, ut Origenes dicit, quid tam leve quam ut sit homo tam promptus ad justitiam et voluntatem Dei complendam, sicuti et ad mala opera solet esse promptus ubique? Multo magis si quidem levius potest virtutibus deservire, quam vitiis: et Dei voluntatem adimplere, quam diaboli. **V**ideamus quomodo et dicamus pauca ex pluribus. **E**t quilibet latro, et quilibet alius justitia propria vivens, non de rapina. Dum latro cruciatur gelu et rigore, et superfluis meditationibus per dies et noctes torquetur, volvens animo et exspectans in agro quomodo furtum perficiat, justus securus epulatur in die de laboribus suis, et quiete noctis cum securitate delectatur, et dormiente isto somno gratisimo, plerumque ille qui gelu frigoris et inedia famis torquetur, occiditur ab his quibus vim inferre moliebatur. Similiter qui adulterium perpetrat, timet supervenire maritum et interfici ab illo, timet etiam vicinos propter famam volantem. Econtra castus et amator proprii connubii cum securitate firma servat castitatem suam: vel etiam secure cum optata quiete amplectitur proprium connubium, quapropter subjungit Apostolus: *Sicut enim exhibuistis*, inquit, id est præparastis, *membra vestra servire immunditiæ*, id est libidini, fornicationi, impuditiæ, et iniquitati ad iniquitatem, subaudis perpetranda: *Ita nunc exhibete membra vestra servire justitiæ* omnibusque virtutibus in sanctificationem, videlicet ut sancti esse possitis, secundum quod Deus præcipit: *Sancti estote quia et ego sanctus sum* (Levit. xi). Per iniquitatem debemus intelligere omnia peccata, quia quidquid contra legem Dei agitur iniquitas nuncupatur. Per justitiam vero omnes virtutes, et est sensus: Sicut vos præparastis antequam ad fidem vocati essetis, ut serviretis omnibus immunditiis omnibusque vitiis, ita nunc in fide jam consistentes præparate membra vestra et omnes sensus corporis vestri, quomodo serviatis omnibus virtutibus.

Cum enim servi essetis peccati liberi fuistis justitiæ, id est alieni fuistis a justitia. Sicut qui servit peccato et diabolo, ejus servus est cujus voluntatem adimplet: sic qui servit justitiæ servus est justitiæ et Dei. Qui enim servit furto et adulterio, servus est furti et adulterii. Sed et hoc sciendum, quia sicut servum esse justitiæ laudabile est, liberum vero esse a justitia non est laudabile: ita servum esse peccati detestandum est, liberum autem a peccato, laudandum.

Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, subaudis immunditiis peccatorum, in quibus tunc erubescitis?

Nam finis illorum mors est. Romani antequam ad fidem Domini venirent, omnibus vitiis omnibusque turpitudinibus serviebant, quod etiam turpe est dicere, quæ ab Apostolo in hac Epistola jam sunt superius commemorata. Venientes autem ad fidem erubescabant ac verecundabantur, non solum facto, sed etiam in recordatione eorum, unde volens eos confirmare, ne ad illa reverterentur, aiebat: Dicite mihi quem fructum, id est quid boni consecuti estis vel quam remunerationem bonam habuistis in illis immunditiis quas perpetrastis antequam ad fidem veniretis, in quarum recordatione et memoria nunc erubescitis et verecundamini? Nam finis, id est consummatio illorum peccatorum, mors æterna est. Quando homo in peccatis criminalibus moritur, et terminum vitæ facit, finis peccatorum mors est illi: quia mortem æternam inde accipit. De talibus dicit Propheta: *Computruerunt jumenta in stercore suo* (Joel. i). Jumenta appellantur homines qui irrationabiliter vivunt, sine honestate morum et conversationis. Jumenta quippe putrescere est in stercore, in fetore luxuriæ, et turpitudinibus vitiorum vitam finire.

Nunc vero liberati a peccato, servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam æternam. Nunc, inquit, liberati a peccato per passionem Christi, per aquam baptismatis, servi autem facti Deo, qui antea eratis servi diaboli, habetis fructum operum vestrorum in sanctificationem, quia opus vestrum sanctum, sanctificationem vobis procurat: finem vero vitam æternam, id est propter consummationem operum vestrorum habebitis vitam æternam: quæ vobis dabitur pro perseverantia vestra.

Stipendia enim peccati, id est remuneratio peccatorum, mors, æterna est. Non tamen de omnibus peccatis intelligendum est, sed de criminalibus peccatis, de quibus dicit Joannes: *Est peccatum ad mortem, non pro hoc dico ut quis roget* (1 Joan. v). Stipendium dicitur a stipite pendenda, id est a substantia ponderanda. Antiquitus enim potius ponderabatur pecunia quam numerabatur. Unde militibus pro vita regis et libertate patriæ militantibus stipendium, hoc est substantia et remuneratio ex publico ærario conferebatur: et sicut illis remunerationis causa stipendium dabatur, ita militantibus diabolo dabitur mors, sive æterna damnationis pro remuneratione. *Gratia autem Dei vita æterna in Christo Jesu.* Quid est quod loquens de remuneratione peccati, stipendium nominavit ipsam remunerationem, et de remuneratione electorum dixit tertiam Dei? Ideo, quia illi qui militant, propriam mercedem accipiunt, quidquid autem electi habent, totum a gratia Dei accipiunt, sive fidem, sive charitatem, seu aliquod bonum opus habeant, et insuper pro gratia ista fidei et bonorum operum gratis accipient a Deo vitam æternam per adjutorium Jesu Christi, sine quo nihil boni habere possumus.

CAPUT VII.

An ignoratis, fratres? id est nunquid ignoratis quæ ego dicturus sum: *scientibus enim legem loquor, quia lex in homine dominatur quanto tempore vivit.* Comparatio est in hoc loco, et in sequentibus a lege humana tendens ad divinam legem, sive a lege Moysi ad legem Evangelii gentibus Judæisque loquebatur Apostolus habitantibus Romæ, ex quibus Judæi legem divinam sciebant, Romani quoque ab Atheniensibus leges sibi mutaverunt, quorum rex Phoroneus leges humanas composuerat, ideo dixit legem scientibus: De lege loquor, quæ hanc habet consuetudinem ut unicuique homini dominetur quanto tempore ipse homo vivit. Verbi gratia: Romanus quanto tempore vivit, sub dominio Romanæ legis consistit, Gallus et Hispanus similiter, Judæus et Christianus, monachus et canonicus, quanto tempore vivunt, sub dominio legis suæ vivunt.

Nam quæ sub viro est mulier, vivente viro, alligata est legi, id est potestati viri: *si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est a lege viri,* secundum legem Moysi et Evangelii, ne non secundum leges humanas ista est consuetudo, ut vivente viro, sub ejus potestate sit mulier? mortuo vero illo, solvitur a potestate illius, et potest cui vult nubere. Vel aliter: Si acceperit Gallicus homo uxorem Romanam genere, quandiu vixerit vir ejus, sub ea lege vivet qua vir ejus, et per eam respondebit interrogata in publico: mortuo autem viro, revertetur ad propriam legem, et deinceps non vivet sub lege viri: præterea digna consideratione perpendendum est duos viros in hoc loco spiritualiter ab Apostolo introduci, et unam mulierem. Unus autem vir lex intelligitur Moysi, quæ sicut vir super uxorem, ita illa tenebat Dominum super Israeliticam plebem: alter vero vir accipitur peccatum, quod plerumque dominatur animæ. Mulieris autem nomine, vel specialiter unamquamque animam, vel generaliter totam plebem Israeliticam vult intelligi, quod in sequentibus distincte singulis in locis manifestabitur. Nam cum dicit Apostolus: *Quæ sub viro est mulier, per virum vult intelligi legem Moysi, per mulierem autem specialiter quamlibet animam, vel generaliter plebem Israeliticam, ut diximus, quæ sub lege Moysi consistebat.* Quod vero subjungit, *vivente viro alligata est legi,* per virum hic vult intelligi passiones carnis, id est vitia, quæ quandiu vivunt in homine, alligatus est legi Moysi, quæ dicit: Si quis hoc vel illud fecerit, morte moriatur, et est sensus: Anima vel plebs quæ sub viro est, id est sub lege Moysi consistit, vivente viro, id est regnantibus in illa passionibus et delectationibus et vitiis carnis, subjacet legis Moysi vindictæ quæ data est impiis et peccatoribus. Si autem mortuus fuerit vir ejus, id est si mortua fuerint peccata in anima et vitia carnis, soluta est a lege viri, id est non est jam subjecta legi Mosaicæ, quia nihil habet quod ei debeat: lex enim non est posita justis, sed peccatoribus et impiis. Vivit et regnat peccatum in anima quando sta-

Atim ut pulsat hominem perficit: moritur vero quando mens non obedit ejus suggestioni et delectationi.

Igitur vivente viro vocabitur uxor adultera si fuerit cum alio viro. Hoc simpliciter intelligendum est, et eo modo quo et illud in Evangelio. *Omnis qui dimiserit uxorem, et alteram duxerit, mæchatur, excepta causa fornicationis: et qui dimissam a viro duxerit, mæchatur (Matth. v):* et qui dimittit, si alteram accipit, et qui dimissæ copulaverit se, uterque adulterium perpetrat. Potest tamen non convenienter referri ad plebem Israeliticam sicut et superiora. Quandiu lex vixit, id est, quandiu observari debuit a Judæis, si quis Judæorum reliquit illam, et cultum Dei veri, et se copulavit errori gentilium adorando idola, adulter fuit. Unde etiam ipsa plebs meretrix appellatur, dicente Ezechiele: *Propterea, meretrix, audi verbum Domini (Ezech. xvi).* Si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est a lege viri, ut non sit adultera, si fuerit cum altero viro. Ad litteram satis patet: Si autem mortuus fuerit vir ejus, id est, si mortua fuerint peccata et vitia carnis, quæ solent plerumque dominari animæ, liberata est a lege viri id est Moysi, quæ tandiu dominabatur homini, quandiu peccabat: et non erit adultera, si fuerit cum alio viro, id est cum Christo, et sub Evangelio. Anima enim quæ liberata est a peccatis, Christo debet adhærere.

Itaque, fratres mei et vos mortificati estis legi per corpus Christi. Debuerat dicere, Mortua est lex vobis, sed ne scandalizaret Judæos, quibus ista scilicet videbatur, maluit dicere: Mortificati estis legi, quia non habet quod puniat in vobis. Si enim dixisset: Mortua est lex, contristarentur et scandalizarentur eo quod diceret illum abolitam et mortuam. Illi enim mortificati sunt legi in quibus nihil habet quod puniat. Cum dicit: Per corpus Christi mortificati estis legi, de quo corpore loquitur? Nam corpus Christi est quod assumpsit in utero virginali: corpus Christi est tota Ecclesia fidelium: corpus Christi est, quod consecratur in Ecclesia quotidie. Apparet ergo de illo corpore dixisse Apostolum, quod assumpsit in utero virginali. Per corpus suum ergo Christus nos liberavit a lege, id est, per passionem corporis sui dedit nobis remissionem peccatorum: ut jam non simus subjecti legi, si peccare desistimus: *Ut sitis vos alterius, id est Christi, qui ex mortuis resurrexit: ut fructificetis Deo:* Ideo, inquit, redempti estis passione Christi: ideo accepistis remissionem peccatorum, ut jam non sitis subjecti legi, sed Christo, ut fructificetis Deo. Ille fructificat Deo qui animas ei multiplicat, et qui acquirit eas verbo et exemplo et quibuscunque modis.

Cum enim essemus in carne, passiones peccatorum, quæ per legem erant, operabantur in membris nostris ut fructificarent morti. Cum enim essemus, inquit, in carne, id est in spe rerum carnalium positi et in concupiscentiis carnalibus, passiones peccatorum, adulterium videlicet, rapina, homicidium, quæ per legem erant cognitæ hominibus, et quæ per legem cogno-

scebantur esse peccata, operabantur in membris nostris vitia et peccata, ut fructificarent morti, hoc est, ut mortem æternam nobis acquirerent. Sicut enim qui servit virtutibus, fructificat vitæ æternæ, quia vitam æternam acquirit : ita qui servit vitiis mortem æternam sibi acquirit. *Stipendium enim et remuneratio peccati mors æterna est (Rom. vi).*

Nunc autem soluti sumus, per passionem Christi et per baptismum, a lege mortis, id est a lege Moysi, quæ mortem inferebat peccatoribus, in qua destinebamur, subaudis antequam per Christum solveremur : ita ut serviamus in novitate spiritus et non in vetustate litteræ. In vetustate litteræ servit qui circumcisionem et sabbatum carnaliter servat, et qui per carnalem observantiam legis putat se salvari posse. Ille vero servit in novitate spiritus, qui circumcisionem spiritualiter servat, et circumcidit cor suum ab omnibus vitiis, et quiescit a pravo opere, et cætera quæ lex docet spiritualiter intelligit et adimplet.

Quid ergo dicemus? Lex peccatum est? Absit, ut lex quæ peccata prohibet causa peccati nobis data sit. Judex quidem est peccatorum, et docet quid sit appetendum et quid vitandum, non est tamen operatrix peccati, neque causa mortis est illis qui peccant. Verbi gratia : Sicut medicus qui hominem prohibet abstinere a cibis mortiferis et a succo venenatæ herbæ, si ille comederit aut biberit contra præceptum medici, et mortuus fuerit, non idcirco est medicus causa mortis illius cui prohibuit, sed ipse sibi est causa mortis qui comedit de prohibitis : ita lex quæ prohibebat peccata, dicens : Si quis hoc vel illud fecerit, morte moriatur, peccantibus et ea facientibus quæ ipsa prohibebat, non erat causa mortis, sed ipsi qui transgressores existebant, erant sibi causa suæ damnationis. *Sed peccatum non cognovi nisi per legem, id est, pœnam et vindictam peccati non cognovi, nisi per legem quæ punit peccata, vel etiam quædam mala opera non cognoscebam quia peccatum essent, usquequo lex venit.* Erant enim quædam peccata, quæ non putabantur ante legem esse peccata, sicut erat peccatum concupiscentiæ de quo ipse subjungit : *nam concupiscentiam libidinis, aliarumque malarum rerum nesciebam, subaudis peccatum esse, nisi lex diceret : Non concupisces.* Per concupiscentiam enim intelliguntur et alia quamplura peccata quæ ante legem ignorabantur esse peccata vel qua pœna digna essent.

Occasione autem accepta, peccatum per mandatum legis, operatum est in me omnem concupiscentiam. Ex persona Judæorum loquitur Apostolus pœnitentiam agentium : vel ex persona uniuscujusque hominis pœnitentiam agentis. Nam quando ista loquebatur, gratia baptismatis justificatus erat. Peccati autem nomine in isto loco beatus Ambrosius vult intelligi diabolum, qui est auctor peccati. Videns enim diabolum quia per observantiam legis redditurus esset homo ad veniam, invidit iterum ei, sicut et

A primo homini : consideransque legem, invenit quo modo per transgressionem ejus posset illum damnare quem antea damnaverat per originale peccatum : et accepta occasione, per transgressionem legis inflammavit illum, non solum ad concupiscentiam libidinis, sed omnium vitiorum, ut per concupiscentiam fieret prævaricator legis. Nam hoc habet proprium per transgressionem humanæ mentis infirmitas, ut difficilius observari possint prohibita. *Sine enim lege naturali, vel Moysi, peccatum mortuum erat, id est latebat, ignorabatur, non apparebat.* Antequam lex naturalis et intellectus incipiat vigere in parvulis, aliisque hominibus, licet percutiant patrem et matrem, et maledicant parentibus, non peccant. Postquam autem ad legitimos annos intelligentiæ pervenerint, si aliquid tale fecerint peccant, et vindictam recipiunt. Similiter antequam lex Moysi data esset, erant quædam peccata quæ ignorabantur peccata esse, quæ commissa non tantæ gravitudinis erant : vel etiam si cognoscebantur esse peccata, latebat qua pœna digna essent.

Ego autem vivebam sine lege aliquando. Se ponit pro omnibus, et est sensus : aliquando, id est, antequam legem cognoscerem vivere me arbitrabar recte, cum pene omnibus vitiis deservirem. *Sed cum venisset mandatum legis Moysi dicens : Si quis hoc vel illud fecerit morte moriatur, peccatum revixit.* Illud dicitur reviviscere quod jam vixit. Et peccatum in primo quidem homine vixit qui scienter peccavit ; et in Cain qui dixit : *Major est iniquitas mea quam ut veniam merear (Gen. iv) ;* sed in filiis ejus mortuum est qui ad tantum pervenerunt errorem ut non putarent esse peccatum quod erat peccatum. Advéniente autem lege Moysi revixit quod cœperat non vivere quando latebat.

Ego autem mortuus sum, id est dignum me morte intellexi : postquam accepi legem et transgressus sum eam : et inventum est mihi mandatum quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem. Sensus hujusmodi est : Illud mandatum quod mihi ad hoc datum est, ut observatur et custoditum proficeret ad vitam æternam, neglectum perduxit ad mortem æternam. Et ita factum est ut quod mihi pro bono datum est, meo vitio mutaretur in malum.

D *Nam peccatum, id est diabolum auctor peccati, occasione accepta per mandatum legis, eo modo quo superius diximus, seduxit me, et decepit me dulcedine peccati et concupiscentiæ, ut ea implerem a quibus lex prohibet, et per illud mandatum, hoc est, per transgressionem mandati, occidit me in anima.*

Itaque lex quidem sancta et mandatum sanctum, et justum et bonum. Unum mandatum accipe pro omnibus mandatis. Lex sancta, justa et bona est : quia sanctitatem, justitiam, bonitatem prædicat, et observatores suos sanctos, justos et bonos facit.

Quod ergo bonum est mihi factum est mors? id est, mandatum legis quod per se bonum est, si observetur, mihi factum est mors? Absit, ut illud sit

mihi causa mortis. Non enim me occidit illud mandatum legis quod per se bonum est, sed ego me occidi, et causa meae mortis fui transgrediendo illud. Sed peccatum ut appareat peccatum, per bonum mandatum legis, operatum est mihi mortem. Peccatum in hoc loco intelligitur diabolus secundum beatum Ambrosium, sicut et in superioribus. Non ergo mihi lex mortem operata est, sed diabolus, ut appareret peccatum, id est, inimicus humani generis esse, per transgressionem boni mandati operatus est mihi mortem : quia ad mortem me traxit. Aliter secundum beatum Augustinum : Peccatum quod ante legem latebat, et ignorabatur esse peccatum, ut appareret quid esset, per transgressionem legis duxit me ad mortem : quia majori poena dignus fui, si peccavi postquam legem cognovi, quia scienter peccavi : ut fiat supra modum peccatis peccatum per mandatum legis. Erat ante datam legem Moysi magnum peccatum originale et actuale, quo cognoscebatur transgressio naturalis legis, sed istud peccatum excrevit per praevaricationem scriptae legis, quae dicit (Exod. xx) : *Non occides, non concupisces*, etc. Et cum dicit : *Ut fiat supra modum*, ostendit quendam modum et mensuram esse peccati. Unde Dominus dicit ad Abraham (Gen. xv) : *Necdum completa sunt peccata Amorrhæorum* ; et ad Judæos : *Implete mensuram patrum vestrorum* (Matth. xxiii). Omne ergo mensuram peccati quae erat ante legem, transcendit praevaricatio mandati legis. Et tale est ac si diceret : Ideo diabolus seduxit hominem per dulcedinem peccati, ut fiat per transgressionem mandati supra modum peccans peccatum, id est, deterius et maximum peccatum, velut beatus Hieronymus dicit : peccatum peccatius.

Scimus enim quia lex spiritalis est ; ego autem carnalis sum, venundatus sub peccato. Ex persona generis humani loquitur hic Apostolus, et in sequentibus : vel etiam ex persona cujuscunque hominis poenitentiam agentis, et ex toto corde ad Dominum convertentis. Lex enim Moysi spiritalis est, quia spiritalia praecepta habet, ea docens quae ad salutem animae pertinent vel etiam spiritalis dicitur, quia spiritaliter se vult intelligi a nobis. Ego autem carnalis sum, id est mortalis sum adhuc, ideoque in carnalibus desideriis et concupiscentiis spem pono, venundatus sub peccato. Primus homo, accepta dulcedine vetiti pomi, vendidit semetipsum diabolo in servum, cum liber esset, et omnis qui concupiscentia carnali delectatur : et dulcedine peccati fruitur diabolo et peccato se vendit cui se supponit.

Quod enim operor, non intelligo. Personam duorum hominum assumit in his verbis Apostolus, interioris videlicet, id est mentis, et exterioris, id est carnis. Quid operabatur Apostolus ? Concupiscebatur contra legis praeceptum : quam concupiscentiam non intelligebat, id est, non approbabat, non eligebat, neque perficere optabat. Notandum autem multa hic loqui Apostolum ex persona generis humani de concupiscentia, per quam debemus intelli-

gere universitatem vitiorum, quae omnia per concupiscentiam explentur. Nullum enim peccatum perficitur sine concupiscentia. Verbi gratia : Qui facit homicidium, concupiscit illum occidere, cui vim infert : sic de cæteris vitiis intelligendum. *Non enim quod volo hoc ago, sed quod odi malum illud facio.* Quid volebat Apostolus ? Volebat non concupiscere, et tamen concupiscebatur.

Si autem quod nolo illud facio, id est concupisco *consentio legi quoniam bona est.* Licet concupiscere per fragilitatem carnis, tamen quia mente nolo concupiscere, concordabat legi dicenti : *Non concupisces.*

Nunc autem, subaudis gratia Dei confortatam jam non ego operor illud desiderium peccati, neque concupisco affectu mentis, *sed quod habitat in me peccatum*, id est mala consuetudo peccandi quam traxi ex Adam, operatur in me concupiscentiam.

Scio enim quia non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum. Cum dicit, non habitat in me, totum posuit pro parte, sicut et Maria in Evangelio : *Tulerunt*, inquit, *Dominum meum* (Joan. xx), id est, corpus Domini mei ; sed subjungens : *hoc est in carne mea*, exposuit ipse quid esset quod dicit : *Non habitat in me* aliquid bonum, et separavit affectum mentis a desideriis carnis in qua nihil est boni : quia semper delectatur carnalia opera perficere.

Nam velle adjacet mihi, id est, inest mihi velle, et voluntas est mentis, ut non concupiscam malum quod non velim : *perficere autem bonum non inteno*, quia non possum non concupiscere. Perfectum bonum est non solum non perficere, sed nec concupiscere. *Non enim quod volo bonum hoc facio*, quia nollem concupiscere, et concupisco ; *Sed quod nolo malum hoc ago*, quia concupisco.

Si autem quod nolo illud facio, id est si concupisco et delector in carnalibus desideriis, *jam non ego operor illud* desiderium rationabilitate mentis et intentione, *sed quod habitat in me peccatum*, id est mala consuetudo peccandi.

Invenio igitur legem mihi volenti facere bonum, ut non concupiscam *quoniam mihi malum adjacet*, consuetudo videlicet prava et concupiscentia peccati. Ordo verborum est : mihi volenti facere bonum, invenio legem bonam et utilem, ac si diceret aliis verbis : Quia delectatio carnis et suggestio diaboli impellunt me ad malum, volenti mihi facere bonum invenio legem Moysi quae praecipit declinare mala et facere bona.

Condelector enim legi Dei secundum interiorum hominem, id est secundum rationabilitatem mentis. Lex dicit : *Non concupisces*, et ego condelector illi, quia nolo concupiscere, ideoque quod illam delectat, delectat et me.

Video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meae, id est rationabilitati et intentioni mentis, *et captivantem me in lege peccati*, id est, captivare volentem in lege malae consuetudinis, *quae est in membris meis.* Legem membrorum

appellat onus pondusque mortalitatis, quia corpus nostrum adhuc mortale trahit nos quotidie ad concupiscentiam malam et consuetudinem pravam. Lex enim membrorum corporis est concupiscere, sicut lex mentis non concupiscere. Alio modo, secundum beatum Gregorium : Alia lex quæ est in membris, repugnans legi mentis, intelligitur titillatio carnis, id est promotio ad libidinem : vel certe omnis concupiscentia mala.

Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus ? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum. Ex persona generis humani loquitur, sicut et superius ; vel ex persona illorum qui recedunt a peccatis, et ex toto corde desiderant Deo servire, sed impugnantur a concupiscentiis carnis et delectationibus corporis ; ideoque desiderant liberari a corpore mortali et corruptibili, per quod trahuntur ad concupiscentiam. Sed non omnes homines liberabuntur ab hoc corpore corruptionis. Reprobis enim licet recipiant corpora immortalia, tamen non ideo liberabuntur a corruptione, quia corruptibilia erunt et poterunt corrumpi a vermibus et igne : ut sicut propriis delectationibus servierunt, et voluptatibus in corpore et anima, ita corpore et anima penas æternas luant : electi autem liberabuntur in die judicii ab omni fæce peccati, et mortalitatis, atque corruptionis, quia recipient corpora immortalia et incorruptibilia, in anima quoque incommutabilitatem, nec poterunt ultra concupiscere aut aliquid mali cogitare, sed in Dei omnipotentis contemplatione erunt intenti, et hoc per gratiam Dei Patris et adjutorium Domini nostri Jesu Christi, per quem omnia bona habemus. Aliter : corpus mortis possumus intelligere universitatem vitiorum, sicut jam supra dictum est : unum quodque peccatum per se membrum est, universitatis vero peccatorum corpus appellatur. Quod idcirco corpus mortis dicitur, quia mortem æternam infert. De quo corpore mortis, id est universitate omnium peccatorum, exorabat Apostolus liberari. *Igitur ego ipse mente servio legi Dei, carne autem legi peccati.* Rationabilitate mentis et intentione servio legi Dei, consentiendo ei, dum volo concupiscentiæ carnali subiacere, carne autem legi peccati, id est consuetudini malæ, quia concupisco. In quantum malignus spiritus suggerit et caro delectat, homo legi peccati servit : in quantum vero contradicit mens his, legi Dei servire contendit.

CAPUT VIII.

Nihil ergo nunc damnationis est his qui sunt in Christo Jesu, qui non secundum carnem ambulant. Hinc datur nobis intelligi, quia se ponit pro omnibus fidelibus. Qui ergo mente serviunt legi Dei, licet concupiscant carne, nihil damnationis est illis, quia non ambulant secundum carnem, id est secundum carnalia desideria non vivunt ; vel certe in illis qui jam de corpore mortis sunt liberati, id est qui ab universitate omnium peccatorum tempore baptismatis per Dei gratiam sunt exuti, et in eadem sancti-

PATROL. CXVII.

tate manent, nihil est damnationis ut morti æternæ subjaceant.

Lex enim, spiritus vitæ in Christo Jesu, liberavit me a lege peccati et mortis. Legem appellat gratiam Spiritus sancti, qui spiritus vitæ ideo appellatur, quia quoscunque repleverit, vivere facit in virtutibus, et dimittendo peccata perducit ad vitam æternam, Lex enim spiritus vitæ, id est gratia Spiritus sancti, quæ vivificat nos in anima tempore baptismatis, liberavit me a consuetudine peccati, per quam pervenitur ad damnationem mortis æternæ. Aliter : legem in hoc loco gratiam sancti Evangelii possumus accipere quam per Spiritum sanctum didicimus, ubi nobis vita repromittitur æterna ; vel lex spiritus, fides intelligitur quæ Spiritus sancti esse dicitur, quia ab illo et per illum conceditur. *Nemo enim dicit : Dominus Jesus,* nisi in Spiritu sancto (I Cor. xii), et fides vita est, quia ad vitam æternam nos ducit.

Nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem : Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati. Impossibile erat legi ut hominem justificaret, et mundaret a peccatis, et ut januam patriæ cœlestis aperiret. quod gratia Evangelii per passionem Domini Salvatoris et aquam baptismatis credentibus præstat. Et in hoc erat ei impossibile istud facere, in quo infirmabatur per carnem, hoc est per carnales observantias, et per observationem carnalem illorum qui carnaliter ea intelligebant, atque carnaliter vivebant. Impossibile enim erat sanguine hircorum mundari peccata, quia lex non venit tollere peccata, sed ostendere. In hoc infirma erat, quia neque hominem se carnaliter observantem, neque ea destruentem quæ ipsa præcipiebat, justificare poterat, ideoque infirmabatur per carnem, quia a nullo mortalium secundum carnem impleri poterat. Unde beatus Petrus dicit : *Quid tentatis Deum, imponere jugum legis super cervices fratrum quod neque nos, neque patres nostri portare potuimus ?* (Act. xv). Vel in hoc infirmabatur per carnem, qua propter concupiscentias carnis neminem justificabat. Sicut enim medicus in ea parte est infirmus in qua non potest cæco lumen reddere, aliisque infirmis sanitatem præbere, ita lex in ea parte erat infirma, in qua non poterat hominem mundare a criminalibus peccatis, sed Deus Pater mittens Filium suum ad salvandum genus humanum, quæ missio nihil aliud est quam illius incarnatio, quod lex non poterat conferre contulit ipse. Quare autem dicit : in similitudinem carnis peccati illum missum, cum in veritate credendum sit eum verum corpus assumpsisse ex carne et ossibus ? Corpus nostrum et caro nostra caro peccati est, quia libitudo-noso usu procreatur ; ideoque cum peccato concipitur, cum peccato originali nascitur : et in hoc sæculo sine peccato non potest conversari. Corpus vero Christi non libitudo-noso usu maris et feminae est procreatum, sed opere Spiritus sancti de semine mulieris sine semine virili ; ideoque sine peccato con-

ceptus, sine peccato est natus, et sine peccato ab hoc mundo transivit : et in hoc fuit caro illius in similitudinem carnis peccati : quia veram carnem habuit sed sine peccato, quod nos non habemus. *Et de peccato damnavit peccatum in carne.* Licet difficilis videatur iste versiculus, sensus tamen iste est : peccatum appellat Apostolus in hoc loco carnem Christi, non quia peccati maculam habuerit, sed quia pro peccatoribus oblata est, sicut idem Apostolus alias dicit : Eum, id est Christum, Deus Pater pro nobis peccatum fecit (*II Cor. v*), id est hostiam pro peccatis. Sic enim hostia appellabatur pro peccato in Veteri Testamento (*Lev. 1*), maxime in septuaginta interpretibus, ubi dicitur : Posuit manum suam super caput peccati, id est super caput hostiæ quæ offerebatur pro peccato. De peccato damnavit peccatum in carne sua, id est de carne sua, quæ fuit hostia pro peccato, damnavit peccatum humani generis, non peccando per carnem. Dupliciter enim damnavit, sive occidit et mortificavit peccatum generis humani, vel quia non peccavit in carne sua, vel etiam mortificando illud in cruce. Tale est hoc quasi quis de barbaris victoriam sumat de barbaris, et de Gothis vincat Gothos.

Ut justificatio legis impleretur in nobis. Id est, ut per passionem ejus redempti, et per baptismum ab omnibus peccatis liberati, per Spiritum quoque sanctum roborati, opera legis spiritualiter implere possemus, per cuius impletionem possumus justificari. *Qui non secundum carnem ambulamus,* id est secundum carnalia desideria vivimus, *sed secundum Spiritum sanctum,* hoc est secundum quod Spiritus sanctus docet et præcipit : vel certe idcirco damnavit Deus hostia factus pro peccato peccatum generis humani, seu diabolum, qui est auctor peccati, ut justitia quam lex præfigurabat in sacrificiis suis, in agno scilicet, ariete, columba, et turture, compleretur in nobis per Christum in ejus passione, quem illa significabant.

Qui enim secundum carnem sunt, id est qui carnaliter vivunt, et carnalibus delectationibus fruuntur, *quæ carnis sunt sapiunt,* hoc est carnalia et temporalia solummodo requirunt, non curantes de spiritualibus : *qui vero secundum spiritum vivunt,* id est secundum quod ipse docet et ejus voluntas est vivunt : *quæ sunt spiritus sentiunt,* id est spiritualia sectantur, gaudia patriæ cœlestis quærentes. Aliter : homo ex duabus substantiis consistit, ex carne videlicet et anima. Si actus carnis superaverint affectum mentis, carnalia et temporalia tunc homo requirit : si vero affectus spiritus sive mentis superaverit actus carnis, tunc spiritualia sectatur.

Nam prudentia carnis mors est. Prudentia vero carnis sive carnalis est malum pro malo reddere, carnalia desideria sectari, quæ si quis impleverit, mortem æternam sibi acquirit. Philosophi definiunt prudentiam esse bona temporalia appetere, et mala temporalia cavere ; quæ prudentia, quia carnalis est, idcirco generat mortem æternam, quoniam dum

A bona præsentis vitæ omni aviditate desiderantur, et adversa pro Christi nomine desiderantur, bona æternæ vitæ pro nihilo habentur. *Prudentia autem spiritus, vita, et pax :* prudentia spiritus, id est rationabilitas mentis : est malum pro malo non reddere ; amicos in Deo et inimicos propter Deum diligere ; orare pro persequentibus et calumniantibus, juxta quod Evangelium præcipit ; cuncta temporalia ac transitoria spernere ; gaudia patriæ cœlestis toto nisu mentis appetere. Prudentia enim mentis in præsentem pacem habet, non reddendo malum pro malo, et in futuro vitam æternam meretur.

Quoniam sapientia carnis inimica est Deo. Quod superius dixit prudentiam carnis, modo appellat sapientiam carnis. Sapientia autem carnalis hominis et mundana est in rebus caducis spem ponere, et ea operari quæ superius diximus. *Legi enim Dei,* id est legi Evangelii, quæ dicit : Malum pro malo non reddas, *non est subjecta* sapientia carnalis. Quare ? quia *non potest :* et quare non potest ? quia non vult, timens amittere bona temporalia. Dum enim malum pro malo reddunt, odientes invicem, Evangelio contrarii existunt, quod inimicos præcipit diligere.

Qui autem in carne sunt, id est qui secundum carnalia desideria vivunt, et in spe carnalium bonorum sunt positi, *Deo placere non possunt ;* subaudiis quandiu in talibus manent.

Vos autem, o Romani, in carne non estis, id est in carnalibus desideriis ; quia jam mortificastis membra vestra cum vitiis et concupiscentiis ; *sed in spiritu estis,* id est in spiritualibus rebus, et spiritualia quæritis : *si tamen Spiritus Dei habitat in vobis,* hoc est, si Spiritus sanctus habitat in vobis, tunc utique spiritualiter vivitis. *Si quis autem spiritum Christi non habet, hic non est ejus.* Spiritus sanctus communis spiritus est Patris et Filii. Quomodo potest cognosci si Spiritus sanctus habitat in nobis per operationem bonam et veram, quia Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum. Quicumque Christi opera imitatur, ut oret pro persequentibus et calumniantibus, utique spiritum ejus habet in se habitantem, id est Spiritum sanctum, qui est titulus possessionis ejus, quia quemcumque repleverit ad corpus Christi facit pertinere : qui vero Christum non imitatur, nec spiritum ejus habet, non pertinet ad Patrem illius.

Si autem Christus in vobis est, corpus quidem mortuum est, id est mortale et moriturum, *propter peccatum Adæ,* et propter actualia postmodum commissa : *spiritus vero,* id est anima, *vivit apud Deum per fidem propter justificationem fidei et baptismatis.* Per anticipationem dicit corpus mortuum esse, pro eo quod debuit dicere, mortale et corruptibile. Hoc autem sciendum est, quia non propter terrenam fragilitatem corpus nostrum mortale est, sed propter peccatum.

Quod si spiritus ejus, id est Patris, *qui suscitavit Jesum Christum a mortuis, habitat in vobis,* per fidem, per charitatem, per spem, sicut dicitur per Prophetam : *Inhabitabo in illis ; qui suscitavit Jesum*

Christum a mortuis, vivificabit et mortalia corpora vestra in die iudicii, ut ultra non sint mortalia, propter inhabitantem Spiritum ejus in vobis, in quo invenerit Deus Pater in presenti sæculo habitantem Spiritum sanctum : utique potentia Divinitatis, qua Christum suscitavit, suscitabit et illum in die iudicii ad gloriam, dans ei immortalitatem et incorruptibilitatem in corpore, et incommutabilitatem in anima. Passio etenim Christi a morte animæ liberavit nos in presenti sæculo, sed mors corporis usque ad generalem resurrectionem omnibus æqualiter eveniet.

Ergo, fratres, debitores sumus non carni, ut secundum carnem vivamus. Debitor est qui alicui aliquid debet. Non idcirco creati sumus ab omnipotente Deo ut secundum carnem, id est secundum desideria carnis vivamus, quia non sumus carni debitores, sed Deo, ut spiritualiter converseamus, cuncta transitoria et caduca pro nihilo dicentes, et Deo debitum nostrum reddentes. Quid ergo accepimus ab illo ut ei debitores essemus? Quidquid boni habemus. Cum enim non essemus, ab illo de nihilo conditi sumus et cum nostro vitio perditionis essemus, ab ipso redempti sumus, donante nobis pariter bona temporalia, et promittente æterna. Et quomodo possumus ei debitum reddere? Serviando voluntati illius, obtemperando mandatis ejus, et quidquid boni habemus, non nostris meritis, sed illius gratiæ imputando.

Si enim secundum carnem vixeretis, id est, si carnales concupiscentias et delectationes secundum appetitum carnalium desideriorum opere impleveritis, moriemini morte æterna. Quid est secundum carnem vivere? Carnalia opera exercere, adulterium videlicet, homicidium, furtum, et cætera talia. Si autem spiritu, id est gratia sancti Spiritus, facta carnis mortificaveritis, vivetis vita æterna. Videamus primum quæ sint opera vel facta carnis, ex aliis verbis Apostoli : Manifesta autem sunt opera carnis ; quæ sunt fornicatio, immunditia, luxuria et cætera talia quæ sequuntur. Et quid dicit de fructu et operibus Spiritus sancti? Fructus, inquit, Spiritus est caritas, gaudium, pax (Gal. v), et cætera talia. Quomodo ergo possumus mortificare per gratiam sancti Spiritus opera carnis? Hoc modo; verbi gratia : vivit in nobis et regnat superbia, accipientes a sancto Spiritu humilitatem, simus humiles, et sic mortificabimur superbiam ; vivit in nobis libido, accipientes a Spiritu sancto castitatem, simus casti, et sic poterimus mortificare libidinem. Si, inquit, secundum Deum vivendo voluptates carnis et desideria carnalia extinxeritis, beati eritis in vita æterna. Quicumque enim Spiritu Dei aguntur, id est reguntur et ducuntur ad domum, hi filii Dei sunt, non per naturam, sed per adoptionem.

Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus : Abba (Pater). Judæi quibus ista scribebat Apostolus acceperant a patribus suis spiritum servitutis in timore, id est legem a Spiritu sancto

dictatam et scriptam, quæ eos cogebat per timorem ad observantiam sui, minans et dicens : Si quis hoc vel illud fecerit, morte moriatur. Ipse etiam Spiritus sanctus, quem illi acceperunt quando data est lex, cogebat eos ut legem observarent. Et quia tunc acceperant isti a patribus suis Spiritum sanctum et legem, ideo dicit Apostolus : Non accepistis iterum spiritum servitutis, qui vos cogat per timorem ad servitium omnipotentis Dei, sed accepistis gratiam Evangelii, ubi non cogitur aliquis venire ad fidem Christi timore. Accepistis quoque spiritum adoptionis sive electionis filiorum Dei, qui vos in partem Dei vocavit ad libertatem, ut jam non sitis servientes Deo timore servili, sed amore ac timore filiationis, quod servit bonus filius patri, timenseum offendere. Quod vero subdit, in quo Spiritu sancto clamamus : Abba (Pater) tale est, ac si diceret : Per quem Spiritum sanctum edocti et illuminati clamamus : Abba (Pater) ; nisi enim Spiritum sanctum tempore baptismatis accepissemus, nequaquam auderemus Deum omnipotentem factorem nostrum Patrem clamare, dicentes in oratione Dominica : Pater noster, qui es in calis (Matth. vi). Nemo enim paganorum hoc presumit dicere. Abba Syrum est et Hebræum ; Pater, Græcum et Latinum. Prævidens ergo Apostolus utrosque populos ad fidem colligendos, posuit duo nomina sub una significatione, ut illi qui credunt ex Hebræis et Syris dicant : Abba, miserere nostri ; qui ex Græcis aliisque omnibus gentibus credunt, dicant : Pater. Tale quid in Evangelio Marci habetur, dicens, Domino : Abba (Pater), si possibile est, transeat a me calix iste (Matth. xxvi).

Ipse enim Spiritus sanctus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei. Si quando opera bona agimus Deo servientes, Spiritus sanctus, qui habitat in nobis, perhibet nobis testimonium in corde per occultam inspirationem sine strepitu vocis, quia filii Dei sumus effecti in baptismo, non per naturam, sed per adoptionem, et quia, talia faciendo, perseverabimus in ejus filiatione.

Si autem filii, et hæredes. Servus non meretur accipere hæreditatem, filius accipit : et nos, si filii Dei sumus, hæreditatem merebimur accipere. Hoc quoque considerandum, quia hæreditas in morte patris confirmatur secundum humanas leges. Quam ergo hæreditatem poterit Deus Pater dare nobis, qui non potest mori? Seipsum utique dabit, ut sicut est immortalis et incorruptibilis, ita et nos simus immortales, et incorruptibiles, atque incommutabiles, thesauri quoque sapientiæ et scientiæ divinitatis suæ. Hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Hæredes Dei Patris erimus, ut diximus ; sed consideremus quomodo simus hæredes Christi. Hæredes igitur Christi jam ex parte sumus, quia pergens ad passionem, reliquit nobis possessionem pacis ecclesiasticæ, inquit : Pacem relinquo vobis, pacem meam de vobis (Joan. xiv). Quid plura dicam? Omnia quæ ipse in presenti sæculo, sive in prædicatione, sive in miraculis operatus est, omnia nobis reliquit ad creden-

dum et tenendum, Evangelii quoque Testamentum, quæ omnia in morte sua confirmavit. Cohæredes etiam ejus erimus post generalem resurrectionem, quando erimus immortales, incorruptibilesque in corpore, atque incommutabiles in anima, sicut et ipse, In gloria quoque similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est, velut Joannes dicit: *Charissimi, filii Dei sumus, et nondum apparuit quid erimus, scimus autem quia, cum apparuerit, similes ei erimus* (I Joan. III). Et ipse Dominus ad Patrem (Joan. XII): Pater, volo ut ubi sum ego, ibi sit et minister meus. Sicut enim Christus habitat in dextera Patris, id est in magnitudine paternæ majestatis, ita erimus et nos ei cohæredes, quia fulgebimus sicut ipse fulsit in monte; et non solum in gloria erimus ei cohæredes, sed etiam in potestate, sicut ipse dixit apostolis: *Cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis et vos super sedes duodecim judicantes duodecim tribus Israel* (Matth. XIX). Quid plura dicam? Quicumque filius Dei efficitur et hæres, quæcunque Dei sunt, utique et ipse merebitur accipere. Ista enim omnia cum securitate expectare possumus, si fecerimus quod sequitur: *si tamen compatimur, subaudis Christo, ut glorificemur cum illo* Quod est dicere: tunc merebimur cohæredes Christi esse in gloria, si talia patimur pro amore nominis ejus, necessitate ingruente, qualia ipse pro nobis pertulit, imitantes ejus passionem et dilectionem; juxta quod Petrus dicit: *Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus* (I Petr. II).

Existimo enim quod non sint condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis. Si quilibet hominum omnia præcepta Veteris et Novi Testamenti potuisset implere, et omnia genera tormentorum despiciere, carceres videlicet, aculeos, ungulas, ustulationes, lapidationes, crucifixiones, frisiones in sartagine per multa curricula temporum, nequaquam esset dignus gloria futura quam percepturi sunt electi. Quærit aliquis, quare? Ideo utique quia ista temporalia sunt, illa æterna. Quæ erit illa gloria? quia fulgebunt electi sicut sol in regno Patris sui, et erunt, sicut angeli Dei, cernentes præsentissimum Dei vultum; juxta quod Joannes dicit: *Scimus quoniam, cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est* (I Joan. III).

Nam expectatio creaturæ revelationem filiorum Dei expectat. Creaturam in hoc loco appellat hominem, qui merito creatura appellatur, quia vitio suo imaginem amisit et similitudinem omnipotentis Dei, quam habebat in anima. Ista ergo creatura, id est omnis homo fidelis, manifestationem filiorum Dei expectat, ut appareat quod promissum est, quando ipsa re manifestabitur qui sint filii Dei, quod modo tenemus in spe: Ecclesia si quidem in præsentī permista est bonis et malis, omnesque Christum clamant, et non apparet qui sint filii Dei futuri in re Cum autem Christus venerit ad judicium, et separaverit agnos ab

A hædis, dicens justis: *Venite, benedicti Patris mei* (Matth. XXV), tunc revelabitur qui sint filii Dei in re. Quod autem dicit. Expectatio creaturæ, sive expectatio nostra revelationem filiorum Dei expectat, sic videntur hæc verba sonare, quasi aliud sit creatura, atque aliud Filius Dei, cum unum sit. Sic denique soliti sunt homines dicere, videntes in præsentia sui multos colores per diversa vasa ordinatos; expectatio vel expressio istorum colorum manifestationem imaginis expectat, cum non sit aliud imago, aliud colores.

Vanitati enim creatura subjecta est non volens, propter eum qui subjecit eam in spe. In hoc loco etiam subsequentibus, ubi dicit Apostolus quod omnis creatura ingemiscit, reprehendit beatus Augustinus acutissime Origenem, quare in hoc nomine quod est creatura, comprehenderit non solum bestias, sed etiam solem, cæteraque sidera et angelos pariter cum homine, dicens omnia vanitati subjecta esse, et, quod majus est, ingemiscere in suo cursu et operatione. Sed, licet omnis creatura quæ potest mutari in melius aut deterius, sicut sancti angeli quondam potuerunt, licet modo non possint illi qui Deo adhærent, aut qui potest a lætitia in tristitiam converti, ut homo vel cæteræ omnium rerum creaturæ, comparatione omnipotentis Dei qui semper idem est, vanitas sint, sicut dicit Ecclesiastes, *Vanitas vanitatum, et omnia vanitas* (Eccl. I); tamen non ideo omnis ingemiscit, sicut angeli Deo adhærentes, quia jam immutabiles sunt effecti, sicut C Ezechieli (Ezech. I) monstratum est in crystallo quod erat super capita animalium, et sicut illa quæ irrationabilis est, vel anima caret. Quapropter creaturæ nomine debemus intelligere hominem qui cum omnibus creaturis quamdam communionem habet, quia omnis creatura in tria dividitur: aut enim est corporalis, quæ potest moveri et volvi per loca; aut est animalis, quæ anima vivificatur; aut est spiritalis, ut angeli qui ratione utuntur. Homo ergo in hoc quod corpus habet conjungitur corporalibus creaturis per animam, anima vegetantibus, per rationem qua discernit inter bonum et malum, spiritalibus. Quod beatus Gregorius aliis verbis, sed eodem sensu ita exponit dicens: Habet homo, inquit, esse cum lapidibus, vivere cum arboribus, sentire et vivere cum animalibus; intelligere, id est rationabilitatem habere, cum angelis. Creatura enim, id est omnis homo vivens in carne, vanitati, id est mutabilitati, mortalitati, corruptioni subditus est, non volens, quia sponte quidem peccavit in paradiso, sed non sponte neque volens subjectus est mortalitati et pœnæ. Verbi gratia: sicut latro qui sponte committit furtum, sed non sponte suspenditur, et licet ipse nollet, tamen subjectus est vanitati propter eum, id est propter justum omnipotentis Dei judicium, qui subjecit eum in spe liberationis et veniæ. Nam in hoc ostenditur Deus omnipotens esse justus, quia ejus peccatum non dimisit impunitum, et in hoc prædicatur esse misericors, quia non statim illum

damnavit et occidit, sed reservavit ad pœ-
m. dans ei veniæ spem et liberationis, re-
isque in gradum pristinum ut expectet
ad in sequentibus dicitur.

et ipsa creatura, id est quilibet homo electus,
in die iudicii, a servitute corruptionis, in
in gloriæ filiorum Dei. Homo in præsentī sœ-
i servitute corruptionis et mortalitatis est
quia subiacet mutabilitati et vitiis; liberabi-
m in die iudicii ab omni fœce mortalitatis et
quando mortale corpus acceperit immortalit-
i corruptibile hoc incorruptionem, et transi-
ertatem gloriæ filiorum Dei, quia erit similis
in gloriâ, et in libertatem filiationis adoptivæ,
it Dominus Judæis. *Si vos Filius liberaverit,*
ri estis (Joan. viii). Potest etiam differentia
hoc loco inter Creatorem et creaturam; nam
uperius ubi dixit: Expectatio creaturæ fi-
Dei revelationem expectat, fideles tantum-
ssunt intelligi, qui jam credebant, hic vero
: Ipsa creatura liberabitur a servitute cor-
s, infideles intelligi possunt, qui necdum
bus apostolorum crediderant, prædestinati
rant ad vitam, unde et postea credide-

s enim quod omnis creatura, id est omnis
gemiscit et parturit usque adhuc. In hoc loco,
eatus Augustinus, non est Origenes sequen-
ne sequaces ejus qui omnem creaturam ra-
m et irrationabilem, corporalem et incor-
comprehendunt. Non enim omnis creatura
it, ut illi volunt; sed homo, qui cum omni
quamdam communionem habet, eo modo
o superius dixit: Omnis, inquit, creatura,
nis homo ingemiscit, affligitur, tristatur in
fame et siti, in frigore et nuditate, in car-
t parturit; sive (quod melius habetur in
olet in multis angustiis usque adhuc, id est
diem iudicii; et quandiu dicitur adhuc vel
dicitur hodie, semper subiacebit creatura
angustiis et doloribus; illi autem qui jam re-
m Deo, et quotidie transeunt ad requiem
nam, postquam ab hujus sæculi æumnis
r, non ingemiscunt.

lum autem illa, subaudis creatura, id est,
n credentes et non credentes ingemiscunt
in præsentī vita, *sed et nos ipsi*, subaudis
qui perfectionis fidei sumus, *primitias spi-*
entes, dolemus, et ipsi intra nos gemimus
et mente, sustinentes carceres, penuriam,
, multasque angustias et afflictiones. Bene
ienter dicit: Non solum alii ingemiscunt,
s ipsi apostoli primitias Spiritus sancti ha-
ia sicut illos primos elegit Deus, ita primi
neruerunt Spiritum sanctum in die resur-
quando dixit eis: Accipite Spiritum san-
n. xx). Die quoque Pentecostes, quando
igneis venit super eos Spiritus sanctus;
primitias Spiritus dixit, id est majora dona

A Spiritus sancti acceperunt in prædicatione, ut om-
nium gentium linguis loquerentur, in miraculis quo-
que quibus præ omnibus mortalibus abundantes glo-
riosi exstiterunt. Legitur enim in Actibus apostolorum
quod ponebant infirmos et mortuos in plateis, ut
veniente Petro saltem umbra illius veniret super illos
et sanarentur. Beatum quoque Andream legimus uno
die triginta et eo amplius mortuos suscitasse. Primi-
tiæ siquidem appellantur optima quæque et chariora,
sicut in lege habetur: Offeres primitias auri et ar-
genti tui Domino, id est optima et chariora. Re-
enim vera ita dignum erat, ut per quorum ministe-
rium doctrina evangelica, et fides Dominica per qua-
drifidum orbem diffamanda erat, majora dona Spiri-
tus sancti acciperent. Aliter: Non solum, inquit, alii
B ingemiscunt, sed etiam nos qui primitias spiritus
nostri, id est qui rationabilitatem et devotionem
mentis nostræ Deo jam habemus oblatas in holo-
caustum: quod igne dilectionis Dei et proximi ardet,
de quo igne Dominus ait. *Ignem veni mittere in*
terram, et quid volo nisi ut ardeat? (Luc. xii.) Nun-
quid primitias mentis suæ idem Apostolus non ha-
bebat Deo oblatas, qui dicebat: *Mente servio legi*
Dei, carne autem legi peccati (Rom. vii). Apostolus
etenim rationabilitate mentis et intentione serviebat
legi Dei, consentiendo ei in hoc quia nolebat concu-
piscentiæ carnali subiacere: carne autem legi pec-
cati, id est consuetudini malæ qua concupiscebat.
Expectantes adoptionem filiorum Dei, redemptionem
corporis nostri. Quæstio oritur in hoc loco: cum
C Apostolus in superioribus locis hujus Epistolæ dicat:
Ipsè Spiritus testimonium reddit spiritui nostro quod
sumus filii Dei; et alibi: *Christus nos redemit de*
maledicto legis (Galat. iii), quare modo dixerit ex-
spectare nos adoptionem, sive electionem filiorum
Dei, et redemptionem corporis nostri, id est totius
Ecclesiæ, quæ est corpus Christi? Quæstio hæc in
sequentibus solvitur, ubi dicit Apostolus:

Spe enim salvi facti sumus. In spe quidem jam filii
Dei sumus omnes credentes, et redempti passione
Christi; sed adhuc exspectamus ut quod modo su-
mus et tenemus in spe, quandoque simus et possi-
deamus in re. Omnes quidem credentes fidem habe-
mus quod simus filii Dei, et simus redempti sanguine
passionis ejus, sed non proderit aliis passio ejus, nisi
D electis qui et filii Dei erunt sicut Joannes dicit: *Cha-*
rissimi, filii Dei sumus modo in spe, et nondum ap-
paruit quid erimus in re (I Joan. iii). Scimus autem
quia, *cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam vi-*
debimus eum sicuti est (Ibid.). Spe enim salvi facti
sumus; sicuti fides est credere ea quæ non videmus,
ita spes est expectatio futurorum bonorum. Per
passionem enim Christi redempti sumus in spe, per
baptismum autem accipimus remissionem peccato-
rum, et filii Dei sumus in spe, non in re, quia nec-
dum apparet quales futuri sumus. *Spes autem quæ*
videtur non est spes, quasi diceret: Illa res quæ vide-
tur non est spes; nam quod videt quis, quid sperat?
Illud quod videmus non speramus. Verbi gratia: vi-

deo te in præsentia mea stare, non te spero venturum.

Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus, id est, non deficimus. Inter spem et rem media est patientia, quia per patientiam qua sancti sustinent adversa hujus sæculi, non quærentes in præsenti mercedem, sperant se pervenire ad gloriam æternam.

Similiter et Spiritus adjuvat infirmitatem nostram. Id est, sicut spes et patientia adjuvant et sustinent infirmitatem mentis nostræ, ita et Spiritus sanctus. Infirmitas autem animæ est plerumque illa petere quæ nobis non conveniunt, sicut sequentia manifestant: nam quid oremus sicut oportet nescimus. Plerumque dum volumus bona nobis petere, contraria et adversa petimus; si nobis illa concederentur, sicut beatus Paulus contraria sibi petebat, quando petebat ferri a se spiritum tentationis et infirmitatem. Si enim exaudiretur, forsitan revelationum magnitudine se extolleret, et caderet in lapsum. Sic etiam plerumque positi in prosperitate, petimus illam nobis conservari, quæ si semper nobis maneret, forsitan amore sui implicaret animum nostrum. Similiter, quando sumus positi in infirmitate, causa probationis aut emendationis imploramus liberari: quæ si a nobis tolleretur, fortasse ad peccata pristina reverteremur aut remissius in bono opere laboraremus. Ideoque nescimus orare sicut oportet, nisi Spiritu sancto docente, sed ipse Spiritus sanctus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Dicit beatus Ambrosius, quia si quando fideles aliquid petunt contra salutem suam per ignorantiam, non per jactantiam, Spiritus sanctus, qui unius substantiæ est cum Patre et Filio, interponit se in medio inter nos et Deum Patrem, et postulat pro nobis quæ utilia sunt, non cum impulsu aeris, neque cum sonitu, vel strepitu vocis, sed inenarrabiliter, sicut convenit ejus divinitati, quæ æqualis et consubstantialis est Deo Patri; et plerumque ea quæ nos petimus nobis contraria, ipse mutat in melius, non dando quod petimus. Postulare etiam dicitur pro nobis, secundum alios doctores, ac gemere, quia quoscunque gratia sua replet, postulantes facit et gementes pro suis reatibus et aliorum: vel quia differuntur a regno; qui gemitus bene inenarrabiles dicuntur, quia nemo potest enarrare quantæ compunctiones in cordibus fidelium sint, vel quanta remuneratione digni sunt coram Deo.

Qui autem scrutatur corda, scit quid desideret Spiritus, quia secundum Deum postulat pro sanctis. Deus Pater cum Filio suo, qui omnia arcana cordium et secretorum, non solum hominum, sed et angelorum penetrat, scit quid desideret Spiritus sanctus, habitans in cordibus fidelium suorum, quia unius scientiæ sunt, vel quid nos desiderare faciat. Postulat quoque secundum Deum pro sanctis, quoniam ea facit nos postulare quæ et Deo placeant et nobis utilia sint, ita ut dicamus positi in oratione: Deus æterne, qui absconditorum et futurorum es cognitor, sicut scis nobis necessarium esse et sicut tibi placet, miserere

nostri. Deo ergo loquitur sine strepitu vocis cum nobis tacere videtur, quia et videt cum non videatur, et hæc petit quæ scit Deo Patri placere et nobis prodesse: unius enim voluntatis est ipse et Pater.

Scimus autem quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, his qui secundum propositum vocati sunt sancti. Illi qui diligunt Deum, qui mandata ejus custodiunt et servant, sicut Dominus dicit: Si quis diligit me, sermonem meum servabit (Joan. xiv); hoc dicit quia diligentes Deum, et mandata ejus servantes, et qui secundum propositum sive prdestinationem omnipotentis Dei ad hoc vocati sunt, ut sancte vivendo sancti sint: si quando aliqui inepte atque imperite contra suam utilitatem petunt, sicut et Paulus et filii Zebedæi, Deus omnipotens cooperatur illis in bonum aut non dando quod petunt, aut etiam mutando aliud pro ipso quod petunt; neque imputat illis in peccatum, sed ea tribuit quæ danda sunt Deum amantibus. Bene autem dicit cooperantur, quia operantur illi qui petunt, cooperatur Deus omnipotens, implendo quæ ad salutem illorum pertinent.

Nam quos præscivit, sabaudis esse credituros, et in sua fide permansuros, illos et prædestinavit, sive præfinivit et ordinavit conformes fieri imaginis Filii sui, id est similes fieri in gloria humanitatis Filii sui, qui reformavit corpus humilitatis nostræ, ut idem Apostolus alibi dicit: Configuratum corpori claritatis suæ (Philip. iii). Licet enim in potentia divinitatis non simus æquales illi, tamen in gloria, et in immortalitate, et incorruptione erimus similes ei, quoniam videbimus eum sicuti est (I Joan. iii): vel certe ad hoc prædestinavit eos conformes fieri imaginis Filii sui, ut sicut Christus peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus (I Petr. xxii), ita et illi qui fratres volunt existere Domini Jesu Christi, non habeant voluntatem peccandi. Ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Omnis unigenitus potest dici primogenitus, non tamen omnis primogenitus dici potest unigenitus. Quicumque enim primus aperit vulvam matris nascendo, nec habet alios fratres sequaces, et primogenitus est, et unigenitus: qui vero primus egreditur ab utero materno et habet postmodum fratres sequentes, solummodo primogenitus est. Filius autem Dei, Redemptor videlicet humani generis, si digna consideratione perpendimus, tam secundum divinitatem, quam secundum humanitatem, et unigenitus prædicandus est et primogenitus. Unigenitus quidem est secundum divinitatem, quia in natura divinitatis non habet alios fratres; primogenitus vero est, quia ante omnem creaturam non factus, sed genitus est, sicut per Salomonem dicit: Ego sapientia ex ore Altissimi prodivi, primogenita ante omnem creaturam (Eccl. xxiv). Secundum humanitatem autem unigenitus quidem potest dici beatæ Mariæ, et primogenitus in multis fratribus adoptivis, quia ipse primus surrexit a mortuis, primus ascendit ad cælos. Isti sunt fratres, de quibus ipse dixit ad Mariam: Vade ad fratres meos, et dic eis (Joan. xx). Fratres

enim illius dicuntur omnes fideles in hoc, quia homo fieri dignatus est. Sed is qui frater noster est secundum carnem, ipse Dominus Deus noster est secundum divinitatem.

Quos autem prædestinavit, sive præfinivit secum regnatos in æterna beatitudine, hos et vocavit per se et per apostolos suos. Vocat quoque modo usque ad finem iudicii, et quos vocavit per gratiam suam ut permanerent in gloria secum, hos et justificavit per passionem suam, per baptismum et fidem exornatam bonis operibus, et justificabit usque ad finem sæculi. Quos autem justificavit, illos et glorificavit. Præterito tempore utitur. Apostolus in hoc loco pro futuro, in hoc quod dicit glorificavit, morem sacræ Scripturæ tenens, quæ sic solet narrare futura quasi præterita. Illos enim quos vocavit, et justificavit in præsentem sæculo, hos glorificavit in die iudicii: sicut idem Apostolus alias dicit: Cum Christus apparuerit, tunc et vos apparebitis cum illo in gloria (Colos. III).

Quid ergo dicemus ad hæc? subaudis quæ modo diximus de vocatione, justificatione, et glorificatione, id est quam gratiarum actionem reddemus illi, qui gratis nullisque meritis præcedentibus antequam essemus nos, prædestinavit regnatos secum, ac postea vocavit et justificavit, ad ultimum etiam et glorificabit. Tale est et illud Psalmistæ: Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi (Psal. CXV)? Potest et intelligi: Quid prædestinationi Dei contradicere possumus, si omnes non prædestinamur adhuc ut regnemus cum illo? Si Deus pro nobis, subaudis est, vel pugnat qui prædestinat, justificat et glorificat, quis contra nos valet pugnare? Nullus: neque diabolus, neque Nero, sive quilibet persecutor.

Qui etiam proprio Filio suo non pepercit, id est a morte non servavit, sed pro nobis omnibus prædestinatis ad vitam æternam tradidit illum. Et ipse Pater tradidit Filium, quia tradi permisit, multisque modis est ipse Filius traditus. Hoc verbum quod est parcere aliquando significat dimittere, ut illud in Virgilio: Parce metu, Cytheræ, id est dimitte metum; aliquando significat servare, sicut hic, qui proprio Filio suo non pepercit: unde apes parçæ vocantur, id est servatrices, quia servant sua mella. Quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit? Hoc maxime ad apostolos refertur, quibus ait Veritas: Cum sederit Filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis et vos super duodecim sedes (Matth. XIX): potest referri et ad omnes prædestinatos, qui in capite suo Christo omnia possident, quæ ipse possidet. Cum enim omnis creatura longe incomparabiliter distet a Filio Dei, per quem facta sunt omnia (Joan. I), si Deus Pater in tantum nos dilexit, ut pro nobis traderet illum, utique poterit in nobis ista implere.

Quis accusabit adversus electos Dei? id est: quis sumet accusationem adversus electos Dei? Diabolus accusat electos Dei, sicut accusavit beatum Job, sed meritum auxit, non minuit, quia vir justus, ejus adversa patien-

ter sustinuit. Notandum autem quia hæc sententia secundum beatum Augustinum per interrogationem et percontationem legi debet; et sicut ipse dicit percontationi multa possunt responderi, interrogationi autem aut affirmative debet responderi etiam aut negative: non pronuntiabitur ergo ita ut post percontationem qua dicimus, quis accusabit adversus electos Dei? illud quod sequitur, Deus qui justificat, enuntietur sono interrogantis, ut tacite respondeatur, Non. Similiter illud quod sequitur, quis est qui condemnet? percontando legendum est, ut subinferatur interrogando Christus Jesus qui mortuus est, imo qui et resurrexit, et subintelligatur tacite, non. Et est sensus: Nunquid Christus, qui mortuus est pro nobis et resurrexit, ut nobis vitam donaret, condemnabit nos? Non utique, sed salvabit. Hoc vero quod sequitur, quis est ad dexteram Patris, qui etiam interpellat pro nobis, non jam interrogando, sed potius affirmando pronuntiandum est. Quis est ad dexteram Dei, id est in plenitudine et magnitudine paternæ maiestatis, qui etiam interpellat pro nobis Deum Patrem non voce, sed miseratione, dum quotidie hominem quem assumpsit, et gravissimum genus mortis quod pro nobis sustinuit, vultui paterno offert, ut nostri misereatur.

Quis ergo nos separabit a charitate Christi? Ad superiora pertinet, ubi ait: Non sunt condignæ passionnes hujus temporis ad futuram gloriam, quia omne quod in præsentem est, comparatione futuræ gloriæ momentaneum est: ideoque alloquitur Romanos ne deficerent in tribulationibus: Videte Petrum, considerate Paulum; ante potuit Nero illos occidere quam a charitate Christi sejungere: Stephanus lapidibus obrutis, Laurentius ustulatus, non potuerunt a Christo separari quoniam ita erant mente Deo copulati, ut insensibiles essent ad omnia toleranda tormenta. Nunquid nos separabit tribulatio, an angustia? Angustia dicitur omnis necessitas, omnisque indigentia: persecutio autem est vis mali. Nam persequi est aperte vim inferre. Periculum? Periculum in multis rebus et in insidiis accipitur. Gladius? Gladius vero potest significare quælibet genera suppliciorum. Fames et nuditas? Non poterant eos separare, quia habebant panem verum Christum, qui eos spiritualiter pascebat et vestiebat, sicut alibi Apostolus ait: Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis (Gal. III).

Quia propter te mortificamur tota die. Vox martyrum ad Christum. Tota die dicit, id est omni tempore quandiu vivimus: quia qui perseveraverit usque in finem, coronabitur (Matth. X). Non enim sufficit uno die pro Christo tribulationem pati, sed omni tempore si necesse fuerit. Estimati sumus sicut oves occisionis quæ occiduntur sine reluctance. Sicut oves non reluctantur cum ad mortem ducuntur, ita et nos non reluctemur, dum occisioni paramur.

Sed in his omnibus tribulationibus tormentis que positi superamus et vincimus propter eum qui dilexit nos, id est propter Christum qui nos dilexit usque ad

mortem, quia pro nobis est mortuus, et qui nobis dixit: *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere* (Matth. x).

Certus enim sum quia neque mors, quæ injungitur corpori, poterit nos separare a charitate Christi. Non dixit opinor, sed certus sum; neque vita, subaudis præsens quæ in longinquum abnegationibus Christi promittitur, et est sensus: Si minatus fuerit mihi Nero mortem omnibus crudeliorem, aut vitam in præsenti sæculo omnibus feliciorem, non poterit me separare a fide Christi sed neque alios coapostolos meos; neque angeli, subaudis maligni, qui transfigurant se in angelos lucis; vel secundum illud: Si angelus de cælo evangelizet vobis præter quod nos evangelizamus, anathema sit (Gal. i). Et est sensus: *Etsi angelus de cælo vellet me separare a charitate Christi, quod fieri non potest, non posset me separare. Neque principatus, id est contrariæ potestates dæmonum, quæ aliis principantur, de quibus ipse dicit in Epistola ad Ephesios (cap. vi): Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum. Neque virtutes, contrariæ dæmonum, quæ sub ipsis principibus consistunt. Neque instantia, id est præsentia bona quæ promittuntur credentibus, vel mala quæ minantur. Neque futura, subaudis bona vel mala istius sæculi. Neque fortitudo, id est diabolus princeps dæmonum de quo dicitur: Cum fortis armatus custodit atrium suum* (Luc. xi). *Neque altitudo, id est astrologia. Neque profundum, id est necromantia, quæ inferiora inferni scrutatur, per quæ duo multi avertébantur a fide. Et est sensus: Etiam si omnes astrologi et mathematici, hoc est astrorum conspectores, qui se fatentur rationem siderum penetrare et cursus venerint contra nos; vel etiam illi qui per necromantiam, id est mortuorum resuscitationem, animas ab inferis revocant, sicut mulier illa pythonissa revocavit animam Samuelis, nequaquam poterunt nos separare a charitate Christi; neque creatura alia, id est si aliqua creatura est sursum, aut deorsum, præter istas quas dixi, nec ipsa poterit nos separare in aliam partem. Vel secundum Gregorium, alia creatura intelligitur hic homo qui se potest a charitate Dei separare male vivendo. Et est sensus: Neque alia creatura quam nos ipsi poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu; nos tum possumus nos separare ab ea male vivendo. Mentis enim sanctorum ita sunt Deo, qui summus spiritus est, per charitatem conjunctæ, ut inter illas et Deum nulla creatura sit media: quia qui adhæret Deo unus spiritus est.*

CAPUT IX.

Veritatem dico in Christo Jesu, id est per Christum, non mentior. Necessitate cogente sæpe jurabat Apostolus, non agens contra Domini præceptum, et quia dicturus erat rem pene incredibilem, ideo juravit necessitate cogente. Nam inter Romanos qui

crediderant erant Judæi credentes, quibus ista scribebat: et quia erant qui dicerent Paulum, non diligere gentem suam, eo quod evangelizaret gentibus, juramento obligat asserens se diligere et amare gentem suam, unde et subjungit: Testimonium perhibente mihi conscientia mea in Spiritu sancto, quoniam tristitia est mihi magna, et continuus dolor cordi meo. Non dicit modica et parva tristitia mihi est, aut temporaneus dolor subito accidens, subitoque recedens, sed testatur magnam tristitiam et assiduum dolorem sibi inesse pro fratribus suis, qui Filium Dei ad se missum, non solum noluerunt suscipere, sed insuper declamaverunt eum dignum morte, dicentes ad Pilatum: Crucifige, crucifige eum (Luc. xxix), reus est mortis. Quod dicit in Spiritu sancto, vel per Spiritum sanctum, jurat sicut per Christum, id est Spiritum sanctum qui erat in mente illius, testem adhibet conscientiae suæ, ipsa conscientia testimonium sibi perhibente, quod nimium doleret de perditione fratrum suorum.

Optabam enim, pro eo quod opto, ego anathema esse a Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem, qui sunt Israelitæ, id est de proge Israel. Unde venit tam subita mutatio in animo Apostoli ut optaret anathema esse a Christo, quod in plerisque locis pro separatione ponitur, cum paulo superius dixerit nullo modo se posse a charitate Christi separari? Considerandum est quia anathema varias habet significationes: ponitur enim pro separatione, sicut in edicto Justiniani imperatoris dicitur, et ubi ait idem Apostolus: Si angelus de cælo evangelizet vobis præterquam quod nos evangelizamus vobis, anathema sit (Gal. i), id est a Deo separatus. Ponitur et pro maledictione, ut in Canonibus habetur sæpissime: Si quis hoc vel illud fecerit, anathema sit, id est maledictus. Ponitur pro occisione corporali, ut hic, quod tale est ac diceret: Optabam ego interfici a Christo corpore, et hoc est quod dicit secundum carnem. Poterat aliquis dicere: O beate Apostole, quare optabas interfici secundum carnem? Ad hoc subintulit ipse: Ut fratres mei, qui sunt cognati mei secundum carnem, salvi fierent, et viverent mente Deo. Dicendo vero, qui sunt cognati mei secundum carnem, ostendit non esse illos sibi cognatos integritate fidei, et devotione mentis. Imitatus est autem Apostolus in hoc loco charitatem et factum Moysi legislatoris; cui cum dixisset Dominus: Descende, peccavit populus tuus, et dimitte me ut deleam eos, et faciam te in gentem magnam (Exod. xxxi), ait, nimia charitate ductus: Aut dimitte eis hanc noxam, aut dele me de libro tuo (Ibid.). Vidensque Dominus ejus charitatem erga populum, ait: Non delebo te de libro meo, sed dimisi juxta verbum tuum (Num. xiv). Ita et Apostolus volens magis Christum placere, hoc loquebatur charitate cogente de occasione corporis sui, cum nullo modo optaret mentis affectu separari a Christo.

Quorum adoptio et filiorum, id est electio illorum electio filiorum est, quia ex ipsis adoptati sunt filii

et ipse populus vocabatur Filius Dei. Unde dicitur A ad Pharaonem. *Filius meus progenitus Israel* (Exod. iv), et per Isaiam : *Filius genui et exaltavi* (Isa. i), gloria erat illis, quod de omnibus gentibus in peculiarem Dei plebem sunt electi. Illis etiam est *Testamentum* Vetus datum : vel (sicut quidam codices habent) *Testamenta*, Vetus scilicet et Novum, si voluerint credere, Testamentum enim Novum datum est illis, ut a servitute legis transirent ad libertatem gratiae Christi. *Et legislatio*, id est datio ad eos pertinet, quia lex per Moysen eis data est. *Et obsequium*, cultus videlicet divinis religionis, qui est illis traditus. Promissa quoque Christo et de redemptione ipsorum : et vita aeterna illis data sunt, ut quidquid promissum est patribus, compleretur in filiis.

Quorum patres, subaudis fuerunt Abraham, Isaac et Jacob, ex quibus patribus, vel Judæis est Christus natus secundum carnem, non secundum divinitatem, qui est super omnia Deus benedictus in saecula. Christus, Deus et homo est : et secundum quod homo est, ex ipsis carnem assumpsit ; et inter omnia fuit : secundum quod Deus est, a Deo Patre ante saecula genitus, est supra omnia potentia Divinitatis. Notandum autem, quia cum esset locutus de abjectione parentum suorum, non murmurando, neque reprehendendo iudicium Dei talia prosecutus est, sed potius benedixit illum, pro certo sciens justo iudicio cuncta ab illo moderari ac disponi, unde et subdit :

Non autem quod exciderit verbum Dei ; et est sensus : Quamvis multitudo Judaeorum parentum meorum infidelitatis errore remansisset, nolens in Christum credere, non tamen ideo dico quod evanuerit, aut annullata sit promissio Dei, quae facta est ad Abraham, quod in semine ejus benedicentur omnes gentes (Gen. xii), quoniam in illis est adimpleta qui crediderunt, tam ex Judæis qui ex gentibus, et qui adhuc credituri sunt. *Non enim omnes qui ex Israel sunt hi sunt Israelitae*, Jacob et Israel nomina unius hominis fuerunt. Non autem omnes qui ex stirpe illius descenderunt, omnes viri Israelitae sunt, id est videntes Deum mente, quia mente et fide Deum non cernunt. Itaque Israel in spiritalem et carnalem dividitur. Judæi credentes, filii sunt Israel et Abraham secundum carnem, et secundum fidem non credentes vero : etsi sunt carne filii Israel, sed non tamen Spiritu. Gentiles autem, licet carne non sint filii Israel, tamen fide et mente sunt filii Israel et Abraham, quia Deum mente contemplantur.

Neque qui semen sunt Abraham omnes filii, sed de solo Isaac dictum est : In Isaac vocabitur tibi semen. Ismael quidem ex semine Abraham fuit, et tamen non computatur ejus filius esse. Et sicut non omnes filii Abraham secundum carnem, ejus dicuntur filii, sed semen ejus in Isaac stabilitur : ita modo non omnes qui ex ejus stirpe per Isaac descenderunt, ejus filii reputantur, sed qui habent fidem ejus, et credunt in Christum, de quo praedictum est : *In semine*

tuo benedicentur omnes gentes, id est non qui filii carnis, hi filii Dei, sed qui filii sunt promissionis, aestimantur in semine. Licet Judæi in infidelitate permanentes, filii sunt Abraham per naturam carnis, quia de prosapia illius descenderunt, tamen non sunt ideo filii Dei, quoniam degeneres sunt a fide et operibus Abraham, neque pertinet ad eos aliquid ex dono benedictionis spiritualis, quae facta est ad Abraham de Christo et multitudine credentium. Gentiles vero qui sunt filii promissionis, reputantur in semine Abraham, id est in Christo, quoniam fidem et opera Abraham imitantur. Promissionis autem filii appellantur gentiles, propter promissionem scilicet quae facta est de eis ad Abraham, cui dicitur : *In semine tuo benedicentur omnes gentes.* In figura igitur gentilis populi praecessit Isaac. Quapropter licet non credant omnes Judæi, tamen verum est quod promissum est Abraham : *In Isaac vocabitur tibi semen.* id est in his qui tibi promittuntur filii futuri : sicut promissum est Isaac : ponitque exemplum.

Promissionis, inquit, verbum hoc est. Secundum tempus hoc veniam : per angelum scilicet veniam, id est apparebo. Et erit Sara filius. Igitur sicut Isaac per promissionem qua dicitur : *in Isaac vocabitur tibi semen*, sic gentilis populus sectando fidem et vestigia Abraham, per promissionem quae facta est ad illum, benedictionis gratiam consequi meretur.

Non solum autem illi, sed et Rebecca ex uno concubitu habens Isaac patris nostri Ordo verborum est pariterque sensuum : Non solum illi duo filii Abraham Isaac et Ismael figuram tenuerunt duorum populorum, fidelium et infidelium, verumetiam Rebecca typum credentium et reproborum gessit in duobus filiis suis, Jacob et Esau, habens illos ex uno concubitu patris nostri Isaac. Nec vacat quod ait : *Ex uno concubitu.* Ne forte enim dicere posset Jacob : Quando me genuit pater meus, boni animi et bonae voluntatis erat, quando vero fratrem meum Esau genuit, malae voluntatis erat, ideoque bonitas ejus per semen illius diffusa est in me, malitia autem in fratrem meum. Aut etiam, ne aliquis hominum ita dicere posset, ait Apostolus, ex uno concubitu genitos esse illos duos : ostendens ex vocantis dono unum dilectum, alterum ex justo iudicio odio habitum. Nam omnes ab Adae descendentes prosapia filii nascuntur peccati, ideoque damnatione digni. Si qui vero liberantur, bonitas et gratia Dei est, et non eorum retributio meritorum.

Cum nati nondum fuissent, illi duo Jacob et Esau, aut aliquid egissent boni aut mali, ut secundum electionem operum illorum propositum seu praedictio Dei maneret non ex operibus illorum quae nulla erant, sed ex vocante dictum est ei, quia major serviet minori. Ex vocante, dicit, id est ex dono omnipotentis Dei qui illos vocavit, dictum est Rebecca, quod Esau major natu servitutis obsequium minori esset redditurus (Gen. xxv), hoc est Jacob. Et ita evenit. Nam sicut in libris Regum legitur temporibus David et Salomonis aliorumque regum

servivit Israeli usque ad illud tempus, quando (sicut in eodem volumine legitur) præparavit se Edom ne esset sub Juda, quod utique prædictum ei fuerat ab Isaac patre suo. *Veniet, inquit, tempus cum excuties jugum illius de cervice tua (Gen. xxvii).* Quis hominum potest enarrare quare Deus omnipotens elegerit Jacob antequam nasceretur, et reprobaverit Esau cum nec ille nec iste bonum aliquid vel malum poterat implere, nisi quia in isto, id est in Jacob, gratiam suam et misericordiam exhibuit, et in Esau justum judicium suum implevit. Nam cum Rebecca jam haberet conceptum in utero, et iret ut Dominum consuleret, aut per Melchisedech sacerdotem Dei summi, aut per alium quemlibet, per quem Deus tunc temporis responsa dabat, dictum est ei ex vocante Deo: *Duo filii in utero tuo sunt et duo populi, majorque serviet minori*; ergo sicut non fuit propositum Deo: et prædestinatio secundum electionem boni meriti Jacob, ita et electio gentium non fuit secundum electionem meritorum, sed secundum gratiam et prædestinationem Dei. Quapropter quare Jacob sine operibus bonis electus sit, Esau vero abs malis operibus odio habitus, soli Deo notum est qui omnia novit antequam fiant: cujus judicia semper justa sunt.

Sicut scriptum est in Malachia propheta: Jacob dilexi, Esau odio habui. Cum dicit Scriptura: Nihil odisti eorum quæ fecisti: et quia vidit Deus cuncta quæ fecit, et erant valde bona, quætio oritur quare dicitur odio habere Esau. Quæ ita solvitur, quia non odit naturam quam fecit: sed peccatum et vitium quod non fecit, Jacob autem dilexit sua misericordia gratuita. Esau odio habuit justo judicio: et cum ambo originali peccato maculati essent, quod unum dilexit: ejus misericordia fuit, quod vero reprobavit alterum, justum judicium ejus exstitit.

Quid ergo dicemus? Nunquid iniquitas apud Deum? Subaudis quia Jacob per misericordiam suam dilexit, et Esau justo suo judicio reprobavit, et qui unum diligit, alterum odit. Absit ut ipse iniquus dicatur.

Moyse enim dicit: Miserebor cui misereor, et misericordiam præstabo, cui miserebor. Ordo iste est: Cujus misereor, vocando eum ad fidem meam miserebor, fidem meam illi dando ut credat in me, et cujus fuero misertus, ut credat in me misericordiam præstabo illi, ut juste vivat, et misericors sit, perseveretque in bonis operibus pro quibus præmium accipiat.

Igitur non volentis, subaudis est voluntas, neque currentis cursus, sed miserentis est Dei misericordia ut det homini bonum velle, facere, perseverare. Non sufficit sola bona voluntas hominis, nisi etiam perveniat cum misericordia Dei ad hoc, ut det illi bonum velle, et bonum id ipsum perficere, juxta quod Psalmista dicit: Misericordia ejus præveniet me, et misericordia ejus subsequetur me (Psalm. lxi). Sed hic fortasse quærit aliquis: Ut quid remunerantur electi, vel quid præmii merentur, si et voluntas bona,

et perfectio operis a Deo eis datur? Cui respondendum est idcirco electos dignos esse remuneratione, quia statim ut sentiunt se a Dei gratia præveniri, totis nisibus laborant voluntati illius obsecundando obedire.

Dicit enim Scriptura Pharaoni. Non Scriptura per se loquitur, sed alius per eam, sicut hic loquitur Deus: Quia in hoc ipsum excitavi te, id est durtiam cordis tui propter hoc aliis manifestavi, ostendam in te virtutem meam, sive potentiam, annuntietur nomen meum, id est divinitatis mee in universa terra. Ita modo sit. In universa enim terra, et per quadrifidum orbem annuntiatur nomen divinitatis ejus, quia pene ubique liber Exodus recitatur: Antequam excitaretur Pharaon decem plagis a Deo quasi dormiebat, et excitatus cujus malitiæ esset cor ejus hominibus ignorantibus manifestatum est, unde dicit Dominus: Excitavi te pulsando decem plagis, id est manifestavi malitiam cordis tui, quæ me non latebat; unde excitatus ait: Deum ignoro, et Israel non dimittam (Exod. vi). Et quia pro sua malitia ignorabat Deum, induravit Deus cor illius (Exod. xiv), id est non emollivit, meritis ejus hoc exigentibus. Sed quærit aliquis quare perdidit Deus aut Pharaonem cum exercitu suo, aut Sodomitas, aut eos qui in diluvio perierunt? Cui respondendum est, quia eorum malitia jam erat consummata excedens modum peccandi: et ideo justo Dei judicio erat punienda. Sic unusquisque peccator divinitus punitur modo, sine peccatorum completo; de quo ait Dominus ad Abraham: Non sunt completa peccata Amorrhæorum (Gen. xvi), et ad Judæos: Implete mensuram patrum vestrorum (Matth. xxii). Verum, quia Deus manifestavit malitiam Pharaonis, cor illius non emolliendo, non in Deum reflectitur, qui malum non operatur, sed ipsi Pharaoni malum suum quod fecit, proprie deputatur. Verbi gratia, sicut si fuerint duo vasa, unum balsamo plenum, aliud stercore, si quis ea agitaverit vel ventilaverit, non est auctor odoris vel fetoris, sic Deus qui tetigit suis plagis Pharaonem, non est auctor malitiæ ejus. Ob duas causas autem percussus est Pharaon cum suo exercitu, et in mari submersus, videlicet ut eorum malitia puniretur quæ erat multiplicata, et Israeliticis terror incuteretur, quod timerent peccare, ne similia paterentur, scientes iniquitatem a Deo damnari. Dicit enim: ut ostendam in te virtutem meam, scilicet per signa et supplicia, et ut annuntietur nomen meum in universa terra. Ubique enim Deus magnus prædicatur, qui Pharaonem cum curribus et equitibus suis submersit in mare.

Ergo subaudis, si volentis non est voluntas: neque currentis cursus, sed miserentis Dei est misericordia: cujus vult miseretur, sicut Israelitis, quos eripuit non eorum meritis, sed respectu suæ pietatis. Neque enim Israelitæ in Ægypto aliquod bonum fecerant pro quo liberari meruerint, et quem vult indurat, id est indurari permittit, et in duritia sua

deserit, sicut Pharaonem et exercitum ejus. Hoc A quod Deus misericordia sua plagas suspendebat in Pharaone, indurabat cor ejus.

Dicis itaque mihi : Quid adhuc queritur? id est quid adhuc causatur humana fragilitas, quod Deus *cujus vult miseretur, et quem vult indurat. Voluntati enim ejus quid resistit?* Quod quorundam miseretur, bonitas et gratia ejus est, quod quosdam damnat, justum suum judicium ostendit, quia omnes sumus filii irae, antequam renascamur ex aqua et Spiritu sancto (Joan. iii).

O homo, tu quis es qui respondeas Deo? Hominem vocat humana tantummodo sapientem et Dei judicium reprehendere nitentem. *Nunquid dicit figmentum,* id est vas et luto fictum, *ei qui se finxit. Quid me fecisti sic?* id est quid me fecisti sic in hanc parvitatem, vel ad hoc vile ministerium?

Annon habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, quo ministraretur cibus vel potus qui transeat in usus regis; aliud vero in contumeliam? id est, in vile officium, videlicet ad opus coquinæ, ubi coquuntur carnes. Sic omnipotens Deus figulus humani generis, ex massa peccati et perditionis, id est ex massa humani generis habet potestatem aliud vas in honorem facere, id est unum ad hoc creare, ut ipse honoretur in illo. et honoret eum vocando ad fidem suam, et salvando ad vitam; aliud vero in contumeliam, id est reprobos, propter nequitiam suam justo judicio perdere. Ex corrupta enim massa, omnia corrupta sunt vasa. Si autem ingenio artis suæ figulus quædam ex illis excoquendo per ignem a vitio massæ purificaverit, nunquid in his magnificari non potest? Quod autem quædam impurificata dimittit, non redarguendus est quia in sua potestate subsistit. Sua enim est massa,

Quod si Deus volens ostendere iram et notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa iræ apta in interitum : subaudis, tu quis es qui respondeas Deo? Volens Deus ostendere iram, id est vindictam suam in Pharaonem et Ægyptios, in Sodomitas et diluvio perditos, et notam facere potentiam suam liberando Hebræos, sustinuit in multa patientia vasa iræ, id est Ægyptios per plagas expectando ad penitentiam, quas non pariter effudit. Aptæ enim in interitum appellat Ægyptios, qui se præparaverant atque aptaverant æternæ perditioni male vivendo. Ad hæc poterat aliquis Apostolo objicere : Ut quid perdidit illos, et salvabit Judæos? Cui ille obviat respondendo, dicens :

Et ostenderet divitias gloriæ suæ, quibus glorificetur, in vasa misericordiæ, id est Hebræos, quos præparavit in gloriam suam, ut in eis glorificetur et laudetur, qui eripiens illos de Ægypto, inimicis eorum interfectis, mare Rubrum transduxit, et repositionis terram tradidit.

Quos et vocavit, id est quos vocavit ad fidem suam, sicut et nos apostolos aliosque credentes ex eadem plebe. Vocavit quoque illos de Ægypto gratia mise-

ricordiæ suæ; vocavit et nos de sæculo maligno, id est vasa misericordiæ suæ. Omnes homines post prævaricationem Adæ peccatores nascuntur, et damnatione digni, atque secundum meritum suum debuerant omnes perire. Quod vero pauci salvati merentur, qui de vasis iræ in vasa misericordiæ transferuntur, ideo fit ut misericordia appareat auctoris in his qui a morte æterna liberantur, et quod plures sunt qui pereunt remanendo in vasis iræ, peccatis præpedientibus. indicium est merito omnes debuisse perire, ac per hoc justum judicium secundum merita manet in eis. Verum quia Judæi excludabant gentiles a fide Christi, dicentes eos non posse salvari, subdit Apostolus : *non solum ex Judæis, vocavit ad fidem suam, sed etiam ex gentibus.*

Sicut in Osee dicit : Vocabo non plebem meam, id est gentes, plebem meam, ut sint plebs mea : hoc secundum beatum Hieronymum, secundum beatum Augustinum vero potest et de Judæis intelligi qui facti sunt non plebs Dei, quando recesserunt a Deo, et respuerunt Christum dicentes : *Nescimus unde sit* (Joan. ix). Sicut habemus in psalmo : *Filii alieni mentiti sunt mihi* (Psal. xvii). Qui postmodum facti sunt plebs Christi, quando una die crediderunt tria millia, altera die quinque millia, et deinceps multa millia (Act. ii), et non misericordiam consecutam, in infidelitate manendo, misericordiam consecutam, effectam fidelem.

Et erit in loco, ubi dictum est eis : Non plebs mea vos, ibi vocabuntur filii Dei vivi. Gentibus infidelitate depressis, dicebatur eis a Deo per prophetas, quod non essent plebs ejus : quoniam licet per conditionem creatura Dei essent, non erant tamem plebs ejus per gratiam. Postquam autem ad fidem venerunt in loco, id est in toto mundo, ubi dicebatur eis antequam in Deum crederent : *Non plebs mea vos, ibi modo vocantur filii Dei vivi, non per naturam, sed per adoptionem.* Quotquot autem, ait Evangelista, crediderunt in eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri (Joan. i). Et bene dicit, Dei vivi, ad distinctionem mortuorum deorum, quos ipsi antea colebant. Potest intelligi similiter et de Judæis, quo apertum est.

Isaias autem clamat pro Israel, id est causa Israelis, si fuerit numerus filiorum Israel, tanquam arena maris, reliquæ salvæ fient. Sicut hominibus incognitus est arenæ maris numerus, ita et præ multitudine sui, innumerabilis factus est populus Israeliticus. Quibus sic multiplicatis, et oneribus peccatorum prægravatis, reliquæ salvæ tantum factæ sunt, id est apostoli et cæteri qui crediderunt ex eis.

Verbum enim consummans, id est perficiens, et perfectionem continens, et abbrevians in æquitate : quia verbum brevialum faciet Dominus super terram. Tribus modis intelligitur verbum perficiens omnia, et abbreviatum in veritate, verbum brevialum est, de quo dicit Dominus : *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua, et proximum tuum sicut teipsum* (Deut. vi). In

his duobus mandatis, tota lex pendet et prophetæ. Vel verbum brevium potest intelligi symbolum apostolorum ubi fides continetur, quæ per diversa volumina prædicatur, seu quatuor libri Evangelii comparatione legis et prophetarum. Verbum brevium potest dici et perfectionem continens.

Et sicut prædixit Isaias : Nisi Dominus sabaoth reliquisset nobis semen, apostolis scilicet, qui seminati sunt per universum orbem, missi a Christo, et fructum multiplicaverunt credentium animarum, *quasi Sodoma fuisset et quasi Gomorrha similes facti essemus.* Nisi apostoli qui exstiterunt semen totius messis credentium, seminati a Domino per universum orbem, credidissent in illum, sicut Sodomitæ et Gomorritæ uno perierunt interitu et momento (*Gen. xiv*), ita omnes Judæi uno tempore infidelitatis peccato periti fuissent. Apostolorum enim doctrinæ multi postmodum crediderunt ex Judæis qui perissent, nisi apostolicum semen mansisset. Aliter Ambrosius hoc semen intelligit Christum qui nisi a Patre servatus fuisset perissent Judæi, perissent apostoli qui relicto eo fugerunt, perissemus et nos.

Quid ergo dicemus ? Hoc dicemus, quod gentes quæ non sectabantur justitiam, legis circumcisionem videlicet, otium sabbati, victimas legales, apprehenderunt justitiam, fidei Evangelicæ ; unde subdit : *justitiam autem, dico apprehendisse gentes, quæ ex fide est ;* quia fides Christi justificat credentes : dum in ea baptizantur, et fructus justitiæ ac fidei operantur, vel certe, justitiam, possumus hic alio modo intelligere Christum, qui factus est nobis justitia et redemptio a Deo Patre, sicut Apostolus alias ait (*Ephes. i*), quia per illum justificat Deus Pater omnipotens omnes in se credentes. Hanc justitiam apprehenderunt gentes, non loco ei appropinquando, sed fide credendo, quoniam fide acceditur ad eam ; unde et appellatur justitia ex fide.

Israel vero sectando legem justitiæ, id est, observantiam legalem per quam se justificari posse putabat sine fide Christi, *in legem justitiæ,* id est in legem Evangelii ubi justificatur homo per fidem Christi, *non pervenit.* Legem autem justitiæ non immerito dicimus observantiam designare legis Moysi, quia qui suo tempore eam custodiebant justii putabantur : sicut et e contra non custodientes velut iniusti damnabantur.

Quare ? Subaudis non pervenit Israel in legem justitiæ, quia non est ex fide Christi voluit salvari, sed quasi ex operibus legis : offenderunt enim in lapidem offensionis, id est in Christum nolentes in eum credere, sed dixerunt : *Non habemus regem nisi Cæsarem ; crucifige* (*Joan. xix*) istum. Qui lapis bene appellatur, propter firmitatem fidei. Et sicut est lapis salutis et firmamenti illis qui crediderunt in eum, ita est lapis offensionis his qui eum respuunt.

Sicut scriptum est in Isaia : Ecce pono in Sion lapidem offensionis, et petram scandalii. Quod ita est ac si diceret : Ecce mittam in populum Judæorum

A Christum, qui idcirco lapis offensionis vocatur, qui mox ut natus est, offenderunt in eum Herodes Judæi, necantes pro eo parvulos (*Matth. xiv*) : deinde (sicut Evangelium narrat) scandalizabantur eo : et multi discipulorum, ejus audientes verbo scandalizati sunt, et jam non ambulabant cum illo et insuper in passione ejus discipuli relicto eo fuerunt (*Matth. xxvi*) : *omnis qui credit in eum, id est in Christum, qui unius essentiae est cum Patre Spiritu sancto, et præcepta illius custodierit, non confundetur, id est non erubescet in sententia condemnabuntur reprobi et infideles, audientes ab illo, maledicti, in ignem æternum, sed potius laudabuntur, audiens ab illo cum electis cæteris : Venerabili Patris mei, percipite regnum quod vobis datum est ab origine mundi* (*Matth. xxv*). Et quia terat aliquis objicere Apostolo quare non oraret incredulis tuæ gentis, vel etiam ne superbirent gentiles et despicerent Judæos, subdit Apostolus.

CAPUT X.

Fratres, qui mecum in Christum creditis, voluntatem quidem cordis mei, et obsecratio ad Deum, ut per illis in salutem, pro Judæis scilicet incredulis, ut convertantur : ubi demonstrat, quoniam si ex operibus legis quis potuisset justificari, et pro illis mereret ad fidem Christi pervenire, omnes illi vocati essent et salvati, gentiles autem qui legem ignorabant, salute fuissent alieni. Salus ergo gratis a Deo datur, et non ab homine meretur, id est fides Christi qua salvamur.

Testimonium enim perhibeo illis, quod æmulationem quidem Dei, id est zelum amoris Dei, habent, sicut ergo ante conversionem habebam, sed non secundum scientiam Dei. Stultum est enim legem per servatam venerari, et Evangelium quod datum est per Dominum persequi. Stultum est etiam Patrem confiteri, et Filium negare. In hoc siquidem Judæi scientiam Dei non habebant, quia ita volebant se habere legi per servum datæ, ut gratiam respuerent Evangelii a Domino datam, et persequendo Filium Deo Patri se placere putarent. Hoc autem dicitur illis qui ignorantia tenebantur, de quibus Veritas ait : *Venit hora ut omnis qui interficit vos, arbitretur se obsequium præstare Deo* (*Joan. xvi*). Sic et Petrus ait : *Scio* (inquit), *fratres, quia per ignorantiam feci malum hoc* (*Act. iii*). Dum enim multi Judæi apostolos Christi persequerentur, arbitrabantur per hoc placere Deo. At contra multi scientes non verunt Christum, sicut Scribæ et Pharisei.

Ignorantes enim Dei justitiam, non qua ipse servatus est essentialiter, sed Christum cujus fide justificamur cum bonis operibus, et justitiam suam volentes statuere, legem scilicet, per quam se putabimus posse justificari sine gratia Christi, justitiæ Dei non sumus subjecti. Nolentes se subdere fidei Christi Evangelio ejus. Etenim quia legis operibus non perfecte justificabatur, misit Deus Filium suum cum præcepta justitiæ, quæ Evangelia vocantur nobis t

didit, et in ipso perfectionem justitiæ nobis exhibuit, A
cujus fidei gratia perfectionem consequi mereremur.
Et quia Judæi justitiam suam quæsierunt statuere,
id est legis justitiam sibi putaverunt sufficere, justitiæ Dei, id est Christo et fidei illius atque Evangelicæ doctrinæ noluerunt colla submittere.

Finis enim Legis, Christus est, ad justitiam omni credenti. Est finis qui pro consumptione accipitur, sicut tunc, quando dicimus: *Finita est cœna*, id est consumpta est; etiam quandoque pro consummatione et perfectione, sicut tunc quando dicimus: *Finita est tela*, hoc est perfecta et consummata. Secundum hunc sensum dicitur Christus finis esse legis, non consumptio, sed completio et consummatio legis et Prophetarum, ad justitiam omni credenti. Completio legis et prophetarum ipse est, quia omnia quæ **B** Lex et prophetæ verbis et mysteriis de ipso prædixerant, per semetipsum complevit. Unde pendens in cruce, ait: *Consummatum est* (Joan. xix). Quod qui credit et confitetur justificatur, si tamen opera digna fide fecerit. Hoc autem distat inter officium et finem. Quod officium est ipsa res quæ agitur; finis vero, ipsum propter quod agitur. Officium, lex et prophetæ, finis Christus, propter quem omnia illa præcesserunt.

Moyses enim ille scripsit, quoniam justitiam quæ ex lege est qui fecerit homo, vivet in ea: subaudis justitia. Vel, sicut quidam codices habent: *vivet in eis*, subaudis mandatis et præceptis. Legem posuit pro operibus Legis, id est circumcisione, otio sabbati, cæterisque legalibus operibus. Justitia quæ ex **C** lege est, vivere hominem in se faciebat, quia non interficiebatur. Præmium ergo illius justitiæ nihil aliud erat quam vita præsens quæ non tollebatur. Vivet in ea dicit, id est mortem præsentem evadet: Si quis vero spiritualiter ea quæ lex præcipit impleverit, licet in præsentem tempore non remuneretur, in futuro tamen remunerationis causa vitam æternam, id est præsentissimum omnipotentis Dei vultum accipiet.

Quæ autem ex fide est justitia, sic dicit. Justitiam hic appellat Christum, qui per passionem suam et fidem, justificat in se credentes. Ista justitia Christus, qui est Verbum Dei Patris, sic dicit in Deuteronomio per Moysen, quia ipse loquebatur per ora **D** prophetarum. *Ne dixeris in corde tuo quis ascendet in cælum? id est Christum deducere, aut quis descendet in abyssum? hoc est Christum ex mortuis revocare.* Hæc verba sunt partim Moysi, partim Apostoli. Quando Moyses dedit Judæis legem, dixit eis: *Ne dixeris in corde tuo, id est ne fingas in mente tua, quis ibit in cælum, ut inde mihi afferat Dei mandatum? Aut quis descendet in abyssum, ut inde mihi afferat illud mandatum? Non est necesse ut hoc taliter quæras, quia:*

Prope est verbum, id est mandatum legis. In ore tuo et in corde tuo, et in præsentia tua scriptum vel etiam ipse Deus in corde tuo et in ore docebit te. Verum quia Moyses propheta exstitit, et multa de

futuro prædixit, Paulus apostolus verba ejus ad Christum retulit, afferens illum hoc dixisse per Moysen, qui est justitia vera. Quibus verbis instruit nos, ne dicamus in corde nostro, et putemus Christum localem esse, ut in aliquo loco contineatur, sed potius credamus illum secundum divinitatis plenitudinem ubique esse, ac per omnia diffusum cum Patre et Spiritu sancto, juxta quod Deus Pater per Jeremiam prophetam dicit: *Cælum et terram ego impleo* (Jer. xxiii). Ideoque enim non concluditur loco, quia in eo consistit omnis locus. Præsidendo siquidem sustinet omnia, sustinendo præsidet, implenda circumdat, circumdando implet. In verbis ergo Apostoli sensus hujusmodi est: *Ne dixeris in corde tuo, o quicumque es, quis ascendet in cælum? id est, non credas Christum localem esse, ut credas illum post ascensionem ita esse in cælo, ut non sit in terra: aut ita esse deorsum in abyso apud inferos, ut te sursum positum ignoret, sed crede illum ubique esse præsentem secundum divinitatem, sicut de eo dicitur: Sapientia attingit a fine ubique ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter* (Sap. viii). Ne dixeris ergo, o homo, quis ascendet in cælum, ut inde Christum deducat mihi, qui me doceat, saltem in corde noli dicere hoc, quia hic est Christus et ubique. Nam in terra erat et dicebat: *Nemo ascendit in cælum, nisi Filius hominis qui est in cælo* (Joan. iii), quomodo non magis cum sit in cælo, est et in terra? Aut quis descendet in abyssum? subdit Apostolus ex suo: *Hoc est Christum ex mortuis revocare; similiter et supra. hoc est Christum deducere.* Non necesse habes ab inferis Christum vocare, quem ubique præsentem debes agnoscere, unde dicit ipsa Scriptura Deuteronomii: *Prope est verbum in ore tuo et in corde tuo* (Deut. xxx). Verbum hic simpliciter possumus intelligere, si volumus verbum legis, quod illi in ore habebant assidue illud legendo, in corde quoque jugiter meditando, ac memoriæ commendando. Altiori autem sensu verbum istud est, de quo Joannes ait: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum et Deus erat Verbum* (Joan. i). Ergo quia Deus erat Verbum, prope erat in ore et in corde illorum, utpote quod omnia replet. Nam beatus Hieronymus dicit: *Sicut vestis totum corpus hinc inde circumdat, ita Christus electos suos undique circumdando amplectitur, imo amplius, quoniam vestis tantummodo extrinsecus corpus circumdat, adhærendo illi Christus vero est exterius in ore per confessionem, interius in corde per credulitatem, sicut hic dicitur, et alias, ubi dicit idem Apostolus: In interiori homine habitare Christum per fidem in cordibus vestris* (Ephes. iii). *Hoc est Verbum fidei quod prædicamus, nos apostoli.* Hoc est Verbum, inquit, Filius, videlicet Dei Patris, in quem, secundum prædicationem nostram, credere oportet.

Quia si confitearis in ore tuo Dominum Jesum, et credideris in corde tuo quod Deus illum suscitavit a mortuis, salvus eris, id est salutem consequeris

æternam : ita tamen, ut justitiæ secteris opera, quia A et non audierunt : Audierunt aure corporis, s aure mentis, quas Dominus requirebat, inq
non oportet servum Dei manere otiosum.

*Corde enim creditur ad justitiam, ore autem confes-
sio fit ad salutem.* Prosequitur diligentius quod supe-
rius de fide tetigerat. Fides in corde locanda est, quæ
Deum trinitatem habere in personis, et unitatem in
omnipotentia majestatis credat, filiumque huma-
natum : et secundum Evangelium firmiter teneat
genus humanum sanguine illius redemptum, et ea
quæ circa humanitatem ejus sunt facta, deifice ex-
hibita non hæsitet. In ore etiam confessio debet
esse : quia fides cordis promenda est officio oris. Illa
enim confessio fit ad salutem, si tamen exornata
fuerit bonis operibus per spatium vitæ. Nam aliter
fides sine operibus mortua est (*Jac. II*). Non dicit de
salute corporis qua potiuntur etiam qui non confi- B
tentur Deum, sed de salute interioris hominis, id
est animæ quæ salvatur confessione veræ fidei non
temporaliter, sed æternaliter, quoniam salus hujus
confessionis sempiternalis est.

*Dicit enim Scriptura Isaiaæ prophetæ : Omnis qui
crediderit in illum, id est in Christum, ea fide
quæ per dilectionem operatur, non confundetur.*
Quicumque crediderit in Christum sicuti creden-
dum est, non erubescet cum incredulis in die ju-
dicii, quibus ipse iudex dicet : *Ile in ignem æter-*
num (*Matth. XXV*), sed potius gaudebit, cum ab eo
in quem crediderit remunerabitur, aggregatus nu-
mero et collegio electorum et Deum confitentium.
Hoc exemplum valet contra Judæos, qui gentiles a
fide Christi putabant secernendos, unde et subdit : C

Non enim est distinctio, subaudis n isto exemplo
quod posui. Quorum non est distinctio sive sepa-
ratio? *Judæi et Græci* ; quia de utrisque dicitur :
Omnis homo qui crediderit in illum, sive Judæus,
sive gentilis, non confundetur. *Nam idem Dominus*
omnium, dives in omnes qui invocant illum, id est
Dominus qui est Creator et Dominus Judæorum, ipse
est Creator et Dominus gentium, id est omnium ho-
minum. Dives autem idcirco dicitur, in omnes qui
invocant illum, quia potest omnes in se credentes a
præsentibus tribulationibus eruere, et ad vitam
æternam perducere, reddens eis præmium a se pro-
missum. Vel ideo dicitur dives, quia potens est
gentiles exaudire et salvare, sicut et Judæos, quia D
personarum acceptio non est apud illum : nec sic
intendit uni, ut se deneget alteri. Ergo si vox nostra
ad omnes qui audiunt æqualiter venit, et tamen una
est, multo magis omnipotens Deus exaudire omnes
misericorditer potest, nec dum unum audit alterius
precum obliviscitur : quapropter subinfert :

*Omnis enim quicumque invocaverit nomen Domini,
salvus erit.* Quicumque invocaverit nomen Domini
sicut invocari debet, scilicet fide, ore, opere, hic
salvus erit.

Quomodo ergo invocabunt, subaudis Judæi Chri-
stum, in quem non crediderunt? Et idcirco non sal-
vantur, quia non invocant. *Aut quomodo credent ei*
quem non audierunt? Ergo audierunt Judæi Christum,

et non audierunt : Audierunt aure corporis, s
aure mentis, quas Dominus requirebat, inq
Qui habet aures audiendi audiat (*Luc. VIII*). I
et averterunt aures suas ne audirent verb
quando illo clamante in templo et dicente :
silit, veniat ad me et bibat (*Joan. VII*), noluer
eum venire credendo. Ideoque non audierun
non fuerunt obedientes. *Quomodo autem audi*
prædicante? Hic ostendit, se sui que similes
stolos et prædicatores ad prædicandum Juda
missos a Christo, quorum ministerio docer
sed illi persecuti sunt eos, expellentes eos a s
in Actibus apostolorum legitur, ubi et narratur
admodum eis Paulus dixerit : *Vobis quidem op*
primum loqui verbum Dei : sed quia repell
lud, ecce convertimur ad gentes (*Act. XIII*). H
quod subdit.

Quomodo autem prædicabunt eis prædic
verbum vitæ, nisi mittantur? Et est sensus : I
ciderunt prædicatores quosdam ad se missos
Jacobum fratrem Joannis, et Stephanum : h
vero flagellantes a se expulerunt. Quod autem
Quomodo prædicabunt, nisi mittantur? ita
uno modo intelligi : Nequaquam nos apos
officium prædicationis accedere potuissemu
gratia Dei (qua protegimur) admoniti, directi
mus, primum Judæis verbum vitæ annuntiare,
gentibus : Ideoque Judæi excusabiles non er
adventu Filii Dei, quia apostolos ad salutem
rectos a suis finibus pepulerunt. Potest et i
inconvenienter accipi : Quomodo, inquit, pr
bunt ipsi prædicatores eis verbum vitæ, qui
sunt ab eis, nisi iterum mittantur? Affirmat e
exemplo prophetico, qualiter prædicatores e
lizare voluerunt eis bona, sed noluerunt eis ci
nisi pauci, sicut scriptum est in Isaia prop
Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, e
lizantium bona. Apostolorum pedes speciosi fu
quia Domino sunt abluti. Pedes quoque in
Scriptura aliquando bonas actiones significan
Zacharias pater Joannis Baptistæ ostendit, d
Visitavit nos oriens ex alto. Illuminare his qu
nebris et in umbra mortis sedent : ad dirigendo
nostros, id est actiones nostras, in viam pacis (*L*
Aliquando significant pedes verbum prædica
ut illud : *Subjecit populos nobis, et gentes sub q*
nostris (*Psal. XLVI*). Apostoli pacem prædica
secundum monita Domini, dicentes : *In quami*
domum intraveritis, primum offerte pacem, di
Pax huic domui (*Matth. X*). Evangelizaverunt
futuri scilicet regni præmia quæ oculus non
nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit
quibus dicit Psalmista : *Credo videre bona Bon*
terra viventium (*Psal. LVI*). Bona quoque am
verunt, fidem sanctæ Trinitatis, mysterium
nationis Christi, passionem, resurrectionem,
sionem ejus, adventum quoque ad iudicium, g
electorum, damnationem reproborum.

Sed non omnes obediunt Evangelio. Licet a

bona evangelizassent patriæ cœlestis, tamen non omnes Judæi, neque omnes gentiles obedientes extiterunt tunc temporis Evangelicæ prædicationi, sed neque adhuc obediunt omnes. *Isaias enim dicit : Domine, quis credidit auditui nostro?* Hoc loco Isaias in persona loquitur apostolorum, eodem enim Spiritu fuit repletus, quo et apostoli. Animadvertendum autem, quia in sacra Scriptura aliquando quis pro nullo, aliquando pro raro ponitur. Pro nullo, ut est *Iud. Quoniam quis in nubibus æquabitur Domino (Psal. LXXXVIII)?* id est nullus. Pro raro, ut hic : Paucissimi inventi sunt qui crediderunt ex Judæis auditui apostolorum. Qui idcirco auditus illorum dicitur, quia intrinsecus in mente, Domino inspirante, auditu spiritali audiedant, quid extrinsecus voce corporali ad salutem auditorum proferre debuissent. Unde et Paulus alias ait : *An experimentum quæritis ejus qui in me loquitur Christus (I Cor. XIII)?* Et David quidem dicit : *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus (Psal. LXXXIV)?* Ab hoc auditu apostolorum, id est a prædicatione illorum subtraxerunt se Judæi, renuentes in Christum credere.

Ergo fides ex auditu. Primum audit quis prædicatorem loqui quomodo debeat credere, deinde accipit fidem. *Auditus autem per verbum Christi;* quod prædicatur ab apostolis et doctoribus verbum Christi est : quia non alia prædicant, quam quæ in Evangelio continentur, quod ab ore Christi est prolatum : Vel, quæ ipse Christus revelat eis in corde, et loquitur per ora illorum. Ad hæc poterant Judæi dicere, licet falso : Non audivimus verbum Christi per ora apostolorum, contra quos Apostolus subjungit :

Sed dico : Nunquid non audierunt? Subaudis Judæi verbum prædicationis apostolorum : Respondet ipse Apostolus sibi, et affirmat quia audierunt. *Et quidem,* ecce affirmatio, et hic est distinguendum. Sensus enim hujusmodi est : Nunquid non audierunt Judæi verbum Christi? Et quidem, id est certissime, in veritate dico, quia audierunt, sed credere contempserunt. Poterat aliquis ad hæc dicere : Apostoli recesserunt ab eis, et quomodo potuerunt audire? Asserit quoque Apostolus exemplo prophetico, et dicit : *Quomodo potuit esse ut non audirent : In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum.* Dixerat supra idem Psalmista : *Non sunt loquelæ neque sermones, quorum non audiantur voces eorum (Psal. XVIII).* Si secundum linguas omnium gentium et sermones auditæ sunt voces apostolorum in ipsis gentibus, quanto magis apud Judæos, ipsa lingua eorum Hebræa audita est? Si enim ab Hierusalem in quatuor climata mundi Evangelium divulgatum est, quomodo ipsis Judæis, a quibus prædicationis ejusdem Evangelii exordium sumpsit, non est prædicatum? maxime cum et ipsi mediterranei sint. Quod enim Hierusalem in medio terrarum sit posita, sicut umbilicus ventris, testatur Psalmista, dicens : *Deus autem, rex noster ante sæcula, operatus est salutem in medio terræ (Psal. LXXII);* id est in Hierusalem. Et per Ezechielem Dominus loquitur : *Ista*

est, inquit : Hierusalem, in medio gentium posui eam (Ezech. v). Sed fortasse quærit aliquis quare Deus omnipotens illam plebem in medio omnium gentium decreverit collocare? Cui respondendum est ideo hoc factum esse, ut quia ipse ex omnibus gentibus solam cognitionem veri Dei habebat, et legem scriptam suo cultu et religione provocaret alias ad cultum Dei omnipotentis, sicut plurimos gentilium legimus ad Judaismum transiisse : vel idcirco, ut si ipsa plebs legem Dei servaret, ab omnibus in circuitu suo honoraretur ac timeretur, sicut factum est temporibus David et Salomonis, quando omnes reges in circuitu suo positi, ei munera mittebant : vel si a lege et cultura Dei recederet, ab hostibus affligeretur ac depopularetur, quod sæpissime actum est (*I Reg. XIV*). Quarta quoque exstitit causa, ut quia Christus ex eadem plebe erat nasciturus, et genus humanum redempturus, et multa miracula in mundo positus patraturus ibi hæc agerentur, unde fama ejus ad omnes gentes citius posset transvolare. Revertamur iterum ad superiora. Igitur in omnem terram exivit sonus prædicationis apostolorum, et in fines orbis terræ verba eorum, quia pene ante defecit eis terra quam lingua. In hoc autem exemplo, per terram intelligere possumus terrenos homines, qui tantum sonum, id est, famam prædicationis et simplicia monita perceperunt : Per fines terræ, philosophos et artibus liberalibus eruditos, qui verba scrutati sunt prædicationis Evangelicæ, ut Augustinus fuit et Cyprianus.

Sed dico : Nunquid Israel non cognovit? Id est, si prædicationis apostolorum ad omnes gentes pervenit, quanto magis ad Judæos, apud quos seminari cœpit, præsertim cum ipsi sint omnium gentium mediterranei. Vel aliter : Nunquid Israel non cognovit primum? Cognovit utique in apostolis et apostolicis viris. *Primus Moyses dicit : Ego ad æmulationem vos adducam in non gentem.* Æmulatio quæ Græco vocabulo zelus appellatur, non uniformiter, neque sub uno sensu semper accipitur. Nam ponitur pro imitatione, pro studio, pro amore, pro invidentia, sicut hic. Hoc autem Moyses ex persona omnipotentis Dei contra Judæos loquitur, qui ad æmulationem et invidiam ducti sunt contra non gentem, id est contra populum ex gentibus credentem, cui semper invident, dum vident eum in ipsum credere quem ipsi occiderunt, sicut in Actibus apostolorum refertur : *Quod videntes Judæi turbas gentium credentium, repleti sunt zelo, et contradicebant his quæ a Paulo dicebantur (Act. XIII).* Ante Domini adventum genus humanum in Judæos dividebatur et gentes, sed gentes per enormitatem malorum, ita transcenderant conditionis suæ modum, ut etiam gentis nomine non meruissent appellari, sed canes, dicente Domino in Evangelio : *Non est bonum sumere panem filiorum, et mittere canibus (Matth. xv).* Unde non gens dicebantur, quia ratione amissa irrationabilitatem sectabantur. Verum cum postmodum credidissent tam apostolis prædicantibus quam eorum successoribus, Judæi

contra eos excitati sunt et inflammati invidia facibus. Exponens ergo Apostolus quod dixerat, non gentem, infert: *In gentem insipientem*, id est, idola pro Deo vero colentem, *in iram vos mittam*, subaudis contra hanc gentem insipientem. Quæ cum fuisset usque ad adventum Christi insipiens, ejus fide potita, facta est sapiens. Contra quam jam credentem in iram mittuntur Judæi, non quod Deus æmulationem et iram in illis operetur, sed quod beneficia sua quæ Judæis displicuerunt, ad se conversis gentibus largiatur. Potest et quod dicit, in non gentem, aliter intelligi: Gentiles increduli ante perceptam fidem gens vocabantur: percepta autem gratia fidei, non jam gens vocantur, sed Dei populus et plebs appellantur, dicente Domino per Psalmistam: *Populus quem non cognovi servivit mihi* (Psal. xvii). Unde alibi Apostolus: *Scitis, inquit, quia cum gentes essetis, ad simulacra muta prout ducebamini, eratis, euntes* (I Cor. xii). Quod tale est ac si diceret: Fuistis quondam gentes, sed jam non estis gentes. In hanc ergo non gentem irascuntur Judæi invidia ducti.

Isaias autem audet et dicit: Non sine ratione hoc verbum quod est audet, posuit Apostolus. Isaias spiritu prophetico repletus, sciebat se contemnendum a Judæis, et etiam serra lignea secandum, et tamen audet, id est audacter dicit ex persona Christi, non formidans Judæos rebelles: *Inventus sum a non quærentibus me, palam apparui his qui me non interrogabant*. Gentilibus non quærentibus Christum, qui neque legis, neque prophetarum aliquod habebant documentum, sive promissionem, de eo ipse apparuit. Ille apparere dicitur, qui non separatur, sed subito et insperate venit, sicut apparuit Dominus Abrahæ cum non speraretur, et sicut apparuit angelus Zachariæ: sic Dominus Jesus apparuit gentibus, prædicantibus apostolis, et coruscantibus miraculis, cum non exspectaretur ab illis. Nam quod ipse in apostolis apparuerit gentibus, testatur suis sermonibus. *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi* (Matth. xxix). Per doctrinam enim cœlestem, et per miraculorum signa, quæ apostoli operabantur, apparuit Christus gentibus, quoniam ipse cooperabatur eis et loquebatur per ora illorum. Dicit namque Evangelium, quod perfecti prædicaverunt ubique Domino cooperante et sermonem confirmante, sequentibus signis. Sequitur: Et his qui me non interrogabant. Sæpe legitur Deus omnipotens a sanctis interrogatus, sicut a Moyse, Abraham, Samuele et cæteris, at gentiles non interrogabant Deum: sed consulebant idola et dæmonia.

Ad Israel autem dicit idem Isaias ex persona Christi: *Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, sed contradicentem mihi*. Totum diem appellat totum tempus Dominicæ prædicationis usque ad passionem illius. Qui videlicet manus suas ad eundem populum extendit, quia munera beneficiorum suorum largissima bonitate exhibuit. Expansio enim manuum, donationem munerum designat. Et ille dicitur manus expandere, qui poscentibus be-

neficia largissime tribuit. Nam mortuos illorum suscitavit: diversas infirmitates morborum curavit. esurientes et famelicos panibus suis pavit, multaque innumerabilia bona eis impendit, quibus semper illi contradixerunt dicentes de illo: *In Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia* (Matth. xii). *Non est hic homo a Deo, quia sabbatum non stodit* (Joan. ix). Sive etiam manus expandit, deas in cruce affligi permisit. Est quoque consuetudo patrum ut expandant brachia quibus carissimos amplectentur, et in gremium suum collocent: sic Dominus Judæos amplexari voluit, et in sinu suæ charitatis trahere, dicens: *Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum* (Matth. iv). sed illi semper studuerunt contradicere, dicentes: *Nescimus hunc unde sit* (Joan. ix). Solet etiam nutrix extendere manus, ut delectatus is qui nutritur veniendo ad eam discat ambulare: et populus Israeliticus admodum claudus erat, quia gressus bonæ operationis jam non habebat, ad quam Dominus quodammodo manus expandit ut ad se veniret dum dixit: *Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos* (Matth. xi). Sed ille, neglectis ejus donorum beneficiis, gressus retro in infidelitatem retrorsit.

CAPUT XI.

Dico ergo: Nunquid repulit Deus populum suum: subaudis ex toto, Absit. Nam et ego Israelita sum, ex semine Abraham, de tribu Benjamin, qui non sum repulsus, sed cum aliis per fidem Christi salvatus. Si enim ex toto repulisset populum suum Israel, non salvaret, qui de eorum prosapia originem ducit.

Non repulit Deus plebem suam quam præscitit. Præscientia prædestinationem præcedit, et non omnia quæ præsciuntur, prædestinantur: verumtamen quæ prædestinantur, omnia præsciuntur. Hoc autem in loco, præscientia pro prædestinatione accipitur, per quod ostendit nullum, sive ex Judæis sive ex gentibus prædestinatum, esse repulsum. Præsciuntur enim bona et mala a Deo, prædestinantur autem solummodo bona. Et hoc distat inter prædestinationem et gratiam: quia prædestinatio est præparatio gratiæ, gratia autem jam ipsa donatio munerum gratuita. *An nescitis*, id est nunquid ignoratis, *quia dicit Scriptura in Elia, quemadmodum interpellat Deum adversum Israel*: Contra eos videlicet, qui ex decem tribubus propter idololatriam interfecerunt cultores unius Dei veri.

Domine, prophetas tuos occiderunt. Hoc in libris Regum (III Reg. xvii, II Par. xvii) plenius narratur, quomodo Achab et Jezabel cum sibi faventibus prophetas Domini occiderunt: *altaria tua suffoderunt decem tribus*, apud quos talia fiebant, qui vitulos aureos in Dan et in Bethel a Jeroboam ad adorandos acceperant, altaria Hierosolymitani templi non suffoderant, et idcirco intelligimus quod in ipsis decem tribubus. Licet quidam altaria diis gentium ædificarent, erant tamen qui Deo ædificabant, et ibi immolabant, non audientes ire in Jerusalem propter reges Israel idololatrias, qui illos a templo Dei arce-

bant. Horum altaria, Deum scilicet colentium, illi qui A
idola colebant, suffodisse ac funditus evertisse intel-
liguntur. Et ego relictus sum solus. Sic enim ei vide-
batur quod ipse solus remansisset ex omnibus pro-
phetis Domini præ magnitudine stragis et interfectio-
nis, qua sæviebatur in Dei cultores; et quærun-
t animam meam. Sic enim minata fuerat ei Jezabel
impiissima. Hæc faciant mihi dii, et hæc addant, si
non posuero cras animam Eliæ sicut animam unius
ex istis (III Reg. xix).

Sed quid dicit illi responsum divinum? Reliqui mihi
septem millia virorum, qui non curvaverunt genua an-
te Baal. Cum esset in spelunca quæ est in monte Oreb,
hoc divinum responsum accepit; nec ait: Relicta
sunt mihi, sed: Ego reliqui et reservavi mihi septem
millia virorum qui, aliis ad idololatriam transeunti-
bus, non curvaverunt genua ante Baal, qui erat deus
Chab et Jezabelis: qui recte viri appellantur, eo
quod viriliter idola spreverint. Septem autem ista
millia illorum, qui non adoraverunt idola, multa si-
gnificant millia illorum quos Deus dono gratiæ suæ
servavit: ne curvarent genua sua ante Baal, in Dan
et Bethel, aut in aliquo delubro idolorum. Sic enim
quinque prudentes virgines significant omnes justos
integritatem fidei habentes, et imprudentes injus-
tos; quinque etiam fratres divitis, qui torquebatur
apud inferos: omnes Judæos incredulos; sic septem
millia illorum significant omnes qui idola non ado-
raverunt. Septenarius etenim numerus plerisque in
locis sacratus est, et ponitur sæpiissime pro univer-
sitate: sicut in psalmo, ubi dicit Psalmista Domino:
Septies in die laudem dicam tibi (Psal. cxviii): quid
enim sit septies in die laudem dicam tibi, exposuit
cum dixit: Benedicam Domino in omni tempore
(Psal. xxxv). Joannes quoque in Apocalypsi sua
(Apoc. i), septem ecclesiis scribit, quæ generaliter
omnes ecclesias significant.

Sic ergo et in hoc tempore, id est in Domini ad-
ventu et apostolorum prædicatione, reliquæ salvæ
factæ sunt, de quibus supra dictum est: Si fuerit
numerus filiorum Israel sicut arena maris, reliquæ
salvæ fient. Sicut temporibus Eliæ, dono gratiæ
Dei, multi reservati sunt ne adorarent idola, sic
temporibus apostolorum, multi ex Judæis secundum
electionem gratiæ Dei salvati sunt veniendo ad fidem,
qui et reliquæ appellantur. Et considerandum
quia secundum electionem gratiæ Dei, id est secun-
dum prædestinationis donum, salvæ factæ sunt, non
secundum merita operum ipsorum; unde dicit in
Epistola ad Ephesios: Sicut elegit nos, inquit, ante
mundi constitutionem in ipso, id est in Christo, ut
essemus sancti et immaculati (Ephes. i).

Si autem gratia salvi facti sunt illi qui crediderunt
ex Judæis, jam non fuit illud ex operibus legis, per
quæ putabant se justificari posse illi qui in infideli-
tate remanserunt: alioquin gratia jam non est gra-
tia. Hoc est: si aliter salvi facti sunt, quod non po-
test fieri nisi gratia Dei, ergo ipsa gratia jam non
est gratia, sed meritum.

PATR. CXVII.

Quid ergo? subaudis dicendum est. Hoc proculdu-
bio quod quærebat Israel, hoc non est consecutus:
electio autem consecuta est. Quid quærebat Israel?
Opera legis perficere sine gratia Christi, et ex ipsis
operibus justificari sine gratia Christi, et sine fide
Evangelii, quod idcirco non est consecutus, quia
neque opera legis valuit implere sine gratia Christi,
neque justificari sine fide illius. Hoc tamen de illis
intelligendum est qui ad fidem Christi noluerunt
transire. De transeuntibus vero ad Christum subin-
fertur: Electio autem consecuta est, id est illi qui
electi sunt ex eadem plebe. Quod supra appellavit
reliquias, nunc electionem vocat: et sicut in præ-
cedentibus circumcisio pro Judæis, sic et hic electio
pro electis accipitur, qui consecuti sunt justificatio-
nem per fidem, quia crediderint in Christum, quam-
vis et electio ad credentes gentiles etiam possit re-
ferri, qui unum effecti sunt cum Judæis fidelibus.
Tale est et illud Psalmistæ: Justus Dominus et jus-
ticias dilexit (Psal. x). id est justos, amatores justi-
tiæ: ceteri vero excæcati sunt tenebris infidelitatis.
Sicut enim ille qui fidem habet in luce dicitur con-
sistere, ita qui infidelis est in tenebris ignorantie
manet. Unde idem egregius prædicator credentibus
dicit: Fuistis enim aliquando tenebræ, nunc autem
lux in Domino (Ephes. v).

Sicut scriptum est: Dedit illis Deus spiritum com-
punctionis, oculos ut non videant, et aures ut non au-
diant, usque in hodiernum diem. Hæc verba partim
sunt Apostoli, partim Isaïæ prophetæ. Quod dicit:
Dedit illis Deus spiritum compunctionis, Apostoli
verbasunt; quæ autem sequuntur Isaïæ prophetæ.
Spiritus compunctionis aliquando in bonam partem
accipitur, aliquando vero in contrariam. In bono ac-
cipitur, sicut in Actibus apostolorum legitur, quod
audientes Judæi prædicationem apostolorum, com-
puncti sunt corde, et dixerunt ad apostolos: Quid
faciemus, viri fratres (Act. ii)? In contrariam vero
partem accipitur, ut in isto loco: Dedit illis Deus,
id est habere permisit, sicut tradidit et induravit, pro
eo quod est tradi et indurari permisit. Spiritum au-
tem compunctionis appellat mentem invidentiæ, qua
inviderunt et invident adhuc saluti gentium. Ali-
quando enim spiritus pro anima ponitur, ut in Evan-
gelio habetur de Domino, quod inclinato capite emi-
sit spiritum (Joan. xix): aliquando pro mente, ut hic:
Et anima est qua vivificatur corpus; spiritus vero
ipsa ratio, qua inter bonum et malum, verum et fal-
sum discernimus, et non est aliud mens, atque aliud
ratio. Spiritus autem compunctionis idcirco appel-
latur mens invidentiæ, quoniam plerumque dum cer-
nunt homines felicitatem alterius, torquentur et affli-
guntur inde intantum ut etiam invidendo prorumpant
in lacrymas. Ad exaggerandum ergo invidiam
qua torquentur Judæi de salute gentium, dixit habere
illos spiritum compunctionis. Aliter: spiritum com-
punctionis malignum spiritum, qui est spiritus per-
ditionis, possumus intelligere, qui Dei contemptores
in suam potestatem suscipit. Bonus ergo Deus, exi-

gentibus culpis Judæorum, permisit eis habere spiritum perditionis, qui eos perimat in anima, sicut et de philosophis gentium dicitur, quod tradiderit illos Deus in reprobum sensum : oculos ut non videant. Oculis quidem corporis viderunt Judæi Dominum, et multa miracula ab eo fieri : sed quia immoderate terrenis negotiis intendebant, oculis fidelitatis et amoris nequaquam meruerunt illum cernere. Et aures ut non audiant, subaudi permisit eis habere. Audierunt Christum auribus carnis, sed non audierunt auribus cordis, quas Dominus requirebat, cum diceret : *Qui habet aures audiendi, audiat* (Luc. viii). Cæcitas igitur et surditas atque mens invidentiæ usque in hodiernum diem in Judæis manet, quia dum nolunt obedire Evangelio, ad hoc ut in Christum credant, livore invidiæ succensi, semper invident salutem gentium.

Fiat mensa eorum in laqueum. Ad mensam solent tractare impii de nece innocentium, sicut Herodes de obtruncatione beati Joannis : et Holofernes spurcissimus de violatione Judith (Jud. xii, xv). Solent etiam eos vocare ad mensam, ut dolo illos interficiant : sicut Absalon interfecit fratrem suum Ammon (II Reg. xiii). Sic Judæi intelliguntur super mensas suas tractasse de nece innocentis Christi, ideoque per mensam debemus intelligere collationes verborum illorum, quas agebant super mensam de Christo; unde dicit Propheta : *Fiat mensa eorum, id est collatio verborum Judæorum in laqueum, ut illaqueentur et involvantur; sive decipiantur ultione iniquitatis mensæ suæ in captionem quoque, ut ipsi capiantur : fiat illis etiam in scandalum, hoc est in ruinam, vel offensionem; sive in rixam, quatenus offensam omnipotentis Dei incurrentes, ruinam patiantur damnationis; et inter se rixas gerant et contentiones. Scandalum siquidem Græcum est, et sonat in Latino sermone offensam, ruinam, vel rixam : pro offensione enim et ruina ponitur, ubi Dominus dicit : *Væ qui scandalizaverit unum de pusillis istis* (Matth. xviii), id est qui offenderit, vel ruere fecerit : pro rixa autem, sicut illo in loco ubi dicit Evangelista : *Quod audito Pharisæi verbo scandalizati sunt* (Ibid. xv), id est rixati : hic autem sub utroque sensu accipi potest. Et in retributionem, inquit, ut qualia fecerunt in Christum talia retribuuntur illis, et utrique ita contigit. Verbi gratia, voluerunt Christi nomen delere de terra, nomen eorum deletum est ut jam non dicantur populus Domini ; interfecerunt Christum, interfeciti sunt et ipsi gladio Romanorum. Significatur et sacra Scriptura per mensam, quæ data est Judæis in lege et prophetis, sicut Psalmista ostendit, dicens : *Parasti in conspectu meo mensam* (Psal. xli), cujus intelligentiam quia non recte scrutati sunt Judæi, facta est eis ipsa mensa in laqueum, et in cætera quæ supra memorata sunt, nolentes in Christum credere, cui omnis illa Scriptura testimonium perhibebat : et quoniam ad mortem contra auctoritatem illius Scripturæ tradiderunt Christum, illata est eis retributio, secundum meritum illorum.*

Obscurentur oculi eorum ne videant; et dorsum eorum semper incurva. Ilæc verba non optantis voto, sed prædicantis officio dicuntur. Obscurentur oculi cordis eorum, id est intellectus eorum, ut non intelligant Christum Filium Dei esse; et dorsum eorum semper incurva : sicut qui grave onus portat incurvatur in terram, ita quodammodo peccator pondere peccatorum premitur, incurvatur; sicut Psalmista deplorat, dicens : *Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum* (Psal. xxxvii).

Dico ergo : Nunquid sic offenderunt Judæi ut caderent? subaudi solummodo, ut eorum casus nihil profuerit. Absit. Et est sensus : non offenderunt Deum Judæi solummodo propter hoc ut ipsi caderent, sed ut multitudo gentium in eorum locum surgeret, et magnam utilitatem casus illorum nobis præstaret; unde sequitur : *Sed illorum delicto salus est gentibus, ut illos æmulentur.* Ac si diceret aliis verbis : In illorum delicto salus gentibus est procurata, quia nisi Judæi perissent, nequaquam gentes salvarentur. Delictum dicitur quasi derelictum, et delictum fit in cogitatione, peccatum vero in operatione. Dicitur et delictum quando non adimpletur Dei mandatum, peccatum vero quando fit quod prohibitum est. Sed Apostolus indifferenter ponit delictum pro peccato. Delictum ergo Judæorum mors Christi fuit, et cor impœnitens cum infidelitate, cujus morte gentiles sunt redempti et sacro baptismo abluti, quos debent Judæi æmulari, id est imitari in fide, ut credentes sicut illi credunt, salvi fiant.

Quod si delictum eorum divitiæ sunt mundi. Propter delictum Judæorum quod commiserunt in Filium Dei, et propter infidelitatem illorum, ditata est multitudo gentium divitiis legis, prophetarum, psalmorum, et gratia fidei, quia abstulit eis Dominus omnia ista, et tradidit gentibus in se credentibus, sicut in Evangelio minatus est eis, dicens : *Auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus ejus* (Matth. xxi). Magnæ et incompensabiles fuerunt divitiæ Judæorum, quæ totum ditaverunt mundum : et si diminutio eorum divitiæ gentium, quanto magis plenitudo eorum? Diminutio hic pro paucitate accipitur et parvo numero; diminutio autem infidelium Judæorum, apostoli fuerunt alique credentes ex eadem plebe, et est sensus : si paucitas quæ ex Judæis credidit tantam salutem attulit gentibus, ut pene in omnes gentes Evangelium per illos prædicatum sit, quanto magis prodesset, si omnes crediderent? Multo magis prodesset, quia per omnes gentes jam esset Evangelium prædicatum ab illis. Apostoli enim alique credentes ex Judæis divitiæ sunt gentium, quia per illorum ministerium acceperunt fidem cognitionemque divinarum Scripturarum, ubi notitia Dei est; et ipsi ordinarunt gentibus episcopos presbyteros, diaconos, et cæteros ordines ecclesiasticos, et, ut amplius dicam, quidquid boni habemus (gratia Dei cooperante ac largiente) per illorum ministerium accepimus.

Vobis enim dico gentibus : Quandiu quidem ego sum.

olus, ministerium meum honorificabo. A postoli singulis in locis sibi destinatis Paulus apostolus pene omnibus gentibus, quia a Domino audivit : *Longe miles (Act. xii).* Qua de causa ipse prope exstitit gentium, sicut alio loco testatur operatus est Petro in apostolatum circumperatus est et mihi inter gentes (Gal. ii); etrum constituit principem Judæorum, constituit ut sim princeps et apostolus omnium. Bene autem dicit : Ministerium meum id est prædicationem in opus vertam. prædicator ministerium suum honorifico secundum illud quod prædicat vivere et prædicat ore, honoret et confirmet bonisque operibus. Aliter : Ministerium honorificabo. hoc est : gratiam Evangelii omnibus, quibus delegatus sum apostolus, sed etiam Judæis impertiri curabo. eorum numerositas est auditorum : *Si emulationem provocem carnem meam, in aliquos ex illis.* Si quo modo ad æmulationem carnem, hoc est : idcirco minimum honorificabo, ut aliquo modo ad improvocem Judæos ex quibus carnem in imitando salventur, sicut et ego saluum, etsi non omnes, saltem vel paucos faciam.

missio eorum reconciliatio est mundi : quæ baudis erit, nisi vita ex mortuis? Sensus est : Si amissio Judæorum, quæ de reo propter infidelitatem, gentium reus, quibus Deus ante adventum Filii modo iratus erat, quanto magis assumptio, qua assumuntur ad fidem, præstabit eleum mortuis ? Statim enim ut illi cœperint habere fidem, qui antea mortui erant in infernit dies iudicii, et resurgent omnes de mortuis, viventque omnes electi in vita æterna Christo. Profuit etenim gentibus ad fidem eorum, proderit et assumptio, quoniam dabitur electis ex mortuis. Alio modo, et nomine apostoli possunt intelligi, quibus vita exstiterunt. Quæ, inquit, nisi vita ex mortuis ? id est : quid aliud est et electi a Deo ex eadem plebe, sicut et reliqui credentes, qui vos etiam ad fidem Christi, viventes per vitam sortuisti Judæis infidelibus ? Si enim illi infidelitatis reconciliationem præstiterunt qui in infidelitate mortui non sumus, ad quem quasi vivi ex mortuis servati sumus. *delibatio sancta est et massa.* Delibatio quædam, sive primitiæ alicujus rei. id est : quando particula accipitur ex massa farine, et prægustatur cujus saporis sit in naturale est ut omnis res quæ unius est, divisa per partes, in eadem permanet, et unius saporis et qualitatis sit : sicut

ex fermento farina dignoscitur. Illic autem delibatio sanctos significat apostolos, massa vero patres sanctos, Abraham, Isaac, Jacob, David, Isaiam, et reliquos, ex quorum progenie apostoli descenderunt. Ergo si apostoli sancti, et patres quorum fidem ipsi apostoli assecuti et imitati sunt, sancti fuerunt, potest et præpostero ordine non inconvenientius dici : si massa sancta in patribus, ergo et delibatio similiter sancta in apostolis cæterisque credentibus, qui fidem patrum veraciter habuerunt. *Et si radix sancta, et rami.* Idipsum appellat modo radicem quod superius massam : et idem significant rami quod delibatio. Patres videlicet Veteris Testamenti sunt massa et radix, quia de illorum prosapia sumpta est delibatio et processerunt rami, id est apostoli. Sicut ergo radix bona bonum succum diffundit per ramos ubi sunt fructus boni saporis, ita apostoli, qui originem duxerunt a sanctis patribus et eorum fidem imitati sunt, sancti et boni fuerunt. Jam superius in hac Epistola alteram massam posuerat, qua significatur mortalitas et peccatum Adæ, et ex qua fiunt quædam vasa in honorem per misericordiam gratiæ Dei : quædam vero justo Dei iudicio in contumeliam. Hic vero massa in bono accipitur. Potest et per radicem intelligi Christus, per ramos autem apostoli alique credentes : quia, sicut a radice emittitur succus in ramos ut vivant, ita et in Christo vivunt omnes credentes, ab illo omne bonum accipientes, cujus et membra sunt.

Quod si aliqui ex ramis fracti sunt in infidelitate remanendo, tu autem cum oleaster esses, totus scilicet paganus, insertus es in illis, id est in locum illorum successisti, et socius factus es radicis, id est fidei sanctorum patrum, et pinguedinis oliivæ, gratiæ videlicet sancti Spiritus : noli gloriari neque extolli adversus ramos in infidelitate manentes. Nam illi sancti patres Spiritum sanctum habuerunt : unde et uncti Dei appellabantur, sicut est illud : *Nolite tangere christos meos (Psal. civ).* quod de Abraham, Isaac et cæteris intelligendum est. Aliter : per radicem iterum alio modo possumus intelligere Christum, ut sit sensus : Socius radicis, id est Christi, et pinguedinis oliivæ, gratiæ videlicet Spiritus sancti, factus es, ne extollaris in superbiam, ne amittas gratiam quæ data est tibi. Gentiles alloquitur Apostolus, et loquitur omnibus quasi uni Ramos fractos (ut diximus) appellat Judæos in infidelitate manentes, qui a radice, id est a fide patriarcharum vel a Christo recesserunt : oleastrum autem gentiles qui infructuosi ante Domini adventum erant, agrestem vitam ducentes, et est sensus : O gentilis, si vides aliquos Judæorum a gratia Christi alienos existere, et a fide patriarcharum, et te in locum illorum esse, sociumque factum fidei patrum, et Christi, atque gratiæ Spiritus sancti, noli despiciere illos, neque extollaris, ne forte amittas gratiam quæ data est tibi gratis. *Quod si gloriaris contra eos qui lapsi sunt, attende quia non tu radicem portas, sed radix te.* Quasi diceret : Si vis extolli, audi unde humilioris : non portas

tu radicem, id est nihil patribus sanctis, qui te præcesserunt; sed radix te portat, quia eorum fide salvaris; tu enim accepisti ab eis, illi non acceperunt a te. Aliter: Non portas radicem, id est Christum, cui nihil ex tuo tribuis; sed ipse te portat a quo habes quidquid boni habes, et insuper ab illo habes esse.

Dices ergo mihi, o gentilis: fracti sunt rami, increduli scilicet Judæi abjecti sunt, ut ego gentilis inserar in locum illorum. Bene, subaudis dicis, quia ita est, sed attende quid sequitur: propter incredulitatem fracti sunt rami; quia noluerunt Judæi in Christum credere, lapsi sunt in mortem damnationis, fracti a gratia Dei: tu autem fide Christistas, non tuis meritis. Ideoque noli gloriari; noli altum sapere, id est noli superbire, sed time cadere: Dei enim beneficium est, quod vocatus es, non tuum meritum. Juxta quod idem egregius prædicator alias dicit: Gratia salvi facti estis, et hoc non ex vobis; Dei enim donum est, non ex operibus, ut ne quis gloriatur (Ephes. II).

Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, ne forte nec tibi parcat. Naturales ramos appellat Judæos, qui ex sanctis patribus et Deo dilectis originem traxerunt, et est sensus: O gentilis, considera quia si Deus Judæis non pepercit, qui a sanctis patribus originem duxerunt, et ex quorum gente ipse carnem assumpsit, multo magis nec tibi parcat, si a fide Dei recesseris, qui oleaster eras, vel si in superbiæ fastu te elevaveris despiciendo Judæum.

Vide ergo bonitatem et severitatem Dei. Severus C judex dicitur qui in nullam partem suum judicium flectit, sed per rectitudinem incedit. Severitas vero dicitur judicium, quo nulli adulatur, sed juste omne judicat. Bonitas autem, pietas gratiæ et misericordiæ qua bona præstantur hominibus, in eos quidem Judæos qui ceciderunt, severitatem, id est justissimum judicium, exercuit: in te autem bonitatem Dei, hoc est gratiam pietatis, monstrabit, si permanseris in bonitate, id est in fide recta: alioquin et tu excideris, id est, si a fide recesseris, penitus peribis. Distat autem inter frangi et excidi, quia fractus ramus potest utcunque arbori suæ resolidari, excisus nullatenus. Et notandum quia Judæos dixit fractos, qui prædicante Elia et Enoch, solidabuntur in fide Christi: gentiles autem, si a fide Christi recesserint, penitus abscindendos a gratia Dei, ac deinde perdendos; unde sequitur:

Sed et illi, subaudis Judæi, si non permanserint in incredulitate, inserentur fidei Christi et fidei patriarcharum; potens est enim Deus iterum inserere illos fidei Christi.

Nam si tu ex naturali præcisus es oleastro, et contra naturam insertus es in bonam olivam, quanto magis hi qui secundum naturam inserentur suæ olivæ. Gentilem alloquitur superbientem contra ramos qui fracti sunt, et qui gloriatur quasi suis meritis meruerit salvari, et dicit: Si tu, o gentilis, per

A gratiam Dei separatus es a paganismo, et ab hi qui ab exordio sui diversis erroribus a Deo separati, et contra consuetudinem insertus es bonam olivam, hoc est in fidem præcedentium trum, qui pinguedinem sancti Spiritus habuerunt, quanto magis Judæi secundum naturam inserentur suæ olivæ, fidei videlicet patrum suorum. Quod dicit contra naturam insertum esse ramum oleastri in olivam, more humano loquitur, quia naturale est ut surculum bonæ arboris inseramus in trunco malæ, non surculum malæ in bono trunco, et hoc insertio dicitur. Deus autem, conditor et creator omnium rerum et naturarum, nihil contra naturam facit.

Nolo enim vos ignorare, fratres, mysterium hoc.

B Mysterium est res occulta, et secretum aliquod in se continens. Alloquitur ergo gentiles credentes ut consisterent qua de causa salvi facti sint, suis meritis, an gratia Dei, et Judæi abjecti, et dicit: Oc cultum et secretum Dei judicium, quantum homo penetrare potest, nolo vos lateat, quare Judæos quondam populum peculiarem abjecerit, et gentes peccatrices per fidem sibi copulaverit, et cujus rei gratia hoc admonuerit perpendere, subinfert et dicit: ut non sitis vobis ipsis sapientes, id est ut non superbiatis, dicentes vos propriis meritis fore salvatos, ac per hoc alios despiciatis. Sibi enim sapiens dicitur, qui donum quod habet, non Dei gratiæ, sed suis meritis et studio deputat; qui autem secundum Deum sapiens est, in beneficiis Dei non insultat abjectis, sed cum timore gratias agit misericordiæ largitoris. Aliter: sibi fit sapiens qui quemlibet peccatorum despicit cum potius ex consideratione peccatoris humiliari conveniat: quia omnes sumus unius naturæ, licet non ejusdem gratiæ. Ipse ergo Apostolus demonstrabit de quo mysterio loquitur: quia cæcitas ex parte contigit in Israel. Recte dicit, ex parte contigit cæcitas, et non ex toto, quia reliquæ ceciderunt. Cæcitas vero contigit in Israel non corporis, quæ fit amisso lumine oculorum, sed cordis, quæ fit tenebris infidelitatis. In his ergo dictis Apostoli, quod mysterium sit in lapsu Judæorum dicimus, sed ex qua profunditate consilii Dei veniat cum ipso Paulo ignoramus: etsi ipse sciebat, non tamen manifestavit. Dicit enim: quia cæcitas ex parte contigit in Israel: donec plenitudo gentium intraret; et sic omnis Israel salvus fieret. Plenitudinem autem gentium, non conversionem omnium accipimus; sed multitudinem earum quæ aut jam divina prædestinatione collecta est, aut in futuro colligetur. Plenitudo vero hæc non ad numerum cunctorum pertinet, sed ad numerum a Deo præfinitum. Corruerunt itaque Judæi ut surgerent gentes. Quis hoc mysterium valet penetrare? cur Deus multitudinem gentium spreverit pene ab exordio mundi, a tempore scilicet quo confusum est labium universæ terræ; et Judæos tantum sibi peculiare fecerit, qui per lineam Heber descenderunt; iterumque gentes in suo adventu collegerit, et Judæos in fine mundi recipiendos abjecerit? Quis, inquam,

tam subtilem dispositionem divinam investigare Aniam exemplar justitiæ et fidei præcedentium præ-
sufficiet? trum illi qui credunt veraciter tenent.

Veniet ex Sion qui eripiat et avertat impietatem a Jacob. Sion ipsa est Hierusalem, de qua Micheas ait : *De Sion exibit lex, et Verbum Domini de Hierusalem (Mich. iv).* Salvator etenim, nascendo ex plebe Israelitica, juxta quod Isaias olim propheta cecinerat, dicens : *Ecce virgo concipiet, et pariet filium (Isa. vii),* veniet de Sion, sive de Hierusalem. Ponendo vero membra sua in cruce, propriumque sanguinem fundendo, et lavacrum baptismatis dando, eripuit tam gentes quam et illas reliquias quæ ex Israel crediderunt, quod ante nemo facere prævalebat, avertit nihilominus impietates a Jacob, ab his videlicet qui crediderunt ex Judæis in primo adventu illius; avertet quoque pleniter et ab his qui, suscepta gentium multitudine, convertentur et salvabuntur, sicut scriptum est : *Ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus suis (Psal. cxxix);* et cum plenitudo gentium intraverit, tunc omnis Israel salvus fiet.

Et hoc illis a me testamentum, subaudis dabitur, sive complebitur, per quod aliquando promissio designatur et Evangelium. Et potest hic utrumque intelligi; promissio videlicet regni cælorum, et Evangelium in quo ipsa promissio continetur, dicente Domino : *Pœnitentiam agite, appropinquabit regnum cælorum (Matth. iv).* De hoc testamento dictum est per prophetam : *Feriam, inquit, cum eis pactum novum, et testamentum novum scribam in cordibus eorum.* Sequitur : *Cum abstulero peccata eorum.* His verbis demonstrat quod, licet quorundam credentium ex eis peccata sint ablata, in fine tamen sæculi per baptismi gratiam plenius auferentur.

Secundum Evangelium quidem inimici Dei propter vos. Non ait secundum legem, quam pro viribus suis Judæi æmulabantur, sed secundum Evangelium quod ipsi contemnebant, ubi narratur qualiter Dominum morti tradiderint. Ergo quantum attinet ad Evangelium, quod Judæi non recipiunt, inimici sunt Christi et ejusdem Evangelii. Hanc inimicitiam idcirco Judæi incurrerunt, ut gentes credere possent; et hoc est quod dicit. Propter vos, o gentiles, ut vos crederetis, inimici Dei facti sunt Judæi secundum Evangelium, id est secundum quod Evangelium loquitur. Siquidem in Evangelio refertur qualiter impii Judæi peregerunt necem Christi, propter quam incurrerunt inimicitiam Dei, quod quia in infidelitate permanserunt. *Secundum autem electionem, charissimi propter patres.* Non sic intelligendum est et qui appellantur inimici Dei, ipsi sint et charissimi, præsertim cum Judæi una gens sint, quæ dividitur in credentes et non credentes. Igitur Judæi alieni a fide Christi inimici sunt Dei : charissimi vero illi, qui per electionem, sive prædestinationem Dei, sunt justificati : de qua dicitur : *Qui elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti et immaculati (Ephes. i);* qui propter patres, id est Abraham et cæteros, charissimi nuncupantur. quo-

Sine pœnitentia enim sunt dona et vocatio Dei. Pœnitentia enim pro mutatione accipitur nonnunquam in sacra Scriptura, sicut habes Domino dicente ad Samuelem : *Pœnitel me regem fecisse Saul super Israel : unge filium Isai (I Reg. xiv, xvi).* Dum præcipit ungi filium Isai, ostendit se immutare dispositionem facti sui, ideoque dicit : *Pœnitel me.* Et alibi : *Juravit Dominus, et non pœnitebit eum (Psal. cvi),* id est, non mutabitur voluntas ejus. Verum quod dicit dona et vocatio Dei, intelligitur ordine præpostero. Primum enim vocat Deus ad fidem suam secundum electionem gratiæ, postmodum vero confert dona Spiritus sancti et præmia vitæ; igitur sine mutatione sunt dona et vocatio Dei in his de quibus supra lectum est : *Quos prædestinavit, hos et vocavit (Rom. viii),* non in his de quibus dicitur : *Multi sunt vocati, sed pauci electi (Matth. xx).* Aliter : sine pœnitentia sunt dona et vocatio Dei in illis qui ad fidem Dei veniunt. Verbi gratia : vocatur quis ex paganismo, baptizatur, et ab omni reatu absolvitur : quid boni fecit ut vocaretur. et ut donum remissionis omnium culparum consequeretur? Neque enim jejunavit : neque in eleemosynis, vel annorum computatione in pœnitentiâ culpas delevit. Dicamus et apertius : nascitur quis cum originali peccato; addit deinceps multa actualia : si crediderit, vocatus est; baptizatus, statim ab hac vita subtrahitur; accipit dona perennis vitæ : ecce dona et vocatio Dei sine pœnitentia.

Sicut enim et vos aliquando non credidistis Deo, nunc autem misericordiam consecuti estis propter illorum incredulitatem; ita et isti nunc non crediderunt in vestram misericordiam, ut et ipsi misericordiam consequantur. Misericordiam appellat isto in loco Apostolus fidem, gratiam baptismatis, remissionem peccatorum, et donum Spiritus sancti, pariterque reconciliationem, qua reconciliati sunt gentiles Deo : et insuper quidquid boni post Domini adventum gratis a Deo perceperunt, ostendens quia sicut gentiles in primo Domini adventu misericordiam Dei sunt consecuti, ita et Judæi consequentur, appropinquant secundo adventu, per prædicationem Eliæ et Enoch : juxta quod idem egregius prædicator alias loquitur, dicens : *Cum plenitudo gentium intraverit, tunc omnis Israel salvus fiet.* Sicut vos, inquit, vos gentiles, aliquando non credidistis Deo, nunc autem in Domini adventum per prædicationem apostolorum misericordiam omnipotentis Dei consecuti estis propter Judæorum incredulitatem, in quorum loco credendo subintrastis; ita et ipsi Judæi nunc non crediderunt in vestram misericordiam, quæ vobis a Deo data est, id est in isto tempore quando vos misericordiam consecuti estis, vel in vestra misericordia dicit, hoc est, ut vos misericordiam consequi potuissetis. Casus etenim illorum, salus fuit gentium. Poterat aliquis dicere : Quare non crediderunt Judæi in primo Domini adventu?

Ad hæc Apostolus : Ut gentes, inquit, misericordiam consequerentur, et ipsi postmodum in fine sæculi consequantur, si enim in primo Domini adventu credidissent, ex legis operibus se justificatos putarent; in fine vero sæculi cum crediderent, misericordiam consecutos se non dubitabunt. Unde subdit :

Concluit Deus omnia, id est omnium hominum genera, *in incredulitate*, id est concludi permisit intra incredulitatem, *ut omnium misereatur*. Conclusos esse ostendit tam Judæos quam gentiles sub peccato incredulitatis ; Judæos quidem legem naturalem et scriptam destruendo, gentiles vero naturalem legem calcando. Sed ut clarior fieret ejus gratia qua dimittuntur peccata his ita conclusis, placuit ei tunc abolendis peccatis hominum, sacramentum remissionis asferre quando nemo poterat de suis meritis gloriari. Increduli siquidem fuerunt gentiles, sed misericordiam Dei ab eo vocati, consecuti sunt. Sunt modo et Judæi increduli, sed miserebitur eorum. Quare tamen multitudinem gentium tanto tempore abjecerit Deus, Judæos vero dilexerit, et postmodum in adventu suo gentibus ad se collectis Judæos abjecerit? solus ipse novit qui conspicit omnia. Considerans Apostolus tantas esse divitias bonitatis Dei, et tantum opus divinæ sapientiæ, cum non potuisset hoc comprehendere, subito in interioribus oculis cordis, stupore simul atque pavore perculsus, exclamavit et dixit :

O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei! Altitudo, sublimitatem et profunditatem significat ; sapientia accipitur in divinis rebus, scientia in humanis : sublimis ergo et profunda est abundantia sapientiæ divinarum humanarumque rerum apud Deum, qui solus sicuti sunt omnia intuetur, et ad cujus notitiam omnis sensus noster retunditur. *Quam incomprehensibilia sunt judicia ejus!* quibus angelos et homines judicat, seu Judæos atque gentiles, ex quibus nunc istos elegit, nunc illos abjecit : *et quam investigabiles viæ ejus!* quibus a gentibus ad Judæos, et a Judæis ad gentes transiit, et quibus iterum a gentibus ad Judæos transiturus est ; vel per vias, possumus accipere actiones Dei quibus omnia operatus est, quæ utique investigabiles sunt.

Quis enim cognovit sensum Domini? id est intellectus ejus profunditatem quis penetravit? *aut quis consiliarius ejus fuit?* Patris consiliarius unigenitus Filius ejus est qui et Angelus magni consilii appellatur : sed ex hominibus et angelis nullus ejus fuit consiliarius. *Aut quis prior dedit illi*, subaudis fidem suam aut aliquod bonum opus, antequam ab ejus gratia præveniretur, *et retribuetur ei?* merces a Domino, ex hoc quod fidem suam prior ei dedit. Quidam voluerunt contra hoc intelligere centurionem Cornelium, bonis suis meritis exigentibus, a Deo accepisse fidem quasi causa remunerationis, propter eleemosynas scilicet et orationes quibus instabat. Qui idcirco ignoranter locuti sunt, quoniam a

fide venit ad bona opera agenda, non ab operibus ad fidem : nisi enim Cornelius fidem primum habuisset, præventus ab inspiratione divina, nequaquam bona opera habuisset. Sed, sicut beatus Gregorius dicit, præventus est a Deo ut haberet fidem unius Deitatis, non tamen in Trinitatem personarum in Deo esse cognovit, quoadusque Petrus ad eum est missus. Unusquisque autem Deo fidem et opera sua tribuit, quando ejus gratia præventus credit in eum, et bona opera exercendo studet voluntati ejus placere. *Quoniam ex ipso*, id est ex parte sunt omnia, quia ab ipso originem sumpserunt ; *et per ipsum*, id est per Filium, sunt omnia, quia per illum omnia facta sunt ; *et in ipso*, id est in Spiritu sancto, sunt omnia, quia in illo consistunt. ecce Trinitas personarum. Quod vero subdit : *Ipsi gloria*, trium personarum una et singularis substantia declaratur, sicut et Isaias etiam dicit se audisse dicere Seraphim : *Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth* (Isa. vi). Ter dicit de personis sanctus, et una tantummodo vice de majestate Dominus. Similiter et Psalmista : *Benedicat nos Deus Pater, benedicat Deus Filius, benedicat nos Deus Spiritus sanctus, et metuant eum omnes fines terræ* (Psal. lxxvi) ; quod vero ait, ex ipso Deo Patre sunt omnia, attendendum est, quod non dixit de ipso, aliud est enim ex ipso, aliud de ipso. Omne enim quod est ex ipso non est de ipso ; sed quod est de ipso, hoc utique et ex ipso. Verbi gratia : Filius ex Patre est, quia ab illo originem accepit, et de ipso, quia de ejus substantia est. Domus vero quæ edificatur ex lignis vel lapidibus, ex ipso homine est a quo fit, et a quo originem habet ; sed non est de ipso, id est de ejus substantia. Deus igitur creator omnium, spiritus est invisibilis atque immutabilis ; creatura vero omnis mutabilis est. Ergo non de immutabili substantia ejus creata sunt omnia, sed ab immutabili Deitate cuncta sunt ex nihilo facta : ac propterea ex ipso Patre sunt, qui ab illo originem ducunt.

CAPUT XII.

Obsecro itaque vos, fratres, per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum. Quia supradixerat Apostolus, conclusit Deus omnia in incredulitate, ut omnium misereatur, ostendens quod sive Judæi credentes, sive gentiles, non suis meritis sed misericordia et gratia Dei salvati sunt ; obsecro eos modo, et omnes credentes per eandem misericordiam, qua redempti sunt sanguine Christi, et tempore baptismatis ab omnibus sordibus abluti, exhibeant corpora sua hostiam viventem, et dicat Obsecro vos per misericordiam Dei ; ac si diceret Non per potentiam magisterialem vobis impero qua sum vester magister et apostolus, sed obsecro et deprecor quasi socius, quapropter et fratres eos appellat, non carne, sed fide, recolens illud quod Salvator fidelibus dixit : *Omnes vos fratres estis, quia unus est Pater vester, qui est in cælis* (Matth.

ae inquit : Obsecro per misericordiam Dei. A
 rati estis. ut exhibeatis corpora vestra hos-
 entem, quod erant apud Romanos Judæi cre-
 ui victimas et hostias legales Deo Hieroso-
 templo obtulerant : hos hortatur ut jam
 es, non hircos, non arietes, sed semetipsos
 Deo spirituales immolent. Siquidem quando
 bebat Apostolus, adhuc templum Hieroso-
 abat, et necdum erat subversum a Romanis.
 gitur et immolatur et viva est, quando homo
 ita non deficit, et carnalibus vitiis se occi-
 ficando membra sua cum peccatis et con-
 itis. Verbi gratia : fuit superbus, efficitur
 ; fuit luxuriosus, efficitur castus ; fuit gulo-
 citur temperatus, appetitor parcimoniae B
 , omnisque frugalitatis. Sic vivit homo vir-
 et moritur vitiis. Hostiæ appellabantur in
 testamento animalia, quæ adducebantur ad
 domus Domini, ibique sacerdotibus trade-
 victimæ vero dicebantur a vinciendo, eo
 nibus et restibus vineta animalia ad sacrifi-
 ducebantur. Quantum vero ad paganorum
 ritum, hostia dicebatur sacrificium quod
 tur idolis, quando contra hostes dimicandum
 ctima vero dicebatur sacrificium, quod, vi-
 tita, diis pro gratiarum actione offerebatur.
 : corpora nostra fieri debent hostia san-
 a templum sunt Spiritus sancti, juxta quod
 ilibi : *Templum Dei sanctum est, quod estis*
r. III). Et rursus : Nescitis quia membra
mplum sunt Spiritus sancti ? (I Cor VI.) C
 ergo sancta esse corpora, quæ Dei sunt ha-
 . Deo placentem, id est a vitiis et peccatis
 im, quia qui vitiis se subtrahit et virtutibus
 r, Deo utique placet. Rationabile sit obse-
 estrum. Obsequium proprie dicitur obedi-
 o verbo quod est obsequor, sed hic ab Apo-
 o cultu divinæ religionis ponitur, quod olim
 læns quodammodo irrationabile fuit, quando
 invisibili et incorporeo Deo per corporales
 et sanguinolentas se posse placere, et a
 mundari. Neque enim ad rationem pertinet
 abilis creatura, quæ est homo, irrationabilia
 ferat. Itaque rationabilis cultus est ut Deo,
 spiritus, mens hominis offeratur, mortificata
 Quandocunque enim vitia carnis et recidiva D
 in nobis mortificamus, virtutibusque polle-
 tia viva atque rationabilis efficitur. Sed for-
 erit aliquis : Quare Deus omnipotens legales
 victimasque sibi præceperit offerri, si ipse
 sacrificia offerentibus placabilis non redde-
 deo ut peccata eis indulgeret ? Cui respon-
 est, ob duas præcipue causas hoc a Deo præ-
 esse : vel quia proni erant animi Judæorum
 colenda, atque ideo tolerabilius erat Deo a
 a sibi offerri quam dæmonibus, vel quia ve-
 rificium futurum erat in mundo, Dominus
 Jesus Christus, qui una immolatione abstu-
 itum mundi, quod omnino dignum erat ut

haberet figurativa sacrificia longe antequam veniret,
 ut per illa typica facilius perveniret ad istud verum.
 Sive etiam tertiæ causa mysterii fuit, ut illa offerren-
 tur sacrificia typica, quatenus istud sacrificium
 præfiguraretur quod quotidie Ecclesia pro salute
 fidelium offertur.

Et nolite conformari huic sæculo. Per sæculum hic
 non debemus intelligere præsentem vitam, quæ sem-
 per annis, temporibus, diebus, noctibus, horis, at-
 que momentis volvitur, sed homines per carnalem
 conversationem sæculo deditos, paganos videlicet,
 Judæos, hæreticos, falsosque Christianos, quibus
 non debemus assimilari et consociari, ne eorum
 vitis inquinemur et nostris. Nolite, inquit, confor-
 mari huic sæculo, id est, nolite similes fieri amato-
 ribus hujus sæculi, qui virtutes despiciunt, et vitia
 sectantur ; *sed reformamini in novitate sensus vestri,*
 per studium lectionis et meditationis Veteris Testa-
 menti et Novi. Quotidie sensus noster et intellectus
 innovatur et reformatur dum proficimus, et magis ac
 magis in sapientia crescimus, ea de Deo intelli-
 gendo quæ antea ignorabamus. Reformatur etiam
 in novitate sensus noster, dum proficit in nobis opus
 bonum, quia quanto intellectus in effectum operibus
 vertitur, tanto amplius innovatur. Dicamus apertius :
 erat quis in littera legis positus, non penetrabat in-
 teriora : transiit ad Evangelium : didicit quod lex
 spiritualiter debeat intelligi, atque ita reformatus est
 in novitate sensus sui, dum amissis tenebris carnalis
 intelligentiæ ad fructum transiit spiritualis allegoriæ.
 Sic intelligendum et de his qui, sprete vitiis, ad vir-
 tutes transeunt, et dum proficiunt de virtute in vir-
 tutem, quotidie innovantur : *ut probetis quæ sit vo-*
luntas Dei : qui sacras Scripturas sæculo legit, ille
 invenit quæ sit voluntas Dei, id est quid Deo pla-
 ceat, quidve displiceat, vel quomodo voluntas ejus
 impleri possit. In omnibus etenim actionibus nostris
 debemus perpendere utrum Deo accepta sint opera
 quæ agimus annon : *bona, et beneplacens, et perfecta.*
 Bona voluntas Dei est quia bona desiderat semper ;
 beneplacens, quia omnia bona placita sunt ei ; per-
 fecta, quia nihil dupliciter placet ei sed ea quæ
 sincero animo fiunt. Aliter : bona in fide, benepla-
 cens in spe futurorum bonorum, perfecta in chari-
 tate, id est in Dei dilectione et proximi. Hæc enim
 tria voluntatem Dei perficiunt. Sive aliter : bona
 voluntas Dei est in conjugatis, beneplacens in viduis,
 perfecta in virginibus. Hi tres ordines, si secundum
 voluntatem Dei et virtutum tramitem processerint,
 præmiis voluntatis Dei donabuntur.

Dico enim per gratiam quæ data est mihi, omnibus
qui sunt inter vos : Non plus sapere quam oportet sape-
re, sed sapere ad sobrietatem. Gratiam in hoc loco, se-
 cundum beatum Ambrosium, sapientiam debemus
 accipere, quæ Paulo gratis data est sine suis meritis
 in scientia Veteris et Novi Testamenti, et in lin-
 guis omnium gentium. Dicit enim beatus Augustinus
 in quodam sermone suo : Divinitus ita procuratum
 esse Apostolo, ut quia omnibus gentibus erat prædi-

caturus, majorem sapientiam præ omnibus apostolis haberet, ut omnibus philosophis gentium et simplicibus esset sufficiens. Unde et Petrus in Epistola sua laudat illum, dicens : Sicut, inquit, frater noster Paulus prædicat in omnibus ecclesiis secundum sapientiam sibi a Deo datam (*II Petr. III*). Quod autem dicit, omnibus qui sunt inter vos, simpliciter et potest intelligi, ut dicatur : Omnibus dico qui sunt inter vos, et altiori intellectu, ut illos alloquatur qui per fidem Deo adhærebant qui semper habet esse, Deus enim solus est quia ipse substantialiter habet esse, sicut ad Moysen dicit (*Exod. III*) : *Ego sum qui sum*, et *Ego sum Deus Abraham*, etc. Quicumque ergo illi adhærent, illi sunt, sicut et qui non adhærent, non sunt : ergo qui sunt dicit, id est qui per fidem quæ per dilectionem operatur Deo copulantur. Et quid dico ? Hoc utique dico et præcipio, non plus sapere quam oportet sapere, id est non superbire. Hoc dicit contra gentiles tumentes, qui insultabant Judæis tanquam ramis fractis. Plus enim quam oportet sapit, qui propter alterius miseriam se extollit, cum potius humiliari debeat, ne et ipse cadat. Dicendam et propter eos qui, sanam doctrinam non sectantes, quædam falsitatis dogmata componunt, quibus simplicium animos corrumpunt, non plus sapere quam oportet sapere. Oportet denique ut viam præcedentium doctorum imitetur et ingenium præsentium magistrorum, adimplens quod dicit Sapientia : *Ne transgrediaris terminos quos posuerunt patres tui* (*Prov. XXII*), sed sapere ad sobrietatem, id est ad temperantiam. Sobrie namque sapit, qui agnoscit quid ipse sit, et sicut coram Deo in Christo loquitur. Hoc præceptum transgressi sunt omnes hæretici. Et unicuique, subaudis, dico sic debere sapere, sicut Deus divisit mensuram fidei : in fide namque mensura est, quantum ad nostram capacitatem attinet, quia alius plus, alius minus credit. Majorem enim fidem habuerunt apostoli montes transferendo, quam nos habeamus. Sive intelligitur hæc mensura in donis fidei quia habentibus fidem, alii datur sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ (*I Cor. XII*), etc. Et huiusmodi mensura secundum rationem fidei datur, quoniam non nisi fidem tenentibus tribuitur. Intelligitur et fidem ministeriis ecclesiasticis, quæ secundum modum suum debent peragi, et non ultra licitum usurpari. Verbi gratia : Presbyter es, non usurpes episcopi ministerium : diaconus es, noli tibi vindicare aliquid ex officio presbyteri. Sic de cæteris ministeriis et gradibus intelligendum est.

Sicut enim membra multa habemus in uno corpore, omnia autem membra non eundem actum habent, ita multi unum corpus sumus in Christo. Sicut in uno corpore multa membra unum corpus faciunt, ita multitudo fidelium conjuncta per fidem et dilectionem capiti suo, quod est Christus, unum corpus sumus cum illo. Verum membra corporis nostri propria habent officia, ut oculi videndi, aures audiendi, et reliqua similiter. Et sicut unum membrum alterius membri non usurpat officium, sic unusquisque

nostrum non debet invadere alterius ministerium. Et tamen sicut oculi vident toto corpori, et aures audiunt, et os loquitur, et manus cooperantur suo corpori, sic debent agere et spiritalia membra Ecclesiæ. Oculi sunt qui aliis ministrant spiritale lumen sicut doctores : aures, boni auditores, qui verba magistrorum humiliter audiunt ; nares, qui scientiam discernendi inter fetores vitiorum et odores virtutum obtinent ; os, qui alios erudiunt ; manus, qui aliis ministrant necessaria sicut sunt eleemosynarii boni ; pedes, qui pro sanguine innoxio liberando, et ad infirmos visitandos currunt. Hæc sibi invicem prospicere et ministrare debent. Quapropter et infert Apostolus : *singuli autem alter alterius membra* ; quia unusquisque juxta gratiam sibi divinitus collatam alios juvare debet, ut sint sibi invicem membra, et in spiritalibus, et in temporalibus.

Habentes autem donationes secundum gratiam, quæ data est nobis, differentes. In hoc loco defectus dictionis est, quapropter necesse est ut subaudiatur aliquid ad completionem sensus. Dicatur itaque hoc modo : Sumus igitur nos habentes donationes secundum gratiam quæ data est nobis a Deo, differentes et ab invicem distantes, sicut et membra corporis. Verbi gratia : oculus non est auris, nec auris oculus : sic sunt in Ecclesia qui sunt oculi, et non sunt aures, sunt aures et non sunt oculi : sunt doctores, sunt auditores, sunt eleemosynarii, et cæteri ordines in quibus divisa est gratia. Gratia dicitur gratis data, et quidquid habent fideles donorum et donationum gratia Dei est, quia sine suis meritis illud perceperunt : sive prophetiam, subaudis quis habet : sive rationem fidei habet illam, quia fides hoc promeruit. Si enim non credidissemus, prophetiæ spiritum nequaquam accepissemus. Legitur (*Act. XI*) Agabus prophetasse post Domini ascensionem, et quatuor filii Philippi. Ipsi etiam apostoli prophetæ fuerunt, quia futura præmia electorum et pœnas reproborum prædicabant suis auditoribus. Alio modo, prophetiam hic pro doctrina possumus accipere, ut sit sensus : sive prophetiam, id est doctrinam, quis habet secundum rationem fidei, dispenset illam, nec plus sapiat quam oportet sapere. Rationem autem fidei, veritatem catholicæ fidei, dicit, secundum quam debet quilibet doctor dispensare prædicationem suam, ne forte a veritate deviet : sive ministerium, subaudis quis habet, in ministrando, non plus sapiat quam oportet sapere. In ministerio etenim gratis a Deo sibi collato, nemo superbire debet, id est non plus sapere quam oportet sapere. Habes quod ministres pauperibus et orphanis, noli superbire, quia gratis tibi a Deo datum est. Potest et de ministerio ecclesiastico intelligi, de quo nemo debet superbire, licet sit episcopus, licet presbyter, aut pater monasterii constitutus, sed magis debet se humiliare, attendens illud quod dicitur (*Luc. XIV*) : Omnis qui se humiliat, exaltabitur, et quanto magnus es, humilia te in omnibus : sive qui docet in do-

ctrina, subaudis quæ illi a Deo gratis data est, non debet plus sapere quam oportet sapere. Hæc autem doctrina in Veteri et Novo Testamento intelligitur.

Qui exhortatur, in exhortando, subaudis non debet plus sapere quam oportet sapere, quia non oportet inde superbire. Hoc autem animadvertendum, hucusque subaudiendum esse a superioribus hujus Epistolæ: Non plus sapere quam oportet sapere. *Exhortatio* est species prædicationis et doctrinæ, et maxime ad dolentem et desperantem respicit. Verbi gratia: Sunt multi doctores qui sapientia divinarum Scripturarum pollentes pariterque eloquentia verborum florentes, tota die alloquuntur populum, disputantes de rectitudine fidei, de appetitu virtutum, et execratione vitiorum, de felicitate perpetui regni, et perditione inferni: et protelato sermone pene usque ad solis occubitum, exemplum consolationis lapsis minime proferunt. Interim verò dum audit aliquis ex circumstantibus pœnas inferni, quæ ab illis minantur his qui criminalibus delictis tenentur obnoxii, et recolit se aliquod facinus gravissimum perpetrasse, homicidium videlicet, adulterium, aut aliquid horum; ob immanitatem sceleris sui tristitia desperationis perfunditur, quia non audivit verbum consolationis a prædicatoribus; quem si invenerit quilibet simplex prædicator statim percontando perquiri ab eo cujus rei causa tristetur, mœstusque incedat; et comperta causa consolatur illum verbis simplicibus, quibus valet, simulque hortatur ne desperet de venia salutis, dans pariter exempla consolatoria, ac dicens: Quid in desperationis malum laberis? Considera (si mavis) misericordias Domini quantæ sint, de quibus Psalmista dicit: Misericordia Domini super omnia opera ejus. Nunquid David non erat rex et propheta, quando simul patravit adulterium cum homicidio? et tamen veniam meruit. Nunquid Petrus postquam electus est a Domino, non negavit illum ter dicens: Non novi illum (Matth. xxvi)? et tamen pius Dominus postea præfecit illum Ecclesiæ suæ. Nunquid et latro non meruit audire: Hodie mecum eris in paradiso (Luc. xxv)? Talibus verbis exhortaturus illum alloquens qui in desperationem ruerat, in spem veniæ sistit. Ecce quomodo exhortatio species est prædicationis. *Qui tribuit in simplicitate*, id est, qui eleemosynam pauperibus largitur, et doctrinam inscio, ideo faciat, ut Deo et non hominibus placeat, et est subaudiendum: Ita qui tribuit, in simplicitate tribuat. *Qui præest in sollicitudine*, subaudis debet præesse, ut sibi commissos non negligat. Hæc sollicitudo, id est magna cura, circa animas maxime debet esse. *Qui miseretur*, subaudis pauperibus, cibum esurienti porrigendo, et potum sitiienti, vestimentum algenti, et testum vaganti, in hilaritate et gaudio mentis hoc faciat, quia hilarem datorem diligit Deus. Cum gaudio etenim mentis eleemosyna danda est, et misericordia præstanda. Securus sit de mercede qui huic operi insistit, quia

qui parva tribuit ac temporalia, recepturus est maxima præmia et æterna; quoniam eleemosyna quæ pauperi largitur in terra, a Domino recipitur in cœlo, sicut beatus Ambrosius dicit: Ipse idemque dicturus est electis in die judicii: *Quandiu uni ex his minimis meis fecistis, mihi fecistis* (Matth. xxv). At qui de mercede æternæ retributionis dubitat, in hilaritate cordis eleemosynas non erogat. Non enim prodest quod porrigit, quia et hic amittit quod tribuit, et in futuro præmium vel mercedem non recipiet.

Dilectio sine simulatione, subaudis adimplenda est. Omnis dilectio quæ secundum Deum non est, et pro Dei amore non agitur, simulatio et fictio vocanda est. Ideoque qui fratrem diligere dicitur, si non correxit cum eum errare viderit, simulatam charitatem erga proximum habere convincitur. *Odientes malum*, id est diabolum et membra illius, atque omne peccatum sitis odientes. Notandum autem, odium hic in bonam partem accipiendum, quoniam est et odium malum quo odimus fratrem nostrum: *adhærentes bono*, id est Deo, qui est summum bonum, et membris ejus atque justitiæ, omnibusque virtutibus; *charitate fraternitatis invicem diligentes*, id est cum charitate fraternitatis sitis vos alterutrum diligentes, quia unus est Pater vester, qui in cœlis est. Omnes enim qui unam fidem habent et uno baptismo sunt abluti, ita se invicem diligere secundum Deum debent, veluti fratres ex uno matris utero egressi; *honore invicem prævenientes*, id est: invicem honorem vobis impendite, prælati subjectis, subjecti prælatis, quia humilitatis virtus, etiam ethnicis placet.

Sollicitudine non sitis pigri, id est, in cura subditorum non sitis desiles et torpentes, ne forte cum servo inutili damnemini, qui ligatis manibus et pedibus, missus est in tenebras. Et non solum qui præest, verum etiam omnis subjectus, studiosus et velox debet esse ad omne opus bonum; *spiritu ferventes*, id est calorem et fervorem Spiritus sancti habeatis, vel spiritu, id est mente, non sitis tepidi in dilectione Dei et proximi, ne forte audiat: *Quia nec frigidus es, nec calidus, incipiam te exomere ex ore meo* (Apoc. iii). De hujus ignis fervore, dicit Dominus in Evangelio: *Ignem veni mittere in terram* (Luc. xii), etc. *Domino servientes*, non divitiis neque vitiis, sive delectationibus. Illi Domino serviunt qui ejus præcepta servant. *Spe gaudentes*, spes est expectatio futurorum bonorum. Inde dicit Apostolus modo: *Spe* sive expectatione præmiorum cœlestium sitis *gaudentes* etiam in angustiis: *in tribulatione*, vobis illata a persecutoribus, sitis *patientes*, id est in animositate non reluctantes, et non requirentes præmium in præsentibus; *orationi instantes*, quia quod humanis auxiliis neque nostris viribus obtinere et agere non possumus, necesse est ut orationibus a Deo impetremus, sicut de Daniel et sociis ejus legimus.

Necessitatibus sanctorum communicantes. Non

dixit, sanctis eleemosynam præbete aut facite. sed A quibus omnibus Dominus dicit : *Beati qui lugent* honestiori verbo usus est : Vestra bona sanctis participare. Eo tempore quo Apostolus ista scribebat, credentes suis facultatibus privabantur, unde laudando dicit, in Epistola ad Hebræos, Judæis credentibus : *Et rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis (Hebr. x)* Ideoque illos qui facultatibus propriis adhuc non erant privati hortabatur Apostolus, ut exspoliatis pro Christi nomine subsidia temporalia administrarent, illorum indigentiam suam putantes, bonis temporalibus cum eis in commune utentes, Dei etenim dona communia non debent fieri privata. *Hospitalitatem sectantes.* Non dixit, Hospitalis estote, vel hospitalitatem sequimini, sed dixit : Hospitalitatem sectamini. Plus enim dixit; sequitur namque hospitalitatem, B qui rogantes suscipit : sectatur vero qui etiam non rogantes cogit et quærit, ne forte in vicis et plateis extra tectum remaneant. Magna etenim virtus est hospitalitas, perquam multi placuerunt Deo. Angelis hospitio susceptis, sicut Abraham et Loth, et alii multi.

Benedicite persequentibus vos, id est, benedicite illos, et bene loquimini cum illis qui vobis vim inferunt; *benedicite, et nolite maledicere*, id est malum dicere. Verbi gratia : Detrahere alicui aut blasphemare, vel contumeliam facere, maledicere est. Quasi dicat : Licet ipsi male loquantur de vobis, dicentes vos magos esse et discipulos seductoris hominis, nolite ideo illis maledicere, sed patienter ferre illorum opprobria. Quod apostolus in semetipso implebat, hoc utique suis auditoribus implere præcipiebat. Dicit enim alibi : *Maledicimur, et benedicimus (I Cor. iv).*

Gaudere cum gaudentibus studetote. Non præcipit gaudere cum his qui gaudent de transitoriis et caducis rebus, sed cum his qui gaudent quod nomina eorum scripta sunt in cælis. Neque enim quibuscunque gaudiis Christianorum gaudia socianda sunt; nec quibuscunque fletibus lacrymæ nostræ jungendæ sunt. Verbi gratia : si videmus gaudere aliquos super quæstum pecuniæ, aut possessionum latitudinem, non debemus congratulari illis, quia istorum gaudia luctus sequuntur et lacrymæ. Unde Dominus non solus de talibus, sed etiam de hoc admonuit Apostolus non esse gaudendum quod dæmonia eis subiecta erant, sed potius de hoc quod nomina eorum scripta essent in cælo, et est sensus : Si videritis hominem digna opera agentem, quæ mereamur scribi in cælis, de illius salute congaudetote. *Flere cum fletibus curate* : non cum his qui lugent et deflent amissionem rerum temporalium, sed potius cum his qui sua aut proximorum deflent peccata, sicut Samuel deflebat Saul, eo quod recessisset Dominus ab eo; et Paulus multos Corinthiorum, qui post fornicationem non egerant pœnitentiam. Sive etiam cum his lugere præcipit, qui lugent quod differtur a regno cælorum, securi jam de præmio, de

quibus omnibus Dominus dicit : *Beati qui lugent quoniam ipsi consolabuntur (Matth. iii).*

Idipsum invicem sentientes Hic sermo apertius betur in Græco. Est autem sensus : Sic sentite alio sicut de vobis, id est, sicut vobis bona optant sic et aliis; et sicut vosipsos diligitis, sic alios diligite; vel, ita aestimate vos diligere a fratre vel vobismetipsis. *Non alta sapientes, id est superbi, sed humilibus consentientes*, ut et vos humiles exhibeatis. *Discite a me*, inquit Dominus, *quia mitis sum et humilis corde (Matth. xi).* Humilibus autem consentit, qui cum humilibus se humiliat, non præferens se illis, sed socians et expectans quod Dominus promisit : *Omnis qui se humiliat, exaltabitur (Luc. xiv).* Quicumque enim humilitatem veram habent, utique eandem humilitatem in aliis venerantur. *Nolite esse prudentes apud vosmetipsos.* Apud se prudens est, et non apud Deum, qui sapientiam quam habet non Auctori omnis sapientiæ deputat sed sibi suisque meritis et ingeniis, sive studiis suis. Quo vitio deprehenduntur laborasse philosophi gentium, de quibus dicit idem Apostolus in exordio hujus Epistolæ : *Qui cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis Rom. i),* id est, vani facti sunt, non referentes Deo gratias de collato sibi bono sine suis meritis. Aliter. Apud se sapiens vel prudens est, qui cum sit stultus, sapientem se putat esse, et gloriatur in se, quia sperat scire quod nescit. Vel etiam tertio modo : Prudens apud se esse dicitur, quod vindictam expectando suas injurias ulciscitur, quod sequens versus judicat :

Nulli malum pro malo reddentes. Multi putant non esse peccatum si quis accepta injuria se ulciscitur, et vindictam iterum sumit. Quod si ita esset, nequaquam Apostolus talia præciperet; ac propterea dicunt aliqui, etiam plerumque majus esse delictum, si malum quis pro malo reddiderit : quoniam potest fieri ut qui prius malum intulit quod peccatum aut malum esset ignoraverit; ille vero qui vindictam expetit, et vicem reddit, quod malum fuerit, statim ostendit. Unde potest ita intelligi, quod malum inferre alteri culpa est : reddere vero malum pro malo, peccatum est. Et dum dicit Apostolus nulli malum esse reddendum, fidelem qui videtur esse et infidelem tangit : fidelem ideo, quia frater est; et infidelem, ut lucrari possit. *Providentes bona non solum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus.* Coram Deo bona sibi providet, qui intimo cordis ei qui secreta intuetur placere studet, et illum non cogitatione, non verbo non opere vult offendere, nec offendit quantum valet. Providet et coram omnibus hominibus bona, qui verbo et moribus, omni conversatione in omni vita sua pro viribus suis, in quantum valet, irreprehensibilem se præbet.

Si fieri potest quod in vobis est, id est quod vestræ congruit religioni, cum omnibus hominibus pacem habentes Rem difficilem dicturus, præmisit, dicens : Si fieri potest, quia vix aut nullatenus fieri potest, ut pax cum

omnibus hominibus servetur. Nam si pagani in-crepaveris, teque contempserit, non vult tecum habere pacem. Similiter de Judæo intelligendum atque hæretico. Dicamus et aliter: Et quilibet prælatus increpat subjectos delinquentes. Dum enim eis displicet increpatio prælati, pacem cum illis habere non potest; et cum ita sit, unusquisque animum suum servet pacatum et quietum, habens in se cum illis pacem, diligendo eos, quia Dominus omnium auctor est, licet vitiis se ab illo separent. Hoc loco, et in sequentibus, prohibet contentiones et lites, quibus maxime pax violatur.

Non vosmetipsos defendentes, charissimi. Hoc dupliciter est intelligendum: uno modo de adversariis nostris, hæreticis videlicet, falsis fratribus: qui in nos plerumque sæviunt, de quibus non debemus nos defendere, vindictam expetendo; alio vero modo ut si fuerit quis infidelium contra nos excitatus pro nomine Christi, aut causa alicujus jurgii, verbis contradictoriis, prout ratio dictat parcamus, ut mansueti et humiles et appareamus, imitantes Dominum, qui pauca coram Pilato respondit. *Sed date locum iræ: Duobus modis locum damus iræ; vel cum refrenamus animum ne vindictam expetamus; vel cum de loco ad locum fugimus.* Date, inquit, locum iræ, id est, eos qui contra vos irati sæviunt, permittite vobis nocere, quia patientia vestra remunerabitur, et eorum sævitia punietur. Vel. date locum iræ, id est, nolite vos vindicare, sed fugite de loco ad locum, juxta quod Dominus præcipit dicens: *Si vos fuerint persecuti in civitate una, fugite in aliam (Matth. xix).* Quod autem dicit: Date locum iræ, hæc ira vel illius intelligitur qui sævit, vel futuri judicis qui in sequentibus loquitur per exemplum propheticum. *Scriptum est enim: Mihi vindictam, subaudis reservate, et ego retribuam,* vobis qui patienter tulistis præmia et coronam; et illis qui malum intulerunt vindictam poenarum gehennæ. Quia enim homo in vindicta modum excedit, nec potest se vindicare cum tranquillitate mentis, idcirco omnipotens Deus præcipit sibi vindictam reservari, ut ipse qui immutabilis est judicet illos, et qui non movetur ad iram, juxta quod ei eximius orator Salomon dicit: *Tu autem, Domine, cum tranquillitate judicas omnia (Sap. xii).* Hujus etenim judicis justum est judicium, quoniam non excedit modum, nec perturbatur in suo judicio.

Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi. Si hoc feceris, tunc pro malo reddes bona, et accipies magna præmia. *Hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput ejus.* Carbones ignis appellat in hoc loco fervorem charitatis Dei et proximi, de quo fervore Dominus dicit: *Ignem veni mittere in terram (Luc. xii).* Si hæc feceris, inquit, quæ superius diximus, cibum videlicet et potum inimico ministrando, carbones ignis, id est ardorem charitatis, pones super caput ejus, id est super mentem ejus; quatenus tuis beneficiis delectatus, incipiat diligere te, quem antea exosum habebat, tantum ut dicat: Quid est quod hactenus egi contra

hunc virum? cur ei mala tanta intuli, qui mihi tot bona contulit? Sine causa ergo infestus ei existi: Quapropter, quia tam benigne et patienter erga me agit, incipiam illum diligere ut charissimum fratrem, quem hactenus persequabar ut hostem. Si autem ei cibum et potum tribuit, idcirco hoc fecerit, juxta quod quidam voluerunt intelligere, ut carbones ignis, id est poenas inferni, ei præparet, dum ejus beneficiis honoratus eum non dilexerit, jam hoc non est charitas, ideoque melius est ita intelligi, ut supra diximus in primo de ardore charitatis. Quod vero dicit, super caput, recte per caput mens, id est rationabilitas ac principalitas animæ accipitur: quia sicut omnia membra reguntur a capite, ita cogitationes et voluntates mente disponuntur.

Noli vinci a malo. Noli, inquit, vinci a malo, id est ab aliquo vitio, non ab ira, non ab odio, non ab injustitia. Sive, noli vinci a malo, id est diabolo a quo vinceris dum contra inimicum tuum iracundia accenderis, quia ad suam voluntatem te trahit. Aliter: Si tuas injurias ulcisci volueris, a malo vinceris, quia ei qui tibi malum fecit, similis efficeris: quandoque enim diabolo vel vitio alicui obedimur, vincimur ab illo. Dum malum pro malo reddimus, ab illo vincimur qui nobis injuriam fecit, et cui vicem reddimus, quia nos similes sibi facit. Si autem commotum animum refrenamus ut vindictam proximo non inferamus, tunc victores existimus, et de peccato ad salutem acquirendo fratrem triumphamus. *Sed vince in bono malum.* Vince in bono malum, id est in Deo diabolum. Vince in bono malum, in patientia supera inimicum et adversarium tuum, præbendo ei cibum et potum, vestimentum et calceamentum; dum enim tuis beneficiis provocas illum ad hoc ut te incipiat diligere eo modo quo superius diximus, quodammodo superas illum. Vel vince in bono malum, id est in virtutibus vince et supra vitia et peccata, accipiendo ex eis palmam victoriæ.

CAPUT XIII.

Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. In exordio sanctæ Ecclesiæ ex omnibus conditionibus veniebant ad fidem, et ne servi, ancillæ, seu quilibet subjecti dicerent, quod ipsi qui consecuti erant libertatem omnium peccatorum, et filii Dei effecti, indignum esset ut servirent sæculi potestatibus, dixit Apostolus: Omnis anima, id est omnis homo, liber et servus, fidelis et infidelis, potestatibus sublimioribus subditus sit. Omnis anima dicit, pro eo quod est omnis homo. In sacra enim Scriptura, frequenter sola anima totum hominem significat, sicut hic, et in Genesi, ubi dicitur: Quod ingressus est Jacob in Ægyptum in animabus septuaginta (Gen. xlv); et in Actibus apostolorum: *Erasmus, inquit, in navi animæ ducentæ septuaginta sex (Act. xxvii).* Potestatibus sublimioribus dicit, regibus et principibus, tribunis, centurionibus, dominis, omnibusque prælatis. Hoc et Petrus præcipit (1 Petr. ii): Subditi, inquit, estote omni humanæ creaturæ, id est omni-

bus hominibus, vobis praepositis, et hoc propter Deum, sive propter amorem Domini. Inquantum quippe homo non offendit Deum, obsequi et obedire debet celsioribus. Nam homo constat ex anima et corpore: et in anima quidem debet servare et inviolatam fidem Deo, in corpore vero debet servire sibi dominantibus secundum servitutem praesentis vitae. Verum si contra fidei propositum viderit sibi imperari a principibus hujus saeculi, sive potestatibus, vel dominis, tunc pro fide usque ad mortem satagat laborare, ne, quod majus est, animam videlicet perdat: quoniam licet illa potestas interficiat corpus gladio, animam autem non potest occidere. *Non est enim potestas nisi a Deo.* Omnis potestas, sive major, sive minor, quae hominibus praestatur, aut ex voluntate Dei, aut ex permissione constituta est, sicut dicitur per Salomonem (*Prov. viii*): Per me reges regnant, et principes docuerunt justitiam. Si autem quaerimus quare haec potestates ordinatae sint, id dicendum, quod genus humanum bestiale effectum, belluino more contra se cepit saevire, intantum, ut primi parentis filius in fratrem consurgens, interfecerit eum. Bestiarum enim est et hominis discerpere, et se invicem lacerare atque devorare. Verbi gratia: Leo devorat hominem et ursum, ursus et lupo devorant homines, boves, et oves. Hac de causa omnipotens Deus bestialibus hominibus principes praeposuit, ut eorum terrore acerbitas animorum illorum reprimeretur. Sunt etiam pisces alios deglutientes, quos imitabantur homines in alios saevientes, quorum temeritas principum formidine sedata est. *Quae autem sunt*, subaudis potestates super alios a Deo ordinatae, sive quae sunt jura potestatum, *a Deo ordinatae sunt.* Potestates etenim vel jura potestatum quae in mundo principantur, a Deo constitutae sunt, sicut jam supra diximus. Unde Dominus dixit Pilato: *Non haberes in me potestatem, nisi tibi datum esset desuper (Joan. xix).* Quibus verbis indicatur, quod sive bona potestas, ut David, seu mala fuerit, ut Nero, non est nisi aut volente aut permittente Deo. Hoc autem totum idcirco prosequitur Apostolus, ut potestatibus subditi sint, quia nonnulli (sicut jam diximus) ad fidem venientes, pristinum obsequium et servitium, quasi liberi effecti, dominis et principibus suis nolebant reddere, cum Dominus Jesus non venerit condiciones mutare, sed animas in aeternum victuras salvare. Dicebant enim Romani credentes: Nos qui divinis legibus paremus, et Deo servimus, non debemus servire nec honorem praebere Neroni, aliisque potestatibus terrenis. Quapropter Apostolus talia scripsit eis. Poterat namque scandalum nasci dominis et principibus, si servi et subjecti eorum Christiani effecti, a servitio illorum efficerentur alieni. Noceret quoque Ecclesiae, dum non permitterentur alii credere, cum magis meliores debeant domini servos suos recipere, fideles Christi effectos. Hoc et ipsa Veritas per semetipsam praecipit, dicens: *Reddite ergo quae sunt Caesaris Caesari, et quae sunt Dei Deo (Matth. xxii).*

Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit.

A Sive bona sit illa potestas, seu mala, quicumque ei resistit subtrahendo servitium ab ea, denegando tributum, et honorem non praebendo quem ei debet praebere, Dei ordinationi resistit et dispositioni, cujus ordinatione illi principantur. Quidam, male sentientes, has potestates interpretati sunt daemones, de quibus in Epistola ad Ephesios dicitur: *Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates (Ephes. vi).* Sed iste sensus valde est superfluous, quia in nullo debemus subditi daemonebus. *Qui autem resistunt potestatibus, sibi damnationem acquirunt.* Pro qualitate enim culpe acquirunt sibi vindictam, quia iratae illae potestates dum subditi eis parere contemnunt, aut occidunt eos, aut in carcerem mittunt, aut etiam in exilium dirigunt. Si quaesierit aliquis, cur Dominus damnaverit servum, aut princeps subjectum? responde: *Resistebat mihi, et idcirco vindictam accepi ex illo.* Considerandum autem, quia non de damnatione aeterna loquitur Apostolus, sed de corporali, eo modo quo dictum habemus.

Nam principes non sunt timori boni operis, sed mali, id est, non sunt ad hoc constituti ut timorem incutiant bene laborantibus et bono operi insistentibus, sed malefacientibus et servire nolentibus. Nam ad hoc sunt constituti, ut bene laborantes laudent et adjuvant, male vero facientes damnent. Sed si quis bonum facit, non timet potestatem: qui vero malum timet, ab eo damnatur; unde subdit Apostolus: *Vis autem non timere potestatem? bonum fac, et habebis laudem ex illa.* Non dicit laudabit te illa potestas, quia multae potestates sunt, quae in subditis magis malum quam bonum diligunt, sed habebis laudem ex illa potestate, id est, ipsa erit occasio ut laude dignus sis, quia si tuo exemplo ad fidem vel justitiae opera fuerit perducta, laudaberis tam ab illa, quam etiam ab aliis, et apud Deum quoque laude dignus eris. Aliter si potestas illa usque ad mortem poenis te afflixerit, aut in aliquo contraria exstiterit, ut quoque legitime decertando mortem aut aliquam injuriam patienter pertuleris, habebis ex illa laudem, id est, ipsa praerebebit occasionem ut tu lauderis: quia percipies pro persecutionibus ejus tibi irrogatis perpetuam beatitudinem, et laudaberis apud Deum et homines. Consideremus Laurentium qui pro Christi nomine acerrime est ustulatus. Non fuisset laude dignus perfecte inventus, nisi a suo persecutore fuisset ustulatus: ideoque ipsa potestas fuit occasio laudis ejus. Sic de ceteris sanctis martyribus est intelligendum, et de omnibus qui injuste damnantur.

Dei enim minister est tibi in bonum. Dei enim minister est, id est, a Deo constitutus est ad bonum tuum, ut suo timore et adjutorio custodiat et tueatur te, ne interficiaris ab inimico tuo. et tuam substantiam non diripiant alii. Aliter: Sunt multi qui nolunt agere malum, sed timent potestatem mundanam, et causa hujus timoris non percipiunt quod cupiunt. Ergo ad bonum illorum ne faciant malum, potestates

illæ præpositæ sunt, quia quo amplius homo malum facit, eo amplius pœnas sustinebit majores. *Si autem male feceris, time*; id est, non leve teras potestatem timere: poterit enim te damnare inventa occasione. *Non enim sine causa gladium portat*. Per gladium intelligitur vindicta. Non sine causa gladium portat, id est, non sine causa ulciscendi potestatem habet. Sunt nempe quædam enormia flagitia, quæ potius per mundi judices quam per antistites et rectores Ecclesiarum judicantur; sicut cum quis interficit pontificem apostolicum, episcopum sive presbyterum, sive diaconum. Hujusmodi reos reges et principes mundi damnant. Ergo non sine causa gladium portat, qui talia scelera judicat. Sunt etiam maxime constituti propter latrones, homicidas, raptores, ut illos damnent, et alios suo timore compescere faciant. Unde subditur: *Dei enim minister est, vindex in iram*, id est in vindictam, ei qui malum facit.

Ideoque necessitate subditi estote. Hoc est, quia illi vobis Dei ministri sunt in bonum, obedite illis, ut cum eis pacem habere possitis; vel necessitate subditi estote, qui ulciscuntur se de vobis, si eorum potestati contradixeritis. Ad hoc enim a Deo est præpositus ut beneficientes justæque viventes sua protectione muniendo defendat, vindictam vero inferat peccantibus, sibi que resistentibus. Quapropter subditur: *non solum propter iram*, sive vindictam qua consurgent in vos, *sed et propter conscientiam*, id est, propter mentem quam debetis habere mundam in dilectione ejus cui subditi estis, maxime propter hoc quia a Deo constitutus est, cujus ordinationi reluctari non debetis. Verbi gratia: Es subditus illi timens damnum temporale, dum servis ad oculum: esto subditus propter conscientiam mentis, ut in ipsa conscientia quam Dominus intuetur, non habeas illum odio cui præstas obsequium, sed tua mens perhibeat tibi testimonium quod ex corde diligas illum.

Ideo enim et tributa præstatis. Subaudis quia a Deo præpositi sunt vobis, vel quia defendunt vos ab hostibus, et suo timore constringunt inimicos vestros, ne interficiamini ab illis, neque vestra bona diripiant, vel etiam ne in vos suam vindictam exerçant, si in aliquo rebelles fueritis: et eorum iram patiamini, sicut passi sunt Judæi, qui noluerunt Romanis tributum dare. Unde et sequitur: *Ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes*. Subaudis ut vos defendant, reos puniant, tributum a vobis recipiant. Sic et Joannes Baptista militibus quærentibus quid agere deberent, respondit: *Neminem conculcatis, nemini calumniam facialis, sed contenti estote stipendiis vestris* (Luc. III). Ubi notandum est, quia non dixit: Nolite militare, quia milites a Deo constituuntur, ut ab eis patriæ sibi commissæ tueantur.

Reddite ergo omnibus debita, id est consuetum obsequium; sicut Dominus ait: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, et quæ sunt Dei Deo* (Matth. XXII): cui tributum, debetis reddere, reddite ei tributum, sicut et ipse Conditor pro se et Petro didrachma (Matth. XVII). Tributum dicit a tribunis, et tribuni a tribus.

A Siquidem Romulus conditor et auctor Romæ, in tres partes populum sibi subjectum divisit rationabili distributione: in senatores videlicet, quæ et consules vocabantur, in milites et agricolas, et unicuique parti principem unum constituit, qui tribunus dicebatur, eo quod uni ex tribus partibus præset. Census vero quia subditis exigebatur. *Cui vectigal, vectigal*. Vectigal est tributum fiscale, et dicitur a vehendo, eo quod accipiat de vectis, id est, de deportatis mercibus; *cui timorem, timorem*, debetis, ut dominis, reddite illi; *cui honorem, honorem*, debetis, reddite illi, non solum in conquiescendo et humiliando, sed etiam munera dando.

Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis. Sic omnibus servitutis vestræ obsequia et debita reddite, ut nemini quidquam pro quo vobis irascatur, debeatis, nisi ut invicem diligatis. Reddite debitum et obsequium, quod omnibus potestatibus et principibus persolvere debetis, id est, eos qui nobis præpositi sunt, diligere debetis. Hoc debitum charitatis quandiu in præsentī sæculo vivitur, debetur, in futuro quoque sine pondere plenius firmabitur. *Qui enim diligit proximum, legem implevit*. Proximus iste non tantum propinquus cognatione aut aliqua affinitate, sed etiam omnis homo intelligitur, quem diligendo, legem Moysi implemus, quia quod Moyses prohibet per legem: *Non occides, non adulterabis*, et cætera talia, si dilectionem habemus contra proximum non agimus. Si enim proximum diligis sicut teipsum, non occides illum, quia non vis occidi: non pollues uxorem ejus, quia tuam ab illo adulterari non vis, sic et de cæteris intelligendum est. Et ut abundet justitia nostra super justitiam scribarum et Phariseorum cæterorumque Judæorum, inimicos etiam nostros debemus diligere propter Dei amorem; et licet ab illis persecutionem sustineamus, non tamen debemus diligere et amare in illis vitia, sed naturam, adimplentes quod Veritas præcipit: *Diligite inimicos vestros, et orate pro persequentibus vos* (Matth. V). Sed quæritur cur Dominus dicat in dilectione Dei et proximi totam legem consistere: quare dicat Apostolus in sola dilectione proximi legem impleri? Quod hoc modo solvitur, quia in dilectione proximi, consistit et dilectio Dei. Neque enim proximus sine Deo, nec Deus sine proximo potest diligi. Vel ideo etiam in dilectione proximi totam legem dicit impleri, quia in dilectione Dei non sic facile possumus probari, utrum Deum diligamus annon, sicut in dilectione proximi. Verbi gratia: Dum malum pro malo non reddo, dum peccanti in me fratri dimitto, cum colligo vagum ad hospitium, dum hilari mente et vultu eleemosynam impendere satago, dum oro pro persequentibus, apparet utique in his et talibus, quia diligo proximum: et dum diligo proximum, ostendo me diligere et Deum, cujus mandatis obtempero. Hoc enim mandatum habemus a Deo, ut qui diligit Deum, diligat proximum suum; quia per dilectionem proximi pervenitur ad dilectionem Dei, et per dilectionem Dei ad proximi dilectionem perve-

nitur. Quamvis enim dilectio Dei major sit dignitate, tamen dilectio proximi prior erit in operatione. *Qui enim non diligit fratrem suum*, inquit Joannes, *quem videt, Deum, quem non videt, quomodo potest diligere?* (I Joan. iv.) Intelligamus et per proximum, illum Samaritanum qui fecit misericordiam cum saucio vulnerato a latronibus, id est Christum, qui nobis factus est proximus per assumptionem carnis. Ergo qui hunc diligit, legem charitatis adimplet et legem Moysi, quia nihil contra voluntatem ejus facit. *Et si quod est aliud mandatum*, subaudis præter ista quæ enumeravimus, de adulterio videlicet, homicidio, fornicatione, falso testimonio, et concupiscentia, in hoc verbo, id est dilectione Christi, *instauratur*, id est redintegratur, vel adimpletur: *Diliges proximum tuum sicut teipsum*.

Dilectio proximi malum non operatur. Non solum non operatur, verum etiam malum non cogitat de proximo. *Plenitudo ergo legis*, Mosaicæ atque Evangelii, *dilectio est Dei et proximi*. Ubi charitas est, quid est quod possit deesse; et ubi charitas non est, quid potest prodesse? Quapropter appetenda est dilectio Dei et proximi, et summis viribus tenenda. Nam dilectio dicitur eo quod duos liget, Deum videlicet et hominem jungat, vel unumquemque proximum cum alio.

Hoc scientes, quia hora est jam nos de somno surgere. Mos est sacræ Scripturæ, horam sæpissime pro tempore ponere, sicut et diem. Quæ est ergo ista hora, de qua Apostolus loquitur? Tempus est non legis, sed Evangelicæ prædicationis, vel videlicet ætas, finisque sæculi, in qua sumus jam positi, de quo idem Apostolus alias dicit: *Ecce nunc tempus acceptabile* (II Cor. vi). Dicit Apostolus Romanis et omnibus credentibus, etiam necdum credentibus. Hoc scientes, inquit, id est, hoc scimus scientes, quia hora est sive tempus, jam nos de somno pigritiæ et desidiæ surgere, de somno quoque infidelitatis et vitiorum atque ignorantiae. De hoc somno præcipit etiam nos Propheta expergisci, dicens: *Expergiscimini, ebrii* (Joel. i). Et quare dicit, jam tempus est surgere? Ille surgit, qui jacebat, et nos si hactenus jacuimus in vitiis, et torpore vitiorum, surgamus ad bona opera agenda, et laboremus viriliter studioseque. Poterat aliquis objicere Paulo: Cur præcipis nos jam de somno surgere? Ad hæc ille reddens causam. *Nunc enim*, inquit, *propior est nostra salus, quam cum credimus*. Quæ est ista salus? Vita æterna, gaudium sine fine mansurum, beatitudo perpetua quam soli electi cum angelis possessuri sunt, ista beatitudo et salus æterna propior est modo nobis quam eo tempore quando credidimus, quoniam dum finis mundi magis ac magis appropinquat, vita futura et salus æterna magis ac magis festinat.

Nox præcessit, dies autem appropinquavit. Nox est cæcitas infidelitatis, nox est ignorantia, nox est etiam conversatio tenebrosa in peccatis. Ista nox quotidie præcedit in electis, et ad vitam æternam prædestinati appropinquat dies, illuminatio videlicet fidei,

A cognitio sanctæ Trinitatis, et splendor virtutum, quoniam dum transeunt quotidie per mortem corporis a lætumnis hujus sæculi, in lucem supernæ claritatis colliguntur; ve etiam, per noctem possumus intelligere omne spatium præsentis vitæ usque ad finem sæculi. Per diem vero, vitam æternam, cujus claritatis comparatione vita præsens non innox appellatur, quia vita præsens semper in dolore versatur et tristitia, non habens perpetuitatem: illa vero gaudiis sine fine mansuris florebit, nihil tristitiæ admittens; quæ tunc plenissime manifestabitur, cum Dominus de judicio in regnum transierit. Ergo quia jam appropinquat, *Abjiciamus opera tenebrarum*, id est adulterium, homicidium, fornicationem, et cætera talia, quæ a regno cælorum separant, et ad tenebras perpetuas operatorem suum trahunt. Quæ etiam merito opera tenebrarum vocantur, eo quod in tenebris permaxime exerceantur, juxta quod Dominus manifestat, dicens: *Omnis qui facit malum, odit lucem* (Joan. iii). *Et induamur arma lucis*. Arma lucis sunt fides, spes, charitas, pax, patientia, et cæteræ virtutes, quæ nos ad lucem æternæ beatitudinis perducunt; quæ non immerito arma appellantur, quia nos defendunt ab improbitate malignorum spirituum. Abjicimus ergo opera tenebrarum, quando exspoliamur vitiis, et induimur virtutibus. Induamur igitur arma lucis, hoc est, undique muniamus nos omnibus virtutibus, ut simus protecti et tuti contra adversa diaboli. Et quomodo debeamus illa arma indui et his virtutibus exornari, Apostolus declarat subnectens:

Sic id est, tali modo induimini arma lucis, *ut in die*, hoc est in claritate virtutum, *honeste ambulemus*. Qui in die ambulat, honeste ambulat, quia non offendit pedem suum ad lapidem, non cadit, non inpingit, sicut ille qui in nocte ambulat. Nos autem secundum hoc monitum Apostoli, honeste et sine offensione fidei et gratiæ sive scientiæ ambulare debemus. *Non in comensationibus*. Comessatio dicitur mensæ collatio, sive mensæ alternatio. Sunt enim convivia quæ celebrantur alternatim, et præparantur a sociis per dies et vices. Sunt etiam alia convivia, quæ ex communione præparantur, quando unus affert panem, alius carnes, alius vinum, atque aliud aliud, et idcirco comensationes, hoc est, mensæ collationes appellantur. Vocantur quoque eadem comensationes turpia et inhonesta convivia, quia sicut omnes propriis cibis utuntur et communibus, ita etiam pro libitu suo unusquisque quidquid scurrilitatis et otiositatis sibi placet loquitur. *Non in ebrietatibus*. Bria in genere masculino dicimus calicem aptum potationi, a quo dicitur ebrietas, quæ est nimia potatio vini. *Non in cubilibus*. Cubilla proprie sunt lecti sive lustra ferarum dicta a lœdis cubitationibus, quibus assimilantur lecti illorum qui cum meretricibus in lupanaribus coeunt: *et impudiciis*. Impudicitia est inverecundia et irreligiositas, sive turpis atque irrationabilis coitus. Generaliter omnis libido, et incontinentia, vel immodestia, impudicitia

appellatur. Operatores vero dicuntur impudici, in-
recundi, atque irreligiosi. *Non in contentione.* Con-
tentio est altercatio sive controversia, quæ plerumque
ex quæstionibus Scripturarum solet oriri, ut videat-
ur quis aliquid sapientiæ habere, dum alium vicerit
sua pulsatione, et maxime ex re nullius utilitatis
nascitur. Ideo vero vitanda est, quia rixam generat,
de qua procedit odium, et de odio enormitas mali:
et æmulatione. Æmulatio varias habet significationes:
Significat enim imitationem, significat studium, si-
gnificat et invidiam, qua quis alterius felicitate tor-
quetur, ut in hoc loco. Unde et æmulus dicitur imi-
tator, dicitur studiosus et invidus.

Sed induimini Dominum Jesum Christum. Sensus
ex superioribus pendet ubi præcipit sic indui arma
lucis, ut in die honeste ambulemus: Nolite, inquit, **B**
ambulare, id est vivere in comensationibus et reli-
quis vitiis, sed induimini Dominum Jesum Christum.
Sed quæstio oritur, quomodo possimus induere Do-
minum Jesum Christum, qui quadragesimo die re-
surrectionis suæ cælorum altitudinem penetravit, ubi
sedere nunc creditur in plenitudine paternæ majesta-
tis? Christus ergo ipse est sapientia, ipse est instan-
tia, ipse est pax, et reliquæ virtutes in ipso sunt:
Christum itaque induit, qui omnes virtutes quas scit
in illo esse, in quantum valet cum Dei adjutorio illas
assumit, juxta quod alias Apostolus dicit: Quotquot
in Christo baptizati estis, Christum induistis (Gal. III);
id est, omnes virtutes tunc induistis: quia ab omni-
bus peccatis mundati estis. Similiter et in hoc loco
intelligendum est: Induimini, inquit, Dominum **C**
Jesum Christum, id est omnes virtutes quas scitis
in ipso esse, ut ipse sit decus atque ornamentum
vestrum. Et carnis curam ne feceritis in desideriis.
Non ait, necessitatem carnis ne feceritis: quia ne-
cesse est ut manducemus, bibamus, dormiamus,
vestiamur. Hoc quia necessarium est, non prohibuit;
sed carnis curam in desideriis, id est malum, utpote
ad ulterius, crapulam, ebrietatem, usum quoque
balnearum ultra quam expediat, et cætera quæ desi-
derat misera caro, ne perficiatis ait; et non dixit,
Ne cogitetis, quoniam impossibile est cessare penitus
a cogitatione delectationum. Sed hoc considerandum
quia quod prohibuit in desideriis concessit in neces-
sitatibus. Adhibenda est etenim cura carni in ne-
cessitatibus: in deliciis vero et luxuria atque omni
concupiscentia, penitus excludenda.

CAPUT XIV.

Infirmum autem in fide assumite, subaudis in af-
fectu charitatis, non in disceptationibus cogitationum;
id est, non in dijudicationibus sive in contentionibus.
Infirmus est in fide, qui in aliqua parte fidei dubitat,
nec credit perfecte sicut credendum est. Infidelis est
toto, qui nihil fidei habet. Firmus autem est in fide
existens, qui in ea nihil dubitat. Ergo infirmus est
in fide Judæus qui noviter ad finem veniens, non
putat omnes cibos mundos; firmus vero in fide est
gentilis, qui illud servat Evangelii: Non quod in os

A intrat, coinquinat hominem (Matth. xv); et illud
Apostoli: Omnia munda mundis (Tit. I): et in Ge-
nesi: Vidit Deus cuncta quæ fecerat, et erant valde
bona (Gen. I). Qui taliter sunt firmi in fide, debent
assumere in affectum charitatis et in dilectionem
suam Judæum, qui putat suillam carnem, lepori-
nam, anguillinam, immundam esse, et cætera a qui-
bus lex prohibet, et quæ ille ante gratiam fidei quasi
communia, id est munda, dicebat. Istum tamen præ-
cipit Apostolus assumere in dilectionem. Assumite,
inquit, illum talem Judæum in affectum charitatis
et nolite dijudicare illum in cogitationibus vestris,
neque contendatis cum illo, licet quædam immunda
putans nolit manducare.

Alius enim credit se manducare omnia. Alius, id
est gentilis, firmus in fide, credit omnia munda esse
mundis hominibus. Qui autem infirmus est, olus
manducet. Judæus qui infirmus in fide, qui quasdam
carnes abominatur, dum non vult eas comedere, olus,
id est herbam hortorum, et quidquid cordi ejus placet,
hoc sumat. Tu autem noli illum dijudicare. Per olus,
omnia genera herbarum designantur, apta comestio-
ni. Dicit beatus Hieronymus: Qui infirmus est impetu
libidinis, abstergeat a carnibus et vino, quibus libido
excitatur, et olus manducet, id est viles cibos et
aridos (quibus frenatur et restringitur fluxus libidinis)
edere discat. Crassitudo enim carniarum, et deliciosæ
epulæ, provocant carnem corporis ad libidinem.

Is, id est gentilis, qui manducat indifferenter omnes
cibos, non manducantem Judæum non spernat, in
animo suo, quasi minus justum; et qui non man-
ducat omnia, ut Judæus, manducantem omnia, gen-
tilem videlicet, non judicet neque reprehendat quasi
reum et peccatorem. Utrosque enim, Judæos et gen-
tiles, alternis instruit sententiis. Potest et spiritaliter
intelligi secundum beatum Gregorium: Qui mandu-
cat, inquit, id est qui meditando et scrutando sa-
cram Scripturam penetrare valet, non manducantem,
id est illum qui non valet penetrare, non despiciat
neque spernat. Econtra qui non manducat, id est
qui non intelligit nec valet penetrare profunditatem
divinarum Scripturarum, illum qui intelligit et sa-
piens est, non contristet neque despiciat: Deus enim
illum, subaudis gentilem manducantem omnia, as-
sumpsit ad fidem suam quem perfecte docuit, ut nō
putet immundum esse mundis hominibus.

Tu quis es qui judicas alienum servum? Et est sen-
sus: Si Deus illum gentilem assumpsit ad fidem suam
ut omnia manducet, tu quis es, qui illum de come-
stione sua reprehendis? Potest tamen et hæc senten-
tia ad Judæum in fide assumptum referri, secundum
quod sequentia manifestant ut dicatur: Deus assum-
psit Judæum ad fidem suam, licet ille quædam im-
munda adhuc putet et rejiciat, tu quis es, o gentilis
fidelis, qui judicas alienum servum: Judæum sci-
licet servum Christi per fidem? *Suo Domino stat,*
subaudis si perfectus est in fide, aut cadit Domino
suo, si in ea dubitat. Domino suo stat Judæus, si
perfectus est, et si omnia credit munda, quia in

fide Domini sui stat. Si autem cadit, non credens A omnia munda, non tibi cadit, o gentilis, qui non potes eum relevare, sed suo Domino quem offendit, qui potens est eum erigere et solidare in fide. Nam cadere sponte possumus, sed surgere, nisi a Deo erigamur, nequimus. *Stabil autem*, id est, perficitur et stabilietur in fide. Quare? *Potens est enim* Deus, cui cecidit, *statuere illum*, et in recta fide firmare. Verbi gratia: venit modo Judæus ad baptismum, transit ad gratiam Evangelii, nunquam comedit carnem suillam, aut anguillam, neque nauprædam, abstinet adhuc quasi a carne immunda, adhuc novellus Christianus est. Hic talis, dum per intervalla temporum perfectius eruditur, dum dicit quod nihil sit immundum, quod a fidelibus cum gratiarum actione sumitur, ecce statuitur a Deo et Domino B suo cui cecidit putans aliquid immundum, ecce in fide firmatur.

Nam alius judicat diem inter diem. Ille judicat, id est discernit, et differentiam facit inter diem et diem, qui alternis diebus a carne vel vino abstinet, alternis non abstinet. verbi gratia: Sunt modo multi, qui in secunda, et quarta, et sexta feria a carne et vino abstinent: tertia, quinta, et septima comedunt carnem, et vino indigent; *alius judicat.* Id est, decernit et eligit *omnem diem*, in abstinencia carnis vel vini, sicut eremitæ, et multi monachorum. Aliter: Diem inter diem judicat, qui quasdam sententias Veteris et Novi Testamenti intelligit, quasdam penetrare non valet. Omnem autem diem judicat, qui ex integro Vetus et Novum Testamentum intel- C lit. Non immerito ergo sacra Scriptura per diem intelligitur, quia sicut ignorantia est cæcitas, ita cognitio sanctæ Trinitatis quæ in Veteri et Novo Testamento continetur, lux et illuminatio cordis est. Tertio modo diem inter diem judicat, qui tantum de præsentis examinat et dijudicat, verbi gratia: Videt quis hominem bene facientem vel male. Quem cernit bonis operibus intentum, judicat eum propter justitiam præsentem bonum, et quem videt malis operibus deditum, judicat eum propter injustitiam suam malum. Si autem ille qui hodie bonus est, cras malum fecerit, judicat illum malum esse quem antea laudaverat, et si ille qui hodie malus est, declinaverit a malis et pura mente Deo servire cœperit, judicat eum justum; iste talis diem inter diem judi- D cat, quia secundum varietatem temporis et mutationem vitæ, mutat judicium suæ sententiæ. Qui autem judicat omnem diem, Deus omnipotens intelligitur, qui novit qualis quisque sit in præsentis, in præterito, et in futuro: quia omnia sunt ei præsentia, et ipse potest eum qui hodie fecit malum, cras facere bonum. *Unusquisque in suo sensu abundet.* Non dicit indicativo modo abundat, sed imperativo abundet. Et est sensus: Secundum quod unicuique homini concessum est intelligere, abundet in suo judicio, id est, qui intelligit a carne abstinendum, abstineat: et qui non intelligit, id est, qui non vult abstinere, aut non potest, comedat. Aliter: Unusquisque in suo

sensu abundet. Qui: magna intelligit et sublimis, ob- servet illa, et abundet bonis operibus; et qui subli- mia divinorum sacramentorum arcana capere non valet, ea quæ veraciter credit et intelligit, humil- ter et devote Domino serviendo, adimpleat abun- dando bonis operibus. In suo sensu abundabat C prianus, quando semel mergebat in baptismo pæ- vulos; quia quod intelligebat, studiose adimplebat bonis operibus abundando, licet in hoc facto nesci- delinqueret. Sed quia bonis operibus abundaba- postea correptus a Domino, abundavit altiori sensu ter illos mergendo. Non est ergo de hæretico intel- ligendum, aut de prava doctrina, ut unusquisque magis ac magis abundet in errore suo.

Qui sapit diem, id est, qui eligit per omne tem- pus abstinendum, *Domino sapit*, id est Domino con- sentit, quia placet illi ejus abstinencia. Aliter: *Qui sapit diem*, id est, qui judicat peccatorem per pœni- tentiam posse salvari, nec desperat de salute illius, Domino sapit, id est, Domino concordat in hac parte, qui peccatores non statim punit ut peccant, sed ex- spectat ad pœnitentiam. Ergo qui non judicat et damnat peccatorem, sed credit illum omni die posse venire ad veniam per Domini misericordiam, Do- mino sapit, quia cum Domino non concordat qui dixit: *In quacunque die peccator conversus fuerit ad me*, salvabitur. (Ezech. xxxiii). Dum ergo peccator non desperat, cum Domino sapit, qui peccatorem exspectat, et eum qui hodie videtur injustus, fieri posse justum non desperat, cum Domino intelligit et concordat. Et qui manducat, subaudis omnia ut gentilis, *Domino manducat*, propter hoc subditur: *Gratias enim agit Deo*, videlicet, quia omnia credit esse munda, et omnia licet ei edere. Domino enim manducat, qui de perceptis ab eo beneficiis gratias refert. Et qui non manducat omnia, sicut Judæus, sci- licet minus adhuc perfectus in fide, *Domino non man- ducat*: hoc est, Dominus abstinet, quia pro amore omnipotentis Dei, abstinens est a cibis, a quibus ipse præcepit abstinendum esse. et gratias agit Deo, pro eo quod dedit illi virtutem abstinentiæ, et no- titiam per legem a quibus abstinere deberet. Notan- dum autem ab utroque gratiarum actionem referri omnipotenti Deo: Gentilis enim gratiam refert illi pro libertate vescendi omnia; Judæus vero pro fructu abstinentiæ, licet in hac parte qua abstinet minus perfectus sit.

Nemo enim nostrum sibi vivit, et nemo sibi moritur. Hoc spiritualiter intelligitur, quamvis et ad litteram possit dici: Nullus enim nostrum sibi vivit, quia non habet a se vitam; et nullus sibi moritur, quia non habet in potestate quando vivat, et quando moriatur. Sed dum dixit: *Nemo nostrum*, id est fidelium per- fectorum, ad altiore nostrum excitavit sensum. Christus Dominus noster semel mortuus est pro peccato, quia nullum fecit peccatum, et nos ad exemplum mortis ejus semel mortui sumus peccato, purgati ab omnibus delictis in baptismo, redemp- ti Christi sanguine. Non ergo nobis morimur pec-

cato in baptismo, sed Christo, dum non in nostra A potestate ablutionem consequimur, sed per passionem et baptismum, atque per fidem illius abluimur. Et nemo sibi vivit, subaudis virtutibus, sed Christo, qui *resurgens a mortuis, jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur* (Rom. vi). Ad cujus exemplum, postquam de fonte baptismatis surgimus, mori peccando nullatenus debemus. Mori autem peccando dixit : quia anima quæ peccaverit ipsa morietur.

Sive enim vivimus, virtutibus et vita spirituali, *Domino vivimus* : quia abstinendo a peccatis post baptismum, exemplar resurrectionis ejus attendimus, postquam ipse jam non moritur, quatenus ad cælum pariter cum illo ascendamus ; *sive morimur*, subaudis peccato tempore baptismatis, *Domino morimur* : quia ut ei placeamus, ad similitudinem illius qui nunquam peccavit, per fidem et redemptionem sanguinis ejus ab originalibus et actualibus peccatis in baptismo mundamur. *Sive ergo vivimus, sive morimur, Domini sumus*, subaudis servi, quia in potestate illius consistimus. Possunt hæc verba ex martyrum persona intelligi dicta et omnium perfectorum, qui non sibi vivunt, quia non voluntatem suam quærunt adimplere, sed Domini, dum per dilectionem quod aliis expedit, faciunt. Quod autem non sibi moriuntur morte temporali, in qua sibi non conceduntur neque relinquuntur, sed a Deo assumuntur ; seu etiam sibi non moriuntur morte spirituali, peccatis videlicet, quibus moriuntur, dum per Spiritum sanctum et aquam regenerantur, hoc aperte innuitur, quia non debent otio torpere, sed Dei et proximi dilectione semper fervere. Martyres quoque non sibi moriebantur, sed Domino, quia non propter suam malitiam perimebantur, sed pro Dei notitia et confessione fidei, dicente ipso Domino : *Beati eritis cum ejecerint nomen vestrum tanquam malum propter Filium hominis* (Luc. vi).

In hoc enim Christus mortuus est, et resurrexit, vel morte carnis, vel morte peccati, quia nunquam peccavit, ut et vivorum et mortuorum dominetur, id est ut eorum dominetur, qui vivunt jam virtutibus, gratia Dei abluti a peccatis, et illorum qui quotidie moriuntur peccato, ad hoc ut vivant similiter virtutibus, in novitate vitæ ambulando.

Tu autem, Judæe, quid judicas fratrem tuum ? D gentilem manducantem omnia. Aut tu, gentilis, quæ are spernis, et despicias, fratrem tuum ? Judæum infirmum adhuc in fide, et nolentem manducare omnia, cum idem Paulus alibi dicat : *Nescitis quia angelos judicabimus, quanto magis sæcularia* (I Cor. vi) ; et iterum ipse judicando : *Qui talia agunt regnum Dei non consequentur* (Gal. v), cur hic prohibet ne judicemus ? Sciendum quod de apertis rebus libera potestas nobis judicandi conceditur, sic de homicidio, adulterio publico, atque furto. De occultis vero quæ possunt bono et malo animo fieri, interdicitur nobis judicare, quia horum judicium Deo est reservandum. Omnes enim, id est boni et

mali, perfecti et imperfecti, gentiles et Judæi, *stabimus ante tribunal Christi*. Tribunal est sedes judicis, quæ in celso loco collocatur, quo judex ex omnibus possit videri, et ipse accusantes et accusatus ex eminenti loco possit intueri. Ita et Dominus Jesus quasi in tribunali sedebit, quia et ab omnibus videbitur, et ab ipso omnium conscientiae et causæ dijudicabuntur aptissime, et est sensus : Vos qui ad invicem fratres judicatis, quantum in vobis est Deo auferitis suam potentiam.

Scriptum est enim : Vivo ego, dicit Dominus. Hoc proprie juramentum Dei est in Veteri Testamento, si dici fas est, sicut Amen in Novo. Ipse enim proprie vivit et vita est, quia mutari non potest, cujus comparatione mortuum est quicquid mutari potest, quoniam nulla creatura est quæ a se habet vitam. *Quoniam mihi flectetur omne genu, et omnis lingua confitebitur Deo*. Quomodo ergo angeli, qui sunt spiritus, flectent Deo genu ? Per flexionem genuum subjectionem debemus intelligere, quia in judicio omnia Christo subduntur. Flectetur ergo Deo omne genu, dum omnis creatura subjicietur illi. Omnis quoque lingua hominum confitebitur Deo, dum laudabit Deum Patrem per Filium, quod de electis tantum sentitur. Nam de impiis dicitur quia, *Non est speciosa laus in ore peccatoris* (Eccl. xv). Angeli autem eo modo qui sunt incorporei, laudant et laudabunt Deum. Vox enim angelorum in laudem Creatoris, ipse est admiratio intimæ contemplationis.

Itaque unusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo. Et est sensus : O Judæi et gentiles, qui nos jam invicem judicatis, cur Dei judicium vestro judicio prævenitis, et ejus potestatem quantum in vobis est, temere usurpatis ? Hoc vobis sufficiat, quod unusquisque pro se rationem est redditurus, non solum operum et sermonum, sed etiam cogitationum.

Non ergo amplius invicem judicemus, subaudis cum futurum Dei judicium minime ignoramus. Hoc dicitur de occultis, non de apertis ; *sed hoc judicate magis, ne ponatis offendiculum fratri vel scandalum*, id est, hoc maxime cavete, et magis decernite, ne quis vestro malo verbo, aut perverso exemplo scandalizetur et offendatur ; vel hoc statuete, ne causa carnalium ciborum offensionem fratribus minus perfectis generetis.

Scio et confido in Domino Jesu, quia nihil commune per ipsum creatum est. Judæi cibos ex lege sibi permissos dicebant tantummodo mundos, quibus autem gentes communiter utebantur, communes, id est in mundo appellabant, sicut et Petrus ait : *Commune non manducari* (Act. xiv), id est immundum. Inde dicit Apostolus : *Scio, inquiens, et credo in Domino Jesu, sive per Dominum Jesum, qui mihi hoc manifestavit, quia per ipsum nihil est immundum creatum, sed omnia munda ab eo facta sunt, sicut scriptum est : Vidit Deus cuncta quæ fecerat, et erant valde bona* (Gen. i). *Nisi ei, forte Judæo, vel alio cuilibet, qui existimat aliquod alimentum commune, id est immundum, esse, illi commune est, quia im-*

mundum videtur ei hoc secundum ejus sensum, non secundum Deum, qui omnia fecit munda.

Si enim propter cibum, quem ille immundum putat, et tu suades ei ut comedat, contristatur frater tuus, Judæus infirmus adhuc infidelis, jam non secundum charitatem ambulas, id est non habes charitatem : quia non diligis fratrem tuum sicut te. Noli cibo tuo illum perdere, dando occasionem offendendi et scandalizandi, pro quo Christus mortuus est. Tunc enim illum perdis, cum animum illius scandalizas : quia offendit Deum, dum contra te irascitur, qui es proximus ejus.

Non ergo blasphemetur bonum nostrum. Bonum hic vel charitatem possumus intelligere, quia debemus proximum diligere ; vel fidem, qua credimus omnia esse munda, et qua habemus libertatem manducandi omnia. Non ergo blasphemetur neque reprehendatur charitas nostra, ut infirmo fratri Judæo non exhibeatur vel non blasphemetur fides et credulitas, qua libertatem accepimus comedendi omnia. Tunc blasphematur libertas nostra, quando cogimus eos qui aliquid immundum putant, nobiscum comedere ipsi quod horrent. Nobis ista libertas bonum est, quia omnia munda sunt mundis hominibus. Et erant omnia valde bona, bonum est Scripturæ concordari. Noli tamen cogere Judæum ad manducandum hoc quod spernit, sed neque comedas illud coram eo, ne tua libertas blasphemetur ab illo.

Non est enim regnum Dei esca, et potus, sed justitia, et pax, et gaudium in Spiritu sancto. Et est sensus : Stultum satis est de non manducandis et de manducandis nos disputare, de his videlicet quæ in regno cælorum non erunt necessaria : cum potius debeamus de justitia et pace et gaudio spiritali tractare. Justitia erit in regno cælorum, quia qui modo justitiæ opera exercent, illi intrabunt in regnum cælorum. Pax erit ibi et gaudium in Spiritu sancto, id est illi qui modo per Spiritum sanctum illuminati pacem sectantur, et gaudia patriæ cælestis toto nisu mentis quærunt, gaudentes in præsentia de spiritali gaudio et spe patriæ cælestis. Aliter : Justitia in illo regno erit, quia nullus ibi alteri nocebit. Erit ibi pax, id est plena concordia, quam habebunt electi cum Deo et angelis : erit gaudium ineffabile de visione omnipotentis Dei. In his quocunque modo possumus, debemus alios imitari et superare.

Qui enim in hoc servit Christo, id est in justitia, et pace, et gaudio spiritali in gratia Spiritus sancti, quem per has virtutes habet habitatorem, placet Deo, et probatus est hominibus, atque laudabilis et laude dignus, quia non solum Deo placet, sed etiam hominibus.

Itaque quæ pacis sunt sectemur, id est quæ amorem fraternum conservant, diligenter et studiose quæramus, sicut supra de hospitalitate dictum est : Hospitalitatem sectantes, et quæ ædificationis sunt, invicem custodiamus, hoc est, deponamus omnem contentionem de re nullius utilitatis, et custodiamus

A quæ ad ædificationem nostram et fratrum pertinet ut verbo et exemplo, omnique conversatione nostra ædificetur in nobis templum Dei ædificatione sic custodita, ut fratres adhuc infirmi in fide per ædificentur.

Noli propter escam destruere opus Dei. Opus Dei intelligitur homo corpore et anima a Deo factus. Istud opus tunc destruitur quando scandalizatur, quia iracundum efficitur, quod omnino Deo displicet. Opus Dei etiam intelligitur charitas, quam Deus nobis operatur, vel per quam opus nostrum illi confertur, quæ tunc destruitur, cum frater a nobis scandalizatur. Omnia quidem alimenta a Deo creat, per se et in sua natura, munda sunt ; sed malum homini gentili, qui per offendiculum manducat. Qui autem ideo manducat indifferenter omnia, ut fratrem suum Judæum scandalizet infirmum adhuc fide, culpam peccati et offendiculi sibi attrahit.

Bonum est, tibi, o gentilis, non manducare carnem, et non bibere vinum, neque aliquid tale, in quo frater tuus Judæus scandalizatur, aut infirmatur, in fide. Infirmitas in fide, dum suades illi ut comedat cibos quos immundos esse deputat : vel dum contristas eum ex hoc, quod in præsentia illius cibos comedis quos ille abominatur. Manducare carnem et bibere vinum, nec bonum est, nec malum, sed medium. Similiter non manducare carnem et non bibere vinum, medium est : quia multi sunt isti qui comedunt carnem et bibunt vinum cum sobrietate. Et multi sunt paganorum atque hæreticorum maximeque hypocritarum, qui non manducant carnem neque bibunt vinum ; et tamen non ideo justificantur. Tamen melius est abstinere a carnalibus et vino in præsentia Judæi credentis, quam in aliquo illum scandalizare. Potest et generaliter de omnibus intelligi qui causa abstinence vel jejuniorum scandalizant plurimos : vel certe qui causa gulositatis ; aut etiam qui simplici animo diebus privatis carnibus vescuntur : unde plurimis offensionem generant, bonum esset non comedere, quia minus caute hoc peragant.

Tu fidem habes ? penes temetipsum habe, et coram Deo. Non de fide sanctæ Trinitatis hic loquitur, sed de fide qua credimus omnia esse munda, juxta quod supra diximus. Gentilem alloquitur : O gentilis, habes fidem penes temetipsum, id est credis in corde tuo omnia esse munda, et ad manducandum licita : habe illam coram Deo in corde, non in ostentatione verborum et jactantia, ne alium scandalizes, dicens te habere potestatem omnia comedendi.

Beatus, est ille gentilis, qui non judicat, neque reprehendit, semetipsum, subaudis, quia fratrem suum Judæum non scandalizavit, in eo quod probat omnia esse munda. Beatus dicitur esse in hac parte gentilis, cujus conscientia non reprehendit illum quod fratrem suum Judæum scandalizaverit, ut illum cogeret ad manducandum carnes quas ille detestabatur, sed neque in præsentia illius comederit ali-

quid quod ille abhorreret, licet ipse omnia probaret et cognosceret esse munda.

Qui autem discernit, id est qui iudicat et facit differentias inter cibos mundos et immundos, postquam ad fidem venit, sicut Judæus, si manducaverit, *damnatus est*; quia non ex fide. Hoc est quia infideliter agit, non credens omnia munda esse. Hoc dicit, si quilibet gentilis ad fidem veniens cognoverit omnia esse munda, et postmodum fecerit differentiam inter cibum et cibum, dicens alios mundos aliosque immundos, si manducaverit postea ex illis cibis quos immundos reputavit, damnationem sibi acquirit, quia non agit fideliter dubitans in fide, et ea comedit quæ immunda dicebat aliis comedentibus, et quod non sint omnia munda a Deo facta. *Omne autem*, subaudis quod ad manducandum pertinet, et quod non ex fide, id est quod non creditur esse mundum a Deo factum, si manducaverit, *peccatum est*; quia quod immundum dixit, hoc manducavit.

CAPUT XV.

Debemus autem nos, ego videlicet, et apostoli mei, alique credentes, *firmiores in fide*, quia creditus esse omnia munda, *imbecillitates infirmorum sustinere*, id est, infirmitates fidei illorum sustinere qui adhuc non credunt omnia esse munda et ad manducandum licita; et non nobis placere, suadendo scilicet illis vesci communibus, vel coram eis edere illos cibos quos ipsi abhorrent.

Unusquisque vestrum proximo suo placeat in bonum, ad ædificationem, fidei, ut verbo et exemplo vestro, omniumque conversatione ædificentur illi in fide qui adhuc infirmi sunt.

Etenim Christus non sibi placuit, solummodo, sed Patri, de quo ipse dicit: *Quæ placita sunt ei facio semper* (Joan. viii), et bonis hominibus, sicut scriptum est: *Improperia*, id est convitia, maledictiones, blasphemiae, detractioes, *improperantium tibi*, o Pater, *cecidērunt super me*: vox Christi ad Patrem de improperiis Judæorum. Quando ejus improperabant filio dicentes (Joan. viii): *Samaritanus es*, et *demonium habes*, et cætera; talia Deo Patri improperabant qui erat in Filio, sed ipsa improperia super Christum ceciderunt, quia usque ad mortem persecuti sunt illum. Bene ergo dicit Apostolus: Christus non placuit, quia ipse non quæsit sua, sed Patris et nostra, sicut ipse dixit: *Non veni facere voluntatem meam, sed ejus qui misit me*. Similiter nos non debemus nobis placere, neque propriam voluntatem quærere, sed Dei et fratrum.

Quæcunque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam et consolationem Scripturarum spem habeamus. Jungit se Apostolus omnibus credentibus, et vult ostendere omnia quæ in divinis Libris scripta sunt non propter illos esse scripta, quorum gesta et facta ibi narrantur, quia illi non erant ea lecturi, quia olim mortui quiescebant, sed etiam propter nostram salutem et futuro-

rum, ut habeamus ubi possimus exemplum fidei bonorumque operum sumere, et ubi possimus cognoscere quibus operibus placatur Deus et quibus ad vindictam provocatur, videlicet quomodo appetendæ virtutes et respuenda vitia, et qualiter patientes in fide et spe esse debeamus. Quid enim profuit Abraham quod scripsit Moyses illum fuisse obedientem; et quod laudavit illum Deus placuisse? Quæcunque, inquit, scripta sunt in Legē, Prophetis, et Psalmis, et reliquis scripturis, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut nos inde doceamur qui ad fidem venimus. Quomodo? Ut per patientiam præcedentium patrum edocti, patienter adversa hujus sæculi perferamus, et per consolationem Scripturarum spem habeamus, id est expectationem futurorum bonorum teneamus. Videamus quomodo pertineant ad nostram doctrinam ea quæ scripta sunt in divinis Libris. Dum legimus populum Israel de Ægypto egressum, per mare Rubrum transductum, Pharaone et Ægyptiis submersis, aquam eis de petra datam, manna de cælo largitum, et post multa prælia quæ contra hostes viriliter peregerunt, terram repromissionis ingressum, debemus inde et doceri et docere, ut per Ægyptum intelligamus hunc mundum; per mare Rubrum, baptismum, qui consecratur rubore sanguinis Christi; per Pharaonem, diabolum; per Ægyptios, originalia peccata et actualia, quæ in baptismo perierunt; per petram, Christum; per aquam, doctrinam illius de qua ipse dicit: *Si quis sitit, veniat et bibat* (Joan. vii), sive mysterium redemptionis atque ablutionis nostræ; per manna vero, corpus illius quod quotidie sumitur a fidelibus in Ecclesia; per prælia quæ illi sustinerunt, certamina et bella quæ habemus adversus demones: post quorum debellationem, si recte in fide permanserimus, merebimur pervenire ad patriam cœlestem: quæ significatur per terram repromissionis, de qua Psalmista ait: *Credo videre bona Domini in terra viventium* (Psal. xxvii). Hanc terram, id est soliditatem æternæ patriæ, non nisi veri Israelitæ accipiunt. Iterum dum legimus fidem et obedientiam beati Abraham et patientiam, quomodo adversa hujus sæculi pertulit, quando per multorum annorum curricula peregrinatus est in terra aliena, et quomodo obedivit verbis Dei, quando voluit filium unigenitum immolare, non dubitans de promissione, quia dixit ei Deus: *In Isaac vocabitur tibi semen* (Gen. xxi), debemus fidem illius imitari, qui filii ejus dicimur, per fidem et patientiam et obedientiam, non deficientes in tribulationibus. Similiter dum legimus beatum Job graviter esse percussum et flagellatum, in tantum ut filiis et filiabus omni quæ substantia privatus, in sterquilino sederet testa saniens radens, qui quondam erat utpote potentissimus regum, et quomodo omnia adversa patientissime sustinuerit, pro qua iterum meruit sanitatem recipere, et omnia duplicata quæ amiserat, et insuper futura præmia, debemus ex hoc magnam consolationem recipere: et si forte aliquando talia evenierint nobis, debemus ista ad memoriam reducere: et patienter

tiae ejus imitatores existere, dicentes cum illo : *Sicut Domino placuit, ita factum est ; sit nomen Domini benedictum* (Job. II). Talia et his similia sedulo animo revolventes, debemus spem firmam tenere, expectantes gaudia futurorum bonorum.

Deus autem patientiae et solatii det vobis idipsum sapere in alterutrum secundum Jesum Christum. More patriarcharum dat modo benedictionem Apostolus Romanis. Verbi gratia : Sicut Isaac benedixit filiis suis Esau et Jacob, et postmodum Jacob duodecim patriarchas ; et Moyses duodecim tribus filiorum Israel. Sicut autem dicitur Deus justitiae, eo quod ipse justitiam tribuat omnibus qui merentur justificari, et in illorum cordibus habitat : sic dicitur Deus patientiae, quia ipse tribuit patientiam, et in illorum cordibus habitat, qui inter adversa patientiam servant. Similiter dicitur et Deus solatii, quia ipse solatium praestat in se confidentibus, atque in illorum cordibus habitare dignatur qui aliis consolationem impendere student : vel qui in aliorum patientia consolationem accipiunt, in adversitatibus constituti. Deus autem, inquit, patientiae et solatii, det vobis idipsum sapere in alterutrum, ut unum sentiat de fide, spe, et charitate : et quod unus credit, hoc speret alium credere, et quod in se est boni, hoc in alio, vel idipsum det vobis sapere ; ut sicut sibi unusquisque, sic proximo velit, id est quod sibi vult evenire, hoc optet proximo suo ; et sicut diligit illum, ita credat se diligi ab illo. Et bene addidit, secundum Jesum Christum, id est secundum quod voluntas est Jesu Christi, quia multi sentiunt unum et videntur se diligere, sed non secundum Jesum Christum. Verbi gratia : sicut sunt haeretici, qui non sentiunt in se errores, quod et in aliis haeticis : et sicut sunt illi, qui non causa amoris Dei diligunt alios, sed propter beneficia temporalia quae ab illis captant, vel quia in malitia concordant cum eis.

Ut unanimes, id est uno intellectu, atque uno consensu, vel una fide, et uno ore, id est una confessione, honorificetis Deum et Patrem Domini nostri Jesu Christi. Deus omnipotens Pater, Pater est Domini nostri Jesu Christi, tam secundum divinitatem in qua genuit illum coeternum sibi et consubstantialem ante omnia saecula, quam secundum humanitatem qua creavit illum in fine temporum in utero virginali. Deus vero est solummodo hominis assumpti a Verbo, hoc est secundum humanitatem ; unde ipse dixit Mariae post resurrectionis gloriam : *Vade ad fratres meos, et dic eis : Ascendo ad Patrem meum et Patrem vestrum, Deum meum et Deum vestrum* (Joan. XX). Quem tunc glorificamus sive laudamus, quando ejus fidem sincerissimam tenentes in corde omni intellectu, confitemur eum ore verum Deum esse, et fidem quam habemus bonis operibus exornamus, juxta quod ipsa Veritas admonet, dicens : *Videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in caelis est* (Matth. V).

Propter quod, subaudis decus honoris, suscipite

invicem, sicut et Christus suscepit vos in honorem Dei. Ad ea quae paulo superius dixit Apostolus, de infirmis adhuc fratribus in fide loquens, et differentia ciborum quos praecipit suscipi in affectum charitatis cum tranquillitate, inquit : Infirmum autem in fide assumite, pertinent ista praesentia, et est sensus : Propter hoc talia dico ut suscipiatis in charitatis affectum fratres adhuc infirmos in fide, neque scandalizetis eos suadentes eis ut comedant cibos quos ipsi detestantur quasi immundos, et ita suscipite illos cum charitate, sicut et Christus suscepit vos ad fidem suam in honorem Dei Patris, ut Deus Pater laudetur per vos. Si ergo Christus dignatus est recipere ad fidem suam Judaeos blasphematores, et vos gentiles idololatrias, omni B immunditia repletos, atque a cognitione Dei alienos, multo magis nos debemus non despicere fratrem nostrum infirmum in fide, neque in aliquo contristare aut scandalizare, sed potius in affectum charitatis debemus eum colligere. Ideo ergo dicit nos susceptos in honorem Dei Patris, ut Deus Pater per nos et per bona nostra opera glorificetur et laudetur cum Filio suo, qui dixit in Evangelio discipulis et omnibus in se credituris : *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in caelis est* (Matth. V).

Dico enim Jesum Christum ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones patrum. Circumcisio in hoc loco duplici intelligentia accipi potest, videlicet tam carnalis quam spiritalis, quoniam utriusque minister exstitit Dominus in se suscipiendo, et aliis ministrando. Circumcisionis enim carnalis minister exstitit, quia antequam veniret in mundum per Incarnationis mysterium, ipse qui est Verbum Patris, ministravit illam dando et praecipiendo ut observaretur, quia ipse qui loquebatur per angelum ad sanctos patres, sicut in libris prophetis saepissime manifestatur, ubi dicitur : Os, sive verbum Domini locutum est, veniens in carne etiam minister exstitit circumcisionis, quia illam in semetipso suscepit, non ut illam praeciperet servari et custodiri post suum adventum, sed ut ostenderet legem sanctam esse, justam, et bonam. Nam mittens apostolos Dominus ad praedicandum non dixit : *Ite, praedicate circumcisionem servandam omnibus gentibus, sed : Ite, praedicate Evangelium omni creaturae* (Marc. XVI), et baptizate in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Hoc quidem de circumcisione carnali dictum est, sed D melius, id est altiori sensu de circumcisione spiritali intelligendum, id est de gratia baptismatis. Circumcisio spiritalis quae est? Exspoliatio utique vitiorum quae fit per baptismum, cujus minister exstitit ipse Dominus in se suscipiendo et aliis dando. Suscepit enim baptismum quando baptizatus est a Joanne Baptista ; ministravit autem postmodum, quia baptizavit apostolos, aliosque ad se per fidem accedentes, juxta quod Evangelium narrat, dicens : *Quia Jesus baptizabat et discipuli ejus. Mittens quoque Apostolos*

ad prædicationis officium per quadrifidum orbem, A nomini tuo cantabo, id est nomen Deitatis tuæ laudabo.

Et iterum dicit Scriptura in Deuteronomio : Lætamini, gentes, cum plebe ejus. Moyses legislator extendens oculum prophetiæ ad tempus vocationis gentium, alloquitur eas hortando ut laudent Deum Patrem cum plebe Israelitica : quæ olim plebs ejus sola ex omnibus gentibus vocabatur : O gentes credentes in Filium Dei, per cujus passionem estis redemptæ, et per cujus baptismum mundatæ et expiatæ estis ab omnibus peccatis, sociantes vos in affectu charitatis credentibus ex Israel, lætamini lætitia spiritali.

Et iterum : Laudate, omnes gentes, Dominum : et magnificate eum, omnes populi. Chorus apostolorum alloquitur multitudinem gentium ad fidem Christi et baptismi gratiam concurrentem ; et præcipit ut laudes gratiarum referant Domino corde, ore, et opere : cujus gratia sunt redemptæ ; cujus misericordia ab omnibus reatibus sunt expiatæ. In hoc vero quod subdit : Magnificate eum, omnes populi, Judæos hortatur ut gaudeant de salute gentium, inquires : Et vos, omnes populi, id est omnes Judæi, magnificate Deum, id est magnum prædicate propter salutem fratrum vestrorum gentilium et propter ineffabilia magnalia quæ vobis contulit a diebus antiquis : referentes gentibus quanta et qualia vobis libentissime præstitit.

Et rursus Isaias ait (Isa. xi) : Erit radix Jesse ; et qui exsurget regere gentes : in eum gentes sperabunt. Jesse ipse est Isai, pater David regis, de cujus prosapia ortus est Christus secundum carnem per Mariam virginem. Hoc quod dicit : Erit radix Jesse, dupliciter intelligi potest hoc modo : Jesse ipse est radix, David vero filius ejus ipse est arbor : Maria virgo, ipsa est ramus ejusdem arboris : flos vero rami istius, Christus, qui dicit ad Ecclesiam in Canticis canticorum : *Ego flos campi (Cant. ii).* Radix ergo hujus flosculi, id est Christi, Jesse fuit, quia sicut flos ex radice arboris processionem habet, ita et Christus secundum carnem ex Jesse originem traxit. Altiori autem intellectu, radix Jesse Christus est, Verbum scilicet Dei Patris, quod inter cætera quæ creavit, Jesse quoque creator exstitit : *Omnia enim per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil (Joan. i).* Qui ergo secundum carnem ex Jesse originem duxit, ipse quoque secundum divinitatem radix et creator Jesse exstitit. Jesse interpretatur *Est mihi*. Est, verbum substantivum est. Quod vero dicitur : Erit radix, similiter erit, ab eodem verbo substantivo venit, et ponitur pro futuro tempore. Quicunque ergo in eum credit, qui dixit ad Moysen : *Qui est, misit me ad vos (Exod. iii),* ille veraciter potest dicere : Est mihi, id est credo in eum qui semper est, et ipse est mihi Deus et erit. Sed quæri potest, quare dixerit Propheta : Erit radix Jesse, et non potius : erit radix Booz vel Obed, cum et ipsi justi exstiterint, et patres Isai ? Ad quod dicendum est, ideo dixisse Prophetam : Erit radix Jesse, et non

ad prædicationis officium per quadrifidum orbem, A nomini tuo cantabo, id est nomen Deitatis tuæ laudabo.

Ecce quomodo fuit Dominus Jesus minister circumcisionis spiritalis. Possumus etiam et hoc veraciter dicere, quia quotidie administrat ipse eandem circumcisionem dimittendo peccata in baptisate. Ministerium etenim tingendi corpora tradidit suis fidelibus, potestatem dimittendi peccata sibi proprie reservavit, sicut Joannes præcursor ejus de eo dicit turbis : *Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto et igni (Matth. iii).* Et iterum : *Ego, inquit Joannes, nesciebam eum quod sibi esset servaturus potestatem baptizandi, nullique traditurus, sed qui misit me baptizare, ille mihi dixit : Super quem videris Spiritum descendantem et manentem super eum, hic est qui baptizat (Joan. i).* Apostolo dicente Christum Jesum ministrum fuisse circumcisionis spiritalis poterat aliquis ei objicere : Cum rei gratia exstitit ipse minister circumcisionis ? Ad hæc Apostolus : Propter veritatem, inquit, Dei Patris, ad confirmandas promissiones patrum, id est ut confirmaret Deus Pater promissiones suas, quas locutus est ad sanctos patres de salute gentium, dicens Abrahæ : *In semine tuo benedicentur omnes gentes (Gen. xxvi),* sive ut verax appareret complendo promissiones quas patres promiserant de salute gentium, et quæ prædixerant de eadem circumcissione spiritali. Nisi enim per gratiam baptismatis mundarentur gentiles et per fidem Domini Salvatoris, nequaquam in filiationem Abrahæ transirent, nequaquam etiam esset completum quod dicit Moyses (Deut. xxx) : In novissimis diebus circumcidet Dominus cor tuum, et non carnem tuam, id est mundabit illud ab infidelitate omni-que peccatis per baptismum : illud quoque Ezechielis prophetæ, dicentis : *Effundam super vos aquam mundam (Ezech. xxxvi),* aquam videlicet baptismatis.

Gentes autem super misericordiam, id est de misericordia, honorare Deum, subaudis debent, quia atis, sine ullis meritis præcedentibus, vocati sunt ad eum, gratisque acceperunt remissionem omnium peccatorum per spiritalem circumcisionem ; per gratiam videlicet baptismatis, non per circumcisionem carnalem : Cui enim plus dimittitur, plus debet diligere (Luc. vii). Sicut scriptum est : Propterea confitebor tibi in gentibus, Domine, et nomini tuo cantabo. Psalmista loquitur ex persona Filii Dei, eo Patri gratias referentis, propter obedientiam gentium ad fidem venientium. Quomodo ergo laudat glorificat Filius Deum Patrem, qui æqualis est ei omnibus ? In gentibus utique credentibus laudat eum. Quandocunque enim gentes laudant et glorificant Deum Patrem, Filius Dei laudat illum per opera et opera gentium, cujus sanguine redemptæ sunt. Ideoque dicit : Propterea, quia populos multos gentes mihi subjugasti per fidem, confitebor tibi, Domine pater, et glorificabo te per ipsas gentes, et

ad prædicationis officium per quadrifidum orbem, A nomini tuo cantabo, id est nomen Deitatis tuæ laudabo.

Et iterum dicit Scriptura in Deuteronomio : Lætamini, gentes, cum plebe ejus. Moyses legislator extendens oculum prophetiæ ad tempus vocationis gentium, alloquitur eas hortando ut laudent Deum Patrem cum plebe Israelitica : quæ olim plebs ejus sola ex omnibus gentibus vocabatur : O gentes credentes in Filium Dei, per cujus passionem estis redemptæ, et per cujus baptismum mundatæ et expiatæ estis ab omnibus peccatis, sociantes vos in affectu charitatis credentibus ex Israel, lætamini lætitia spiritali.

Et iterum : Laudate, omnes gentes, Dominum : et magnificate eum, omnes populi. Chorus apostolorum alloquitur multitudinem gentium ad fidem Christi et baptismi gratiam concurrentem ; et præcipit ut laudes gratiarum referant Domino corde, ore, et opere : cujus gratia sunt redemptæ ; cujus misericordia ab omnibus reatibus sunt expiatæ. In hoc vero quod subdit : Magnificate eum, omnes populi, Judæos hortatur ut gaudeant de salute gentium, inquires : Et vos, omnes populi, id est omnes Judæi, magnificate Deum, id est magnum prædicate propter salutem fratrum vestrorum gentilium et propter ineffabilia magnalia quæ vobis contulit a diebus antiquis : referentes gentibus quanta et qualia vobis libentissime præstitit.

Et rursus Isaias ait (Isa. xi) : Erit radix Jesse ; et qui exsurget regere gentes : in eum gentes sperabunt. Jesse ipse est Isai, pater David regis, de cujus prosapia ortus est Christus secundum carnem per Mariam virginem. Hoc quod dicit : Erit radix Jesse, dupliciter intelligi potest hoc modo : Jesse ipse est radix, David vero filius ejus ipse est arbor : Maria virgo, ipsa est ramus ejusdem arboris : flos vero rami istius, Christus, qui dicit ad Ecclesiam in Canticis canticorum : *Ego flos campi (Cant. ii).* Radix ergo hujus flosculi, id est Christi, Jesse fuit, quia sicut flos ex radice arboris processionem habet, ita et Christus secundum carnem ex Jesse originem traxit. Altiori autem intellectu, radix Jesse Christus est, Verbum scilicet Dei Patris, quod inter cætera quæ creavit, Jesse quoque creator exstitit : *Omnia enim per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil (Joan. i).* Qui ergo secundum carnem ex Jesse originem duxit, ipse quoque secundum divinitatem radix et creator Jesse exstitit. Jesse interpretatur *Est mihi*. Est, verbum substantivum est. Quod vero dicitur : Erit radix, similiter erit, ab eodem verbo substantivo venit, et ponitur pro futuro tempore. Quicunque ergo in eum credit, qui dixit ad Moysen : *Qui est, misit me ad vos (Exod. iii),* ille veraciter potest dicere : Est mihi, id est credo in eum qui semper est, et ipse est mihi Deus et erit. Sed quæri potest, quare dixerit Propheta : Erit radix Jesse, et non potius : erit radix Booz vel Obed, cum et ipsi justi exstiterint, et patres Isai ? Ad quod dicendum est, ideo dixisse Prophetam : Erit radix Jesse, et non

radix Booz vel Obed, ut ostenderet Dominum Christum Jesum de progenie regali etiam secundum carnem descendere, qui ante sæcula genitus est a Deo Patre, Rege regum, et Domino dominantium. Notandumque quia quod dixit: Erit radix Jesse, sub verbo futuri temporis loquens, ad nativitatem Christi humanam respexit, quæ adhuc futura erat quando ista prædixit. Dicatur itaque hoc modo: Erit Jesse radix Christi secundum humanitatem, et ipse Christus qui exsurget nascendo per virginem, vel a mortuis resurgendo regere gentes, in eo gentes sperabunt. Christus igitur regit et gubernat gentes, in se credentes, et ipse defendit illas ab insidiis et infestationibus dæmonum, omniumque adversariorum, quoniam ipsi in eo sperant.

Deus autem spei repleat vos omni gaudio et pace in credendo. Ex hoc quod Isaias propheta dixit de Christo: In eo gentes sperabunt, sumpsit Apostolus occasionem ut diceret illis hanc benedictionem: Deus autem spei, qui tribuit spem futurorum bonorum in se credentibus, repleat vos omni gaudio spiritali et pace, id est concordia, amore fraterno in se credendo; credentes in eum qui vos per sanguinem suum pacificavit Deo Patri, sitis et ipsi invicem concordēs et pacifici, qui hactenus fuistis invicem dissidentes: *ut abundetis in spe et virtute Spiritus sancti*, id est ut per virtutem Spiritus sancti, plenam habeatis spem æternæ remunerationis, ejusque dono atque auxilio sublevati, virtutem totius bonitatis adipisci mereamini.

Certus sum autem, fratres mei, et ego ipse de vobis, quoniam pleni estis dilectione Dei et proximi, repleti omni scientia, ita ut possitis alterutrum monere, id est invicem vos castigare et corripere. Perfectos in fide blande alloquitur.

Audacius autem scripsi vobis, fratres, ex parte. Audacius, licet sit comparativus gradus, in hoc tamen loco pro positivo ponitur, quod est audacter, id est cum audacia et securitate. Ideoque addidit, ex parte, quia multa sciebat ipse in corde, quæ non proferebat ore, et quæ illi non poterant capere, ex quibus partem scribebat eis; vel etiam idcirco dixit, ex parte, quia jam legerant ipsi epistolas ejus, quas aliis ecclesiis destinaverat; et quæ ibi non legerant ex parte, in hac inter se studuit. Unde et subditur: *Tanquam in memoriam vobis reducens*, subaudis jam legisse mea dicta in quibusdam epistolis meis: quod tale est, ac si aliis verbis diceret: Dum reduxi ad memoriam legisse vos jam mea dicta, pauciora vobis scripsi, et hoc propter gratiam quæ data est mihi a Deo, ut sim minister Jesu Christi gentibus. Gratiam hic appellat sapientiam, quam præ omnibus apostolis accipere meruit, ut beatus Augustinus dicit. Potest et de ministerio apostolatus intelligi, quod ei gratis a Deo collatum est. Scripsi vobis, inquit, pauca ex pluribus, quæ in corde meo firma habentur propter gratiam sapientiæ, quæ mihi a Domino ad hoc data est, ut illam pro capacitate auditorum expenderem; sive etiam ut ministerium apostolatus

mei complerem in gentibus. *Sanctificans Evangelium Dei*, id est sanctum esse demonstrans, prædicando illud sine errore et mendacio, sancteque vivendo, et miraculis virtutum testificando, gloriam propriam non quærendo, neque pro lucris temporalibus hæc et omnia, sed pro remuneratione æternæ vitæ agendo. Ille sanctificat Evangelium, sive sanctum demonstrat, qui absque errore et mendacio illud prædicat, et quod prædicat ore, confirmat miraculis: exornat sancta conversatione, et qui non quærit suam laudem, sed Dei; *ut fiat oblatio gentium accepta*, id est, ut gentes offerantur, Deo per me in gratiarum actione, et sit ipsa oblatio amabilis ei, *et sanctificata* per baptismum, per passionem Christi, et per fidem, *in Spiritu sancto*, id est per gratiam Spiritus sancti. Pontificum est doctrinæ, prædicationis operam dare, et illorum est sacrificium offerre Deo. Nam sicut in Veteri Testamento pontifex sive sacerdos hostiam et oblationem quam offerebat Deo, studiose providebat ut absque macula esset, ita et qui Evangelium annuntiant providere debent ut, neque in prædicatione, neque in doctrina, seu magisterio, aliqua culpa nascatur, ut sic illæ hostiæ Deo erant acceptæ, ita sint et auditores illorum in sacrificium Dei transeuntes, imitantes ipsi prædicatores egregium doctorem et magistrum gentium, qui illos quos Deo sua prædicatione et ministerio in fide obtulerat, optabat ut sine macula gravioris peccati permanentes accepti essent Deo.

Habeo igitur gloriam, præparatam, in Christo Jesu ad Deum; ac si diceret: Per virtutes quæ sunt in Christo Jesu quas ego amplector, habeo gloriam præparatam mihi, et honorem maximum apud Deum Patrem.

Non enim audeo aliquid loqui eorum, verborum quæ per me non efficit Christus, verbo et factis, id est, non audeo alia loqui et prædicare, nisi quæ Christus inspirat mihi in corde. Quidquid enim operabatur, quidquid loquebatur, totum Christus per eum efficiebat sicut ipse alias dicit: *An experimentum quæritis ejus qui in me loquitur Christus* (II Cor. XIII)? *In obedientiam gentium verbo et factis*: hoc est idcirco insto ego verbo prædicationis, et factis miraculorum, ut gentes obediunt Evangelio.

In virtute signorum et prodigiorum, in virtute Spiritus sancti. Signa appellantur multis in locis, in quibus cum sit aliquid mirabile, indicatur quoque per ea aliquid futurum, sicut in sanatione filii regis ostensum est, Domino dicente: *Nisi signa et prodigia videritis, non creditis* (Joan. IV). Per hoc enim quod viso miraculo sanitatis in filio illius, per paucos crediderunt, pater videlicet illius cum suis, significabatur quod paucitas Judæorum creditura esset in Deum. Ecce signum quod utrumque in se continet, quiddam scilicet miraculi, et quiddam futuri. At vero prodigia dicuntur quasi prodigia, vel per prodigientia, eo quod aliquid in futurum tantummodo ostendant, quasi digito ostendendo. Signa autem et

prodigia pro uno accipiuntur hoc loco, miracula videlicet, quæ per virtutem Spiritus sancti operabantur. Ita ut ab Jerusalem per circuitum usque ad Illyricum, quæ est provincia in initio Europæ, repleverim Evangelium Christi, subaudis omnes gentes et provincias. Illyricum provincia est, ut diximus. Est autem finis Asiæ, et principium Europæ.

Sic autem prædicavi Evangelium hoc. Quo modo? Non ubi nominatus est Christus, a prædicatoribus, sive ubi in eum jam crederent, ne super alienum fundamentum ædificarem. Non prædicavi, inquit, ubi jam Christus esset prædicatus et crederetur, sed ubi penitus ignorabatur, ne super aliorum prædicationem et fidem ponerem meam. Apostolus ergo ipse jaciebat fundamenta fidei, et ipse erigebat parietes. Illis utique prædicabat, de quibus olim prædictum erat, quoniam, Quibus non est annuntiatum, a prophetis, de eo, id est de Christo, videbunt, illum per fidem, et qui non audierunt, prædicantem eum, de eo intelligent, per prædicationem apostolorum.

Propter quod, subaudis opus prædicationis, et impediēbar plurimum ab ædificatione verbi, venire ad vos, o Romani, et prohibitus sum usque adhuc. Non impediēbatur a Satana, sed ab utilitate prædicationis, ut primum Ecclesias fundaret Asiæ, postmodum ad exterarum pergeret nationes.

Nunc vero ulterius locum non habens, vacuum ad prædicandum, in his regionibus, cupiditatem autem habens veniendi ad vos ex multis jam præcedentibus annis, cum in Hispaniam proficisci cœpero, spero quod præteriens videam vos, et a vobis deducar illuc, si vobis primum ex parte fructus fuero. Videtur hoc in Achaia positum dicere, apud Corinthum civitatem ejusdem provinciæ, quæ utique Achaia vicina et cohærens est Macedoniæ, in quibus locis degens, sum singula quæque peragrasset, Evangelium prædicans in his duntaxat finibus, in quibus Christus nondum fuerat prædicatus, in agnitione Dei in universa repleret; designat jam adesse tempus quo desiderium suum debeat adimplere, videndo videlicet eos qui Romæ morabantur. Bene autem his quos nondum secundum carnem viderat, et ad quos nondum in corpore advenerat, præsentiam sui et retardationem pollicetur. Desiderabilius enim suscipimus bona, quæ cito meruimus auferenda, securius vero negligimus, quod nos diutius possidere credimus. Frui, est cum delectatione et gaudio aliquid possidere, vel amplecti et videre.

Nunc igitur, subaudis antequam ad vos veniam, proficiscar in Jerusalem ministrare sanctis. Sanctos appellat illos, qui pro Christi amore omnia sua reliquerant, aut vendiderant, et pretium illorum ad pedes apostolorum attulerant (Act. iv), vel illos qui de prædatis fuerant a Judæis non credentibus, quos laudat inquit in Epistola ad Hebræos: Et rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis (Hebr. x). De istis etiam dicit Isaias: Et qui secessit a malo, eorum prædæ patuit (Isa. lxx). Isti omnes qui propria reliquerant, vel exspoliati fuerant, qui scien-

tiam prædicandi non habebant, ut ad prædicandas gentes possent ire, erant in Jerusalem vacantes jugiter orationibus ac jejuniis, quibus apostoli de singulis provinciis et locis in quibus prædicabant, quidquid pecuniarum, auri, argenti, vestimentorum accipiebant, eis mittere satagebant, maxime tamen Paulus, qui plurimis gentibus prædicabat. Unde dicunt doctores, quia aliquando amplius quam tres aut quinque modios argenti eis mittebat.

Probaverunt enim Macedonia et Achaia, id est, sanctum et bonum visum est illis, collationem aliquam facere, munerum, in pauperes sanctorum, qui sunt in Jerusalem. Macedonia et Achaia quæ et Achæia vocatur, a qua et populi ejus Achæi dicuntur, provinciæ sunt nobilissimæ Græcorum sibi adjacentes: quas Apostolus ecclesiis replevit.

Placuit enim eis: et debitores sunt eorum. Quid acceperunt Macedones et Achæi sive Achæi a sanctis qui erant in Jerusalem, ut eorum debitores essent? Tribus modis erant debitores eorum: vel quia eos in fide præcesserant qui ab apostolis et prædicatoribus erudiebantur, vel quia ipsorum exemplo et doctrina proficiebant; vel quia etiam unius fidei erant in fide. Omnes enim Christiani, qui fratres sunt in fide, debitores sibi sunt, ut alter alterius onera portent. Potest et quarto modo intelligi, in hoc eos existere debitores eorum, quia illi die ac nocte pro salute illorum orationibus insistebant, ut fides Christi in eis roboraretur.

Nam si eorum spiritualium bonorum participes facti sunt gentiles, debent et in carnalibus ministrare eis. Iisdem modis erant participes eorum, quibus et debitores, et est sensus: Jam quia in spiritualibus rebus illi præstant istis supplementum, et quod in se non habent, habent in illis, justum est ut in temporalibus beneficiis eis subveniant.

Hoc igitur opus ministrationis cum consummavero, id est cum perfecero et assignavero eis fructum hunc, collationem videlicet munerum, quam eis mittunt per me fideles, proficiscar per vos in Hispaniam. Congrue autem dicit proficisci per Romam in Hispaniam, quia euntibus de Achaia in Hispaniam, in medio itinere Roma habetur.

Scio autem quoniam veniens ad vos, in abundantia benedictionis Evangelii Christi veniam. Spiritu prophetico afflatus, talia cum securitate dicebat. Quod autem dicit, in abundantia benedictionis Evangelii Christi veniam, tale est, quale et illud quod in exordio hujus Epistolæ dixit: Desidero, inquit, venire ad vos, ut aliquid gratiæ spiritualis impartiar vobis, ad confirmandos vos (Rom. i). In abundantia benedictionis Evangelii veniam, id est plenitudine virtutum, ut mea prædicatione quod minus habetis, in fide, percipiat ex virtute miraculorum, quæ apud vos operabor, roborem in eadem fide, ut majorem gratiam Christi in meo adventu percipere mereamini. Sic etenim fecit, quia veniens quod illis de-

erat in fide, in charitate, et in cæteris rebus spiritalibus, suo adventu supplevit.

Obsecro ergo vos, fratres Romani, per Dominum Jesum, et per charitatem Spiritus sancti, per dilectionem quam debetis habere erga Deum et proximum, quæ per Spiritum sanctum datur, fidelibus, ut adjuvetis me in orationibus vestris ad Deum, id est apud Deum, ut liberer ab infidelibus, qui sunt in Judæa, et obsequii mei, id est ministerii vel obedientiæ meæ, oblatio accepta fiat in Jerusalem sanctis, ut veniam ad vos in gaudio per voluntatem Dei, et refrigerer vobiscum. Ille quærit refrigerari, qui calore solis uritur, vel qui pugnando et luctando calescit atque lassatur. Et beatus Apostolus fortiter pugnabat contra philosophos, contra Judæos, contra hæreticos, ideoque desiderabat ad tempus tam corpore quam spiritu requiescere. Unde ipse dicit quodam loco: *Si ad bestias pugnavi Ephesi (I Cor. xv).* Bestias appellat philosophos et hæreticos. Ideo autem exorabat, ut Romani suis orationibus ei subvenirent quia timebat comprehendi, dum veniret Hierosolymam, ab infidelibus Judæis, et retrudi in carcerem, vel occidi, et non posset neque sanctis deferre munera et oblationem suam, neque postmodum venire Romam, sicut in desiderio habebat. Hinc decutitur pontificum superbia et prælatorum atque principum et potentium hujus sæculi, qui dedignantur exorare subiectos suos, quatenus pro eis preces orationesque fundant. Si enim ille qui et apostolus et pontifex erat omnium gentium, omnique gratia Spiritus sancti repletus, non est dedignatus auxilium subiectorum expetere in orationibus, quanto magis isti qui pleni sunt rapacitate, superbia, omnique nefario actu non debent dedignari? Itaque imitandus est omnibus viribus.

Deus autem pacis sit cum omnibus vobis. Amen. Deus pacis intelligitur sancta Trinitas, cujus misericordia reconciliatum est genus humanum, et cujus dono, pax et concordia datur cunctis fidelibus. Et satis pulchre in pace finivit, duobus populis in concordiam revocatis, ostendens quia non nisi in pacificis Deus pacis (qui pacem præstat) possit habitare.

CAPUT XVI.

Commendo autem vobis Phæben sororem nostram, non carne, sed communem in fide, quæ est in ministerio Ecclesiæ, quæ est in Cenchris, ut eam suscipiatis in Domino digne sanctis, hoc est, sicut convenit sanctis, sive, ut quidam codices habent, digne satis, id est abunde et humane; et assistatis ei, id est auxiliamini, et subsidium præbete, in quocunque negotio, sive causa, indiguerit vestri, auxilii. Cenchræ portus est Corinthi, ubi erat Ecclesia fidelium, cui ministrabat Phœbe nobilissima matrona victum et vestimentum, utpote fidelissima in fide Christi. Ergo tunc temporis, quando Apostolus istam scribebat Epistolam, Romani omnibus gentibus imperabant, et si quis nobilium præcipuam habebat causam ex ali-

quo negotio, sive ex oppressione aliorum, sive ex prædiorum vel mancipiorum ratione, Romam concurrebat, ubi erat imperator, et iudices causarum. Potuit ergo fieri ut Phœbe matrona ob hujusmodi causam tunc deveniret Romam; quapropter præcepit Paulus credentibus, ut ei in omni negotio auxilium ferrent, sive in vestibus, sive in victu, vel aliquo subsidio temporali. Redditque causam quare talia præcipiat. *Etenim ipse quoque astitit, id est ministravit atque auxilium præbuit multis, et mihi ipsi.*

Salutate Priscam et Aquilam adjutores meos in Christo Jesu, in prædicatione videlicet et aliis operibus, qui pro anima mea, id est pro vita mea ut illam servarent, suas cervices supposuerunt, periculose opposcentes. Prisca ipsa est quæ et Priscilla appellatur in Actibus apostolorum, et erat Judæa genere, uxor Aquilæ Judæi, qui quodam tempore, dum Judæi vellent Apostolum interficere apud Corinthum, isti se in medio opposuerunt et liberaverunt eum. Unde et subdit: *quibus non solus ego Paulus gratias ago, pro hoc facto, sed et cunctæ Ecclesiæ gentium, quibus ergo præsum, quia per meam prædicationem ad fidem venerunt.* Iste est ergo Aquila et Priscilla uxor ejus apud quos manebat Paulus Corinthi positus, quia ejusdem artis labori insistebant, cui et Paulus structuræ videlicet tabernaculorum, quæ et scenofactoria ars appellatur. Sutores etenim erant, et suebant ex pellibus sive linteaminibus tabernacula et papiliones, in quibus maxime Saraceni habitant, vendebantque ea quæ operabantur, indeque vivebant. De his ergo ita legitur in Actibus apostolorum: *Post hæc autem descendens Paulus ab Athenis, venit Corinthum (Act. xviii), et invento ibi quodam Judæo, nomine Aquila, Pontico genere, qui nuper venerat ab Italia, et Priscilla uxore ejus, eo quod præcepisset Claudius imperator discedere omnes Judæos ab urbe Roma, eo quod seditiosi essent, adhæsit eis, et quia ejusdem artis erant, manebant in unum, et operabantur simul.* Erant enim artifices tabernaculorum, ut diximus, id est sutores componentes tabernacula ex pellibus seu cortinis linteis. Sed quæstio hic oritur. Cum in Actibus apostolorum dicatur sicut paulo superius ostensum est, quod apud Corinthum simul hospitabantur Paulus, Aquila et Prisca, quare in hac Epistola a Corinthio eis verba salutoria scribebat, quasi Romæ degentibus? Quæ ita solvitur, quod pulsus Judæis ex urbe per præceptum Claudii, Corinthum isti duo venerint, rursusque reddita libertate redeundi in morte Cæsaris, reversi sunt Romam, ubi eos Apostolus nunc salutatur. Horum etiam domesticos et vernaculos salutatur, quos Ecclesiam appellat, dicens: *Et domesticam eorum ecclesiam, subaudis saluto.*

Salutate Ephænetum dilectum mihi, qui est primus Ecclesiæ Asiæ. Hic Ephænetus videtur primus credidisse ex Asia. unde et primitivum Asiæ illum vocant, sive quia primus omnium credidit, seu etiam qu-

magnæ dignitatis atque nobilitatis erat. Idcirco A autem mentionem istius fecit, ut ostenderet nobiles etiam ad fidem venire, ac per hoc invitaret primos Romanorum ad fidem.

Salutate Mariam, quæ multum laboravit in Domino, officium scilicet prædicationis feminis sui sexus impendendo per domos. Nam in ecclesia non docebant mulieres, sed viri : quia ipse Apostolus prohibuerat hoc, dicens : *Mulieres in ecclesiis taceant* (I Cor. XIV).

Salutate Andronicum et Juniam, cognatos et captivos meos, qui sunt nobiles in apostolis, qui et ante me fuerunt in Christo. Potest fieri ut secundum carnem isti cognati fuerint Apostoli, Judæique similiter existentes, et sunt exsules effecti propriæ sedis ob gratiam fidei, sicut et Paulus quando appellavit B Cæsarem. Crediderunt autem ante illum in Christum, et nobiles habiti sunt in apostolis, id est apud apostolos duodecim, de quibus et illud intelligere possumus, quod fortassis ex illis septuaginta duobus apostolis fuerint et ipsi nobiles.

Salutate eos qui sunt ex Aristoboli domo. Iste Aristobolus congregator intelligitur fuisse fratrum in Christo credentium, cujus factum sic probat, ut ejus discipulos sua salutatione dignos ducat.

Salutate Appellem probum in Christo. Licet quidam faciant ex hoc duo nomina propria, dicentes ita : *Salutate Apellem et Probum* ; non est illud, sed unum nomen est proprium cum adjectivo. *Salutate, inquit, Appellem probum, id est probatum in fide, et laude dignum : probum etenim dicimus probatum et laudabilem.*

Salutate eos qui sunt ex Narcissi domo. Iste Narcissus, ut in aliis codicibus invenitur, presbyter erat tunc temporis.

Salutate Rufum electum in Domino, id est promotum ad sacerdotium, et matrem ejus atque meam, per adoptionem amoris. Hæc mulier magna religione pollebat : quæ apud Apostolum hoc donum promeruerat, ut mater apud illum vocaretur. Non enim putandum est, in istis salutationibus inaniter fieri per singulos quosque laudis et salutationis differentiam. Qui enim scit quia Christus loquitur in Paulo, certus est quod pro vitæ merito, alius quidem probus dicitur ab eo, alius charissimus, alius laborans in Domino, alius electus, ut hic Rufus (de quo nunc D sermo est) electus in Domino salutatur, et mater illius mater Apostoli dicitur, causa summæ dilectionis.

Salutate invicem in osculo sancto, id est in osculo non ficto, vel subdolo, quali osculo tradidit Judas Salvatorem ; vel quali osculantur incesti alios causa immunditiæ, quod osculum non castum vocatur, sed columbinum, et est sensus : Jam quia ego non sum præsens, ut vos possim omnes osculari, osculamini vos invicem, mei amoris causa, cum acceperitis hanc epistolam. Ex hoc loco aliisque similibus, mos traditus est Ecclesiæ, ut convenientibus fideles in ecclesia ad audiendum verbum divinum

missarumque celebrationem, post orationes osculo dilectionis suscipiant se invicem.

Rogo autem, vos, fratres, ut observetis eos qui dissensiones faciunt, id est, declinate ab illis qui discordias et rixas movent inter vos. Contra pseudoapostolos et Judæos non recte credentes loquitur ista.

Hujusmodi enim : subaudis homines, qui dissensiones generant inter vos discurrendo de domo in domum, adulantes et laudantes quosdam, aliis vero detrahentes, et concitantes unum adversus alterum per detractiones, non serviunt Christo, sed suo ventri : quia ideo adulantur aliis, et detrahentes aliis sunt, ut possint suum ventrem implere : et per dulces sermones et benedictiones seducunt corda innocentium. Ad hoc, inquit, prædicant, et dulces sermones adulationis et benedictionis proferunt, ut corda simplicium fratrum seducere possint, et innocentiam eorum auferre valeant.

Vestra enim obedientia, qua obedistis Evangelio venientes ad fidem, in omnem locum vestræ potestatis divulgata est ; hoc est quod in principio hujus Epistolæ dixit : Gratias ago Deo meo, quia fides vestra annuntiatur in universo mundo (Rom. 1). *Gaudeo igitur in vobis, o Romani, quia credidistis sicut et ego. Sed volo vos sapientes esse in bono, ut quidquid sapitis et intelligitis, totum opere studeatis implere ; simplices autem in malo, ut vitia et omnia quæ mala sunt vitetis et contemnatis.* Simile est hoc illi dicto, quod ad Corinthios scribit, dicens : *Malitia parvuli estote ; sensu autem, perfecti estote* (I Cor. XIV) ; ac si diceret aliis verbis : Bonum sapite faciendo, malum ignorete vitando, et ita in vobis implebitur quod subditur.

Deus autem pacis, quia pacem amat et pacem tribuit suis, conterat Satanam sub pedibus vestris velociter. Satanam in lingua nostra interpretatur adversarius, et potest in hoc loco significare diabolum et Neronem, qui Christianis adversabantur. Possumus etiam et omnia adversa per hoc nomen intelligere quæ animæ tendenti ad Deum resistunt et adversantur, quæ exorat Apostolus conteri et subjici potestati illorum. Deus pacis, cui pax placet, conterat hoc quod contrarium est paci, et dissensiones operatur. Quod autem dicit, sub pedibus, vel simpliciter accipiendum est sub potestate, vel etiam in brevi tempore et velociter.

Salutat vos Timotheus adjutor meus in prædicatione, et Lucius, et Jason, et Sosipater, cognati mei. Timotheum adjutorem suum dicit, omnesque simul cognatos appellat. Et quidem de Timotheo plenissime fertur in Actibus apostolorum (Act. XVI) quod fuerit ex Derben, filius mulieris viduæ fidelis, patre gentili. Ipse quoque Apostolus dicit, quod propterea rogaverit eum manere Ephesi, ut denuntiaret quibusdam ne aliter docerent, neque attenderent fabulis et genealogiis infinitis. Lucium autem quidam ipsum perhibent Lucam esse qui Evangelium Actusque apostolorum scripsit. Beatus enim Apostolus

non curat de proprietatibus nominum, pro eo quod soleant nomina interdum etiam secundum patriam declinationem, interdum etiam secundum Græcam Romanamque proferri. Jason ipse est cujus mentionem liber Actuum apostolorum facit. Sosipator ipse fuit filius Pyrrhi Berœensis.

Salutat vos Caius, hospes meus. Iste est Cains captivus, qui baptizatus est ab Apostolo, sicut dicit in Epistola ad Corinthios: *Gratias ago Deo meo quod neminem vestrum baptizavi, nisi Crispum et Caium* (I Cor. 1).

Saluto vos ergo Tertius, qui scripsi epistolam hanc in Domino. Tertius, proprium nomen est scriptoris credentis, qui Apostolo dictante hanc scripsit epistolam, cui concessit Apostolus suo nomine plebem Romanam salutare, et vocatur Tertius nomine, non numero.

Salutat vos Erastus, arcarius civitatis. Erastus arcarius erat civitatis Corinthiorum, id est princeps vel dispensator qui præerat arcæ ubi ponebantur census regis tributorum et vectigalium. Quod autem addidit: *et Quartus, frater*, proprium est nomen sicut et Tertius.

Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis. Amen. Gratia dicitur gratis data; et nomine gratiæ debemus intelligere quidquid boni gratis accipiunt electi a Deo, fidem videlicet, spem, charitatem, remissionemque peccatorum.

Ei autem honor in sæcula sæculorum, qui potens est confirmare in fide perfecta et in omni bono, juxta Evangelium meum, videlicet ut sic istis confirmati sicut monet Evangelium quod prædico, ut de eo nihil vobis desit. Quod autem subdit: *et prædicationem Jesu Christi*, ipsum est quod Evangelium, quia Christus illud prædicavit, *secundum revelationem mysterii temporibus æternis taciti*, id est absconditi. Æterna tempora, intellige sæcula immensa quæ præcesserunt mundi exordium, a cujus exordio homine creato potuit revelari mysterium sanctæ Trinitatis, et mysterium Dominicæ incarnationis, passionis et cætera talia; sed noluit tam venerabile mysterium omnipotens Pater nisi paucis innotescere, præsertim cum homo, neglecto Deo, se totum diabolo concesserit. Igitur a temporibus æternis quæ præcesserunt creationem mundi, et, ut ita dicamus, ex quo mundus cæpit esse, tacitum occultumque fuit mysterium sanctæ Trinitatis, quod nunc, in adventu Christi, patefactum est, ab ipso Christo, per Scripturas prophetarum, qui de illo mysterio aliquando apertis, aliquando obscuris prophetaverunt sermonibus, verbis gratia: Dixit Moyses (G. n. 1): *In principio creavit Deus cælum et terram, et Spiritus Dei ferebatur super aquas.* Ecce

Trinitas, sed non nisi a paucis intelligebatur. Quid dicit Christus? *Cum venerit Paracletus, quem ego mittam vobis a Patre meo* (Joan. xv); et alibi: *Baptizate omnes gentes in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti* (Matth. xxviii). De nativitate quoque illius dixit Isaias propheta: *Ecce Virgo concipiet et pariet filium* (Isa. vii). Natus est Christus de Virgine, patefecit mysterium propheticiæ Scripturæ. De sepultura etiam illius dicit idem Propheta: *Erit sepulcrum ejus gloriosum* (Isa. xi). Sepultus est Christus, patefactum est illud mysterium quod latebat. Quid plura? Surgens a mortuis, aperuit discipulis sensum ut intelligerent Scripturas. Illis intellectis et cognitis, cognoverunt mysterium jam esse completum et manifestum, quod antea latebat. Concordantibus enim et adimpletis in Christo de conceptione, nativitate, morte, atque ascensione mysteriis, et cæteris propheticiis annuntiationibus, nulla remanet jam dubitatio quin per prophetas patefactum sit mysterium, a sæculis et temporibus æternis occultum. *Secundum præceptum æterni Dei*, quia præcepit Filius Dei qui unius substantiæ est cum Patre et Spiritu sancto, dicens: *Euntes in mundum: prædicate Evangelium omni creaturæ, et baptizate omnes gentes in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti; ad obeditionem fidei in omnibus gentibus*, id est, ut omnes gentes obediant fidei et Evangelio ejus. Quod ergo dixit: *Et honor et gloria in sæcula*, manifestare voluit, subjungens:

Soli sapienti Deo cognito per Jesum Christum, id est Patri, et Filio, et Spiritui sancto, qui unius substantiæ sunt, et qui in Trinitate unus est Deus. Ideo autem dixit cognito per Jesum Christum, quia per illum est cognitus et manifestatus Deus Pater et Spiritus sanctus, mysterium videlicet Trinitatis. Sapiens autem Deus non ex accidenti vel accidenti dono, sicut Salomon, aut aliquis hominum, sed essentialiter dicitur sapiens et est, quia nihil est ei aliud esse quam sapientem esse; nec sapientem esse quam esse. Finis hujus Epistolæ in Græco apertior habetur, in quo scripta est Epistola. Nam quod dicit: *ei honor et gloria*, et postea addidit: *cui*, cum sufficeret quod præmissum habebat: *ei gloria*, inusitato nostræ locutionis genere usus est; et quod dixit: *in sæcula sæculorum*, morem sacræ Scripturæ tenuit, et immensitatem temporum per hoc voluit designare, et tale est ac si diceret: in omnia futura sæcula, honor et gloria sit omnipotenti Deo. *Amen* autem idcirco supposuit (quod est juramentum vel affirmatio in lingua Hebræa, Latina autem sonat verum), ut confirmaret omnia vera esse, quæ per totum textum hujus epistolæ ab scripta sunt.

IN EPISTOLAM I AD CORINTHIOS.

ARGUMENTUM.

Præcepto Domini Salvatoris admonitus Apostolus

Paulus, venit Corinthum, quæ est metropolis civitatis Achaïæ, provinciae Græcorum, ubi moratus

anno integro et mensibus sex; ibique constanter prædicavit Evangelium, tantum ut pene omnes ejusdem civitatis habitatores ad fidem Christi converteret. Sed postquam ipse discessit ab eis, multi illorum seducti sunt a Judæis et pseudoapostolis. Quod audiens Apostolus, scripsit eis hanc Epistolam ab Epheso, et misit per Timotheum, volens eos ad fidem Christi revocare, quia ad tempus ab ea recesserant, et reliquos confirmare.

CAPUT PRIMUM.

Paulus vocatus apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, subauditur Patris. De nomine Pauli, in Epistola ad Romanos prout melius cognoscere potuimus, auctoritate doctorum dicere studuimus, et quomodo ipse vocatus sit apostolus. In hoc autem quod dicit: vocatus apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei Patris, ostendit unam voluntatem esse Patris et Filii. Sicut enim unius substantiæ, unius majestatis atque potentiæ sunt Pater et Filius, ita unius voluntatis existunt, et qui vocantur a Filio, vocantur a Patre. Sicut Paulus per Filium vocatus est, ita a Deo Patre apostolus, id est missus et legatus, quia legatione Evangelii functus est. Quibus verbis percutit pseudoapostolos, necnon et Judæos, qui dicebant illum non esse a Deo vocatum Apostolum. Et Sosthenes, frater in fide, et in prædicatione, non tamen apostolus. Quare interponebat Apostolus nomina discipulorum suorum in suis Epistolis? Quod duas causas: sive ut majoris auctoritatis essent, secundum quod Dominus dixit: *In ore duorum vel trium testium stabit omne verbum* (Matth. XVIII), ne aliquis diceret, quia unius mendacio ista excogitata sunt; sive ut compleret quod ipse docebat, dicens in quodam loco: *Si cui revelatum fuerit aliquid sedenti, prior taceat* (I Cor. XIV). Nam quando dictabat Epistolas, discipuli ejus aderant in præsentia, et si forte alicui illorum aliter aut alia revelata essent per Spiritum sanctum quam ipse dicebat, quia idem Spiritus sanctus erat in discipulis, qui et in magistro, sicut ab illo dicebatur, ita ponebat in ordinem, non invidens bonus magister discipulis; et insuper nomen illius in exordio cum suo ponebat, quia quamdam partem ibi habebat.

Ecclesiam Dei, quæ est Corinthi. Generaliter ad omnem Ecclesiam, id est multitudinem Corinthiorum, scribit, quia carebant illi adhuc episcopo cui specialiter scriberet. *Sanctificatis in Christo Jesu*, id est per fidem Christi Jesu, per passionem ejus, per aquam baptismatis. *Vocatis sanctis.* Non ideo vocati sunt Corinthii ad Christum per Paulum quod sancti essent, sed ut sanctificarentur sancteque viverent. *Cum omnibus qui invocant nomen Domini nostri Jesu Christi.* Sacerdotum est invocare Dominum pro salute Populi, ut de ipsis dicitur in Veteri Testamento: *Vos invocabitis nomen meum, et ego benedicam eis* (Num. VI). Et in Psalmo: *Moses et Aaron in sacerdotibus ejus; Samuel inter eos qui invocant nomen ejus* (Psal. LXXXVIII). Hoc dupliciter potest intelligi:

A cum omnibus, subaudis sacerdotibus, qui invocant nomen Domini, vel cum omnibus Judæis credentibus, cum eis habitantibus, in omni loco ipsorum et nostro, subaudis salutem optamus. In omni loco ipsorum, id est ubicunque illi fuerint, qui apud illos sunt et apud nos, salutem optamus cum eis.

Gratia vobis sit, id est fides, remissio peccatorum et pax, qua reconciliamur Deo Patri per passionem Christi, a Deo Patre, et Domino Jesu Christo. Spiritus Sancti personam in donis suis accipitur, in remissione videlicet peccatorum et pace, quia Dominus discipulis promisit, inquit: *Vos autem baptizabimini in Spiritu sancto* (Luc. III). *Gratias ago Deo meo, id est gratias vel laudes refero Deo meo, semper pro vobis.* Cum dixit Apostolus: *Gratias ago Deo, id est laudes, non sine causa addidit meo.* Cum enim omnium creaturarum unus sit per naturam atque potentiam, eo quod sit Creator omnium illorum, tamen proprie dicitur Deus esse, qui merito fidei et justitiæ ejus cultores esse præbentur, sicut beati Pauli aliorumque apostolorum. Hinc, dicitur: *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Jacob* (Exod. III), per gratiam et vitæ meritum. Et quare dicitur se gratias agere Deo semper pro salute illorum, cum nemini hominum semper possit intentus esse orationibus aut gratiarum actionibus. Nam sicut in scripturis Patrum legimus, Apostolus ab hora prima usque ad quintam operi manuum insistebat; ab hora autem quinta usque ad decimam prædicationi operam dabat; post decimam vero iterum, procurabat pauperum peregrinorumque hospitalitatem, suique corporis necessitatem; per noctem vero orationi intentissime insudabat. Igitur propter nimiam assiduitatem, qua per singulos dies et noctes Deo gratias referebat, tam pro Corinthiis quam pro omnibus quos Christo acquisierat, dixit se gratias Deo semper referre pro illis: *in gratia Dei, subaudi Patris, id est pro remissione peccatorum, quæ data est vobis, subaudi gratis a Deo Patre, in Christo Jesu, hoc est per fidem Christi Jesu.* Illis enim tantummodo largitur Deus Pater gratiam suam, id est remissionem peccatorum, quos videlicet veraciter cognoscit credere in Filium suum; gratia dicitur gratis data. Et non immerito remissio peccatorum et fides gratia Dei appellantur, quia quidquid donorum habemus Dei gratia est: quoniam gratis nobis tribuitur nullis præcedentibus meritis.

Quod in omnibus divites facti estis in illo, hoc est in Christo. In quibus rebus illi erant divites effecti? in fide, in doctrina, in diversitate linguarum, in efficacia miraculorum. Istæ sunt divitiæ spirituales quibus ditantur electi. *In omni verbo, id est in doctrina Novi Testamenti; et in omni scientia, subaudis Veteris et Novi Testamenti, vel, ut ita dicamus, in omni sapientia et scientia, sive in intellectu Veteris et Novi Testamenti.*

Sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis. Testimonium Christi appellat Evangelium, in quo narrantur testimonia nativitatis Christi, miraculorum quoque necnon et passionis, resurrectionisque

ejus, et ascensionis ad cœlos, et adventus illius ad A
 judicium. Quæ testimonia Christus ante passionem
 suam prædixit, et omnia in morte sua confirmavit.
 Videamus unum testimonium ex multis, et conside-
 remus quomodo illud prædixit, et quomodo confir-
 mavit; longe ante passionem suam, dixit discipulis :
Ecce ascendimus Hierosolymam et consummabuntur
omnia quæ scripta sunt per prophetas de Filio homi-
nis, etc., usque dum ait, et die tertia resurget
(Luc. XVIII). Sic omnia, illo veniente Hierosolymam,
 completa sunt, quia traditus est gentibus, Pilato sci-
 licet, et militibus ejus illus est, occisus, et die
 tertia resurrexit. Unde dicit Apostolus : Sicut testi-
 monium Christi, id est Evangelium, confirmatum est
 in vobis, hoc est, creditum est a vobis, et confirma-
 tum in vestris cordibus, quia omnia creditis vera B
 esse quæ ibi continentur. *Ita ut nihil vobis desit in*
ulla gratia, id est neque in fide, neque in doctrina,
 neque in diversitate linguarum, neque in virtute mi-
 raculorum. Quæstio oritur in hoc loco : si Corinthii
 divites erant facti in omni verbo et in omni scientia,
 et si tanta gratia erant repleti, ut nihil eis deesset
 gratiæ, sicut in sequentibus dicitur, quare apostolus
 in subsequentibus hujus epistolæ locis dicat illos
 contentiosos esse, et insuper addat, ad verecundiam
 vestram dico? Quæ hoc modo solvitur : Sicut in om-
 nibus ecclesiis duo sunt genera hominum, bonorum
 scilicet et malorum, ita apud Corinthios tunc tem-
 poris erant. Primum ergo, Apostolus a laudibus cœ-
 pit et gratiarum actione, alloquens eos qui in fide
 bonisque operibus perfecti erant, abundantes divi- C
 tiis spiritualibus, ut ipsi semper in melius profice-
 rent, sicque postmodum fortiter cœpit redarguere
 illos qui in fide errabant, dissensionesque semina-
 bant, more peritissimi medici agens, qui vulnus se-
 candum videns, sed ægrum timidum esse conspi-
 ciens, diu palpat sana membra, subitoque percutit :
 more etiam arietis, qui primum humiliato capite
 incedit, sed postmodum fortiter ferit. Primum enim
 laudavit bonos, et deinde percussit malos. Verecundæ
 etenim mentes, nisi fuerint palpano reprehensæ, ita
 ut ex aliis rebus audiant quod in consolationem su-
 mant, per increpationem duram protinus ad despera-
 tionem cadunt. *Expectantibus revelationem Domini*
nostri Jesu Christi. Revelatio manifestatio est,
 Christus ergo modo absconditus est quodammodo, D
 et non apparet, quia non videtur a nobis nisi men-
 te. Videbitur autem in die judicii, quando se mani-
 festabit omnibus hominibus tam electis quam re-
 probis, sicut dicit Scriptura, imo Propheta per
 Scripturam : Videbit omnis caro salutare Dei, et
 tunc dabit electis gloriam quam eis promisit, et
 vitam sine fine mansuram ; unde Apostolus alias :
Mortui, inquit, estis peccato et vita vestra abscondita
est cum Christo in Deo. Cum autem Christus appa-
ruerit vita vestra, tunc et vos apparebitis cum ipso
in gloria (Col. III), quia eritis sicut angeli Dei in
 cœlo, et quod majus est : *Similes ei erimus, quo-*
niam videbimus eum sicuti est (II Joan. III). Qui et

confirmabit vos, id est roborabit in sua fide et in
 bonis operibus, *usque in finem,* id est usque ad
 diem mortis vestræ, vel usque ad diem judicii, *sine*
crimine. Non dicit sine peccato, sed sine crimine,
 id est sine capitali peccato, quod a regno cœlorum
 separat. Nam nullus homo est super terram qui fa-
 ciat bonum et non peccet, aut in verbo, aut in cogi-
 tatione. Unde et Joannes ait : *Si dixerimus quia*
peccatum non habemus, nosipsos seducimus, et veritas
in nobis non est (I Joan. I). Quod autem dicit : con-
 firmabit vos usque in finem, hoc exposuit, subne-
 ctens : *In die adventus Domini nostri Jesu Christi,*
 quando ipse veniet reddere unicuique secundum
 opera sua. Duæ autem sunt vocationes : una est quæ
 fit singulis hominibus, quando ab hac vita per mor-
 tem corporis transeunt vocati a Domino : altera erit
 generalis in die judicii, quando omnes, tam boni
 quam mali, ad judicium vocabuntur ; et quos in ista
 prima vocatione invenerit Deus omnipotens bene la-
 borantes, illos utique in secunda non vocabit ad hoc
 ut damnet cum reprobis, qui audituri sunt : *Ite,*
maledicti, in ignem æternum, sed potius ut remu-
 neret cum electis, quibus dicturus est : *Venite, be-*
nediti Patris mei, percipite regnum vobis paratum
ab origine mundi (Matth. xxv). In omnibus enim ve-
 rax apparebit, sicut sequentia manifestabunt.

Fidelis Deus, per quem vocati estis in societatem
Filii ejus Jesu Christi. Fidelis Pater dicitur, quia
 verax est et completor sui sermonis. Promisit enim
 Abrahæ daturum se illi terram peregrinationis suæ,
 et quod in semine ejus benedicendæ essent omnes C
 gentes, id est in Christo, complevitque illud sicut
 modo cernimus. Promisit nobis per Filium suum re-
 gnum cœlorum ; verax apparebit utique quia dabit
 illud nobis, si permanserimus in fide ejus. Societa-
 tem hic, secundum Ambrosium, fraternitatem debe-
 mus accipere. Fidelis, inquit, Deus Pater et verax
 est, qui dabit omnia bona patriæ cœlestis, per quem
 Deum Patrem vocati estis in societatem, id est in
 fraternitatem Filii ejus Jesu Christi, ut simus fratres
 Jesu Christi et filii ejus, non per naturam, sed per
 adoptionem. Per Filium suum vocavit nos ad fidem
 suam, ut sit ipse nobis Pater, et simus nos fratres
 Filii ejus. Quicumque enim in Deum veraciter credit,
 ejusque voluntati obtemperat, ipse utique frater Do-
 mini nostri Jesu Christi est, non per naturam, sed
 per gratiam adoptionis, sicut ipse dicit in Evangelio :
Quicumque fecerit voluntatem Patris mei, qui in cœlis
est, ipse meus frater, soror, et mater est (Matth. vii) ;
 et ad mulieres post resurrectionem : *Ite, inquit,*
nuntiate fratribus meis (Matth. xxviii).

Obsecro autem vos, fratres, per nomen Domini nostri
Jesu Christi, ut id ipsum dicatis omnes, et non sint in
vobis schismata. Hactenus laudavit illos qui perman-
 serunt veraciter in fide, amodo vero ex hoc loco inci-
 pit redarguere illos, qui divisiones (quæ schismat
 a
 græce appellantur) seminabant, dicentes se potius
 filios hominum a quibus baptizabantur, sicut s
 quentia manifestant, quam filios Dei. Quapropter

postolus : Obsecro vos, fratres, per nomen Iuvatoris, per quod salvati estis, ut id ipsum nomen, subaudis quod ego dixi superius, Dei estis, non dicentes vos filios alicujus dei. *Sitis autem perfecti in eodem sensu et scientia*, quod unum est; id est in eodem manete, quem me accepistis et dicite vos Dei, sicut dicebatis quando a vobis discede.

Id est relatum est enim mihi de vobis mei, ab his qui sunt Chloes, quia contenti inter vos. Chloes locus est, et tale est et : ab his qui sunt Antiochiæ, aut ali-

lem sum Pauli, subaudis filius, vel baptizatus. Apud Corinthios emergerant hæreses, scilicet Apostoli; maxime hi qui ex circumcisi erant Judæi credentes, qui quoscunque baptizatos esse dicebant filios, baptizantes eos suo, et illi qui ab eis baptizabantur gaudebant appellari filios esse illorum a quibus baptizabantur; credentes vero, qui erant fidei Apostoli tenentes, dicebant : *Ego sum Paulus*, utique bene dicebant, quia sic est factum. Similiter factum est quodam tempore, cum exierunt Donatus et Novatianus, hæreses, quoscunque poterant ab Ecclesia expellebant, rebaptizabant, et dicebant suos esse filios : dicebant se appellari Donatistas et Novatianos. Apostolus, ut comperit talia geri apud Corinthios, scripsit eis ista quæ dicuntur hic, error non ostendens, sed nomina auctorum non mutavit enim in suam et in aliorum fidelium personam ista transferre, quam illos posteriores efficerentur. Si enim ita esset ut dicerent, ut omnes a quo baptizabantur illius essent, ut si ejus baptismo baptizati, quot essent, tot essent baptismata, cum unum sit nomen Christi, sicut unus Deus et una fides. Donatus ministerium quidem tingendi corpora fidelibus, gratiam autem baptizandi, id est mittendi nulli tribuit, sed sibi proprie sicut Joannes dicit de eo turbis (*Joan. 1*) : *potest baptizare in Spiritu sancto*, et iterum : *Et ait Joannes, nesciebam eum*, id est, nesciebat potestatem baptizandi sibi esset reservari. *Qui misit me baptizare*, Deus Pater videtur mihi dixit : *Super quem videris Spiritum sanctum, et manentem super eum, hic est qui baptizat in Spiritu sancto*. Intantum ergo retinuit potestatem baptizandi, ut sicut dimittimus omnia peccata, qui a sancto et innocente baptizantur in aqua, ita et illi qui a peccatore et auctore in nomine sanctæ Trinitatis illud nomen enim vitæ baptizantis sive agentis, et nec obest in hac parte illi qui baptizantur.

Id est Christus, subaudis, si ita est ut dicimus affirmative neque interrogative hoc legen-

dum est, sed suspensa voce. Christus quodam modo dicitur divisus esse, quando honorem et gloriam ejus, quam sibi proprie ipse retinuit, hæretici inter se patiuntur dividentes ejus baptismum. Similiter hæretici dividebant Christum, quando aliqui dicebant illum verum corpus non habuisse, sicut Manichæi : quidam non habuisse animam, ut Apollinaristæ, quidam minorem Patre, ut Arius. *Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est?* subaudis non, et est sensus : in illius nomine debetis baptizari, et in illius baptismo debetis credere vos posse salvari, qui pro vobis crucifixus est. *Aut in nomine Pauli baptizati estis?* Hic ponit se Apostolus pro omnibus illis, in cujus nomine se dicebant esse baptizatos, ideoque a se cepit, ne forte dicerent illi hæretici : Idcirco Paulus talia prohibet ne aliquis dicat se nostro baptismo baptizatum, et nostrum filium esse, ipse sibi vendicet omnem honorem.

Gratias ago Deo meo, quod neminem vestrum baptizavi, nisi Crispum et Caium, qui fuerunt primitiæ Achaïæ. Baptizavit quidem Paulus tanquam minister, non tanquam ipsa potestas; et idcirco ipse gratulabatur quod plurimos illorum non baptizaverat ut, quia error sub hac re cœperat oriri, si ipse plurimos baptizasset, multo magis ex ejus nomine auferetur error, et dicerent : Ego sum Pauli.

Baptizavi autem et Stephanæ domum. Nobilis matrona Stephana exstitit, cujus familiam baptizavit Apostolus. Utrum vero ipsam baptizaverit an in infidelitate permanserit, ignoratur.

Non enim misit me Christus baptizare, sed evangelizare. Magis electus est Apostolus ut evangelizaret quam baptizaret : quia plus est evangelizare quam baptizare. Omnis enim qui evangelizat potest et baptizare; sed non omnis qui baptizat idoneus est et evangelizare. In episcopo omnium ordinum dignitas est. Caput est enim cæterorum membrorum; et Apostolus qui pontifex erat, omnes gradus ecclesiasticos habebat. Ideoque et baptizare et evangelizare poterat, sed maxime prædicationi insistebat, sicut alii apostoli. Discipuli vero ejus baptizabant, sicut legimus (*Act. x*), quod Petro veniente ad domum Cornelii, postquam cecidit Spiritus sanctus super omnem domum ejus, præcepit eos Petrus a suis discipulis baptizari. In primordio etenim fidei omnes baptizabant, et non solum viri, sed etiam feminae, si quando necessitas imminerebat. Sed ne tantum ministerium vilesceret, aut non recte a simplicioribus impleretur, crescente numero fidelium per universas civitates et villas, decretum est a sanctis patribus, ut episcopi tantum et presbyteri baptizarent, et si necessitas fuerit, diaconi. *Non in sapientia verbi*, subaudis misit me Christus evangelizare, ut non evacuaretur crux Christi, id est, ut non annihilaretur passio crucifixi Christi. Hæretici et philosophi prædicabant in sapientia verbi, hoc est culto et polito sermone, ut placerent suis auditoribus, et ipsi apparerent docti : vel etiam in sapientia verbi prædicabant, quia ea quæ mundus, id est amatores hujus mundi

et philosophi humanæ sapientiæ, stulta putant, non prædicabant illi. Verbi gratia : Christi nativitate ex Virgine, mortem, et resurrectionem, quæ omnia illi denegabant, dicentes non posse aliquid gigni, nisi ex commistione alterius seminis : et Deum, qui spiritus est, non esse hominem factum, neque Filium Dei mori potuisse, sed quando voluit apparuit, et quando noluit recessit, neque resurrexit, quia non mortuus est. Ista omnia philosophi et hæretici, quia per humanam sapientiam penetrare non poterant, dicebant mendacium esse, et annihilabant passionem Christi. Sed Apostolus prædicabat simplicibus verbis Christum esse natum de Virgine, mortuum et resurrexisse, ut auditores ejus intelligere possent quæ loquebatur. Quicumque enim fidem Christi verbis vult exornare, non Dei gloriam, sed propriam quaerit.

Verbum enim crucis pereuntibus quidem stultitia est ; his autem qui salvi fiunt, id est nobis, virtus Dei est. Quid est quod dicit verbum crucis ? Crux quæ inanimata et insensibilis res est, quomodo potest loqui verbum Dei ? Verbum crucis dixit, id est Evangelium et prædicationem crucifixi Christi : in infidelitate namque manentibus et non intelligentibus virtutem Dei et sapientiam, stultitia est Filium Dei dicere crucifixum ; credentibus vero et fidem habentibus quod per passionem sunt redempti, virtus Dei est ipsa passio, quia per illam merentur salvari.

Scriptum est enim, in Isala (Isa. xxix) : Perdam sapientiam sapientium, et prudentiam prudentium reprobo. Modo sapientiam quam ipse Deus dat, perdit sive reprobat, sed humanam quam ipsi homines sibi adinveniunt Deo permittente, dialecticam videlicet, cæterasque artes per quas sperant sapientes esse, illam ad nihilum deducit, et stultam esse manifestat.

Ubi sapiens ? ubi scriba ? Hoc ad Judæorum sapientes, scribas videlicet et Phariseos, pertinet, *ubi inquisitor vel conquisitor hujus sæculi ?* Hoc ad philosophos pertinet gentium, qui de sapientia conquirebant et de cæteris occultis et abditis rebus, et de naturis creaturarum, et maxime ad astrologos, qui cursu et moderatione duodecim signorum, solis quoque et lunæ, et quinque planetarum, dixerunt omnia quæ in terris aguntur consistere, et Deum non curare de his quæ in terris aguntur, neque de hominibus, neque de animantibus. De his ergo dicit Apostolus : *Ubi sunt modo sapientes et scribæ Judæorum ? et ubi sunt philosophi gentium et astrologi ? In Ecclesia nullum habent locum. Nonne stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi ?* id est : nunquid non fecit, id est demonstravit Deus stultam esse sapientiam amatorum mundi et philosophiam, dum complevit opère quod illi denegabant ? Utique illi negabant posse aliquid gigni, nisi commistione maris et feminæ. Deus autem omnipotens ostendit sapientiam illorum non esse veram ; dum Filium suum constituit nasci ex virgine, sic etiam resuscitavit eum a mortuis, licet illi negarent resurrectionem.

Nam quia non cognovit mundus ; id est amatores mundi et philosophi, *per sapientiam suam mundanam Deum Patrem, in Dei sapientia, id est in Filio, qui est sapientia Dei Patris ; placuit Deo ;* subauditur Patri, *per stultitiam prædicationis, id est per prædicationem Evangelii, quam illi stultitiam dicebant, salvos facere credentes.* Sensus hujusmodi est : quia sapientes istius sæculi, confidentes in sua sapientia humana, noluerunt credere in Christum, qui est sapientia Dei, neque in illo etiam noluerunt cognoscere Deum Patrem, vel quia noluerunt credere verum esse quæ in sapientia Dei erant, id est Evangelio, permisit eos Deus perire in sua incredulitate, et placuit ei per illam prædicationem quam illi putabant esse stultitiam, salvos facere illos qui credere voluerunt.

Quoniam et Judæi signa petunt, in hoc quod credunt Deo omnia possibiliâ esse, quaerunt semper signa quomodo illud factum sit, de quo sermo agitur. Sic fecit Abraham, quando dixit ad Deum (Gen. xv) : *In quo scire potero quod daturus est mihi terram hanc in possessionem, sic Gedeon et alii plurimi.* Et *Græci sapientiam ;* subaudis humanam, quaerunt, id est philosophiam. Quia septem liberales artes apud illos præcipue viguerunt, ideo pro nihilo ducunt simplicem doctrinam fidelium.

Nos autem prædicamus Christum crucifixum : Judæis quidem scandalum, id est rixam et contentionem, gentibus autem stultitiam. Apostolis prædicantibus mysteria humanitatis Filii Dei, videlicet quomodo natus est ex Virgine, quomodo miracula multa fecit, quomodo Judæi Christum crucifixerunt innocentem, quomodo ipse resurgens ascendit ad celos, scandalizabantur Judæi, id est, rixabantur sive contendebant, dicentes nullo modo esse verum ut virgo pareret, ut ipsi Dei Filium interfecissent, sed magnum quemdam a cujus discipulis dicunt inventa esse illa, quæ in Evangelio de ejus resurrectione et ascensione referuntur, quæ omnia denegant vera esse. Dicunt inter cætera : Christus, quem dicitis vos jam venisse per Virginem, nondum venit, quia nobis promissus est : nec nascetur ex Virgine, sed David resurget, et ipse erit noster Messias. Similiter philosophis gentium stultum visum est ut Filius Dei, qui est auctor vitæ, pro hominibus moreretur : et dum ea audiebant prædicari de Christo, quæ ratio mundana et philosophorum sapientia penetrare non poterat, constricti stultitiam esse illud dicebant. Ipsi enim dicebant virginem non posse sine semine viri parere, et resurrectionem negabant. *Ipsis autem Judæis vocalis, subaudis ad fidem Christi, et Græcis, id est gentilibus similiter prædestinatis ad vitam et credere volentibus, Christum Dei virtutem, et Dei sapientiam, subaudis prædicamus esse.* Christus virtus Dei est Patris, quia per illum Deus Pater omnia fecit, ipse est etiam sapientia ejus, quæ dicit per Solomonem : *Ego sapientia ex ore Altissimi propterea primogenita (Eccl. xxiv) ;* et de qua Psalmista ad Deum Patrem : *Omnia, inquit, in sapientia fecisti*

(Psal. ciii), id est per Filium. Ipse enim recte dicitur Sapientia et Verbum Patris, quia per illum Deus Pater semetipsum manifestavit hominibus; verbi gratia: sicut homo per verbum suum manifestat voluntatem suam. Unde ipse Filius dicit in Evangelio: *Pater, manifestavi nomen tuum hominibus* (Joan. xvii).

Quia quod stultum est Dei, id est quod stultum ab hominibus putatur, sapientius est hominibus; id est, humanam sapientiam transcendit, et est sensus: Quod homines stultum putant esse, ut Deus omnipotens Pater Filium suum ad passiones, ad mortem perferendam mitteret in mundum, omnem sapientiam philosophicam transcendit; et quia penetrari ab ipsis non potest, stultum dicunt esse, et nolunt credere, non quia vere stultum est, sed sapientius omni sapientia mundana; et quod infirmum est Dei, fortius est hominibus, id est quod illi putant et dicunt infirmum esse, quod Filius Dei potuisset mori, fortius est omnibus hominibus, et omnium fortitudine gigantum. Quomodo? quia mortem quam gigantes evadere non potuerunt, infirmitas crucifixi Christi superavit. Quamobrem infirmum Dei, quod illi dicunt esse infirmum, non est infirmum, quia infirmitas Christi magna victoria est. Superavit enim diabolum, superavit mortem.

Videte, id est considerate, et in vobis ipsis probate, enim invocationem vestram, subaudis qua vocati estis ad fidem Christi, quia non multi sapientes, subaudis a Deo vocati sunt ad fidem predicandam, et Evangelium, et cætera usque ad id quod sequitur: Sed quæ stulta sunt mundi, elegit Deus ut confundat sapientes, id est piscatores, et pauperes, atque idiotas, quos potentes hujus sæculi et philosophi stultos deputabant, et pro nihilo ducebant: et infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia: id est ut mendaces ostendat, et erubescere faciat philosophos et potentes hujus sæculi. Apostolus appellat infirma mundi, vel quia stulti videbantur sapientibus hujus sæculi, et infirmi sensu atque intellectu mundano; vel propter infirmitatem Filii Dei quem predicabant. Videamus quomodo per ista infirma mundi ostendebat mendaces, potentes, et fortes hujus sæculi, et quomodo faciebat eos erubescere; prædicantibus apostolis mysteria humanitatis Filii Dei, dum a philosophis contradicerentur omnia quasi mendacia, præcipiebant apostoli afferri mortuos duos, sive quinque, vel etiam amplius; et dum eos per invocationem Filii Dei crucifixi suscitabant, apparebant philosophi et potentes mundi mendaces, et illi veraces. Et ignobilia mundi, id est, quæ sine nomine dignitatis erant, et contemptibilia, id est despicabilia, elegit Deus, apostolos videlicet, qui despectui habebantur, et ea quæ non sunt, subaudis elegit eosdem scilicet apostolos qui nullius dignitatis vel utilitatis a philosophis et potentibus hujus sæculi videbantur esse, ut ea quæ sunt destrueret, id est ut illorum sapientiam evacuaret, qui apud se aliquid videbantur esse. Et quare

A elegerit infirma mundi et non fortia, manifestat ex parte, dum subdit:

Ut non gloriatur omnis caro, id est omnis homo, in conspectu ejus. Sapientes et potentes non possunt gloriari, quia non sunt ab eo vocati propter suam sapientiam aut divitias: nec habent sapientiam divinam et divitias spirituales. Apostoli non possunt gloriari, quia gratis quidquid habent, sine suis meritis a Deo perceperunt; et non possunt gloriari propter sapientiam suam et divitias se esse electos.

*Ex ipso autem vos estis in Christo Jesu. Ex ipso, id est Deo Patre, estis, quia ab ipso creati estis: vel ex ipso estis in Christo, id est, ex Deo Patre factum est ut in Christum crederetis, et firmi sitis in fide Christi Jesu. Propositum enim et dispositio Dei Patris fuit, ut per Christum veritatem et misericordiam ejus cognosceremus. Qui, subaudis Jesus Christus, factus est nobis sapientia a Deo Patre. Non debemus pueriliter intelligere Filium Dei secundum divinitatem esse factum, sed genitum a Deo Patre ante omnia sæcula, licet secundum humanitatem factus sit in utero virginali opere Spiritus sancti; sed ita est intelligendum: Factus est nobis sapientia, id est, factus est ut nobis esset sapientia, et nos faceret sapientes. Tale quid in Psalmo habetur: *Factus est mihi Dominus in refugium* (Psal. xciii), quod nihil est aliud nisi, factus est, ut in illo refugium haberemus. Et in propheticiis libris: Factum est Verbum Domini ad Joel et ad Osée, id est, factum est ut loqueretur Verbum Domini ad Joel: Verbum enim Domini non est actum, sed genitum. Dicamus et aliter: Factus est nobis sapientia a Deo Patre, id est, ille qui est genitus ante omnia sæcula, factus est homo, ut nos faceret sapientes. Simili modo factus est nobis. Et justitia, quia nos justificat, et sanctificatio, quia sanctos nos facit, et sanctificat nos per baptismum, et redemptio, quoniam sanguine suo nos redemit. Et hoc quare?*

Ut quemadmodum scriptum est, subaudis in Jeremia, Qui gloriatur, in Domino gloriatur. In Domino, et non in se gloriatur, qui bonum omne quod habet a Deo peperisse fatetur sine suo merito, ideoque non quærit gloriam propriam et laudem, sed illius a quo quidquid habet accepit.

CAPUT II.

Et ego, cum venissem ad vos, fratres, veni non in sublimitate sermonis, id est in facundia eloquentiæ, aut sapientiæ mundanæ, quia nihil vobis per humanam sapientiam polito sermone prædicavi: Annuntians vobis testimonium Christi. Testimonium Christi est Evangelium, quia ibi sunt testimonia incarnationis ejus, passionis, mortis, resurrectionis ascensionisque ad coelos, et adventus ad judicium.

Non enim judicavi me scire aliquid inter vos, nisi Jesum Christum, et hunc crucifixum. Quod nihil aliud est quam: Nihil vobis aliud prædicavi, nisi Jesum Christum crucifixum. Quæstio oritur in hoc loco. Cum in subsequentibus dicat: Tradidi enim

vobis in primis quod et accepi quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris; et quia resurrexit tertia die, loquens de mysteriis humanitatis ejus, quare modo dicat non alia se prædicasse, nisi Jesum Christum crucifixum, id est passionem ejus? Quæ hoc modo solvitur: Quia in hoc quod dicit Christum Jesum crucifixum, comprehendit omnia mysteria pertinentia ad humanitatem ejus. Ille enim crucifigitur, qui ante nascitur; ille moritur, qui crucifigitur; ille sepelitur, qui moritur; ille resurgit, qui mortuus fuerat; ac si diceret aliis verbis: Quia vos idonei non eratis ad capienda alta mysteria Divinitatis Christi, licet multa sapientia in me esset, judicavi sive statui, et decrevi in animo meo ea tantummodo mysteria vobis prædicare, quæ ad humanitatem Jesu Christi pertinent, et quæ vos penetrare possetis.

Et ego in infirmitate, subaudis corporis, et timore mentis, et tremore multo membrorum fui apud vos, o Corinthii! Forsitan veniens Apostolus Corinthum, infirmatus est corpore, et timebat nimium, ne in ipsa infirmitate positus interficeretur a pseudoapostolis, quibus contraria prædicabat; et timebat ne Corinthii, ab ipsis pseudoapostolis decepti, recederent a rectitudine fidei quam ab ipso perceperant. Vel aliter: in infirmitate sensus fuit apud illos, quia quodammodo infirma videbatur ejus sapientia dum propter infirmitatem auditorum, et tarditatem sensus eorum non manifestabatur plenissime; in timore etiam et tremore erat timens interfici (ut diximus) ab hæreticis et pseudoapostolis.

Sermo meus et prædicatio mea, subaudis fuit, non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis; id est non philosophica et culto sermone prædicavi vobis Christum, ut vos deciperem et deluderem per obscuritatem verborum, sicut philosophi faciunt, sed in ostensione Spiritus et virtutis, id est in exhibitione miraculorum, quæ per virtutem Spiritus sancti operabar, confirmabam meam sententiam vel prædicationem, quia quod docebam et prædicabam verbis, miraculis roborabam, et ostendebam vera esse: quod philosophi vestri et pseudoapostoli non poterant agere. Hoc autem idcirco faciebam, ut fides vestra non sit in sapientia hominum, humana tantummodo sapientium, sed in virtute Dei, hoc est in virtute miraculorum probetur.

Sapientiam autem divinam loquimur inter perfectos in fide et sensu, qui valent eam capere. Perfectos hic appellat apostolos aliosque credentes, qui intantum etiam profecerant in fide, ut socii essent et adjuutores in officio prædicationis, sicut erat Timotheus, Titus, Sosthenes, aliquando quamplurimi, et est sensus: Nos quidem habemus sapientiam divinam, sed vos non potestis eam capere neque tunc poteratis, quia adhuc parvuli probamini esse in sensu. Sapientiam vero non hujus sæculi, id est, mundanam sapientiam non loquimur, qua utuntur amatores hujus sæculi, neque sapientiam principum hujus sæculi, loquimur, id est philosophorum, qui destruuntur.

tur. Quomodo destruuntur philosophi et potentes hujus sæculi? Per mortem corporis rediguntur in pulverem, et destruitur, sive annihilatur eorum sapientia. Destructus est Plato, et Aristoteles per mortem, et eorum sapientia in Ecclesia pro nihilo ducitur; vel etiam tunc destruebantur illi eorumque sapientia, dum quod illi per humanam sapientiam edocti, dicebant nullo modo posse fieri, Deus omnipotens per apostolos ostendebat verum esse; verum gratia: negabant illi quod Filius Dei esset natus ex virgine sine semine viri, eo quod humana natura hoc non admitteret; dum per invocationem ejusdem Filii Dei apostoli mortuos suscitabant, evacuabatur et destruebatur eorum sapientia, et ipsi stulti reputabantur. Si ergo apostoli sapientiam humanam non loquebantur, quid prædicabant? Hoc Apostolus exponit:

Sed loquimur, inquit, Dei sapientiam, quæ abscondita est in mysterio, id est in obscuritate intelligentiæ. Sapientiam hic duobus modis possumus intelligere: Evangelium Christi videlicet, ubi inerrabilis sapientia latet; vel, quod melius est, sapientiam substantialem, quæ est Verbum Dei Patris, quæ loquitur per sapientiam: Ego sapientia ex ore Altissimi prodii primogenita (Eccli. xxiv). Istam ergo sapientiam loquebantur apostoli, quia ipsa loquebatur per illorum ora, et ipsam prædicabant illi. Sed si abscondita erat, quomodo loquebantur illam? philosophis utique et potentibus hujus sæculi erat abscondita, et illis erat manifestata per seipsam. Unde sequitur: Quam sapientiam, id est Christum, prædestinavit Deus Pater secundum humanitatem, ante sæcula in gloriam nostram, id est ad glorificationem nostram, qui credidimus per illum redempti et mundati a peccatis, ut glorificari mereamur adhuc. Igitur ante omnia sæcula prædestinavit Deus Pater hominem assumendum a Verbo, ut esset verus Filius Dei, et nos per illum glorificaremur. Unde Apostolus in Epistola ad Romanos ait: Qui prædestinatus est Filius Dei in virtute (Rom. i). Sequitur:

Quam sapientiam nemo principum hujus sæculi cognovit. Principes hujus sæculi dupliciter intelligendi sunt in hoc loco: principes hujus sæculi, id est Octavianus, Tiberius, Herodes, Pilatus, scribæ, et Pharisei, sacerdotesque Judæorum, non cognoverunt Christum esse Filium Dei, quia videntes illum hominem esse, videntes eum fatigari, sitire, esurire, non putabant esse Deum: unde Petrus: Scio, inquit, fratres, quia per ignorantiam hoc fecistis, sicut et principes vestri (Act. iii). Quid ergo: si per ignorantiam servi occiderunt Filium Dei, nunquid immunes sunt apostoli? Absit ut peccatum eis non ascribatur, quia per opera miraculorum poterant cognoscere operatorem, quoniam, nisi Filius Dei esset, nequaquam talia facere posset quæ nemo ante eum alius fecit. Unde ipse dicit: Si non venissem et locutus fuisset eis, et opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum incredulitatis, non haberent (Joan. xv). Et quid sequitur: Nunc, inquit,

excusationem non habent de peccato suo. Et quamvis Deum esse nescirent, tamen, quia rem impiam faciebant et injustam, innocentem damnantes, non erant nescii. ideoque rei tenentur. Alio modo: principes hujus sæculi possumus intelligere aereas potestates, dæmones videlicet per hunc aerem discurrentes, de quibus ipse dicit in Epistola ad Ephesios: *Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates tenebrarum harum, contra spiritalia nequitiae in caelestibus* (Ephes. vi): de quorum principe Dominus ait (Joan. xii, xiv): *Nunc princeps hujus mundi ejicietur foras; et, Venit princeps mundi hujus, in me nihil invenit. Quamvis enim Marcus evangelista dicat de dæmonibus* (Marc. i): *Sciebant, inquit, illum esse Christum et ipsa dæmonia, subaudis dicunt: scimus quia tu es Filius Dei; tamen non veraciter poterant credere illum esse Filium Dei, videntes illum iterum post facta miracula esurire, sitire, fatigari. Sciebant quidem illum esse promissum in lege, sed nesciebant quod potestatem, quam in hoc mundo tenebant, per illum essent amissuri et quod tantæ potentiae esset futurus. Quapropter subjungit Apostolus de utroque ordine principum.*

Si enim cognovissent, subaudis principes hujus sæculi, illum esse Filium Dei, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. Dominus gloriæ Verbum Dei Patris est, per quod glorificatur Deus Pater, quia per illud omnia fecit. Sed quærendum est studiosissime, si gloria Dei Patris Verbum ejus est: quomodo ipse Dominus gloriæ qui spiritus est, potuit crucifigi? Christus Filius Dei ex duabus substantiis consistit, divina scilicet et humana in unitate personæ. Divinitas ergo Verbi quæ genita est a Deo Patre ante omnia sæcula, a tempore conceptionis illius hominis quem assumpsit in utero virginali, in eodem homine plenissime mansit, et eadem gloria et potestas, quæ erat in Verbo, cœpit habitare in homine, et factus est ipse homo gloria Dei Patris, sicut ei Deus Pater dicit: *Exsurge, gloria mea, de sepulcro* (Psal. lvi). Et non solum gloria Dei Patris est ipse homo, sed etiam Deus est. Si enim Verbum caro factum est, id est, si Deus homofactus est, utique et homo Deus factus est. Et tamen hoc est diligentissime attendendum, quia licet Judæi et principes hujus sæculi Deum persequenter, tamen in forma servi crucifixus est ipse, quia erat Dominus gloriæ, et Divinitas impassibilis mansit. Videamus ex hoc aliquam similitudinem. Rutilante sole, et ex clara lampade fundente lumen, radius et splendor ejus illustrat et perfundit arborem; dum ergo ad eundem arborem homines cum securibus incidendam, nunquid erigendo et deponendo secures incidunt radios solis, licet arborem incidant? Sic utique sicut impassibilis manet radius solis, licet semper videatur, ferit insuper arborem quam illustrat; ita illius divinitas, quæ omnia implet, impassibilis mansit, quamvis ille quem replebat in cruce passionem sufferret. Multa possent ex hoc dici, sed ista

PATROL. CXVII.

A pauca dicta nobis sufficiant tenentibus firmissime, quia si dæmones Christum esse Filium Dei cognovissent, qui Dominus gloriæ et majestatis per quem Deus Pater glorificatur, nequaquam ad crucifigendum cum Judæos ac milites Romanorum compellerent. Ipsi enim illum crucifixerunt qui ad crucifigendum suaserunt, et ipsi principes Judæorum et milites nequaquam illorum suasionibus obedirent ad hoc ut crucifigerent, si Filium Dei esse veraciter crederent.

Sed, sicut scriptum est in Isaia: Quod oculus corporis non vidit, quia non est corpus neque color; nec auris corporis audivit, quia non est sonus; nec in cor hominis humana sapientis ascendit, quia cor, id est intellectus hominis, illuc debet ascendere; quæ præparavit Deus his qui diligunt eum, id est, qui eum non offendunt corde, verbo, et opere.

Nobis autem, apostolis et credentibus in se, revelavit Deus per Spiritum suum, id est Spiritum sanctum, quod non revelavit dæmonibus, neque philosophis humana sapientibus. Spiritus enim sanctus qui est in nobis omnia scrutatur, id est, omnia secreta investigat, et non solum secreta cordium, sed etiam profunda, subaudis mysteria Dei, et præscientiam illius, quia unius substantiæ est cum Patre et Filio.

Quis enim scit hominum quæ sunt in corde hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est? subaudis nullus. Est sensus: sicut quæ in homine sunt nemo scit, nisi spiritus hominis, qui in ipso est, ita et quæ Dei sunt nemo cognovit, nisi Spiritus Dei, et cui idem Spiritus sanctus revelare dignatur.

Nos autem, apostoli et credentes, non spiritum hujus mundi accepimus, id est spiritum divinationis et spiritum pythonicum, sed spiritum qui ex Deo est, id est Spiritum sanctum, et in doctrina Spiritus loquimur, id est simplici sermone, et sicut Spiritus sanctus nos docet interius, cum miraculorum virtute, spiritalibus viris qui possunt penetrare quæ dicimus, spiritalia mysteria comparantes. Quod tunc fit, quando capacioribus divina committuntur mysteria.

Animalis autem homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei, id est, quid gratiæ crux Christi conferat credentibus. Animalis homo dicitur qui Spiritum Dei non habet, qui licet ratione a pecore distet, tamen ipsa ratione non bene utitur, quia non putat aliquid esse post mortem, sed secundum ritum animalium versatur. Ideoque animalis dictus est ab anima, carnalis a carne, eo quod totus ex anima constet et carne. Stultitia est enim illius, subaudis quod audit de mysteriis Dei; et non potest intelligere, quia spiritaliter examinatur, id est, discutitur et dijudicatur. Et quia homo non potest intelligere quod audit, nec vult credere, a spiritalibus viris dijudicatur et condemnatur. Philosophi mundana sapientes, et heretici apud Corinthios degentes, ut facilius animos auditorum pervertere possent, et a rectitudinis statu deficere, sua prava dogmata ho-

nesto sermone poliebant. Ideoque dixit parumper A se comparatione Christi, et ipse exponit quid superius: *Non loquimur nos in verbis doctis humanæ sapientiæ.* Dicebant enim culto sermone quod humana natura non reciperet ut Deus incomprehensibilis et incorporeus homo fieri posset, et nec esse credibile ut virgo hominem sine virili semine conciperet, aut post partum virgo esse posset, nec posse fieri ut homo post mortem de pulvere terræ resurgat, et alla luculentissimo sermone proferebant: et ut hoc credatur stultum esse dicebant, ideo quia ipsi per humanam sapientiam penetrare non valebant.

Spiritualis autem vir dijudicat omnia, id est discernit et probat omnia quæ audit, videt, et cogitat: quid sit verum et falsum, quid sit bonum et malum, et cognoscit vera esse quæ prædicamus, vel discernit omnia genera hominum carnalium: *ipse autem a nemine judicatur*, id est, neque a spiritualibus viris sui similibus, neque a Deo damnatur vel reprehenditur.

Quis enim cognovit sensum Domini? aut *quis instruxit eum?* id est, quis hominum potest intelligere et penetrare intellectum et sapientiam Domini quo omnia fecit? quis, subaudis homo, instruat, et doceat, sive corrigat ipsum Dominum, et dicat: Hoc et illud non bene fecisti, ita debes corrigere istud, et ita meliorare illud? subaudis nullus. Insuper magnificabit et laudabit sensum et intellectum Domini atque potentiam, si cognoverit ab illo omnia esse facta, dicens eum sapienter cuncta fecisse. *Nos autem sensum Christi habemus*, id est, intellectum Christi habemus, et sentimus vera de illo per Spiritum sanctum illuminati, qui omnia novit cum Patre et Filio; et est sensus: ideo quia nemo potest penetrare intellectum et sapientiam Dei, nisi ipso donante, idcirco nemo debet dubitare quin ista vera sint quæ dicimus de nativitate et humanitate Christi, quia nos Spiritum sanctum habemus.

CAPUT III.

Et ego, fratres, non potui vobis loqui quasi spiritualibus, tarditate sensus vestri, non mei præpeditus.

Nondum enim poteratis, subaudis mysterium Divinitatis Christi capere. Ne illi dicerent: modo possumus, subdidit: *Nec nunc quidem potestis*: in futurum tamen Deo donante poteritis. Ideoque quia non poteratis capere, addo: *Lac vobis potum dedi, non escam*, id est, simplicem doctrinam de humanitate Christi, non solidum cibum de divinitate Christi et mysterio Trinitatis.

Cum enim sit inter vos zelus et contentio, zelus, id est invidia et contentio de variis baptismatibus.

Cum dicit unus: Ego quidem sum Pauli baptis- mate baptizatus, et ejus filius sum; alius autem: Ego Apollo; nonne homines estis? id est: nonne carnaliter sapitis? Fidelium apostolorum nomina pro falsorum ponit ob causam supra memoratam. *Quid est Apollo? quid vero Paulus?* subaudis nihil per

se comparatione Christi, et ipse exponit quid sint:

Ministri, inquit, ejus cui credidistis: ideoque non possumus dimittere peccata in baptis- mate, quod Christus proprie sibi retinuit. Ille ministrat qui recte prædicat, et unicuique sicut convenit ministrat, sicut Dominus ministerium dedit.

Ego plantavi, prædicando vobis fidem, *Apollo rigavit*, id est baptizavit et tinxit corpora: *sed Deus incrementum*, id est augmentum, *dedit* mihi prædicanti, et *Apollo riganti*, quia ego fidem, exterius prædicavi, Deus firmavit eam in cordibus audientium, et multiplicavit numerum credentium: et *Apollo tinxit corpora*, sed Deus peccata dimisit. Deus omnia ex se et a se habet, nos autem et ex illo B et ab illo.

Itaque neque qui plantat, id est prædicat, *neque qui rigat*, id est baptizat, *est aliquid* comparatione Dei: quia non potest fidem infundere, neque peccata dimittere, si Deus auxilium non dederit.

Qui autem plantat et qui rigat, unum sunt, id est unius Dei ministri et servi sunt et unius nature, quia homo iste et homo ille in personis quidem duo sunt, sed in natura et officio unum. *Unusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum laborem suum*, id est, qui prædicat majorem, et qui baptizat minorem. Similiter intelligitur de omnibus hominibus, quia unusquisque secundum qualitatem laboris accipiet quantitatem muneris.

Dei enim sumus adjutores. In Græco melius habetur: Dei operis participes sumus. Deus operatur fidem in prædicatione, et solvit peccata in baptis- mate, cujus operis participes et adjutores sunt qui prædicant, et baptizandorum corpora mergunt. *Dei agricultura estis.* Ager est hic mundus, id est ejus habitatores, quorum corda excolit per prædicatores suos. Nam sicut ager vomere et ligone excolitur a cultore, ita vomere prædicationis excoluntur corda auditorum, ut sementum fidei et prædicationis recipiant, et fructum bonorum operum reddant. *Dei ædificatio estis*, quia ipse vos in sua fide per nostram prædicationem ædificat, ut ipsum in corde retineatis.

Secundum gratiam Dei, id est secundum sapientiam, *quæ data est mihi præ omnibus apostolis.* *Et sapiens architectus fundamentum posui.* Architectus dicitur princeps in structura domus; sapiens architectus est, qui ejus a quo instructus est, voluntatem et auctoritatem imitatur, sicut fecit Paulus Christi doctrinam imitando, non alia prædicans quam quæ ab ipso percipiebat, et in mente videbat; vel, sapiens architectus est qui super arenam fundamentum non ponit suum, ne sit infirmum, ne super vacuum terram: similiter Paulus, ut sapiens architectus, fundamentum posuit, quia Corinthiis ipse primum prædicavit. Nullus enim ante ipsum fundamentum fidei in illis locaverat: *alius autem*, bonus aut malus ædificator vel operator, *videat*, et consideret quid superædificet, ut secundum firmitatem fidei sive

fundamenti procedant parietes, id est bona opera.

Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Jesus. Fundamentum appellat in hoc loco fidem Christi Jesu, quæ bono fundamento comparatur; quia sicut in domo primum fundamentum ponitur, ac deinde parietes eriguntur, ita primum fides collocanda est in cordibus auditorum, ac deinde bona opera debent surgendo apparere: et sicut domus sine fundamento si fuerit, vel si fundamentum infirmum et non solidum habuerit, non potest subsistere, ut non corruat impulsa a ventis et imbribus: ita opera non possunt esse bona neque Deo accepta sine fide perfecta, quia sine fide impossibile est Deo placere; et sicut domus firmum fundamentum habens immota permanet, ita quicumque veram sincerissimamque fidem habuerit, inter adversa et prospera hujus sæculi firmiter permanebit, quia *justus ex fide vivit* (Rom. 1). Sed sicut fundamentum sine structura parietum nihil utilitatis habet, ita quicumque fidem sine operibus habere videtur, non ideo perfectus habebitur, quia *fides sine operibus mortua est* (Jac. 11).

Quapropter exornanda est bonis operibus, ut quod corde credimus, confiteamur ore, et bona opera sectando studeamus decorare. Fundamentum ergo aliud nemo philosophorum, nemo pseudoapostolorum, nemo hæreticorum potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Jesus: quia aliud deum nemo potest prædicare, quam illum quem nos prædicamus, neque aliam fidem quam illam quam annuntiamus, et quæ in cordibus vestris est, id est fides Christi Jesu: bene autem dicit Christum Jesum fundamentum esse, quia quicumque fidem ejus habent, in illorum utique cordibus habitat ipse. Ideoque nemo potest aliud fundamentum ponere in cordibus fidelium quam fundamentum fidei Christi: quoniam si aliam fidem cœperit prædicare, fidelibus non recipietur; et si quis illius doctrinam et errorem susceperit, jam non erit fundamentum, sed potius destructio domus.

Si quis autem superædificat supra fundamentum hoc, id est supra fidem Christi, aurum, id est doctrinam sanctam et rectum sensum, argentum, id est eloquia divina, de quibus dicit Psalmista: Eloquia Domini, eloquia casta argentum igne examinatum (Psal. XI), et lapides pretiosos, id est diversa genera virtutum, quoniam sicut lapides boni insolubiles sunt ab igne, ita et illa æternaliter permanent, nec consumerentur ab igne die judicii. *Si quis autem superædificat ligna, fenum, stipulam, id est pravam doctrinam et mala opera. Uniuscujusque opus manifestum erit in die judicii. Sicut ergo per aurum sensum perfectum, per argentum eloquia incorrupta, per lapides pretiosos qui ab igne non liquefiunt, virtutes intelligimus, ita per ligna, fenum, ac stipulam, prava doctrina et mala operatio accipi potest. Aliter: per aurum, et argentum, et lapides pretiosos, possumus intelligere bona opera virtutesque præclaras: per fenum vero, lignum,*

A stipulam, levia peccata, sicut est otiosus sermo, risus inhonestus, et cætera talia. Per plumbum vero, et ferrum, atque stannum, quæ sancti doctores addunt, gravia et immanissima peccata, quæ a regno cælorum separant. Igitur sicut aurum, et argentum, et lapides pretiosi igne probantur, et tamen non consumuntur, ita in die judicii qui habuerint bona opera et bonam prædicationem, licet per ignem transeant, tamen nullam pœnam neque læsuram sustinebunt: qui vero habuerint levia peccata, transeundo per ignem expiabuntur, quia consumerentur ibi sicut fenum vel stipula, sive ut ligna comburentur ab igne, tamen ipsi non remanebunt in igne, sed mandati et probati ascendent ad Dominum. At qui habuerint gravia peccata, quæ a regno cælorum separant, et quæ Apostolus commemorat alibi, inquit: Adulterium, fornicationem, et homicidium, et cætera talia; sicut ferrum et plumbum sive stannum liquefiunt quidem, sed non deficiunt per ignem, ita illi pondere peccatorum gravati, remanebunt in igne, et sustinebunt pœnas non deficientes. Dies enim Domini declarabit, id est, dies judicii et vindictæ Domini manifestabit omnia opera hominum, quia in igne revelabitur, id est cum igne demonstrabitur ipsa dies. Tradunt doctores, quod quantum spatium aeris occupavit aqua in diluvio, quæ omnes montes transcendit, et (ut philosophi definiunt) usque ad circulum lunæ pervenit, tantum spatium occupabit ignis in die judicii. In quo probabuntur electi sicut aurum, et quorundam levia peccata consumerentur, impiis ibi remanentibus. Dicit enim beatus Ephraem quia tantus terror invadet omnes in die illa et bonos et malos, dum viderint infernum ardentem, et Dominum Jesum cum majestate et gloria venientem ad judicium, ut si immortales jam non essent effecti, iterum morerentur. Quo timore etiam levia peccata sanctorum purgabantur, sicut dicitur: Videntes autem angeli purgabantur. Angeli hic appellantur electi. Et uniuscujusque opus quale sit, utrum bonum an malum, ignis ille probabit.

Si cujus opus manserit quod super fidei fundamentum ædificavit, mercedem æternæ retributionis accipiet. De illis modo loquitur, qui ædificant super fidei fundamentum bona opera, quæ designantur per aurum et lapides, sive argentum, quæ manebunt, quia non consumerentur ab igne, sed potius probabuntur sicut probatur aurum.

Si cujus opus arserit in igne qui levia peccata habuerit, quæ velut stipula consumerentur, detrimentum patietur, id est pœnas sustinebit dum cœperint illas probari et consumi, licet ipse perierit, sicut sequentia manifestant, Ipse autem salvus erit; sic tamen quasi per ignem, subaudis transiens, et ab igne purgatus et expiatus. Nam et in hac vita electi adversitatibus et infirmitatibus probabuntur in modum auri et argenti ab igne, sicut tres pueri et sancti martyres, necnon etiam et beatus Job. Qui vero levia peccata attrahunt, purgantur ab illis qui a tribu-

lationibus incenduntur in hoc sæculo, vel post mortem in igne purgatorio, vel alia afflictione, orationibusque hominum expiantur. Tamen quod sine illicito amore non habuerunt, utique sine urente dolore non perdent. Qui vero plumbum coacervant sibi, plerumque in hoc sæculo incipiunt cruciari et ex parte pati quæ in futurum plenius passuri sunt.

Nescitis quia templum Dei estis? id est habitatio Spiritus sancti, et quod Spiritus Dei habitat in vobis? A tempore baptismatis incipit habitare in nobis Spiritus sanctus, et templum illius sunt omnes angeli et omnes iusti.

Si quis autem templum Dei violaverit, id est, si quis seipsum corripuerit peccando, vel alios prava doctrina, sicut pseudoapostoli, vel quemlibet pravo suo exemplo, *disperdet illum Deus* de numero fidelium suorum et cætu electorum, sicut latro vel homicida, sive quilibet reus a bonis sententia iudicis dividitur, et malus tortorum in carcerem mittitur. *Templum enim Dei*, id est templum Spiritus sancti, Patris et Filii, *sanctum est, quod estis vos*: ideo non debetis illud violare. Fideles alloquitur, in quibus Deus per fidem et dilectionem habitat.

Nemo vos seducat, id est, nemo falsorum hominum blandiendo decipiat vos. *Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo*, id est apud sæculares homines, *stultus fiat*, stultam deputans temporalem sapientiam, deponat illam, *ut sit sapiens apud Deum in futurum*. Hoc dupliciter potest intelligi et distinguere hoc modo: si quis vult veram sapientiam habere, hic, distingue in hoc sæculo, stultus fiat, id est hoc credat de Christo, quod sapientibus hujus sæculi stultum videtur. Aliter: si quis videtur sapiens esse in hoc sæculo, et subinferendum stultus fiat, ut sit sapiens apud Deum, qui potuit agere quod humana sapientia denegabat.

Sapientia enim hujus mundi stultitia est apud Deum. Sapientia hujus mundi est qua negatur Deus absque conjuge Filium genuisse. *Scriptum est enim in Job (cap. v), in verbis Eliphaz: Comprehendam, id est mendaces ostendam, sapientes, philosophos videlicet, in astutia eorum, cum Filium meum ex virgine nasci fecero.*

Nemo itaque vestrum, o Corinthii, gloriatur in hominibus, ut illius nomine se velit appellari a quo baptizatus est, sicut Donatistæ a Donato, Apollinaristæ et Manichæi.

Omnia enim vestra sunt, si vos Dei estis, omnia Dei vestra sunt: quæ omnia? *sive Paulus*, subaudis minister vester est, *sive Cephas*, minister vester est, non Dominus. Forsitan veniens Romam Petrus, per Corinthios transitum fecit, *sive mundus*, subaudis vester est, quia propter vos factus est, ut utamini bene his quæ in mundo habentur, et ut credatis illum per verbum Dei esse factum; *sive vita*, subaudis præsens, in qua oportet bonum operari, vestra est, si ita vivitis ut Deo placeatis. Vel, vestra est, in hoc quia in vestra est potestate, utrum pro Dei nomine

illam velitis ponere; *sive mors*, subaudis vobis ut si vultis pro Deo moriamini temporalitatis æternaliter; *sive præsentia*, subaudis commoda vestra sunt, ut pauperibus ea utamini, a quibus recipi mereamini, et de cæteris et vestiamini; *sive futura gaudia vestra* bene conversantes in hoc sæculo, ad ea persequi quandoque perveniatis.

Omnia enim quæ dixi et quæ facta sunt, id est, ad vestram dignitatem et utilitatem creata sunt.

Vos autem Christi semper esse servi debetis modis: vel quia per illum qui est Verus Pater, cum non essetis, creati estis: vel quod per illum redempti estis. *Christus Dei*, subaudis Filius est, et ab illo habet originem secundum Divinitatem, quam secundum humanitatem, qui ante omnia sæcula ab illo est generatus, ab illo habet originem, et in fine temporum dum humanitatem ab illo factus est.

CAPUT IV.

Sic nos existimet homo ut ministros Christi satores mysteriorum Dei. Corinthii, post prædicationem Apostoli venerunt ad fidem illorum, seducti a pseudoapostolis, non sentientes illo quantum dignum erat, quasi non tantæ gratiæ esset, eo quod a Domino per præsentem non esset vocatus, quantæ Petrus apostoli qui eum sunt secuti, et ejus prædicationem audierunt. Dicebant etiam illum seductorem doctrinæ prædicatorem, honorantes amplius apostolos seductores suos, qui eis blandiebantur quam illum qui, veritatem prædicans, eos redarguebat. Quod ut Apostolo manifestum inter cætera ista scripsit, quæ hic dicuntur, dens hoc debere intelligi de se et sentiri, quod illum ad apostolatus dignitatem elegerat, id est, sic nos, me, et Barnabam, et Sosthenem, et Timotheum, et Titum, et Lucam, et ceteros, uti et vos, Corinthii, vel alius quilibet, uti et vos, Corinthii; ac si diceret aliis verbis: Nolite, Corinthii, nos despiciere ac spernere, eo quod a Domino non sumus vocati cum Petro aliisque apostolis, quia non alia prædicamus, ego et Barnabam et ceteros, quæ illi prædicant, et qui illos in terra adhuc mortalis vocavit, atque ad gratiam apostolatus accersivit, et eadem mihi revelavit quæ illos docuit in terra. Nec rogo ut me et Barnabam similes Christo existimetis, sed uti et vos, Corinthii, qui vobis Evangelium ejus ministratis, Minister Christi est qui præceptum illius imitatur illum, sicut ipse dixit: *Qui mihi imitetur, me sequatur* (Joan. XII). Ille etiam minister est qui ejus Evangelium prædicando aliis ministrat, sicut Paulus, qui et servabat, vel prædicabat. Christo etiam ministrat qui bene pro amore ejus pauperibus erogando, idem Apostolus adimplebat non de alienis sustentando, sed de hoc quod labore man-

quirebat. Quod autem sequitur : Et dispensatores A mysteriorum Dei : et, ut quidam codices habent, ministeriorum Dei, melius est dicere mysteriorum Dei, quia si dixerimus ministeriorum, erit sensus quasi tantummodo ad disponendos et ordinandos gradus ecclesiasticos sint vocati, episcopos videlicet, presbyteros, diaconos, cæterosque ordines, qui et ministeria ecclesiastica appellantur. Cum vero dicimus dispensatores mysteriorum, intelligimus illius electos ad dispensanda suis auditoribus mysteria et sacramenta Veteris Novique Testamenti, quamvis et ordines Ecclesiæ, sicut alii apostoli, ita et ipsi ordinauerint. Dispensatores ergo fuerunt, quia sicut aliquis paterfamilias elegit dispensatorem in domo sua, qui conservis suis secundum suam voluntatem singulis illorum bona sua distribuat, quibusdam amplius, quibusdam minus, et quibusdam hora tertia, quibusdam nona (*Matth.* xx) : sic Christus elegit Paulum, et reliquos qui mysteria Evangelii sui secundum qualitatem auditorum distribuerent, perfectis videlicet et qui capacioris sensus intellectusque erant, alta ac profunda mysteria de Divinitate omnipotentis Dei committerent, simplicioribus vero simpliciora quæ capere possent, quod utrumque idem egregius prædicator agebat, sicut ipse dixit : *Sapientiam* (inquit) *loquimur inter perfectos* (*I Cor.* ii). Et quid dicit eisdem Corinthiis in hac epistola ? *Tanquam parvulis in Christo, lac potum dedi vobis, non escam.* Istorum mysteriorum divinatorum dispensator erat iste, ideoque se hoc volebat haberi a suis auditoribus quod erat, id est minister Christi et dispensator sacramentorum ejus, in quo non verba tantum, sed virtus fulgebat.

Hic jam quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur. Licet quidam hunc versiculum interrogative velint legere, tamen secundum beatum Augustinum potius est affirmative legendus sicut sequens manifestabit sensus : Hic, id est in præsentī sæculo, quæritur et consideratur a Deo, ut fidelis dispensator quis inveniatur inter dispensatores alios, sicut ego sum et Barnabas. Pseudo igitur apostoli qui vos decipiunt, non sunt fideles dispensatores : quoniam a fide et doctrina Christi discordant. Nam in hoc erant infideles dispensatores quia adulterabant verbum Dei et fraudabant. Paulus autem fidelis dispensator erat, quia sicut ex Deo coram Deo loquebatur. Ille etenim fidelis dispensator Evangelii est qui non alia prædicat quam quæ in Evangelio habentur, sine errore videlicet et mendacio, et qui non quærit suam gloriam ut ipse laudetur ab auditoribus suis, sed ut Deus glorificetur per illos : et qui non pro lucris temporalibus, et ut ventrem suum impleat prædicationi insistit, sed ut a Domino præmium sui laboris percipiat. Igitur si Evangelium per malos non dispensaretur, nequaquam Dominus diceret : Quæ dicant bona, facite : et quæ faciunt mala, facere nolite (*Matth.* xxiii). Rursus, si per bonos non dispensaretur, nequaquam Apostolus alibi diceret : *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi* (*I Cor.* xi). Multi ergo

dispensatores sunt per quorum ministerium pervenitur ad æternam salutem ; sed quæritur a Deo inter dispensatores in præsentī, ut fidelis quis inveniatur, videlicet, ut quod prædicat ore, operibus exornet.

Mihi autem pro minimo est ut a vobis judicer, aut ab humano die. Pseudoapostoli atque philosophi et quidam Corinthiorum seducti ab illis, dijudicabant seu deridebant Paulum, eo quod non discreparet a prædicatione Petri aliorumque apostolorum, simpliciter et rustice prædicans, dicentes : Si Petrus, Andreas, Jacobus et Joannes, qui piscatores fuerunt, rustice prædicabant, et non scholastice, non est adeo mirum, quare autem Paulus, imitator illorum, rustice, et non philosophice, sive dialectice disputet, qui doctor legis exstitit, hoc mirum est. Non est ergo aliud, nisi quia magus et seductor est, ut qui ante non potuit persequendo Christianos perdere, saltem seducendo sua prædicatione falsa decipiat, fingens se socium esse Petri aliorumque apostolorum. Aliter enim prædicat exterius, atque aliter agit interius in occulto. Sed Apostolus, non curans de eorum detractationibus et irrisionibus, sciens pro certo quia nihil nocent homini aliena verba quem propria non maculat conscientia, subintulit, inquit : *Mihi*, inquit, *pro minimo est*, id est, pro nihilo duco, et non est mihi cura si judicer, id est si detrahar et irridear a vobis, vel damner quia legibus divinis debueratis uti, aut ab humano die, id est ab illis qui humanis legibus utuntur, et humanis laudibus et favoribus delectantur, loquentes et prædicantes philosophice, ut ab omnibus laudentur : quia neque contra leges divinas, neque contra humanas aliquid perpetro. Humanas leges vel laudes diei comparat, quia illi habentur et videntur clari et jucundi qui in illis edocti sunt et qui ab hominibus extolluntur. *Sed neque me ipsum judico*, id est, neque me ipsum reprehendo in aliquo contra leges divinas aut humanas egisse, quia nulli vitio subjaceo. Quare :

Nihil enim, subaudis mali, mihi conscius sum, id est, nullius criminis malum in me recognosco, postquam per gratiam Christi expiatus sum ab omnibus peccatis originalibus et actualibus. Et est sensus : si ego me ipsum irreprehensibilem invenio qui melius me ipsum novi quam vos, quomodo potestis dijudicare conscientiam meam, quomodo potestis examinare quo animo et intentione facio quidquid facio, maxime cum nemo sciat hominum quæ sunt in homine, *nisi spiritus hominis qui in ipso est* ? Felix conscientia quæ ita secure de se audent loqui. Et ne videretur Apostolus præsumptivè ac superbe talia fateri, subjunxit : *sed non in hoc justificatus sum*, subaudis apud me vel apud Deum, ac si diceret aliis verbis : Licet ego in me nihil mali nihilque reprehensione dignum inveniam, ut quidam mihi detrahant injuste, quidam extollant suis favoribus : tamen non ideo justificatus sum apud me, neque justificatum esse credo per hoc apud Deum quia nescio utrum placeant ei quæ ago, aut qualiter ea accipiat,

qui melius cognoscit quid sit in me quam ego, quoniam etiam etsi in maximis operibus peccatorum non deliqui, saltem in cogitationibus deliqui et peccavi. Melius quidem ego memetipsum cognosco quam vos qui me dijudicatis et detrahitis, et melius Deus quam ego. Unde et sequitur: *Qui autem judicat me, Dominus est.* Non ideo bona est conscientia mea, quia laudat me aliquis; neque ideo mala, si vos illam dijudicatis. Quid enim judicatis vel damnatis quod non videtis? Ille debet alium reprehendere, qui aliquid reprehensibile in eo videt, quod ejus oculos offendit. Vos autem, nolite me judicare et detrahere quasi seductorem et rusticum, aliudque ostentantem exterius, et aliud operantem interius, quia Dominus judicat me, id est, discernit et probat causam meam et considerat actus meos, qui novit non solum de operibus, sed etiam de cogitationibus judicare. Quantum enim possunt homines de alio judicare, plus homo utique de seipso: sed Deus plus de homine, quam de se homo. Tanta profunditas est in homine, ut lateat plerumque ipsum hominem in quo est, quanta profunditas infirmitatis latebat in Petro, quando quid intus in se ageretur nesciebat, et se cum Domino, vel pro Domino, moriturum temere promittebat. Nam hoc illi Christus prænuntiabat quod ipse in se ignorabat.

Itaque, subaudis qui nescitis quid sit in homine, et Dominus est qui discernit et judicat me, nolite ante tempus judicare, quoadusque veniat Dominus ad judicium. De apertis rebus quæ cognosci possunt quo animo fiant, permittitur nobis judicare, verbi gratia: sicut est homicidium, adulterium publicum, fornicatio et cætera talia. Cujus auctorem criminis non aliter permittitur nobis damnare, secundum auctoritatem sanctorum Patrum, nisi aut confessus, aut convictus fuerit testibus. De his vero de quibus dubium et incertum est quo animo fiant: sicut est de abstinence et jejuniis, quando plerique hominum dicunt se non posse abstinere a vino et carnibus, et quod non possint jejunare, non est nostrum judicare: quia possunt et bono animo et malo fieri: sicut et de cogitationibus et de his quæ in occulto fiunt, quæ, licet dicantur, non tamen per approbationem patent, sed debemus Domini judicio reservare, quia si quis de his judicat quæ incerta habentur, omnipotenti Deo, quantum in se est conatur auferre judicium. Plerumque tamen nostra credulitas in his fallitur. Pertinet autem ad nos, ne perniciosa opinione fallamur: ut quia non possumus hominum indagare conscientiam, de rebus incognitis judicium temere non proferamus: hoc est, ut ille vel ille homo, utrum sit impudicus pudicusve nesciamus, odio habeamus impudicitiam, et pudicitiam diligamus: tamen præsumptuose sententiam non proferamus, neque aliorum criminum narratores simus. Et si illum vel illum injustum esse justumve nescimus, amemus justitiam injustitiam detestando, non tamen judicium proferendo quoadusque veniat Dominus ad judicium: qui et illuminabit, id est

manifestabit, denudabit, revelabit abscondita, subaudis opera, tenebrarum quæ ad tenebras perpetuas ducunt hominem, vel abscondita opera tenebrarum dicit quæ in occulto fiunt a bonis et malis: et non solum opera revelabit, sed etiam manifestabit consilia cordium bonorum et malorum. Cui ergo revelabit opera et cogitationes, sive consilia cordium? Secundum quod beatus Augustinus dicit, singulis electis manifestabit opera et cogitationes omnium electorum: nec erit quod suis non aperiat amicis, et abscondat alienis, ubi nullus erit alienus. Similiter credendum est omnia opera et consilia reproborum patere ad contumeliam et verecundiam illorum: nam modo quandiu non vides cor meum et non video cor tuum, nox est. Non enim scimus mortales corda mortalium: lux autem per quam manifestabuntur ista omnia ipse Deus est, qui est vera lux: videamus quid subjungat Apostolus, et tunc, inquit, cum Dominus manifestaverit omnia opera abscondita et cordium consilia, juxta quod dicitur per Prophetam: Ecce ego ad hoc veni, ut opera et cogitationes congregem singulorum, laus erit unicuique a Deo. Non omnium hominum laus erit, sed unicuique bona opera, et consilia, seu cogitationes habenti, quoniam tunc laudabitur justus audiens a Domino: *Euge, serve bone et fidelis, intra in gaudium Domini tui* (Matth. xxii), et: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum vobis paratum* (Matth. xxv). Vituperabitur quoque injustus accipiens sententiam: *Mittite eum in tenebras exteriores, et, Ite, maledicti, in ignem æternum* (Ibid.). A qua maledictione qui fuerint alieni et exclusi, felices regnabunt cum Deo.

Hæc autem, fratres, id est nomina falsorum apostolorum, transfiguravi, id est transtuli in me et Apollo propter vos, videlicet ne vos ad invidiam et detractionem provocarem, ut in nobis discatis, subaudis humilitatem, ne, supra quam scriptum est, unus adversus alterum infletur pro alio. Concatenatio est hujusmodi, ut a nobis discatis humilitatem, ne infletur, id est ne superbia unus adversus alterum pro alio supra quam scriptum est, id est sicut jam supra scriptum est, quod non debeatis agere, videlicet ne unus Donatista infletur pro alio, id est pro Donato, a quo baptizatus est, adversus alterum, id est Novatianum, dicens se a sanctiore homine et meliori baptismate esse baptizatum; et iterum Novatianus contra Donatistam pro alio: pro Novato videlicet, a quo est baptizatus, dicens sanctius esse baptismum Novati cujus baptismate ipse est baptizatus: Meliori (inquit) baptismate sum baptizatus quam tu, quia melior est Novatus Donato.

Quis enim te discernit? subaudis fidelem esse ab infideli, doctum ab indocto, id est, quis te fecit meliorem illo cui non donavit quod tibi donavit? Vel quis fecit te meliorem, o Donatista, quam sit Novatianus, donando tibi virtutes quas ille non habet? Dedit tibi hoc donum Donatus, an Deus? Utique Deus donis suis et gratia hoc facit, dans uni quod

habet alter. *Quid autem habes* donorum divinatorum A *quod non accepisti?* subaudis a Deo.

Jam saturati estis, subaudis divinis mysteriis, *jam divites facti estis* in omni verbo, et doctrina, et abundantia bonorum operum; *sine nobis regnatis*, securi de præmio. Ironice est legendum hoc, et per contrarium, quia non erant illi qui seducti fuerant a pseudoapostolis, saturati divinis mysteriis, neque divites, neque regnabant sine illis. Hoc autem quod sequitur optative atque affirmative est proferendum; *et utinam regnetis modo ut et nos vobiscum regnemus*; illi in præsentī sæculo regnant cum Deo, qui talia opera agunt, pro quibus jam securi sunt de præmio æternæ vitæ, et qui cum Deo regnaturi sunt, sicut apostoli et sancti martyres.

Puto enim quod Deus nos apostolos, me et Barnabam, Sosthenen et reliquos, qui vobis prædicavimus, *novissimos ostendit tanquam morti destinatos*, id est, quando misit nos ad prædicandum vobis Evangelium, morti destinavit, quoniam vestra incredulitas et ferocitas non interficiet. Ideo dixit, *novissimos*, quia post duodecim apostolorum vocationem, et post Domini ascensionem, ipsi vocati sunt et electi quia *spectaculum*, id est ridiculum, sive irrisio, vel, pro miraculo *facti sumus mundo et angelis*, videlicet in mundis spiritibus et malis, et hominibus, qui gaudent de malis atque tormentis quæ patimur pro vobis. Spectaculum dicitur a spectando, id est videndo, contemplando; quod et theatrum dici potest; erat enim locus in civitatibus, ubi exercebantur joca regalia, et ubi decollabantur rei et plerumque innocentēs, ut erant sancti martyres, ad quem confluebat omnis populus ad videndum ea quæ ibi agebantur.

Nos stulti propter Christum, sicut vos putatis, quia non contradicimus mala inferentibus, et malum pro malo non reddimus; *vos autem prudentes in Christo*, sicut vos videtur: quia sic vultis esse Christiani, ut prudentiam mundi non amittatis, et magna vultis sentire de Christo infirma denegantes. *Nos infirmi*, qui nostras injurias non vindicamus; *vos autem fortes*, qui viribus propriis resistendum putatis; *vos nobiles*, de nobilitate generis gloriantes; *nos ignobiles*, ut vos putatis. Hæc omnia per contrarium intelligi debent et ironice proferenda sunt: quoniam quod videtur denegare, hoc affirmat: et hoc denegat, quod affirmare videtur, quasi diceret: Nos prudentes, vos stulti; nos fortes, qui adversa hujus mundi sustinemus pro Christo, vos infirmi qui talia et similia non audetis sustinere; nos nobiles de genere patriarcharum descendentes, vos ignobiles, id est sine nomine dignitatis, de genere gentilium idola colentium.

Usque in hanc horam, id est usque ad præsens tempus, *et esurimus longam famem, et nuditatem, et penuriam*. Paulus pertulit, qui juvenis vocatus usque ad senectutem in his perduravit; *Et colaphis cadimur*, id est pugnis, quibus omnia genera tormentorum designat; *et instabiles sumus*, qui pellebantur de loco in locum, effugabantur de civitate in civitatem.

Et laboramus operantes manibus nostris. Laborabat Paulus scenofactoria arte a prima hora usque ad quintam, et a quinta prædicationis usque ad decimam insistebat: quoniam nolebat a Corinthiis aliquid accipere, neque ab aliis auditoribus, ut libere posset eorum vitia redarguere et corripere. *Maledicimur*, id est blasphemamur ab infidelibus, quasi magi, malefici, atque sacrilegi, et *benedicimus* prædicando illis Christum.

Blasphemamur quasi seductores, *obsecramus*, subaudis ut libere audiant doctrinam Domini, quam illi detestantur velut blasphemiam; petimusque ut dent nobis locum reddendæ rationis, quæ manifeste probemus non esse tales quales blasphemamur. *Facti sumus omnium peripsema*, id est despectissimi et vilissimi omnium. Peripsema est proprie limatura et rasura æris, aut alicujus metalli, vel purgamentum pomi, sive quisquiliæ domus.

Non ut confundam vos, hæc scribo, id est, non ut verecundari vos faciam, sed ut filios meos charissimos moneo quid agere in exemplum Patris debeat, vel indico vobis qualia perferam, ut et vos similia non dubitetis sustinere pro Christo.

Nam si decem millia pædagogorum habeatis in Christo, id est in doctrina fidei Christi, sed non multos patres potestis habere. Pædagogi dicuntur eo quod pedibus agant, id est ductent, sive ducant pueros, idem sunt et pedisequi. Pater prius generat filium, postmodum vero pædagogo committit ad instruendum: et cum multos possit habere pædagogos, non tamen nisi unum patrem. Sic Paulus per prædicationis fidem genuerat Christo Corinthios. Sed post discessum ejus, acceperunt multos pædagogos, non solum bonos, sed etiam malos, pseudo videlicet apostolos. Quapropter ipse dicit: Licet multos magistros et doctores habeant, tamen non possunt habere plures patres, videlicet nisi illum qui primum eis fidem prædicavit.

Ideo misi ad vos Timotheum, qui est filius meus charissimus et fidelis in Domino. Latenter eos percutit, et in laude ipsius vituperat illos, quasi dicat: Vos non estis fideles. Qui vos commonefaciat vias meas, id est, qui vos commoneat et denuntiet et quid agatur circa me, et quæ prædico opere compleo, et qualiter vivo, id ipsum in Ecclesia prædico, quoniam in omnibus æqualiter doceo. *Tanquam non venturus sim ad vos, sed inflati estis superbiendo*. Dicebant enim Corinthii: Cognoscit se Paulus rusticanum esse nostri comparatione, et ideo non venit ad nos, nec nobis curæ est, quoniam habemus nostros philosophos. Peccatores nos putat esse, ideoque dignatur venire ad nos, nec nobis curæ est, quoniam habemus nostros apostolos: faciat quod vult. Quapropter subjunxit Apostolus:

Veniam autem ad vos cito, si Dominus voluerit, sed modo non dimittam Ephesum ut ad vos veniam, quia majus lucrum hic acquirere Deo quam apud vos. Cum autem venero, et cognoscam, non sermonem eorum, subaudis tantum, qui inflati sunt, sed virtutem,

id est, cum venero, non considerabo sermonem eorum pompaticum, qui modo superbiunt, sed virtutem, id est vitæ meritum et rationem veritatis, quomodo credant, vel quas virtutes miraculorum possunt operari, qui ita inflantur.

Non enim in sermone pompatico atque polito est regnum Dei, id est non consistit in sermone sermo prædicationis et Evangelii, quod regnum cælorum appellatur, eo quod suos observatores ad regnum Dei perducatur, *sed in virtute boni operis consistit*: quia in regno cælorum non regnant verba, sed facta: vel, in virtute miraculorum consistit, quando quod prædicatur verbis, miraculis confirmatur.

Quid vultis? o Corinthii, vultis ut in virga veniam ad vos? id est vindicta vitiorum vestrorum, et in severitate correptionis, sicut Moyses in Ægyptum, *quod significabatur per virgam quam ferebat: an vultis ut in charitate, sive dilectione, et spiritu mansuetudinis veniam?* id est in lenitate mentis, et humilitate, atque tranquillitate, et est sensus: Si vultis ut in virga non veniam, manebitis incorrepti; sin autem in animo pacifico et lenitate mentis, corrigite vos et emendate agentes pœnitentiam.

CAPUT V.

Auditur inter vos fornicatio talis qualis nec inter gentes, id est inter paganos, ita ut uxorem patris sui aliquis habeat, novercam videlicet suam.

Et vos inflati estis, id est in superbiam elevati superbitis, *et non magis luctum habuistis pro hoc scelere*, sicut Samuel lugebat super Saul, et est sensus: Cum debuissetis lugere peccatum illius, et a vestro consortio huiusmodi separare, magis in superbiam estis elevati, quia intuitu illius scelesti, putatis vos magni meriti esse, et sanctiores illo apparere.

Ego quidem absens corpore, præsens autem Spiritu, subaudis sancto, qui replet omnia, ut beatus Ambrosius dicit: Tanta gratia erat concessa Paulo, ut ubicunque esset, per Spiritum sanctum cognosceret quid alibi gereretur ab his quibus evangelizaverat. *Jam judicavi cum qui sic operatus est, ut præsens*, id est, illum qui uxorem patris accepit, jam judicavi quasi præsens sim corpore.

In nomine Domini nostri Jesu Christi, id est vice illius cujus legatione fungor, *congregatis vobis et meo Spiritu*, id est Spiritu sancto, *cum virtute Domini Jesu*, id est cum sententia Domini Jesu quæ in me est. Ecce tres personæ: Spiritus sancti videlicet, et Domini Jesu, atque illorum in quorum numero omne iudicium agitur et roboratur, juxta quod Dominus dicit: *In ore duorum vel trium testium stet omne verbum* (Matth. xviii). Ab his tribus personis jam iudicatum habebat Apostolus tradere huiusmodi hominem *Satanæ in interitum carnis*, sive in afflictionem et ut vexaretur a diabolo in corpore gravi ægitudine, non tamen amentem neque phreneticum illum redderet, *ut spiritus*, id est anima illius, *salvus sit in die Domini nostri Jesu Christi*, id est iudicii. Dicit beatus Augustinus quia hæc potestas et gratia data erat Apostolo, ut peccantes et pœnitentiam nolentes

agere posset diabolo tradere ad vexandum in corpore, sicut istum, necnon Hermogenem et Philetum, de quibus ipse dicit: *Quos tradidi*, inquit, *Satanæ, ut discant non blasphemare* (I Tim. i). Ejiciebat enim illum talem ab Ecclesia et ab omni societate, et sic diabolus per imperium et permissionem illius nimium gravi infirmitate vexabat illum, putans se animam illius per talia posse auferre; sed piissimus prædicator in anima non dabat ei potestatem, ut illum amentem redderet, vel exstingueret.

Non est bona gloriatio vestra, o Corinthii, qui gloriamini in peccato illius, putantes vos comparatione illius meliores esse. *Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit?* Fermentum hic duobus modis possumus intelligere: pravam videlicet doctrinam, et peccatorem hominem. Sicut modicum fermentum omnem massam farinae conspersam corrumpit, et ad suum acorem trahit. ita mala doctrina vel unus peccator homo totam congregationem Ecclesiæ solet corrumpere suo malo exemplo. Et omnes qui possent eum corripere et non corripiunt, utique similes ei efficiuntur in pœna. Sive prava doctrina seu malus et indisciplinans peccator qui non vult se emendare, ab Ecclesia debet expelli.

Expurgate vetus fermentum. Præcipit egregius prædicator Corinthiis fornicatorem, qui uxorem patris acceperat, a suo conventu expellere, quem ille jam traditum habebat diabolo ad purgandum, quatenus quo suadente peccavit, eo vexante purgaretur: et dum videret se ejectum in præsentem sæculo a cœtu fidelium, erubesceret de reatu suo, metuens similiter ejici in futuro a societate sanctorum. Ideoque hoc jussit Apostolus, ut per præsentem tribulationem et miseriam evaderet pœnas ignis æterni, et spiritus ejus salvus fieret in die Domini: *Expurgate*, inquit, *vetus fermentum*, id est fornicatorem qui incestum perpetravit, uxorem patris accipiendo. Quem idcirco *vetus fermentum* appellat, quia in conversatione et peccato veteris hominis Adæ adhuc erat positus qui primus peccavit. Omne enim peccatum ad veterem hominem pertinet. Ponitur etiam fermentum aliquando pro bona doctrina, aliquando pro mala. Pro bona ponitur, ut in Evangelio secundum Matthæum, ait Dominus: *Simile est regnum cælorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinae satis tribus, donec fermentatum est totum* (Matth. xiii). Fermentum hic appellat fervorem dilectionis Dei et proximi, et cognitionem sanctæ Trinitatis, quæ fervet in cordibus fidelium, et continetur in doctrina evangelica. Mulier ista quæ accepit fermentum, sancta Ecclesia est, quæ dilectionem Dei et proximi, cognitionemque sanctæ Trinitatis prædicavit Asiæ, Europæ et Africæ, donec fermentaretur totum, id est, donec per quadrifidum orbem ista prædicationem spargeret. et ex omnibus gentibus ad fidem Christi traheret. Ponitur et pro mala doctrina et mala conversatione, ut idem Redemptor noster ait: *Cavete autem a fermento Phariseorum* (Matth. xvi), id est a mala illorum doctrina: et cavete a fermento

Herodis, id est ab homicidio et adulterio illius. Sic A in hoc loco ponitur cum additamento pro conservatione veteris hominis, et pro mala doctrina: quia erant apud Corinthios pseudoapostoli, qui pravam doctrinam seminabant inter illos, quam præcepit Apostolus spernere. *Ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi.* Fermentum, Græco vocabulo, dicitur *zyma*, inde Latine vocatur *azymus* panis, id est non mistus, sine *azyma*, id est fermento, et est sensus: Ideo, inquit, præcipio expurgare vetus fermentum a vobis, ut in novitate vitæ permaneat, sicut estis *azymi*. Id est, sicut novi effecti estis ab omnibus peccatis originalibus et actualibus in baptismo, manentes sine *zyma*, id est sine peccato, in quantum humana fragilitas cum Dei adjutorio valet. *Etenim pascha nostrum immolatus est Christus.* Pascha appellatur festivitas, quam celebrabant Judæi per singulos annos ob memoriam egressionis suæ de terra Ægypti, et agnus qui immolabatur in eadem festivitate appellabatur pascha, sicut discipulorum verbis ostenditur, qui dicunt Domino: *Ubi vis paremus tibi comedere pascha* (Matth. xxvi)? id est agnum. Secundum hunc morem loquitur Apostolus, et hic, inquit: Etenim pascha nostrum Christus est immolatus, ac si diceret: Vultis scire quid sit pascha? Christus immolatus. Non est nobis immolatus agnus legalis vel typicus, sed verus agnus, qui tollit peccata mundi, est pro nobis immolatus in ara crucis, de quo Joannes ait: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi* (Joan. i). Istius agni carnes quotidie immolantur in Ecclesia, et comeduntur a fidelibus. Illi qui comederunt carnes typici agni, transitum fecerunt de Ægypto in terram repromissionis, et nos similiter transire debemus de tenebris infidelitatis ad virtutes, et de servitute diaboli ad libertatem Christi, et de morte ad vitam. Illi septem diebus celebrabant festivitatem paschalem, et nos nunc septem diebus celebramus pascha, si per omne tempus vitæ nostræ quod septem diebus volvitur, transitum facimus a vitiis ad virtutes.

Itaque epulemur. Alia editio habet: Itaque festivitatem celebremus. Et nos quibus immolatus est agnus verus Christus, celebremus festivitatem, id est gaudeamus, et exultemus, et lætemur lætitia spiritali. *Non in fermento veteri*, subaudis epulemur, vel simus. Legimus in Exodo, quod quando filii Israel egressi sunt de Ægypto, non detulerunt inde fermentatam farinam, sed tantummodo conspersam. Cogentibus enim Ægyptiis ne moram facerent egrediendi, reliquerunt ibi fermentum. Ægyptus quæ interpretatur tenebræ, significat tenebras infidelitatis: fermentum significat peccatum. Et nos Ægyptum relinquimus et fermentum peccati, quando per fidem deserimus infidelitatem, et relinquimus peccatum, transeuntes per aquam baptismatis ad terram repromissionis. Fermentum ergo vetus appellat vetustatem peccati et conversationem veteris hominis. *Neque in fermento malitiæ et nequitiae.* Malitia et nequitia proprie ad interiorum hominem perti-

nent, hoc est, ad mentem. Sed Apostolus non curans de proprietate verborum, unum retulit ad exteriorum, ad interiorum alterum, nam malitia est malevolentia sive mala voluntas. Hic autem pro mala operatione ponitur Nequitia est superbia vel audacia ad malum, sive mala cogitatio, et est sensus: Non epulemur neque lætemur in vetustate peccati, neque in conversatione veteris hominis, neque in perpetratione mali operis, aut malæ voluntatis, aut in superbia vel audacia mentis ad malum, sicut solent amatores hujus sæculi agere, quæ lætantur cum malefecerint, et exultant in rebus pessimis. *Sed in azymis sinceritatis et veritatis*, subaudis epulemur et lætemur. Sinceris materia est quæ naturam suam perfecte servat, et nulla corruptione interius fucata aut corrupta, semper in melius proficit non in pejus. Et nos tunc sumus sinceri, quando omnia in simplicitate et puritate mentis agimus, semper in melius proficientes, vel malum pro malo non reddentes, sive aliis offendiculum per malum exemplum non generantes. Et non in azymis sinceritatis et veritatis epulamur quando omnia in integritate et puritate mentis agimus et sine corruptione, non duplicitate vel simulatione aliquid agentes, aut pro humana laude lucrisque temporalibus, sed pro remuneratione patriæ cœlestis et ut Deo soli placeamus.

Scripti vobis in epistola, ne commisceamini fornicariis, id est ne similes illis efficiamini, vel ne velitis interesse illorum societati. Miserat eis Apostolus parvam epistolam, ne commiscerentur fornicariis talibus, qualis erat ille qui uxorem patris habebat. Sed Corinthii male intellexerant hoc, putantes quod de infidelibus gentibus diceret, non de fidelibus. Ideoque repetit ista, et corrigit eos, inquit: *Non utique fornicariis hujus mundi*, id est non dixi vel scripsi de fornicariis hujus mundi, paganis videlicet, sed de illis qui sunt inter vos. *Alioquin debuératis de hoc mundo exisse*, id est, si paganis iterum commisceremini ad paganismum transeundo, melius vobis erat ab hac vita transisse, quam illis misceri. Aliter. Alioquin debuératis de hoc mundo exisse, id est, si in talibus peccatis permanere vultis, melius esset vobis mori et exire a corpore. Commiscetur fornicario quis, aut fornicando, aut etiam illi in aliquo famulatu cibi et potus vel colloquio favendo, vel non increpando. Idcirco autem melius est ab hac vita exire, quam in peccatis manere, quia quanto amplius vivit in illis, tanto majorem pœnam sibi acquirit.

Si is qui frater nominatur, inter vos, id est fidelis dicitur esse, est fornicator, cum hujusmodi, id est, cum tali, nec cibum sumere. Quid enim mihi est de his qui foris sunt, judicare? Id est, quid pertinet ad me, judicare de his qui foris sunt, de paganis videlicet, qui extra Ecclesiam sunt? *Nonne de his qui intus sunt, in Ecclesia, vos judicatis?* sive discernitis, id est nonne vos potestis satis discernere, cum quibus debeatis commisceri ex his qui in Ecclesia sunt.

Nam eos qui foris sunt, id est paganos et infideles, Dominus judicabit, quoniam qui non credit, jam

judicatus est. *Auferte malum ex vobis ipsis*, id est, **A** qui malum opus fecit, a vestra societate expellite, ne ejus miseria alii vitientur. Vel, quidquid mali in vobis est, auferte a vobis, etc.

CAPUT VI.

Audet aliquis vestrum habens. o Corinthii, *negotium*, quod dicuntur quasi nec otiosi, id est causam et accusationem *adversus alterum* fratrem fidelem, *apud iniquos*, id est paganos, *judicari*, id est iudicium accipere, *et non apud sanctos*, id est fideles? Quidam Corinthiorum credentium, sed non recte viventium, habentes accusationem et iudicium adversus aliquem fratrem fidelem, ibant ad iudices paganos et infideles, ut illorum iudicio damnaretur et iudicaretur ille contra quem falso aut veraciter causam habebant, lucrantes eos muneribus, quatenus falso aut veraciter illum dijudicarent. Qui iudices iniqui appellantur: vel quia alieni erant a Deo, vel etiam quia leges divinas hominibus concessas, frequenter accipientes munera cum adulatione, aut spernebant aut falsa interpretatione auctoritatem illarum legum idolis suis deputabant dicentes: sic et sic dicit ille Deus meus in lege, quam nobis suis cultoribus tradidit. Quapropter, quia Corinthii hoc faciebant, redarguit eos Apostolus, inquiens: *Audet aliquis vestrum hoc facere?* Omnino non debuit tanta præsumptio esse in nobis, ut aliquis dimittens fideles, causa iudicii iret ad infideles iudicari fratrem suum ab illis.

An nescitis quoniam sancti de hoc mundo iudicabunt, id est, nescitis quod sancti amatores huius mundi iudicabunt ex exemplo fidei suæ, et **C** *comparatione melioris facti*, non potestate sicut iudices sæculi. *Et si in vobis*, id est, per vos et vestram *comparationem*, *iudicabitur mundus*, amatores videlicet mundi, *indigni estis qui de minimis iudicetis?* Hoc quidem non affirmative, sed potius increpative et interrogative legendum est. Est autem sensus huiusmodi: Si *comparatione* vestri damnabuntur sæculares homines et mundi amatores, indigni estis, id est indignos vos iudicatis, ut de minimis iudiciis vel causis iudicetis, de equo videlicet ablato et aliquo furto, subaudis non estis indigni, ea videlicet iudicare quæ mundi sunt.

Nescitis quoniam angelos iudicabimus? Malignos videlicet spiritus, eodem modo quo et mundum: **D** *Quanto magis sæcularia*! id est, amatores sæculi. Hi qui, Dei auxilio freti, obedientiam et humilitatem servarunt *comparatione* sui iudicabunt malignos spiritus, qui per superbiam ceciderunt.

Sæcularia igitur iudicia si habueritis, id est, ad corpus pertinentia sive corporea, ut est de veste furata, vel equo, aut aliquid tale. *contemptibiles qui sunt in Ecclesia*, illos *constituite ad iudicandum*. Hoc dupliciter potest intelligi. Secundum Augustinum contemptibiles appellat simplices, qui nec notitiam divinæ legis neque humanæ habebant, neque prudentiam discernendi in negotiis et quorum personæ despicabiles habebantur, quos illi constituerant ju-

dices, ideoque illi qui aliquod negotium habebant Christiani, necessitate cogente, quia non habebant iudices utiles sibi, pergebant ad iudices paganorum, qui in circuitu suo erant. Secundum hunc sensum, non dicit affirmative hoc, sed ironice præcipit quod illi agebant, quod et sequentia manifestant. *Sæcularia*, inquit, iudicia si habueritis, illos qui nec possunt neque sciunt discernere illa, illos *constituite ad iudicandum*.

Ad verecundiam vestram dico, quia non debueratis ita agere. Quasi diceret: Non imperative hoc præcipio, sed ironice et denegando, quia licet vos ita agatis, non debuistis taliter agere, sed debueratis tales constituere, qui aliorum causas discernere et dijudicare scirent: et quorum personæ honorabiles essent: ut non esset necesse aliquem propter hoc ad gentilium iudicem transire. Igitur polite constituere amplius contemptibiles. Secundum Gregorium contemptibiles possumus intelligere sæculares homines, humanarum legum scientiam habentes, in personis quoque honorabiles, qui, *comparatione* illorum qui divinas leges intelligunt, et mysteria sanctæ Trinitatis penetrant, contemptibiles sunt et simplices, licet ipsi fideles sint. Et est secundum hunc sensum affirmative legendum: Quia tales constituendi sunt, et a canonibus filii Ecclesiæ appellantur; et tales debuerant illi constituere; unde et subditur: *Ad verecundiam vestram dico*, quia etiam me non præcipiente hoc facere debuissetis. Ideoque tales præcipit constitui, quia illi qui altari debent **C** *deservire*, et divina eloquia meditari, et populis verbum prædicationis exhibere, a sæcularibus negotiis et iudiciis alienos se debent reddere. *Sic non est inter vos*, id est, nunquid non est inter vos, *sapienter quisquam qui possit iudicare inter fratrem suum?* *sed frater fidelis cum fratre fidei contendit*, subaudis certe est. Et hoc interrogative atque increpative est legendum. Quem superius appellavit, secundum Gregorium, contemptibilem, sive simplicem in divinis legibus cooperatione doctorum et prædicatorum, modo appellat sapientem in humanis legibus, quem præcipit constitui. Secundum Augustinum autem, quia illi despicabiles constituebant, dixit iste: Nunquid non est aliquis sapiens inter vos qui possit constitui, ut fratres inter se non contendant? et quod peius est, hoc etiam apud infideles faciunt duplicantque peccatum, et quod litigant, et quod in præsentia infidelium litigant, a quibus blasphematur nomen Christianitatis.

Jam quidem omnino dilectum, id est offensio et peccatum, *est in vobis*, quod iudicia habetis inter vos, quia accusatio litem, lis discordiam, discordia odium generat. Ne forte illi dicerent, omnino hoc peccatum non est, si mea requiro, ideo Apostolus dixit: In veritate dico, delictum est in vobis, quia contra præceptum Domini agitis, qui dixit: *Si quis auferit quæ sua sunt, ne repetas* (Luc. vi), et nobis pacem suam commendavit. *Quare non magis injuriam accipitis?* id est, quare non magis damnum sustinetis, ut præceptum

Domini custodiat. *Quare non magis fraudem patimini? quare vos aliis fraudem faciatis, vel injurias inferatis: Sed vos non solum repetitis vestra, sed etiam injuriam aliis facitis, percutiendo illos, et fraudatis; et hoc, subaudis facitis, fratribus vestris in fide, cum quibus pacem habere debueratis.*

An nescitis quia iniqui, id est peccatores, regnum Dei non possidebunt? Nolite errare, id est, a rectitudinis via, declinare. Errabant Corinthii, qui uno vitio non credebant hominem separari a regno Dei, nisi omnibus fuisset implicatus. Ideo subdit, commemorando quæ vitia singula regno Dei separant, dicens: Neque fornicarii, subaudis regnum Dei possidebunt, nisi pœnitentiam dignam in hoc sæculo positi egerint secundum quantitatem peccati, et eleemosynis illud redimerint: vel nisi pœnitentiam agentes mors illos invenerit, ut post mortem hoc quod deest de pœnitentia, in locis purgatoriis deleatur, et per orationes bonorum hominum, et per oblationem sacrificiorum. Dicit etiam beatus Gregorius, quia aliter orationes et oblationes obtinere non poterunt bonorum operum, nisi ille pro quo offeruntur, illud in hoc sæculo positus bona intentione promeruerit, et eleemosynis, ut si tempus ei esset concessum, illa plangeret, et alia plangendo non committeret.

Omnia mihi licent, id est, omnia genera ciborum licitum est mihi sumere, quia omne quod intrat in os, non conquinat hominem (Matth. xv), etc.: Vidit Deus cuncta quæ fecerat, et erant valde bona (Gen. i). Omnia quoque munda mundis (Tit. ii); sed non omnia expediunt, id est non omnia sunt utilia, quia quædam sunt venenata, et usu horrida: vel non expediunt propter scandalum fratrum, quia melius est non manducare, quam fratrem scandalizare. Omnia mihi licent, subaudis quæ permissa sunt apostolis a Domino Jesu, ut qui Evangelium prædicant, de Evangelio sumptus accipiant, ab his quibus prædicant: sed ego sub nullius redigar potestate, id est nullius potestati me subdam. Beatus Apostolus noluit se subdi Corinthiis, aliquod munus ex eis accipiens, ut omnia vitia libere redarguere posset, ne causa ventris vigor evangelicæ veritatis torpesceret, et ne occasionem pseudoapostolis daret exspoliandi domos, essetque Evangelium venale.

Esca ventri, subaudis modo servit, et venter servit escis; Deus autem et hunc, subaudis ventrem, destruet per mortem. cum cessaverit officium edendi, et redactus fuerit in pulverem, et hanc, subaudis escam, destruet, cum homines nasci desierint. Corpus autem hominis, non fornicationi, subaudis debet servire, sed Domino, et Dominus corpori, subaudis immortalitatem dabit.

Deus vero Pater et Dominum suscitavit, et verè Filius suscitavit semetipsum, et nos suscitabit, Deus Pater cum Filio, per virtutem suam.

Nescitis quoniam corpora vestra membra sunt Christi? Generaliter tota Ecclesia est corpus Christi, quia ipse est caput et princeps ejus secundum humanitatem, eo quod homo factus est propter nos, singuli autem electi membra sunt ejus. Si ergo Dominus

A Jesus Christus tantummodo animam susciperet, membra ejus non essent nisi animæ nostræ. Qui vero et corpus suscepit, per quod etiam nobis est caput, qui ex anima et corpore constamus, profecto et membra illius sunt corpora nostra, *Tollens erga membra Christi, faciam membra meretricis? Absit, quia membra quæ meretrici adhærent, et copulantur, desinunt esse membra Christi.*

An nescitis quoniam qui adhæret meretrici, in coitu, unum corpus efficitur? et per naturam, et per maculam peccati unum efficiuntur. Per naturam masculus et mulier unum corpus sunt, quia mulier de viro sumpta est: per maculam vero peccati, concumbendo simul, in ipso amplexu coitus unum corpus fiunt, sicut et ille qui legitimæ uxori copulatur. Vel etiam qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur, quia similis ei efficitur per peccatum. Erunt enim, inquit, duo in carne una, in personis: vel quia ex viri corpore facta est mulier, vel etiam simul concumbendo unum corpus efficiuntur.

Qui autem adhæret Domino, unus spiritus est. Spiritus sanctus per se Deus est, et mens hominis: sive spiritus cum spiritualiter vivit, et voluntatem Dei adimplet per fidem et dilectionem adhærendo summo Spiritui, efficitur cum eo unus spiritus.

Fugite fornicationem. Non dixit, pugnate contra fornicationem, sed fugite. Cum enim multa sunt vitia contra quæ pugnare debeamus, verbi gratia, sicut contra ebrietatem et gulositatem, abstinendo a nimia potatione vini, et perceptione ciborum, similique modo contra alia, contra fornicationem non præcipitur nobis pugnare, sed fugere, quia nullo modo melius vitari potest. Debemus enim fugere locum et declinare personas, quibus facile fornicatio suggeritur, et quærere multitudinem bonorum hominum, quorum reverentia timeamus fornicationem perpetrare, licet concupiscentia nobis suggerat. Omne enim peccatum, quodcumque fecerit homo, extra corpus est; qui autem fornicatur in corpus suum peccat. Quæstio oritur in hoc loco: Cum Dominus dicat: De corde exeunt cogitationes malæ, adulterium, fornicatio, homicidium, furtum, cæteraque talia et cum nullum peccatum fiat nisi corpore delectante et anima consentiente, quare Apostolus dicat omnia peccata extra corpus esse, solumque peccatum fornicationis in corpore consistere? Quæ hoc modo solvitur, quia ad exaggerandum tantum malum, hoc dixit Apostolus, quoniam comparatione istius peccati, omnia peccata quasi extra corpus sunt. Dum enim facit furtum, homicidium, aut aliquid tale, dum illud agit, aliud potest cogitare, verbi gratia: Vult facere furtum, cogitat se pœnitentiam acturum: profert falsum testimonium, forsitan de pœnitentia quam agere debet, cogitat. Dum autem fornicatur, ita præ omnibus peccatis tota mens absorbetur in coitu, totumque animum voluptas corporis ita facit captivum atque servum sibi, ut totus sit homo carneus nihil valens cogitare, propter quod delectatione corporis agit.

An nescitis quoniam membra vestra templum sunt

Spiritus sancti qui in vobis est? a tempore baptismatis, quem habetis a Deo et non estis vestri? Superius dixit, templum Dei, hic Spiritus sancti, quia in substantia idem est Spiritus sanctus quod et Deus. Et in quo habitat Spiritus sanctus, habitat Pater, habitat et Filius: quia sicut sunt unius substantiæ, uniusque Deitatis, ita inseparabiles sunt. Quandocunque animus et delectatio trahit nos ad libidinem, vel ad aliquod vitium, debemus considerare quod non sumus nostri, neque nostræ potestatis, sed Christi servi sumus, cujus voluntati obedire debemus, cujus sanguine redempti sumus, sicut sequentia manifestant. Pulsatur corpus delectatione, vult anima consentire, debet rationabilitas animæ ad se redire ac dicere: Quid cogitas? quid æstuaris? quo vis ire? Non es tuæ potestatis, sed Christi servus es, qui te redemit pretiosissimo sanguine suo a diaboli captivitate: ut quid iterum vis captivari a diabolo, et ejus potestati subdi, qui tibi in primo parente omnem gloriam abstulit? Dum talia cœperit cogitare, omnipotentis Dei gratia protectus evadet laqueos incentivæ delectationis.

Empti enim estis pretio magno, non auro, neque argento, sed sanguine Christi. Ille qui emitur sive redimitur, captivus tenetur, et servus est illius a quo redimitur. Sic genus humanum captivum tenebatur a diabolo, servusque erat diaboli, quoniam accipiendo dulcedinem pomi vetiti, vendidit semetipsum illi. Redemptus vero sanguine Christi, illius servus est, ejusque voluntati obtemperare debet.

Glorificate et portate Deum in corpore vestro. Ille Deum glorificat, qui mandata illius servando, alios ad laudem Dei excitat, juxta quod Dominus ait: *Videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum* (Matth. v). Deum etiam portat, qui ejus notitiam præceptaque in mente gerendo, operibusque implendo, sancte vivit et juste, secundum quod Dominus præcipit: *Sancti estote quia et ego sanctus sum* (Lev. xi). Quicumque ergo sancte vivendo sanctus est, Deum portat in mente sua, ad cujus imaginem est factus in anima.

CAPUT VII.

De quibus autem scripsistis mihi, subaudis per vestras litteras, *bonum est homini mulierem non tangere* sive non accipere. Pseudoapostolis dicentibus ad Corinthios: Non debetis mulieribus adhærere, qui mundi Deo servitis, sed qui creditis in Christum, vestras uxores debetis dimittere, scripserunt apostolo Corinthiis super hac re utrum deberent uxoribus adhærere in coitu necne. Quibus Apostolus respondit: Bonum quidem esse ab uxore abstinere, sed melius esse accipere, quam cum alterius perpetrare adulterium aut aliquo modo fornicationem.

Uxori vir debitum reddat, similiter autem et uxor viro, id est non se subtrahant ab invicem a coitu: volente viro concumbere, locum det et licentiam mulier. Similiter et vir serviet mulieri, reddens ei debitum concumbendi, illa volente.

Mulier sui corporis, id est sui genitalis membri, *potestatem non habet*, ut prohibeat viro coitum, sed

in viro potestate est. *Similiter vir sui corporis*, id est sui verendi sive genitalis membri, *non habet potestatem*, ut mulieri prohibeat coitum, sed in mulieris potestate est. Sic sibi sunt invicem debitores, et quod majus est, servi, ut una debeat esse voluntas in lege naturæ. Dies festi, diesque purgationis, et ipsa ratio conceptus et partus juxta legem cessari his debere monstrantur.

Nolite fraudare invicem, id est nolite vos subtrahere ab invicem, ne forte discessio generet fornicationem, nisi forte ex consensu, id est communi voluntate et consilio, ut vacetis orationi ad templum. Omni quidem tempore orandum est nobis, oratioque insistere debemus, sed tunc acceptior est Deo nostra oratio, quando mundo corde et corpore profertur. Cum enim quis etiam concessa non tangit, ostendit se velle accipere quod precatur. Et iterum revertimini in idipsum, id est ad licitum coitum. Consilium dat conjugatis, ut post dies orationis ad usum naturalem revertantur, exponens causam quare hoc præcipiat: *Ne tentet*, inquit, *vos Satanas*, sive diabolus, *propter incontinentiam vestram*; videlicet ne uno subtrahente, alter fornicetur, et Satanas locum tentandi inveniat.

Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium, quia non præcipio, sed permitto. Volo enim omnes homines esse sicut meipsum, id est, si fieri posset, vellem omnes homines esse sicut ego sum, et amare virginitatem sicut ego amo. Sed quia non potest fieri, concedo secundum indulgentiam infirmis, qui se non possunt continere, non tamen præcipio perfectis secundum imperium, quia omnes homines vellem me in omnibus imitari, et in integritate corporis permanere, quia scio quantum valeat castitas apud Deum, *alius quidem sic* ut virgo maneat, *alius vero sic*, ut sit cum conjuge.

Melius est enim nubere quam uri. Non dixit ideo comparativo modo melius est nubere quam uri, quasi bonum sit uri, ideoque est melius nubere, sed consuetudinem secutus est. Solemus enim dicere: Melius est lucrum facere quam damnum. Melius est unum oculum habere quam nullum. Melius est uno pede inniti, et ex altera parte baculo sustentari, quam fractis cruribus repere. Sic melius est nubere et uxorem ducere, quam uri, quod est proprie calore corporis cogente, libidinem explere, et quocunque modo nefas perpetrare.

His autem qui matrimonio juncti sunt, id est uxori legitimæ, quæ conjunctio matrimonium dicitur a matrona, eo quod sit mater filiorum, *præcipio non ego*, ex mea sententia, sed Dominus in Evangelio, *uxorem a viro non discedere*, excepta causa fornicationis.

Quod si discesserit, causa fornicationis, *innupta maneat aut viro suo reconcilietur*. Nam cæteris ego dico, non Dominus. Locutus est superius cum innuptis et viduis atque conjugatis fidelibus, modo dicit cæteris, id est permistis infidelibus cum fidelibus. Quare dicit, ego dico, non Dominus? Nunquid Do-

minus non loquebatur per eum? Utique. Sed ideo A dixit se dicere, et non Dominum quia hoc præceptum non continetur in Evangelio dictum a Domino, sicut illud superius, quod non debeat vir dimittere uxorem suam nisi causa fornicationis. *Si quis frater fidelis habet uxorem infidelem*, sive non credentem, et hæc uxor consentit habitare cum illo. id est, si nomini Christiano non detrahit, non dimittat illam: quia accidere solebat, ut viro credente mulier infidelis persisteret, et plerumque uxore credente, vir infidelis maneret. Ideo talia præcepit Apostolus, ut si nomini Christiano non detraheret, non dimitteret aliquis sociam suam.

Sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem. Jam hoc evenerat in multis post Domini ascensionem, ut per mulierem fidelem, sanctificatus B esset vir infidelis credendo in Christum, illius prædicatione et bono exemplo, quæ de superba facta erat humilis et subjecta viro, et per virum fidelem, mulier infidelis salvata est similiter quondam. *Alioquin filii vestri immundi essent: nunc autem sancti sunt*, id est, si ambo infideles essetis, vel ille qui fidelis factus est, iterum reverteretur ad paganismum propter illum qui noluit credere, utique filii vos imitarentur: vel etiam si fidelis dimitteret socium suum infidelem, essentque separati ab invicem, filii forsitan immundi essent, quia idolis deservirent, patre infideli. vel matre infideli adhortante, et immundi essent etiam ex cibis quos comederent idolis consecratis. Nunc autem dum simul morantur fidelis cum infideli, forsitan filii illorum fidelem imi- C tantur, et sancti sunt.

Quod si infidelis, vir aut mulier, a socio fideli discedit, nolens credere, discedat, id est, liberam habeat potestatem discedendi: tamen fidelis non projiciat illum a se, neque propter illum discedat a fide. *Non enim servituti subjectus est frater aut soror in ejusmodi*, id est in tali facto, id est: infidelis, si non vult manere cum fideli, ille qui fidelis non est ita subjectus illi ut debeat illum sequi, neque subjectus est culpæ propter hoc si ille discedit: *In pace enim*, id est, ad concordiam vocavit vos Deus. Idcirco si vult discedere infidelis qui blasphematur nomen Domini, recedat ut pacem possit habere fidelis, id est, non oportet litigare cum eo qui discedit. *Unde enim scis, mulier aut vir, si unus alterum salvum faciet, nisi sicut unicuique, viro et mulieri, divisit, sive disposuit, Dominus, subaudis tempora credendi, ut primum credat vir deinde mulier, aut primum mulier, deinde vir. Unumquemque sicut vocavit Dominus ad fidem, ita ambulet, ita maneat*, id est, si habes uxorem, tene eam: si non habes, ducere non compelleris.

Circumcisis aliquis vocatus est? non adducat præputium Quid est quod loquens Apostolus de uxorebus atque conjugatis, sic subito transivit ad circumcisionem atque præputium? Et quomodo potest adduci præputium quod præcisum est? Notandum in hoc loco quia non de circumcisione, id est exspos-

itione pellis genitalis membri loquitur, sed circumcissum appellat liberum ab uxore, et præputiatum, uxorem habentem. Circumcissus, inquit vocatus est quis, id est, non habens uxorem, non adducat præputium, id est non ducat uxorem, ut non sit præputiatus, sed alienus a conjugio. *In præputio aliquis vocatus est?* id est non habens uxorem, non circumcidatur, id est, non relinquat uxorem suam, nisi illa forte casta permanere decreverit.

Circumcisio nihil est, id est, castitas sine bonis operibus nihil est, et insuper fides sine operibus otiosa est, et præputium nihil est, id est conjugium absque opere bono. Si fuerit quis circumcissus, id est castus, sive cælibatus, quod est sine uxore, carueritque bonis operibus, nihil ei prodest sua castitas. Si etiam fuerit conjugatus, et non habuerit bona opera, conjugium illius nec prodest, nec obest ei. *Sed observatio mandatorum Dei*, prodest.

Unusquisque in qua vocatione vocatus est, ad fidem, in ea permaneat, sive cum uxore, sive sine uxore.

Servus, subaudis uxoris. *vocatus es*, cujus voluntati servire et parere debes, *non sit tibi curæ*, noli deficere neque dimittere eam: quia non ideo amittes regnum Dei, licet conjugatus sis, si ita servieris uxori, ut non displiceas Creatori, sed et si potes liber fieri. subaudis uxore, id est si tua conjux obierit, aut etiam in castitate manere elegerit, magis utere, subaudis ista libertate, ut consentias ei, et aliam noli accipere.

Qui enim in Domino, id est ut in Domino crederet, *vocatus est servus*, subaudis uxoris, *libertus est Domini*, id est liberatus est a peccati iugo, et quamdam libertatem habet a Domino, ut serviat uxori, ita ut non displiceat Creatori. *Similiter qui liber vocatus est*, id est sine uxore, *servus est Christi*, id est, non debet se occupare servitio terreno et uxorio, sed ex toto debet servire Domino, quoniam majus servitium requiritur ei a Domino quam conjugato.

Pretio empti estis, id est sanguine Christi, nolite fieri servi hominum, id est servi uxorum. Illi servi efficiuntur hominum qui propter uxorem deserunt Creatorem, et ei displicent immoderate servientes uxori. Tam charo ergo pretio empti sumus, ut nullo alio redimi possemus, nisi sanguine Filii Dei. *Quapropter sicut ille qui emitur, magis servire debet illi a quo emitur, ut aliquando vicem reddat emptori, ita et nos omni studio atque instantia servire debemus Christo a quo empti sumus.*

Unusquisque frater, id est fidelis, *in quo vocatus est ut crederet, in hoc permaneat*: videlicet si cum uxore vocatus est, non dimittat illam; si liber ab uxore, si se potest continere, utatur illa libertate.

De virginibus præceptum Domini non habeo, quia Dominus virginitatem laudavit; non tamen præcepit, ne videretur nuptias damnare, sed dixit: *Sunt eunuchi qui seipsos castraverunt propter regnum celorum* (Matth. xix), atque subintulit: *Qui potest capere capiat* (Ibid.) Consilium autem do quod non

displiceat aliis, *tanquam misericordiam consecutus a Domino, ut sim fidelis*, subaudis consiliator, et idoneus in dandis salutaribus consiliis. Paulus apostolus consiliator Dei erat, quia Spiritum Dei habebat, sicut ipse alias dicit : *Puto autem quod et ego Spiritum Dei habeam*. Idcirco dicit : Gratiam et misericordiam consecutus sum, ut sim fidelis consiliator Dei, ideoque consilium meum non debeo vobis abscondere.

Existimo ergo hoc bonum esse, id est virginitatem servare, *propter instantem necessitatem* : Instantem sive presentem necessitatem appellat tribulationem et angustiam quam sustinent conjugati, et maxime conjugatae, fastidium videlicet in concipiendo, dolorem in parturiendo, quo dolore plerumque solent mulieres mori, curam multam et laborem in alendis et contuendis filiis, tristitiam de aegrotatione et morte eorum, maximeque si omnibus filiis fuerit orbata, de amissione quoque conjugis. Similiter etiam labores et dolores sustinet vir de amissione filiorum et morte uxoris, a quibus omnibus sunt illi liberi, qui virginitatem servant, imitantes illam vitam quae post mortem erit. Quapropter subdit Apostolus, *quoniam bonum est homini sic esse*, id est in integritate corporis vivere, virginitatem servare, ut possit esse liber ab his necessitatibus. Quod vero sequitur.

Tribulationem tamen carnis habebunt huiusmodi : illi tales, videlicet qui matrimonio copulantur, quod supra appellavit necessitatem instantem, hoc in hoc loco appellavit tribulationem. *Ego autem vobis parco* ; et est sensus : Suadeo vobis, et consilium do ut casti sitis, volens vos servare ne in tribulationem carnis indicatis. Aliter : Ego vobis parco, id est dimitto, vel consentio accedere vos ad hanc tribulationem carnis, si non vultis integritatem corporis servare.

Tempus subaudis vitae nostrae, breve est, quia in brevi finietur, ideoque non est populus Dei ita propagandus generatione carnali, sicut hactenus a principio mundi, sed est jam regeneratione colligendus. *Reliquum est*, id est hoc remanet, vel hoc superest, *ut et qui habent uxores modo, tanquam non habentes sint*. Uxorem namque habet, sed quasi non habet, qui hodie videtur illam habere, sed crastina die moritur, et desinit postmodum uxorem habere : ideoque debet in presenti saeculo futuram vitam imitari, in qua erunt electi similes angelis Dei. Aliter, uxorem habet, sed quasi non habet, qui sic scit debita carnis exsolvere, ut tamen per eam mundo tota mente non cogatur inhærere, videlicet sic reddens debitum uxori, ut non displiceat Creatori.

Et qui flet tanquam non flentes, sint. Flet quilibet amissione proximorum, et miseras huius saeculi, sua quoque et aliorum peccata : sed quasi non flet, qui consolationem habet in spe coelestis remunerationis, ut impleatur quod Dominus dixit : *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur* (Matth. v), *et qui gaudent tanquam non gaudentes*. Multi sunt qui gaudent de temporalibus commodis ; sed quasi

non gaudent, quia sic gaudent in temporalibus bonis, ut semper tormenta perpetua considerent, et æternum Dei iudicium timeant ; *et qui emunt, tanquam non possidentes*. Emit aliquis prædia terrena, boves, servos et ancillas, sed quasi non possidet, dum repente ab hoc saeculo transit per mortem corporis. Aliter : Emunt multi bona temporalia, atque ad usum suum aliorumque præparant quæ in hoc saeculo necessaria sunt, sed quasi non possident, dum sic adhærent terrenis, ut non amittant æterna, cauta consideratione prævidentes quia hæc omnia in proximo relicturi sint, semperque sua in terrenis et transitoriis rebus et possessionibus non ponunt.

Et qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur. Multi utuntur bonis huius saeculi, sicut reges et principes, sed quasi non utuntur, dum insperate non minus et concupiscentiam ejus relinquunt per mortem corporis. Multi etiam utuntur his quæ in hoc mundo sunt, sicut boni reges et principes divitesque, ut fuit Abraham, Job et David, qui propter dignitatem honoris et principatus quam obtinent, non possunt his non uti, sed quasi non utuntur, dum non sunt servi divitiarum, neque permittunt hæc eadem sibi menti dominari, cogitantes cuncta transitoria esse. *Præterit enim figura huius mundi*, id est transibit figura et species mundi per ignem, remanebit substantia renovata per ignem et meliora, ad hoc ut in æternum maneat juxta quod Salomon dicit : *Terra in æternum stabit*. (Eccle. i.).

Volo autem vos sine sollicitudine esse, id est sine multa et superflua cura, quam habent conjugati.

Qui cum uxore est, divisus est, quoniam ex parte servit conjugi, ex parte Domino.

Et mulier innupta et virgo, quod unum est, *cogitat ut sit sancta corpore et spiritu*, id est mente. Ideo addidit, mente sive spiritu, quia multæ sunt quæ habent integritatem corporis, sed non sunt virgines mente, quoniam si possent, jam nupsissent.

Hæc ad utilitatem vestram dico, quoniam sanctum est apud Deum, et leve in hoc saeculo in virginitate permanere, *non ut laqueum vobis injiciam*, id est, ideo ista non dico, ut æternam perditionem vobis immittam, *sed ad id quod honestum est*, subaudis provocans. Virginitatem servare honestum est, ergo omne honestum sanctum, ideoque virginitas sancta, honesta et Deo accepta est.

Si quis autem existimet et putat turpem se videri ab aliis, super virgine sua, eo quod sit superadulta, id est eo quod ad nubiles annos pervenerit, timet illam fornicari cum aliquo servorum suorum, nec potest illam servare virginem, *quod vult faciat*, id est tradat illam cuicumque vult : *non peccat virgo si nubat*, si dormierit, id est si mortuus fuerit vir ejus, nubat mulier cui vult, tantum in Domino, id est, fidei se misceat viro.

Beatior autem erit, si sic permanserit secundum meum consilium, id est si in castitate et viduitate permanserit.

CAPUT VIII.

De his autem cibis et potibus quæ idolis immolantur, subaudis scripsistis mihi. Inter cætera quæ Corinthii Apostolo scripserunt per Epistolam, etiam super hoc scripserunt utrum deberent omnia comedere necne, et utrum essent omnia munda, quia quidam illorum, habentes scientiam cuncta esse a Deo creata bona, manducabant in templis idolorum, et scandalizabant simpliciores fratres, qui dicebant: Nisi iste, qui majoris scientiæ est quam ego, sciret aliquid numinis et deitatis esse in hoc idolo et in carnibus ei consecratis, nequaquam in idolo, id est in templo idolis consecrato residens, carnes aliosque cibos, et in vinum idolis consecratum sumeret. De hoc multa dicturus est hic Apostolus. *Scimus quoniam omnes scientiam habemus*, subaudis omnia esse munda per naturam; sed invocatio illorum et consecratio qua illis consecratur, facit ea immunda. *Scientia* subaudis, qua credimus omnia munda mundis, et omnia sanctificari per invocationem nominis Christi, inflat, id est per superbiæ tumorem mentem elevat: *Charitas vero ædificat*, id est dilectio fraterna, qua consulimus fratribus simplicioribus, quatenus eos in aliquibus non scandalizemus, ædificationem habet. In qua virtute, id est charitate, etiam aliæ virtutes comprehenduntur, patientia videlicet, humilitas, cordisque simplicitas. Sicut enim vinum non temperatum admistione alicujus dulcedinis, aut etiam aquæ, mentem elevat, et sicut omnia mera et pura non ita delectantur sicut commista: sic scientia divina vel humana non est utilis, quia mentem in superbiam elevat, nisi temperata fuerit dilectione proximi, humilitate quoque, patientia atque simplicitate. Tunc autem scientia magna est et sibi utilis si charitate humilietur cum qua etiam amplius crescit.

Si quis autem existimat se scire aliquid, id est omnia munda esse, et quod licita fidelibus sint ad utendum, nondum cognovit quemalmodum oporteat eum scire, id est nondum considerat quod expedit etiam multis licitis abstinere propter scandalum fratrum.

Si quis autem diligit Deum et causa charitatis scientiam mitigat, hic cognitus est ab eo, id est hic est electus ab eo.

De escis autem quæ idolis immolantur, scimus quia nihil est idolum in mundo. Idos Græce Latine dicitur species vel forma, inde diminutive idolum, id est formula ex aliquo metallo, aut ex lignis, sive lapidibus. Ideo ergo idolum nihil est, quia videtur imaginem hominis habere, et non est homo: videtur imaginem alicujus bestię habere, et non est bestia: videtur aures, oculos, nares et os habere, sed ideo nihil est, quia non videt, non audit, non olfacit, non loquitur. Dicitur homo esse, non est homo; dicitur Deus esse, non est Deus; ideoque nihil est, quia quod dicitur esse non est; adoratores quoque cultoresque ejus, atque cibi qui illis consecrantur, nihil sunt, quia illius cultura et consecratio facit eos nihil esse. Ex

A hoc etiam homines idola colentes nihil sunt, quia omnis creatura quæ non adhæret ei qui semper habet esse, nihil est sicut propheta dicit: *Omnes gentes idola colentes, sic sunt quasi non sint, et quasi nihil, et inane reputatæ sunt ei* (Isa. XL). Idola quoque propterea nihil sunt, quia facit homo formam habentem caput hominis ex una parte, caput bovis ex alia parte, caput leonis ex tertia, caput aquilæ quarta, reliquum corpus serpentinum, pedes equinos, quod nihil est, quia Deus aliquam creaturam talem non fecit.

Nam etsi sunt qui vocantur a paganis dii in cælo, ut Saturnus, Jupiter, Mercurius, aut certe a Christianis ut angeli et sancti nuncupative, et non substantialiter; sive in terra, a paganis, ut Neptunus, Pluto, aut certe justi homines, siquidem sunt dii multi, paganis vel Christianis nuncupative, ut Moyses, cui dictum est: *Constitui te deum Pharaonis* (Exod. VII), et de quibus dicitur: *Ego dixi, dii estis*. (Psal. LXXXI).

Nobis tamen apostolis aliisque fidelibus, unus est Deus Pater, substantialiter, ex quo omnia constant, et a quo originem cuncta sumpserunt, et nos in illo, subsistimus. sive in illum, quasi intra illum subsistimus, quia omnis creatura intra illum consistit, et ipse est extra omnia et intra omnia, et unus Dominus Jesus Christus, cum Patre et Spiritu sancto, per quem Dominum Jesum omnia facta sunt subaudis, et nos per ipsum, creati sumus et redempti.

Sed non in omnibus est scientia, subaudis ista, ut credant unum verum Deum solum modo esse qui trinitatem habet in personis, et unitatem in substantia. *Quidam autem conscientia usque nunc in idolis quasi idolothyta*, id est idolis datum et consecratum, manducant, et conscientia ipsorum cum sit infirma, polluitur, quoniam dum firmiores in fide viderint recumbere idolo, et comedere idolothyta, aliquid numinis et religiosum putant esse in idolis. Et in hoc est illorum conscientia infirma, vel quia putantes omnia esse munda, comedunt idolothyta, vel quia aliquid numinis credunt esse in idolis.

Esca autem nos non commendat Deo, subaudis quam credimus mundam, id est, non facit nos acceptabiles Deo, et laudabiles apud illum, neque enim si non manducaverimus, subaudis de sacrificiis idolorum, deficiemus, ut alios cibos non habeamus, quos possumus manducare, neque si manducaverimus carnes idolis consecratas, abundavimus, subaudis ut aliorum ciborum refectionem non quæramus.

Videte autem ne forte hæc licentia vestra qua creditis omnia munda mundis, et per invocationem nominis Christi omnia sanctificari, offendiculum fiat infirmis in fide, ut credant aliquid deitatis esse in idolo et comedant propter hoc carnes illi consecratas.

Si quis enim viderit eum quod habet scientiam, id est qui perfectus est in fide et credit omnia munda, in idolo recumbentem, id est, recumbendo manducare. Sic peccatis in fratres, dum comeditis coram

illis carnes idolis consecratas, recumbentes in A idolio.

Si esca scandalizat fratrem meum, quemlibet credentem simplicem et adhuc infirmum in fide, non manducabo carnem idolis consecratam in æternum, ne fratrem meum scandalizem. Erant quidam apud Corinthios, qui, scientiam habentes omnia munda esse, comedebant cibos idolis consecratos, et provocabant simplices et infirmos in fide ad similia, qui dicebant: Nisi isti qui prudentiam et scientiam habent, scirent deitatem esse in his idolis, nequaquam hoc agerent. Manducabo ergo et ego ut consecrer per has carnes. Econtra erant alii perfectiores, qui, licet scirent omnia esse munda a Deo facta, nolebant carnes idolothyas comedere, quia sciebant illas per invocationem dæmoniorum esse im-
B mundas, et ne scandalizarent fratrem suum provocando eum ad comedendum, dicebant ista quæ Apostolus ex persona illorum loquitur: Ante, inquit, moriar fame, quam ut fratrem meum scandalizem manducando carnes idolothyas. Et non solum abstinebo ab illis, sed etiam ab omnibus pro quibus ille potest scandalizari. Potest tamen ex persona Apostoli esse dictum, ut Apostolus ex se talia diceret, provocans eos ad charitatem.

CAPUT IX.

Non sum liber? Verba irascentis sunt, et quod videtur negare, confirmat. Sunt autem increpative legenda: *Non sum liber?* Sum utique. Liber erat Apostolus secundum carnis prosapiam, ut pote de genere patriarcharum descendens: liber quoque erat
C ab omni debito ipsorum, quia nihil ab eis acceperat. *Non sum Apostolus?* Dicebatur a quibusdam Judæis non credentibus, et insuper a Corinthiis seductis a falsis apostolis, quod Paulus non esset apostolus, eo quod Christum non viderit; quos increpat Apostolus inquit: Nunquid non sum Apostolus a Christo missus? Sum utique, quia ipse mihi dixit: *Longe mittam te ad gentes* (Act. xxii). *Nonne Dominum Jesum vidi?* Utique vidi illum dum pergerem Damascum, et postea in templo. *Nonne opus meum,* id est, operatio et plantatio mea, *vos estis in Domino?* Estis omnino.

Et si aliis, subaudis gentibus Judæis, *non sum Apostolus, sed tamen vobis,* Corinthiis, *sum,* apostolus, quos in spatio unius anni et sex mensibus, ad
D fidem Christi mea prædicatione adduxi. Non solum ergo Corinthiis erat apostolus, sed pene omnibus gentibus, sicut ipse dixit: *Qui operatus est Petro in apostolatum circumcisionis, operatus est et mihi inter gentes* (Gal. ii): *Nam signaculum,* id est signum et indicium, *apostolatus mei vos estis* et vestra credulitas, qui per meam prædicationem credidistis in Domino.

Mea defensio apud eos qui me interrogant, subaudis utrum sim apostolus necne, *hæc est,* quia vos estis signum apostolatus mei in Domino, et per hoc defendor esse apostolus Vos enim estis defensio mea quibus Evangelium prædicavi.

Nunquid non habemus, ego et Barnabas, potestatem manducandi et bibendi? subaudis ex officio prædicationis, et a vobis accipiendi quæ necessaria sunt, secundum quod nobis Dominus potestatem dedit, sicut et aliis apostolis.

Nunquid non habemus, ego et Barnabas, potestatem sororem mulierculam, id est quamlibet fidelem *circumducendi,* id est de loco ad locum ducendi, ministret nobis *sicut et cæteri apostoli et fratres Domini.* faciunt, Jacobus videlicet et Joannes Zebedæi filii et materteræ Domini nec non etiam Jacobus Alphæus, et Judas, et Joseph filii similiter materteræ Domini nec non etiam *et Cephas?* qui et Petrus. *Cephas* Hebræum est et Syrum, Petrus Græcum et Latinum: *Simon* Græcum est. Quidam non intelligentes proprietatem Græcæ linguæ, fefellit eos ambiguitas verbi Græci, in hoc quod dicit sororem mulierem, quasi uxores habuerint apostoli quas secum ducerent, nam *gyne* utrumque significat et uxorem et mulierem. Unde *gyneceum* appellatur locus ubi plurimæ resident mulieres. Fideles enim mulieres habentes terrenam substantiam, ibant cum Petro aliisque apostolis Judæorum, ministrantes eis de substantia sua quæ necessaria erant sicut Maria Magdalene, et Martha, aliæque mulieres quæ secutæ erant Dominum de Galilæa, sequebantur illum ministrantes ei, quod beatus Paulus apostolus non faciebat, qui gentibus prædicavit, licet potestatem haberet: tamen non ducebat mulieres secum, ne scandalum oriretur apud gentes, quarum magistri et propositi
C hanc consuetudinem non habebant.

Quis miles militat pro vita regis, pro defensione patriæ, *suis stipendiis unquam?* id est propriis substantiis, subaudis nullus. Tamen ego milito meis stipendiis, labore manuum mearum victum et vestitum acquirens. *Quis plantat vineam, et fructus ejus,* id est racemos, non edit? Vineam Apostoli, erant Corinthii, quos plantaverat ipse in fide Christi, sed fructum ejus non suscepit: sumptus videlicet unde viveret.

Nunquid secundum hominem hæc dico? id est, nunquid secundum humanum intellectum, et ex proprio sensu ista loquor?

Non alligabis os bovi trituranti, id est os prædicatoris alienum a mercede non facies. Recte ergo prædicatores bobus comparantur, quia sicut illi vomere exarant terram, ita prædicatores vomere sive ligone verbi Dei excolunt corda auditorum, ut ferant fructus salutis æternæ. *Nunquid de bobus cura est Deo?* Est utique Deo cura de bobus, qui omnium quæ fecit curam habet, sicut ei dicitur: *Nihil odisti eorum quæ fecisti* (Sap. xi). Et non solum de bobus, verum etiam de passeribus cura est illi, sicut in Evangelio ostenditur, ubi dicitur pascere illos (Luc. xii). Sed non curabat ita de bobus, ut inter præcepta quæ homini dedit ad salutem sui, præciperet curam bovis habere. Nec enim necesse est per scriptam legem monere hominem, quomodo bovi suo consulat.

Quoniam debet in spe, subaudis fructus percipiendi, qui arat arare.

Si nos vobis spiritalia, subaudis bona, seminavimus, prædicando gratiam videlicet fidei et doctrinæ, magnum est, si nos vestra carnalia metamus? id est, ut a vobis accipiamus temporalia, quibus contulimus æterna? Non hoc magnum est increpative legendum est, sed interrogative.

Si alii, id est pseudoapostoli, potestatis vestræ, hoc est facultatis vestræ bonorumque temporalium, participes sunt, quare non potius nos? subaudis, debemus participare bonis vestris, qui sacra monita Evangelii vobis prædicamus. Verum omnia incommoda sustinemus ego et Barnabas, sitim videlicet, famem, nuditatem omnemque indigentiam, ne quod offendiculum demus Evangelio Christi, id est, ne dicatur de nobis, quod causa quæstus et curæ temporalis potius prædicamus Evangelium, quam causa salutis animarum et remunerationis æternæ, habeatque Evangelium venale.

Nescitis quoniam qui in sacrario, id est in templo idolorum, operantur, excoriando victimas et conquerendo, quæ de sacrario sunt edunt? id est de his vivunt quæ ibi offeruntur, et quæ pertinent ad sacrarium, et qui altari, subaudis Dei, deserviunt in lege, id est Veteri Testamento, cum altari participant. Si quando holocaustum offerebatur in altari domus Domini, totum animal sibi vindicabat altare; si quando vero victimæ aliaque sacrificia offerebantur, partim cremabantur in altari, partim sumebant servitores in suos usus.

Ita et Dominus ordinavit, id est disposuit et potestatem dedit.

Ego autem licet potestatem haberem de Evangelio vivere, nullo horum quæ superius dixi usus sum, quia nullos sumptus a vobis accepi, ut Evangelium non facerem venale, et vos libere possem redarguere. Non autem scripsi hæc ut ita fiant in me. Poterant illi dicere: Vere ideo Apostolus talia scripsit nobis, ut quod antea non accepit a nobis, modo accipiat, ut demum ei quæ necessaria sunt. Ad hæc ille: Non ideo, inquit, ista dico, ut quod hactenus non feci, nunc facere incipiam, sed ut vos ad charitatem provocem. Bonum est enim mihi magis non mori fame, siti, nuditate, quam ut gloriam meam, quam spero me recepturum pro mercede prædicationis, quis evacuet sive destruat, dando mihi munera. Tunc enim gloria illius evacuetur, si mercedem accipiens in præsentem, non speraret mercedem aliam accipere in futurum, nec redargueret delinquentes.

Nam et si evangelizavero, subaudis solummodo propter hoc, ut propter assiduitatem prædicationis mercedem in præsentem accipiam, et laudem ab hominibus, non est mihi gloria, subaudis æterna in futuro: necessitas enim, subaudis manducandi, bibendi, vestiendi, mihi incumbit. Ideoque prædico, quoniam unde vivam, aliunde non habeo. Hæc in quibusdam fiebant, sicut in pseudoapostolis, sed in Paulo non erat, qui neque mercedem, neque laudem ab homi-

nibus quærebat in præsentem, timens audire in die iudicii: Recepisti mercedem tuam, si laborasti. Væ enim mihi est, id est indigentia me opprimit, et penuriam famis sustinebo, si non evangelizavero. Non ex sua persona talia dicit, sed potius ex illorum qui idcirco prædicabant quia non habebant unde viverent nisi ex prædicatione, ideoque favebant suis auditoribus.

Si enim volens sive sponte hoc ago, id est, si non prædicavero propter sumptus carnales, et administravero Evangelium sine mercede temporali, mercedem habeo paratam a Christo, remunerationem videlicet æternam, auditorus ab ipso: Intra in gaudium Domini tui.

Quæ est ergo merces mea? Interrogat Apostolus seipsum quæ sit merces prædicationis ejus in præsentem, et dicit, jam inquit: Volo sponte prædicare Evangelium, quæ est merces mea in præsentem? Et respondet ipse sibi, aut alicui interroganti quæ est merces tua? Hæc est merces mea in præsentem et intentio, ut Evangelium prædicans fidelibus, omnibusque audire volentibus, sine sumptu ponam Evangelium, subaudis in cordibus eorum, ut non abutar, sive non utar potestate mea in Evangelio quam cum aliis apostolis habeo, id est ne accipiam aliquid ab auditoribus, quoniam magna merces mihi reservatur a Christo.

Nam cum liber essem, non solum secundum naturam, utpote de genere patriarcharum descendens, verum etiam ex omnibus negotiis hominum, nihil ab eis accipiendo, omnium, subaudis hominum, me servum feci supportando omnes, veluti bonus procurator, subaudi supportat infirmos, maxime vos, o Corinthii! per meam patientiam. Feci autem hoc non calliditatis astutia, sed compatiens affectu, ut plures lucrificerem Christo.

Et factus sum Judæis tanquam Judæus, subaudis legis observator, adhuc tondendo caput in Cenchris, quæ est portus Corinthi, offerendo munera in templo Hierosolymis, secundum quod in Actibus apostolorum habetur, quando purificatus ascendit in templum (Act. xxi), et circumcidendo Timotheum propter Judæos, ut Judæos lucrarer Christo, a cultura videlicet legis, ad gratiam perducendo Evangelii.

His qui sub lege sunt, id est a Samaritanis, quinque libros legis habentibus, veniens ad illos factus sum eis quasi sub lege essem, id est quasi carnaliter legi servirem, cum ipse non essem sub lege Moysi animo, sed sub gratia Evangelii, ut eos qui sub lege erant lucrificerem. Feci autem hoc non simulandi verutia, sed compatiendi misericordia. His qui sine lege erant, id est gentilibus, factus sum, tanquam sine lege essem: consentiendo gentiliū philosophis apud Athenas, unum Deum esse qui cuncta fecerat, et animas immortales esse, et homines ab uno Deo principium sumpsisse, visus est eis quasi unus ex ipsis, licet idola non adoraret, paulatimque trahebat eos ad illa quæ minus credebant, suadens ut in eum crederent, per quem omnia facta sunt, id est in Filium.

Factus sum infirmis, Judæis et gentibus in sensu et intellectu, qui magna non poterant capere, *infirmis*, comparando et cœquando me illorum infirmitati et pusillanimitati, *ut infirmos* sensu et intellectu *lucrifacere* talia prædicando, quæ eorum capacitati congruebant, et quæ ipsi capere poterant, *omnibus* subaudis gentibus Judæisque *omnia* superius dicta.

Factus sum infirmus videlicet *infirmis*, Judæus Judæis, Samaritanus Samaritanis, qui repromissionem de Christo expectabant, gentilibus gentilis, *ut omnes salvos facerem* prædicando illis verbum Dei.

Omnia autem facio propter Evangelium, id est propter Christum cui Evangelium testimonium perhibet, *ut particeps ejus*, id est particeps Evangelii, *efficiar*. Sic videntur hæc verba sonare, et sic loquitur Apostolus, quasi Evangelium rationis capax sit, ac si diceret: Ut particeps Evangelii efficiar, id est ut præmia quæ in Evangelio promittuntur, in regno cælorum consequi merear.

Nescitis quod hi qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium? Volens et desiderans egregius prædicator, Corinthios omnesque fideles provocare ad cursum bonæ operationis quatenus fortiter insudando pertingere ad bravium æternæ vocationis mereantur. Dat inde comparationem, cujus exemplo accedamus ad victoriam æternam captandam, inquit: *Nescitis quod hi qui in stadio currunt*, etc. Fuit quodam tempore gigas quidam nomine Hercules, apud Græcos fortissimus, omnique virtute corporis roboreus, agilitate quoque seu velocitate pedum in cursu velocissimus atque perniciosissimus, qui uno anhelitu currit, atque (ut ita dicimus) pervolvit centum viginti quinque passus: sicque subdit uno in loco, quod spatium sui cursus stadium appellavit, a stando: et est octava pars miliarii. Inde postmodum inolevit mos apud Græcos et consuetudo diuturna, ut ex singulis urbibus, castellis, oppidis, necnon et villulis, juvenes se præparent, quatenus adveniente festivitate deorum, possent currere ad illud stadium, quod mensurabatur centum viginti quinque passibus. Post cujus metam ponebatur aurum vel argentum, aut equus sive pallium, aut aliquod præmium, quod *bravium* Græco vocabulo dicebatur, Latine vero *palma victoriæ* appellari potest vel corona, cunctisque astantibus viris et mulieribus, ad spectaculum illud currebant omnes: sed unus, qui prior currebat, accipiebat bravium, cæteris in vanum currentibus; quia nihil utilitatis præstabat eis suus cursus, nisi risum et cachinnum populis excitabant, sibi autem verecundiam magnam. Altiori vero intelligentia, per stadium, per quod illi currebant, debemus intelligere fidem nostram intra cujus metam currere jubemur ab exordio fidei nostræ usque ad terminum hujus vitæ, quousque perveniamus ad bravium repromissum, de quo Dominus dicit: *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit* (Matth. xxvi). Hoc tamen distat inter illorum cursum et nostrum, quod ibi omnes qui ad hoc erant parati currebant, sed unus qui præ cæteris currebat, prior

perveniendo ad bravium, accipiebat solus remunerationem suæ victoriæ. In nostro autem cursu, omnes qui bene currebant, præmium sui laboris percipient, nec dolebunt se incassum cucurrisse, cum omnes qui pervenerint, remunerationem acceperint. Ille vero unus significat numerum electorum, qui comparatione reproborum parvissimus erit, licet infit perfectus. Unde Dominus dicit: *Multi sunt vocati, pauci vero electi* (Matth. xx); quasi diceret: Multi incipiunt currere, sed ante deficiunt et lassescent, quam perveniant ad bravium, paucique sunt qui perveniunt ad palmam victoriæ. Significat enim unus ille, unitatem sanctæ Ecclesiæ quæ est corpus Christi. Quicumque etenim unitati Ecclesiæ fidei bonisque operibus atque perseverantia junguntur, illi perveniunt ad palmam. De qua unitate dicit Dominus: *Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, Filius hominis qui est in cælo* (Joan. iii), cum corpore videlicet suo, quod est Ecclesia.

Sic currite, o fideles in fide, recte credendo et bene vivendo, *ut comprehendatis* palmam perennis remunerationis. Sollicite ac viriliter vult Apostolus ut curramus, quia magna est promissio ad quam tendimus.

Omnis enim qui in agone, id est in certamine et pugna, *contendit* sive desudat, *ab omnibus se abstinere* quæ contraria sunt cursui illius. Illi juvenes qui se ad cursum præparabant ab omnibus escis et potibus, omnibusque rebus abstinebant, quæ impedire poterant cursum illorum. Nec solum animi a comestione, et superflua potatione corpus refrenabant, sed etiam laminas plumbeas noctibus ponebant circa lumbos, ne fluxum libidinis per somnum paterentur, quoniam libido nimium debilitat corpus: et si illi omnes ita se præparabant, cum scirent unum coronandum, et illi solummodo repromissum bravium qui prior veniret, licet omnes post illum ad eundem locum pervenissent, quanto magis nobis est abstinendum ab omnibus quæ cursum nostrum impedire possunt, cum omnibus nobis promissa sit salus æterna? Si quærimus ergo a quibus rebus debeamus abstinere, et quæ cursum nostrum incipiendo superent et retrahant a promisso bravio, interrogemus Apostolum, et ipse nobis demonstrabit illo in loco, ubi dicit: *Manifesta autem sunt opera carnis*: adulterium videlicet, fornicatio, immunditia, luxuria (Gal. v). Ista et his similia contraria sunt nostro cursui. Et illi quidem, qui currunt intra stadium, ideo currunt *ut corruptibilem coronam accipiant*, nos autem ideo currimus intra metas fidei nostræ, ut coronam *incorruptam* accipiamus. Quod superius appellavit bravium Græco vocabulo, nunc vocat Latine coronam; illorum corona et remuneratio corruptibilis erat, id est temporalis, quia cum tempore transibat. Verbi gratia: accipiebant aurum, argentum, quod corruptibile erat, quia de terra sumebatur, et in terram revertebatur. Accipiebant vestes, quæ vetustate et tineis consumebantur. Accipiebant equum, qui corrumpebatur per mortem, et consumptus a vermibus, in pulverem transibat.

corona terrenis et marcescibilibus floribus, sed quasi ventus transibat. Nostra et remuneratio incorruptibilis est quaestione corrumpitur. Nec erit adornata ius floribus nostra corona, sed in modiadematis aeternis gemmis conserta, in ritualiter nobis servabitur. Nostra ergo remuneratio ipse Deus omnipotens erit, ratio totius Trinitatis, videntes Deum si-
 10 habebimus vitam sine fine mansuram
 eamque satietatem; quoniam
 fidum erimus fulgidi, videntes beatum
 ; videntes immortalem erimus immorta-
 e per omnia saecula. Quapropter debemus
 lendo, sperando, desiderando; corpus
 elemosynis insudando, ambulando de
 15 *frutem, donec videatur a nobis Deus*
lion (Psal. LXXXIII). Nec debemus despe-
 nio promisso sicut Apostolus non despe-
 diceret:

sic curro, infra terminos fidei bene vi-
quasi in incertum, quia non dubito de
ne certum habens quid sit mihi promisi-
i currebant in studio, in incertum curre-
on erant securi de premio. Sed ut nos
de remuneratione, exempli causa ponit
in medium, quatenus illum imitemur:
on quasi aerem verberans, elevando et
gladium, velut stultus miles qui non po-
hostem verberat aerem, agitando et bra-
idium, volens apparere puelior. Paulus
 C *bat contra aereas potestates, de quibus*
Epistola ad Ephesios; pugnabat contra
, et magos, et bestiales homines, de
Epistola prima dicit ad Corinthios: Si ad-
navi Ephesi (I Cor. xv). Pugnabat au-
teriorali gladio, sed praedicando, miracula
ando, jejunando, bonis operibus insi-
praedicator verberat aerem, qui sine effe-
tionis praedicat, videlicet verba tantum-
ens, non operibus exornans, qui aliud
que aliud agit, et hoc quod praedicat,
exemplis non roborat; Apostolus autem
verberabat, quia in vanum verba non
complens et roborans opere quod pra-

ro corpus meum, subaudis in labore et
fame et siti, in jejuniis et vigiliis, multis
bus, et in servitutem redigo, id est servum
nihil ut, quod praedico verbis non de-
ribus, sed potius serviam verbis et exem-
bus praedico. Castigare corpus est mul-
ionibus quae superius enumeravimus,
et illa ei dare quae ad vitam aeternam pro-
ad luxum. Servituti vero subducitur,
iam delectationem perficit, sed volunta-
s, id est rationabilitatis animae. Sic debet
o fidelium agere, castigando videlicet
m, et servituti subijciendo, implens quod

Apostolus alias ait: *Spiritu ambulante, et desideria*
carnis sive corporis ne perficiatis (Gal. v). Ex cuius
 rei causa Apostolus corpus suum domabat, refrenans
 illud a pravis delectationibus, protinus manifestat
 subdens, *ne forte, inquit, cum aliis praedicavimus, ipse*
reprobus efficiar. Probus dicitur laude dignus et ap-
 probatus, unde contra improbus laude indignus di-
 citur, et non probatus. Sic dicit Dominus reprobis
Nescio vos (Matth. xxv), id est, non approbo ad
 meam partem pertinere, vel non approbo vos dignos
 laude esse. Timens igitur Apostolus reprobari et
 indignus laude apparere, dicebat: *Ideo castigo cor-*
pus meum, et subijcio servituti, ne forte alii parti-
 cipiant palmam victoriae praedicatione mea edocti, et
 ego ipse alienus existam a laude et premio remunera-
 20 *tionis, audiens a Domino: Recepiati mercedem*
tuam, ne forte etiam aliis curatis, ipse remaneam in
vulnere.

CAPUT X.

Nolo enim vos ignorare, fratres, subaudis myste-
rium hoc quod vobis ex parte narrebo, quoniam pa-
tres nostri, Judaei videlicet de quorum progenie ori-
ginem duco, omnes sub nube fuerunt; quae precedit
bat eos desuper per diem; et omnes mare transie-
runt, quia mortem evaserunt.

Et omnes in Moyse, id est per Moysen ductorem,
baptizati sunt in nube et in mari, id est a morte sunt
 liberati. Quantum ad veritatem historiae pertinet,
 Judaei egredientes de Aegypto, sub nube fuerunt,
 C quia nubes per diem gradiebatur sive ferebatur super
 eos (Num. ix). Altiori autem sensu, secundum
 Ambrosium, sub nube fuerunt, quia omnia quae ge-
 sta sunt illis in obscuritate et in figura facta sunt.
 In hoc vero, quia nube tecti sunt, adversarii sae-
 Aegyptiis, quando nubes se interposuit inter illos et
 Aegyptios, et aquae fuerunt a dexteris et a sinistris; et
 postmodum protecti sunt per diem ab ipsa nube a
 calore solis, dum a morte praesenti liberati sunt,
 baptizati dicuntur fuisse per Moysen in nube quae
 erat post ipsos et in mari per cuius medium trans-
 ierunt. Sive etiam in hoc dicuntur baptizati per
 Moysen in nube et in mari, quia omnia quae facta
 sunt illis in figura, nobis eveniunt in veritate. Nam
 sicut illi per Moysen ducem ex Aegypto liberati sunt,
 D et mortem evaserunt per nubem et mare, ita et nos
 per Christum et per gratiam sancti Spiritus in
 baptismate a morte originalis peccati et actualis li-
 berabimur: Moyses enim Christum significat, nubes
 Spiritum sanctum, mare Rubrum (per quod illi
 transeundo a morte sunt liberati) baptismum significat,
 quod rubere sanguinis Christi consecratur, per quod
 nos a morte aeterna liberamur.

Et omnes eandem escam spiritalem manducave-
runt, et omnes eundem potum spiritalem biberunt.
 Manna quod de coelo, id est de isto aere eis datum
 est, et aquam quae de petra fluxit, dicit spiritualia esse,
 vel quia spiritualiter intelligenda sunt: significabat
 enim corpus et sanguinem Domini quod manduca-

securatur et percipitur in Ecclesia, vel quia non mundana lege et consuetudine parata sunt, sed virtute Dei sine commistione elementorum. aquæ videlicet et farinæ. Ad tempus videlicet creata est illa esca atque eis data, et aqua similiter non consuetudine mundana, sed virtute spiritali omnipotentis Dei, eis profluxit ex petra. Idcirco et ille panis angelorum dictus est, quia virtute omnipotentis Dei qua angeli vivunt et subsistunt sine labore aliquo, ea virtute creatus est ille cibus, et appositus est eis sine aliquo labore illorum. Hoc etiam significans, quia de cœlis venturus erat Christus, spiritalis panis, qui spiritaliter pasceret. Unde et manna prima feria, sive prima sabbati, quæ nunc ob reverentiam Dominicæ resurrectionis dies Dominica vocatur, primum venit de cœlo ad saturitatem populi. *Bibebant autem de spiritali*, subaudis petra, *consequente eos eadem petra*. Judæi et quidam simplicium doctorum ex hoc loco fabulose disputant, volentes affirmare quod postquam Moyses percussit virga bis silicem, populusque bibit ac jumenta, semper secuta sit eos illa petra, et ubicunque figebant tentoria, volvebatur in medium castrorum, nullo hominum impellente, emittens largissimos rivulos ad satietatem populi et jumentorum. Dicunt autem tandiu hoc factum esse per quadraginta annos, usque dum venirent in terra Madian, ubi foderunt puteos, invenerunt aquam dulcem satis abundeque. Quidam etiam somniando fingunt quod tantæ parvitas fuerit ille lapis, ut Maria soror Moysi ferret illum in pectore suo per illam vastam solitudinem. Sed illi qui talia confingunt, dicant ubi, et quando vel quomodo secundum litteram impletum sit, quod secundum Septuaginta interpretes in cantico Moysi habetur: Quia suxerunt in ea de petra, oleumque de firma petra, et tunc præbendus assensus quod secuta sit eos petra? At cum nusquam in Veteri Testamento hoc factum reperiri poterit, submittant vocem et inclinent aurem ut spiritaliter ista penetrare valeant, quoniam litteram in his sequi non possunt. Nam, sicut doctores tradunt, Ore petra quam Moyses percussit, mons est lapideus, cujus latus percussit Moyses. Quapropter melius est ut spiritaliter ista intelligamus, sicut et superiora. Unde et Apostolus spiritalem appellat eandem petram quia spiritaliter est intelligenda. Significat enim Christum, sicut sequentia manifestant: *Petra autem, inquit, erat Christus*. Non dixit, petra significabat Christum, sed tanquam in veritate esset petra Christus, cum utique per substantiam non esset sed per significationem. Similiter loquens de duobus filiis Abrahæ, non dixit, hæc significant duo Testamenta, sed: *Hæc sunt duo Testamenta*. Christus ergo per significationem propter firmitatem est petra, non per substantiam; et aqua illa quæ fluebat ex petra significabat doctrinam Christi et gratiam Spiritus sancti, de qua ipse in Evangelio: *Qui sitit, veniat ad me et bibat* (Joan. vii), etc. Spiritalis quoque et consequens petra dicitur, quia Christum subsequentem spiritaliter significabat. De qua petra

A spiritali consequente bibebant illi, quia ubicunque deficiebat eis humanum auxilium, aderat Christus præstans suffragium, cujus potentia (qui est Verbum Dei Patris) liberati sunt de terra Ægypti, et in terram repromissionis introducti. Ideoque dicitur, *consequentes eos*, quia subveniebat eis. Nec enim petra aquam dedit illam una vice, sed Christus per potentiam suam. Notandum ab Apostolo omnia ista idcirco esse dicta, ne quis sibi in baptismo confidat, aut in esca et potu spiritali, ut Deum putet sibi parcere si peccaverit criminaliter, nisi pœnitentia digna hoc promeruerit. Quapropter omnibus est vigilandum et laborandum, quoniam tempus vitæ nostræ brevissimum est.

Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo. Quoniam multi propter infidelitatem mortui sunt in eremo, non intelligentes beneficium Dei, quadraginta videlicet millia.

Hæc autem omnia quæ dicimus de nube, mari, Moysi, esca, potu et petra, in figura facta sunt nostri, id est nostræ veritatis; quibus in veritate contigerunt et manent modo, quia in exemplum illorum educti sumus de Ægypto, de errore videlicet hujus mundi. *Ut non simus concupiscentes malorum*, subaudis ciborum et vitiorum, *sicut et illi*, id est Israelitæ, *concupierunt*, carnes et pepones, et ea quæ in Ægypto habuerunt in usum comedendi. Ista in superioribus Apostoli verbis pendent, ubi dicit omnia quæ Judæis contigerunt in nostra figura præcessisse, sicut et sequentia manifestant, et in nostram salutem scripta esse, ut non simus concupiscentes malorum ciborum vitiorumque. Quæstio est, cum Judæi multitudinem animalium et pecorum secum haberent, quare desiderarent carnes, et quare non comederent carnes animalium? Quæ hoc modo solvitur, quia non desiderabant illi carnes pecorum, sed carnes avium concupiebant, quibus soliti fuerunt vesci in Ægypto. Nilus enim fluvius, in littoribus suis et palustribus locis multa genera avium habet, et talia qualia non habentur in circuitu aliorum fluminum. Fugiamus ergo concupiscentiam malam, et pugnemus contra eam in quantum valemus, quia (ut beatus Augustinus dicit) et in nobis quoque experimento probare possumus, quia per concupiscentiam malam omnia mala fiunt atque patrantur. Concupiscentiam autem malam ideo dixi, quia est et concupiscentia bona, de qua dicit Salomon: *Fili, concupisce sapientiam* (Eccl. i). Et Psalmista: *Concupivit anima mea desiderare justificationes tuas* (Psal. cxviii). Concupiscentia autem mala est, quæ suggerit nobis ut concupiscamus cibos illicitos et ultra modum, ut faciamus homicidium, furtum, ut perpetremus adulterium, et cætera hujusmodi. Ideoque Apostolus volens nos sollicitos reddere, donat nobis exemplum illorum Judæorum, qui per concupiscentiam offenderunt Deum in eremo, et perierunt.

Neque idololatraz efficiamini, sicut quidam illorum. Subaudis qui vitulum adorabant ad montem Sinai. *Quemadmodum scriptum est, in Exodo: Idos Græce*

pecies sive forma, inde diminutive dicitur *armula* ex aliquo metallo, sive ex lapidibus. *Latria* quoque Græco vocabulo dicitur *seru* omnipotenti Deo soli competit. Ex quibus *us* componitur et dicitur idololatra, ille qui et servitute[m] quam omnipotenti Deo exhibere, idolis impendit. Unde et *idol* ipsa res est. *Sedit populus manducare et resurrexerunt ludere*. Veterem historiam ait Apostolus: Egressi filii Israel de Ægypto venissent ad Sinai montem, Moyse ascendentem ad Deum, et morante aliquantis die venerunt ad Aaron, petentes ut faceret qui illos præcederent, dicentes: *Fac deos adant nos. Moysi enim, qui eduxit nos de Ægypto, nescimus quid acciderit* (Exod. xxxii). Tunc historia narrat, accipiens Aaron ab eis armilures, fecit inde vitulum conflatilem, quem Ægyptii, statimque ædificantes aras ante molaverunt ei hostias, dicentes: *Il sunt dii tui, etc.* Completoque sacrificio, sederunt ad manducandum et bibendum, ac postmodum surrexerunt ad diversa joca et ad choros, et insuper fornicari. Quapropter multitudo illorum est a fratribus suis, jubente Moyse et Domine. Quod factum ideo replicat Apostolus, *ne sciderent Corinthii se immunes esse ab hoc vitio, qui in idolio epulabantur*. Idololatra quoque *avarus* qui nummum quasi Deum colit, *vitium* amittere.

Fornicemur, sicut quidam ex ipsis fornicati sunt cum Madianitis, et ceciderunt una die tria millia. Hoc in terra Madian factum est, tributum est illis quando se cum Madianiculis venerunt, adorantes primum idola ante aras illarum. Nam Balaam ariolus filius aënis animos Judæorum pronos ad libidinosos ad idola colenda, seductus et capere pecuniarum dedit Balac regi Moabitum consilium, ut constitueret venulas et meretrices in domorum ostiis, ornamento meretricio, et ante ostia domorum et aras, ut venientes Israelitæ, caperent illarum, et coirent cum illis, ita tamen, non adorarent idola: quo facto, cognovit Deus contra illos excitandam. Unde factum est ut tria millia ab igne cœlesti consumerentur omnes perissent, nisi Phinees zelatus confodisset cuspide virum Hebræum cum le scorto in locis genitalibus, cujus rei revivit ira Dei a populo. Notandum quoque solum illi dicuntur esse fornicatores, qui modo libidinem suam explent, sed etiam alia vitia a Deo recedunt, de quibus dicit: *Perdes omnes qui fornicantur abs te* (vii), id est, qui recedunt a te.

Contemimus Christum, sicut quidam illorum contemnit, subaudis Moysen, qui Christi figuram vel etiam ipsum Christum tentaverunt,

qui erant in Moyse, sicut ipse Moyses dicit: *Nos quid sumus? Non contra nos est murmur vestrum, sed contra Dominum* (Exod. xvi). Christus enim qui est Verbum Patris ipse erat in Moyse, et ipse loquebatur per os ejus. Et quando tentabant Moysen, et quando murmurabant contra illum, contra Deum murmurabant. Sed quid contigit illis? *Et a serpentibus perierunt ignitis, qui utrumque faciebant, et mordebant, mordendo quoque venenum infundebant*. Reducit ergo ad memoriam talia Apostolus et commonet, ne nos in eadem causa inventi tradamur diabolo, cujus figuram serpentes habebant.

Neque murmuraveritis, subaudis contra Deum, neque contra prælatos et rectores. Sicut quidam illorum murmuraverunt. Dathan videlicet et Abiron, sociique eorum, contra Moysen et Aaron. *Et perierunt ab exterminatore, Deo vel igne*. Dathan enim et Abiron cum omni domo sua exterminati sunt de superficie terræ a Deo, quia præcipiente Deo, vivos deglutivit eos terra; fueruntque ante sepulti quam mortui, quoniam sicut Scriptura narrat, vivi descenderunt in infernum: socii vero illorum, qui in ipsa conspiratione similes exstiterunt, ab igne cœlesti exterminati sunt. Murmurare autem est plerumque falso ad invicem de præpositis atque rectoribus queri et causari. Plerumque etiam solet murmur fieri justa ex causa, quando prælati non simpliciter recteque erga subditos incedunt. Tamen quocumque modo nascatur et fiat, malum est; et vix illi quo excitante provenit, utrum sit prælatus an subjectus. Dicit enim beatus Augustinus quia in nulla alia causa ita offenderunt Judæi Deum in eremo, sicut in murmuratione, quoniam semper murmuratores exstiterunt. Quapropter cavendum est omni modo ab hujusmodi vitio, ne similia nobis eveniant.

Hæc autem omnia, superius dicta de serpentibus et de igne, qui eos devoravit in figura contingebant illis. Videamus quomodo serpentes igniti quibus illi traditi sunt, in figura fuerunt; et serpens æneus, qui suspensus est a Moyse: quæ qui aspiciebant, sanabantur (Num. xxi). Serpentes illi qui mordendo venenum infundebant, dæmones significabant, qui suggerendo nobis venenum mortiferæ delectationis infundunt. Quibus etiam tradimur, si serpentem æneum in ligno pendentem non aspiciamus, id est Christum. Serpens æneus qui similitudinem serpentis habebat, sed tamen venenum non habebat, quem qui aspiciebant, mortem temporalem a morsibus serpentium evadebant. Christum significat serpens, sicut ipse dixit: *Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis, ut omnis qui credit in eum non pereat* (Joan. iii). Similitudinem ergo serpentis habuit ille serpens, sed veneno caruit, quia Christus similitudinem quidem carnis peccati habuit, sed peccati veneno caruit. Per hoc enim quod æneus fuit, significat æternitatem Christi, quia æs durable metallum est. Suspensus est in ligno, et Christus in crucis patibulo. Qui illum aspiciebat

sanabatur a morsibus et veneno serpentum; quoniam niam quicumque Christi passionem cum reverentia ad memoriam reducant et aspiciunt illum, ad hoc ut mortificent corpora sua cum vitiis et concupiscentiis, salventur a suggestionibus daemonum, et veneno prave delectationis, et insuper a morte aeterna. Igais vero ille qui devoravit murmuratores, significat ignem aeternum, qui devorabit omnes similia agentes. *Scripta sunt autem ad correctionem nostram, id est, ad emendationem et meliorationem nostram, ut nos per talia corrigamur. In quos fines saecularum deveniunt.* In nos fines saecularum deveniunt, qui jam nos in fine saeculi positi sumus, in ultima scilicet aetate. Non sunt propter illos scripta ut ipsi legerent, qui talia agentes talia meruerunt recipere, qui jam olim mortui erant, sed pro nostra salute et utilitate, ut si in timore et in servitio Dei manserimus gloriam illis promissam accipiamus, terram videlicet reparationis, quae significat caelestem patriam. Sique minus aut aliter egerimus, geminabuntur nobis poenae illorum, quoniam major notitia legis plus facit hominem reum.

Itaque qui se existimant stare, in rectitudine fidei, bonisque operibus, et in scientia, qua credit omnia esse munda, videat ne cadat, in superbiam, aut in scandalum fratris. Isto in loco tacite ac specialiter percutit eos, qui presumunt de sua scientia, qua licitum esse putant omnia edere, quia omnia munda sunt mundis, recumbebant in idolis, et edebant carnes idolothytas, unde scandalizabantur infirmiores fratres, qui videntes illos talia agere, putabant aliquid numinis esse et deitatis in idolis, atque in cibis illis consecratis. Generaliter autem ad omnes pertinet, quod dicit: Qui stat in fide et bonis operibus, videat ne cadat.

Tentatio vos non apprehendat, nisi humana, id est, quae opere non perficitur. Tentatio humana est malum cogitare, et in corde tentationes multas perpeti. Diabolica vero tentatio est certamine tentationis in opere superari et malum perficere. Concupiscere mulierem humana tentatio est: adulterium vero sive fornicationem perpetrare diabolicum est. Sic de ceteris vitiis intelligendum. *Fidelis autem Deus est, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, subaudis sustinere.* Fidelis dicitur Deus esse, quoniam quidquid promisit fidelibus suis, opere complevit; complet quoque quotidie, et complebit. Promisit diligentibus se regna caelestia: complebit illud, quia dabit eis. Ideoque non permittit eos tentari supra id quod humana fragilitas potest ferre. *Sed faciet cum tentatione etiam proventum, id est auxilium, ut possitis sustinere; id est, illud faciet pervenire, quod potest humana ferre fragilitas, videlicet a tentatione et tribulatione citius liberando, sicut legimus factum de beato Abraham, quando liberatus de urbe Chaldaeorum, necnon de tribus pueris in camino, et de Daniele, quando missus est in lacum leonum, et de innumerabili multitudine martyrum, aut etiam in tentatione tolerantiam praebendo et vi-*

toriam, sicut praebuit beato Job, Petro quoque, in cruce et Andrae, Laurentio quoque super craticulam, multisque aliis martyribus. Quis enim hominum posset credere, quod homo mortalis talia posset sustinere, quae sustinuit Laurentius per adjutorium Dei? Quapropter, dum tales et huiusmodi nobis tentationes afflictionesque proveniunt, debemus ista ad memoriam reducere, omnemque spem nostram in Deum jactare, ut ipse nobis faciat proventum evenire, citius liberando, aut etiam victoriæ tolerantiam praebendo.

Ut prudentibus loquor, vos ipsi judicate, id est discernite, quod dico: utrum verum et bonum dicam, necne.

Calix benedictionis, cui benedicimus nonne communicatio sanguinis Christi est? Idcirco primum calicem nominavit, quia postea de pane plus erat disputaturus. Calix autem benedictionis dicitur, qui benedicitur a sacerdotibus in altari; appellatur et ipse calix communicatio, quasi participatio, quia omnes communicant ex illo, partemque sumunt ex sanguine Domini quem continet in se. *Et panis quem frangimus, in altari, nonne participatio corporis Domini est?* Utique. Primum consecratur et benedicitur a sacerdotibus et Spiritu sancto, et deinde frangitur cum jam licet panis videatur, in veritate corpus Christi est. Ex quo pane quicumque communicant, corpus Christi edunt.

Quoniam unus panis, subaudis Christi, et unum corpus Christi multi sumus, qui comedimus illum panem, caro quam Verbum Dei Patris assumpsit in utero virginali in unitate suae personae, et panis qui consecratur in Ecclesia, unum Corpus Christi sunt. Sicut enim illa caro corpus Christi est, ita iste panis transit in corpus Christi, nec sunt duo corpora, sed unum corpus. Divinitatis enim plenitudo quae fuit in illo, replet et istum panem, et ipsa divinitas Verbi quae implet caelum et terram, et omnia quae in eis sunt, ipsa replet corpus Christi, quod a multis sacerdotibus per universum orbem sanctificatur, et facit unum corpus Christi esse: et sicut ille panis et sanguis in corpus Christi transeunt, ita omnes qui in Ecclesia digne comedunt illud, unum corpus Christi sunt, sicut ipse dicit: *Qui manducat carnem meam et bibit meum sanguinem in me manet, et ego in eo* (Joan. vi). Tamen illa caro quam assumpsit, et iste panis, omnisque Ecclesia, non faciunt tria corpora Christi, sed unum corpus; et sicut qui corpori et sanguini Domini communicant, unum corpus cum eo efficiuntur: sic et qui communicant scienter de idolothytis unum cum diabolo corpus existunt; omnesque qui de uno pane, id est de uno corpore Christi, et de eodem uno calice, sive sanguine, participamus, id est partes accipimus, unum corpus Christi efficimur.

Videte, inquit, id est, considerate, Israel secundum carnem, id est, quia carnaliter vivit, et carnales hostias adhuc offert. Tunc temporis quando Apostolus ista loquebatur, adhuc erat templum Hierosolymae

in quo offerebat Israel carnaliter vivens hostias Deo. Carnalem autem illum appellat, quia legem carnaliter volebat observare; vel ad differentiam Israel spiritualis, qui jam veteres umbras non sequebatur, ex cujus numero erat idem Apostolus. Vult autem ostendere Corinthiis, quia sicut illi erant socii et participes altaris, qui comedebant ea quæ in altari offerebantur, ita et isti Corinthii comedentes carnes idolothyas, socii erant dæmoniorum. Unde et sequitur: *Nonne qui edunt hostias, subaudis victimarum in lege, participes sunt altaris?* Sunt utique. Ita et vos qui editis in idolo carnes idolis consecratas, participes estis idolorum.

Quid ergo? dico quod idolis immolatum sit aliquid, aut quod idolum sit aliquid? Non hoc dico quod aliquid sit, quia idolum nihil est, et quod ei offertur nihil est. Quidquid in illo non est, vel illi non adhæret qui habet esse, nihil est. In hoc idolum nihil est, quia habet imaginem hominis, sed non est homo, quia neque sensum neque motum habet: vel quia dicitur deus, et non est deus; dicitur Hercules esse, sed non est. Et sicut idolum nihil est, ita quod illi immolatur nihil est.

Nolo autem vos socios fieri dæmoniorum. Tunc fiebant socii dæmoniorum, quando comedebant idolothyta, et quando voluntatem illorum implebant. *Non potestis calicem*, id est sanguinem, *Domini bibere*, subaudis recte sicut bibendus est, *et calicem dæmoniorum*, id est, corporis Domini, *participes esse, recte, et mensæ dæmoniorum*, qui idolis libatis. Non potestis mensæ dæmoniorum cibos comedere. Sicut non potestis recte duobus dominis servire, sic non potestis utrumque recte agere, et diabolo servire, et Christo placere, et corpus ejus digne sumere.

An æmulamur Dominum? jungit se Corinthiis, et loquitur ex persona illorum qui dicebant: Nunquid non imitamur Dominum? In hoc ergo quod pergitur ad exempla idolorum, et comedimus ibi cum infidelibus, quos volumus lucrari ad Christum, imitamur Dominum, qui ad domos publicanorum et peccatorum veniebat, ut occasionem haberet docendi. *Nunquid fortiores illo sumus?* Quasi diceret: Nunquid fortiores illo estis in hac parte? Non estis. In hoc volebant fortiores esse Christo, quia volebant agere quod ipse non fecit. Illi enim ibant ad domos paganorum, Christum non legimus perrexisse ad domum alicujus gentilis. *Omnia*, subaudis alimenta, mihi licet edere secundum naturam, sed non omnia expediunt, id est, non omnia sunt utilia.

Omnia mihi licent, sed non omnia ædificant, alios in fide, sed potius destruunt simplices per scandalum.

Nemo quod suum est tantummodo quærat, in hac parte comedendo omnia, *sed quod alterius*, id est quod simplicioribus prodest: sicut Christum non quæsit sua, sed nostra.

Omne quod in macello, id est in mercato, venit, sive venditur, *manducate, nihil interrogantes propter conscientiam illius quem interrogaveritis.* Macellum

A dicitur a mactando, eo quod ibi mactantur carnes. Ideo autem Apostolus prohibuit, ut non interrogarent aliquid de carnibus, utrum consecratæ essent idolis necne, quia si interrogarent, diceret ille insultando et deridendo qui interrogatis fuerat: Omnes istæ carnes quas carnitis in macello, idolis dedicatæ sunt. Si aliquis fidelium hæc audiens postea emeret, derideret eum ille paganus in sua mente et conscientia, dicens: Ecce, quid fecit ille Christianus, qui me prohibebat offerre idolis victimas quasi malum, modo emit carnes consecratas idolis, et comedit ut sanctas. Nisi aliquid numinis in idolis cognosceret, nequaquam hoc ageret. Quando talia videro eum facientem, non transibo ad Christianismum.

B *Si quis infidelium vocat vos, ad cœnam; et vultis ire*, subaudis ad domum ejus. Non præcepit ire, nec prohibuit, sed præstitit licentiam. Cœna vocatur a communione vescentium, quasi, commune convivium, et communis esca sive refectio. Κοινὸν dicunt Græci commune. Unde et communicantes dicuntur, eo quod communiter, id est pariter, comedebant. Apud veteres enim consuetudo erat hora nona cœnare, non in abscondito, sed in præpatulo, ne singularitas luxuriam gigneret.

Si quis autem dixerit: Hoc immolatum est idolis, id est idolis est consecratum, *nolite manducare propter conscientiam alterius qui judicavit et circumstantium*, ne vos dirideant, sicut supra dictum est. *Ut quid enim libertas mea*, qua credo omnia esse munda, *judicatur*, id est reprehenditur, *ad alienam conscientiam*, id est: si ergo manduco omnia, quid pertinet ad aliquem ut me reprehendat, vel quid nocet ejus reprehensio?

Si ergo cum gratia, subaudis Dei, *participo, sive manduco, quid blasphemor pro eo quod gratias ago Deo?* Ex persona illorum loquitur, qui talia dicebant, quasi subjungeret Apostolus: Non debetis hoc dicere, licet sanctificetis illud quod sumitis signaculo crucis, et invocatione nominis Domini: tamen non ideo debetis comedere, quia blasphematur exinde nomen Domini, et vos blasphemamini.

Omnia in gloriam Dei facile, id est in invocatione nominis Dei, et cum honestate, ut Deus glorificetur per vos. Legimus quodam loco, quod cum quodam tempore quidam humuncio pro nimia tristitia voluisset se laqueo suspendere, et dixisset: Deus, adjuva me, quod verbum semper in usu habebat, astitit beatus Paulus apostolus, inquit: Infelix, temetipsum illaqueare vis et nomen Domini invocare præsumis? Sed illud quia invocasti, esto liber ab hac tristitia et morte præsentis, quia omnia prospere tibi succedent.

Sine offensione, id est sine scandalo et reprehensione, *estote Judæis*, qui idola exsecrantur, *et gentilibus*, fidelibus et etiam infidelibus: *Sicut et ego per omnia*, subaudis quæ facio, *omnibus placeo.* Cum Apostolus alias dicat: *Si hominibus placerem, Christi servus non essem* (Gal. 1), quærendum est quare

modo hic dicat se omnibus per omnia placere? Ad quod dicendum, quia ubi dicit, si hominibus place-rem, homines ibi voluit intelligi hæreticos, Judæos incredulos, paganos et persecutores. Hic autem ubi dicit, omnibus se placere, subaudiendum est bonis et religiosis viris. Si hominibus, inquit, infidelibus place-rem, Neroni scilicet, hæreticis, Judæis incredulis, et persecutoribus, Christi servus non essem, quia Christum negassem. Tamen licet illis non placeam, hominibus tamen bonis et religiosis placeo: *Non quærens quod mihi soli utile est*, quia non accipio a vobis victum et vestimentum, *sed quod multis, ut salvi fiant*. Sicut Christus non quæsit sua, quia pro se flagellatus non est, consputus, passus et mortuus, nec quæsit sua, sed nostra: ita Paulus non erat propria salute contentus, quia non quærebat quod soli sibi utile erat, sed quod aliis, sustinens pro aliorum salute libenter multa adversa et probra.

CAPUT XI.

Imitatores mei estote, sicut et ego Christi; id est, sicut ego imitator Christi sum, non quærens solummodo quod mihi utile est, sed quod alteri: ita et vos me imitamini. Sicut enim Deus Pater misit Christum, ut apostoli ejus essent imitatores, ita Christus misit nobis apostolos ut eorum imitatores simus.

Laudo autem vos, fratres, quod per omnia mei memores estis. Ironice ista dicit; et quod videtur affirmare, increpat et denegat, quasi diceret: Non laudo vos, quia non estis mei memores, neque tenetis præcepta quæ tradidi vobis.

Volo autem vos scire quod omnis viri caput Christus est. Omnis viri caput est Christus, id est princeps et origo, quia ab illo qui est Verbum Dei Patris, creatus est, et non solum secundum divinitatem, sed etiam secundum quod homo est, et carnem nostram assumpsit, caput et princeps est omnibus hominibus. *Caput autem mulieris*, id est initium et princeps mulieris, vir est, quia de costa ejus facta est, et ejus potestati subjecta. *Caput vero Christi*, id est origo et principium illius, Deus Pater est, quia ab illo habet originem et principium, tam secundum divinitatem, quam secundum humanitatem.

Omnis vir, in Ecclesia, orans aut prophetans, id est docens prophetas vel explanans, *velato capite, deturpat*, id est dehonestat, *caput suum*: vel orans, id est Dominicam orationem dicens, prophetans, id est symbolum apostolorum recitans, ubi prophetatur adventus Christi ad judicium. *Si non velatur mulier*, id est, si non vult operire caput suum linteo, *tondeatur*. Quare præcepit hoc Apostolus? quia mala consuetudo erat tunc temporis, quia volebant capillos ligare et caput cooperire. Et ne ipsa profluxio capillorum provocet homines ad amorem libidinis, ideo præcepit velare capillos et ligare.

Vir quidem non debet velare caput, quoniam imago et gloria Dei est. Homo imago est Dei, quia sicut ab uno Deo omnia originem sumpserunt, et ab illo facta sunt, ita ab uno homine Adam omne genus humanum

profluxit: gloria quoque Dei est, quia glorificatur Deus per hoc quod hominem rationabilem fecit. Ideoque non debet velare caput, ut ostendat non esse subditum mulieri, sed potestatem habere super eam. Mulier autem subjecta est viro, sicut sequentia manifestant: *Mulier autem gloria viri est*, quia ex ipso facta est: vel quia subjecta est ei, et in hoc gloriam habet vir.

Non enim vir, primus Adam, ex muliere est factus, sed mulier ex viro. Etenim non est creatus vir, Adam, propter mulierem, quia necdum erat mulier creata, *sed mulier propter virum*, id est ad auxilium viri. Ideo, subaudis ut recognoscat se mulier sub viri esse potestate, *debet mulier velamen habere super caput suum propter angelos*. Angelus Græce, Latine dicitur nuntius; quo vocabulo vult ostendere Apostolus, episcopos, sacerdotes, omnesque ordines altaris, qui angeli debent esse annuntiando populis quid debeant petere et quid vitare. Propter istos angelos debent mulieres stantes in ecclesia velata habere capita, ne respiciens aliquis illorum ad populum, capiatur ad amorem pulchritudine illarum. Dicamus et aliter juxta Augustinum, et hoc quod dicit, vir non debet velare caput, quoniam imago est Dei, mulier autem debet velare caput propter angelos: virum in hoc loco, uno modo possumus intelligere quemlibet prædicatorem, spiritalem, et viriliter agentem, cujus caput est ipsa ejus sapientia; quia sicut caput regit cætera membra, ita illa regit mentem. Istud caput, scilicet sapientiam non debet velare vir prædicator talis, quia non debet celare illam et abscondere, sed aliis manifestare, docendo, prædicando, bonisque operibus insistendo debet se imitabilem præbere. Per mulierem autem debemus intelligere quemlibet in Ecclesia muliebriter et stulte agentem. Cujus caput est ipsa ejus ignorantia et stultitia, quam non debet aliis in propatulo manifestare, ne se imitabilem reddat, sed debet illam tegere, et ad angelos (qui et viri appellantur), id est ad prædicatores referre, ut illorum exhortatione et doctrina salvari possit; vel debet suam insipientiam et ignorantiam velare propter prædicatores, quia illis se debet humiliare. Aliter: Homo ex corpore, anima et mente consistit, quæ et rationabilitas animæ dicitur. Cum unum sit anima et mens, dividamus hic animam quæ vivificat corpus, et mentem quæ regit animam, quia facit differentiam inter bonum et malum, inter vitia et virtutes. Per virum in hoc loco debemus intelligere secundum Augustinum, rationabilitatem animæ nostræ, id est mentem quæ imago Dei est; quia sicut Deus scit differentiam inter bonum et malum, ita et mens pro modulo suo. Cujus viri caput, id est mentis sive rationabilitatis, quod unum est, ipsa bona ejus intentio est, quam non debet velare; quia non debet illam refrenare a contemplatione Dei, sed quanto amplius de Deo intelligit, tanto amplius debet illam permittere, ut se elevet ad contemplationem Dei, donec perveniat ad hoc ut quod modo videt in spe et in speculo, quan-

leat in re, contemplans Deum sicuti est. A
erem possumus intelligere animam. cujus
intentio, qua plerumque intendit terrenis
ra modum. Quod caput, id est quam in-
a debemus velare, quia debemus illam re-
ne ultra modum in terrenis rebus se occu-
ia enim quæ vivificat corpus, plerumque
rat ultra quam necesse sit, in quibus de-
corpus quod terrena quærit.

amen neque vir sine muliere, subaudis crea-
præsentia Dei, *neque mulier sine viro*, su-
eata est, *in Domino*, id est per Dominum.
icut mulier, Eva, *de viro*, id est de costa
et vir, Cain, *per mulierem* exstitit. Omnia
ibaudis genera hominum, *ex Deo* creata
elicit Adam, Eva et Cain; vel omnia, id B
ra virorum et corpora mulierum, animæ
virorum ac mulierum.

i judicate, id est, discernite quæ dicturus

i pro velamine, id est pro ornamento, *dati*
illi.

autem videtur contentiosus esse, ut dicat,
Pauli, ego Apollo, nec vult nostris admo-
s parere, *nos*, Judæi credentes et apostoli,
consuetudinem non habemus, ut contenda-
a lex iram et contentionem prohibet, *neque*
lei, quæ Evangelium habet.

tem præcipio non laudans, subaudis quod
is.

n quidem convenientibus vobis in ecclesiam, C
utum fidelium in Dominicis diebus, *audio*,
ai sunt Chloens, *scissuras*, id est dissen-
discordias, *esse inter vos*, *et ex parte credo*,
t audio.

portet, id est, necesse est, *hæreses esse*, *ut*
it, inter vos, *probat*, in fide bonisque ope-
manifesti flant, et appareant etiam qui sint
i et duplices. Sic Dominus dicit in Evan-
cesse est ut veniant scandala (Matth. XVIII),
in potest aliter esse. Et revera magnam
i præstiterunt hæreses sanctæ Ecclesiæ,
se, sed dum doctores excitaverunt, qui
mierunt. Nequaquam enim tantam copiam
haberet sancta Ecclesia, et tantam cogni-
e Deo, nisi hæreses exortæ essent, a qui- D
atus est Hieronymus, Augustinus, Hila-
gorius, alique sancti doctores, qui multa
erunt contra hæreticos.

ientibus vobis in unum, jam non est Domi-
nam manducare. Cæna Dominica dicta est,
ipso die Salvator cum discipulis cæna-
nplens Veteris Testamenti pascha, et mys-
rporis et sanguinis suis tradens apostolis.

(qui et Achaici vel Achæi) venientes ad
risti per prædicationem apostoli Pauli, a
cætera quæ Dominus fecit, etiam sacra-
cænæ Dominicæ perceperant, post disces-
s in memoriam cænæ Dominicæ singulis

omnes ad Ecclesiam, ac nobiles quique et potentes
divitesque veniebant, et deferebant singuli panem
et vinum, et dabant sacerdoti, unde consecraret
corpus et sanguinem Domini. Consecratis autem
mysteriis a sacerdote Domini, unusquisque quod
detulerat accipiebat desuper altari: sumebatque
tacite cum suis, ut supervenientes non invenirent
quod ederent, et unde communicarent; aut etiam
deferebat omne quod attulerat ad domum suam, ut
cum suis illud sumeret. Ob cuius rei causam magnæ
dissensiones inter illos erant, quas seminaverant
pseudoapostoli, ita ut cum una benedictione omnium
oblaciones consecratæ essent, singuli suas accipien-
tes, quæ communes debuerant esse, maximam vere-
cundiam inferrent his qui, ut assolet, non attule-
rant, licet haberent: aut his etiam qui non habe-
bant quod afferrent. Hoc autem faciebant multi,
postquam ab aliis cibis crapulati erant. Istamque ac-
ceptionem Eucharistiæ, Dominicam cœnam voca-
vit Apostolus uno modo. Aliter: Soliti quoque erant
convenire eodem die ad Ecclesiam omnes divites,
potentes et nobiles, et præparare sibi in Ecclesia et
in foribus Ecclesiæ atque atriis illius epulas et con-
vivium, et crapulari et inebriari usque ad vesperam
manducantes et bibentes in conspectu pauperum et
egenorum, qui non habebant unde sibi præpararent
similia, nihil accipiebant ab illis divitibus et poten-
tibus, sed præstolabantur jejuni tempus cum vere-
cundia, quo placeret illis divitibus et potentibus
benedici corpus Christi a sacerdotibus unde com-
municarent. Impleti autem illi divites omnibus ci-
bis et potibus usque ad vomitum, accipiebant ad
ultimum sacramenta corporis et sanguinis Christi,
dicentes: Sic tradidit Christus discipulis suis nos-
tris doctoribus et magistris corpus et sanguinem
suum post aliorum ciborum perceptionem, et sic nos
volumus illud sumere. Quod audiens Apostolus,
scripsit eis inter cætera ista quæ in præsentī habentur,
volens eos convenire, inquiens: Convenientibus
vobis in unum in Ecclesia, jam non est Dominicam
cœnam manducare, id est non est vobis licitum Do-
minicam cœnam taliter manducare, qualiter vos
manducatis. Cœnam autem Dominicam dupliciter
possumus intelligere appellatam esse ab Apostolo,
vel perceptionem videlicet Eucharistiæ, de qua sin-
guli sibi vindicabant partes proprias, quas attule-
rant, aliis non communicantibus, aut etiam eandem
Eucharistiam post alios cibos sumentes. Vel alio
modo, cœnam Domini appellat illas præparationes
conviviorum et epularum, quæ sine charitate sume-
bant, non dantes inde pauperibus. Sacramentum
igitur corporis Christi a communione cœna appella-
tur, quia commune debet esse omnibus fidelibus et
justis. Uno enim pane universitas Ecclesiæ designa-
tur. Per id enim quod unum sumus, de uno pane
omnes nos sumere oportet. Licet enim a multis par-
tibus deferatur ille panis, et a multis sacerdotibus
per universum orbem consecratur, divinitas tamen

quæ replet omnia, replet et illud, facitque ut sit A unum Christi corpus, omnesque qui digne percipiunt illud, unum corpus Christi faciunt non duo, quia ipse dixit: *Qui manducat carnem meam, et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in eo* (Joan. vi). Quicumque ergo cœnam Domini vult imitari percipiendo corpus illius, vel etiam percipiendo alios cibos, communiter debet ea uti: quia cœna Domini omnibus recumbentibus communis fuit, non solum bonis, sed etiam proditori Judæ. Sed non immerito quærit aliquis, quare Salvator noster, post cœnam corporis et sanguinis sui, sacramenta apostolis tradiderit, vel unde processerit ista consuetudo universalis Ecclesiæ, ut jejuni doceamur eadem sacramenta percipere, cum apostoli jam cœnati ea B perceperant, et Dominus hoc ita non ordinaverit, sicut modo tenetur? Cui respondendum est, ideo tunc cœnatos communicasse apostolos quia necesse erat pascha illud typicum antea consummare, et sic ad veri paschæ sacramenta transire. Ideo quoque Dominus per se non constituit jejunos accipere nos sacramenta Eucharistiæ, ut haberent ejus apostoli honorem aliquid ordinandi in sancta Ecclesia, qui post ejus ascensionem a sancto Spiritu edocti, ordinauerunt in honorem tanti tamque terribilis sacramenti, primo nos jejunos Dominicæ passionis participatione muniri, primoque spiritualibus epulis interiorius exteriorisque sacrari, ac deinde terrenis dapibus et vilibus escis corpus refici, cum gratiarum actione et cum temperantia atque sobrietate.

Unusquisque enim suam cœnam præsumit ad manducandum. Et hoc similiter duplici modo intelligi C potest, ut intelligatur cœnam sacramentum Eucharistiæ, quod illi singuli sibi vindicabant, vel illa præparatio conviviorum, quam utramque illi ut propriam manducabant, non communicantes exinde pauperibus. Diximus superius breviter, cœnam vocari a communione vescentium quasi commune convivium, communemque escam atque refectionem. Κοινὸν quippe Græci dicunt commune. Unde et communicantes dicuntur, quod communiter sive pariter comedant. Apud veteres enim consuetudo erat, hora nona cœnare, non in abscondito, sed in propatulo, ne singularitas luxuriam gigneret. Et alius quidem, vestrum, esurit, ille videlicet qui paupertate premente caret pane triticeo et vino quod deferat ad D consecrandum, unde communicetur, vel unde præparet sibi convivium. Alius autem, dives quilibet et potens, ebrius est, et crapulatus tam ex aliis cibis quam etiam ex sacramentis corporis et sanguinis Domini.

Nunquid domos non habetis, o Corinthii, ad manducandum et bibendum, communes cibos? Aut Ecclesiam Dei contemnitis, id est despicabilem facitis, et pro nihilo ducitis, parantes vobis turpia convivia in ea, et confunditis eos, id est verecundari facitis, qui non habent? alimenta, ex quibus consecratur corpus Christi et sanguis, vel unde sibi præparent cœnam in ipsa Ecclesia, sicut vos qui divitiis abundatis.

Quid dicam vobis? o Corinthii, id est, quid possum vobis dicere præ nimio dolore? Laudo vos, subaudiam in hoc quod bonum agitis in quibusdam rebus; in hoc tamen non laudo, vosque Ecclesiam Dei despiciabilem facitis; et taliter jam ebrii, corpus Domini percipitis, et facies pauperum confunditis.

Ego enim accepi a Domino quod et tradidi vobis, id est mysterium corporis et sanguinis Domini, quomodo debeat sumere sicut mihi revelavit, in tradidi vobis. Insuper etiam quid significet illud sacramentum, sicut in sequentibus dicturus est, quando pergebat Damascum, et cæcatus est. Vel tunc manifestavit ei Dominus hoc inter cætera. Vel quando positus est in extasi mentis, dum esset in templo. Ac sic demum tradidit Corinthiis, quando moratus est apud eos anno uno et mensibus sex, quoniam Dominus Jesus in qua nocte tradebatur, id est, ipsa nocte qua erat tradendus a Juda, accepit panem et gratias agens fregit et dixit discipulis suis. Finitis solemnibus veteris paschæ, quæ in commemorationem antiquæ liberationis populi Dei de Ægypto agebantur omnibus annis, transiit statim ad novum pascha, sicut supra diximus, quod in memoriam suæ passionis et nostræ redemptionis, Ecclesiæ suæ relinquit frequentandum. Fregit ipse panem quem discipulis porrexerat, ut ostenderet corporis sui fractionem et passionem, sine sua sponte non venturam, sicut ipse antea dixerat: Potestatem habeo ponendi animam meam.

Accipite et manducate: hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur. Sicut caro Christi quam assumpsit in utero virginali, verum corpus ejus est, et pro nostra salute occisum, ita panis quem Christus tradidit discipulis suis omnibusque prædestinatis ad vitam æternam, et quem quotidie consecrant sacerdotes in Ecclesia cum virtute divinitatis, quæ illum replet panem verum, corpus Christi est, nec sunt duo corpora illa caro quam assumpsit, et iste panis, sed unum verum corpus faciunt Christi: intantum ut dum ille frangitur et comeditur, Christus immoletur et comedatur, et tamen integer maneat et vivus. Et sicut illud corpus quod in oruce deposuit pro nostra salute et redemptione est immolatum, ita quotidie ad nostram salutem et redemptionem iste panis Deo offertur, qui licet panis videatur, corpus est Christi, Dominus enim et Redemptor noster, consulens nostræ fragilitati, quia cognovit nos fragiles esse ad peccandum, tradidit nobis hoc sacramentum, ut quia ipse jam non potest mori, et nos quotidie peccamus, habeamus verum sacrificium quo possimus explari. Ideoque quia unum corpus faciunt et pro nostra redemptione offeruntur, dixit: Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur, et addidit: Hoc facite, id est corpus hoc sanctificate in meam commemorationem, videlicet passionis meæ, vestraque redemptionis, quia ego vos redemi sanguine meo. Relinquens Dominus hoc sacramentum salutiferum omnibus infidelibus, ut illud infligeret cordibus et memoriæ eorum, more cujuscunque hominis agit.

qui appropinquans morti aliquod munus pretiosum dimittit alicui amico, dicens : Habe hoc cum omni diligentia penes te in memoriam mei, ut quotiescunque illud videris, recorderis mei. Qui amicus admittens munus illud amici sui charissimi, si eum toto corde dilexit, non potest non condolere ei et tristari de morte amici, quotiescunque munus sibi dimissum conspicit. Similiter nos quotiescunque accedimus ad consecrandum, vel percipiendum sacramentum muneris æterni, quod nobis Dominus passurus in memoriam sui dimisit tenendum, cum timore et compunctione cordis, omnique reverentia debemus accedere, recolentes quanto amore dilexit nos, qui pro nobis seipsum obtulit ut nos redimeret.

Similiter et calicem, subaudi tradidit eis, postquam cœnavit, dicens : Hic calix Novum Testamentum est in meo sanguine, id est calix quem vobis trado, Novum Testamentum significat, ut Fulgentius dicit, vel Novum Testamentum confirmat in meo sanguine. sive per meum sanguinem Calicem Novi Testamenti dicit ad distinctionem Veteris Testamenti, quod confirmatum est sanguine hircorum et taurorum, sicut habetur in Exodo, dicente Moyse ad populum quando collegit sanguinem hircorum in calice vel patena, et aspersit eundem populum. Hic est sanguis Testamenti quod mandavit ad vos Dominus, id est : Hic sanguis est testis verborum et promissionum Dei ad vos, et testis verborum vestrorum quod promisistis esse vos obediētes illi. Similiter Novum Testamentum, id est Evangelium, ubi continentur promissiones nostræ redemptionis et patriæ cœlestis, confirmatum est sanguine passionis Christi qui quotidie celebratur in Ecclesia. Omne enim testamentum in morte confirmatur testatoris : quod autem addidit, Hoc facile, sive sanctificate quotiescunque biberitis in meam commemorationem, idem sensus est, ut de Corpore supra dictum est.

Quotiescunque enim manducabitis panem hunc, et calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis donec veniat ipse ad iudicium. Duobus modis annuntiamus mortem Domini jam esse celebratam pro nostra redemptione vel ipsum mysterium celebrando, ubi iteramus passionem illius vel etiam prædicando aliis, quod utrumque agere debemus, et sumendo et prædicando. Hoc quoque sciendum est, quia caro nostri Salvatoris pro salute nostri corporis, sanguis vero pro anima nostra fusus est, quia sedes animæ in sanguine consistit. In cuius memoriam corpus et sanguinem illius sumimus, quoniam ipse ut totum hominem salvum faceret et redimeret, sanguinem suum fundi permisit.

Itaque quicumque manducaverit panem hunc, et biberit calicem, id est sanguinem Domini indigne, id est quicumque sanguinem et corpus Domini sumpserit indigne, reus erit corporis et sanguinis Domini, id est pœnas æternas inde exsolvet, nisi pœnitentia ligna hoc expiaverit, aliisque bonis operibus. In ligno dicit, id est ordine non observato, videlicet ut aliter mysterium illud celebrat vel sumit, quam

traditum est a sanctis Patribus, vel qui nullam differentiam credit inter illud corpus Christi, et reliquos cibos, vel qui gravioribus criminibus commaculatus præsumit illud sumere. Qui taliter, ut dimimus, illud comedit et bibit indigne, illud sumit, ideoque pœnas inde exsolvet. Apostolus igitur exponit quomodo debemus illud percipere.

Probet autem seipsum homo, et sic de pane illo edat, id est de corpore Domini, et de calice bibat, id est de sanguine Domini. Probet se, id est discat se, et utrum dignus sit necne, et probabilem se reddat, ne forte unde alii sumunt remedium accipiat ille iudicium et damnationem, indigne illud percipiens, sicut fecit Judas proditor. Nam cum alii apostoli sumpsisent illud terribile sacramentum ad remedium et salutem suam, ille qui indignus erat tanto mysterio, accepit illud ad damnationem suam : quia quem diabolus ante tenebat per suggestionem et tentationem, postea renuit ad possidendum plenius, ut nihil aliud posset cogitare aut facere, nisi quod ejus voluntas erat. Dicit enim evangelista, quia post buccellam statim introivit in eum satanas, ut statum quod illo instigante tractaverat, eo concitante perficeret.

Qui enim manducat et bibit indigne, sicut supra diximus, iudicium sibi manducat et bibit, id est ad damnationem suam illud sumit, non dijudicans corpus Domini, id est non discernens a reliquis cibis. Cum timore et tremore debemus accedere ad illud sacramentum terribile, ut sciat mens reverentiam se debere præstare ei ad cuius corpus sumendum accedit.

Ideo, subaudis quia indigne præsumitis percipere salutiferum sacramentum, idcirco sunt inter vos, o Corinthii, multi infirmi, id est languentes et imbecilles, id est febricitantes, et dormiunt multi, non somno pacis et quietis, sed morte damnationis, id est mortui sunt morte æterna propter hoc peccatum. Volens demonstrare quia qui corpus Dominicum indigne percipiant, iudicium inde sumunt et damnationem; ostendit quosdam apud Corinthios vindictam in præsentem jam percepisse, qui inconsiderate et irreverenter illud acceperant quia febribus et infirmitatibus multis correpti sunt, et quidam etiam mortui, ut illorum exemplo cæteri discerent non debere indigne et negligenter corpus Domini sumere.

Quod si nosmetipsos dijudicarem, id est discuteremus et examinarem vitam nostram utrum digni essemus necne, et nosmetipsi errores nostros corrigeremus, non utique iudicarem, id est non damnarem a Christo, neque in hoc sæculo, neque in futuro.

Dum iudicamur autem, non in paucis, in illis videlicet qui infirmantur et febricitant in hoc præsentem et in illis etiam qui moriuntur, a Domino corripi-mur, et flagellamur corpore per illos ut ipso timore perterriti, non damnemur æternaliter cum hoc mundo, id est cum infidelibus et amatoribus hujus mundi. Nihil enim distat ab infideli, qui irreverenter cum omnibus peccatis criminalibus commaculatus,

ad mensam Domini præsument accedere, sed potius A et coapostolos ejus spernere non debere suæ salutis deterior est illo, et majori pœna dignus, quia melius est viam veritatis non cognoscere, quam post agnitionem retrorsum abire.

Itaque, fratres mei, cum convenitis ad manducandum corpus et sanguinem Christi in Ecclesia, invicem expectate, ut multorum oblatio simul celebretur, et omnes communiter ex uno pane communice- tis : quia illa oblatio unus panis est, et communis debet esse omnibus.

Si quis esurit, domi manducet, id est qui impatiens est nec vult jejuna- re cum cæteris, domi terreno pane vescatur, ut non in judicium conveniat, id est ne corpus Christi reprehensibiliter percipiat ad damnationem vestram. Cætera autem, subaudi- dis quæ restant inordinata, cum venero disponam B

CAPUT XII.

De spiritualibus autem, subaudis mysteriis, nolo vos ignorare, fratres, id est nolo vos ignorantes reddere.

Scitis autem quoniam cum gentes essetis. Reducitur ab Apostolo Corinthiis vitæ pristinae conversatio in notitiam, ut ex ejus consideratione crescant in novam conversationem, quoniam sicut gentiles viventes fervebant in mendacio et errore, quia illa cultura nihil erat, sic jam Christiani effecti, divinis præceptis cum fervore animi debebant obsequi. Gentes autem sive gentiles appellantur, qui ab errore patrum suorum in quo nascuntur, in religione melioris vitæ non commutantur. Unde et gens quæ sic manet ut genita est vocatur : hi sunt pagani, qui ad C divinum cultum non accedunt, quos gentes nunc appellat, non quod tunc temporis pagani essent quando ista dicebat, sed quod ante notitiam fidei fuerant. Hoc est quod ait, quoniam cum gentes essetis, et (subauditur) jam non estis. Legitur et gens in bono, sicut est, non tantum pro gente, sed ut filios Dei congregaret in unum (Joan. xi). Ad simulacra muta prout ducebamini, euntes, subaudis eratis. Simulacra (quæ simulando dicuntur, eo quod simulent hominem et non sit homo, equum et non sit equus, cæteraque hujusmodi) idcirco muta appellantur, quia (ut Psalmista ait) os habent, et non loquentur : oculos, et non videbunt (Psal. cxxxiii). Neque enim est spiritus in ore ipsorum. Si quod autem D verbum ab idolis auditur, dæmonum deceptioni et non simulacrorum sensibilitati ascribitur. Ad hæc adoranda tam a dæmonibus quam ab aruspici- bus et philosophis insipientibus impellebantur, et est sensus : Sicut cum gentes essetis, dæmonum templa sine reluctance, prout ducebamini, frequentabatis, sic modo dum agimini Spiritu sancto secundum sanam doctrinam, ad Ecclesiam Dei accedite, et præceptis salutiferis cum omni humilitate obtemperare contendite. Et quod dicit, prout ducebamini, ostendit eos tantam venerationem exhibuisse simulacris, ut eorum cultum nequaquam abhorrerent a quibus- cunque hortarentur, vel monerentur, et ducerentur personis, ita et conversos Deum diligere admonet,

et coapostolos ejus spernere non debere suæ salutis amatores.

Ideo, subaudis quia Deum cognovistis, et quia de spiritualibus mysteriis nolo vos ignorantes reddere, notum vobis facio, quod nemo in Spiritu Dei loquens, id est nemo Spiritum sanctum habens, et per Spiritum sanctum loquens, qui linguas infantium facit disertas, dicit anathema Jesu. In decretis Justiniani imperatoris, anathema separatus a Deo vocatur. Legitur et in canonibus pro maledictione. Legitur et in occisione, sicut ipse Apostolus ait in Epistola ad Romanos (c. ix) : Optabam ego anathema esse pro fratribus, id est, optabam interfici pro eis secundum carnem. Ponitur et pro abominatione, hic vero pro separatione ponitur. Itaque nullus Spiritu Dei afflatus dicit ipsi Jesu : Tu es anathema, id est separatus a Deo Patre et Spiritu sancto, et aliqua parte inferior. Hoc quidam hæreticorum vesani insaniendo dicere non timuerunt; idcirco anathemate, id est separatione a Deo, Ecclesia perculsi sunt. Et nemo potest dicere Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto. In sacra Scriptura dicere aliquando pro simplici sermone accipitur, ut est non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum (Matth. vii). Aliquando pro ipsa re et facto, sicut ait Ezechias rex ad Isaiam : Non fuit verbum, id est res, in domo mea quod non ostenderim eis (Isa. xxxix). Sic et in hoc loco pro re et facto ponitur. Nemo, inquit, potest dicere, id est corde et ore confiteri, et digna opera fidei exercere, Jesum diligere, et Dominum asserere, nisi Spiritus sancti gratia fuerit intrinsecus edoctus. Nam ille dicit Jesum Dominum esse, qui credit eum Patri et Spiritui sancto coæqualem et coomnipotentem, et hunc confitetur, servando præcepta illius quibus vera dilectio comprobatur. Dicemus et hoc ipsum breviter cum conclusione : Nemo potest dicere, Dominus Jesus, subaudis, sicut est dicendus corde, ore et opere, nisi per Spiritum sanctum fuerit illuminatus.

Divisiones vero gratiarum sunt, subaudis, non meritorum, idem autem Spiritus sanctus manet semper unus in omnibus et individuus. Notandum quod non ait, divisiones meritorum sunt, sed gratiarum, quia dona Dei gratis dantur, non humanis meritis tribuntur. Unde ad Romanos ait : Quis prior dedit illi, id est Deo, fidem suam aut aliquid, et retribuetur ei (Rom. xi)? Spiritus namque sanctus in seipso unus idemque manet, id est immensus, indivisus, inseparabilis cum Patre et Filio, sed dona illius divisa sunt, quia non omnibus æqualiter conferuntur. Unde fatendum est quia cum Deus per divinitatis potentiam ubique sit non tamen ubique est per inhabitationis gratiam, et in quibus habitat per gratiam, non æqualiter habitat. Sicut ergo mare immensum est, et advenientes secundum capacitatem vasorum suorum et differentiam hauriunt, et non exinanitur mare, neque evacuatur, et sicut etiam ex una lucerna plures accenduntur, ipsa tamen non decrescit : sic Spiritus sanctus, cum sit immensus, distribuit ipse justis gratiam suam se-

quod ipsi videtur : ipse tamen omnipotens A
nsitate sua perseverat, et quantum vult, et
et quando vult, et quomodo vult ; dat et ni-
s habet, quia extra se nulli erogat, *Et divi-*
nistrationum sunt. Verbi gratia : ut in epi-
resbyteris, diaconibus, cæterisque ordini-
Spiritu sancto distribuyente Ecclesiæ mini-
stituuntur, non per propriam hominis deli-
m, sed per Spiritus sancti efficientiam ;
em Dominus, subaudis manet indivisus in

isiones operationum sunt, quia alius opera-
piritum sanctum maxima, alius mediocria,
o minima. Idem vero Deus, qui operatur
omnibus. Quem superius appellavit Spiri- B
do vocat Dominum et Deum, et ter idem di-
nifestat se loqui de Spiritu sancto, sed
rat inde Patrem et Filium, quia quorum
irtus naturæ, et substantia una, horum una
tio indivisa, qui videlicet Deus, operatur
na in omnibus. Quibus verbis tollitur hu-
rogantia, cum sine Spiritu sancto nec ma-
minima bona operari possit nostra fragi-
ius monet Apostolus in Trinitate nullos fa-
radus, dum primum ponit Spiritum san-
undo Dominum Christum, tertio Deum Pa-
i unus Deus distribuit dona sua, manens
ivisus.

que autem, subaudis fidelium, datur mani-
ipiritus ad utilitatem, et illius videlicet, qui C
lonum Spiritus sancti, et aliorum, qui aut
rudiuntur, aut exemplo illius in meliorem
truuntur, et in Dei laudem excitantur, sicut
monet : *Luceat lux vestra coram hominibus*
r), etc. Manifestatio vero Spiritus sancti
us donum intelligitur, quod ipsi homini
at datum esse ad utilitatem suam, ut recte
ante vivat, et ut alii ex eo utilitatem per-
Sive manifestatio Spiritus idcirco dicitur,
unque per dona sua fuerit, illico per opera-
ustitiæ manifestatur. Hinc scriptum est :
mi mittere in terram, et quid volo nisi ut
uc. XII)?

idem per Spiritum sanctum datur sermo sa-
Modo incipit exponere divisiones gratiarum D
trationum quæ per Spiritum sanctum dan-
lligitur, sapientia in vitandis malis et appe-
nis, scientia vero in disponendis ordinan-
umanis. Etenim fundos sive agros excolere,
prudenter ædificare, familiam competenter
, ad scientiam videtur pertinere. Aliter, sa-
ertinet ad cognitionem æternam qua credi-
m trinitatem habere in personis, unitatem
ntia ; scientia vero humanarum rerum, si-
a diximus. Sive sapientia est, secundum
im, quando quis Veteris Testamenti et Novi
mina, et intelligit, et ad utilitatem aliorum
sicut Hieronymus, Augustinus, Hilarius et
gorius ; scientia vero quando illorum expo-

sitiones leguntur et intelliguntur, et secundum eas
Vetus Testamentum aut Novum traditur. Est etiam
sapientia, qua abstinet quis a pravo opere, scientia
vero, quando a prava cogitatione. Itaque sive sapien-
tiam divinarum, sive scientiam humanarum rerum
habeamus, non ex nobis ipsis, sed ex dantis sancti
Spiritus gratia percipimus. Quod vero dicit, *secundum*
eundem Spiritum, nihil est aliud nisi quasi diceret :
Alii datur sermo scientiæ secundum voluntatem
ejusdem Spiritus sancti, vel per eundem Spiritum.

Alteri, subauditur datur, *fides in eodem Spiritu*,
id est per eundem Spiritum. Dominus loquitur in
Evangelio de persona Patris. Hoc est opus Dei, ut
credatis in eum quem misit ille. Et Apostolus fi-
dem dicit dari per Spiritum sanctum. Unde datur
intelligi, quia quod dat Pater per Spiritum sanctum,
dat et ipse Spiritus sanctus cum Patre et Filio, quia
unius est potestatis et operationis cum illis : fides
ergo qua credimus in Deum, et a Patre et a Filio et
a Spiritu sancto datur, nec est in homine naturali-
ter, sed a Deo datur : quoniam si esset, omnes ha-
berent fidem. *Alii gratia sanitarum in uno Spiritu.*
De gratia sanitarum dicit, qua sanantur infirmi vel
ægri.

Alii operatio virtutum, in ejiciendis dæmonibus et
patrands aliis miraculis : *alii prophetia*, qua Spiritu
sancto repletus, futura prædicit, vel prophetarum
libros exponit ; *alii discretio spirituum*, ut noverit
quis loquatur ex Spiritu sancto, vel quis ex spiritu
humano, sive maligno : sicut loquebatur puella quæ
magnum quæstum præstabat dominis suis, de qua
Paulus spiritum pythonicum expulit : et sicut loque-
bantur magi et incantatores. *Alii genera linguarum*,
id est varietates sermonum, ut apostolis et creden-
tibus in exordio fidei. *Alii interpretatio sermonum*,
ut Hieronymo qui divinas Scripturas ex Hebræo in
Latinum transtulit.

Hæc autem omnia quæ enumeravimus et etiam
plura quam enumeravimus, *operatur unus atque idem*
Spiritus, ad utilitatem scilicet totius Ecclesiæ, in
quo intelligitur Pater et Filius, quia inseparabilis
est eorum operatio, *dividens singulis electorum dona*
sua, non tamen ipse divisus, *prout vult*, quia omni-
potens est.

Sicut enim corpus unum est, et habet multa mem-
bra, etc. Usque *ita et Christus* : subaudis, cum Ec-
clesia unum corpus est. His verbis docet non deberi
inflari quælibet adversus alterum, quia etsi non ma-
gnum, tamen parvum est Ecclesiæ membrum. Et
sicut omnia membra, sive sint magna, sive parva,
sive honesta, sive inhonesta, corpus humanum for-
mant, ita homines diversi meriti unam Ecclesiam
ædificant, et unum corpus Christi faciunt. Cum Chri-
sto enim qui est caput Ecclesiæ, ipsa Ecclesia intelli-
gitur, quæ est corpus ejus. *Etenim in uno Spiritu*,
subaudis, sancto, de quo scriptum est : *Ipse vos ba-*
pizabit in Spiritu sancto et igne (Matth. III) ; et :
Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto
(Joan. III). *Omnes nos in unum corpus baptizati sumus,*

st, ad hoc baptizati sumus ut essemus unum corpus cum capite nostro Christo, et omnes in uno Spiritu potati sumus. Quasi diceret : Potationati sumus, et unum Spiritum potavimus : quia tempore baptismatis omnes unum Spiritum sanctum accepimus.

Nam et corpus non unum est membrum, sed multa, quia unum membrum non facit corpus, sed multa simul nervis conglutinata : sic omnes credentes, sive sint sublimes vitæ merito, sive parvi, unum corpus efficiunt, conglutinante eos virtute Spiritus sancti.

Si dixerit pes : Quoniam non sum manus, non sum de corpore, num ideo non est de corpore ? Interrogative est legendum, et subaudiendum utique de corpore est. Caput corporis sui, id est Ecclesiæ, Christus est. Oculi hujus corporis, apostoli sunt intelligendi, de quibus dicitur : Pulchriores sunt oculi ejus vino (Gen. xlix), sed et prædicatores qui sibi aliisque spiritualia provident ; aures sunt fideles auditores ; nares, qui vini discretionis habent inter odores virtutum fetoresque vitiorum ; os, qui divina eloquia aliis eructant, id est doctores ; manus, qui operantur unde alii vivant ; pedes, qui in negotiis sæcularibus ad utilitatem cæterorum discurrunt. Si dixerit talis pes, non sum manus, quia non habeo quod tribuam, vel non possum operari unde aliis victum tribuam, propterea non sum de corpore Christi, non ideo est de corpore ? Subaudis utique est de corpore Christi. Sic intelligendum de aure et oculo, quoniam licet dicat bonus auditor : Non sum oculus, id est prædicator, et propterea non sum de corpore Christi, non ideo non erit : sed erit de corpore Christi. Membrum erit Ecclesiæ.

Nunc autem posuit Deus membra, unumquodque eorum in corpore sicut voluit, quibus verbis tollit præsumptionem, ne quis donum Dei putet suum meritum. Quisquis enim in Ecclesia est oculus, a Deo, et non a se, factus est oculus. Sic et de cæteris intelligendum membris. Hinc enim ait : Quid enim habes quod non accepisti (I Cor. iv) ?

Quod si essent omnia, subaudis membra, unum membrum, ubi corpus, subaudis esset, quod non uno membro, sed varietate membrorum constat. Et si omnes essent auris aut oculus, id est auditores tantum aut prædicatores, quomodo esset Ecclesiæ corpus, cum non constaret membrorum varietatibus ?

Non potest autem dicere oculus manui : Opera tua non indigeo, quoniam prædicator quilibet victu eget ex labore illorum qui designantur per manus, aut iterum caput pedibus : Non estis mihi necessarii, et ille qui præest subditis, non potest dicere in temporali discursu suis subditis, cum eorum opera indigeat : Non estis mihi necessarii.

Sed multo magis quæ videntur membra corporis infirmiora esse, sicut pedes sunt et manus, quæ vilius quibusque ministeriis deserviunt, necessaria sunt : quia pro toto corpore operantur ; et quæ putamus ignobiliora esse membra corporis his honorem

abundantiorum circumdamus. Ignobiliora membra quibus abundantiorum honorem circumdamus, sunt manus et pedes, quibus ornamenta calceamentorum armillarumque adhibemus ; et quæ inhonesta sunt nostra, abundantiorum honestatem habent. Inhonesta nostra sunt verenda, quæ verecundamur videri nuda, quibus abundantiorum honestatem præbamus diversorum colorum vestibus.

Honesta autem nostra, id est oculi, nares et cætera talia, nullius egent ornamentis : sed Deus temperavit, id est fabricavit, corpus,tribuendo honorem ei membro cui decet, subaudis honor, abundantiorum tribuendo, id est extrinsecus adhibuit membro honorem, per additamentum vestium et ornamentorum, quoniam non habet insitum per naturæ decus.

Ut non sit schisma, id est divisio, in corpore, quibusdam membris pulchris, quibusdam manentibus inhonestis, sed sit corpus jam totum honestum, tam natura quam ornamentorum gratia, sed in idipsum, id est alterutrum, per invicem sollicita sint membra, sicut oculus toti corpori videt, et pes toti corpori ambulat, etc.

Vos autem estis corpus Christi, et membra de membro. Sicut de humero procedit cubitus, manus et digiti, et de coxa tibia, pedes et articuli, sicut sunt sumpta membra de membro, id est pendentes ex sibi prælatis.

Primum posuit Deus apostolos in Ecclesia, qui vice Christi positi sunt in Ecclesia, sicut ait Apostolus : Obsecramus per Christum, id est vice Christi reconciliamini Deo. Horum vice subrogati sunt episcopi. Sed apostoli ex præcepto Domini compellebantur transire de regno in regnum : episcopi vero suis in Ecclesiis auctoritate canonica residere jubentur ob utilitatem sibi commissorum ; prophetas vocat qui futura prædicunt, sicut Agabus et ipsi Apostoli, sive qui prophetarum dicta edisserunt ; doctores, qui parvulos erudiunt ; virtutes, qui dæmones ejiciunt, aliaque miracula faciunt ; gratias curationum, qui infirmos sanitati restituunt ; opitulationes, qui verbis aut factis auxiliantur aliis ; gubernationes, sicut in prælatis et regibus, episcopis aut ducibus ; genera linguarum, sicut in exordio fidei.

Nunquid omnes interpretantur ? Scripturas, ut Hieronymus.

Emulamini autem charismata meliora, quibus verbis ostendit Apostolus bona esse supradicta, id est prophetiam, doctrinam, ejectionem dæmonum, etc. Sed ista quæ subsequuntur, meliora sunt, quantum ad utilitatem electorum attinet : quia per illa superius posita tantum Dei demonstratur potentia, per cujus nominis virtutem et invocationem fiunt. Per hæc autem, id est charitatem, fidem, et spem hominis justitia constat. Gloriabantur Corinthii quasi summam justitiæ haberent, eo quod quidam illorum dæmonia ejicerent, gratiam curationum infirmis impartirent ; sed ostendit Apostolus meliora deesse, et ideo perfectos nondum esse, atque ideo

, dicens : *Æmulamini charismata mea* dona gratiarum meliora : nam superius assunt habere mali cum bonis, sicut Judas fuit : Caiphas, sicut et Balaam, cum prophetavit. Multi in die judicii dicturi erunt, *nonne in nomine tuo prophetavimus, et tuas multas virtutes fecimus, et daemones ejicimus* (Matth. vii)? sed audituri sunt : *Amen dico vobis* (Matth. xxv). *Et adhuc excellentior vobis demonstro*. Per quam intelligitur quo præcepto *universa lex pendet et promissa* (Matth. xxiii). Quæ nobis via efficitur, quia per eam cœlestem pervenitur. Cujus magnitudo incipit exponere, inquit :

CAPUT XIII.

hominum loquar et angelorum, charitatem non habeam : inutilis sum. Hæc verba ex apostoli verbis pendent, ubi dicit : *Æmulamini charismata meliora* (I Cor. xii), etc. Si linguis tantum loquar, septuaginta scilicet duarum visæ sunt in ædificatione turris, et si angelorum loquar et charitatem non habeam, actionem videlicet Dei et proximi, nihil licet loqui angelorum linguis, intelligendum hoc quod volebat ostendere, charitatis scilicet vim : siquidem angeli nec palatum vel dentes habent, utpote spiritus, verba forment. Quando vero apparent sumptis corporibus aëriis, secundum eam loquuntur quibus apparent : nam ad Deum nihil est aliud quam in præsentia ; et Deum loqui ad illos nihil aliud est quam in præsentia vultus sui qua fruuntur, attendentes et manifestare ; ipsorum vox in laude consistit admiratio intimæ contemplationis. Quæ angeli loquuntur ineffabiliter, sed vicem collocutio, bonæ voluntatis est, nec est necesse ut ibi sonent verba, in contemplatione omnium angelorum contentas bonas. Inde ergo Apostolus dicit : *nam angelorum loqui possem, nihil mihi proderet, nisi charitatem haberem*. Possunt intelligi et per eloquentissime loquentes, qui liberalibus ructi, politis disserunt verbis quæ non ad animas vero, simpliciter loquentes. Sive ter quis disputet, quod multi quærunt, animum ædificatio esse potest, sive liberali aultu ambiunt, charitatem autem non habent, sicut æs sonans aut cymbalum tinniens ; cum æs sonat aut cymbalum, nihil eis a nullam utilitatem sibi præstant, sic est qui loquitur linguis absque charitate. Revera it, et sibi nihil confert, juvat autem, id est audientes, ita lingua charitate privata. et cymbalum non a se sonant, nisi ab alio. Sic et qui linguis loquitur non a se loquitur, sed a potentia Spiritus sancti per eum loqui-

tur. Qui vero charitatis præceptum exercet, juvante se Deo operatur.

Et si habuero prophetiam, videlicet ut futura prædicam, sicut Balaam qui prophetavit de Christo : *Orietur stella ex Jacob*, et exsurget hoc de Israel (Num. xxiv) ; et *noverim mysteria omnia*, id est, secreta Veteris et Novi Testamenti, et omnem scientiam, id est notitiam tam divinarum quam humanarum rerum, et *si habuero omnem fidem*, id est, perfectam et integram, quæ a Domino grano sinapis comparatur, non propter modicitatem, sed propter fervorem : quia tritum manifestat cujus sit vigoris. Sic et fides trita adversitatibus ostendit cujus sit fortitudinis. *Ita ut montes transferam*, de loco ad locum, vel daemones a patientibus ejiciam ; *si charitatem non habuero, nihil sum*, id est, nihil utilitatis mihi præstabit. Intelligitur quod quidam Corinthiorum per invocationem Dei hoc agebant, et propterea quasi perfectos se putabant. Sed exhortatur ad id quod est præcipuum, id est, ad charitatem.

Etsi distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, juxta præceptum Domini, dicentis : *Si vis perfectus esse, vade et vende omnia quæ habes, et da pauperibus* (Matth. xix) ; et *si tradidero corpus meum, ut ardeam*, sicut Laurentius est ustulatus, et hoc non fecero causa dilectionis, Dei videlicet et proximi, *nihil mihi prodest*. Se ponit Apostolus pro omnibus.

Charitas patiens est. Quomodo potest charitas patiens esse quæ virtus est? Sic videtur loqui, quasi de re animam habenti. Nam charitas virtus est quæ per se non patitur, ideoque patiens per se non est. Quapropter per charitatem debemus intelligere hominem charitatem habentem. Itaque qui habet charitatem patiens est, tolerando adversa, quia per tribulationes novit pervenire ad gaudia regni. *Benigna est*, id est valde bona, quia non solum non reddit malum pro bono, sed insuper bonum pro malo, cibando inimicum et potando. *Charitas non æmulatur*. Spiritus ait : *Æmulamini charismata meliora*, id est, æmulari studete : hic autem dicit, *Æmulamini*, id est persequimini ; ibi accipitur in bono, hic autem in malo. *Non æmulatur* dicit, id est, nulli invidet, aliena felicitate non torquetur. *Non agit perperam*, id est, non agit aliquid perverse. Quidquid extra rectitudinem fit, quia pravam est, *perperam* dici potest adverbialiter. *Non inflatur*, id est non extollitur, et in superbiam non erigitur.

Non est ambitiosa. Ambire est desiderare, et omnis qui charitate est plenus non desiderat neque cupit potestatem super alios exercere, quia major cæteris non vult apparere. *Non quærit quæ sua sunt*, id est, quod sibi solummodo utile est, sed aliis. Vel certe patiens est, non quærit quæ sua sunt, id est vindictam, quia inimicis talionem non reddit. Questio in hoc loco oritur : Cum Joannes dicat : *Deus charitas est* (I Joan. iv), quare Apostolus dicit : *Charitas non quærit quæ sua sunt*? quæ tripliciter intelligi

potest. Aliter enim intelligenda est charitas secundum Joannis verba, aliter secundum Pauli. Charitas secundum Joannem, ipse Deus intelligitur, qui charitatem infundit in cordibus fidelium, juxta quod Apostolus ait: *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis* (Rom. v). Secundum Paulum vero, per charitatem intelligitur homo charitatem habens, qui non quærit solummodo quæ sua sunt, et quod sibi utile est, sed quod aliis. Unde etiam ipse Deus, qui charitas est, non quærit quæ sua sunt, qui veniens in mundum per incarnationis mysterium non quæsivit quæ sua erant, id est non quæsivit justos, sed peccatores, qui sub diaboli imperio tenebantur, unde ipse dicit: *Non veni vocare justos, sed peccatores* (Luc. v). Dicamus et tertio modo: Charitas, id est, ipse Deus veniens in mundum, non quæsivit quæ sua erant. Quid erat suum? Ut ab omni creatura adoraretur, glorificaretur, veneraretur, sicut Deus creator omnium. Sed ipse non quæsivit ista quæ sua erant et sibi competeabant, quia non quæsivit honorem, non regnum, non timorem ab hominibus, sed quæ erant latronum, homicidarum, atque maleficorum hominum, sputa videlicet, colaphos, alapas, irrisiones, verbera, crucem et mortem. Et sicut ipse non quæsivit quæ sua erant, ita et nos non debemus quærere nostra, sed quæ sunt aliorum. *Non irritatur*, id est, etiamsi læsa fuerit, non provocatur ad iracundiam sive furorem; non cogitur ad vindictam, ut malum pro malo reddat. *Non cogitat malum*, id est non solum non facit, sed nec cogitat ut alii noceatur.

Non gaudet super iniquitate, sed potius tristatur, cum viderit quemlibet per aliquod scelus ruere; *congaudet autem veritati*, id est operibus justitiæ, vel etiam illi qui in veritate et non fide fidelis est.

Omnia suffert, subaudis adversa patienter, *omnia credit* quæ continentur in Veteri Testamento et Novo, vel quæ promittuntur electis in futuro regno a Deo, vera credit esse. Idcirco *omnia sperat* quia nisi crederet, non speraret. Siquidem spes est futurorum bonorum expectatio, quorum consideratione *omnia adversa sustinet*.

Charitas nunquam excidit, id est ab homine se habenti nunquam labitur, nunquam cadit; *sive prophetiæ evacuabuntur*: prophetia est quæ de futuro loquitur. Quod cum venerit, non erit jam necesse ut prophetetur. Ponatur unum exemplum pro omnibus. Prophetatur Christus ad judicium venturus: eo veniente non erit necesse ut hæc prophetia recitetur amplius: sic de cæteris intelligendum. *Sive linguæ cessabunt*, quoniam sicut ante turrim Babel una erat lingua Hebræa, sicut quidam putant doctores, expleto judicio, ipsa remanebit una. Revera in multis linguis varietas est, et ubi est varietas, ibi dissensio. In sanctorum regno non erit dissensio, ergo nec linguarum varietas. *Sive scientia destruetur*; præsens scientia quæ ex parte nunc habetur, cum plenitudo scientiæ venerit, eo quod sit imperfecta, destruetur, id est in melius commutabitur.

Ex parte enim cognoscimus, non ex toto, de Deo et de beatitudine sanctorum, et ex parte prophetamus. Quia quod ex parte scimus, etiam ex parte prophetamus.

Cum autem venerit quod perfectum est, id est quod totum est et integrum, quando revelata facie, ipsi Deum contemplantur electi sicuti est, quasi exinanietur et annihilabitur, quod ex parte est, sicut ait Joannes: *Charissimi, filii Dei sumus, et nondum apparuit quod erimus. Scimus autem quia cum apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est* (I Joan. iii).

Cum essem parvulus, loquebar ut parvulus. Comparisonem dat naturalis incrementi, et adhibetur exemplum humanum, quo ostendit scientiam quam habemus in præsentī, esse quasi infantiam et futuram, esse quasi virile robur quod habiturum sit perfectam abundantiam. *Cum essem*, inquit, *parvulus, loquebar ut parvulus*, balbutiendo et imperfecta verba promendo; *sapiebam ut parvulus*, levīa scilicet et inconvenientia; *cogitabam ut parvulus*, de locis scilicet et risui habilibus. *Quando autem factus sum vir*, et cœpi sapere perfectius, *evacuavi*, id est contempsī quæ erant parvuli, quia quæ antea expetebam, abhorrere cœpi. In hac ergo vita parvuli sumus ad comparisonem futuræ vitæ: quia sicut vita hæc imperfecta est, ita et scientia.

Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Ad hoc tendit præmissa comparatio, sicuti quis videt per speculum vultum suum, et inde discedens obliviscitur qualis fuerit, sic et nos de Deo et vita futura parum quid perspicimus. Et hoc in ænigmate, id est in obscuritate, quia cum simus carnei, ea quæ sola spiritalia sunt, ad liquidum capere nequimus. Tunc autem, id est in futuro, facie ad faciem, id est præsentem præsentem Deum videbimus. *Nunc cognosco ex parte Deum*: tunc autem cognoscam ex toto, sicut et cognitus sum, modo a Deo qui interius exteriusque totum me novit. Et sciendum quia *sicut* non semper pro æqualitate ponitur. Aliter enim cognoscimur a Deo, et aliter cognoscimus eum: quia ille cognoscit cuncta ut Deus, nos cognoscimus illum ut creatura per ejus donum; verumtamen sicut ille novit non ex toto, sic et nos ex toto cognoscemus illum. Ille cognovit non ut Deum decet, nos cognoscemus illum ut glorificati creaturæ conveniet. *Nunc autem manent fides, spes, charitas*: tria hæc. Hæ tres virtutes modo junctæ sunt adinvicem, et ita in hujus vitæ tempore copulantur, ut una sine altera stare non possit. Qui enim credit in Deum, sperat quæ ab ipso promittuntur percepturum, et quo magis sperat, eo magis credit in illum et ideo habet charitatem; quia diligit eum et proximum. Ea enim quæ credimus esse non promissa, etiam nos accepturos speramus. His delectati, amplius in charitate fervemus. Veraci enim credere non possumus, nisi ea quæ promissa sunt speremus, nec poterimus sustinere promissa si desit fidei fidelitas firma. Nec aderit fructus spei.

as fidei, nisi fuerit perfecta charitas Christi, quæ et fidem ut præcedat adjuvet, et ætatione corroboret. *Major autem his, virtutibus, fide videlicet ac spe, charitas* nam Filius Dei charitate, id est dilectione, meritis, homo factus est et Redemptor, qui dilexit nos, et tradidit semetipsum pro rationem et hostiam Deo in odorem suavi- hanc Deus Pater misit eundem Filium mundum, hanc Spiritus sanctus infundit lectorum. Fides namque est, qua Deum habere in personis, et unitatem in sub- dimus, mysteria quoque incarnationis et Filii Dei. Spes vero est expectatio futu- orum, quæ nec dum aspeximus, nec con- e sumus. Charitas, qua Deum proximum- us. Cum Deum, in quo sunt præmia quæ ur electi, facie ad faciem viderint, nihil quod de futuris credant, aut ultrasperant. ero per charitatem datorem omnium bo- rum: diligenter et proximum gaudentes de et de seipsis. Ideo ergo charitas major spe, quia, illis cessantibus ac deficientibus, nebit. In præsentis sæculo cum ipsis est, a in æternum perseverabit. Ipsa sola per- ad Christum, ipsa sola fruatur gaudio sem- t præsentissimo vultu omnipotentis Dei,

IMO ET TRACTATIO SUPERIORUM.

alis et quanta sit charitas, non pedum via, n, Apostolo docente, discamus. *Si linguis,*

ninum loquar et angelorum. I Cor. XIII; etc. et Angelorum linguis, inanem facundiam in hominum significatam debemus acci- : omnia quæcunque voluerint, accurate que eloquenter enuntiant. Sed quamvisioseque disserant, tamen docendi officium lacendi magis quam consulendi charitate, non ut alios doceant, sed ut se doctos : nec ut profectum, sed ut plausum a suis is quærant : si totam scientiæ diligentiam it mendaces ad linguam, et studiosius ven- tiam curare quam vitam, supercilio vanæ is elati, dicta sua magis cupiant laudari i : nec sint de sanctitate operis, sed de ser- rubrati venustate solliciti. Nunquid merito D nento sonanti aut tinnienti cymbalo com- qui in modum tinnientis æramenti vel cym- ara quæque magis appetunt sonare quam el erubescunt a seipsis, aliter vivendo edicant discrepare? Qui ut quoque modo iem suæ conversationis obnubilent, honesta non cessant : non ut auditores sui eorum ne proficiant, sed ut et ipsi videantur cu- rædicant. Sed videamus quæ his annectat : *Si habuero, inquit, prophetiam, et noverim omnia (Ibid.),* etc. Non hoc ita dicitur quasi ia sine charitate aliqui habere non possint, nihil prosint habentibus ea, si a charitate

ATROL. CXVII.

A defecerint. Ipsa autem et hinc necessaria est, ut omnia bona, summum bonum, id est charitatem, habentibus prosint. Ipsa etiam perfecta permanebit, cum omnes perseverantes in se, ad visionem Dei perduxerit. Cæterum prophetia et mysteriorum om- nium notitia vel scientia, nec non et ipsa fides, et cætera talia, quæ non solum perfectioni fidelium, sed etiam fragilitati necessaria judicantur, in illa perfectione sanctorum quo in charitate radicati ten- dunt, prævenientibus necessaria esse non poterunt, cum illis incomparabiliter meliora ac perfectiora successerint, quia nec prophetia ibi opus erit, cum ad illud quod futurum promittebat impleta perduxerit; nec scientia, quæ velut lucerna quædam in hujus sæculi nocte fideles illuminat, cum in illius vitæ die perpetuo sol vivus effulserit. Nec mysteriorum no- titia, aut ipsa fides necessaria erit, quando ad ea quæ per mysterium significabantur et credebantur ex fide perfectio Christiana pervenerit. Charitas vero hic quidem necessaria est, quæ nos separat a dia- bolo, purificat a peccato, reconciliat Deo; sed ibi perfecta erit, cum perfectos Deo, a quo est eis donata, conjunxerit. Adhuc Apostolus, laudem divinæ chari- tatis amplificans, adjungit, inquiens: *Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, et si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest (Ibid.).* Nec quidem im- merito Si enim non quid, sed propter quid faciamus, in illa ultima examinatione quærendum est, eleemo- synæ, vel traditio corporis proprii in mortem, quid proderunt non habentibus charitatem? Ipsa ergo ha- benda est, ipsa est sectanda, sine qua nec eleemosynæ nec mortificatio sive occisio corporis, nec illa omnia superius dicta, vel alia quamvis bona perducunt ali- quos ad salutem, quia quælibet actio bona vel passio, si ex fide, quæ per dilectionem operatur, non exstiterint, nobis prodesse non potuerunt. Quapropter nil eis pec- cati damnabilis remanere poterit, nec deerit aliquid boni, quibus charitas omnis inquinamenti mundatio, et bonorum omnium mater adfuerit. Quoniam qui- dem *Charitas patiens est, benigna est, non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, omnia suffert, omnia cre- dit, omnia sperat, omnia sustinet (Ibid.),* eis in qui- bus fuerit, omnia ista quæ habet impartit. Et quid illis esse potest in hac vita perfectius, qui tantis abundant. charitate in se regnante, virtutibus? Me- rito proinde quando videmus aliquos patientiæ mole fundatos inconcussum pectus sævientibus malis op- ponere, abundantia sanctæ benignitatis locupletatos, bonum suum velle cum omnibus habere commune, non aliquibus ardentis invidiæ facibus coqui, non agere perperam, sed simpliciter cum omnibus quibus debet unitas charitatis exhiberi; nullo fastu perniciosæ vanitatis inflari; nihil eorum quæ sunt aliena crimine cupiditatis ambire: quæ sunt sua, piæ com- munionis bonum non quærere: nulli malum, quibuslibet irritatus injuriis, cogitare; non super alicujus ini- quitate, sed de veritate [*Al. virtute*] gaudere: om-

anxiosos vel inquietudines fundata animi tranquillitate sufferre: post hanc vitam divinitus poenas comminatis credere non metuendo, promissa premia sperare gaudendo, revelationem filiorum Dei desiderare, fortiter sustinendo: quando ergo videmus ista et his similia bona aliquos posse, noverimus non eos magnitudine virtutis suae posse quod volunt ardentem et faciunt, sed beneficio illius charitatis, quae non est ex nobis, sed diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis (Rom. v).

CAPUT XIV.

Secundum illam charitatem, id est persequimini. Hoc verbum continuationem rei significat, sicut et ibi: *Hospitalitatem sectantes* (Rom. xii). *Emulamini spiritualia*, subaudis dona, id est imitamini, studete inquirere dona spiritualia, quae per Spiritum sanctum fiunt, ut virtutes operemini linguis loquendo, dædones ejicendo, sed magis emulamini et diligite ut prophetetis, id est, ut aperte prophetas cæterosque libros Veteris et Novi Testamenti exponatis. Hoc quisquis agit propheta est, quoniam per charitatem qua consulit cæteris, habet Spiritum sanctum, qui locutus est in prophetis.

Qui enim loquitur lingua, subaudis incognita et peregrina, vel in obscuritate sermonis, non hominibus loquitur, quia non intelligitur quod ab eo dicitur, sed Deo, qui novit omnes linguas, et super novit non prolatis. *Nemo enim audit*, id est, nemo instantium intelligit quae ille loquitur. *Spiritus enim, sanctus subaudis, loquitur mysteria*, id est occulta, per illum hominem in quo habitat, cui peritiam et notitiam illius linguae contulit: audientes autem quod non norunt illam linguam latent eadem mysteria.

Nam qui prophetat, id est qui prophetas aliasque scripturas aperto sermone docet, *hominibus loquitur ad edificationem* intellectus, quia intelligunt quae proferuntur a doctore, et solutionem questionum addiscunt, et exhortationem, quia exhortatur alios ut desiderium habeant explanandi, et possint illis exponere, et consolationem, quam accipiunt in lingua sibi cognita, unde alii extolluntur in ignota.

Qui loquitur lingua, subaudis incognita aliis, aut in obscuritate sermonis, *semetipsum aedificat*, et non alios, quia ipse tantummodo intelligit quid loquatur: *qui autem prophetat*, manifeste loquens prophetas explanando, *Ecclesiam Dei aedificat*, id est conventum fidelium. Ne dicerent Corinthii: Invidet nobis, apostole Paule, loqui linguis; subdit idem Apostolus:

Volo autem vos omnes loqui linguis, subaudis variis, *magis autem volo ut prophetetis*, id est ut dicta sacrarum Scripturarum obscura in lucem producat is aperte explanando. *Nam major est qui prophetat*, id est qui aperte docet exponendo prophetas, *quam qui loquitur linguis*, nisi forte interpretetur plano sermone hoc quod loquitur in alia lingua, ut Ecclesia aedi-

ficatorem accipiat ex ejus interpretatione. Si interpretari potest ille qui loquitur linguis, non erit minor illo qui explanat prophetas, quia et ipse similiter Ecclesiam aedificat. Hoc enim majus est quod omnibus prodest.

Nunc autem, fratres, si venero ad vos linguis loquens, quid prodero vobis? subaudis si locutus fuero lingua incognita, nisi vobis loquar aut in revelatione, id est interpretatione manifestoque sermone, aut in scientia, aut in prophetia, aut in doctrina. Haec quatuor unum significant.

Tamen quae sine anima sunt vocem dantia, sive tibia, sive cithara, id est rota, nisi distinctionem sonituum dedirent, ut secundum acumen aut gravitatem vocis sonitus distribuatur, *quomodo sciatur id quod canitur, aut quod citharizatur?* De instrumentis musicis hoc dicit, quia sicut sonitus citharae et tibiae insuavis est, nisi distincte personaverit, ita vox praedicatoris sive doctoris nullam utilitatem praestat, neque delectat audientes, si non intellexerint quae loquitur.

Etenim si incertam vocem det tuba, quis parabilis ad bellum? Fuit mos apud Judaeos, ut in initiis mensium clangerent tubis, et in solemnitate tabernaculorum. Unde et festivitas tubarum appellatur, sicut ait Psalmista: *Buccinate in neomenia tuba in initium diei solemnitatis vestrae* (Psal. xxx). Erat etiam mos ut imminente bello tubis buccinarent, et erat in sonitu differentia, quando ad bellum, et quando invitabant ad diem festum. Si ergo confuse quistabas audisset insonare, ad quid debuisset se preparare quomodo poterat scire? sic doctore lingua incognita loquente, aut in obscuritate, quomodo auditor poterit intelligere? ac si diceret: Sicut cum vox tubae incerta fuerit, utrum solemnitas vox sit an belli nemo discernit, ita et vos, si coeperitis loqui variis linguis, ignorabunt auditores vestram predicationem. Vester autem sermo intelligi debet, ut possit ad spiritale bellum Christi milites preparare.

Eritis enim in aera, id est inaniter, loquentes.

Tam multa, ut puta genera linguarum sunt, id est, quot genera sunt linguarum in hoc mundo; *et nihil sine voce est*, id est, sic erit auditori, si lingua ei incognita locuti fueritis, quasi omnes linguas profertis, quia sicut quod omnibus ei loqueretur, non proderet, sic et vos nihil prodestis una aut duabus linguis incognitis loquentes. In quibus linguis nihil sine voce est, et tamen illarum vox non capitur ab illis qui notitiam linguae non habent. Ideoque inaniter profertur sermo qui non intelligitur.

Si ergo nesciero virtutem, sive intellectum, vocis, auditae, *ero ei, cui loquar, barbarus, et qui loquitur mihi, barbarus*. Verbi gratia: Ego sum Graecus, tu Hebraeus, si tibi loqui coepero Graece, videbor barbarus: similiter et te loquente mihi Hebraice, videbor barbarus. Aliter: Profero symbolum Graece, quia sic reperi illud scriptum et sum Latinus, non Graecus, barbarus tibi sum. Iterum si tu Graeci sermonis aliquid didicisti, et coeperis similiter loqui,

qui primum videbar tibi barbarus, cerno te quasi A barbarum mihi.

Sic et vos, quoniam æmulatores estis spirituum, id est, quia studium habetis spiritualium donorum ad ædificationem Ecclesiæ, quærite, ipsa dona Spiritus sancti habere, ut abundetis, fructificantes aliis. quoniam qui loquitur lingua, subaudis obscura et incognita, oret ut interpretetur, id est, oret Deum, ut det illi virtutem interpretandi, ut quod loquitur in una lingua, possit exponere aliis in alia.

Nam si orem lingua, subaudis incognita, et in obscuritate sermonis, *spiritus meus orat*, mens autem mea sine fructu est, id est vis animæ meæ, id est, ipsa anima quæ vivificat corpus profert verbum. Intellectus autem animæ meæ sine aliqua utilitate est, quoniam non intelligo quæ dico. Quod per spiritum intelligatur anima, ostendit evangelista inquiens de Domino: *Inclinato capite, emisit spiritum* (Joan. xix), id est animam. Manifestum est, ignorare animum nostrum sive intellectum, si lingua loquatur quod nescit, sicut assolent Latini homines Græce cantare, oblectati sono verborum, nescientes tamen quid dicant. Quæ cantilena sine fructu intelligentiæ est, quem non habere potest qui ignorat quæ loquatur.

Quid ergo mihi est? subaudis faciendum, vel quid est utile et necessarium. *Orabo spiritu*, id est, loquar anima, orabo et mente, id est loquar intellectu: quia illa sunt dicenda, quæ et proferantur utiliter et intelligantur manifeste.

Cæterum si benedixeris spiritu, quis supplet locum idiotæ, id est, si Spiritu sancto illuminatus bene docueris, et bene locutus fueris audientibus in lingua incognita, quis supplebit: vel quis adimplebit locum illius qui te audit et non intelligit verba tua? Idios dicitur proprius: unde dicitur idiota, propriam linguam tantummodo sciens, in qua natus et nutritus est. Si igitur talis astiterit tibi, dum aut mysterium missæ solemniter celebras, aut sermonem facis, aut etiam benedictionem tribuis: *quomodo dicet: Amen, super tuam benedictionem?* cum nescit quid dicas; id est, quomodo respondebit verbum confirmatorium quod dicitur Amen. cum ille tantum linguæ propriæ peritus, ignoret quod tu barbara illa loquaris? Non aderit alius pro illo, sciens quid tu dicas, respondeat: Amen, id est, verum est quod tu dixisti, vel fiat ita. Nescit quippe ubi sermonis clausula finiatur, quoniam quid dicas nescit.

Tu quidem bene gratias agis, subaudis Deo, in lingua tibi nota, sed alter non ædificatur, qui nescit quid dicas. Et ne dicerent Corinthii de Apostolo, quod ipse non habet varietatem linguarum, non vult ut nos habeamus, subjunxit:

Gratias ago Deo quod omnium vestrum lingua loquor. Quinque sunt differentiæ Græcæ linguæ, sicut in Prisciani dictis prudens lector invenire potest. Omnes has noverat Apostolus et plures alias. In ecclesia volo quinque verba meo sensu loqui, ut et alios instruiam, quam decem millia verborum in lingua,

subaudis incognita aliis, vel in obscuritate sermonis. Simpliciter accipe: Malo, inquit, sic quinque verba proferre in conventu fidelium, ut intelligatur ab aliis, quam decem millia sine profectu aliorum. Utilius dicit paucis verbis in apertione sermonis loqui, quod omnes intelligunt, quam prolixam orationem habere in obscuro.

Nolite pueri effici sensibus. Puerilis est sensu, id est pueriliter agit, qui obscuro et polito sermone propter jactantiam loqui quærit: sed malitia parvuli estote, id est, alieni sitis a malitia, sicuti sunt parvuli. *Sensibus autem perfecti estote*. Sensu perfectus est, qui sic alterius utilitatem, sicut suam, quærit.

In aliis linguis et labiis aliis loquar populo huic: unum significat quod dicit linguis et labiis. Hoc in Isaïæ libro (Isa. xxviii), qui nunc lex appellatur, scriptum est, et hæc prophetia super Novo Testamento prædicta est. In lege Moysi peccantes variis modis puniebantur ex præcepto Domini. Alia lingua loquitur Deus in Evangelio, quia peccatores non præcipit occidi, sed ad pœnitentiam hortatur, dicens: *Pœnitentiam agite* (Matth. iii), et reliqua. Ibi commendabat circumcisionem, in Evangelio baptismum, dicens (Matth. xxviii). Ite, baptizate omnes gentes; ibi Sabbatum, hic diem Dominicum, et otium a peccatis: ibi sacrificia pecorum, hic corporis et sanguinis sui mysterium. *Et nec sic exaudient*, increduli Judæi Dominum, id est, non obedierunt illi. Vel aliter, secundum præcedentem disputationem Apostoli: *Die pentecostes venit Spiritus sanctus super credentes in Hierusalem, et cæperunt loqui variis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis*. Aderant Judæi ex omni natione quæ sub cælo est, et qui prædestinati erant, versi in admirationem, crediderunt in Christum et salvi facti sunt. Cæteri vero, licet tam mira audirent, noluerunt Christo credere per apostolos ejus linguis loquentes.

Linguæ in signum sunt, id est, in miraculum sunt, non fidelibus qui sciunt nihil Deo impossibile esse, sed infidelibus, qui de Dei potentia dubitant. Verbi gratia: Paulus loquebatur omnibus linguis, non propter se, sed propter incredulos diversarum gentium, quos Christo lucrari volebat. *Prophetiæ autem*, id est Scripturarum expositiones, *non infidelibus sunt*, qui non audiunt Scripturas, sed fidelibus, qui diligunt eas.

Si ergo conveniat universa Ecclesia in unum, et omnes linguis loquantur, et singuli sua lingua, intrent autem idiotæ, id est propria lingua contenti, et intrent infideles, sive pagani, nonne dicent: *Quid insanitis?* id est, quid in amentiam vel in phrenesim versi estis? Et hoc ideo quia omnes loquimini confuse, et quod dicitis non intelligunt.

Si autem omnes prophetent, id est Scripturas prophetarum explanant, *intret autem quis infidelis vel idiota*, rustica tantum lingua contentus, *convincitur ab omnibus*, subaudis infidelis esse aut idiota, *dijudicatur ab omnibus*, et quod nisi pœnitentiam agat

damnandus sit; *occulta cordis ejus manifesta sunt*, id est cogitationes pravæ et vitia, quæ illos prædicatores putat latere: quia dum ipsi disputant contra vitia, manifesta sunt ab ipso, quia dicit: In veritate ista omnia cognosco in me esse. Sic refert beatus Augustinus quodam loco, quod aliquando dum faceret sermonem ad populum, introivit quidam scelestus homo, statimque se non attendente, sermo suus versus est contra illius hominis vitia. Ille autem considerans se pontifici a Deo revelatum, conversus est, et pœnitens salutem obtinuit. Sic et in vita sancti Cæsarii Arelatensis episcopi legitur, quod Spiritus sanctus ita sermonem ejus disponebat, ut omnium conscientias verbis suis concuteret, quasi sibi eas omnes auditores indicassent aut præ manibus haberet scriptas. *Et cadens in faciem*, infidelis vel idiota, humilians se, *adorabit Deum, pronuntians quod vere Deus in vobis sit*, qui etiam suam conscientiam revelavit vobis.

Unusquisque vestrum psalmum habet, de quo debet disputare; *doctrinam habet*, id est expositionem librorum; *apocalypsim habet*, id est revelationem a Deo sibi in corde manifestatam, per quam valet intelligere divinas Scripturas; *linguam habet*, quam proferat, *et interpretationem*, dicens: Sic dicitur iste sermo in illa lingua, et sic resolvitur in nostra.

Sive lingua, videlicet ignota, *quis loquitur, secundum duos*, subaudis fiat illa allocutio, *aut ut multum tres*, id est aut quod multum est, secundum tres fiat, *et per partes*, subaudis loquantur non simul, ne videantur esse amentes, si omnes cœperint, *et unus interpretetur*, id est unus sit interpres, qui exponat et interpretetur illorum linguam obscuram, vel etiam ideo præcipit loqui per partes, ut interpres possit interpretari per singulos: et est sensus: In conventu unus, aut duo vel tres loquantur, nec ipsi simul sed per partes: ita ut quod unusquisque loquitur, ab interprete manifestari possit astantibus.

Si autem non fuerit interpres, taceat, subaudis doctor qui habet linguam incognitam, *sibi autem loquatur et Deo*, orando et legendo: quia ipsi cuncta nota sunt linguarum verba. *Prophetæ*, id est explanatores, *aut duo aut tres dicant*, sive loquantur, quia in ore duorum vel trium testium stabit omne verbum; *cæteri vero*, subaudis prophetæ et doctores, sive explanatores prophetarum, *dijudicent*, si quid amplius aut minus loqui necesse sit, et discernant etiam utrum secundum veritatem fidei illi doceant.

Quod si alii sedenti revelatum fuerit a sancto Spiritu aliter quam ille dicat, aut aliud, prior qui loquebatur, taceat ad horam. Secundum morem Judæorum loquitur, qui hoc ordine residebant in synagogis suis, videlicet ut scribæ et Pharisei doctoresque legis sederent in cathedris: qui minoris dignitatis erant, in subselliis et in scamnis. Vulgaris vero populus et simplices quique in pavimento et super mattas residebant. Inde dicit Apostolus: Si

illi fuerit revelatum qui sedet in cathedra, aliter quam expositor loquatur, aut alicui horum qui sedent in subselliis vel in pavimento, taceat qui antea loquebatur.

Polestis enim omnes per singulos prophetare, ut omnes discant, et omnes exhortentur. Sicut doctores non æquali peritia imbuti sunt, ita et auditores quadam inæqualitate capacitatis differri probantur. Ideoque perfecte docti, perfectos auditores in sensu doceant: minus docti, minus capaces instruant. Sic singuli possunt prophetare, id est docere per singulos, ut unus post unum loquatur, et sic per ordinem prædicatio ab omnibus expleatur.

Spiritus prophetarum prophetis subjectus est. Spiritus sanctus qui locutus est per Isaiam, Jeremiam, et reliquos prophetas Veteris Testamenti, per prophetas quoque Novi Testamenti, sicut fuerunt apostoli et explanatores prophetarum, qui prophetæ non immerito appellantur, illis omnibus Spiritus sanctus subjectus est quodammodo, quoniam non cogit subito in vocem prorumpere, sicut malignus spiritus energumenos et arreptitios, sed eorum potestati tribuit quando loquantur, et quando sileant. Verbi gratia: Propheta, id est prædicator quilibet, vult sermonem ad populum facere, veluti Hieronymus alicujus prophetæ librum exponere; adest ei Spiritus ut instruat et loquatur per illum ut cœperit loqui, non tamen illico ut tetigerit librum, facit eum erumpere in vocem velut phreneticum. Et bene idem Spiritus sanctus, qui fuit olim in prophetis, dicitur esse in explanatoribus illorum, quoniam aliter non valuissent explanare verba Spiritus sancti, neque in lucem producere obscuritatem illorum. Aliter: Si legerimus in plurali numero, spiritus prophetarum prophetis subjecti sunt, necesse est ut intelligamus per spiritum dona Spiritus sancti, id est linguas, virtutes, ejectiones dæmonum, sapientiam, consilium et reliqua. Hæc autem dona sic sunt electis subdita, ut quando volunt exerceant illa: et quando volunt, retineant quasi occulta. His verbis datur intelligi, quod, licet multi simul doctores sint, qui noverunt per Spiritum sanctum quid loqui debeant, non tamen ita ab ipso Spiritu sancto impelluntur, ut uno loquente, tacere alii non valeant.

Non enim dissensionis est Deus, sed pacis, qui Deus pacem, et non dissensionem docuit. Quando unus adversus alterum tumens, illo adhuc loquente, loqui tentabat, dissensionem faciebat: et Deo exsecrabile erat. *Sicut et in omnibus ecclesiis, sic, subaudis et vos, doceo*, ut unus vel duo, aut certe tres in conventu doceant: et partes, ut unus interpretetur: et si interpres defuerit, taceant.

Mulieres in ecclesia taceant, ne seminent errorem, sicut Eva prima mulier fecit (Gen. 11): sed subditi debent esse viris: quia mulier de viro sumpta est, non vir de muliere: et quia per eam vir seductus est. Sicut et lex dicit, id est Deus per Genesim in quiens: *Sub viri potestate eris (Gen. 111).*

An a vobis, o Corinthii, verbum Dei procus

subaudis ad alios. Inflabantur Corinthii, quasi exemplo illorum cæteræ gentes invitæ credidissent in Christum, et ab illis esset diffamatum. Ideo ait Apostolus: An a vobis verbum Dei, id est fides Christi vel ejus Evangelium, processit ad alias gentes? Inflammabantur etiam in hoc, quasi solis illis salus quæ in Christo est per patriarchas et prophetas fuisset promissa: et hoc est quod dicit: *aut in vobis solos pervenit?* verbum Dei.

Si quis videtur propheta esse, id est sapiens doctor et explanator Scripturarum, *aut spiritalis*, id est, qui spiritalia capere possit, *cognoscat quæ scribo, quia Domini mandata sunt*, id est, intelligat et approbet quia Domini est mandatum. Pseudoapostoli a seipsis et a diabolo loquebantur, apostolus autem Paulus et reliqui Dei mandata proferebant. Ideoque his verbis tangit eos qui pro lucris temporalibus et desideriis hominum non divina, sed terrena docebant.

Si quis autem ignorat, subaudis hæc mandata Domini, *ignorabitur*; id est, si quis repudiat, vel non approbat hæc mandata Domini, repudiabitur, nec approbabitur a Domino in die judicii.

Itaque, fratres, mei in fide, æmulamini, id est, studetote et diligite prophetare, id est Scripturam interpretari, et aperte exponere, etiam si quis vult vel potest *linguis loqui, nolite prohibere*, tantum ut habeat interpretem. *Omnia autem honeste fiant in vobis*, id est cum decore.

CAPUT XV.

Notum autem vobis facio, fratres, id est, ad memoriam vobis reduco, *Evangelium quod prædicavi vobis, quod et accepistis, in quo et statis, per quod et salvamini*. Fuerat Apostolus apud Corinthios per unum annum et sex menses, prædicans illis Evangelium; sed, post ejus discessum, introierunt in eos pseudoapostoli, qui negabant Christum ex virgine natum, passum, a mortuis suscitatum: negabant quoque resurrectionem generalem futuram. Idcirco compulsus Apostolus recapitulat quæ illos præsens docuerat. Unde dicit: *Notum vobis facio Evangelium quod accepistis, sive suscepistis a me: vel acceptum habuistis, in quo et statis*. In unaquaque plebe fidei duo sunt populi: perfecti, et imperfecti; sed hic perfectos in fide alloquitur. Iterum contra imperfectos subjungit: *Qua ratione prædicaverim vobis, si tenetis, nisi frustra credidistis*. Litteratura hujus versiculi minus quiddam sensus videtur habere, quia pulchrius sonat in Græco. Notandumque illud interrogative atque increpative esse legendum. Igitur dicatur ita: Quid utilitatis accepistis in hoc, quod prædicavi vobis, si modo decepti a pseudoapostolis aliter tenetis, nisi quia frustra sive inaniter credidistis, in hoc quod a fide recessistis? Dicit ergo: *Qua ratione sive qua utilitate prædicaverim vobis verbum fidei, si tenetis, subaudis modo aliter quam tunc audistis, nisi quia frustra credidistis? An me prædicante adepti estis fidem superfluum, et non*

veram? Non est ita, quia vera vos docui et non falsa, veramque fidem, et credulitatem. Ergo qua ratione prædicaverim vobis, si tenetis, nisi quod frustra credidistis ignoro. Frustra credit, qui ab ipsa fide postmodum recedit. Jam in sequentibus exponit quid prædicaverit.

Tradidi enim vobis in primis, id est in exordio meæ prædicationis, *quod et accepi*, subaudis a Christo, *quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris, secundum Scripturas*. Scripturas Veteris Testamenti memorat, quæ futuram passionem Christi cecinerunt. Dicit enim Isaias: *Sicut ovis ad accisionem ducetur, et sicut agnus non aperiet os suum* (Isa. LIII). *Et quia sepultus est*, subaudis secundum Scripturas, *dabit*, inquit propheta, *impios Judæos pro sepultura et divitem pro morte sua* (Ibid.); et iterum: *Erit*, inquit, *sepulcrum ejus gloriosum* (Isa. XI). Mortuum enim eum nulli dubium est et sepultum. *Et quia resurrexit tertia die secundum Scripturas*, vivificabit nos post duos dies, in tertia suscitabit nos; *et quia visus est Cephæ*. Cephæ Syrum est et Hebræum, Petrus Græcum et Latinum. Licet certum locum non definiant Evangelistæ ubi apparuerit ei, tamen credendum est, quia apparuerit ei. *Et post hæc undecim*: octava videlicet die resurrectionis suæ, quando cum aliis erat Thomas.

Deinde visus est plus quam quingentis fratribus simul, id est credentibus. Hoc quoque verum est, licet evangelistæ non commemorent. *Ex quibus multi manent, in corpore, usque adhuc*, subaudis quos si vultis interrogare potestis; quidam autem dormierunt, id est mortui sunt, quod ideo dicit, quia facilius poterunt suscitari a Christo de somno mortis, quam quis a socio suo de somno lectuli. *Deinde visus est Jacobo*, qui sponderat in cæna Domini non se manducaturum aut bibiturum donec videret Christum a mortuis suscitatum. *Deinde apostolis omnibus, in monte ubi constituerat eos ire, et quando cælos petiit. Novissime autem omnium, tanquam abortivo visus est et mihi*. Abortivus est, qui sine legitimo tempore nascendi nascitur: extra tempus videlicet congruum aut antequam debeat nasci, aut post. Ut Julius Cæsar fuit abortivus qui post legitimum tempus cum cæsarie natus est, secto matris utero: sic et Apostolus abortivus quodammodo existit, quia post tempus natus est in Christo, quia non ab illo vocatus est cum adhuc esset in carne, sed cum jam in dextera Patris esset collocatus; vel abortivus est, quia sicut de vita abortivi desperatur, sic et de vita Pauli desperabatur a fidelibus, quando eos persequabatur. Qui utique perpetuum incurrisset mortem, nisi ei a Christo fuisset subventum. Visus est autem ei de cælo post non parvum tempus ascensionis suæ, quando cæcatus est in via dum pergeret Damascum (Act. ix), et postea oranti in templo.

Ego enim sum minimus apostolorum. Causa humilitatis hoc dicit, sicut et Matthæus qui vocat se publicanum. Vel etiam minimus est tempore et vo-

catione, quia ultimus est vocatus. Maximus autem A labore, dignitate et prædicatione, sicut ipse in sequentibus manifestat, ubi dicit: *Abundantius siquidem omnibus illis laboravi.*

Gratia autem Dei sum id quod sum, id est, credo quod sum apostolus et prædicator Evangelii, totum est Dei gratia. *Et ejus gratia in me vacua non fuit.* Per liberum arbitrium cooperatus est gratiæ Dei. Ipsa tamen gratia prævenit eum ut vellet, et subsequuta est, ut posset implere quod volebat, et in hoc quod voluntatem suam junxit voluntati Dei, ideo dignus est remuneratione. *Abundantius autem omnibus illis laboravi*, quia illi solis Judæis et singulis provinciis prædicaverunt. Paulus autem et Judæis et Gentibus prædicavit, pene universum mundum perambulans, aut per se, aut per epistolas suas. Vel etiam in hoc plus illis laboravit, quia illi ex prædicatione victum secundum Evangelium accipiebant; Paulus vero non est usus hac potestate, sed labore mandatum suum vivebat. Vel plus laboravit, quia illi Judæis (qui habebant Scripturas quibus vitia damnabantur, et virtutes augebantur) prædicaverunt, et factis miraculis, facilis doctrina suspiciebatur illorum, quia illi cognitionem unius Dei habebant: Paulus vero gentibus, vitia virtutesque nescientibus. Illi Judæis prophetiam de Christo habentibus prædicabant, cui concordabant quæ de Christo prædicabantur. Paulus gentibus nullam de Christo prophetiam habentibus. *Non ego autem, subaudis solus laboravi, sed gratia Dei mecum.* Si autem Christus prædicatur in miraculis, et in auditoribus C corda eorum tangendo et illustrando ad credendum, et mihi verbum prædicationis ministrando.

Sive enim ego, sive illi, subaudis alii apostoli, sic prædicavimus, subaudis sicut supra commemoravi, quod Christus mortuus surrexit, cælos ascendit, etc.

Invenimur autem et falsi testes Dei, id est pro Deo testimonium ferentes, invenimur falsi: *quoniam testimonium diximus adversus Deum quod suscitaverit Christum, quem non suscitavit*, subaudis, ut quidam dicunt, *si mortui non resurgunt.* In his locis, syllogismis dialecticis utitur Apostolus, et videtur negare quod confirmat. Non sunt enim falsi testes apostoli: quia et Christus surrexit, et mortui resurgent. Et si ita est, ut quidam vestrum dicunt, *adhuc estis in peccatis vestris*, quia baptizati in fide mortis Christi et resurrectionis fuistis, ut remissionem acciperetis peccatorum. Ergo non credentes Christum resurrexisse, in peccatis suis manebant, quia baptismus non prodest, nisi in fide Christi.

Ergo et qui dormierunt in Christo, id est credentes ex vobis in Christum, quia jam mortui sunt, *perierunt*, subaudis si ita est ut vos putatis. Denegando talia dicit, loquens dialectice

Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, subaudis et non in alia quæ erit post resurrectionem, *miserabiliores*, sive inferiores, *sumus omnibus hominibus, infidelibus*: quia illi hac vita fruuntur,

luxuriantur, crapulantur, inebriantur, læstantur etiam cum malefecerint et exsultant in rebus pessimis. Nos econtra, qui in Christum credimus, jejunamus, vigilamus, ab uxoribus abstinemus, ab incitis cavemus, multa adversa et incommoda pro Christo sustinemus. Sed sancti in hac vita sperant in Christo, credentes se mandatos ab ipso a peccatis suis, et in alia sperant resurrectionem beatitudinemque perennem: et sic firmanur in hac spe, quasi jam totum illud possideant in re.

Nunc autem, id est in hac ætate in qua sumus, *Christus resurrexit a mortuis, primitiæ dormientium.*

Primitias dormientium dicit Christum quia ipse caput est omnium electorum, ipse primus propria virtute, et ad hoc ut jam non moriatur, resurrexit a mortuis. *Quoniam quidem per unum hominem, Adam mors animæ et corporis venit, et per unum hominem, Christum, resurrectio mortuorum, bonorum malorumque.*

Unusquisque autem in suo ordine. Ne dicerent illi, et forsitan dicebant: Quare justii qui ante Christum mortui sunt, ante eum non resurrexerunt? Quia per cujus virtutem quidam illorum surrexerunt et omnes homines surrecturi sunt *Primitiæ* debuit esse dormientium id est primus debuit resurgere, sicut et fecit: deinde omnes in suo ordine, subaudis, aut jam resurrexerunt aut resurrecturi sunt, post Christum videlicet, qui resurrexit primus. *Deinde hi qui sunt Christi, in adventu ejus.* Quidam codices habent: *Deinde qui sunt Christi, qui in adventu ejus crediderunt.* Sed falso scriptum est *Deinde*, inquit, hi qui sunt Christi, resurgent in adventu ejus cum venerit ad judicium, Christi sunt, qui in eum credunt, et crediderunt ante adventum ejus.

Deinde finis, subaudis erit mundi; finis namque mundi, resurrectio erit, *cum tradiderit regnum Deo et Patri.* Deus Pater omnia tradidit Filio, sicut ipse ait: *Omnia tradita sunt mihi a Patre meo (Matth. xi).* Et Paulus dicit, quod tunc sit finis mundi venturus, cum tradiderit regnum Filius Patri suo, qui est Deus. Sed quia istud regnum sic Filio a Patre, et Patri a Filio traditur, ut communiter ab utroque possideatur, dicendum breviter, quod Pater homini Filio a Verbo sumpto, omnia tradiderit, ut sicut in Filio divinitas et humanitas una est persona, sic una sit et possessio. Illi enim homini tunc cuncta tradidit, quando ab unigenito suo suscipi voluit. Idem Filius in fine regnum Deo et Patri tradet, cum electos suos quos suo sanguine acquisivit, ad contemplationem cognitionemque Dei Patris perduxerit ostendens ejus regnantem Deum Patrem cum seipso et Spiritu sancto. Et tunc aperte scient, quomodo Deus Pater cum unigenito suo et Spiritu sancto regnet sine fine inmensus et omnipotens: et quomodo trinitas est in personis, et unitas in substantia divinitatis. Vel certe tradet Filius regnum Deo et Patri, omnes videlicet electos, quia ipse videbitur in forma hominis in judicio, damnatisque justa sententia reprobis, omnes secum electos paterno vultui exhibebit.

bebit, ut qui hominem judicem viderunt munda conscientia, divinitatem Patris et Filii et Spiritus sancti contemplantur. Cum evacuaverit omnem principatum, subaudis, tunc erit finis. Principantur in divinis spiritibus, archangeli angelis, sicut ipso nomine declarantur, et reliqua pandunt ordinum nomina. Principantur et homines hominibus, sed unus tunc erit princeps, Deus trinitas: quia cessabit omnis creaturae potestas in angelis et hominibus. Cessabit timor, regnabit integra charitas: nec jam erit inter praesidentes et subditos ulla dissensio, ac propterea bonorum spirituum et justorum omnium princeps unus Deus erit, impleto quod scriptum est: Et regnabit Dominus solus in die illa. Unde et sequitur:

Oportet autem illum regnare donec ponat omnes inimicos sub pedibus ejus. Donec, aliquando ponitur pro ut, sicut in Psalmo ubi dicitur: Ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri (Psal. cxii), id est ut misereatur nostri. Ponitur etiam donec, pro et, ut in Evangelio de Maria et Joseph dicitur: Et non cognoscebat eam donec peperit, id est, et peperit filium suum primogenitum (Matth. i). Ponitur pro semper et continuatione temporis, ut in isto loco: et est sensus: Oportet Filium regnare donec ponat Deus Pater omnes inimicos sub pedibus ejus; quod est dicere: Filius semper regnabit, quia Deus Pater semper subiciet inimicos sub pedibus ejus. Si per caput Christi divinitas ejus intelligitur, sicut Apostolus ait: Caput Christi Deus (I Cor. xi), per pedes non incongrue intelligitur humanitas ejus, quae velut pedes visa est abjecta. Sed ei duobus modis inimici sive infideles subiciuntur, videlicet dum aut conversi inspirante Deo credunt in Christum humanitus passum, mortuum, ab inferis per resurrectionis gloriam elapsum, aut etiam in sua duritia perdurantes, judicem eum discent, saltem in die judicii, bonorum malorumque, a quo justo judicio damnari se conspicient in poenis suppliciorum.

Novissime autem inimica destruetur mors, quia postquam resurrexerint omnes, in ipsa resurrectione destruetur mors inimica, post cujus destructionem, nullam inimicitiam praesentis vitae patietur humanum genus. Ubi enim vita erit aeterna, nullum locum obtinebit mors. Omnia autem subjecit Deus Pater sub pedibus ejus, id est sub pedibus Filii. Omnia subjecit quae fuerunt et erunt, inimica et amica, terrena et spiritalia, sive caelestia subjecit potestati illius, Cum autem dicat, subaudis Psalmista David.

Omnia subjecta sunt ei, sine dubio, praeter eum qui subjecit ei omnia: quia non Pater Filio, sed Filius debet esse subditus Patri, secundum quod homo est, nam secundum divinitatem, unius potentiae, unius deitatis est cum Patre, sicuti unius essentiae est cum illo.

Cum autem subjecta illi fuerint omnia, id est Filio, tunc et ipse Filius subjectus erit ei, id est Deo Patri, qui sibi subjecit omnia. Sunt quidem modo cuncta

subjecta Filio, sed multi non attendunt ad hoc, neque considerant quod sub ejus potestate pressi sint quadam ignorantia, in die vero judicii nullus hoc ignorabit. Tunc et ipse Filius subjectus erit Deo Patri, caput videlicet cum corpore suo, quod est Ecclesia, unde dicitur alibi: Si ergo vos Christi, ergo semen Abraham estis, id est unius Christi estis, vel unus Christus estis. Ut sit Deus omnia in omnibus, id est in omnibus electis erit Deus omnia, quia erit satietas illorum et laetitia, gaudium et exultatio et vita, sicut ipse per prophetam ait: Ero illis Deus (Levit. xxv), id est ero illis unde satientur, unde laetentur: quia ita dubitabuntur praesentia Dei, et ita implebuntur omnes electi omnibus bonis omnibusque virtutibus, ut in ipso omnia bona possideant singuli. Erit enim Deus tunc in unoquoque patientia, sicut fuit in Job; obedientia, ut in Abraham; mansuetudo, in Moyse; virginitas, in Daniele; sapientia, ut in Salomone; et reliqua dona quae modo divisa sunt electis, tunc possidebunt omnia singuli.

Alioqui, id est si mortui non resurgent, quid facient qui baptizantur pro mortuis? Erant quidam apud Corinthios qui non credebant resurrectionem, et erant alii qui credebant illos resurrecturos qui baptizati moriebantur; illos autem qui sine baptismo moriebantur, credebant aut non resurgere, aut male resurgere. Si quis istorum propinquus sine baptismo gratia migrasset de mundo, vivus aliquis in nomine illius baptizabatur: et putabant quod mortuo baptizatus vivi prodesset. Quod factum commemorat Apostolus, non ut probet quod hujusmodi aliquid prodesset mortuo, sed ut ejus exemplo non credentibus resurrectionem suadeat et ostendat: quia si illi resurrectionem non crederent, nequaquam vivos pro mortuis baptizarent; et est sensus: O Corinthii, si resurrectio non praecessit in Christo et in quibusdam qui resurrexerunt cum illo, nec futura est generaliter in omnibus, quid est hoc quod apud vos vivi baptizantur pro mortuis? Quod faciebant, ut diximus, ob duas causas: vel quia non putabant resurrecturos, nisi baptizatos; vel quia credebant non esse feliciter post resurrectionem victuros, nisi baptizatos sicut veritas se habet. Ut quid et nos apostoli periclitamur, id est pericula patimur omni hora? in fame, et siti, et reliquis angustiiis.

Quotidie morior per vestram gloriam, fratres. Jurat Apostolus ut magis ei credatur ab auditoribus suis, et dicit: Juro ego per vestram gloriam, quam non vos habituri estis, sed per eam quam ego labore quo ego laboravi, in vobis habiturus sum, et si quotidie moriebatur, quomodo vivebat? Quotidie, inquit, morior, id est pericula mortis sustineo. Si autem dixerimus: Quotidie, inquit, morior pro vestra gloria, sicut quidam codices habent, dicendum est, quia ipse propterea pericula mortis sustinebat, ut illi in regno aeternae beatitudinis glorificarentur, et est sensus ad superiora respiciens: Etiam si vos proficere non vultis, ego tamen mercedem laboris habeo, unde et dicit: Per illam gloriam juro, quam habeo in

Christo Jesu. Securus et fixus in spe, talia loquebatur, quasi jam habens quod in futuro adepturus erat.

Si secundum hominem ad bestias pugnavi Ephesi, id est, si secundum quod homo pugnare potest, vel quantum homo ferre potest, *quid mihi prodest, si mortui non resurgunt?* Bestias in hoc loco appellat homines bestiali more viventes, qui seditionem popularem adversum eum provocaverunt apud Ephesum propter Dianæ idolum, cujus culturam prædicabat Apostolus destruendam (*Act. xix*). Omnis labor sanctorum ad hoc tendit, ut resurrectionis gloriam mereantur percipere. *Manducemus et bibamus, cras enim moriemur*. Hæc vox desperantium Judæorum fuit, imminente captivitate sub Sennacherib et Nabuchodonosor, et hoc est testimonium ab Isaia prolatum. Positi enim in articulo mortis aiebant: *Manducemus et bibamus*: quia *cras moriemur* (*Isa. xxii*). Quod Apostolus refert ad illos, qui de resurrectione dubitabant. Et si ita est, inquit, ut vos putatis: videlicet si resurrectio futura non est, *manducemus modo et bibamus*, quia *cras moriemur*: et postmodum nihil mali patiemur. Et revera si resurrectio mortuorum non esset, manducandum et bibendum esset.

Nolite seduci, id est nolite decipi a pseudoapostolis, qui denegant resurrectionem: neque a diabolo, qui vos vult decipere. *Corrumpunt mores bonos colloquia prava*. His verbis ostendit Apostolus, confabulationes malorum hominum et lascivientium evertere posse bonum propositum. Assiduitas enim pravi colloquii vitiat mentem. Ac per hoc cavendum est a talibus, quia vitam bonam et honestos atque verecundos mores corrumpunt et depravant colloquia mala, quoniam depravatio bonorum, allocutio est malorum.

Evigilate juste, et nolite peccare. Quidam codices habent: *Evigilate, justi*, quasi illos præciperet evigilare qui justi sunt sed falso scriptum est: quia qui justi sunt non indigent admoneri ut evigilent a somno infidelitatis, et a torpore erroris. Adverbialiter enim dixit, *Evigilate juste*, qui estis in somno erroris et infidelitatis, non credentes resurrectionem, et nolite peccare, ut, juste in bonis operibus conversantes, possitis ad gloriam resurgere. *Ignorantiam enim Dei quidam habent*, id est, quidam vestrum ignorantiam habent verborum Dei, quibus dicitur in Evangelio: Veniet hora quando omnes qui in monumentis sunt audient vocem Filii Dei, et procedent (*Joan. v*), et cætera. *Ad reverentiam*, id est ad utilitatem vestram, *vobis loquor*, ut Deum timeatis, et timendo ametis. Cassiodorus dicit quod reverentia est timor mistus amori.

Sed dicet aliquis, vestrum, subaudis dubitans de resurrectione. *Quomodo resurgent mortui? Quali autem corpore venient?* subaudis ad iudicium.

Insipiens tu, quod seminas in terra, non vivificatur, nisi prius moriatur. Physica ratione utitur exemplo de grano alicujus seminis, quod moritur in terra quando seminatur, quia lacteum efficitur quod postea

potentiam omnipotentis Dei vivificatur, et producit multa grana ex se. Quibus verbis ostendere vult mortua corpora rursus reparari ad vitam. Et granum quod seminas, non corpus quod futurum est seminas, sed nudum granum. Ibi manifestatur quod Deus qui sua potentia purum granum et nudum ab aristis et culmo resuscitat in radices, in culmum, stipulas, spicas, grana et aristas ipse quoque non nuda, sed immortalitate et incorruptione vestita, sua virtute, sanctorum resuscitabit corpora propriis spiritibus animata. Et sicut non aliud, sed granum quod seminatur, de terra pullulabit, sic non in alieno, sed in proprio resurget unusquisque hominum corpore, sicut Job ait: *In carne mea videbo Deum* (*Job. xix*), quem visurus sum ego ipse, et non alius.

Non omnis caro eadem caro, sed alia hominum, alia pecorum, id est omnis caro non est una et similis caro. Omnis quidem caro, quatuor elementorum admistione formatur, sed una ex origine diversa capiunt loca, ut volucres aerem, homines terram, pisces aquæ fluentia. Ergo sicut unumquodque animal proprium habet corpus, nec habere potest alterius, ita unusquisque homo suum, non alterius resumat corpus in die iudicii. Et quemadmodum ex una impensa diversa est caro animantium, ita unius carnis homines diversi erunt dignitate in resurrectione, ut talis unusquisque appareat, qualis fuerit, meritis.

Et corpora cælestia sunt, et corpora terrestria. Corpora cælestia sunt volatilium, terrestria hominum et animalium terram colentium. Vel, corpora cælestia, sol, luna, stellæ quæ corporea sunt, utpote ignea. Nam et videtur *alia cælestium gloria*, id est dignitas vel charitas; *alia terrestrium*, in suo statu.

Stella enim a stella differt claritate, magnitudine, velocitate. Alia claritas solis, alia lunæ, etc. Sicut sol et luna ac stellæ cum sint unius generis, merito tamen dissimiles erunt in gloria, sicut ipse manifestat, subdens: Sic erit *et resurrectio mortuorum*, quoniam cum *nullæ sint mansiones in domo Patris*, et pro diversitate meritorum erit retributio cælestium præmiorum: non quod alibi iste, alibi ille sit remunerandus, sed sicut sol et luna ac stellæ omnes differentes a se claritate, in uno sunt cælo, ita differentes electi meritis, omnes uno coronabuntur in regno. *Seminatur*, id est sepelitur corpus in corruptione, quia corrumpitur a vermibus, et scatet atque putrescit; *surget in incorruptione*, quia postmodum nullo labore vel corruptione corrumpetur.

Seminatur in ignobilitate, id est sepelitur in ignominia *surget in gloria*, id est in incorruptione et in impassibilitate. Ignobilis dicitur, quasi sine nomine. Mortuum enim est sine nomine, quia jam non est homo, sed cadaver, quod a cadendo dicitur. Vel ignobilis, id est sine dignitatis nomine. Quid enim ignobilius carne mortua? vel quid iterum gloriosius in creaturis surgente ea et incorruptelam percipientem? *Seminatur in infirmitate*, qui a se non potest movere: quoniam immobile redditum est; *surget in virtute*, subaudis Dei, vel in virtute qua ultra non

possit mori, quia vivet virtute æternitatis angeli- A
cæ.

Seminatur corpus animale, quod anima habuit; *surget corpus spiritale*. Sicut animale corpus non est anima, sed corpus, ita et spiritale corpus, non spiritum debemus putare sed corpus. Nam electorum corpora, ut ait Gregorius papa, in illa resurrectione erunt palpabilia per veritatem naturæ. sicut Dominicum corpus fuit post resurrectionem: quia veram carnem habebunt, sed subtiliora erunt per effectum divinæ potentiae. Non erunt spiritus ut palpari et videri non possint, sed in hoc erunt spiritalia; quia sicut spiritus, id est anima nostra non potest mori, non indiget cibo et potu, ita et illa immortalia erunt, nec indigebunt cibo aut potu, ideoque dicit: *Seminatur corpus*, id est sepelitur; *quia velut granum viriditate resurrectionis donabitur*. Si est corpus animale modo in hac vita, est et spiritale, id est erit spiritale in alia vita quod non poterit mori: sicut est jam in Christo; et erit ita spiritale corpus, ut supra diximus.

Factus est primus homo Adam in animam viventem. Hoc scriptum est in Genesi. Quod vero sequitur, *novissimus Adam in spiritum vivificantem*, hoc Apostolus addidit de suo. Adam factus est in animam viventem, id est animalis factus est, et corpus ejus animatum est, ita ut si peccaret, sicut et fecit, mori potuisset, ideoque mortalis exstitit. Novissimus Adam, id est Christus, in spiritum vivificantem fuit, quoniam spiritus, quem inclinato capite emisit, in resurrectione corpus ejus vivificavit. Ergo animale corpus fuit in Adam, id est mortale: in Christo vero spiritale, quod per resurrectionem est glorificatum. Sed intuendum est quare Christus aut novissimus Adam aut secundus dicatur, cum multi inter Adam (de quo non est ambiguum quin primus sit) et inter Christum fuerint. Ad quod dicendum, quia videlicet in Adam peccatore, qui omnes peccatores genuit, comprehenduntur omnes peccatores usque ad Christum. Christus autem sine peccato suos fideles in baptismo absque peccato facit esse, quoniam chirographum mortis penitus tollit. Itaque secundus vel novissimus Adam recte dicitur, non ordine sed facti imitatione, quoniam donec ad Christum per fidem ac baptismum transeas, ad primum Adam pertines, deinceps vero ad secundum Adam, qui prævaricationes primi remittat. Nam et tu primus es Adam usquequo baptizeris: secundus, cum baptizaris.

Sed non prius quod spiritale est, sed quod animale est, deinde quod spiritale est, quoniam primus homo est mortalis, postmodum vero efficitur immortalis.

Primus homo, Adam, de terra terrenus; secundus homo, Christus, de cælo cælestis. Unde ipse ait: *Nemo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit, Filius hominis, qui est in cælo* (Joan. III). Non ipse homo per se de cælo descendit, sed in divinitate tamen, cum qua una est persona. Cælestis autem ideo vocatur, quia cælestis fuit ejus incarnatio, nativitas,

resurrectio, et cætera talia quæ ipse patravit, positus in mundo per præsentiam carnis: doctrina quoque ejus et miracula ejus cælestia fuerunt.

Qualis terrenus, Adam: tales et terreni, homines, id est mortales peccatores; *et qualis cælestis Adam*, id est Christus, *tales et cælestes*, qui ad Christum pertinent, immortales videlicet, et sine peccato. Et hoc sunt modo in spe, in resurrectione autem erunt in re.

Sicut portavimus imaginem terreni hominis, id est peccatum et mortalitatem, portemus et imaginem cælestis, in fide et spe, in novitate vitæ ambulantes, et spem resurrectionis habentes.

Caro et sanguis regnum Dei non possidebunt. In Scripturis aliquando caro recipitur secundum naturam, ut: *Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea* (Gen. II). Aliquando secundum corruptionem et mortalitatem sive fragilitatem, ut ubi: *Recordatus est qui caro sunt* (Psal. LXXVII), id est fragiles et miseri. Aliquando secundum culpam et prævaricationem. In hoc vero loco accipitur tam secundum corruptionem, quam secundum culpam, sicut Deus dicitur tentare electos, secundum illud: Tentat vos Dominus Deus vester. Et sicut dicitur, Deus neminem tentat, ita potest dici: Caro possidebit regnum Dei, et caro non possidebit regnum Dei. Igitur in electis regnum Dei possidebit caro et sanguis per veritatem naturæ, et non possidebit caro regnum Dei per corruptionem et mortalitatem, quia immortales erunt et incorruptibiles vel etiam, caro et sanguis per culpam non possidebit, quia nulla erit ibi culpa vel prævaricatio. Itaque caro, id est mortalitas, et sanguis, id est corruptio, vel homo carnalibus desideriis deditus, regnum Dei non possidebit, et tamen caro et sanguis regnum Dei possidebunt in glorificata veritate naturæ. *Neque corruptio incorruptelam, sive incorruptibilem, possidebit*, id est resurrectionem non possidebit corruptio aliqua, quia non erit jam in resuscitatis ad vitam mortalitas et corruptio.

Ecce mysterium vobis dico, id est secretum et occultum quod latet infideles, vel quod hactenus latuit vos. Nam mysterium Græcum est, quod Latine dicitur secretum et occultum. *Omnes quidem resurgemus*, id est boni et mali; *sed non omnes immutabimur*, subaudis ad gloriam, id est non glorificabimur omnes. Illi enim non glorificabuntur, qui velut sol fulgebunt in regno Patris sui.

In momento. Momentum est minimum atque angustissimum tempus, vocatum a motu siderum et stellarum, per quod significatur brevissimum temporis spatium; est enim extremitas horæ in brevibus intervallis cum aliquid sibi cedit atque succedit; *in ictu oculi*. Ictus oculi est quod palpebra icit, id est percutit oculum, vel (quod melius vult Augustinus) ne tanta mora fiat in judicio, ictus oculi intelligitur, quo solis splendore subito, ut vix cogitari possit, feritur oculus; *in novissima tuba*, id est in voce angelica, quoniam Dominus in jussu Dei Patris, et in

tuba, id est in præconiis angelorum descendet de cælo. Non est enim intelligendum quod tubam corporalem accipiat angelus, vel ipse iudex vocem emittat humanam, sed vox angelorum tuba appellatur propter magnitudinem, unde dicitur in Psalmo. *Ascendit Deus in jubilationem, et Dominus in voce tubæ* (Psal. XLVI). Tuba igitur ibi intelligitur vox angelorum quæ insonuit, dicens: Hic Jesus qui assumptus est a vobis in cælum, sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cælum. Vel in tuba dicit, id est in manifestatione, juxta illud: *Cum facis eleemosynam, noli turba canere ante te* (Matth. vi), id est noli facere in manifestatione. *Canet enim, subaudis angelus, tuba, sive cum tuba, id est insonabit vox angelica, et mortui resurgent incorrupti, id est integri corpore, sine diminutione membrorum et immortales, et nos fideles immutabimur, subaudis in melius ad gloriam, quia æternæ vitæ immortalitate glorificabimur.*

Oportet enim corruptibile hoc, subaudis corpus induere incorruptionem. id est, quia resurrectio in veritate futura est, oportet ut corruptio tollatur, et incorruptio detur.

Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem, quasi tangendo et digito demonstrando corpus suum, hoc dicebat Apostolus. Hoc mortale dicit, quoniam non aliud quam quod deposuero, recipiam corpus. Tunc fiet sermo qui scriptus est, subaudis in Osee, secundum Septuaginta. Absorpta est mors in victoria, id est in gloria et virtute resurrectionis. Sicut par-

visima gutta aquæ in ignem validum projecta absorbetur, ita ut non ultra videatur, sic mors absorbetur et deglutietur in victoria et virtute resurrectionis, ut ultra jam non sentietur. Nam consumptio mortis gloria erit resurrectionis.

*Ubi est, mors, victoria tua? Vox sanctorum resuscitatorum insultantium morti. Ubi est (inquiunt) victoria tua, o mors, quæ genus humanum tibi subieciisti, quæ etiam Filio Dei homini facto dominari voluisti; et est sensus: Ne glorieris ultra, quoniam nos jam resurreximus, qui tuam amaritudinem quandoque sensimus. Et quid tibi profuit, o mors maligna, quod gloriabaris? Ecce qui per te transierunt regnabunt in æterna vita felices cum Christo qui te superavit. Ubi est, mors, stimulus tuus? Sic videntur hæc verba sonare, quasi de morte stimulus procedat. Sed quia iste stimulus peccatum est, datur intelligi quod mors de stimulo, id est de peccato processit. Nam primus homo, nisi peccasset, mori utique non posset. Peccavit, et ideo mortem animæ et corporis incurrit. Nec vero dicitur morti: O mors, ubi est peccatum pro quo mundo damnabaris? sed ubi est stimulus tuus? Unde aperiens quid stimulum appellaverit, subdit: *Stimulus autem mortis peccatum est. Id est stimulus qui mortem facit, peccatum est. Et recte peccatum stimulus appellatur: quoniam velut stimulus carnem sic peccatum pungit et vulnerat animam et corpus. Virtus vero, id est fortitudo peccati lex, subaudis est: quia quodammodo**

A vires ministrat peccato lex accendendo hominem ad peccatum dum prohibet. Naturale namque est humanæ fragilitati, ut omne quod plus prohibetur ardentius concupiscatur. Vel virtus peccati est lex: quia per legem quantumcunque sit unumquodque peccatum cognoscitur. Qui enim sine lege peccat, videtur ei, quasi impune peccet: cum autem ad legem transierit, si ultra peccaverit, quanta virtus peccati, id est quanta magnitudo peccati sit agnoscit.

Deo autem gratias, quæ dedit nobis victoriæ, subaudis mortis in spe, per Dominum nostrum Jesum Christum. Laudat Apostolus Deum Patrem e personarum sanctorum, quod victoriæ mortis et resurrectionis donum jam habent in spe.

B Itaque, fratres mei, fide dilecti; id est valde amabiles, stabiles, sive firmi, estote et immobiles ne moveamini a rectitudine fidei deceptione corruptorum: abundantes, sive crescentes in omni opere Domini semper, id est in præceptis justitiæ omni tempore proficite, etc.

CAPUT XVI.

De collectis autem quæ sunt in sanctos. Paulus et reliqui apostoli apud eos quos docebant, curam semper sanctorum gerebant, qui erant Hierosolymis, et suis substantiis expoliati ab incredulis propter hoc quod reliquerant traditiones patrum, et crediderant in Crucifixum. Ideo præcipiebant apostoli, ut diebus Dominicis in unum confluentes unusquisque quod sibi videretur daret ad opus illorum, et colligebantur sumptus per singulas ecclesias, ut postea collecti mitterentur eis. Sicut ordinavi in Ecclesiis Galatiæ, id est apud Galatas, ita et vos facile: per unam sabbatium unusquisque vestrum apud se reponat recedens quod ei bene placuerit, ut non cum venero, tunc collectæ fiant. Unam sabbati appellat diem Dominicam, quia apud Judæos una sabbati, vel una sabbatorum, vel prima sabbati vocabatur, qui nunc ob reverentiam Dominicæ resurrectionis, Dominicus appellatur. In quo præcipit omnem plebem convenire ad ecclesiam, et congregare illos singulos prout voluerunt ad opus illorum qui erant Hierosolymis, et hoc apud se unumquemque reponere quasi in thesauro: ut, veniente Apostolo, haberent omnia præparata quæ volebant mittere: quoniam quod paulatim colligitur, nec grave est, et invenitur multum. Ideo autem præcepit ad ecclesiam hoc deferre: quod volebat unusquisque dare, ut dum ille diceret: Hoc volo mittere sanctis qui sunt Hierosolymis de portione mea, alii istius bono exhortarentur ad eandem faciendam. Et tamen ne a malis ministris deperirent illa dona, si apud ecclesiam ea dimitterent, præcepit ut secum referrent et tuto in loco deponerent, quoadusque ipse veniret.

Cum autem præsens fuero, quos probaveritis, id est quos idoneos judicaveritis, vel laudabiles ostenderitis; et est isto in loco media distinctio, ac postea mox subinferendum. Hos mittam per epistolas, sub-

audia meas atque vestras laudatorias de vestra bona A sunt, primitiæ Achaïæ, quoniam primi crediderunt ex Achæis, et ordinarunt se ut ministrarent sanctis qui sunt Hierosolymis. Obsecro autem ut et vos subditi sitis ejusmodi, id est, imitatores sitis ministrantes sanctis; et omni cooperanti et laboranti, subaudis sitis subditi sive imitatores.

Quod si dignum fuerit ut ego eam: id est si magna fuerit pecunia, ut ego possim cum honore illam ferre qui sum apostolus et episcopus, mecum ibunt. Nolo enim vos modo in transitu videre, quoniam multa erant corrigenda in illis, quæ in transitu non poterant corrigi, ideo hoc dicit: *Permanebo autem Ephesi usque ad Pentecosten.* Non de Pentecoste Judæorum dicit ut putatur, sed Christianorum, quando Spiritus sanctus venit super multitudinem credentium.

Ostium enim mihi apertum est magnum et evidens; id est, multa corda hominum parata sunt ad credendum, et jam manifesta sunt quia de illorum fide non dubitatur: et adversarii multi, subaudis qui mihi adversantur pro suis propinquis et amicis quos Christo conjuxi.

Si venerit ad vos Timotheus, qui hanc Epistolam vobis portabit, videte ut sine timore sit apud vos. Forsitan fuerat apud illos jam cum timore, quia pseudoapostoli excitabant persecutionem paganorum contra fideles. Opus enim Domini operatur sicut et ego, id est doctrinam et miraculorum virtutem ad salutem animarum vestrarum.

Ne quis ergo illum spernat, quia forsitan jam illum spreverant.

De Apollo autem fratre notum vobis facio, fratres. Hic episcopus Corinthiorum a Paulo fuerat ordinatus, sed ut illi cœperunt dicere: Ego sum Pauli, ego Apollo, ego vero Cephæ, cum non potuisset eos sedare, relictis illis abiit Ephesum ad apostolum Paulum; quem cum postea rogaret Apostolus, sicut hic dicitur, ut rediret Corinthum, noluit, quia incorreptos eos adhuc sciebat. Veniet autem, cum ei vacuum fuerit, id est cum vos emendatos esse audierit.

Vigilate. Vigilat, qui ad aspectum veri luminis, mentis oculos apertos tenet; vigilat, qui servat operando quod credit; stete in fide, ne succumbatis decepti ab infidelibus, ut possitis audire cum Moyse: Tu autem hic sta mecum (Deut. v). Viriliter agite, nec molliter, neque muliebriter, sed firmiter puguate contra diaboli tentamenta. Confortamini, subaudis in Domino, non in vestris meritis, neque in vestra virtute.

Omnia vestra in charitate fiant, id est dilectione Dei et proximi, non duplici animo, neque causa inanis gloriæ.

Nostis domum Stephanæ et Fortunati. Stephana nobilis quædam erat matrona, cujus familia facta erat Ecclesia, similiter et domus Fortunati. Quoniam

Gaudeo autem in præsentia Stephanæ et Fortunati et Achaici. Datur intelligi, quod hi tres, Stephana videlicet, Fortunatus, necnon et Achaicus, expleto omni ministerio suo apud sanctos Hierosolymis, venerunt ad Paulum antequam redissent Corinthum. Nam Corinthii erant genere, in quorum præsentia lætatus est Apostolus. Quoniam id quod vobis deerat, ipsi suppleverunt, ubi datur intelligi quod ministraverunt Apostolo ex sua substantia, quod alii Corinthii quibus hæc scribebat non egerant, unde ait, Quod vobis deerat, ipsi suppleverunt, videlicet ministrando mihi.

Refecerunt enim et meum spiritum utique fame, siti, et laboribus fatigatum, et vestrum, qui lætati estis audientes, quod mihi ministrarent vice omnium vestrum. Cognoscite ergo qui hujusmodi sunt; id est, diligite et notate atque imitami tales viros: vel cognoscite, id est subditi estote illis cum humilitate, qui talia agunt.

Salutant vos Ecclesiæ omnes Asiæ, id est, salutem vobis optant; quasi dicat: Has Ecclesias imitari debetis, quia mihi et sanctis qui sunt in Hierusalem, ministrant de suis substantiis.

Salutant vos fratres omnes. Hic tangit omnes adiutores suos; salutate invicem in osculo sancto, id est casto et vero.

Salutatio mea manu Pauli. Alius hanc Epistolam scripserat, sicut et alias: sed ipse Apostolus propria manu in fine hoc addidit.

Si quis non amat Dominum Jesum sit anathema. Anathema Græco sermone dicitur perditus vel condemnatus, id est alienus et separatus a Deo. Et subinfert maranatha, quod magis est Syrum quam Hæbræum, tametsi ex confinio utrarumque linguarum, aliquid et Hæbræum sonet. Interpretatur autem: Dominus noster venit; ut sit sensus: Anathema, id est perditio, eis in adventu Domini qui eum non amant, aut venisse aut venturum esse non credunt.

Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum; id est fides, remissio peccatorum, et cuncta Dei dona quæ gratis dantur fidelibus.

Charitas mea cum omnibus vobis; id est, ea dilectione qua vos diligo, diligite vos invicem, et ea charitate qua Deum diligo, diligatis eum. Amen, id est, fiat quod opto; vel, vera sint omnia superius a me dicta.

IN EPISTOLAM II AD CORINTHIOS.

ARGUMENTUM.

Apostolo recedente a Corinthiis, cum audisset

eos seductos esse a pseudoapostolis, discordias quoque habere, scripsit eis priorem Epistolam in qua

fortiter redarguit illos qui dissensiones inter fratres seminabant, et eos qui cum illo societatem habebant, necnon et illum qui uxorem patris acceperat, quem præcipit ejici a consortio omnium, tradens illum Satanæ ad cruciandum; in qua tradidit eis mysterium corporis et sanguinis Domini, et quod deberent illud sumere, et quod deberent viri et mulieres in ecclesia stare. De resurrectione quoque instituit illos, et de multis aliis rebus. Postquam vero cognovit eos pœnitentiam egisse de suis erroribus, illum quoque a suo consortio exclusisse qui incestum patrataverat, uxorem patris accipiens, scripsit eis a Troade hanc Epistolam laudatoriam et consolatoriam, in qua dicit illos misericordiam invenisse et revocat illum miserrimum, quem antea tradiderat Satanæ, reconcilians illum Ecclesiæ, hortaturque illos semper proficere ad meliora.

CAPUT PRIMUM.

Paulus apostolus Jesu Christi. Et hoc jam satis in superioribus dictum est. *Per voluntatem Dei.* Patris et totius Trinitatis, quoniam sicut una substantia Trinitatis est et indivisa majestas, ita et inseparabilis voluntas. *Et Timotheus, frater in fide, sive socius in prædicatione, non tamen æqualis in dignitate.* *Ecclesiæ Dei quæ est Corinthi.* Forsitan non habebant adhuc prælatum episcopum, ideo omni Ecclesiæ dirigit

Benedictus Deus, subaudis Pater Creator omnium rerum, qui est Pater Domini nostri Jesu Christi, tam secundum divinitatem, quam secundum humanitatem. Aliter: Benedictus Deus Filius, qui erat in principio Verbum apud Patrem, qui est Pater Domini nostri Jesu Christi, id est hominis a se assumpti. Totius enim Trinitatis opere creatus est ille homo. Tamen considerandum quia dividimus personas, sed non distinguimus substantias. A benedictionibus et laudibus inchoavit Apostolus more patriarcharum, sanctorumque Patrum: quod ubi invenitur, ea quæ sequuntur prospere succedunt. *Pater misericordiarum, subaudis sit benedictus qui secundum multitudinem errorum et criminum vestrorum, largitus est vobis pœnitentiam agentibus multiplices misericordias, indulgendo vobis commissa scelera, et Deus totius consolationis, subaudis sit benedictus.* Recte Deus totius consolationis appellatur, quia quicumque consolari merentur ab illo, et per illum consolantur. *Ut possimus et ipsi consolari eos qui in omni pressura sunt.* Ideo consolatur nos Apostolus, liberando de afflictionibus persecutorum, et nos iterum nostro verbo et exemplo consolamur illos qui in omni pressura et angustia sunt. Et quomodo? *Per exhortationem qua exhortamur, id est docemur, liberandi, et ipsi a Deo.* Exhortatio species est doctrinæ. Verbi gratia: Cum aut verbo simplici, aut exemplo suo vel aliorum consolamur aliquem ne desperet de salute, sed sit securus de venia.

Nolo vos ignorare, fratres, de tribulatione nostra

quæ facta est in Asia. Si dividimus mundum per tres partes, invenimus medietatem totius mundi esse Asiam, aliam vero medietatem tenere inter Europam et Africam. Si vero quadripartite illum diviserimus, erunt partes ejus Europa et Africa: Asia major, et Asia minor; in qua multas tribulationes protulit Apostolus: dicta est autem generaliter omnis Asia, Asia major, et Asia minor, a muliere quadam quæ totius regni orientis imperium tenuit, quod a suo nomine vocavit Asiam. Ab Indico mari usque ad Britannicum omnes illæ insulæ, Asianæ vocantur. Ut ergo Corinthii qui persecutionem sustinebant ab infidelibus, non deficerent, dat eis Apostolus semetipsum in exemplum, dicens: Nolo ut ignoretis tribulationes quas nos sustinemus, ut nostro exemplo roboremur. Quid enim mirum si discipuli verberantur cum magistri decollentur crucifigantur, et lapidentur? *Quam supra modum gravati sumus et supra virtutem.* Cum idem Apostolus in Epistola prima dicat: Fidelis Deus qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, quærendum est quare hic dicat supra modum se esse gravatum? Ad quod dicendum, quia licet supra modum sint gravati, id est ultra humanum modum, et ultra quam humana fragilitas sua virtute potest sufferre, non tamen ultra divinam virtutem, quæ eis tolerantiam sustinendi et virtutem superandi tribuit, ita, inquit, sumus gravati, ut tæderet nos etiam vivere. Tædium est anxietas animi: aliquando pro aggravatione ponitur, aliquando pro odio, ut hic. Intantum (inquiens) sumus gravati pressuris, ut odio haberemus vitam præsentem, et vellemus potius mori quam vivere, sed ipsi in nobismetipsis responsum mortis habuimus ut non simus fidentes in nobis, sed in Deo qui suscitatur mortuos. Quod potest mors loqui et responsum dare? Nos inquit, ipsi habuimus in nobismetipsis responsum mortis, id est ipsa mors et tribulatio atque angustia dicebat nobis in corde, dum cruciaremur: Nolite confidere in vobis, sed in Deo quoniam non potestis vestra virtute aut aliorum hominum vincere hos cruciatus. Ponite in Deo fiduciam et spem vestram, et ipse qui suscitatur mortuos, poterit utique vos erueret: sic enim videbatur illis quasi de mortuis ad vitam revocarentur. *Adjuvantibus vobis in oratione pro nobis, subaudis facta, ut eripiamur et nos de angustia hujus mundi, ut ex multarum personis facierum ejus quæ in nobis est donationis, per multos gratias agantur pro nobis.* Ecce confusa sententia. Imperitus enim fuit Apostolus sermone, sed non scientia, sicut ipse de seipso dicit. Istius versiculi ista est constructio: Ideo per vestras orationes liberabit et eruet pressuris persecutorum ut ex multis personis facierum, id est hominum, agantur Deo gratiæ pro nobis per multos homines ejus donationis quæ donatio nobis est; sensus autem iste est: Idcirco Deus liberabit per vestras orationes, ut cum nos fuerimus liberati, referantur ei gratiæ a multis hominibus quibus profuimus et prosumus, atque prolesse possumus, quod vos exaudierit pro nobis liberando

Quod enim dicit *multarum facierum*, hoc est, quod A dicit ex personis. Donationis autem ejus dicit gratiam qua illi liberati sunt.

Nam gloria nostra, id est honor et magnificentia nostra, hæc est; Quæ? *testimonium conscientiae nostræ*, quia conscientia nostra, id est mens nostra perhibet nobis testimonium quod recte credimus, bene docemus, sancte vivimus, *et quod in simplicitate cordis et sinceritate Dei*, id est in veritate, *et non duplici animo, neque in sapientia carnali*, conversati sumus in hoc mundo, *sed in gratia Dei*, id est in sapientia quæ gratis a Deo nobis data est. Pseudoapostoli conversabantur duplici corde, quia aliter docebant atque aliter vivebant. Vel quia potius pro lucris temporalibus prædicationi insistebant, quam pro amore Dei et salute aliorum. Philosophi quoque prædicabant in carnali sapientia, id est philosophice, et fucato sermone, volentes apparere sapientes: vel in hoc, quia Christum negabant passum, mortuum, atque a mortuis resurrexisse; abundantius autem ad vos, in simplicitate conversatus sum: quia cum ab aliis ecclesiis aliquid accepissem, a vobis nihil accepi, ne occasionem falsis apostolis darem accipiendi munera, et ut vos liberius reprehendere possem.

Non enim alia scribimus vobis modo quam quæ legistis in priori Epistola, *et cognovistis*, in vita mea atque prædicatione, quod usque in finem vitæ nostræ, vel die judicii, *cognoscetis* quæ scripsimus, et quæ prædicavimus vobis; *sicut et cognovistis nos ex parte*, non per omnia, quoniam non omnia potuimus vobis ministrare et manifestare quæ intelligebamus de Deo, quia adhuc parvuli eratis sensu; *gloria vestra sumus*, quia vos gloriari potestis, quod sanctos et veridicos prædicatores habetis, *sicut et vos gloria nostra eritis in die Domini*, id est in die judicii, quando coronam æternæ remunerationis pro vobis recipiemus.

Et hac confidentia, sive spe, securus de vobis, *volui prius venire ad vos*, quando priorem Epistolam direxi vobis, *ut secundam gratiam haberetis*. Habuistis unam gratiam, quando primum ad vos veni, dum cito venistis ad fidem; et debui iterum venire ut vos castigarem et corripirem, *ut et vosmetipsos emendantes, haberetis secundam gratiam*. Sed ideo non veni, quia timui, si venirem, quod non possem vos ita corripere per meam præsentiam, ne forte impatientes essetis, sicut verbis per epistolas levius admonendo.

Cum ergo hoc voluissem, id est cum ad vos venire voluissem, dum non veni, *nunquid levitate usus sum?* Levitate dicitur uti, qui quod permittit verbis, non explet operibus. Et Apostolus tunc levitate usus esset, si promitteret se venire, et promissum suum non expleret. Sed dum non promisit, quamvis vellet, non tamen usus est levitate. *Aut quæ cogito, secundum carnem cogito?* id est carnaliter et humane. Secundum carnem cogitat, qui pro amicitis et honoribus principum et pro lucris temporalibus

quæ sperat accipere a divitibus et principibus. quod promittit alicui, implere differt, non servans suum promissum, *ut sit apud me est et non?* id est, ut promittam me venire, et non veniam: et videar veritatem loqui, et mentiar? Minime.

Fidelis autem Deus, id est verax est, quia quidquid promittit, opere implet; et ipse qui est verax, ipse cognovit, *quia sermo noster qui fuit apud nos*, quando vobis prædicavimus, vel qui sit modo de meo adventu ad vos, *non est in illo*, subaudis sermone *est et non*, id est veritas et mendacium, aut mutabilitas aliqua, ut verum viderer loqui, et non esset verum: *sed est in illo sermone; est*, hoc est: veritas ibi est; quia in veritate locutus sum; quasi diceret: Idcirco aura mendacii non moveor, quia lenitatis vitio non succumbo.

Dei enim Filius est, subaudis Jesus Christus, *qui in vobis prædicatus est per me, et Sylvanum, et Timotheum*. Sylvanus ipse est Syllas et Syleas, sicut Lucius ipse est Lucas. Quare ergo ponitur Sylvanus ante Timotheum? Quia ante electus est ad fidem, et conjunctus ad prædicationis officium a Paulo apostolo quam Timotheus. Ideo, inquit, quia Jesus Christus Filius Dei est, *non fuit in illo*, id est in Christo, *est et non*, id est mutabilitas aliqua, aut veritas cum mendacio; *sed est*, id est veritas, *in illo fuit*; sicut ipse dixit: *Ego sum veritas* (Joan. xiv).

Quotquot enim promissiones Dei Patris sunt factæ per prophetas de nativitate Christi, passione, morte, resurrectione atque ascensione ejus, de salute quoque gentium, *in illo est*, id est, in Christo adimpletæ sunt veraciter, qui semper esse habet, et in illo est veritas promissionum. Unde ipse dicit pendens in cruce: *Consummatum est* (Joan. xix), id est, completa sunt omnia quæ de me prædicta erant. *Ideo et per ipsum Amen Deo ad gloriam nostram*. Ideo quia in Christo adimpletæ sunt veraciter illæ promissiones per ipsum, id est per Christum, amen, id est Deo Patri veritas tribuenda est ad gloriam nostram, quia sumus ejus apostoli et ministri. Alii addiderunt ante amen, dicimus amen, quod non videtur de textu, sed de glossa. Quomodo autem ad gloriam ipsarum tribuenda est veritas per Christum Deo Patri? Quia quod Christus in se complevit, et ipse prædicavit, et apostolis tradidit, et illis prædicantibus Deus Pater miracula faciendo, ostendebat verum esse quod ipse promiserat, et quod illi prædicabant, et in hoc gloria erat illorum.

Qui autem confirmat nos Judæos in Christo vobiscum; id est in fide Christi et conjungit in uno lapide angulari duos populos, et qui unxit nos, gratia Spiritus sancti, id est qui dedit nobis remissionem peccatorum per gratiam Spiritus sancti, *Deus*, subaudis est verus. In Veteri Testamento sacerdotes et reges ungebantur oleo visibili. In Novo autem omnes fideles unguuntur non tantum oleo visibili quantum invisibili gratia videlicet sancti Spiritus in baptismo; et per manus impositionem, fiuntque reges

animarum, et sacerdotes populorum, ut sanctificent eos, juxta quod Petrus dicit: *Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta* (1 Petr. II), qui et signavit nos, id est qui assignavit nos, dando signum suum nobis. Dum enim dixit Christus: *Sicut me misit Pater, et ego mitto vos* (Joan. VI), signum suum in eis posuit, et dedit pignus spiritus in cordibus nostris. Pignus est proprie quod propter rem creditam datur, ut dum illa reddita fuerit, istud recipiatur. Sed hic Apostolus potius pro arrha posuit, quæ Deo datur, ut certus sit de promisso, et quod minus deest, compleatur. Nos ergo arrham sive pignus accepimus, gratiam videlicet sancti Spiritus in baptismo, ut securitatem et certitudinem de promissione æternæ patriæ habeamus. *Testem Deum invoco in animam meam*, id est, si mentiar, illum invoco contra animam meam, quod parcens vobis non veni ultra Corinthum, id est, ne vobis oneri essem, et vos contristarem meo adventu, peperi vobis ne venirem Corinthum, ultra, id est postquam a vobis recessi. *Non quasi dominamur fidei vestræ*, sicut imperatores, quia unius fidei jam sumus vos et nos, sed *adjutores sumus gaudii vestri*, id est gaudemus in fide bonisque operibus. *Nam fide statis*, et ideo non dominamur vobis. Sic debent prælati agere; quos vident concordare sibi in bona conversatione non debent se illis præferre, sed cœquare. Quos autem a via rectitudinis vident deviare, in illos debent auctoritatem et potentiam suæ præposituræ ostendere, quod utrumque Petrus ostendit in Cornelio et Anania, humilians se erga Cornelium: et solo verbo Ananiam cum uxore perdens.

CAPUT II.

Si enim ego vos contristo, et quis est qui me lætificet, nisi ille qui contristatur ex me? id est, si ego contristo aliquem vestrum fortiter redarguendo, et acriter corripiendo, quis est qui me lætificet, nisi ille qui contristatur per meam admonitionem de reatu suo promovendo ad pœnitentiam? Dum enim ille contristatur de peccato suo, et agit pœnitentiam, tunc me lætificat. Sic unusquisque prædicator et prælatus, quo amplius videt contristari subjectos de reatu suo, et lugere pœnitentiam agendo, eo amplius lætificatur certus de salute illorum.

Ne tristitiam super tristitiam habeam. Modo quidem audiens vos variis erroribus implicatos, habeo tristitiam, sed si venero ad vos et incorruptos vos invenero, tunc habeo tristitiam super tristitiam, ideoque vos moneo ut corrigatis.

Num ex multa tribulatione et angustia cordis, quod unum est, scripsi vobis priorem epistolam per multas lacrymas, id est, pene quot syllabas dictabam vel scribebam, quasi tot lacrymas fundebam. Audiens Apostolus quosdam Corinthiorum ad pristina vitia redisse, et ad fornicationem, et pœnitentiam non egisse, insuper quemdam illorum accepisse uxorem patris, nimiam tristitiam habuit, et multum deflebat eos. Unde et priorem epistolam eis misit in qua re-

darguit eos fortiter, et præcepit illum qui incestum patraverat, a consortio omnium excludere. Cujus verbis illi obedientes fuerunt, egeruntque pœnitentiam, et illum a se sequestraverunt. Quod ut Apostolus agnovit, valde lætatus est, reducit tamen eis ad memoriam qualiter eos deflebat, et alloquitur illos adhuc, inquiens: *non ut contristemini*, subaudis hæc scribo modo, qui pœnitentiam habuistis, sed ut sciatis quam charitatem habeam abundantius in vobis, subaudis postquam audiivi vos pœnitentiam egisse.

Si quis autem contristavit me, subaudis sive ille qui uxorem patris accepit, seu illi qui ad vitia pristina redierunt, *non me contristavit*, subaudis solum, sed *ex parte*, subaudis contristavit vos, qui condoluistis super illorum reatibus, et qui mihi estis in charitate uniti. Sequitur: *ut non onerem omnes vos*. Onerare est onus et pondus aliquod imponere. Sensus iste est: Non reprehendi ideo delinquentes, neque excommunicavi in priori epistola, ut vos onerarem ea correptione, qui perfecte conversamini, neque etiam ideo recito talia, ut vos onerem modo excommunicando et redarguendo, sed ut illi corrigerentur qui a via rectitudinis deviaverunt.

Sufficit illi, fornicatori, qui ejusmodi est, videlicet qui uxorem patris accepit, *objurgatio hæc*, id est correptio et redargutio, quæ fit a pluribus, id est, sufficit illi ad pœnitentiam correptio et objurgatio generalis, et quod a consortio omnium vestrum exclusus est. Nam in priori epistola præcepit illum ejici a societate fidelium, inquiens: *Expurgate vetus fermentum* (1 Cor. I), illum peccatorem qui uxorem patris accepit, expellite et ejicite a vestro consortio; et ne in desperationem delaberetur si semper exclusus esset a societate fidelium, reconciliat illum hoc modo cognoscens illum esse purgatum: diabolo etenim suggerente peccavit, et eo flagellante purgatus est, quando traditus est potestati illius. *Ita ut e contrario magis donetis*, id est, tunc sufficiet ei objurgatio quæ facta est illi ab omnibus vobis, si e contrario indulgeatis ei quod deliquit, et consolamini eum, ne forte, subaudis exclusus a vobis, abundantiori tristitia absorbeatur qui ejusmodi est, id est, ne forte in desperationem cadens suffocet se laqueo vel tradat se voluptatibus hujus sæculi, dicens intra se: Jam quia a societate fidelium in presenti et in futuro ero exclusus, inseram me omnibus delectationibus et voluptatibus. Indulgete ei, et consolamini eum, ne desperet de venia et salute.

Propter quod, subaudis ne forte absorbeatur a nimia tristitia, et labatur in desperationem, obsecro vos, o Corinthii, ut confirmetis in illum charitatem, recipiendo illum in vestram societatem et communionem.

Ideo enim et scripsi vobis, subaudis ista de receptione illius fratris, ut cognoscam experimentum vestrum, id est, ut probem an in omnibus obedientes sitis, quæ vobis præcepero. Jam superius obedientes illi fuerant, quando illum a suo collegio expulerunt.

præcepit ut viri non velato capite starent, mulieres velato. et volebat adhuc pro-
sentiam illorum in hoc, ut revocarent

et aliquid donastis et ego. Paulo apostolo
ad eos, cuiusdam peccanti dimiserunt quod
, et ipse Apostolus ne videretur ab illo-
ne se jungi, indulget eam ipse illi. Unde
: Cui autem donastis, sive indulgetis,
ad vos eram, et ego similiter donavi et in-
suetudo est dicendi, donavit mihi pecca-
nt indulget. Volens ergo Apostolus provo-
ad reconciliationem eiectionis, et ut ei dimit-
t ostendere ut sicut ipse indulget peccanti
li dimiserunt, sic et illi indulgeant dum
get. Quapropter subdit: *Nam et ego quod* B
ve indulget illi, si quid donavi propter vos,
itis ei dimittere, indulget et ego in persona
oc est vice Christi, qui nobis apostolis de-
tem ligandi et solvendi. Non leviter dabat
am Apostolus delinquentibus, nisi illi quem
Christo esse solutum, cuius poenitentia ac-
Deo. Ut non circumveniamur, id est deci-
Satana. Ideo, inquit, præcipio vobis ut in-
fratri peccanti, sicut et ego indulgeo, ne
r a Satana qui desiderat discordias gene-
umque dum unus vult misericordiam ex-
ri peccanti, dimittendo ei quod deliquit et
re conventui fidelium, alius diabolo sua-
vult indulgere permanens in duritia sui
ide sæpe solent oriri discordiæ et rixæ in-
ni dissident et discordant in iudicio. Non
ramus cogitationes ejus, id est, astutias,
udes diaboli non ignoramus, sed scimus.
issem autem Troadem. Troas civitas est
i, quæ Troja olim vocata est; et ponitur
: Phrygia enim provincia est Græcorum.
o est in ipsa Phrygia, civitas vero appel-
um, sicut in Virgilio habetur: *Ceciditque*
Ilum. Plerumque ponitur nomen regionis
e, et appellatur Troja *Propter Evangelium*
est ad prædicandum Evangelium Christi,
nihil apertum esset in Domino, id est, multa
innum parata per Dominum ad credendum,
requiem in spiritu meo, id est in animo
od non invenerim Titum, fratrem meum; D
tiens eis, id est, salutans eos, profectus
acedoniam provinciam aliam Græcorum.
as Hieronymus: Quia non invenit fistulam
stolus, id est Titum interpretem suum,
sit. Sed quæstio est in hoc loco: Si Apo-
ium gentium linguis poterat loqui, sicut
in priori epistola: *Gratias ago Deo quod*
estrum linguis loquor (I Cor. xiv), quare
a Troade quod scilicet Titus abesset, ma-
multa corda essent parata illi ad cre-
Quæ hoc modo solvitur, quia dum venis-
im, licet multa corda invenisset parata ad
i, invenit tamen multos adversarios et

contradictores, philosophos videlicet, magos et alios
plurimos, nec poterat ipse solus utrumque agere, et
philosophis resistere, et volentibus credere verbum
salutis prædicare. Si autem Titum invenisset ibi
sicuti sperabat, ipse utique resisteret adversariis,
et Titus prædicaret simplicioribus qui desiderabant
credere. Apparuit quoque ei in eodem loco vir Ma-
cedo, dicens: *Transiens in Macedoniam adjuva nos*
(Act. xvi), qui a doctoribus angelus bonus ejusdem
gentis præpositus fuisse creditur.

Deo autem, subaudis Patri, gratias referimus, qui
semper triumphat nos, id est, qui facit nos semper
triumphare. et victoriam habere. in Christo Jesu, id
est, per Christum Jesum infidelitatem destruendo,
et fidem in cordibus credentium plantando, et infi-
delibus efficiens fideles, et odorem notitiæ suæ mani-
festat per nos in omni loco, tam in Judæis quam in
gentibus. Odorem in hoc loco appellat cognitionem
sanctæ Trinitatis. Aromata igitur et unguenta cum
alibi sint, alibi odorem reddunt, sic apostolis prædi-
cantibus fidem sanctæ Trinitatis, et notitia divinita-
tis omnipotentis Dei, cum ipsa divinitas non videre-
tur, utpote quæ invisibilis est, dum per prædicatio-
nem apostolorum recipiebant fidem ejus, odorem: quo-
dammodo et cognitionem divinitatis illius percipie-
bant: quia Christi bonus odor sumus Deo in his qui
pereunt, et in his qui salvi sunt. Legimus in Genesi,
quod Noe offerentes sacrificium post diluvii cessatio-
nem, odoratus est Dominus odorem suavitatis in-
tantum ut benediceret illi et filiis ejus Non debemus
ergo pueriliter intelligere quod Deus, qui spiritus
est in odore et fumo carniū delectetur: sed inten-
tionem illius boni viri sancta appellat Scriptura odo-
rem suavitatis. qua delectatus est Deus. Similiter
in hoc loco intelligendum studium et bonam volun-
tatem intentionemque odorem appellatum. Christi,
inquit, bonus odor sumus Deo, id est in Christum
credentes, et a Christo educti, prædicando myste-
rium incarnationis ejus, passionis, resurrectionis,
ascensionis, mysterium quoque sanctæ Trinitatis;
bonus odor sumus illius, quia bonam famam ejus ac
totius Trinitatis gloriam prædicamus, Deo subaudis
Patri placentes, talia faciendo. Et notandum quod
subjungat: In his, inquit, qui salvi sunt nostra præ-
dicatione, et in his qui pereunt bonus odor sumus
Christi, Deo Patri placentes; quia sicut placet Deo
nostrum bonum studium, quod impendimus his qui
salvantur, sic placet etiam illud quod impendimus
his qui pereunt, quoniam nostra voluntas talis est,
ut vellemus omnes (si possemus) salvare: ideoque
delectatur odore nostræ intentionis. Sive ergo in
his qui salvantur, sive in his qui pereunt, bonus
odor erant apostoli Deo Patri placentes, quia sin-
ceriter et sine adulatione prædicabant.

Aliis quidem sumus odor mortis in mortem, illis
videlicet quibus prædicamus, si contemnunt credere:
aliis autem odor vitæ in vitam, illis qui audiunt et
credunt. Cum una esset prædicatio apostolorum,
quam impendebant omnibus et volentibus credere,

et non volentibus. quibusdam erat ipsa prædicatio gustus et odor mortis ad mortem æternam, potius quam ad præsentem, quam habemus communiter cum animalibus et pecoribus, quia æternaliter inde damnabantur. quod nolebant obedire verbis Evangelii; quibusdam autem erat odor et gustus vitæ ad vitam æternam percipiendam, qui per illam salvabantur. Sicut enim credentes per illam salvi fiebant, ita increduli damnabantur, quia inexcusabiles erant. *Et ad hæc, subaudis discernenda. quis tam idoneus et aptus prædicator est, ut possit discernere qui sint ejus prædicatione salvandi atque damnandi: Nullus. Ideoque omnibus impendendus est sermo prædicationis.*

Non enim sumus nos apostoli sicut plurimi adulterantes verbum Dei. Hic percutit pseudoapostolos. Sicut enim adulter non causa amoris filiorum adulterat alterius uxorem, sed causa suæ libidinis explendæ. ita falsi apostoli adulterabant verbum Dei, quia non ideo prædicabant ut filios spiritales Deo acquirerent, quia falso prædicabant, neque pro remuneratione cœlestis patriæ, sed pro lucris temporalibus, et favoribus humanis. In hoc etiam adulterabant verbum Dei, quia non recte neque veraciter illud docebant, dicentes Christum non esse mortuum, neque a mortuis surrexisse. Apostoli autem non adulterabant, quia spiritales filios Deo acquirere desiderabant, et non pro lucris temporalibus, sed pro præmio æternæ beatitudinis prædicationi insistentes, neque pro favore et laude humana rectissime prædicantes, sicut idem Apostolus subdit, *sed ex sinceritate*, inquit, prædicamus, id est ex puritate et veritate; *sed sicut ex Deo*, id est ex Spiritu sancto accepimus, ita prædicamus quia unius substantiæ existens cum Patre et Filio unus est Deus, *coram Deo* subaudis loquimur, id est, sic prædicamus quasi in præsentia Dei semper simus positi, et ipse sit noster adjutor. Revera enim ipse ubique præsens adest. *In Christo Jesu loquimur*, id est ad honorem et gloriam Christi Jesu.

CAPUT III.

Incipimus iterum nosmetipsos commendare? Id est laudare. Nunquid non se et alios jam laudavit paulo superius? Fecit utique et superius, et iterum isto in loco atque in sequentibus. Sed cum sapientia dicat per Salomonem: *Laudet te alienus, et non os tuum* (Prov. xxvii), quare se laudabit Apostolus? Nimirum idcirco ut Corinthios ab amore pseudoapostolorum retraheret ad suum amorem, aliorumque veridicorum apostolorum. *Aut nunquid egemus sicut quidam commendatitiis epistolis?* Id est laudatitiis, quæ ab aliis gentibus et Ecclesiis, ad vos mittantur, aut a vobis ad alias, quæ vobis testimonium laudis et sanctitatis perhibeant, *sicut quidam*, subaudis faciunt, pseudo videlicet apostoli et Judæi, qui accipiunt a scribis et Phariseis pontificibusque Judæorum epistolas laudatitias, ut pro sanctis et religiosi a Prædicatoribus habeantur? Non indigemus vestra laude, neque epistolis laudatitiis quæ

A nobis testimonium laudis perhibeant. Exponit ergo causam quare non indigeat, inquit:

Epistola nostra vos estis, scripta in cordibus nostris. Epistola signum est salutis, quia salutem mittentis continet, et de illius salute loquitur, cui mittitur. Epistola, inquit, nostra vos estis, Corinthii, scripta in cordibus nostris, quia de vestra salute die noctuque meditamur et cogitamus, et ipsa intentio nostri cordis perhibet vos testimonium laudis, *quæ epistola, scitur et legitur ab omnibus hominibus*, id est ab omnibus hominibus scitur et legitur, non oculis corporeis, sed mente intelligitur illa epistola, id est, hoc quod de vestra salute semper cogitamus.

Manifestati quoniam epistola estis Christi. Ex superioribus pendent: Vos qui estis Epistola nostra scripta in cordibus, vos estis manifestati aliis quod nostra prædicatione ad fidem venistis, quoniam epistola estis Christi. *Ministrata a nobis, et scripta, non atramento, sed spiritu Dei vivi.* Illud quod atramento scribitur oblitterari sive deleri potest, fides autem quæ a Spiritu sancto scribitur, qui semper vivit, æterna est, quia sicut ille Spiritus æternus est, ita illa fides æterna est. Manifestati estis, inquit, quod nostra prædicatione credidistis, quoniam epistola estis Christi, id est fidem illius habetis, a qua dicimini Christiani: quæ fides a nobis est ministrata, quia fides *ex auditu est* (Rom. x), et a Spiritu sancto est scripta in cordibus vestris, quia aliis datur fides in eodem spiritu. *Non est scripta illa fides in tabulis lapideis sicut lex Moysi, sed in tabulis cordis carnalibus.* Prævidens omnipotens Deus duritiam cordis Judæorum, eandem legem quam eis dabat, in lapide scripsit, ut per lapidem duritia cordis illorum designaretur. Per tabulas ergo lapideas debemus intelligere dura corda hominum et insensibilia, in quibus non scribitur fides Christi, quia nulla prædicatione, nullis terroribus emolliiri possunt. Per hoc vero quod dicit: *Sed in tabulis cordis carnalibus*, debemus intelligere cor molle et sensibile, quod sentit et flectitur ad mollitiem, et intelligit quod dicitur, recipit et continet, in quibus scribitur epistola Christi, id est fides in Spiritu sancto.

Fiduciam autem talem habemus per Christum ad Deum. In hac lectione vult Apostolus differentiam et distantiam facere inter Moysen legislatorem et Christum datorem Evangelii, inter legem et Evangelium, inter doctores legis et Evangelii: et ostendit quia quanta distantia est inter Moysen et Christum, tanta distantia est inter legem et Evangelium, et inter doctores legis et Evangelii; demonstrat quoque quia nihil sumus, nisi Domini misericordia et gratia regamur. *Fiduciam*, inquit, id est audaciam et fidem *talem habemus per Christum Dominum nostrum* cujus passione redempti et reconciliati sumus *ad Deum*, id est apud Deum Patrem, qualem ego dicturus et scripturus sum in sequentibus.

*quod sufficientes simus cogitare aliquid a
sibi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo
destruit omnem confidentiam liberi arbitrii,
multi putant se posse bonum aliquod agere
a Deo; et idcirco ista omnia ait, ut osten-*

boni sua virtute et prudentia cogitare. Dicit ergo: Non habemus talem fiduciam, quod simus sufficientes, id est, quod cogitare a nobis aliquid boni de vestra sa-
ostra, quasi ex nobis aliquid boni vobis fu-
sine gratia Dei, sed sufficientia ex abundan-
ex Deo est, qui dat velle posse, id est, non
in valemus bonum aliquod perficere sine
icordia et gratia præcedente et subsequente
ogitare. Dei enim gratia nos prævenit, ut
et ipsa nos subsequitur, ut possimus. Unde
Psalmista dicens: *Misericordia ejus præve-*
sal. LVIII), et Misericordia tua subsequetur
xxi). Si enim non valemus cogitare, quo-
erimus perficere?

bandis Deus, *fecit nos idoneos*, id est aptos
os, *ministros Novi Testamenti, non littera*,
u, id est, non fecit nos ministros in littera
prædicaremus circumcisionem carnaliter
lam, aut sabbati otium, aut neomeniarum
ciorum ritum celebrandum, sed in spiri-
gentia Evangelii, quod spiritualiter intel-
est : et cujus observatio Spiritum san-
uit tempore baptismatis. Quod autem dicit
ministros se aliosque apostolos fuisse, ita
idoneus minister est proprie congruus et
que illi rei aptus de qua sermo agitur.
im occidit, spiritus autem vivificat. Duobus
intelligendum. *Littera legis Mosaicæ occidit*
corporaliter, jubendo, et non juvando. Dum
t lex : Non occides, non adulterium facies ;
rit, vel qui adulterium aut tale aliquid per-
reus erit iudicio, id est occidetur, igni cre-
lapidibus obruetur, in patibulo suspendetur,
rat quo impleatur procul dubio ipsa occidit
, quæ iudicium dat ut occidatur, licet ipsa
usa mortis ejus. *Spiritus autem vivificat*.
im quod spiritualiter intelligitur, et quod
sanctum præstat, non solum non occidit
in præsentī, sed insuper vivificat, id est
ernam præstat. Nusquam enim Evange-
et occidi hominem, sed provocat post
l pœnitentiam, promittens vitam æternam :
am (inquit) *agite, appropinquabit regnum*
(Matth. III). Aliter. Ante Domini adventum
dam opera legis, quæ a levioribus peccatis
nt suos observatores, verbi gratia : sicut
io, quæ originale peccatum tollebat, quam-
m patriæ cœlestis non reseraret, et sicut
ita alia, pro quibus offerebantur holocau-
. XII), et de quibus dicebatur : Si quis hoc
fecerit, offeret arietem aut aliquid tale, et
tur. Post Domini autem adventum, in quo
sunt in veritate omnia illa figurativa et um-

PATROL. CXVII.

bratica : quicumque voluerit eandem legem carnaliter observare, morietur in anima quia anima quæ peccaverit morietur. Unde et idem Apostolus in epistola ad Galatas, ait : Vere dico vobis, quia si circumcidamini, Christus nihil vobis proderit (Galat. v), et scimus quia quibus Christus non prodest, mortui sunt in anima. Qui vero spiritualiter voluerit eandem legem servare, circumcidendo se spiritualiter in baptismo, ubi est vera expoliatio vitiorum, observando sabbatum, id est quiescendo a pravo opere, et omnipotenti Deo spirituales hostias offerendo, seipsum quoque mortificando cum vitiis et concupiscentiis, ille vivit et vivet in æterna vita. Inde dicit Apostolus : *Littera occidit in anima modo, id est litteralis intelligentia legis : spiritus autem vivificat, id est spiritualis intelligentia vitam æternam præstat.*

Quod si ministratio mortis, id est, si lex quæ ministra erat mortis, sicut modo diximus, deformata vel scripta litteris in lapidibus fuit, subaudiis Moysi in gloria, ex claritate vultus, ita ut non possent intendere filii Israel in faciem ejus propter gloriam vultus ejus, quæ gloria vel claritas evacuatur, quomodo non magis ministratio spiritus, id est doctrina et prædicatio spiritualis Evangelii erit in gloria? suis ministratoribus et observatoribus. Isto in loco vult ostendere, quæ distantia sit inter legem et Evangelium, et Moysen et doctores Evangelii, sicut jam supra diximus. Legimus in Exodo (Exod. III, IV), quod Moyse descendente de monte, facies ejus erat cornuta ex consortio sermonis Dei, id est radios quosdam emittebat splendoris sicut sol, intantum ut non possent intendere filii Israel in faciem ejus, sed quando egrediebatur ad populum, ponebat velamen super faciem suam. Sed quærit forte aliquis: Quare illi gloriam et claritatem mortalis hominis non poterant intendere? Cui respondendum est, quia Moyses sanctus et justus erat, ideo coruscabat, suumque splendorem ipse poterat ferre: illi autem qui peccatores erant et increduli, non fuerunt digni contemplari splendorem ejus. Sensus igitur iste est: Si Moyses tantam claritatem habuit in vultu, quando legem dedit populo, quæ ministra erat mortis, quia mortem minabatur, quanto majorem gloriam habebunt ministri Evangelii, qui virtutem et justitiam ministrant, quæ vitam æternam præstant? multo majorem gloriam et claritatem habebunt: quia eandem claritatem habebunt, quam ostendit Dominus in monte tribus discipulis, quando visi sunt cum eo Moyses et Elias in majestate et claritate. Videbunt enim oculis corporeis gloriam claritatemque clarificatæ humanitatis Filii Dei, ut beatus Leo dicit, ipsique eandem gloriam habebunt, gloriam vero Divinitatis et totius Trinitatis mente contemplabuntur solummodo: quia Deus spiritus est, id est, spiritu debet videri. Dicit enim beatus Leo in expositione illius Evangelii, illam claritatem et gloriam non fuisse divinitatis Filii Dei gloriam, sed humanitatis. Alioquin quomodo esset verum quod dixit ad Moysen (Exod. XII): Non videbit me homo et vivet: quando

ille dixit: *Ostende mihi teipsum*. id est, invisibilitatem tuam? Altiori igitur intellectu Moyses, qui ponebat velamen super faciem suam, ne intenderent in eum filii Israel, significat ipsam legem, sicut in Evangelio Dominus testatur dixisse Abraham ad divitem: *Habent Moysen* (Luc. xvi). id est legem. Velamen illud significat intelligentiam litteralem et historicum sensum, quo obumbratur ipsa lex, infidelitas quoque et ignorantia cordis Judæorum. Velamen ergo quod ponebat super faciem suam Moyses, non sinebat illos cernere gloriam vultus ejus, quia infidelitas, ignorantia, et peccatum eorum, litteralis quoque intelligentia, et historicus sensus non permittebat illos penetrare et intelligere gloriam spiritualis intelligentiæ, quæ latebat in lege. Quod vero dicit gloriam et claritatem Moysi evacuatam, dicit, quantum ad litteram pertinet: quia Moyse mortuo, facies ejus quæ ante splendoris radiis emittebat, in pallorem versa est. Altiori autem sensu et sublimiori secundum Augustinum: Gloria legis quæ videbatur esse in festivitatibus et operibus evacuata est, adveniente Christo, quem illa significabat: vel etiam pars spiritualis intelligentiæ, quæ a quibusdam intelligebatur, sicut a Moyse, Josue, Samuel David cæterisque talibus, adveniente Christo, in quo completa est et a quo manifestata est apostolis ex toto. Statim ut venit plenitudo, evacuatum est illud quod ex parte erat, non ut cessaret penitus, et periret ipsa intelligentia spiritualis, sed ut in melius proficeret, atque augmentum caperet. Verbi gratia: Sicut evacuatur infantia et pueritia, adveniente adolescentia, et adveniente juventute evacuatur adolescentia, dum in melius proficit. In Evangelio autem non fit ita, quia Evangelium spiritualiter intelligitur ex toto, nec evacuatur, quia æternum est. Si ergo illi qui legem operibus impleverunt, ex parte spiritualiter intellexerunt: quæ evacuata est tantam gloriam habuerunt in præsentis sæculo, ut terram repromissionis acciperent victoresque postmodum suorum hostium existerent, quanto amplioram obtinebunt isti qui spiritualiter legem et Evangelium intelligunt, observant, prædicant, et docent, quod nunquam evacuatur?

Nam si ministratio damnationis gloria est, nullo magis abundat ministerium justitiæ in gloria. Repetitio est superiorum mutato sermone. Nam si ministratio damnationis gloria est, id est, si lex quæ ministra erat damnationis et mortis, tantam gloriam præstitit Moysi suo ministratori et cæteris suis observatoribus, multo magis abundat ministerium justitiæ, id est Evangelium quod justificat homines, abundat in gloria æterna. Evangelium ergo ministerium justitiæ est, quia per illud ministratur nobis justitia, salus, et vita æterna tempore baptismatis, sicut Dominus dicit apostolis (Matth. xxviii): *Ite, docete omnes gentes*, id est, ministrare illis Evangelium. *Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit* salute æterna: quia mundabitur ab omnibus peccatis: et efficietur justus. Gloria denique Evan-

gelii quæ datur ministratoribus ejus et observatoribus, major est gloria legis quæ splenduit in facie Moysi, quia illa fuit temporalis, et a quocunque ferri potuit et videri, ista autem æterna erit, nec potuit ferri ab apostolis quando a Domino ostensa est in monte, quia statim lapsi sunt in terram velut mortui. Quapropter laborandum est omnibus ut observatores simus Evangelii: quatenus ad illam gloriam digni simus pertingere quam promittit.

Nam nec glorificatum est quod claruit in hac parte propter excellentem gloriam. In hac parte dicit in Moyse Exod. iii), vel quod narrat in hac parte libri Exodi de splendore vultus illius, excellentem gloriam appellat, qua Dominus glorificatus est in monte ex qua glorificandi sunt omnes electi, et est sensus: illud quod splenduit in facie Moysi, non est glorificatum, id est, non fuit gloria vera, quia evacuari potuit per mortem illius: nec fuit gloriosum comparatione istius gloriæ, quæ æternaliter manebit, et multo amplior erit. In hoc enim quod nulli profuit gloria vultus ejus, quasi non fuit gloria, quia non habuit fructum gloriæ. Aliter: Quod dicit in hac parte, quasi in istam partem, id est quod claruit et splenduit in Moyse, non est glorificatum in hac parte, id est quantum ad istam partem gloriæ Evangelii pertinet, non est gloriosum propter istam gloriam majorem.

Si enim quod evacuatur, per gloriam est, multo magis quod manet in æternum, in gloria est, id est, si lex quæ evacuari potuit, in gloria fuit Moysi suisque observatoribus, multo magis Evangelium, quod manet in æternum, in gloria est suis ministratoribus et occultoribus. Quantum enim inter imaginem distat et veritatem, tantum distat inter gloriam vultus Moysi et gloriam Christi, cui similes erant omnes electi in gloria.

Habentes igitur talem spem, videndi et percipiendi gloriam, non talem qualis fuit in vultu Moysi, sed eam quam viderunt tres apostoli in monte revelante se Domino, multa fiducia utimur in prædicatione, securi de præmio.

Et non sicut Moyses ponebat velamen super faciem suam, ut non intenderent in eum, sic ponet Christus in Evangelio legis velamen, quod velamen legis evacuatur, id est, non ponit Christus velamen intelligentiæ litteralis in Evangelio et obscuritatem, ut non possint fideles gloriam spiritualis intelligentiæ penetrare sicut Moyses ponebat, ne in gloriam vultus ejus intenderent, quod velamen significat obscuritatem et obumbrationem legis, quod evacuatur quando a Christo revelatur et spiritualiter eadem lex intelligitur: vel non ita occultabit Christus gloriam suam electis, sicut Moyses occultabat faciem suam, ponendo velamen super faciem suam, quod velamen evacuatur: pro eo quod evacuatum est, quando Moyses mortuus est.

Sed obtusi sunt sensus eorum, id est, licet velamen, quod significat obscuritatem legis, evacuatum sit a Christo, et in Evangelio non sit velamen, tamen

penetrant Judæi gloriam spiritualis intelligentie in lege latet, qua obtusi et reverberati sunt illorum infidelitatis perfidia et ignorantia volunt in Christum credere; sed semper equi volunt. *Usque in hodiernum enim velamen*, id est ipsa obscuritas et ignorantia *Veteris Testamenti manet*, subaudiens incredulos, *non revelatum*, subaudiens infidelitas et peccata reverberant sensum, nec valent per se penetrare illam: quod Christo evacuatur, id est, per fidem Christum velamen ignorantie, non per eorum, nec revelabitur illis nisi credant. *Hec usque diurnum diem cum legitur a Judæis increpare*, id est, lex quæ per Moysen data est, *si positum super cor eorum*, id est, ignorantia intelligentie est in cordibus Iudeis valeant penetrare et spiritalem intelligentiam, quæ obscura illis et occulta erat, quousque Christum credendo denudetur eis a Christo. *Item conversus fuerit ad Deum*, subaudiens ut credat in Christum, *auferetur velamen* obscuritas de lege per Christum, et per sancti Spiritus, qui tempore baptismatis iniri habitator esse.

Ubi autem spiritus est. Ubi autem spiritus ibi libertas. Nemo qui fidem sanctæ Trinitatis, dubitat Spiritum sanctum Deum esse, a persona est Trinitatis, et tamen non sunt inhi, sed unus Dominus: ut scitur ab omnibus, Spiritu sancto dictante, legem etiam esse conscriptum, ideoque Spiritus Dominus est legis et Evangelii, nec est illi occultum in lege et Evangelio. Ipso quoque sancto cooperante, per fidem Dominicæ liberamur in anima ab omnibus peccatis, libertate dicit Dominus in Evangelio: *Si vos servaverit, vere liberi eritis* (Joan. viii). Per iam datur fidelibus facultas intelligendi scripturas. Spiritus ergo sanctus Dominus totius legis et Evangelii: ideoque nihil latet eis quæ ibi continentur, neque velamen impietatis et dubietatis opponitur ei, sed se revelat quæ ibi latent, sicut sequentia sunt. Ubi autem spiritus Domini est, ibi est animæ, et facultas intelligendi Vetus novum et Novum, id est, quemcumque re- Spiritus sanctus per fidem Domini nostri Iesu Christi, ille habet libertatem animæ et facultatem superare obscuritates legis, et gratiam Evangelii.

re omnes, subaudiens apostoli et Judæi crementesque qui libertatem animæ et facultatem legis consecuti sumus, *revelata facis* id est, manifesto intellectu mentis per fidem et intelligentiam Scripturarum, *gloriam Domini* ostendit tribus discipulis, et quam perunt omnes electi sumus nos *speculantes*, id est contemplantes in speculo mentis per fidem et

spem cernentes. Inter speculam et speculum hoc interest, quia specula est turris in civitatibus, et locus unde speculatur a longe ex qua parte superveniant hostes: speculum vero est, ubi contemplari solent homines imagines vultusque suos et aliorum, de quo hic dicitur: Speculum ergo nostrum, mens nostra est: quia sicut in speculo contemplatur imago et umbra, ita nos in præsentia mente videmus et contemplamur illam gloriam, quam percepturi sumus in re.

In eandem imaginem transformamur a claritate in claritatem. In Græco habetur, ut beatus Augustinus dicit, a forma in formam transducimur: Homo, sicut in Genesi habetur (Gen. i), ad imaginem Dei factus est, sanctus, justus, immortalis, et incorruptibilis: quam imaginem et formam peccando amisit, et cecidit in formam mortalitatis, corruptionis, et injustitiæ. Ab ista ergo imagine justitiæ et forma transformamur et transducimur jam in spe et fide in eandem ipsam imaginem et formam quam perdidimus, a forma videlicet creationis ad formam justificationis: a forma mortalitatis et corruptionis, ad formam immortalitatis: a forma filiationis, qua filii Dei modo sumus in spe, ad formam contemplationis et visionis: a forma obscura ad formam lucidam, de qua Joannes ait (I Joan. iii): *Filii Dei sumus in spe, et nondum apparuit quid erimus in re*. Ab ista obscura forma transducemur ad lucidam, quando *similes Deo erimus: quoniam videbimus eum sicuti est*. A claritate quoque spei transformamur ad claritatem speciei et a claritate fidei ad claritatem rei, ut quod modo tenemus in spe, et credimus nos adepturos, quandoque possideamus in re. Et bene cum dixisset, transformamur a claritate spei in claritatem speciei et rei, *tamquam a Domini. Spiritu*, ut ostenderet talem gloriam dari, quæ sublimitati congruat dantis. Moysi enim gloria et claritas, nec tanta fuit quanta Christi in monte, nec perennis. Tantum enim Deus concessit fidelibus suis, ut Spiritum sanctum det eis pignus illius gloriæ quam promisit. Sicut enim qui pignus vel arrham accipit, securus est de pretio quod remanet ex promisso, ita fideles qui tempore baptismatis Spiritum sanctum pro pignore et arrha accipiunt, securi sunt de promissionibus patriæ cœlestis, quia ab illo transformantur in spe ad illam gloriam.

CAPUT IV.

Ideo habentes hanc administrationem, subaudiens spei, id est, habentes fiduciam et spem transformandi, quæ spes et fiducia a Spiritu sancto nobis ministratur *juxta quod misericordiam consecuti sumus*, non secundum meritum nostrum *non deficimus*, inter adversa hujus sæculi, sed multa fiducia utimur, in prædicatione, fortiter tolerantes omnia incommoda, securi de præmio et gloria: *sed abdicamus occulta dedecoris*, id est, respuimus et abjicimus omnia turpia a corde, ore, et opere nostro, quæ maxime in occulto solent fieri, *non ambulantes in astutia*, id est in calliditate hujus sæculi. Astutia dicitur ab *hæta*,

id est acumine, eo quod nimium sicut acuta ad decipiendos homines. *Neque adulterantes verbum Dei, sicut pseudoapostoli multi modis, sed in manifestatione veritatis*, subaudis prædicamus verbum Dei, non fucato sermone, neque philosophico, sed simplici, ut simplices quique possint illud intelligere; *commendantes nosmetipsos ad omnem conscientiam hominum*, id est laudabiles nos facientes ad omnes homines sancte vivendo, bene prædicando; *coram Deo*, id est, in præsentia Dei, cui placet quod agimus: vel coram Deo, quia sicut ab illo nobis datur, ita prædicamus in præsentia illius quem cognoscimus nobis adesse præsentem: poterat aliquis dicere, quomodo prædicatis in manifestatione, cum omnes non intelligant quæ dicitis neque credant? Ad hæc subjunxit Apostolus:

Quod si opertum est Evangelium nostrum, id est, si clausum est et obscurum ut non intelligatur, *in his qui pereunt, est opertum*; quasi dicat: His qui pereunt in infidelitate, illis est opertum, quia non inspiratur eis a Spiritu sancto, neque volunt credere: volentibus autem credere, manifestum est. Audiebant siquidem omnes prædicationem apostolorum, sed illis qui volebant credere, manifestabatur: illis vero qui in infidelitate permanebant, occultabatur.

In quibus Deus hujus sæculi excæcavit mentes infidelium. Quidam hæreticorum, et Marcion, alique pseudoapostoli hunc versum male distinguentes, Deum hujus sæculi dicebant esse appellatum in hoc loco diabolum, de quo dicitur: *Omnes dii gentium dæmonia* (Psal. xcv); licet enim dii appellantur, non sunt dii. Ita ergo est distinguendus, ut primum dicatur. In quibus, id est in illis qui pereunt, Deus verus: et deinde infra, excæcavit mentes infidelium hujus sæculi, cum non illuminavit, sicut induravit cor Pharaonis cum non emollivit, *ut non fulgeat illuminatio Evangelii in illis*, id est fides et doctrina Evangelii et gloria Christi. Quod Evangelium gloria Christi est, quia ibi narrantur nativitas ejus divina et humana, virtus miraculorum, passio, resurrectio, ascensio ad cælos, adventus ad judicium, *qui, Christus, imago est Dei Patris*, id est similis ei in omnibus secundum divinitatem.

Non enim nosmetipsos dicamus, sed Jesum Christum Dominum nostrum, id est, non quærimus nostram laudem, non lucra temporalia, sed gloriam et honorem Christi prædicamus et quærimus, et ut ab illo remuneremur. Ille enim seipsum prædicat, qui a culto sermone loquitur, et veritatem Evangelii quærit fucare, ut prædicetur ipsa sapiens esse et laudetur, et qui potius pro lucris temporalibus prædicationi insistit, quam pro vita æterna.

Quoniam Deus qui dixit, subaudis in principio creaturarum, *de tenebris lucem splendescere*, dicens cum adhuc tenebræ essent super faciem abyssi, *Fiat lux, et facta est lux* (Gen. 1), *ipse illuxit in cordibus nostris*, lumen fidei et doctrinæ, qui tenebræ antea ramus, *ad illuminationem scientiæ claritatis Dei in*

A nobis in facie Christi Jesu. Ordo est: Deus qui dixit: Fiat lux, cum adhuc tenebræ essent, et facta est lux, illuxit cordibus nostris lumen fidei et doctrinæ in facie Christi, id est in præsentia Dei, et per præsentiam Christi ad illuminationem et demonstrationem scientiæ divinitatis suæ. Per præsentiam ergo Christi manifestata est cognitio Dei Patris atque totius Trinitatis, sicut ipse Christus dixit: *Pater, manifestavi nomen tuum hominibus quos dedisti mihi* (Joan. xvi), non illud quo Deus diceris, sed quo Pater vocaris.

Habemus autem thesaurum istum in vasis fictilibus, thesaurum hic dicitur *theca* et repositio auri. Thesaurum autem appellat Apostolus isto in loco sacramentum cognitionis sanctæ Trinitatis, et mysterium incarnationis Filii Dei: quia, sicut thesaurus in occulto et secreto ponitur loco, ita istud mysterium in cordibus illorum erat reconditum. Vasa fictilia vocat corpora fragilia, quæ ex limo terræ facta sunt, et variis passionibus et infirmitatibus subjacent, fami, siti, nuditati, cæterisque talibus; *ut sublimitas sit virtutis Dei in nobis, et non ex nobis*, id est, ut altitudo virtutis Dei annuntietur per nos et appareat, quia non est ex nobis, neque illa sapientia, neque virtus miraculorum, sed ex Deo, quæ per nos tamen ministratur, ac si diceret aliis verbis: Thesaurum gratiæ spiritalis quod prædicamus, et quod signa miraculorum facimus in corpore fragili bajulamur, et quod etiam frequenter dum alios sanamus ipsi infirmamur, subjacentes fami, siti, ut quod facimus, non nostra virtute, vel nostris meritis, sed sublimitas potentiæ Dei esse intelligantur.

In omnibus modis et locis tribulationem diversam patimur, sed non angustiamur: id est, licet tribulationes et angustias sustineamus, tamen non ita constringimur sive angustiamur, ut cedamus loco a prædicatione, et cessemus a nostro proposito. *Aporiamur*, id est conjiciamur, et impropria sustinemus, vel quod melius est, quasi pauperes abjicimur; *sed non destituimur*, id est, non derelinquimur a Deo, sed positus in paupertate et inopia, adest nobis pastor Deus. *Apros* Græco vocabulo Latine dicitur pauper, inde aporiare, proprie quasi pauperem abjicere.

Semper mortificationem Jesu in corpore nostro circumferentes, sive portantes. id est, semper sumus mortificantes membra nostra cum vitiis et concupiscentiis, *ut et vita Jesu*, qua ipse modo vivit immortalis *in corporibus nostris manifestetur* post generalem resurrectionem, aliter Christus sicut pascitur et vescitur in suis, sicut dicet electis: *Quandiu his minimis meis fecistis, mihi fecistis* (Matth. xxv), *ita occiditur et mortificatur atque flagellatur et persequitur in suis*. Nonne in Stephano persequabatur et lapidabatur, quando dicit: *Saule, Saule, quid me persequeris?* (Act. ix). Sic dixit etiam Petro: *Veni Romam iterum crucifigi in te*. Semper, inquit, mortificationem Jesu in corpore nostro sumus circumferentes sive portantes, id est semper mortifi-

in nobis et occiditur, ut sicut ipse in nobis
videtur, et nos pro ipso, ita etiam ipse vivat
et nos vivamus in illo. Et sicut ipse jam
vivit, sed semper vivit, ita et nos post re-
surrexerimus immortales et incorruptibi-

*r enim nos, qui vivimus in presenti sæculo
que operibus, in mortem tradimur propter
fidem Christi quam prædicamus ut et vita
ipse jam vivit, manifestetur in carne no-
tali, ut vita qua Christus resurrexit a mor-
tua modo vivit, huic nostræ mortalitati
immortalitas et incorruptio, ut post re-
surrexerimus promissam non timeamus mori.*

*ors in nobis operatur, subaudis quod suum
semper mortificat nos per multas tribula-
angustias, vita autem, id est, fides qua ju-
vatur, in vobis operatur quod suum est, et tra-
tam æternam, et est sensus : Propter vitam
quam nos vobis prædicamus, et fidem quam
sistramus, morimur et interficimur, quoti-
diana mortis sustinendo.*

*us autem nos apostoli cæterique credentes,
spiritum Dei, subaudis quem habuerunt
Testamenti : quia quod illi prædixe-
Christo implendum, nos credimus jam adim-
imiliter de salute gentium, scientes quoniam
ter qui suscitavit Jesum, et nos cum Jesu
t, in die judicii, et est per virtutem Jesu,
vet vobiscum, in gloria æterna.*

*enim, subaudis adversa hujus sæculi, pro-
sustinemus, o gentiles, quia vobis fidem et
ernam prædicamus : ut gratia abundans per
gratiarum actione, abundet in gloriam Dei.
abundantem appellat magnam sapientiam
quæ gratis illis data est. Ordo est iste :
versa hujus sæculi propter vos sustinemus,
a sapientia divina quæ nobis gratis data est,
per multos credentes in gloriam : et laudem
gratiarum actione, videlicet ut plurimi cre-
er nostram doctrinam, gratias et laudes re-
eo. Quidam codices habent, ut sapientia di-
ndet per multas gratiarum actiones in lau-
di, quod non discrepat a sensu.*

*r quod, subaudis ut sapientia divina abun-
multos credentes in laudem Dei, non defici-
er pericula mortis a fide. Sed licet is qui fo-
oster homo corrumpatur, tamen is qui intus
natur de die in diem. Homo exterior appel-
rpus, interior vero anima. Licet autem ex
substantiis et naturis constet homo, tamen
t duo homines, anima et corpus, sed unus
lomo qui foris est, corpus videlicet, quanto
corrumpitur tormentis et tribulationibus,
ius renovatur interior, id est purgatio ex-
ima.*

*m quod in presenti est momentaneum et leve
ionis nostræ, supra modum in sublimitate*

*æternum gloriæ pondus operatur in nobis. Momentum,
brevissimum est spatium temporis dictum a celer-
rimo siderum motu. Sensus et ordo verborum iste
est : Omne tormentum tribulationis nostræ quæ in
præsenti est, momentaneum, sive brevissimum et
leve ad tolerandum, operatur in nobis æternum
pondus gloriæ, id est magnitudinem gratiæ in subli-
mitate patriæ cælestis, supra modum et supra om-
nem mensuram : quia non potest comprehendiquan-
titas illius gloriæ, neque mensurari tempore : quia
sine fine et sine termino erit æternaliter permanens,
non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ
non videntur, id est, non considerantibus nobis et
attendentibus honores, divitias, et lucra temporalia
quæ videntur et nobis promittuntur ab amatoribus
hujus sæculi, sed gaudia patriæ cælestis, quæ non
videntur oculis corporeis, illa consideramus. Pote-
rat aliquis dicere : Quare non consideratis ista tem-
poralia? Ad hæc Apostolus subdit : Quæ enim viden-
tur temporalia sunt, et transitoria : quæ autem non vi-
dentur, nisi per fidem, æterna sunt, ideoque illa
postponimus, et ita amplectimur quæ mansura sint.*

CAPUT V.

*Scimus enim quoniam si terrestris domus nostra hu-
jus habitationis dissolvatur, id est, si corpus nostrum
terrenum, mortale et corruptibile in quo anima no-
stra habitat, dissolvatur per ægritudinem, per tri-
bulationes maximas, et per mortem redigatur in
pulverem; quod ædificationem habeamus ex Deo : sive
a Deo, domum non manufactam, sed æternam in
cælis. Quod dicit ædificationem, hoc appellat domum
non manufactam, corpus videlicet mortale, quod
non fiet manu, id est complexione maris et feminae,
sicuti istud, sed in virtute omnipotentis Dei repara-
bitur, ut sit immortale et æternum, et sit in cælo
semper ; et est ordo atque sensus : Si mortale hoc
corpus, ubi modo habitat anima, dissolutum fuerit
per mortem, scimus et certi sumus quod a Deo ha-
beamus in cælis æternam ædificationem, et domum
non manufactam : corpus videlicet immortale, vir-
tute Dei reparatum.*

*Nam et in hoc, subaudis corpore mortali, positi,
ingemiscimus, id est, cum gemitu postulamus absolvi
ab hoc corpore mortali, cupientes superindui habita-
tionem nostram quæ de cælo est, id est, immortale
corpus cupientes recipere. Quod ideo decælo dicitur
esse, quia cæleste erit et in cælis habitabit, super-
indui autem, id est super animam, sicut modo isto
mortali est anima vestita.*

*Si tamen vestiti, subaudis a Christo, et non nudi
inveniamur, ab illo, et est sensus : Tunc recipiemus
corpus immortale ad gloriam, et tunc erit cæleste si
in die mortis nostræ vel in die judicii fuerimus ve-
stiti Christo, ut ipse sit nobiscum, et non fuerimus
inventi nudi ab illo, et ab ejus protectione alieni.
Omnes enim electi Christo sunt vestiti, quia ipse est
eorum protectio, sicut Apostolus dicit : Quotquot in
Christo baptizati estis, Christum induistis (Gal. III),
id est, Christum habetis protectorem.*

Nam et qui sumus in tabernaculo isto, id est in corpore mortali, quasi viatores in papilionibus, ingemiscimus, id est, dolemus gravati: fame, siti, nuditate, aliisque periculis eo quod nolumus exspoliari ab hoc corpore mortali, sed volumus supervestiri immortalitate, non interveniente morte, ut debitor beatur quod mortale est, a vita, id est ut illud quod mortale in nobis et corruptibile, deglutatur ab immortalitate et vita mansura sicut consumitur parvissima gutta aquæ; avari ignis projecta in maximum incendium, ac si diceret: Ideo ingemiscimus in hoc corpore mortali, quod gravatur variis angustiis, quia si posset fieri, nollemus mori, sed vellemus ut ipsa mors in nobis deficeret, et reciperemus in præsentis sæculo immortalitatem ut nunquam moreremur; sed nullo modo fiet illud in præsentis sæculo.

Qui autem efficit nos in hoc ipsum, qui perficiet immortales in alia vita: Deus, est omnipotens, qui dedit nobis, in se credentibus, pignus Spiritus sancti, id est vadium dedit nobis tempore baptismatis, gratiam Spiritus sancti, ut securi simus de promissa gloria hæreditatis. Si enim tantum est pignus, quanta erit hæreditas et completio promissionis?

Audentes igitur semper, id est audaciam habemus, et ausi sumus dicere habere nos pignus Spiritus sancti et sumus scientes quoniam dum sumus in hoc corpore mortali, peregrinamur a Domino, id est, longe sumus a Domino: Cum idem Apostolus dicat alibi, confirmans sententiam cujusdam gentilis, quoniam in ipso, id est in Deo vivimus, moveamur et sumus (Act. xvii); et cum Deus ubique sit, et etiam omnis locus in ipso sit, unde et ubique præsens est, quare dicit modo nos longe esse a Domino? Nimirum ideo talia dicit, quia proprius locus omnipotentis Dei cælum dicitur, ibique semper videtur ab angelis sanctis et hominibus justis: et quia hic positi ubi non videtur ipse neque gloria æternæ beatitudinis, longe ab illo diciamur esse, et peregrinari ab illa gloria.

Per fidem enim ambulamus, et non per speciem, id est, per fidem et spem tendimus ad patriam celestem, et non per speciem neque per rem, quia nondum videmus quod erimus.

Autem autem, subaudis dicere, et bonam voluntatem habemus magis peregrinari a corpore, et præsentem esse ad Deum. In anima, subaudis, quam præsentem esse in corpore: et absentes esse in anima a Deo; id est magis desideramus jam esse in præsentia Dei, alieni a corpore isto mortali, quam esse in hoc corpore mortali, ubi manentes longe sumus a Dei contemplatione.

Et ideo quia hanc voluntatem habemus, contendimus et laboramus placere illi, sive absentes simus, manentes in corpore mortali, sive præsentem in anima: quia qui hic positus placet Deo, illic non displicet ei.

Omnes enim nos manifestari et præsentari oportet ante tribunal Christi. Tribunal sedes excelsa est iudicum et præsidum, qui dantes judicia populis. In excelso loco resident, ut possint videre reos et in-

nocentes, et ut ipsi etiam videri possint ab omnibus. Pro magnitudine ergo potestatis et iudicii, magnitudo tribunalis et iudicii æstimanda est: quia illa potestas æterna ita apparebit excelsa super cælum et terram, ut ab omnibus possit videri, bonis scilicet ac reprobis, ut videant in quem pupugerunt; ut referat, id est reportet sive recipiat unusquisque propria corporis, subaudis merita, prout gessit, sive bonum sive malum. Cum multa et maxima peccata gerantur solo animo, sicut odium, invidia, superbia, et illud quod dixit insipiens in corde suo: Non est Deus (Psal. xlii), quare dicit de his solummodo hominem iudicandum quæ corpore operatus est, videlicet de homicidio, adulterio, et cæteris talibus?

Quod ergo dicit ut recipiat propria merita corporis, sic est intelligendum, ut recipiat propria merita quæ gessit eo tempore quo in corpore fuit, ut per corpus, intelligatur corporis tempus. Ex hoc quoque loco proposuit beato Augustino quæstionem Paulinus Nolanus episcopus, quod prodesse homini mortis orationes et eleemosynæ, quæ post mortem illius a parentibus et amicis pro remedio animi implentur, si homo tantummodo propria merita est recepturus, quæ eo tempore gessit quo in corpore fuit? Cui respondit beatus Augustinus nullo modo prodesse ea quæ post mortem fiunt a parentibus illi qui iam mortuus est, nisi in hac vita positus, bona intentione et voluntate atque inchoatione hoc promeruerit, ut illa accepta sint Deo, quæ post ejus exitum celebrantur a parentibus. Huic etiam sententiæ concordant

Beatus Gregorius, dicit: Sciendum quia saltem de minimis nihil quisque purificationis post mortem obtinebit, nisi in hac vita positus hoc promeretur, ut illic veniam possit assequi. Tria autem sunt quæ prosunt post mortem, ut beatus Augustinus dicit in libro Enchiridion, jejunia videlicet, eleemosynæ, et orationes, quæ autem pro valde bonis aguntur, gratiarum actiones sunt pro non valde bonis: et pro non valde malis, qui in purificatione aliqua sunt positi, propitiationes sunt et purificationes pro valde malis et æternaliter damnatis, et si nulla sunt adiumenta mortuorum, qualescunque vivorum consolationes sunt. Quibus autem ista prosunt, aut ad hoc prosunt ut fiat illis plena remissio: aut ut tolerabilior fiat damnatio ipsa. Mitissima sane omnium poena erit qui propter peccatum quod originale traxerunt, nullum insuper addiderunt: et in cæteris qui addiderunt, unusquisque tanto ibi tolerabiliorem habebit damnationem, quanto hic minorem gessit iniquitatem.

Scientes ergo timorem Domini, non quo ipse timeatur, sed quo timendus est, et quo terreantur omnes in die iudicii, hominibus suademus declinare a malo, et facere bonum, ut possint evadere Dei vindictam. Deo autem manifesti sumus: spero autem in conscientiarum vestrarum testimonium nobis perhibent, quia recte credimus, sancte vivimus, et bene prædicamus. Deo autem manifesti sumus. Nunc revertitur ad eum unde et superius locutus est, scilicet quod falsi Apo-

judicabant, veros, et dicebant Paulum et Bar-
seductores, volentes eis praeferre non solum
n aliosque apostolos, sed etiam seipsos ac si
i beatus Paulus: Illis qui nobis detrahunt,
isti sumus quia nesciunt quales sumus.

Iterum nos commendamus vobis, id est, non
nos iterum vobis, quasi aliquid utilitatis
nude habeamus, sed occasionem damus vobis
ut pro nobis, ut habeatis ad eos qui in facie
stunt, et non in corde, id est, ut habeatis unde
i possitis ad falsos apostolos, habere nos bo-
veraces apostolos, id est praedicatores. In fa-
briabantur pseudoapostoli sive in praesentia
dm, et non in corde: quia, non habentes,
essent gloriari in corde, laudabant se esse
lios quod non erant. Electi enim in corde
tur, et non in facie: quia, cognoscentes se
Deo, gaudent in animo, et tamen non requi-
udari in praesentia: ne forte bonum quod ha-
et vanam gloriam amittant.

enim mente excedimus, id est, si contra men-
stram agimus, aliter praedicando, atque aliter
, vel si superbe nos laudamus; Deo, subaudis
endi sumus et reservandi, et non aliquo ve-
dicandi: sive sobrii sumus, id est, si habe-
iam doctrinam, vel si sobrii vivimus et tem-
praedicamus vobis, subaudis prosumus.

illas enim Christi urget nos, id est charitas
qua nos diligimus, compellit nos talia di-
ilicet ut nos laudemus vobis, volentes vos re-
ab amore pseudoapostolorum ad amorem
et nostrum: existimantes hoc, et certum
s, quoniam si unus, id est Christus, pro omni-
ritus est, ergo omnes mortui sunt, qui ejus
impraecesserunt et secuti sunt, et pro omnibus
s est Christus. Omne genus humanum pro-
creatum originale quod traxit ex Adam, et in
et in anima mortuum est, quia dictum est
n quacunque die comederis ex eo, morte mo-
ben. 11). Mortuus est illo die quando come-
anima et in corpore factus est mortalis, quia
lum mortuus est. Sicut ergo nullus homo
dae progeniem est, ita nullus extra peccatum
s et mortem, praeter unum Christum. Venit
ristus sine peccato nascentis, sine peccato
ans in mundo, innocenter mortuus est pro
s praedestinati ad vitam et ut Prosper di-
cannes Chrysostomus, alique doctores, li-
es non credant, et etiam omnes credentes
ventur, ille fecit quod solum erat, pro omni-
iens. Verbi gratia: Sicut medicus quilibet
ens potionem contra omnes infirmitates,
n bivitatem quamdam, et dicat omnibus:
que ex hac potione biberit, salvus erit a qua-
infirmitate tenetur: et qui bibit, sanatur:
res nolentes bibere non sanantur, ille tamen
s illis attulit potionem, et fecit quod ad se
rat. Ideo autem mortuus est Christus pro om-
is et qui vivunt in fide, jam non sibi vivant:

A sed et qui pro omnibus mortuus est, et resurrexit.
Ille vivit Christo, qui non querit suam utilitatem
solummodo, sed aliorum: et qui pro fratribus non
dubitavit mori: sicut Christus non quaesivit sua, sed
nostra: quia pro omnibus mortuus est, et est sens-
us: Qui Christus innocenter pro omnibus mortuus
est: ego alique apostoli non debemus cessare fra-
tribus impendere hoc quod ab illo accepimus: et
etiam si necessitas fuerit, animas pro salute illo-
rum ponere.

Itaque nos ex hoc neminem novimus secundum
carnem. Perfectos Corinthiorum alloquitur. Sed
nihil illi quando ista loquebatur, non erant in
carne? Erant utique, sed ita est intelligendum: Ex
hoc, id est ex quo vocati estis ad fidem, neminem
vestrum perfectorum novimus secundum spem car-
nalia et temporalium rerum vivere, sed in spe coe-
lestium praemiorum. Et si cognovimus Christum se-
cundum carnem, subaudis mortalem fuisse et cor-
ruptibilem: sed nunc jam non horimus, subaudis
illum mortalem et corruptibilem, sed immortalem
et incorruptibilem et est sensus: Ideo non estis
positi in spe rerum carnalium et temporalium, quia
in spe et fide jam estis immortales et incorruptibi-
les securi de praemio. Si qua ergo nova creatura est,
id est novus populus per fidem et per aquam rege-
nerationis, vetera transierunt, illis: id est, lex Ve-
teris Testamenti in sacrificiis, circumcisione, sab-
bati otio, caeterisque talibus. Ecce facta sunt omnia
nova, in Evangelio, circumcisio, videlicet spiritalis,
quae fit in baptismo, ubi est vera exspoliatio pec-
catorum. Similiter de caeteris intelligendum: vel,
vetera transierunt infidelitas, peccatum, et caetera
quae ad veterem hominem Adam pertinent: et facta
sunt nova, fides videlicet, justitia, obedientia, chari-
tas, caeteraque virtutes ad novum hominem, id est
Christum pertinentes. Aliter: si qua nova creatura
est, id est novus populus, vetera transierunt illis
jam in spe, mortalitas videlicet et corruptio, et fa-
cta sunt nova similiter in spe immortalitas et incor-
ruptio; vel, usus est praeterito pro futuro, pro eo
quod est, vetera transibunt, et fient omnia nova,
juxta quod Joannes dicit: Erunt omnia nova.

Omnia autem, subaudis genera innovationis, ex
Deo Patre nobis procedunt qui reconciliavit nos sibi
per Christum, id est per passionem Christi, et dedit
nobis apostolis ministerium reconciliationis. Illi re-
conciliantur, qui antea inimici erant. Et nos inimici
eramus Deo Patri, non per naturam quam ipse fecit
sanctam et bonam, sed per vitium quod nos addidi-
mus. Ablato ergo peccato quod nos addidimus, per
sanguinem Christi reformata est natura ut fuerat
creata et reconciliati sumus Deo Patri. Christus
ergo procurans nobis reconciliationem per suam
passionem, rediit ad Deum Patrem unde venerat.
Sed ne imperfectum sive infectum remaneret quod
nobis procuraverat, ministerium reconciliationis de-
dit suis apostolis, ut ipsi nobis annuntiarent re-
demptos esse sanguine Christi et sua predicatione

reconciliarent nos. Sicut enim ipse dixit : *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos* (Joan. vi) : *ite, docete omnes gentes* (Matth. xxviii).

Quoniam Deus Pater erat in Christo mundum reconcilians sibi per illum. Deus Pater in Filio erat, et Filius in Patre, sicut idem Filius ait : *Ego et Pater unum sumus* (Joan. x). Et, *Ego in Patre, et Pater in me est* (Joan. xiv). Aliter ergo erat in Christo, atque aliter fuit in prophetis et apostolis per quos loquebatur. In illis erat per gratiam, in Christo erat per unitatem substantiæ, quia unum sunt : mundum reconciliavit sibi per Christum, id est, omnes prædestinatos ad vitam æternam, *non reputans illis, id est credentibus, peccata ipsorum*, postquam ad fidem venerunt : quia quales antea fuerant non attendit, sed quales futuri erant ; *et posuit in nobis verbum reconciliationis*, id est doctrinam Evangelii.

Pro Christo ergo legatione fungimur, id est, vice Christi missatico fungimur, *tanquam Deo exhortante per nos*, subaudis homines ad credendum. *Obsecramus pro Christo*, id est, vice Christi reconciliamini Deo Patri per fidem et justitiam, auferentes a vobis omne peccatum quod a Deo vos separat.

Eum, id est Christum, qui non noverat peccatum. Deus Pater, *pro nobis peccatum fecit*, id est hostiam pro peccato. Sic enim appellatur hostia pro peccato, maxime in Septuaginta interpretibus, qui soliti sunt dicere : *Ponet enim manum suam super caput peccati* (Levit. i), id est, super caput hostiæ pro peccato. Sed quæstio oritur in hoc loco. Quomodo judicet Deus et vindicet in homine peccatum, si ipse peccatum non novit? Quæ ita solvitur, quia novit per sapientiam peccatum esse malum, sed non novit experientiam, ut aliquando peccaret ; verbi gratia, sic dicimus : Joannes evangelista quando scripsit suum Evangelium, novit mentiri, id est, novit mendacium per sapientiam, sed non novit per voluntatem ut vellet mentiri, neque per experientiam quando illud scripsit. Ideo fecit Deus Pater hostiam pro peccato Christum : *ut nos efficeremur justitia Dei in ipso*, id est, ut efficeremur justiper misericordiam Dei Patris in ipso, id est per Christum, vel in ipso, id est, in corpore Christi conjuncti, adjuvantes autem vos nostra prædicatione et exemplo.

CAPUT VI.

Hortamur vos ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. Exhortatio species est doctrinæ, dum quilibet verbo aut exemplo consolationem præstat alicui : verbi gratia ; videt aliquis nostrum fratrem suum in mœrore et tristitia positum propter amissionem filiorum et uxoris, aut propter damnum temporalium rerum, dum ei reducit ad memoriam et in exemplum, quanta et qualia sustinuit beatus Job patienter, et quomodo postmodum meruit propter patientiam suam omnia recipere in duplum : ista talis consolatio et admonitio, exhortatio est dicenda. Videt etiam aliquem contristari et dolere propter amissum

lumen oculorum, dum ei reducit ad memoriam beatum Tobiam, et consolationem ei ex hoc aliquam præstat, exhortatio est. Dum videt etiam alium dolore nimio constringi propter peccata sua, et pene in desperationem lapsum, si verbo aut exemplo consolationem præbet, ne desperet de venia aut salute dans ei exemplum Mariam meretricem, cui Dominus omnia peccata dimisit (Luc. vii). et latronem in cruce, qui ad unam vocem meruit audire : *Hodie mecum eris in paradiso* (Luc. xiii), exhortatio bona et consolatio est. Dicamus et aliter : Sicut posito aliquo in certamine singulari cum suo inimico, dum ei dicit aliquis ex circumstantibus, Pugna fortiter, noli dubitare, noli deficere, victoriam obtinebis, exhortationem ei præbet et audaciam : sic qui positum in certamine bonæ operationis contra diabolum et vitia carnis, admonet ne deficiat neque cesset a cæpto opere, exhortationem bonam præbet. Unde dicit Apostolus modo alloquens Corinthios, et in illis omnes fideles : Hortamur vos nostra prædicatione nostroque exemplo, omnibusque modis, ne in vacuum sive inane et inutiliter gratiam Dei recipiatis, omnia bona quæ generi humano dantur gratia Dei dicitur, quia gratis ei conceduntur. Gratia quippe Dei est, habere fidem, spem, charitatem, sapientiam divinam vel humanam, et bona temporalia. Istam ergo Dei gratiam in vacuum recipit, qui veniens ad fidem et remissionem peccatorum in baptismo percipiens, Dei præceptis inobediens existit, non adhibendo studium, ut possit Dei præcepta ipso adjuvante implere, quoniam fides sine operibus mortua est et inanis (Jac. ii). In vacuum quoque bona temporalia gratis a Deo data percipit, qui illa hilari mente pauperibus pro Dei amore erogare non studet. Utergo non longius proletemus sermonem, dicamus unum ex multis, quomodo gratia Dei in vacuum recipitur, Dominus dicit in Evangelio discipulis : *Ite, docete omnes gentes fidem sanctæ Trinitatis, baptizantes eos, et docentes servare omnia quæcunque mandavi vobis* (Matth. xxviii). Quicumque ad fidem venit, et non servat ea quæ in lege et Evangelio continentur, in vacuum gratiam Dei recipit.

Ait enim : *Tempore accepto exaudivi te : et in dies salutis adjuvi te*. Hoc Isaias propheta protulit ex persona Dei Patris loquentis ad Filium : *Tempus acceptum Deo Patri, et dies salutis humani generis, tempus fuit passionis Christi in quo Deus Pater decrevit, disposuit, prædestinavit per passionem Filii sui salvare ac redimere genus humanum ; isto tempore accepto Deus Pater exaudivit Filium suum, quia quidquid oravit Filius pro salute generis humani totum impetravit*. Legimus enim in Evangelio Joannis quod appropinquans passioni, oravit dicens : *Pater, quos dedisti mihi, volo ut ubi ego sum et illi sint mecum, ut videant claritatem meam* (Joan. xvii). Siquis vero de apostolis hoc tantummodo dictum asserit, attendat quod ipse alias dicit : *Non pro his rogo tantum, sed et pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me* (Ibid.). Exaudivit quoque illum de

ione, quando oravit dicens : *Pater, clarifica A* *um*, sepeliat mortuum, et in his omnibus non quæ-
um. Et venit vox de cælo, clamans : *Et cla-*
subaudis tempore baptismatis et in monte
discipulis : et clarificabo tertia die a mortuis
do. Et non solum pro aliis exauditus est, sed
 ro suis persecutoribus pro quibus oravit pen-
cruce : Pater, dimitte illis, quia nesciunt quod
Luc. xxiii). Multa enim millia post ejus as-
 em ex his prædicationem apostolorum cre-
 t. Audivit quoque illum in die salutis generis
 , quia tertia die devicto mortis imperio, eum
 is revocavit. Sicut retulimus ista ad caput
 i electorum, id est ad Christum, referamus
 id membra ipsius. Tempus acceptum quo
 i possumus, et dies in qua salutem nobis
 n procurare valemus, ab exordio Dominicæ
 tionis est, sed maxime ab ejus resurrectione
 d diem judicii quo tempore per bona opera
 ns acceptabiles esse Deo Patri, et placere illi,
 audiri ab illo. De quo tempore etiam Apo-
 ubdit : *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce*
es salutis. Tempus acceptabile ad pœniten-
 endam vita præsens est usque ad diem judicii,
 pellatur et dies salutis, in qua nobis salutem
 n possumus promereri, quoniam apta est ad
 lum. De qua die dicit Dominus : *Ambulate*
icem habetis (Joan. xii). Huic diei succedit
 æbræ scilicet æternæ damnationis, in qua
 otest operari sicut Dominus dicit : *Venit nox*
nemo poterit operari (Joan. ix). Et idem Apo-
 Dum tempus habemus, operemur quod bonum C
 . vi). Modo enim non possumus ad indulgen-
 officere peccatores, modo valemus obtinere
 : quia secundum quod propheta dicit : In
 nemo confitebitur Deo ad veniam (Psal.
 t enim pœnitentia, sed sera et tarda.
 ni dantes ullam offensionem. Offensio proprie
 idalum, ruina, vel impeditio pedis : sed in
 o pro occasione maxime ponitur : Simus, in-
 smini dantes ullam offensionem, id est occa-
 peccandi aut in verbo, aut in pravæ opera-
 xemplo, vel neminem scandalizemus in ali-
 mone vel facto ; *ut non vituperetur ministe-*
rostrum. Ex persona sua loquitur Apostolus
 nque prædicatorum, jungens se cum Corin-
 finisterium prædicatorum vituperatur atque D
 mitur : si quod prædicant verbis agendum, de-
 t operibus, aliud videlicet prædicantes in pu-
 t aliud agentes in occulto : bona docentes in
 alo, turpia in conclavi operantes.
 n omnibus, subaudis nostris actibus et verbis,
 imus et præparemus nos sicut Dei ministros.
 nister est, qui Deo militat et Deo servit verbo
 ne et fructu bonæ operationis. Quicumque
 dei minister vult esse, Deo debet in omnibus
 rare, ut in omnibus quæ agit cognoscatur veri
 se cultor, verbi gratia, ut doceat inscium, pa-
 surientem, potet sitientem, vestiatur nudum,
 iat argentem, colligat vagantem, visitet infir-

rat laudem humanam, sed Dei gratiam : non ho-
 minibus placere, sed Dei præceptis obedire. Hæc
 quicumque fecerit, Deo ministrabit, et merebitur ab
 illo audire cum electis : *Quandiu fecistis uni ex his*
minimis meis, mihi fecistis (Malth. xxv). *In multa*
patientia. Patientia est, non deficere inter adversa
 hujus sæculi : quam habuerunt sancti martyres. Non
 in parva, inquit, neque in modica patientia, sed in
 multa exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros.
 Patientia quoque est patienter ferre delinquentes,
 sicut beatus Apostolus sustinebat Corinthios : qui,
 postquam ad fidem venerant, ad vitia pristina sunt
 reversi, quos aliquando blande, aliquando improbe
 corripuit, quousque revocavit eos ad fidem. *In tri-*
bulationibus, subaudis simus in multa patientia, et
 exhibeamus nos sicut Dei ministros. *In tribulatio-*
nibus dicit, id est in fame, siti, nuditate, aliisque
 afflictionibus. *In necessitatibus*. Necessitas dicitur
 eo quod in nece sit posita, id est in periculo mor-
 tis, ubi præcipit Apostolus patientiam servare in
 angustiis. Omnis indigentia et inopia, angustia vo-
 catur.

In plagis, in carceribus. Sæpe plagis virgarum et
 gladium cæsus est Apostolus, sæpe etiam in car-
 ceribus retrusus est pro Christi nomine, ubi non
 cessavit donum Dei prædicare, contempta sua sa-
 lute. Admonet autem cum multa patientia, si neces-
 sitas fuerit talia pati pro amore Christi et salute
 fratrum nostrorum, qualia ipse sustinuit usque ad
 decollationem. *In seditionibus* simus in multa pa-
 tientia. Seditiones proprie ad cives pertinent, et sunt
 tumultus et conturbationes sive contentiones. *In*
laboribus. Paulus apostolus non solum laborabat in
 prædicatione, sed etiam in labore manuum desuda-
 bat : unde sibi victum et vestitum acquirebat in la-
 bore scilicet scenofactoriæ artis, ne gravis esset suis
 auditoribus, si ab eis aliquid acciperet, certus hoc
 sibi proficere apud Deum. *In vigiliis* simus dediti.
 Ipse non solum die non cessabat a labore nec re-
 quiescebat, sed etiam tantum erat sollicitus circa
 officium sibi deligatum, ut nec nocte cessaret aut a
 prædicatione, aut ab alio opere ; unde legimus in
 Actibus apostolorum, quia *usque ad mediam noc-*
tem suum sermonem protraxit (Act. xx), quando Eu-
 tychus, qui interpretatur amens, de tertio cœnaculo
 cecidit, eo quod negligens esset in studio audiendi
 verbum Dei. *In jejuniis* simus patientes. Aliquando
 voluntarie, aliquando invitatus jejunabat, et ne ventris
 causa inclinaretur, Deo gratias agebat. Sicut enim
 medicina archiatri, id est summi medici, necessa-
 ria est vulneribus : ita animæ nostræ necessaria
 sunt jejunia.

In castitate mentis et corporis. Castitas corporis
 est, immaculate et impollute custodiri ab omni libi-
 dinis delectatione. Castitas mentis, integritas est
 fidei quia illa vera est castitas quæ nec mente pol-
 luitur. Vel etiam *in castitate* dicit, id est in sinceri-
 tate et integritate verbi Dei simus dediti, ut non

adulteremus verbum Dei, non quærentes gloriam propriam, sed Dei : non pro lucris temporalibus prædicationi insistentes, sed pro remuneratione æterna : non prædicantes alia in publico, et alia agentes clanculum, et sacram Scripturam non interpretantes perverse. *In scientia* Veteris Testamenti et Novi simul occupati, non in simulatione, neque in humana sapientia, quæ inflat hominem sine charitate. *In longanimitate*. Longanimitas est longa animi perseverantia, et patientia in adversis hujus sæculi. *In suavitate*, ut nulli non solum factis, sed etiam nec verbis nostris amaritudinem genereinus. *In Spiritu sancto*, id est, tales nos exhibeamus, ut templum simus sancti Spiritus. *In charitate non ficta*. Charitas ficta est, quando quis videns fratrem suum in necessitate positum derelinquit eum, quem antea profitebatur se toto nisu mentis diligere. Ficta quoque charitas est, quando quis videns fratrem suum peccare, non corripit eum causa adulationis. Firma vero charitas est, si diligimus proximum ut nosmetipsos et cui tempore prosperitatis adhærere videbamur, tempore persecutionis illum non derelinquimus. De charitate dicit apostolus Joannes : Charissimi, non diligamus solummodo verbo et lingua, sed opere et veritate.

In verbo veritatis. Simus occupati, id est in doctrina Evangelii, vel certe in verbo veritatis, ut veritatem loquamur cum proximis nostris. *In virtute Dei* ponamus spem nostram, non in nostra audacia aut alicujus hominis potentia, quia *maledictus homo qui confidit in homine* (Jer. xvii). Vel, *in virtute Dei* dicit, id est, ut non nostris meritis deputemus, si quid boni agimus, sed virtute Dei : quo adjuvante omnia bona implere valeamus. *Per arma justitiæ a dextris et a sinistris*, id est, per arma virtutum incedamus in prosperis et in adversis. Arma ergo, id est custodiam virtutum a dextris habet, cujus animum prospera hujus sæculi non elevat in superbiam, neque emolliunt. A sinistris quoque arma habet, quem adversa non dejiciunt, neque frangunt. Paulus igitur a dextris et a sinistris arma portabat, atque securus in medio incedebat eum talia diceret, quia et in prosperis erat humilis, et in adversis fortissimus. Semper ergo adesse debet mentibus nostris in adversitate fiducia, et spes certa, et in prosperitate timor, ne aut adversa in desperationem nos pertrahant (sicut Cain et Judam proditorem), aut prospera animum in tumorem superbiæ extollant, et in sui fiducia decipiant, sicut et Nabuchodonosor, quando dixit : *Nonne hæc est illa Babylon quam ædificavi ?* (Dan. iv.)

Per gloriam et ignobilitatem. Sicut nobilis dicitur nominabilis, ita ignobilis sine dignitatis nomine. Sancti apostoli apud fideles gloriosi habebantur, et laudabantur ab illis veraces esse, sancti et justii : apud infideles vero ignobiles et sine aliqua laude. Unde dicit Apostolus : Per gloriam fidelium, et ignobilitatem infidelium : vel, inter illos a quibus gloriosi dicimur, et inter illos a quibus ignobiles, incedamus

patienter sicut ministri Dei, ut neque favore et laude fidelium elevemur, neque detractioe infidelium dejiciamur. Aliter : Per gloriam sapientiæ divinæ, et gloriam virtutum sive miraculorum, et per ignobilitatem flagellorum, despectionum, et carcerum patienter incedamus *per infamiam et bonam famam*. Infamia est mala fama ; bona vero fama, bona est opinio et laus. Et quod superius dixit, per gloriam et ignobilitatem, hoc repetivit explanando, inquit : Per infamiam et bonam famam patienter incedamus, habentes custodiam virtutum a dextris et a sinistris, credentes plus nobisipsis de nobis quid simus, quam aliorum verbis. *Ut seductores et veraces*. Modo exponit superiora. Ab infidelibus dicebantur esse seductores, magi et maleficioi : a fidelibus vero, propter sanam doctrinam et virtutem miraculorum, non solum veraces et justii, sed etiam dii habebantur, si ut legimus in Actibus apostolorum (Act. xiv), quando ei et Barnabe coronas detulerunt, dicentes : Diu sunt in effigie hominum latentes. Et quid mirum si apostoli et servi seductores appellati sunt, cum ipse Dominus et magister omnium seductor sit appellatus, dicentibus Judæis post mortem ejus ad Pilatum : Domine, *recordati sumus quia seductor ille dixit adhuc vivens : Post tres dies resurgam* (Matth. xxvi). Ut seductores apud infideles, et veraces apud credentes incedamus patienter, protecti undique armis virtutum, *sicut qui ignoti incredulis et cogniti credentibus*, id est inter illos qui non cognoscunt conversationem nostram, nec valent penetrare doctrinam nostram, et inter illos a quibus cognoscimur esse veri cultores Dei incedamus *patientissimè muniti armis justitiæ* :

Quasi morientes, et ecce vivimus. Quasi moriebantur sancti apostoli et martyres, cum per multa tormenta et cruciamenta pene usque ad mortem affligebantur. Sed dum ita essent in periculo mortis constituti et in desperatione vitæ, per flagella, verbera, et lapidationes subito virtute Dei roborati confortabantur, et quasi ex mortuis vitam recipiebant. Sic legimus de beato Paulo, quia cum Listris tandis esset, flagellatus et lapidibus obrutus, per plateas quoque civitatis tractus quousque quasi mortuus relinqueretur : nocte eadem transcurrente diluculo cœpit in Derben verbum Dei publice prædicare. Illi enim qui decollabantur, quasi moriebantur dum ab hoc sæculo transibant, sed illa mors temporalis erat, cui succedebat vita perpetua. *Ut castigati*, verberibus et verbis, *sed non mortificati*. Quando flagellabantur sancti apostoli et martyres, castigabat quidem illos Deus, ne se extollerent propter maximam gratiam sibi concessam, sed non permittebat eos mori usque ad tempus quo ei placebat. Castigationem quippe in hoc loco pro flagellatione possumus intelligere, sicut legimus : *ilatum dixisse de Domino. Castigatum*, inquit *illum dimittam* (Luc. xxi).

Quasi tristes, semper autem gaudentes apostoli et sancti martyres, dum lacrymabantur inter flagella et cruciatus terribiles, tristes videbantur esse in

gaudebant in corde, securi de spe co-
 miorum, scientes quia non sunt condi-
 nes hujus temporis ad futuram gloriam,
 bitur in illis: et quoniam tristitia illo-
 da erat in gaudium æternum. Electi quid-
 ationis et persecutionis sustinent, quasi
 est tanquam non sit, quia si ceduntur
 aceriantur, et etiam si occiduntur, om-
 unt: quia transitoria sunt et temporalia.
 um verum illorum, id est gaudium æter-
 a sine fine mansura. Sicut enim ille qui
 rpergefactus solet dicere: Quasi videbam
 quitare, quasi videbam ante me multas
 ositas, atque totum dicit, quasi, non est
 sed sicut umbra transierunt, ita in om-
 sancti in hoc sæculo patiuntur, quasi
 ransitivum est. Videbantur enim inter
 iori, videbantur tristari secundum fragi-
 l quasi erat ibi, quia mente gaudebant.
 batur ad tempus, subito transibat ille
 in vitam æternam. Reprobis autem, qui
 suam in terrenis rebus ac transitoriis
 c tendunt ad æterna gaudia, sed in præ-
 elicitateque hujus sæculi lætantur, vi-
 verum teneant, sed non est verum, quia
 et temporale est; et cum ab hac vita
 nihil invenient ex his quæ hic quasi
 ant illis, juxta quod Psalmista dicit:
et somnum suum, et nihil invenerunt om-
nitiarum in manibus suis (Psal. lxxv).
 ergo istorum quasi verum, sed non erat
 veniet illorum væ, hoc est æternum
 . *Sicut egentes simus, multos autem locu-*
quasi egentes videbantur divitiis hujus
abundabant divitiis spiritalibus in præ-
et miraculis, ex quibus locupletabant
vera egentes videbantur substantia tenu-
multos locupletes reddebant, sicut san-
ant Hierosolymis, qui pro Christo omnia
rant, vel a Judæis exspoliati fuerant,
mortuum hominem credidissent, quos
in Epistola ad Hebræos. Rapinam, in-
orum vestrorum cum gaudio suscepistis
et de quibus Isaias: Qui recessit, in-
iquitate et malo, prædæ patuit (Isai. lxx).
 ditabant et locupletabant apostoli, quia
 locis ubicunque prædicabant, ministra-
 e necessaria erant. Unde idem Apostolus
 ad Romanos: *Nunc, inquit, proficiscar*
in ministrare sanctis (Rom. xv). *Tanquam*
stæ, et omnia possidentes. Tanquam nihil
 rant, quia nihil proprium habebant. Om-
 possidebant, quia erant illis omnia com-
 t. II, iv). Sic debent et monachi esse
 nihil habentes proprium, et omnia possi-
 muniter. Vel tanquam nihil habebant,
 abebant prædia, non aurum, nec argen-
 ervos, aut ancillas, et tamen omnia pos-
 ta in possessoribus eorum, quos sibi per

A prædicationis arma et virtutem mirabilium subjū-
 gaverant.

In possessoribus etenim omnia possidebant pos-
 sessorum. Sicut enim quidam dux Romanorum Tar-
 quinius nomine respondit legatis cujusdam gentis,
 aurum volentibus dare pro pace ac libertate, Roma-
 nos potius velle harum possidentibus imperare,
 quam aurum habere aut possidere, ita sancti apo-
 stoli magis desiderabant possidere divitiarum per
 fidem et doctrinam Christi possidere, quam aliquid
 proprium habere. Possumus etiam dicere quia in
 hoc sæculo apostoli quasi nihil habentes erant, sed
 in capite suo Christo omnia possidebant, juxta quod
 idem Apostolus in Epistola ad Romanos dicit de Deo
 Patre: *Qui etiam Filium suum pro omnibus nobis*
tradidit, quomodo etiam cum illo non omnia nobis
donavit? (Rom. viii). Simus ergo et nos tanquam
 nihil habentes in hoc sæculo, non ponendo spem in
 transitoriis rebus et caducis.

Possidemus enim omnia cum Christo, insuper et
 ipsum cum Deo Patre et Spiritu sancto possidebi-
 mus. Nam sicut dicit Salomon, qui fidelis est, totus
 mundus divitiarum illius est, quia non appetit ea
 quæ in mundo sunt, cognoscens procul dubio quia
 mundus transibit et concupiscentia ejus, et in hoc
 quod don appetit nec querit habere nisi quod habet,
 quasi omnia possidet. Nemo enim plus habet quam
 qui nullo indiget; et tamen cum divites multa ha-
 beant, multis indigent quia plus desiderant habere
 quam habent. Ille autem nullo indiget, qui præter
 necessaria victus, vestimenti et calceamenti, nihil re-
 quirat, contentus his quæ habet. In his ergo omni-
 bus imitemur sanctos apostolos, doctores et patro-
 nos nostros, sicut filii boni imitantur bonos patres,
 ut inter adversa et prospera patienter incedamus,
 exhibentes nos sicut Dei ministros, quoniam si partici-
 pes fuerimus illorum actuum in hoc sæculo, erimus
 utique consortes illorum æternorum præmiorum.

Os nostrum patet ad vos, o Corinthii, cor nostrum
 dilatatum est. Id est voluntas mentis nostræ et in-
 tentio cordis. Prædicatio quoque oris nostri patet;
 et aperta est jam ad prædicandum, et prompta ad
 vos docendum. Illius os patet et apertum est ad præ-
 dicandum, cujus voluntas est perfecta, prædicatio
 sancta, conversatio bona. Cujus vero voluntas est
 tortuosa, conversatio ac vita prava, licet aliquid
 intelligentiæ videatur habere, deficiunt ei verba
 cum sensu, ideo quod non patet illius os ad prædi-
 candum, quia timet in aliis redarguere quod cogno-
 solet in se ab aliis intelligi.

Non angustiamini in nobis, angustiamini autem
 in visceribus vestris; et est sensus: O Corinthii, si
 sensum angustum habetis et strictum, ut non pos-
 sitis recipere latitudinem mysteriorum divinarum,
 nolite nobis hoc reputare, quoniam non consistit
 hoc in nobis, qui vobis ministrare debemus, sed in
 vobis qui debetis accipere. Non quidem multa vobis
 possumus dicere, et voluntatem propriam ad hoc
 habemus, sed intellectus vester et voluntas constri-

gitur in visceribus, id est in interioribus cordis.

Eandem autem habentes remunerationem, paratam subaudis, quam et nos, qui eandem fidem habetis, *dilatamini et vos*, id est extendite sensum et intellectum vestrum, ne præ angustia sensus, non possitis penetrare et recipere mysteria divina.

Nolite jugum ducere cum infidelibus. In jugo duo animalia conjunguntur et coæquantur. Jugum vero hic debemus intelligere jugum diaboli, et potestatem quam habet super fideles, ac si diceret: Nolite suscipere jugum diaboli neque æquari infidelibus aut conjungi, ne similes illis efficiamini. *Quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate?* id est, quæ societas justo homini justitiam habenti cum injusto homine et pagano? Nulla. *Quæ societas luci*, id est fideli, cum tenebris, id est infideli? Nulla. Ista est lux, et istæ sunt tenebræ de quibus idem Apostolus dicit: *Fuistis aliquando tenebræ*, id est infideles, *nunc autem lux in Domino* (Ephes. v), id est fideles.

Quæ autem conventio Christi ad Belial. Belial interpretatur *absque jugo*, significans diabolum qui jugum omnipotentis Dei de collo suo excussit. Dicitur et in libro Samuelis: Qui dixerunt viri Belial, id est absque jugo Dei. Quæ conventio, sive quæ societas Christi ad diabolum? Nulla.

Qui autem consensus templo Dei cum idolis? id est, quem consensum debent habere fideles qui templum Dei sunt, cum idololatriis qui sunt templa dæmonum. Nullum. In hoc loco percutit eos qui recumbentes in idolis, comedebant carnes idolothytas, qui debuerant esse fideles et templum Dei. *Vos enim estis templum Dei vivi*, non deorum qui non vivunt. Deus vivus dicitur, ad distinctionem illorum deorum, qui non vivunt, licet dicantur dii. *Sicut dicit Deus*, per Jeremiam: *Inhabitabo in illis*, per fidem et dilectionem per gratiam meam, *et inambulabo inter eos*. Dei Filius qui ista locutus est de credentibus electis, inter homines ambulavit, sicut dicitur, quoniam super terram visus est, et cum hominibus conversatus est, et ipse habitavit in nobis, sicut Joannes dicit: *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis* (Joan. i), *et ero illorum Deus, et ipsi erunt mihi populus peculiaris*, sicut olim fuit Israel.

Propter quod exite de medio eorum. Hoc Isaias propheta prædixit longe ante captivitatem Babylonicam quod Apostolus ad Corinthios retulit. Dicit enim propheta ex persona Dei, alloquens Judæos de captivitate revertentes post septuaginta annos: Propter quod, quia populus meus estis, exite de medio Chaldæorum, ut separemini ab eis, *et immundum ne tetigeritis*, id est idolum, quo nihil est immundius, ne adoraveritis. *Et ego recipiam vos*, in terram repromissionis. Referamus et hoc ad Corinthios, et videamus quomodo poterant illi qui crediderant relinquere uxores et liberos suos omnemque substantiam, qui adhuc imperfecti erant, nec poterant implere quod Dominus dicit: *Si vis perfectus esse, vende omnia quæ habes* (Matth.

A xix), etc. Non ergo hoc præcepit Apostolus, ut corpore recederent ex toto ab eis qui increduli adhuc erant in medio eorum, sed potius ut mente separarent se ab illis. Exite, inquit, de medio pagavorum, sed si non potestis corpore, vel saltem mente: et separemini ab eis voluntate, et immundum hominem nolite tangere. Immundum hominem tangit, qui peccatorem imitatur. Et si hoc feceritis, inquit Apostolus, recipiam vos in omnem familiaritatem, et Dominus recipiet vos in æternam beatitudinem.

CAPUT VII.

Has igitur habentes promissiones, charissimi, quas supra diximus quod sumus filii Dei, et ipse est *B Pater noster, mundemus nos ab omni inquinamento carnis et spiritus*. Non dixit simpliciter, mundemus nos ab inquinamento, sed ab omni inquinamento carnis et spiritus. Carnis inquinamentum est fornicatio, adulterium, homicidium, et cætera vitia quæ corpore perficiuntur: spiritus vero, id est, mentis inquinamentum, est ira, invidia, superbia, mala voluntas, et cætera mala quæ in animo cogitantur; *perficientes sanctificationem in timore Dei*. Sanctificationem in timore, id est per timorem Dei perficit, qui ab omni inquinamento carnis et spiritus mundat semetipsum.

Capite nos, id est intelligite quæ dicimus, vel capaces estote sermonis nostri, vel imitamini nos. *Neminem vestrum læsimus verbo aut exemplo*, sive *C neminem vestrum exspoliavimus nostra adulatione: neminem corrupimus*, pravo sensu aut exemplo: *neminem circumvenimus*, in negotio, ut evacuaremus sacculos vestros. Quasi diceret: Quod nos non fecimus, fecerunt pseudoapostoli, ideoque non recte agitis præponentes illos nobis.

Non ad condemnationem vestram dico, id est, non ad vituperationem vestram me laudo aliosque apostolos, sed ad correctionem. Vel, non vos abjicio talia dicendo, sed ut vos corrigatis admoneo. *Prædiximus enim in priori Epistola quod in cordibus nostris estis*, sive in voluntate nostra, *ad commoriendum in præsentī vita, ad convivendum in futura gloria*, id est, tanto amore et desiderio erga vos ducimur, ut, si fieri posset, martyrium in hoc sæculo per multa supplicia pro Christi nomine nobiscum sustineretis, ut coronam et præmium martyrii nobiscum reciperetis.

Multa mihi fiducia est apud vos, subaudis ideo talia loquor, sperans vos mihi obediētes esse: *superabundo gaudio in omni tribulatione nostra*, id est, audiens correctionem vestram et bonam conversationem, ita sum gaudio repletus, ut licet in carcere et vinculis tenerer constrictus, nihil doloris sentirem.

Nam et cum venissemus in Macedoniam, nullam requiem habuit caro nostra; sed quod caro non habuit, spiritus habuit qui delectatur inter adversa. *Macedonia est regio Achaïæ*, in quam cum venissent Paulus et Silas, et cœpissent prædicare et miracula

uella quædam habens spiritum pythoni-
æ non modicum quæstum præstabat domi-
divinando, incedendo per plateas, clama-
ns : O cives, viri isti servi Dei excelsi sunt
1). Cujus misertus Paulus, fugavit mali-
ritum ab ea. Videntes autem domini ejus,
rit spes quæstus illorum, concitaverunt se-
non modicam in Paulum et Silam, intan-
um diu flagellati essent, mitterentur in ima

Et inde subjungit : Non habuit, inquit,
caro nostra ; *sed omnem tribulationem passi*
Foris, subaudis erant, *pugnæ, intus timores.*
rant foris in corpore, dum sustinebant ver-
lagella, intus timores in animo, timentes
one eorum scandalizati hi qui crediderant,
cederent. Aliter : Foris, id est, extra car-
publico erant pugnæ contra credentes, qui
bantur ab infidelibus, intus in carcere erant
ubi erant apostoli vincti quia timebant in-
persecutoribus.

ns nobis vestrum desiderium, quo desidera-
emendare, vel quodesiderabatis nos vide-
um *fletum*, quo defletis illos qui a fide re-
t ; *vestram æmulationem pro me*, id est
amorem erga me, quo succensi fortiter de-
voluistis prædicationem meam veram esse,
apostolos a vobis repulistis : *ita ut magis*
n, subaudis de vestra correctione, quam
de vinculis meis.

quia contristati estis, subaudis accipientes
n, ideo gaudeo, *contristati enim estis secun-*
um. Ille contristatur secundum Deum, qui
r pœnitentiam sibi placari desiderat. *Utin*
trimentum patiamini ex nobis, id est in
rum quæ vobis imperamus damnum habea-
si contristavimus vos per epistolam, mul-
dest vobis.

nim secundum Deum tristitia est, id est, qui
ere desiderat, *pœnitentiam operatur in sa-*
zibilem, id est in vitam æternam. *Sæculi au-*
litia, id est quæ pro amissione rerum tem-
est, vel pro aliquo dolore temporalis rei,
operatur, subaudis æternam, id est damna-
nimæ : plerumque etiam mortem corporis
multis expertum habetur.

nim hoc ipsum, id est ipsa tristitia, *secundum*
tristari vos, quantam sollicitudinem, id est
curam *operatur*, ne denuo in peccata simi-
tis. Ubi enim sollicitudo est, non est somno-
ecuritas, vel inertia ; *sed defensionem*, sub-
eratur, ut vos possitis defendere ab infesta-
monum ; *sed indignationem*, quia indignatur
ibimetipsi dum peccat : qui bonam curam
adignatur etiam contra peccantes, vel alio-
lignationes patienter sustinet ; *sed timorem*
eratur sed desiderium patriæ cœlestis ; sed
onem, id est amorem Dei, studium bonum,
tionem bonorum operum, *sed vindictam in*
quia seipsum causadelicti affligit. Dicit bea-

tus Augustinus quod licet ista conjunctio causalis,
sed, in hoc loco plenum sensum non reddat, tamen
apud Græcos optime resonat. *In omnibus*, quæ vobis
præcepi, *exhibuistis et præparastis vos incontamina-*
tos esse negotio, id est impollutos esse a meo præcep-
to, quia obedistis mihi. Tunc enim discipulus impol-
lutum se reddit a præcepto magistri, quando obedit
jussioni illius. Si vero inobediens exstiterit in ali-
quo, et si ab omnibus alienus culpis existit, tamen
ex inobediendia maculatur. Aliter : In hoc probatis
vos immunes esse a culpa aliorum, quia illorum er-
rorem fortiter corripuistis. Contaminatus enim,
auctoritatem non habet in alios vindicare.

Igitur etsi scripsi vobis priorem Epistolam, non
propter eum solummodo scripsi, qui fecit injuriam,
omnibus vobis, accipiendo uxorem patris, vel prop-
ter illos qui fraudem fecerunt fratribus ; *sed ad ma-*
nifestandam sollicitudinem nostram quam pro vobis
habemus. Ideoque subdit : *Ideo consolati sumus de*
vestra emendatione et obedientia atque receptione
Titi.

Viscera ejus, id est Titi, *abundantius in vobis*
sunt. Quidquid intra corium continetur, viscus ap-
pellari potest. Filii quoque viscera dicuntur. Ponun-
tur etiam pro nimie dilectionis affectu, sicut in hoc
loco. Viscera ejus, id est nimia dilectio et affectus
charitatis erga vos amplius abundavit.

Gaudeo quod in omnibus confido in vobis, subau-
dis quia obedientes eritis mihi.

CAPUT VIII.

Notum autem facimus vobis gratiam Dei, id est
fidem cæteraque talia, quæ gratis dantur fidelibus,
quæ gratia data est Ecclesiæ Macedoniæ, et quod in
multo experimento tribulationis, subaudis nostræ et
sue, *abundantia gaudii ipsorum fuit, et altissima,*
sive profundissima, *paupertas illorum abundavit*, et
excrevit, *in divitiis simplicitatis eorum*. Beatus Apo-
stolus cognoscens Corinthios avaros esse et tenacis-
simos, proponit eis in exemplum charitatem et bonam
voluntatem Macedonum, quam habuerunt erga san-
ctos qui erant Hierosolymis. Cum enim nimium es-
sent pauperes illi Macedones antequam venirent ad
fidem, credendo in Christum, excrevit illorum ma-
gna paupertas in multas divitias, quia ex eadem
paupertate quam habebant statim ut crediderunt,
decreverunt sanctis mittere necessaria, qui erant
Hierosolymis, et hoc simpliciter, id est bona volun-
tate et intentione fecerunt. De eleemosyna ergo et
donatione quam volebat Apostolus ut Corinthii mit-
terent illis qui erant Hierosolymis, multa locuturus
est in sequentibus.

Quia secundum virtutem testimonium illis reddo,
et supra virtutem voluntarii fuerunt. Ordo pertur-
batus et præposterus : Testimonium illis reddo, Ma-
cedonibus videlicet, quia supra virtutem suam vo-
luntarii fuerunt, id est plus voluerunt quam possent,
et secundum virtutem possibilitatis suæ dederunt.

Cum multa exhortatione obsecrantes nos, subaudis

ut acciperemus ab eis *gratiam*, id est donationem quam illi gratis dabant, et *communicationem ministerii quod fit in sanctos*, qui sunt Hierosolymis.

Et non sicut speravimus, sed semetipsos dederunt, id est, non fecerunt sicut timuimus, quando primum nos posuerunt in carcerem : sperare enim hic posuit pro timore sicut et in Virgilio habetur :

Hunc ego si potui tantum sperare dolorem, pro eo quod est timere : primum dederunt se Domino, veniendo ad fidem, et corrigendo errores suos, deinde nobis, subdendo se nostro magisterio, ita, subaudi dederunt se ex toto Domino, et nobis subditi fuerunt : ut rogaremus Titum, quando illum ad vos misimus, ut perficeret in vobis gratiam istam, largitatis et eleemosynæ, ut sponte mittatis fratribus qui sunt Hierosolymis bona temporalia, sicut isti gratis et sponte mittunt.

Non quasi imperans dico, subaudis talia, sed per aliorum sollicitudinem etiam vestræ charitatis ingenium bonum comprobans, id est, ut per istorum indulgentiam approbare possim bonum ingenium vestræ charitatis, ut si isti tanta miserunt qui pauperes sunt, vos plura mittatis.

Scitis enim gratiam Domini nostri Jesu Christi, quam vobis contulit. Omnia bona quæ humano generi data sunt, gratia Dei est, quoniam cum dices esset, secundum divinitatem, possidens omnia cum Patre, propter vos, et omnes credentes, *agenus factus est*, et pauper, intantum ut non haberet, quod habent vulpes, ut illius inopia vos divites essetis, in cælo : et factus est homo, ut nos faceret deos, juxta quod per Psalmistam dicit : *Ego dixi : Dii estis* (Psal. LXXXI).

Et consilium in hoc do, subaudis ut ejus paupertatem imitemini. Hoc enim vobis utile est, subaudis facere quod dico, qui non solum facere, sed et velle cœpistis ab anno priore, sive ab anno præterito. Erant aliqui apud illos qui voluntatem quidem habuerunt aliquid mittere fratribus Hierosolymam, sed nihil inde fecerunt. Erant et alii qui aliquid inde fecerunt, sed ad effectum non perduxerunt. Quos omnes hortatur modo dicens : Hoc vobis utile est facere qui velle cœpistis, et qui ex parte fecistis.

Nunc vero et facto perficite, id est, opere adimplete.

Si enim voluntas prompta et parata ad dandum est, secundum id accepta est quod habet, subaudis et dat, non secundum id quod non habet, quia non valet illud dare quod non habet, licet velit. Hoc quidem apud homines est, cæterum apud Deum ipsa voluntas bona remuneratur.

Non enim, subaudis ideo talia præcipio, ut aliis sit remissio, id est, abundantia et refrigerium, sed ex æqualitate, subaudis hoc debetis facere, verbi gratia : Qui habet centum solidos, quinquaginta secum retineat, quinquaginta mittat his qui sunt Hierosolymis. Vel ex æqualitate ut aliquid mittat illis, et aliquid retineat ad suos suorumque usus. Hilarem siquidem datorem benevolentia decet, quæ se suam temperet largitatem ut de illa et paupe-

rum relectio gaudeat, et domestica sufficientia non laboret. Notandum ut hic distinctio sit, ubi dicit, sed ex æqualitate : In præsentī tempore, id est in hac vita, vestra abundantia illorum inopiam suppleat, ut et illorum abundantia, quæ spiritalis est, in jejuniis et orationibus, vestræ inopiæ sit supplementum, id est, ut quod minus habeatis in rebus spiritalibus, in ipsis habeatis et quod illi non habent in temporalibus, vos eis ministretis, ut fiat æqualitas inter vos et illos, dantes vos illis quod non habent, et ipsi vobis quod non habetis, vos illi temporalia, et ipsi vobis æterna.

Qui multum, subaudis collegit, non abundavit : et qui modicum, collegit, non minoravit. Hoc secundum litteram dictum est de manna. Nam cum præcepisset Dominus per singula capita plenum gomor colligi, quæ est mensura tres sextarios continens, quidam collegerunt plus, quidam minus. Sed cum præparassent sibi cibos in mortario cum pistillo, et ille qui plus collegerat, et qui minus, unam mensuram postmodum reperierunt, plenum scilicet gomor. Spiritualiter autem hic vult ostendere, quia si sunt duo homines, unus dives, et alter pauper, licet dives multa possideat, et distribuatur plura pauperibus quam pauper, non tamen superat illius eleemosyna pauperis largitatem, sed plerumque donum parvum pauperis magis est acceptum Deo, quam divitis magnum, quia pauper de victu suo tribuit, dives ex his quibus superabundat. Quod comprobavit Dominus in Evangelio quando videns multa in gazophylacium a divitibus, et vidua Deo diminuta, quod est quadrans, id est quarta pars denarii, dixit (Luc. XXI) : *Vidua hæc plus quam omnes misit*, quia illi multa sibi retinuerunt, illa vero totum suum victum misit, nihil sibi retinens : Cor namque, et non substantiam pensat Deus, nec perpendit quantum in ejus munere, sed ex quanto amore proferatur.

Quoniam exhortationem quidem suscepit, a me quam vobis ministravit.

Misimus cum illo, id est cum Tito, fratrem cujus laus est in Evangelio per omnes ecclesias. Lucas qui et Lucius tacito hic nomine intelligitur, qui jam Evangelium conscriptum habebat mirifice, quod legebatur per omnes ecclesias, et insuper Actus apostolorum, quo labore ab omnibus fidelibus laudem habebat.

Non solum autem laudabatur per omnes ecclesias, sed et ordinatus est comes ac socius nostræ peregrinationis.

Devilantes et caventes hoc ne quis vos vituperet et reprehendat in hac plenitudine, subaudis doctrinæ et miraculorum, quæ ministratur a nobis, videlicet ne quis posset dicere : Bene quidem prædicat Paulus, Barnabas, Timotheus, sociique eorum et millia miracula per virtutem Domini perficiunt, sed in hoc non bene agunt, quia non habent curam sanctorum pauperum qui sunt Hierosolymis, sicut alii apostoli habent, et sicut Paulo præceptum est et Barnabæ ab apostolis, quando ad

nisi sunt. Unde idem apostolus alias dicit : A
erupt. inquit, apostoli, ut nos, ego et
in gentes operari daremus prædicandi
et pauperum memores essemus.

*bonos bona non solum coram Deo, sed etiam
hominibus.* Apostolus Paulus alique bona
in Deo providebant, quia in omnibus quæ

Deo placere querebant. Providebant et
corinthiis, quia tales fratres ad eos dirige-
recipiendas donationes, quæ mittendæ erant
Ierosolymam qui sua pro Christo similiter
int, nec erant cupidi divitiarum, aut ama-
renarum rerum, ne forte occasionem inve-
corinthii dicendi : Nos multa misimus, sed
ad nos dixerit, furati sunt ea, cum debui-
augere. Aliter. Coram Deo, ut diximus,
videt, qui Deo placere desiderat : et coram
is qui sine querela incidit ne sit nimis ju-
apud omnes in omni vita sua et conversa-
prehensibilis habeatur.

*us sum illis, cum Tito scilicet et Lucio,
nostrum, subaudis Apollo qui vobiscum jam*

*tas est, quem probavimus sollicitum esse,
pro vobis postquam a vobis recessit pro-
rumdam malam conversationem et duritiam
nunc autem multo sollicitiorem, subaudis
us illum esse pro vobis, quia audivit vos
rectos et emendatos. Isto in loco est distin-
i et postea ad alia transeundum. Confiden-
dis mihi est, multa in vos.*

*a Tito, qui est socius meus in prædicatione, et
iutor docendo sicut et ego, sive fratres nostri
subaudis adiutores vestri, mihi retulerunt
nem vestram et conversationem sanctam.
i, id est in Titum, Lucam et Apollo, osten-
itatem vestram in faciem ecclesiarum, id est
ntia fidelium.*

CAPUT IX.

*le ministerio quod fit in sanctos, ex abun-
est ex superfluo, mihi est scribere vobis.*

*in Achaia, id est pars Achaie, parata est ab
sterito, illi videlicet, qui extra Corinthum
lim civitatem habitant.*

*n dicamus vos in hac substantia. Defectus
et sententiæ in hoc loco est non medicus et
di : Ut non dicamus vos in hac substantia,
i carnali et temporali, minus fecisse, qui in
perfecti estis, bona voluntate florentes.
rium existimavi rogare fratres, Titum videli-
lam, et Apollo, ut præveniant, subaudis nos,
ic subaudis. Date illam donationem, quasi be-
nem, id est benevolentiam ex charitate, non
arritiam, id est non avaræ, sed sponte date.
res semper, parce et metet. Parce aliquando
tas ponitur, ut illud Virgilii :*

Parce mela, Cythereæ,

*immitte metum : aliquando præ servare, ut
i canora incipiam quanta experientia sit
vobis. Parcam animi dicuntur apes, quasi*

*A servatrices, eo quod servant sua mella. In hoc au-
tem loco per hoc quod dixit adverbialiter parce, ve-
luit significare avarum hominem, cui extorquetur
cum violentia ut aliquid largiatur. Ergo qui parce
seminat, parce et metet, id est qui parum tribuit
pauperi, parum accipiet mercedis, sicut ad litteram
ille qui parum seminat, parum colligit. Et qui se-
minat in benedictionibus, id est qui largitur eleemo-
synam pauperi cum benevolentia, bonaque tempo-
ralia distribuit ex sinceritate mentis, ut neque lau-
dem humanam exinde requirat, neque illum cui
aliquid tribuit, velit per hoc subditum sibi facere ;
de benedictionibus et metet, hoc est, de bona volun-
tate mentis accipiet mercedem æternæ beatitudinis.
Ille in benedictione seminat, qui bona voluntate sub
spe æternæ remunerationis hoc agit.*

*Unusquisque prout destinavit in corde suo, non ex
tristitia aut ex necessitate, id est quantum disposuit
in animo suo dare Deo, et pauperibus, tantum tri-
buat, quia melius est non promittere corde aut verbo
quam promissum non adimplere. Docet autem Apo-
stolus læto animo eandem eleemosynam vel votum
perficere quia ex omnibus his qui inferunt aliquid,
hunc eligit Deus cui retribuatur qui devoto corde
hoc operatur. Unde præcipit non ex tristitia, in-
quiens, animi hoc faciat aliquis vestrum, aut ex ne-
cessitate, id est coactus aut invitatus, et non spon-
taneo desiderio, Ex tristitia hoc adimplet et ex ne-
cessitate, qui non sperat se mercedem recipere : sed
propter præsentem pudorem et verecundiam invitatus
hoc agit, ne aliis hoc agentibus ipse avarus et turpis
videatur ; ideoque ex hoc non fruetur mercede
æterna. Dicit enim beatus Augustinus, quia si panem
dederis tristis, et panem ut meritum perdis : quo-
niam quod in præsentem tribuis amittis, et in futuro
mercede carebis. Læto vero animo eleemosynam
erogat pauperi, qui certus est de remuneratione
æternorum præmiorum, quem dedit ei Dominus
apud quem thesaurizat. Hilarem enim datorem dili-
git Deus. Hilaris debet esse qui Domino fœneratur :
et ille placet Deo, qui quod tribuit postmodum non
dolet quasi amissum, sed quasi de duplicato gaudet.*

*Potens est enim Deus omnem gratiam abundare
facere in vobis, ut in omnibus semper omnem suffi-
cientiam et abundantiam habentes, abundetis in omni
opere bono. Nolite, inquit, diffidere neque desperare
de remuneratione, si hilari animo eleemosynam im-
penditis, quia potens est Deus omnem gratiam abun-
dare facere in vobis, scilicet ut in præsentia abun-
detis fide, spe, charitate, scientia divina, omnique
substantia temporali ; et insuper in futuro æternam
felicitatem tribuere. Hoc enim erit abundare in omni
opere bono, si sibi retinet quod sufficit ad suam
suorumque explendam necessitatem, et cætera in
usus sanctorum vel pauperum impendat.*

*Sicut scriptum est in Psalmo de quolibet justo
eleemosynas danti, et curam pauperum agenti : Di-
spersit, dedit pauperibus, justitia ejus manet in æter-
num (Psal. cxxvii), justitiam hic appellat largitatem sub-*

stantiæ temporalis vel mercedem ejusdem substantiæ distributæ quæ largitas bene justitia appellatur: quia justum est, ut sicut terra omnibus hominibus communiter a Deo data est ad possidendum, et sicut calor solis et humor pluviarum omnibus communiter tribuitur a Deo, ita etiam quæ in terra Dei dono nascuntur, communiter dispensentur et communiter utantur; et hæc est justitia, ut quia Deus illud gratis dat, retribuatur ex eo et homo, cui deest. Notandum quod dicitur de viro sancto, qui dispersit et divisit pauperibus substantiam sibi a Deo datam, ac dedit pauperibus qui non habent quod ei redderent in præsentia, et non divitibus hujus sæculi, a quibus speraret eadem iterum aut plura recipere: et quoniam usus est præcepto Domini dicentis: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis* (Luc. xvi), idcirco B justitia ejus, id est merces largitatis ejus et retributio ipsius justitiæ manet in æternum, quia ibi posuit divitias suas, et ibi thesaurizavit, ubi fures non effodiunt, nec furantur.

Qui autem administrat semen seminanti, et panem ad manducandum præstabit, et multiplicabit semen vestrum, et augebit incrementa frugum justitiæ vestræ. Hoc dupliciter intelligi potest, et juxta litteram et juxta spiritalem intelligentiam. Omnipotens Deus qui administrat homini semen ad seminandum, si eleemosynæ fuerit deditus, ipse præstabit ei panem ad manducandum ex semine, et multiplicabit semina ejus in terra, ut qui seminavit quinque modios, colligat quinquaginta: qui decem, colligat centum. Et multiplicabit augmenta frugum justitiæ vestræ, id C est substantiæ vestræ, quæ bene justitia appellatur. Aliter: Deus qui administrat homini semen ad seminandum, id est substantiam temporalem unde eleemosynam possit erogare; ipse utique ei præstabit in futuro panem ad manducandum, æternam scilicet satietatem, quæ erit visio præsentissimi vultus omnipotentis Dei. De quo pane dicit Dominus in Evangelio: *Beatus qui manducabit panem in regno Dei* (Luc. xiv). Et Psalmista de eadem satietate: *Satiabor*, inquit, dum manifestabitur animæ gloria tua (Psal. xxi). Et non solum ibi præstabit æternam satietatem, sed hic multiplicabit substantiam ejus, sicut supra diximus, ut habeat unde valeat eleemosynam largiorem impendere pro qua augebitur illi augmentum, id est merces et retributio justitiæ D ejus. Ergo quia omnia bona quæ habemus Dei sunt, et semina et nascentia: et Dei nutrescunt, pullulant et multiplicantur ad usus hominum, et ipse præcepit de his communicare eis qui indigent, debemus dare ista temporalia ut mereamur accipere æterna: sicut plurimi sanctorum fecerunt, inter quos partem beatæ remunerationis beatissimus martyr Christi Laurentius obtinet, qui verus dispensator temporalium divitiarum existens, meruit possidere cœlestes et æternas atque immarcessibiles coronas.

Ut in omnibus locupletati et divites effecti abundetis in omnem simplicitatem, quæ simplicitas operatur Deo gratiarum actionem per nos, qui ejus præ-

dicatores sumus. Ea intentione et simplicitate debet homo eleemosynam impendere, ut non quærat illum sibi subjectum facere cui tribuit, neque laudem ab hominibus quærere.

Glorificantes Deum in obedientia confessionis vestræ. Obedientia confessionem præstat homini quando impletur: quia licet homo taceat cui imperatur, in hoc quod obedit, opus ejus ostendit, et confitetur illum esse valde obedientem; verbi gratia: Præcipitur alicui ire tantum in ambone, licet ipse nihil responderit ei, et tamen ierit cantatum, ipse cantilena perhibet ei testimonium obedientiæ, et confitetur illum valde esse obedientem. In Evangelio quoque Christi glorificate Deum quia Evangelium hoc præcipit: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, et in simplicitate cordis vestri, subaudis glorificate Deum.* De qua simplicitate paulo supra diximus.

Et in ipsorum obsecratione pro vobis quibus eleemosynam præstiteritis, glorificate Deum, quia illi obsecrabunt et laudabunt Deum pro vobis.

CAPUT X.

Rogo autem, subaudis ut corrigatis, vos, ne præsens audeam, subaudis vos redarguere per eam confidentiam, id est auctoritatem, qua existimor audere in quosdam, subaudis qui peccaverunt, qui arbitrantur nos tanquam secundum carnem ambulemus, id est, tanquam carnaliter vivamus, et carnalia præcepta debemus.

In carne enim ambulantes, id est, in corpore vitam, ducentes non secundum carnem militamus, id est non carnaliter vivimus, sed spiritualiter. Spiritualiter enim vivit et militat qui facit quod placet Deo; carnaliter autem vivit et secundum carnem militat, qui desideriis carnis obtemperat.

Nam arma militiæ nostræ, quibus militamus contra philosophos et contra dæmones, non sunt carnalia, sicut est lorica, galea, mucro, hasta, gladius, clypeus, et cætera talia, sed potentia Dei. Quidam codices habent, *potentia Dei, quidam potentia Deo* quod utrumque accipi potest hoc modo: Arma nostra, quæ sunt arma carnalia, velut singulariter dicamus. Non est gladius noster carnalis, sed potentia Dei, ipse est gladius noster, quia per virtutem et potentiam illius superamus dæmones et malignos homines. Aliter: Arma nostra sunt carnalia, id est infirma et corruptibilia atque flexibilia, scilicet potentia Dei sunt nostra arma, id est, possibilia sunt et fortia ad pugnandum per Deum. Arma ergo apostolorum quibus militabant contra philosophos, verbum prædicationis erat de quo alibi dicitur: *Et gladius spiritus quod est verbum Dei* (Ephes. vi). Virtus quoque miraculorum gladius erat illorum. Contra dæmones vero oratione, jejuniis et vigiliis pugnabant ad destructionem munitionum, subaudis dæmonum et philosophorum, et sumus nos his parati, destruentes consilia philosophorum, et consilia dæmonum, qui inspirabant in cordibus persecutorum persecutionem contra nos excitari, et destruentes omnem altitudi-

t omnem superbiam, *extollentem se adversus* *iam Dei et sumus nos redigentes in captivum intellectum* hominum in obsequium est in culturam et religionem ejus. Ista in bonam partem est accipienda. Diabolus suasionem captivavit primum hominem, lum sibi subdidit, et postea omne genus itum, ut idola ei suaderet adorare pro Deo ipsam captivitatem humani generis quam captivaverat ad mortem, apostoli per arma onis et virtutem miraculorum captivabant um et ad vitam æternam. Nam sicut quiliator terrenus armat milites suos, ut periget sibi regna, regiones, et provincias; ita armavit milites suos apostolos spiritalibus per illos subdidit sibi pene omnes gentes. *non habentes in promptu*, id est in maniantate *ulcisci omnem inobedientiam, cum fuerit vestra obedientia*. Hoc ita est distinctet postea quod sequitur inferendum. Et poteciter intelligi, id est ut dicatur hanc volumemus, ut ulciscatur vestra inobedientia ctenus habuistis per obedientiam bonam. in vindicatur et ulciscitur inobedientia i superponitur obedientia. Aliter: Hanc vos, inquit, habemus, et cum vos impleveritis obedientiam qui perfectiores et bonæ voluntis, nobisque in omnibus obeditis: tunc ullorum inobedientia per nos, qui dedignati iscum aliquid mittere sanctis, qui sunt in rmis, ut essent participes vestrorum mu-

cundum faciem sunt, videte id est quæ in a dicuntur a nobis in superioribus et infevos intelligite et perpendite.

em non existimer, subaudis a vobis tanquam is volens, per Epistolas istas, quoniam quitolæ, inquit, *graves sunt in correctionem in observatione; præsentia autem corporis, ma illius in præsentia posita, infirma sive est, et sermo illius contemptibilis sive de- i. Ex persona quorundam loquitur, qui tant de illo, et ideo dicit, quoniam quidem, , illi.*

im quasi non habentes potestatem pertin- vos, in prædicatione superextendimus nos *do usque ad vos: usque ad vos enim perven- licando Evangelium Christi ad Hierusalem.* *etiam spem in abundantia fidei vestræ, illa, subaudis loca, evangelizare quæ ultra non tamen habemus spem neque voluntari in aliena regula*, id est in his qui per prædicationem crediderunt, et regulam sive nem fidei perceperunt, neque in his locis parata sunt ab aliis, volumus *gloriar*, ne ienum fundamentum ædificare videamur. tentia, licet tota sit in Latino sermone cononcatenata, ac multa desint in subauditioni- en apud Græcos plenior et manifestior habe- **PATROL. CXVII.**

tur in sensu. Verum est quoque quod ipse dixit: Et si imperitus sum sermone, sed non scientia.

Qui gloriatur, in Domino gloriatur. Beatus Apostolus sciens omnia bona nos a Deo habere quæcunque habere possumus, sive in natura, quia ab illo facti sumus, sive in instituto, sive in omni conversatione sancta in fide, in spe, in charitate, in bonis operibus, in justitia, in timore Dei totumque esse ex illius donis sine aliquo nostro merito, abstulit gloriam humanam et superbiam, qua se dicunt multi a se suisque meritis habere quod habent, et dicit: Qui gloriatur in fide, in prædicatione, in virtute miraculorum aut in aliquo bono quod habet, non in se gloriatur, sed in Domino, id est ad gloriam Dei totum referat, et de illius gratiæ reputet a quo accepit illud. Ut ergo essemus, Dei misericordia est. Ergo si omnino nihil eramus antequam essemus, nihil promeruimus apud Deum ut essemus. Fecit nos ut essemus, et non fecit nos ipse ut boni essemus. Dedit ipse nobis ut simus, et potuit alius dare ut boni simus. Si ipse dedit ut simus, et alius dedit ut boni simus, melior est ille qui mihi dedit ut bonus sim, quam ille qui mihi dedit ut sim. Porro quia nemo in misericordia largior, quam ille a quo accepimus ut essemus, ab illo accepimus ut boni essemus; quapropter omnes debemus cum Psalmista dicere: *Deus meus, misericordia mea* (Psal. LVIII.)

Non enim qui se ipsum commendat, ille probatus est; sed quem Deus commendat. Commendatio plerumque pro laude ponitur, sicut in isto loco, et alibi ubi dicit idem Apostolus: *Ego debui a vobis commendari* (II Cor. XII), id est laudari, et non commendamus nos vobis, id est non laudamus nos apud vos. Probatus autem idem est et probus et laudabilis, sive laude dignus. Non, inquit Apostolus, *qui se ipsum commendat* et laudat apud homines, *ille probatus est*, sive laude dignus est, quia vanam gloriam patitur: *sed quem Deus commendat*, id est laudabilem reddit, ille laude est dignus,

CAPUT XI.

Utinam sustineretis modicum quid insipientiæ meæ. Venientibus pseudo-apostolis ad Corinthios post discessum Apostoli, et dicentibus Apostolum non esse a Deo missum, quia non fuerat a Christo vocatus ante ejus ascensionem, nec ab illo edoctus, insuper et contraria prædicaret prædicationi aliorum apostolorum, quos magnos apostolos vocabant, averterunt plurimos ab amore Apostoli, quos ad amorem suum traxerunt dicentes se esse missos a magnis apostolis, a Petro, Andrea, Jacobo, cæterisque apostolis. Apostolus ergo volens eos iterum ab amore eorum separare, et ad suum revocare, qui fidem Christi primus in illorum cordibus infixerat, laudabat se coactus verbis, sed non corde neque sensu, quia sciebat se nihil proficere propter laudem humanam, nisi tantum ut illi ab ejus prædicatione non recederent, et quia apud homines stultum et insipientia est ut aliquis se laudet maxime cum Salomon dicat: Lau-

det te alienus, et non os tuum; extraneus, et non labia tua (Prov. xxvii). Volens se laudare ipse ob causam supradictam, ne daret aliis occasionem laudandi dixit: *Utinam sustineretis patienter, o Corinthii, modicum quid insipientiæ meæ*, id est modicam insipientiam meam quod me laudo, *sed et supportate me*, id est sustinete insipientiam meam in hac parte laudis; quasi diceret: Si vultis patienter sustinere verba mea, dicam: et si non vultis, utique non ideo omittam dicere quod in animo deliberatum habeo. Et hoc quare?

Æmulor enim vos Dei æmulatione. Æmulari est invidere, imitari, amare, et studium habere, sed in hoc loco pro amare ponitur. *Æmulor enim vos Dei æmulatione*, id est amo vos Dei amore.

Despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo. Paulus apostolus desponsavit Corinthios, non sibi, sed Christo per prædicationem suam, et fidem, sicut Moyses desponsavit in Ægypto plebem Israeliticam non sibi, sed Deo (Exod. iii). Unde et præceptum est ei ut tolleretur calceamenta de pedibus suis. Signum ergo desponsationis et annulus quo despondit sive desponsavit Apostolus Corinthios Christo, fides fuit Domini Salvatoris, quam ministravit eis. Unde dicit: *Despondi enim vos uni viro Christo exhibere volens vos virginem castam*, id est ut præparetis vos virginem castam illi, servantes integritatem fidei. Virginitas enim ista potius est mentis integritas quam corporis. Si ergo attendimus virginitatem corporis, multo plures sunt in Ecclesia virgines mente quam corpore; et multæ sunt ex his quæ integritatem corporis adhuc habent, quæ mente et desiderio jam nupserunt. Quapropter melius est universalem Ecclesiam (quæ constat ex utroque sexu et ex utroque ordine) virginem castam esse appellatam, quæ et sponsa est Christi, de qua Joannes ait: *Qui habet sponsam sponsus est* (Joan. iii). Quicumque ergo in Ecclesia integritatem fidei habet quam bonis operibus exornat, virgo casta est, et si non corpore, tamen mente: ideoque sponsa est Christi. Qui vero virginitatem utramque, Deo propitiante, caste inviolateque servaverit, sicut plurimi sanctorum fecerunt ex utroque sexu, illi utique palmam obtinebunt quam nemo conjugatorum possidebit. Et si sexus femineus, qui tantum est fragilis et proclivis, hoc observat, quanto magis illi quia virtute viri D nuncupantur.

Timeo autem ne sicut serpens Evam seduxit astutia sua, id est ne sicut diabolus indutus serpentem, seduxit mulierem sua calliditate, et per mulierem decepit virum, ita modo corrumpantur sensus vestri a pseudo-apostolis, qui sunt ministri diaboli, et excidant.

Libenter suffertis insipientes, cum sitis ipsi sapientes. Apostolo transeunte a Corinthiis ad alias nationes, corruerunt eos pseudo-apostoli a Judæis venientes, qui in hoc appellantur insipientes, quia et circumcisionem volebant observare, et sabbati otium, cæteraque præcepta carnalia legis, et Evangelii gratiam tenere. In hoc quoque insipientes vocantur,

A quia non pro mercede æterna, neque pro salute auditorum prædicationi insistebant, sed pro lucris temporalibus, ut illos exspoliare possent, et pro laude humana dicentes Apostolum non esse verum prædicatorem, eo quod a Domino per præsentiam carnis non fuerat vocatus, et talia dicebant, volentes eos ab amore Apostoli ad amorem suum retrahere, quod et fecerunt plurimos simplicium decipientes, quos Apostolus ironice alloquitur, dicens: *Libenter suffertis insipientes, cum sitis ipsi sapientes.* Quamquam etenim quidam hunc versiculum ita exponant, ut sit sensus, quasi eos veraciter appellet, dicens sapientes: miror, cum sitis ipsi sapientes, quare sustineatis libenter insipientes, sed beatus Augustinus aliter exponit, destruens hunc sensum et ironice intelligens eos appellatos esse sapientes. *Cum sitis*, inquit, o Corinthii, *insipientes*, putantes vos sapientes, non est mirum si patienter sustinetis insipientes pseudo-apostolos.

Sustinetis enim, si quis vos in servitutem redigit. Judæi qui venerant a Judæa, qui utrumque volebant agere, et judaizare, et Evangelium observare, volebant credentes in servitutem redigere legis, ut observarent sabbati otium, et irent Hierosolimam offerre legales hostias, et maxime ut circumcisionem observarent, dicentes nullo modo posse eos salvari sine circumcisione, præcipue cum hoc non solum sit legis præceptum, sed longe ante legem familiari allocutione dixerit Deus ad Abraham: *Masculus cujus præputii caro circumcisa non fuerit, peribit anima ejus de populo suo* (Gen. xvii). In hanc ergo servitutem legis et impedimentum carnis volebant Judæi Corinthios redigere, quibus ipse dicit: *Sustinetis enim*, id est patienter suffertis, si quis vos in servitutem legis vult redigere.

Si quis devorat, subaudis substantiam vestram, sustinetis. Pseudo-apostoli suis adulationibus et laudibus exspoliabant illos quos decipiebant et in conviviis plurimis diripiebant illorum bona, erantque illi contenti devorari res suas a suis deceptoribus.

Si quis accipit, ac si dicat: Si quis rapit vestra bona a vobis, et accipit sibi, patienter sustinetis. Unde et aves rapacissimæ, quæ Latino vocabulo *accipitres* vocantur, Græcæ *harpia*, id est raptores appellantur, eo quod sibi accipiant, et aliis rapiant, atque hoc modo accipere est aliquid dolo capere. *Si quis extollitur* in superbiam. Extollentia est superbia. Hoc inquit Apostolus, patienter sustinetis, qui se extollunt de scientia legis, quod in superbiam eriguntur de nobilitate generis. Quod autem sequitur: *Si quis in faciem vos cædit*. Hic est distinguendum, et postea subinferendum *secundum ignobilitatem dico*, et ibi similiter distinguendum. Nam licet per se singula sententiæ sub distinctione proferantur, tamen cum dixit: *Si quis in faciem vos cædit*, exposuit quid esset in faciem cedere, cum subjunxit: *Secundum ignobilitatem dico*. In faciem enim cedere, est impropere alicui ignobilitatem generis, sicut Judæi improperebant Corinthiis ignobiles esse genere, quorum per

aper idololatræ fuerunt, dæmones et lapides A venerantes, se autem præferebant, jactantes de genere patriarcharum et prophetarum oriuerent, de quorum stirpe Christus secundum natus esset. Magna siquidem stultitia est et tas, aliquem per regenerationem aquæ et i sancti Filium Dei effectum, jactare aliquid litate generis, maxime cum Dominus dicat nos fratres esse, quamvis aliqui hunc versicu- exponant, quasi ad Apostolum pertineat, ut us. Ignobilem rem ago quod aliquid de nobi- eneris me extollo, non convenit iste sensus, ndum pervenit ad illum locum ubi dicturus le genere patriarcharum esse, sed eo modo lligendus, ut diximus. Et ne forte aliquis, quod pugnis, aut aliquo modo in faciem s diceret eos cædi, ideo taliter locutus est. , inquit, in faciem, id est in præsentiam mproperando aliquid de ignobilitate generis, er sustinetis, et præfertis illos nobis. Secun- bilitatem autem generis dico, vos in faciem præsentiam cædi, non pugnis, *quasi nos in- uerimus in hac parte*, subaudis generis, sic int se nobis illi, et sic pro nihilo ducimur a De se loquens Apostolus et sui causa, subin- t personam Barnabæ socii sui, qui ex eodem Judaico erat. Ita ergo præferebant se falsi i ex Judæis apostolo Paulo et Barnabæ, quasi iliori genere orti essent quam illi, et quasi de genere nati essent illi duo, ita despiciebant ledicit Apostolus: *Quasi nos infirmi* et igno- mus ignobilitate generis, sic se præferunt et ita etiam a vobis præferuntur nobis, sed illi sunt potius infirmi in hac parte generis gloriantur: quia di- entes filios se esse Abrahæ um carnem, non sunt veraciter filii Abrahæ, em et operationem, quoniam non sunt imita- jus. Nos autem sumus firmi et nobiles, quia tes filii Abrahæ secundum carnem, sumus et itationem fidei et operationis. Et iste versicu- : se est proferendus ei distinguendus. In quo, lis negotio, quis audet, subaudis gloriari; in ntia dico, audeo et ego gloriari: ac si diceret rrbis: Audent illi gloriari in nobilitate gene- et insidienter dicam, audeo et ego gloriari de ate generis. Ideo autem ait, *In insipientia dico*, ultum videtur, quantum ad homines pertinet, asipientia aliquis sibimetipsi testimonium lau- aliquo perhibeat. Apostolus tamen non erat in- s, quia non sponte hoc agebat, sed coactus: ne- o laude humana, sed ut Corinthios sua laude orem suum retraheret ab amore pseudoapo- m, vel in insipientia dicit se audere gloriari ilitate generis, ut illorum gloriam evacuet jactabant quod filii essent Abrahæ, quia in- er agebant. Imprudentem etiam se pronun- t insipienter agere in hoc quod se laudat, ne- identes viderentur in hac parte ac nobiles, extollebant de nobilitate generis.

Hebræi sunt illi et ego sum Hebræus. Hebræi di- cuntur ab Heber patriarcha suo. Inde dicit Aposto- lus: Gloriantur illi de nobilitate carnis quod He- bræi sunt, et ego similiter Hebræus sum. *Israelitæ sunt illi de genere Jacob patriarchæ*, qui et Israel est appellatus. *Et ego vere Israelita sum*, quia Deum mente contemplor. *Semen Abrahæ sunt*, amici Dei, et ego. Similiter *ministri Christi sunt*, illi, et ego. Minister Christi dicitur, quisquis Evangelium præ- dicat. *Ut minus sapiens dico, plus ego*: subaudis sum minister Christi quam illi: quia ego plus omnibus laboro: et quidquid prædico, operibus exorno. Illi vero, licet in quibusdam rebus bene videantur præ- dicare, tamen non sunt veri ministri Christi, quoniam quod prædicant ore, destruunt operibus. In hoc autem appellat se minus sapientem esse, quam debebat, quia se laudabat dicens se plus esse ministrum Chri- sti, quam illos: et eo modo quo se dixit supra in insipientia agere, eo nunc minus sapere. *In labori- bus plurimis*, subaudis servio Christo, et est sensus: In hoc apparet plus me esse ministrum Christi quam illos, quia licet illi qui se mihi præferunt semper in aliquo laboraverint, tamen plus ego laboravi, quia plurimis laboribus die noctuque deservio. Tradunt sancti doctores, quod Apostolus a mane vel a pullo- rum cantu usque ad quintam horam labori manuum insistebat, unde victum acquireret, et exinde usque ad decimam horam publice disputabat: plerumque tamen et innocentem protendebat sermonem (*Act. xx*) sicut tunc fecit quando Eutychus somno gravatus, cecidit de solario per fenestram, *in carceribus abun- dantius*, subaudis suis inclusus quam illi, et est sen- sus: Et si illi fuerunt in carcere quos vos extollitis, o Corinthii, ego plus quam illi. *In plagis supra mo- dum*, subaudis afflictus sum. Sæpe plagatus est Apo- stolus a Judæis et gentibus, et sæpe virgis cæsus, et si illi, inquit, plagati sunt, ego amplius Quæstio est in hoc loco: Cum Apostolus alibi dicat: *Fidelis Deus qui non patietur vos tentari super id quod po- testis, sed faciet cum tentatione etiam proventum, ut possitis sustinere* (*I Cor. x*), quare hic dicat supra modum in plagis esse afflictum? quæ ita solvitur: quia multa sustinuit ipse supra modum humanum, et supra virtutem humanæ fragilitatis, sed non supra virtutem divinam, ideoque potuit ea sustinere et superare, quia virtus omnipotentis Dei administra- bat ei fortitudinem sufferendi. *In mortibus frequen- ter*, subaudis fui positus. Et si sæpe fuit in mortibus, quomodo vivebat? *In mortibus* dixit, pro eo quod est in periculis mortis et in desperatione vitæ.

A Judæis quinquies, quadragenas, subaudis plagas una minus accepi. Præceptum erat in Deuterono- mio, ut quem delinquentem iudices verberabant, ita modum vindictæ temperarent, ut plagarum numerus quadragenarium numerum minime transcenderet, ne fœde coram eis frater eorum laceratus jaceret. Quod ego per quinque vices factum est, hic summa- tim tangit Apostolus: Nam quinquies flagellatus a Judæis, accepit plagas triginta novem secundum le-

gem Moysi, quasi transgressor ejusdem legis (*Act. xvi*). Refert autem beatus Beda librum delatum esse a Roma per Chidonium orientalium angelorum antistitem in quo erant omnes labores, passionis, et pœnæ Apostoli depictæ per loca opportuna, inter quæ omnia erat depictus Apostolus quasi denudatus jaceret in terra, et super astabat ei tortor quadrifidum habens flagellum in manu, sed unam e fidibus in manu sua retentam, tres reliquas ad feriendum habebat extentas. Si enim quaternis fidibus percuteret decies, quadraginta plagas faceret. Si vero undecies feriret, quadraginta quatuor ictus impleveret. Vel si nonies feriret quaternis fidibus, et decima vice ternis, una minus quadraginta plagas daret.

Ter virgis cæsus sum: hoc a gentibus passus est. Hic autem in Actibus apostolorum non omnia repertiuntur: quoniam nec in eis Epistolis omnia continentur, quæ in eadem historia habentur. Invenimus tamen ibi, quia cum venisset in partes Macedoniæ, et esset in civitate Colonia, jussus est virgis cædi: et alia vice jussit tribunus eum gentilium introduci in castra, et flagellari, ac torqueri flagris. *Semel lapidatus sum*. Lapidatus est Lystris, civitate Macedoniæ, pro puella de qua ejecit spiritum divinationis, quæ magnum quæstum præstabat dominis suis. *Ter naufragium feci*. Naufragium dicitur navistracta: et quod dicit, *ter naufragium feci*, sic videntur verba sonare, quasi ipse fecisset illud naufragium, sed sensus est, *ter naufragium feci*, id est *ter naufragium pertuli*. Qui ergo sæpissime navigio vehebatur per mare, non est mirum si toties naufragium passus est. *Nocte ac die in profundo maris fui*. Licet quidam dicant Apostolum non esse in mare demersum, ibique in profundo aquarum negent nocte ac die mansisse, tenenda est tamen certa sanctorum Patrum traditio, quia in veritate casu prolapsus est in profundum maris, ubi circumseptus fluctibus die simul et nocte, post, Deo gubernante, liber ad terram rediit. Nunquid ergo ipse qui in exitu filiorum Israel de terra Ægypti mare divisit in divisiones, et postea Jordanem et torrentem Arnon (*Exod. xiv*), qui etiam servavit Jonam in ventre ceti (*Joan. ii*), et Petro mare calcabile præbuit (*Matth. xiv*), non potuit etiam militem suum egregium prædicatorem Paulum in profundo maris servare, ut neque a circumpositis præfocari aquis, neque a belluis marinis devorari potuerit? Potens utique potuit, ideoque fecit. Denique non est amplius mirandum Petrum super undas maris non infusus vestigiis ambulasse, quem Paulum nocte ac die in profundo maris illæsum custoditum esse. Mystice vero per Paulum qui nocte ac die in profundo maris fuit, et tamen Domino se protegente ad terras liber pervenit, intelliguntur illi justi qui de profunditate periculorum et perturbationum sæculi a Domino quotidie educuntur, sed plenius in die judicii liberabuntur, atque ad littus æternæ soliditatis perducentur: quia positi inter fluctus hujus sæculi, non dubitaverunt in fide de misericordia Dei, Petrus vero qui primum non infusus

A vestigiis incessit, sed post modum dubitans cecidit inter fluctus: sicque postea a Domino elevatus, et ad terram est perductus, significat semetipsum qui dubitavit quando negavit, sed a Domino revelatus est ad fidem, et significat omnes martyres omnesque justos, qui in primordio fidei fortiter incedunt, pro nihilo deputantes sævitiam persecutorum; sed postea ingruente tempestate gravissima persecutionis, dubitant in aliquo; sed Domini gratia protecti sublevantur, ne penitus cadant in desperationem et viantur a procellis atque ad terram electorum perducuntur.

In itineribus sæpe, periculis fluminum, subaudis fui. Iterum convertit se ad alia pericula memoranda, volens se ostendere vexantem secundum carnem pro Christo in terra et mari, et multo plura se sustinuisse, quam pseudoapostolos. Solent tempore hiemis et pluviarum transgredi flumina alveos suos, et nimium intelorabile præbere iter viantibus: quia ergo Apostolus hiemalitem tempore solitus erat transire de loco in locum per pedes, sæpe incurrebat fluminum pericula. *Periculis latronum* sæpe interfui. Pseudoapostoli et Judæi increduli immittebant ei latrones ut quia ipsi nec poterant, nec audebant eum publice interficere, ab illorum ministris interficeretur. *Periculis ex genere*. Sustinuit ipse pericula a Judæis fratribus suis secundum carnem, qui dolebant quod derelicta lege ad Evangelium se converteret. Unde legimus quia quadam vice *Ananias princeps sacerdotum præcepit xstantibus sibi perculere os ejus* (*Act. xxiii*), et longum est enarrare quoties hoc factum est. *Periculis ex gentibus*. A philosophis gentium et principibus multa incommoda passus est propter mysterium incarnationis Filii Dei, passionis, resurrectionis, ascensionisque ad cœlos, et propter unius Dei culturam quam prædicabat. *Periculis in civitate*. Sæpe interfui, quod longum est enarrare. *Periculis in solitudine*. Pericula in solitudine sustinuit a Judæis, quando factis insidiis voluerunt eum occidere in via: vel etiam periculis in solitudine interfui, quia diabolus invidens ei non solum per homines ministros suos eum persequabatur, sed etiam bestias ferocissimas contra eum excitabat, ne auderet de loco ad locum transire. *Periculis in mari*. Non solum quando *ter naufragium pertulit*, et quando lapsus in mare, ubi fuit inter medios fluctus die ac nocte et illæsus permansit, verum etiam sæpissime pericula in mari sustinuit. Unde quadam vice impigerunt navem ad littus, quando prora fixa manebat immobilis: puppis vero solvebatur a vi maris; et quando milites volebant omnes custodias occidere, ne quis possit natus pervenire ad littus. Sed centurio hoc prohibuit propter Apostolum, volens eum servare (*Act. xxvii*). *Periculis in falsis fratribus*. Sæpe interfui. Falsi fratres hi sunt, de quibus dicit in Epistola ad Galatas (*cap. ii*), *quia subintroierunt falsi fratres explorare libertatem nostram*. Hi enim partim Christiani erant, partim Judæi, in neutro tamen

i : qui zelo legis et circumcisionis Apostolo A
ites, insidias ei prætendebant.

labore et ærumna. Ærumna est miseria et mo-

Potest esse labor sine ærumna, id est sine
ia et miseria, atque sine aliquo tædio : et ideo
: ærumna, ut laborem Apostoli ostenderet esse
ie molestia et afflictione. Solent autem homi-
orare in hortis, in viridariis cum delectatione
exercitandi, sicut legimus de protoplasto : quia
Deus in paradiso ut operaretur et custodi-
m (Gen. ii). Iste enim labor sine aliqua mo-
rat. *In vigiliis multis.* Aliquando sponte et
rie vigilabat, aliquando non sponte, sed ex
tate, quia positus in pressura et angustia,

erat ut vigilaret Dei implorans auxilium :
ando positus in carcere, cum Sila hymnos B
itabat, quando custos carceris splendorem
in carcere et ostium apertum volebat se in-
e, putans omnes victos fugisse, sed hoc Apo-
rohibuit (Act. xvi). *In fame et siti.* Perse-
ir a Judæis de loco in locum, et ideo famem
ne patiebatur per inopiam et sitim. *In jeju-*
ltis. Multa fuerunt ejus jejunia quæ susti-
quando volens, aliquando nolens. *In frigore*
ate. Maximum frigus et maximam penuriam
nuditatem tunc sustinuit, dum duceretur
Romam, eo quod appellasset Cæsarem
exeuntes e navi, venerunt in insulam Mitile-
cum congregasset sarmentorum multitudi-
se calefaceret, *vipera a calore ignis proce-*
rasit manum ejus (Act. xxvii).

illa quæ extrinsecus sunt, id est præter illa
quæ in corpore sustineo, *instantia mea*
na, id est perseverantia mea ; *et sollicitudo*

Ecclesiarum. Quia longum erat enarrare
ericula, et omnes angustias et tribulationes
ssus fuerat, conclusit, dicens : Præter illa
rinsecus in corpore sustineo, perseverantia
semper sollicitudinem habere de omnibus
quibus prædicavi. Timebat enim ne forte
rædicaverat a falsis apostolis deciperentur,
ne propter nimias tribulationes quas vide-
audiebant Apostolum pati, deficerent a fide.

infirmatur, et ego non infirmor. Propter ni-
lectionem in tantum compatiebatur infirmis,
ipse videretur infirmari, illorum infirmita- D
n reputans, more medici et procuratoris in-
ens, qui videns ægrum tristari et dolere,
est ejus doloris inærorisque. *Quis scanda-*
et ego non uror? Quantum ad hunc locum
scandalizari est carnis pati desiderium, et
ri atque affligi calore corporis et ardore vi-
ccendi. Uri similiter est calore libidinis to-
orporis ardore æstuari. Scandalizatur ergo
quando non sponte illectus pulchritudine
aut propriæ carnis calore, provocatur ad
perpetrandam : sed dum invitus et impræ-
s hoc agit, scandalizatur sibi et irascitur
ntristatur. Hanc infirmitatem humanæ na-

turæ considerans Apostolus, quæ nimis fragilitatis
est, dicit se uri ut consultat talibus compatiens in-
firmitati eorum, nec condemnat hujusmodi talia
sustinentes ; sed commonet in humilitate sermonis,
dicens se similia pati, ut si ille qui tantam gratiam
consecutus erat adhuc desideria carnis patiebatur,
et magister gentium erat, non desperarent illi qui
infirmioris gratiæ adhuc erant, si talia paterentur ;
sed spe promissi præmii repugnarent stimulis car-
nis, sicut ille repugnabat, ne qui eorum hæc ab illo
audiebant, desiderii carnis victi in desperationem
laberentur. Plus enim est uri quam scandalizari ; ac
si diceret : Patitur aliquis et affligitur a desiderio
et nimio ardore concupiscentiæ, et ego non solum af-
fligor, sed etiam, quod est majus, uror, et quodam-
modo incendor. Nimiam enim concupiscentiam car-
nis patiebatur, quando dicebat : *Infelix ego homo,*
id est miser ego, *quis me liberabit de corpore mortis*
hujus ? (Rom. vii.) Et illud : *Video aliam legem in*
membris meis, repugnantem legi mentis meæ et cap-
tivism me ducentem (Ibid.), id est captivare volen-
tem in lege peccati, quæ est in membris meis. Nos
igitur si volumus conorari cum Paulo apostolo, cer-
temus viriliter, sicut ipse certavit, quatenus omnia
oblectamenta vincamus : quia non potest coronari
nisi qui legitime certaverit.

Si gloriari oportet quæ infirmitatis meæ sunt, sub-
audis in his, *gloriabor.* Oportebat illum utique glo-
riari et enumerare suas passiones non pro se utile
aliquid exinde cresceret apud Deum, sed pro illo-
rum salute quos volebat ab amore falsorum aposto-
lorum ad suum revocare, et ut se etiam aliis in
exemplum præberet et imitabilem. Infirmitatis au-
tem nomine comprehenduntur omnia incommoda et
persecutiones atque passiones quas pro Christo li-
benti animo pertulit, et est sensus : Si gloriari vo-
lunt hi qui vos seducunt et retrahunt ab amore
meo, mihi detrahendo, in his gloriantur in quibus
et ego glorior, licet invitatus et provocatus. Manifestum
est autem non posse illos gloriari in infirmitatibus
et passionibus quas pro Christi amore et pro mer-
cede æterna, et pro salute fratrum, sustinuerint, ac
tantum gloriatur de nobilitate generis quod filii sunt
Abrahæ, de qua ego nolo gloriari, quanquam ex eo-
dem genere originem ducam. Quærun nonnulli cum
Deus per Salomonem dixerit : *Laudet te alienus et*
non os tuum (Pror. xxvii), quare justis atque perfecti
viri aliquando bona et virtutes narrent, quas divini-
tus perceperunt, verbi gratia : Sicut beatus Job quo-
que qui dixit : *Pes fui claudus et pater orphanorum,*
causamque quam nesciebam diligentissime investiga-
bam (Job. xxxix), cæteraque hujusmodi ; et David :
Si reddidi retribuentibus mihi mala (Psalm. vii), id
est non reddidi. Apostolus quoque isto in loco mul-
tipliciter. Quibus respondendum est, quod perfecti
dum virtutes proprias prædicant, et se apud homi-
nes laudant, non idcirco hoc faciunt ut ipsi apud ho-
mines sua ostensione aliquid proficiant, sed ut eos
quibus prædicant exemplo suo ad vitam trahant. In

hoc quoque omnipotentis Dei sunt imitatores, qui A laudes suas hominibus loquitur, quatenus ab hominibus agnoscatur. Nam Deus qui nos prohibet per Scripturam dicens : *Laudet te alienus et non os tuum* : ipse per Scripturas sacras laudes suas loquitur, dicens ad Moysen : *Ego sum Deus omnipotens, et nomen meum Adonai non indicavi eis* (Exod. vi); et per Isaiam : *Ante me non est formatus Deus, et post me non erit* (Isa. xliii), quare ergo facit ipse quod prohibet? Nimirum si virtutes suas et miracula ipse taceret, nequaquam eum ullus cognosceret. Si nullus eum agnosceret, nullus amaret. Si nullus amaret, nullus ad vitam rediret; unde per Psalmistam de eo dicitur : *Virtutem operum suorum annuntiabit populo suo : Ut det illis hereditatem gentium, opera manuum ejus veritas et iudicium* (Psal. cx). Virtutes ergo suas an- B nuntiat non ut laudibus suis ipse proficiat, aut indigeat, sed dum suam nobis magnitudinem narrat, nostram ad se imperitiam sublevari. Justo itaque cum virtutes suas prædicant, reprehensibiles non sunt, quia dum vitam suam referunt, aliorum animas ad vitam quærent. De quibus tamen sciendum est, quia nunquam bona sua detegunt, nisi eos aut proximorum utilitas, aut certe nimia necessitas cogat, sicut tunc Apostolum coegit, unde ipse dixit : *Si gloriari oportet, et revera oportebat. Ergo si gloriandum est Christiano, in humilitate est gloriandum.*

Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi scilicet quia non mentior. Dicturus rem pene incredibilem quod Judæi increduli contra eum principes gentium concitassent, regnaque terræ contra eum insurrexerint C nihilque ei nocuerint, Deum testem invocat, ut facilius credatur. Ideoque talia commemorat, ut ostendat quanta distantia est inter veros apostolos qui tanta pro Dei amore sustinebant, quærentes salutem auditorum, et pseudoapostolos qui auditores suos exspoliabant, non quærentes salutem illorum.

Damasci præpositus gentis Arctæ regis custodiebat civitatem Damascenorum ut me comprehenderet. Damascus civitas est metropolis Syriæ, quam ædificavit Damascus Eliezer, servus Abrahamæ, et interpretatur Damascus sanguinem bibens, quod bene convenit illi loco, quia ibi effusus est sanguis Abel. Illa autem quæ hic dicuntur de Apostolo, in exordio fidei ejus facta sunt, quando cæcatus a Domino in itinere productus est Damascum, ubi mansit diebus D tribus non bibens neque manducans. Postea vero baptizatus, et accepto pane confortatus, introivit statim in Synagogam Judæorum et coepit publice prædicare nomen Domini Jesu. Quod videntes Judæi succensi sunt zelo, et quærebant occasionem quomodo eum perderent; sed dum per se minime hoc auderent agere, adierunt præpositum civitatis super hac re : quatenus illius auxilio et permissio valerent illum occidere. Qui volens placere Judæis, et strenuus in officio sibi credito apparere, præcepit custodiri undique civitatem ne ullo modo vivus effugere potuisset : sed Dei auxilio procurante effugit eo modo quo sequentia manifestant.

Et per fenestram, inquit, in sporta dimissus sum per murum, et sic effugi manus ejus. Sporta vas est ex junco et palmarum foliis contextum in quo deorsum cum funibus dimissus est per murum a fratribus fidelibus. Quæstio est in hoc loco quare Apostolus de Damasco fugerit, qui dicebat : *Ego non solum alligari in Hierusalem, sed et mori pro nomine Domini Jesu paratus sum* (Act. xxi); quæ hoc modo solvenda est : quia non ideo fugit ut martyrium horreret accipere, sed maluit campum certaminis quærere, et latitudinem gentium petere, quam inter claustra civitatis teneri, et occidi, ubi perpauci erant credentes, qui ejus martyrio corroborarentur et informarentur, ut similia pati non dubitarent. Quod postea implevit ipse dum martyrium sustinendo plurimos ad hoc informavit. Implevit ergo præceptum Domini dicentis : *Cum vos persecuti fuerint in civitate ista, fugite in aliam* (Matth. x). Et revera servavit pariter exemplum martyrii et utilitatem prædicationis suæ quam postea implevit. Hujus ergo exemplo erudimur adversariorum pugnam et constanter appetere, et prudenter aliquando declinare.

CAPUT XII.

Si gloriari oportet, non expedit quidem. Si gloriari me oportet propter salutem aliorum et necessitatem supradictam, qua compellor, in hoc possum gloriari, quia evasi manus persequentium, tamen non expedit, id est non est mihi necesse ut glorier : quia non elegi superbiam et jactantiam, sed humilitatem.

Veniam autem ad visiones et revelationes Domini, subaudis de quibus potero gloriari. Visiones et revelationes Domini dicit, quod unum est, quas ei ostendit Dominus. Nunc in sequentibus dicturus est quo sit elevatus, ut per hoc possimus intelligere quanta et qualia ei ostensa et dicta sunt : ne sicut pseudoapostolis aliisque incredulis videbatur, minor cæteris apostolis in gratia crederetur, quamvis novissimus sit vocatus, et Dominum præsentem in carne non viderit.

Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim sive in corpore, sive extra corpus nescio, Deus scilicet, raptum hominem usque ad tertium cælum. Mos et usitata consuetudo est scriptorum, qui nobis sacras litteras ministrant ut quando ab aliquo eorum narratur historia cum ad seipsum venerit, sic de se tanquam de alio loquatur; sicut fecit Moyses qui dixit : *Erax autem Moyses vir milissimus super omnem terram* (Num. xii); et Job : *Vir erat in terra Hus nomine Job* (Job. i); sic beatus Matthæus, cum in textu narrationis suæ venisset ad seipsum, vidit, inquit, publicanum nomine Matthæum (Matth. ix), non dixit, vidit me, sed sic se inseruit ordini narrationis suæ, cum venisset ad seipsum tanquam rerum gestarum scriptor, non tanquam suipsius prædicator. Inusitatus tamen beatus Apostolus non in historia, ubi rerum gestarum suscipitur explicanda narratio; sed in Epistola hoc fecit, sicut isto in loco apparet ubi loquitur de se causa humilitatis quasi de alio, inquit,

minem in Christo manentem ante annos quatuordecim raptum usque ad tertium cælum. Ex quo lusus raptus est usque ad tertium cælum usque ad tempus quo ista conscripsit quatuordecim impleti sunt, unde liquido apparet, quia necessitas compulit illum patefacere quod per os in intimo cordis arcano celaverat. Igitur verbis Apostoli, diversi diversa sentiunt, quoniam rationes huic loco per longum est inserere, et sensus narrare, nisi tantummodo pauca ex plulianus Pomerius, vir sanæ prudentiæ, primum dicit isto in loco appellatum esse ætherem, quo aves cæli vocantur: secundum sidereum, continentur duodecim signa cæteraque astra, septem planetas, quod et firmamentum appellatur tertium intelligit spiritale sive mentale, ubi et animæ sanctorum in contemplatione Dei positæ, contemplantes super se Deum omnipotentem, qui omni creaturæ præsidet: ita tamen præstat in præsidendo omnia sustineat, sustinendo letet, circumdando impleat. Secundum illius testimonium ad istud tertium cælum mentale raptus est. Et in hoc quidem bene sensit. Sed secunda beatum Augustinum adhuc necesse est ad conscendere, et profundiora scrutari, qui in quæstionibus omnes doctores post Apostolum recessit. Quia ergo Apostolus non humanas, nec falsas visiones dicit se enarrare, alius ista in lausunt. Tria igitur genera esse visionum manifestum est. Est visio corporalis quæ corporeis oculis videmus cælum et terram atque omnia et corporea. Et est visio spiritalis, qua ea videmus et audimus in præsentia, memoriamus: et ea quæ audivimus vel vidimus in futuro, modo quasi præsentia cernimus. Et cum sint a nobis posita ea quæ vidimus corporaliter absentes quasi præsentia cernimus; verbi gratia: Sum modo per præsentiam corporis Romæ, non ita Carthaginem quam dudum vidi quasi in præsentia mea sit posita, cum longe sim ab illa. Quæ duo genera visionum communia sunt hominibus et avibus, quæ vident per corporeorum quæ videntur imaginaliter spiritus sanctorum. Unde et pecora præsepia recognoscunt, et ad nidos suos revolant. Nisi enim partem habent visionis, id est memoriæ haberent, quæ solummodo in anima, nequaquam recedentes a nidis suis recordarentur illorum: neque animæ recognoscerent præsepia. Est et tertia visio intellectualis, quæ nihil est aliud nisi rationabilitas et intelligentia animæ, per quam ea quæ corporaliter sunt et imaginaliter in memoria retinemus, in intellectu discernimus. Intellectu igitur discernimus illud sit corpus, illud similitudo corporis, et quid quid significet. Hanc intellectualem visionem nullatenus pecora aut volatilia habent: quia ipsa intelligunt, nec illa quæ oculis cernunt. Intellectus corporalis visio sine spiritali esse non potest et in anima solummodo. Spiritalis vero

A sine corporali esse potest, unde absentes homines recordamur, et in tenebris ea quæ videmus imaginaliter cernimus, insuper et somnia: intellectualis nempe nec corporali indiget, nec spiritali. Intellectus namque nec corpus videmus, nec imaginem corporis. Per hunc quippe videtur justitia, charitas, ipse Deus, ipsa mens hominis, quæ nullum habet corpus, nullam soliditatem corporis. Quapropter ista visio intellectualis transcendit et præcedit illas duas præmissas, corporalem scilicet ac spiritalem. Quod probare possumus ex volumine Danielis prophetæ, ubi legimus, quia cum Balthasar epularetur et potaret opipare sive splendide in vasis templi Domini quæ asportaverat Nabuchodonosor avus ejus de Jerusalem, vidit articulos manus scribentis in pariete aulae regiae. B Vidit corporali visione, continuoque per corporis sensum imago rei corporaliter factæ spiritui ejus impressa est: atque ad alia dum se verteret, licet corporaliter illa non cerneret, sed spiritali visione et memoria videret, videbat in spiritu, id est in anima et non intelligebat quid significaret: quia non pleniter habebat intellectualem visionem, licet aliquid inde haberet. Unde apparet quia non in omnibus hominibus viget. Intelligebat signum esse quod videbat, id habens ex mentis officio, id est ex intellectuali visione: et quia requirebat quid significaret, etiam ipsam inquisitionem utique mentis intellectus agebat. Quo non comperto, Daniel accessit: et quia intellectualem visionem habebat, spiritu prophetico mente illustrata, perturbato regi quid illo signo portenderetur aperuit. C Ipse potius propheta per hoc genus quod mentis est proprium, potuit intelligere ac dicere quid significaret, quam ille qui in signum factum corporaliter viderat, et ejus imaginem in spiritu cogitando cernebat, nec aliquid intellectu nosse poterat nisi signum esse, et quid significaret ut intelligeret inquirere. Tres igitur cæli non absurde possunt intelligi tria genera visionum, de quibus hactenus locuti sumus ita tamen ut per primam visionem intelligamus quidquid infra ambitum siderum cæli continetur pariter cum ipso, quod et firmamentum appellatur: Per secundum cælum spiritale, ubi angelica natura et animæ sanctorum in contemplatione Dei sunt positæ. Per tertium vero cælum intelligitur jam intellectualis visio et rationalis, qua D intelligendo conspicitur charitas, pax, gaudium, longanimitas, bonitas, benignitas, fides, modestia, continentia, cæteraque hujus modi quibus propinquatur Deo, et qua ipse Deus videtur, ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia. Ad quam, id est intellectualem visionem, quæ designatur per tertium cælum, raptus et elevatus est apostolus Paulus, ubi, id est in intellectuali visione, non solum ea quæ in spiritali cælo sunt intelligendo vidit, sed etiam ipsam Dei substantiam. Verbum Domini, per quod facta sunt omnia, in charitate Spiritus sancti, non per corpus, non per similitudinem corporis, sed sicut est ipsa Veritas, contemplatus est in hac vita, videlicet quod Deus omnipotens trinitas sit in per-

sonis et unitas in substantia : sicut videndus est ab omnibus sanctis post generalem resurrectionem. Quæstio vero non modica isto in loco oritur, quomodo ipsa Dei substantia a quibusdam in hac vita positivideri potuerit, propter illud quod dictum est ad Moysen (*Exod. xx*), nemo potest faciem meam, id est invisibilitatem meam, videre et vivere : et propter illud, *Deum nemo hominum vidit unquam* in mortali vita ex toto positus : Quæ ita solvitur, quia potest humana mens, id est intellectus et rationabilitas animæ divinitus rapi ex hac vita ad angelicam vitam antequam per istam communem mortem carne solvatur, sicut credendum de beato Apostolo, ubi a Deo facta est ab hujus vitæ sensibus, quædam intentionis aversio. Tam evidens tamque manifesta fuit eadem visio intellectualis, ut sive in corpore, sive extra corpus fuerit, id est utrum sicut solet in vehementiori exstasi vel excessu ab hac vita mens in illam vitam fuerit alienata, manente corporis vinculo, anima videlicet in corpore, an omnino talis resolutio facta fuerit, qualis in plena morte contingit, anima recedente ipse se nescire profiteatur : Quapropter nec nobis est quærendum nec contra illud agamus quod dicitur (*Eccli. iii*) : *Altiora te ne scrutatus fueris*. Ita fit ut et illud verum si quod dicitur : Nemo potest faciem meam videre et vivere, quia necesse est ab hac vita abstrahi mente sive intellectu, quando in illius ineffabilitatem visionis assumitur. Et non sit incredibile quibusdam sanctis nondum ita ex toto defunctis, ut sepelienda cadavera remanerent, etiam istam excellentiam visionis fuisse concessam.

SUPERIORUM EPILOGUS.

Tres cœli significant tria genera visionum quarum prima est corporalis, qua videmus cœlum et terram cæteraque corporea et visibilia : Secunda spiritalis quæ fit in anima sine intellectu, cum imagines eorum quæ vidimus, memoria recondimus, et in tenebris ea qua videmus imaginaliter cernimus : insuper et somnia et ædificia et homines quos dudum vidimus, sic spiritali visione videmus in anima quasi præsentem sint nobis. Istæ duæ visiones communes sunt nobis cum pecoribus et volatilibus, quæ et corpora vident et loca propria recognoscunt. Sic pecora agnoscunt præsepia sua et aves ad nidos suos redeunt quia recordantur illorum. Est et tertia visio intellectualis, quam nullatenus habent pecora et volatilia, sed angeli et homines ratione utentes. Unde intellectus, id est ratio ; tamen non in omnibus hominibus æqualiter viget. Intellectu autem sine ratione discernimus, quod illud sit corpus, illud similitudo corporis, et per hanc visionem videtur justitia, charitas, ipse Deus. Ad istam ergo visionem intellectualem, quæ est tertia, et quæ designatur per tertium cœlum, quæ etiam transcendit suam excellentiam duas præmissas, ita raptus et elevatus est divinitus Apostolus, ut Deum non per corpus, non per similitudinem corporis, sed sicut est ipsa Veritas cerneret : et sicut videndus est post hanc vitam ab om-

nibus electis. Quæ visio tam evidens tamque manifesta fuit, ut ipse Apostolus se profiteatur nescire, utrum quando raptus est in tertium cœlum, in corpore fuerit, quomodo est anima in corpore, cum corpus vivere dicitur, sive vigilantis, sive dormientis, sive in exstasi a sensibus corporis alienata, an omnino de corpore exierit, ut mortuum corpus jaceret, donec peracta illa demonstratione membrum mortuis anima redderetur : et non quasi dormiens evigilaret aut exstasi alienatus, denuo rediret in sensus, sed mortuus omnino revivisceret.

Et scio hujusmodi hominem, sive in corpore sive extra corpus, nescio, Deus scit, quoniam raptus est in paradysum, et audivit arcana verba quæ non licet homini loqui. Bis raptum se dicit Apostolus : primum ad tertium cœlum, postea in paradysum, non in illud paradysum terrenum, ubi quondam fuit protoplastus, sed in cœlestem paradysum. Nam paradysus interpretatur *hortus deliciarum*, et significat beatitudinem electorum, cœlestem scilicet requiem, ad quam raptum se dicit Apostolus eo modo quo ad tertium cœlum, audivit arcana verba, id est occulta, secreta atque ineffabilia, quæ non licet et homini loqui. Inter ipsos spiritales viros cœlestem vitam ducentes, sunt utique alii aliis capaciores, atque meliores in tantum ut ad ea pervenerint quæ non licet eis aliis loqui. De talibus erat Apostolus, qui audivit in paradiso ineffabilia verba, quæ non licet homini loqui, id est, aut ille qui audivit non potest ea aliis narrare propter ineffabilitatem illorum, aut non permittitur ei, aut si tantæ dignitatis est ut permittatur ei loqui, et possit aliis narrare, illis qui audiunt non licet ea loqui, quia non valent ea capere ob magnitudinem mysteriorum.

Pro hujusmodi, subaudis visionibus Dei manifestissimis, gloriabor, lætabor, gaudebo et exultabo, pro me autem, id est pro mea extollentia et laude vel pro meis meritis, nihil gloriabor, quia gratia Dei sum id quod sum, nisi infirmitatibus meis. Infirmitatis nomine comprehendit omnia incommoda et passiones quas sustinebat pro Christi nomine, in quibus ipse gloriabatur.

Nam et si voluero gloriari, subaudis propter meritum quod habeo apud Deum, non ero insipiens, illud narrando. Quare? Veritatem enim dicam. Hoc dicit, quia si meritum suum profiteatur quod habet apud Deum, non erit imprudens, quia veritatem loquitur. Ergo si quis pro utilitate et ædificatione aliorum bonum sibi divinitus concessum cum humilitate narrat, non agit insipienter, quia veritatem loquitur. Qui vero bonum quod habet, propter jactantiam aliis prædicat, deputans illud suis meritis, vel quod non habet dicit se habere, insipiens et nimium est imprudens ; quia mendacium loquitur : *Parco autem, id est dimitto narrare gloriam meam et meritum atque gratiam, ne quis me existimet supra id quod videt in me, aut audit aliquid ex me.* Nolebat Apostolus narrare gratiam sibi largitam, quia nolebat major apparere et sanctior quam erat. Inde dicit:

nolo gloriari, et dimitto omnem gratiam missam, ne quis putet me meliorem sanctione esse supra id quod videt in mea conversacione, aut supra id quod audit ex me ab aliis.

magnitudo revelationum extollat me, subauperbiam, *datus est mihi*, a Domino, *stimulus meus*, angelus Satanæ qui me colaphizet. Qui vult Apostolum dolore capitis laborasse, qui diabolo de ardore libidinis tentari et affligi, rursus est. Ne ergo in superbiam tumorem exur, permissus est tentari a diabolo de ardore, quam appellat stimulum carnis. Ut enim loctores, stimulus proprie tumoris et libit, ipsumque stimulum carnis a quo punge- accendebatur, vocat angelum Satanæ, id est diaboli, quia a diabolo immittebatur ei illa mulatio concupiscentiæ. At quodcumque us patiebatur illam stimulationem, sciebat diabolo sibi immitte. Sed Dominus qui per- t eum colaphizari, id est affligi et tribu- tatione diaboli, ne in superbiam erigere- noscendo suam fragilitatem, ipse utique cu- t eum ne in vitium libidinis caderet. Unde quia per venenum fugabat venenum. Vene- nis et tentatione carnis fugabat ab illo vene- rbiæ. Dedit namque ei Dominus antidotum n, quod de serpente conficitur, qui vocatur ive Tyriacus, a quo et tyriacum appellatur, venenum aliud. A quo tentabatur de libidine, anabatur a vitio superbiam, quia a Domino it contra venenum superbiam, antidotum ty- quod gustatum venenum pellit. Erudire colens Dominus electos suos, et custodire in te virtutum permittit eos tentari sæpe, sicut n prædicatorem a diabolo permisit tentari, itudine revelationum extolli potuisset : ip- tentationem sic disponit, ut qui elati perire t in humilitatis gradu consistentes, a perdi- præcipitatione servantur. Quapropter si quis nem aliquam sustinet, non debet desperare efficere, sed cum Dei adiutorio decertare ut

er quod, subaudis impedimentum libidinis, inum rogavi ut discederet a me stimulus car- angelus Satanæ. Quæri potest isto in loco, minus dicat per prophetam (Isa. LVIII) de electo : Adhuc te clamante dicam : Ecce ad- in Evangelio (Joan. XIV) : *Omnia quæcun- eritis in nomine meo fiet vobis*, quare exi- stolorum, orans liberari a tentatione diaboli latione carnis, non sit exauditus? Sed scien- , quia ideo non est exauditus, quia non pe- nomine Jesu, id est quod ad salutem suam at. Nesciebat enim petere pro se quod sibi it, sicut alias ipse dicit : *Nam quidoremus si- let nescimus* (Rom. VIII). Si ergo esset exau- ab illo recederet tentatio diaboli, concupi- ue carnis poterat evenire ut cito in super- tolleretur. Et ne nimium contristaretur, au-

diamus quid ei dixerit Domiuus, sive per angelum, sive in corde, aut alia revelatione. *Sufficit tibi gratia mea*. Gratia isto in loco intelligitur quidquid do- norum gratis datum est apostolo Paulo, videlicet quod de cælo vocatus est, quod fidem accepit ut crederet, quod remissionem omnium peccatorum in baptismo percepit, quod ad gratiam apostola- tus et prædicationem gentium electus est, quod sa- pientiam præ omnibus apostolis a Deo percepit, et quod ad visiones et revelationes Domini ad tertium cælum raptus est, necnon quod verba ineffabilia au- divit in paradiso, de ista gratia dixit ei Dominus : Sufficit tibi gratia mea. Ideo noli orare pro stimulo carnis, ne forte in superbiam labaris. *Nam virtus in infirmitate perficitur*. Virtus, id est perfectio virtu- tum, in infirmitate carnis et labore atque tentatione perficitur, si ipsa infirmitas patienter sustinetur, et contra tentationem concupiscentiæ viriliter pugna- tur. *Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi*. Postquam cognovit prodesse sibi quod nocere putabat, responsumque accepit a Domino quod perfectio vitæ omniumque virtutum in infirmitate perficitur, libenter se dicit gloriari, id est gaudere et lætari in suis infirmitati- bus, id est in suis passionibus quas pro Christo sus- tinebat, ut in eo dignaretur habitare virtus et gra- tia, sive perfectio omnium donorum Christi. Ergo quia aliter perfectionem virtutum habere non possu- mus, nisi tentamenta et oblectamenta carnis patienter sustinuerimus, pugnando tamen contra vitia cer- temus cum Apostolo, ut in nobis habitet virtus et gratia donorum Christi, pariterque cum illo coro- nemur in cælesti regno.

Propter quod, subaudis ut inhabitet in me virtus Christo, *placeo mihi in infirmitatibus meis*, non in prosperitate et divitiis hujus sæculi, sed in contume- liis, id est flagellationibus vel opprobriis, non in ho- noribus sæculi, sed in necessitatibus, non in epulis vel otio, sed in persecutionibus, non in salutationibus, sed in angustiis, non in jactantia elationis, et hoc pro Christo patior, non pro aliquo crimine. *Cum enim infirmor*, subaudis in corpore, *tunc potens sum*, sub- audis in anima. Unde caro atteritur, affligitur, et in- firmatur, inde anima roboratur et crescit.

Factus sum insipiens, subaudis mea merita et vir- tutes proprias narrando, sed tamen vos me coegistis ad hoc, quos ab amore falsorum apostolorum ad no- strum volui reducere. Incipientem se dicit, sed utique non est insipiens, quia vera locutus est : et licet pro salute aliorum coactus suas virtutes narraret, tamen de humilitatis gradu non cecidit. *Ego enim debui a vobis commendari*, id est laudari : *Nihil enim minus fui in prædicatione*, in virtute miraculorum, *ab his qui sunt supra modum apostoli*, id est a Petro, Ja- cobo et aliis prædecessoribus meis, qui a meis de- tractoribus dicuntur supra modum meum esse magni apostoli. *Tametsi nihil sum*, id est quamvis nihil sim comparatione illorum, *signa tamen apostolatus mei*, id est miracula, *facta sunt a me super vos*, sive

in vobis, quia mortuos vestros suscitavi, et infirmos A gat in jejuniis et fletibus propter vestram incorrec-
curavi. tionem. Apostolus non habebat peccata propria
quæ defleret, et ideo aliorum deflebat.

Quid minus habuistis præ cæteris Ecclesiis, nisi quod non gravavi vos? nihil accipiens a vobis. Donate, id est indulgete mihi hanc injuriam, si injuria dicenda est. Ironice loquitur. Re enim vera injuria non erat, sed consideratio.

Ecce tertio hoc paratus sum venire ad vos. Quæri potest: Cum non legamus illum venisse ad eos nisi tantummodo una vice, quando moratus est apud eos anno uno et dimidio, neque posteaquam ab eis discessit, sicut ipse in priori epistola dicit, quia, testor Deum, non veni Corinthum postquam a vobis recessi, parcens vobis, id est ne vobis oneri essem, quare modo dicat se tertio venire? Sciendum est quia per præsentiam carnis una vice tantummodo venit, quando eis prædicavit: secundo per priorem Epistolam venit, non per semetipsum. Tertio per istam secundam Epistolam dicit se venire: quasi enim in Epistolis suis veniebat ipse. *Et non ero gravis vobis,* id est nihil accipiam a vobis. *Non quæro vestra, sed vos,* id est vestram salutem.

Ego libentissime impendam, subaudis vobis omnia quæ mea sunt in prædicatione, in miraculis, et *superimpendar* id est morti me tradam *pro animabus vestris, licet plus vos diligens minus diligar,* subaudis a vobis.

Sed esto. Ego vos non gravavi. Esto proprie adverbium est concedentis, et ponitur pro si: isto autem in loco hunc obtinet sensum: Sed esto, id est si minus diligar a vobis, ego tamen vos non gravavi in aliquo. *Sed cum essem,* inquit, *astutus, dolo vos cepi?* Increpative atque interrogative est legendum: Cum essem, inquit, callidus et ingeniosus, dolo et fraude vos cepi ad fidem Christi? Non, sed per prædicationem veram et virtutem miraculorum adduxi vos ad fidem cooperante Christo.

Olim putatis quod excusemus nos apud vos, subaudis non facimus, quia non est necesse: Hoc dupliciter intelligi potest. Nunquid a præterito tempore dubitatis de nobis, arbitantes nos ideo talia loqui, quasi non simpliciter agamus erga vos et idcirco nos excusemus? Non loquimur ideo talia ut nos excusemus quia simpliciter incedimus. Aliter: Olim putatis quod excusemus nos apud vos, et est sensus: A præterito tempore cognoscitis conversationem nostram et prædicationem, et ideo non indigemus ut nos excusemus. *Coram Deo, Patre, in Christo loquimur,* id est, honorem Christi quærentes. Testificatur illis ad satisfaciendum, quia vera dicit: Testis est mihi Deus Pater et Christus, cujus honorem quæro, quia simpliciter incedo erga vos. *Omnia autem, subaudis incommoda, sustinemus propter vos. Ne iterum cum venero, humiliet me Deus apud vos,* id est affli-

CAPUT XIII.

Eccetertio venio ad vos, primum per memetipsum, deinde duabus vicibus per Epistolas meas, *ut in ore duorum vel trium testium stet omne verbum.* Tres testes comparat tribus suis adventibus. Sicut in lege aut tribus testibus defendebat se aliquis aut tribus testibus convincebatur, ita isti aut tertio adventu illius correcti et emendati laudati sunt: aut correcti manserunt, acrius reprehensi ab Apostolo, vindictam perceperunt.

An experimentum quæritis ejus qui in me loquitur Christus, qui in vobis non infirmatur, sed potens est in vobis? ac si diceret: Nunquid quæritis probationem Christi qui in me loquitur utrum valeat peccata vestra punire per me, qui in vobis non est impotens miraculis et virtutibus faciendis? Utique potest.

Nam etsi crucifixus est Christus ex infirmitate, carnis, sed vivit ex virtute Dei, id est in divinitate sua manet impassibilis.

Nam et nos, apostoli, infirmi sumus in illo, id est tribulationes et angustias sustinemus propter illum, *sed vivimus cum eo ex virtute Dei in vobis,* id est propter vos quibus prædicamus. Vivimus jam cum illo in spe per virtutem Dei quæ est in nobis, vel propter vos speramus vitam habere cum Christo.

Oramus autem non ut nos probati appareamus, sed ut vos quod bonum est faciatis, nos autem ut reprobi simus. Probus sive probatus apparet judex, quando invenit quod puniat in subjectis, per quod ostendat suam potestatem. Tunc vero videtur reprobus, quando non invenit quod vindicet, ubi suam ostendat auctoritatem, et probet judicium, ac si diceret: Non oramus ut in vobis aliquid inveniamus ad puniendum, sed vos quod bonum est facientes, nos reprobi inveniamur in hac parte, non invenientes ubi ostendamus nostram potestatem.

Non possumus aliquid adversus veritatem, sed pro veritate, id est non possumus nostram potestatem ostendere contra hominem veritatem habentem, sed pro veritate decertamus.

Gaudemus quoniam nos infirmi sumus, non corpore, sed potestate, quia tunc est judex quasi infirmus, dum suam potestatem non potest ostendere: et tunc subjecti sunt potentes, quando non timent judicem.

Gratia Domini nostri Jesu Christi, et charitas Dei, et communicatio, id est societas et conjunctio, *Spiritus sancti cum omnibus vobis, subaudis sit. Amen.* Fiat, ut diximus, etc.

IN EPISTOLAM AD GALATAS.

ARGUMENTUM.

o quærendum est in exordio hujus Epistolæ Galatæ sint appellati : Rex Bithyniæ, quæ est in Asia Græciæ, habens bellum contra hostes misit ad Gallos circa mare habitantes, pro ut si venirent in auxilium ejus, pacto bello la victoria, regnum divideret cum eis. Qui nissent et victoria potiti essent, regnum cum sit ut promiserat, appellatique sunt primum ræci, hoc et Galli misti Græcis, parsque rem ipsi tenuerant appellata est Gallogræcia, id est li commorantes in Græcia. Postea autem (ut ioribus videtur) appellati sunt Galatæ a can- rporis : nam Græce lac γάλα dicitur. Unde et i zona cœli quæ Latine lacteus circulus voca- æce γαλαξίας nuncupatur, ut Martianus asse- B sunt ergo strenuissimi bellatores, sed stulti e a proposito mentis recedentes. Unde cum sent verbum prædicationis ab Apostolo, et lus ab eis ad alios transiret, seducti sunt a postolis et a Judæis, qui volebant eos sectari cisionem et sacrificia legalia, dicentes : Licet ti sitis et in Christum credatis, tamen aliter testis salvari per passionem Christi, nisi cir- lamini et legalia sacrificia offeratis : quod s Apostolus, scripsit eis ab Epheso hanc Epi-

CAPUT PRIMUM.

us. Quod nomen suum in omnibus Epistolis sit in titulo : auctoritatis causa id egit sicut C t principes hujus sæculi solent agere. Aposto- gnitatis nomen et Græcum est, licet quidam Hebræum illud esse. Apostolorum genera- r sunt : Primum est quod neque ab homini- que per hominem, sed a Deo tantummodo : rum numero fuerunt Moyses, Isaias, Jeremias, : prophetæ quamplurimi, licet non omnes : et li etiam, qui quamvis ab homine Christo es- issi, tamen ipse homo erat, et verus Deus. lum, quod a Deo quidem est, sed per homi- le quorum numero fuerat Josue, qui Deo vo- ær Moysen missus est, et alii multi qui ele- populi pro vitæ meritis Deo volente eliguntur, oluntas Dei aliquando voluntas populi est. D m, quando ab homine tantummodo et non a im favore hominum aliquis eligitur non pro onversatione, vel quando pretio subrogatur rdotium, de quibus dicebat beatus Ambro- O episcopo, certe nisi centum solidos dedisses, episcopus non fuisses. De quibus etiam in li- gum dicitur (III Reg. xiii) : Temporibus Jero- quicunque implebat manum suam muneribus, sacerdos idolorum. Ideoque isti tales inter nt reputandi, de quibus Dominus per prophe-

A tam dicit : Ipsi veniebant et ego non mittebam eos (Jer. xxiii). Omnes quotquot venerunt fures sunt et latrones. Quartum genus est quod neque a Deo, neque per hominem fit, sed a seipso, ut sunt pseudo- prophetæ et pseudoapostoli, qui dicunt : Hæc dicit Dominus, cum Dominus non miserit eos. Sciendum etiam, quia inter ipsos prophetas quidam tantæ di- gnitatis sunt, ut prophetæ et apostoli sint, ut Moy- ses, Isaias, Joannes Baptista, et apostoli : quidam vero solummodo prophetæ sint. Et quia erant apud Galatas quidam Judæi qui dicebant beatum Paulum non esse verum apostolum Christi, neque doctorem veritatis, eo quod a Christo non fuerat vocatus et doctus sicut alii apostoli, idcirco volens Apostolus Galatas confirmare in doctrina sua, et se verum apo- stolum ostendere et prædicatorem Christi, dixit se non ab homine mortali in terris esse doctum et constitutum, sed ab omnipotenti Deo de cœlis, non quod neget Christum verum hominem, sed jam im- mortalem effectum. Qui ergo docuit Petrum per præsentiam suam in terris adhuc mortalis, ipse do- cuit Paulum jam immortalis de cœlo, et ideo dicit : Non ab hominibus, subaudis constitutus sum, ut Mat- thias, qui sorte ab apostolis est electus, neque per hominem, subaudis jam mortalem, sed per Jesum Christum et Deum Patrem, quia una est operatio Patris et Filii. Et ut ostenderet unius esse dignita- tis illas duas personas, præposuit personam Filii Dei Patris personæ, pariterque Arianorum destruit er- rorem, qui dicunt Filium creaturam esse, ideoque minorem Patre. Qui suscitavit eum a mortuis. Deus Pater tertia die Filium suum a mortuis suscitavit, et ipse Filius potestate Verbi a quo assumptus est, seipsum suscitavit : et qui mecum sunt fratres omnes, id est omnes condiscipuli et credentes, eadem sen- tientes de circumcisione. Quid est quod in aliis Epi- stolis quorundam discipulorum suorum nomina po- nit, et hic specialiter non quemlibet, sed generaliter omnes comprehendit? Ideo hoc egit ut majoris auc- toritatis esset ejus Epistola, vel ut demonstraret omnes condolentes de illorum seductione, et quod omnes æqualiter sentirent de circumcisione quod non deberent circumcidi, neque sacrificia legalia of- ferre. Quid est etiam quod in hac Epistola, episco- porum, presbyterorum, diaconorum mentionem non facit sicut in aliis? quia necdum habebant epi- scopos ordinatos, neque alios rectores : ideoque se- duci facilius potuerunt.

Gratia vobis et pax. quare conciliamur Domino, qui pro peccatis nostris tradidit se morti, ut eripe- ret nos de præsentis sæculo nequam. Sæculum dicitur a sequendo, quia semper sequitur et in se revolvi- tur. Sæculum ergo non potest esse nequam neque malum, quia semper servat ordinem suum et cursum secundum dispositionem Dei, alternantibus diebus

ac noctibus : sed sicut dicitur mala domus, non quod mala sit per se, sed quod malos habeat habitatores, ita sæculum vel tempus dicitur malum esse, non quod malum sit, sed quod pessimos et malos homines in se habeat. Et bene addidit *secundum voluntatem Dei Patris*, quia voluntas Dei Patris fuit, ut Filius per passionem suam genus humanum repararet. *Amen*, Amen Hebræum est, et est confirmatio Epistolæ. Sonat ergo Amen, vere, sive fideliter et fiat.

Miror quod sic tam cito transferimini. Mirari se dicit Apostolus quare tam cito potuerint solis verbis a veritate Evangelii seduci, et a libertate in servitutem redigi, et quod ab Evangelio Christi quod eis tradidit, potuerunt mutari et transferri in aliud Evangelium, id est in aliam doctrinam. *Quod non est aliud*, subaudi Evangelium, propter illud quod prædicavi. Evangelium autem dicitur bona annuntiatio; et si aliqua doctrina est quam per se Dominus, aut per aliquem non dederit, jam nec Evangelium dici potest, sed error. Transferimini, id est transducimini vel seducimini *ab eo*, id est a Deo Patre, qui vos vocavit in gratiam, id est in remissionem peccatorum, quam nobis Deus Pater gratis dedit, sive per passionem Filii sui, sive per baptismum, in aliud Evangelium.

Aliud evangelium non est, nisi Christi. Traditio ergo Judæorum et doctrina qua dicebant debere circumcisionem servare, et cætera quæ lex præcipit in mysteriis error est, postquam Christus venit. *Nisi sunt*, id est sed sunt *aliqui qui vos conturbant*, id est est commovent a rectitudine fidei, et volunt convertere, volunt quidem mutare Evangelium Christi a spiritualibus ad carnalia, sed non valent, quia firmissimum et verum est. Evangelium enim si mutatum fuerit, non erit jam Evangelium. Et licet aliqui possint mutari a rectitudine Evangelii, semper Evangelium immutabile manet.

Sed licet nos, id est ego et apostoli Christi, Petrus et alii, aut angelus de cælo, Michael, aut Gabriel, evangelizet vobis præterquam, id est præter hoc Evangelium, *anathema sit*. Anathema varias habet significationes. Aliquando ponitur pro occisione, ut idem Apostolus alibi dicit : *Optabam ego anathema fieri pro fratribus meis* (Rom. ix), id est : cupiebam occidi corporaliter pro eis; aliquando pro maledictione, ut in canonibus habetur : Si quis hoc vel illud fecerit anathema, id est maledictus sit; alio loco pro separatione, ut hic.

Sicut prædixi, subaudis præsens, ita modo absens, vel sicuti prædixi paulo superius in præcedenti versiculo, *ita nunc iterum dico*, præter quod accepistis subaudis a me.

Modo enim hominibus suadeo an Deo? Sensus talis est : Suadeo, id est hortor modo homines credere in Christum, et perseverare in fide ejus, an suadeo Deo aliquid novi facere, cui omnia patent præterita atque futura? Hominibus suadebat in Christum credere, Deo vero non suadebat ut aliquid novi

A faceret. Tunc suaderet Apostolus Deo aliquid novi facere, si circumcisionem ipse primus destrueret. Sed quia Christus legem implendo evacuavit illam, ideo non suadebat Apostolus Deo, sed quæ ostendit ipse debere servare, illa dicebat. *Si adhuc hominibus placerem*, id est si placerem Judæis a quibus ortus sum permanendo in judaismo, vel hominibus malis, ut hæreticis, *Christi servus non essem*. Hoc debet unusquisque prædicator attendere, ut Christum et prædicationem ejus quærat placere auditibus suis, non seipsum. Si vero utrumque potest fieri, ut et Deus diligatur et ipse bonum est. Quod si Christus non placet eis, nec ipse placabilem se præbere debet illis.

Notum vobis facio, fratres, Evangelium quod evangelizatum est a me, id est prædicatum et probatum, quia non est secundum hominem, id est secundum traditionem scribarum et pharisæorum. Evangelium quod secundum hominem dicitur esse non est Evangelium. Omnis enim homo mendax, et quidquid invenitur in homine veritatis non est ab homine, sed a Deo per hominem.

Neque enim ego ab homine accepi illud, id est ab aliquo apostolorum; et si accepi a Domino Jesu Christo de cælo, jam immortalis erat. Inter accipere et discere Evangelium, hoc interest : quod accepit Evangelium cui primum insinuat, et fidem ejus accipit : discit vero, qui ea quæ in eo per ænigmata et parabolas a Domino prolata sunt, Deo revelante, vel homine docente penetrare valet, *sed per revelationem Jesu Christi*, id est manifestatione didici Evangelium. De qua revelatione dicit? Tradunt doctores plenitudinem evangelicæ doctrinæ per illud triduum, Spiritu sancto revelante, Paulum didicisse, quando mansit in Damasco tribus diebus non videns lucem solis neque diei, sed neque manducans neque bibens. Vel etiam tunc accepit, quando (sicut ipse dicit) quadam die cum esset in templo, in extasi positus est.

Audistis enim conversationem meam, quomodo vivebam sine querela in lege, ut mihi videbatur, quando adhærebam legi et circumcisionem servabam et sabbatum, et cætera quæ lex præcipit, propter quod Christum non cognoscebam : *quoniam supra modum*, id est plus omnibus Judæis, *persecuebar Ecclesiam Dei*, id est credentes in Christum, et *espugnabam illam*, id est valde pugnabam contra illam, et *proficiebam in judaismo supra multos coetaneos meos*, id est super omnes coævus, et qui meæ ætatis erant. Proficiebam ego in doctrina legis secundum traditionem Phariseorum, de quorum genere ortus eram, et nullus poterat cœquari mihi in studio lectionis atque quæstionum, sed neque in persecutione Christianorum, ita poterat crescere pro statu Synagogæ. *In genere meo*, id est genere Phariseorum, *abundantius*, id est amplius, *æmulator*, id est imitator et studiosus, *existens ad statuendam Synagogam, paternarum mearum traditionum*, id est Phariseorum.

Cum autem placuit ei qui me, id est qui me fecit, nasci ex utero materno, vel qui me in præsencia sua segregavit, et separavit ex utero matris meæ, ad prædicationem Evangelii sui, vel ex utero matris, id est ex consortio Synagogæ me abstraxit, et vocavit per gratiam suam, id est, per misericordiam suam ad Evangelium suum prædicandum, ut revelaret Filium suum in me, id est per me gentibus. Ut evangelizarem illum in gentibus continuo, id est cum placuisset Deo Patri ut revelaret Filium suum per me in gentibus, non acquievi carni et sanguini, id est non consensi in iudaismo manere: vel non acquievi carni et sanguini, id est Scribis et Phariseis de quibus ortus sum, licet aliquis apostolos velit intelligi, quod falsum est. Beatus Hieronymus ita hunc versiculum dividit secundum istum sensum. Petrus aliique apostoli, postquam vocati sunt a Domino, non statim profecti sunt prædicare, sed neque post resurrectionem ejus, usquequo Spiritum sanctum acceperunt, ideoque quasi multam moram fecerunt. Paulus vero, statim ut baptizatus est, sine aliqua mora ingressus Synagogam Judæorum, cœpit publice prædicare. Potest tamen et ad sequentia jungi, quod dicit continuo; sed melius est ita ut diximus, ut revelaret Filium suum in me, id est per me. Aliter: Verbum Dei Patris, id est Filius, cum Deo Patre et Spiritu sancto cœlum et terram continet, et omnia implet. Non est enim locus quem non impleat per plenitudinem potentiæ suæ, ac per hoc quod ubique est per potentiam Divinitatis et omnia loca impleat, erat etiam in Paulo licet a Paulo non sciretur. Quando ergo Filii sui fidem dedit ei, tunc utique Filium suum manifestavit ei, et ipse Filius ibi erat, ubi ipse revelavit. Sicut, verbi gratia, in utero virginis Mariæ ubi erat, ibi carnem assumpsit.

Neque veni Hierosolymam. Quæstio est: quare dicat se non venisse Hierosolymam, nisi post tres annos, cum in Actibus apostolorum legatur quia, postquam baptizatus est, cœpit prædicare in Synagogis Judæorum, insurrexerunt contra eum Judæi, ob quorum persecutionem venit Hierosolymam? Quæ quæstio ita solvenda est: Non veni, inquit, Hierosolymam ad apostolos gratia visitandi eos, neque causa discendi, sicut nec hic habetur, sed causa persecutionis veni Hierosolymam, sicut ad aliam quamlibet civitatem irem, si in meo itinere esset, verbi gratia, ut in Samariam aut in Bethleem. De qua vice dicit Lucas in Actibus apostolorum, ad antecessores meos apostolos, veni, subaudis neque causa discendi, neque visitandi eos ista vice; sed abii in Arabiam, de Hierusalem subaudis fugerat. Dicit beatus Hieronymus: Quid mihi prodest si audio Paulum abiisse in Arabiam, et reversum inde Damascum, si nescio quid ibi fecerit? Forsitan prohibitus est a Spiritu sancto ibi verbum loqui, sicut in Asia: ideoque non dixit Scriptura quid ibi fecerit; sed si perpendimus interpretationem nominum itus et reditus illius, aliquantulum utilitatis invenire poterimus. Quod autem per Arabiam intelligamus Vetus Testamentum,

ipse Apostolus ostendit alibi, ubi loquitur de Agar et Sara (Gal. iv): *Hæc enim, inquit, sunt duo Testamenta, et Sina mons est in Arabia.* Damascus vero, quæ interpretatur sanguinem bibens vel effundens, quia ibi interfectus est Abel a Cain, ubi postea ædificavit servus Abraham illam civitatem, vocans eam de nomine suo Damascum, significat Novum Testamentum ubi continetur passio Christi. Abiit ergo Apostolus in Arabiam, quia scrutatus legem et prophetas, ibi invenit Christum promissum, non tamen datum. Reversus est Damascum, quia transiit ad Evangelium, ubi Christum jam passum invenit, et credidit in eum.

Diebus quindecim. Quindenarius numerus pertinet ad Vetus Testamentum et Novum, propter septenarium numerum et octonarium; septenarius ad Vetus Testamentum refertur propter sabbatum, octonarius ad Novum, propter Dominicam resurrectionem, quæ octava die celebratur. Et quia Apostolus doctrina Veteris et Novi Testamenti replētus erat, ideo non indiguit amplius manere cum Petro, nisi quindecim diebus.

Et iterum reversus sum Damascum, etc., usque mansi apud eum diebus quindecim: Abiit in Arabiam; de Arabia reversus est Damascum, et expleto triennio in Arabia et Damasco, venit Hierosolymam altera vice videre Petrum, non causa discendi, sed causa commendandæ charitatis, et ut humilitatis formam præberet aliis dum honorem præstitisset priori apostolo. Ex hoc apparet eum non causa discendi venisse, quia in tam paucis diebus non poterat doceri, et quia poterat aliquis etiam dicere: Ecquid si non didicit a Petro, didicit ab aliis? Huic objectioni Apostolus subjunxit:

Alium autem apostolorum vidi neminem, nisi Jacobum fratrem Domini, filium scilicet Mariæ Cleophae, materteræ Domini, quæ genuit de Alphæo.

Ecce coram Deo, quia non mentior, id est digna sunt conspectui Dei, quia vera sunt.

Deinde veni in partes Syriæ provinciae, et Ciliciæ, subaudis patriæ, ubi est et Tarsus, civitas Pauli. Venit Apostolus in Syriam quæ interpretatur elevata, ut humiliaret illam ad Christum; venit ad Ciliciam quæ interpretatur assumptio lamentabilis, ut illam assumeret ad fidem Christi, et eam doceret habitum pœnitentiæ et lamenti.

Eram autem ignotus facie Ecclesiis Judææ, etc. Ignotus quidem erat facie, sed nomine et fama erat notus. Jam enim per quatuordecim annos Evangelium prædicabat. Non ideo dicit pluraliter ecclesiis, quod Judæi et gentes misti essent, sed tanta erat multitudo Judæorum credentium, ut plures ecclesias facerent, quoniam qui persequabatur nos, id est credentes in Christum, aliquando, subaudis quando erat in iudaismo nunc evangelizat fidem quam aliquando expugnabat, id est contra quam valde pugnat. Et in me clarificabant Deum, juxta illud: Ut videant opera vestra bona (Matth. v), et qui de persecutore fecerat prædicatorem (I Tim. i).

CAPUT II.

Deinde post annos quatuordecim ascendi Hierosolymam iterum. Juncti tres anni superiores cum his quatuordecim fiunt septemdecim. Ex quo colligitur quoniam decimus septimus annus prædicationis suæ, quando tertia vice venit Hierosolymam. Sed quæ causa exstitit illum venire Hierosolymam? Seditio erat inter Judæos credentes et gentiles; dicebant enim Judæi: Estis baptizati, et creditis in Christum, non potestis salvari aliter, nisi circumcidamini et legem observetis. Ideo ut hanc seditionem compesceret, revelante sibi Spiritu sancto, venit Hierosolymam, cum Barnaba. Barnabas erat Judæus et circumcisis, Titus gentilis et incircumcisis. Ideo ergo cum istis duobus ascendit, ut si apostoli alique Judæi dicerent illum non recte prædicare in gentibus, istorum testimonio tueretur, dum dicerent illi: Vere sicut vos prædicatis, ita et magister noster: et sic sentit in omni fide sicut et vos. Ideo dicit: *et contuli cum illis Evangelium*, ne videretur ab aliis aliquid accepisse. Nam inter se conferre, et docere, ac discere hoc interest, quia conferunt cœquales, docent et discunt superiores et inferiores. Contuli cum illis, hoc est cum Petro, Joanne et Jacobo. Seorsum autem cum illis qui videbantur aliquid esse, in Petro aliisque apostolis locutus sum, non in conventu Judaici populi, sed separatim. Quare seorsum? quia multa sciebat ille quæ generalis multitudo non poterat capere: vel seorsum, ne dum prohiberet penitus circumcisionem, persecutionem Judæorum contra se excitaret. Videbantur, inquit, aliquid esse a semetipsis. Videbantur enim doctrinam habere a se et virtutem, sed neque doctrinam neque virtutes, neque boni aliquid habebant a se, neque a suis meritis: ideo licet populo viderentur aliquid esse, nihil erant. Ne forte in vacuum currerem, aut cucurrissem? Licet videatur durum, tamen beatus Hieronymus hunc versum interrogative dicit esse legendum, quia hujusmodi sensus est: Nunquid ideo contuli cum illis seorsum quod timerem ab illis reprehendi, quasi mea doctrina non esset vera, et illorum roboratione indigeret, aut quasi inaniter currerem prædicando de loco ad locum? Non; sed potius ut illi a me alta et profunda mysteria audirent, quod minus capaces non poterant capere, et non possent dicere Galatis: Nolite credere Paulo, quia mendacium prædicat; aliud enim apud nos prædicat vel docet, aliud apud vos: apud vos prædicat circumcisionem non observandam, apud nos circumcidit Titum. Unde Apostolus volens eos confirmare in fide, et a circumcisione ducere, dixit: Si Titus, cum esset mecum, non est compulsus ab apostolis circumcidi, neque minis, et terroribus, ac multitudine Judæorum, quare vos seducimini solummodo verbis?

Sed neque Titus, qui mecum erat cum esset gentilis, compulsus est circumcidi. Cum venisset Apostolus Hierosolymam, Judæi curiositatis causa submiserunt viros in secreto loco, de quibus non poterat suspicio

A esse, qui considerarent utrum Apostolus illorum timore perterritus circumcideret Titum.

Introierunt explorare libertatem nostram quam habemus in Christo Jesu. Libertas maxima est in Christo Jesu, id est in fide Evangelii, quia per fidem Domini Salvatoris liberi efficimur in baptismo, non solum a peccatis, sed a servitio etiam legis.

Neque ad horam cessimus, id est non consensimus eis vel ad tempus, ne servituti legis subiceremur, ut fides Evangelii, quam vobis prædicavimus maneat semper in vobis, et non circumcidamini.

Ab his autem qui videbantur. Ab his, id est Petro, et Jacobo, et Joanne, qui videbantur aliquid esse a semetipsis, sicut supra diximus, quales aliquando fuerint, antequam per adventum Spiritus sancti corroborarentur, non pertinet ad me ut dicam, sed hoc solummodo dicam, quia nihil mea interest, hoc est: nulla distantia inter me et illos est; et hoc ideo, quia non est Deus acceptor personarum. Fuit Paulus persecutor Christianorum, Petrus negavit postquam ab illo doctus est. Joannes et Jacobus tempore passionis, relicto eo, fugerunt cum aliis apostolis. Qui videbantur aliquid esse, id est Petrus, Jacobus et Joannes, nihil mihi contulerunt, sed contra, subaudis ego contuli illis; vel aliter: cum putassent aliqui reprehensores mei esse, non solum reprehensores non fuerunt, sed etiam laudatores et fautores exstiterunt meæ prædicationis. Ita dividunt et distinguunt Augustinus et Hieronymus hunc versiculum cum tali subauditione: cum vidissent, subaudis a subsequentibus, Jacobus et Joannes, qui videbantur aliquid esse, quod ita datum, id est concessum est mihi Evangelium præputii, id est gentium, sicut Petro creditum est Evangelium, circumcisionis, hoc est Judæorum.

Et cum cognovissent gratiam quæ data est mihi, dexteris societatis mihi dederunt et Barnabæ. Cætera per parentheses dicta sunt sicut Petro circumcisionis; hanc autem habet consuetudinem Apostolus, ut circumcisionem Judæos et gentiles præputium appellet. Qui enim operatus est Petro in apostolatam circumcisionis, operatus est mihi inter gentes, et est sensus: Qui Petrum magistrum et principem fecit esse omnium Judæorum credentium, me etiam in prædicationis officio præposuit omnibus gentibus. Dicit beatus Augustinus quodam loco beato Apostolo majorem sapientiam præ omnibus apostolis concessam esse, et hoc ideo, ut quia ipse omnibus gentibus et philosophis prædicaturus erat, omnibus gentibus et philosophis ejus prædicatio sufficere posset. Sed dicit aliquis in isto loco: Nunquid ergo Petrus magister Judæorum, si videret aliquem gentilem velle converti ad fidem, non suscipiebat eum, nisi circumcideretur, aut Paulus magister gentium suscipiebat aliquem Judæorum circumcisi? Utique Petrus suscipiebat gentilem, non cogens eum circumcidi, ut Cornelium, et Paulus non respuebat Judæum propter circumcisionem, sed tantummodo legales observationes docebat non esse observandas carnaliter. Qui

videbantur columnæ esse. Dicit beatus Augustinus: *A* Columnæ videbantur esse illi, sed non erant. Sed videamus quæ sint solidissimæ columnæ. Salomon dicit: *Sapientia*, quæ est Verbum Dei Patris, *ædificavit sibi domum*, in utero videlicet virginali excidit *columnas septem* (Prov. ix), id est septem Ecclesias, ad quas scripsit Joannes in Apocalypsi sua (cap. i); quæ septem Ecclesiæ vel columnæ faciunt unam Ecclesiam et unam columnam, de qua dicit Apostolus Timotheo: *Ut scias*, inquit, *quomodo oporteat te in domo Dei conversari, quæ est columna et firmamentum* (I Tim. iii). Si ergo isti columnæ non fuerant, quid est quod Dominus dicit: *Qui vicerit, faciam illum columnam in templo meo* (Apoc. iii)? Ut ergo dicit Apostolus et beatus Augustinus assentit, columnæ a semetipsis non erant, licet viderentur a simplicibus a se esse quod non erant, et columnæ erant a Domino solidatæ sine suis meritis, et fundatores Ecclesiæ erant et sustentatores. *Dexteræ dederunt mihi.* Quod dicit *dexteræ societatis dederunt mihi et Barnabæ*, nihil est aliud nisi in suam societatem receperunt nos et familiaritatem. Tractum est hoc a negotiatoribus, qui causa negotiationis venientes ad exterarum regiones, in primis ut ibi advenirent, ad eos præfectus loci et homines accedunt ibi habitantes, et interrogant illum qui præest illis: *Pacificusne est ingressus tuus?* Et ille: *Pacificus.* Tunc mutuo dant sibi dexteræ manus, et alternim se osculantur, ac deinceps cum pace negotium suum explent, libere incedentes, et cum securitate in iudicium illorum. Sic etiam et illi cum Apostolo fecerunt pacem, ut ille et Barnabas inter gentes prædicarent, ipsi autem inter Judæos.

Tantum subaudis præceperunt nobis, ut pauperum illorum memores essemus, qui propter Christum sua reliquerant, vel qui spoliati fuerant a Judæis, ut Nicodemus et alii. Quod etiam sollicitus fui hoc ipsum facere mittens eis quæ necessaria erant, a gentibus fidelibus munuscula accipiens.

Cum autem venisset Cephas Antiochiam, in faciem, id est præsentiam, restiti ei, quia reprehensibilis erat, id est reprehensione dignus.

Prius enim quam venirent quidam, subaudis Judæorum, ab Jacobo, id est ab Hierosolymis, ubi erat Jacobus constitutus episcopus credentibus ab Apostolis, cum gentibus edebat: cum autem venissent, subtraherat se et segregabat, timens eos qui ex circumcisione erant, hoc est timens reprehendi ab illis.

Sed cum vidissem quod non recte ambularent. Non recte ambulabant, qui segregabant se a gentibus quasi immundis, eo quod non essent circumcisi.

Dixi Cephæ coram omnibus. Ideo publice eum redarguit, quia ipse publice peccavit, ut et ejus correptione cæteri corroborarentur in fide. Publica enim culpa publica eget castigatione coram omnibus, ut in canonibus habetur. *Quomodo gentes cogis judaizare?* Non cogebat eos circumcidi verbis, sed operibus, per hoc quod se ab illis segregabat. Poterant enim gentiles dicere: Si essemus salvati et

mundati per baptismum, nequaquam nos quasi immundos reputaret: melius est ergo ut circumcidemur. *Si tu cum sis Judæus.* Judæus erat Petrus natura, et gentiliter vivebat non adorando idola, sed non credens salvari posse per circumcisionem, sed per baptismum, sicut et gentiles salvabantur non per circumcisionem, sed per baptismum.

Nos natura Judæi sumus, et non ex gentibus peccatores, quia gentiles peccatores appellabantur, et est sensus: O Petre, si nos qui Judæi naturaliter sumus, justificati non sumus per legem, quare cogis gentes judaizare, non verbo, sed opere, ut credant se salvari non posse per baptismum sine circumcisione. Nos scimus quia *non justificatur homo* per observantiam legalium mandatorum; *ex operibus legis* dicit, id est per oblationem sacrificiorum carnalium, per observationem mandatorum, per circumcisionem *non justificabitur omnis homo*, id est nullus justificabitur.

Quod si quærentes, nos qui natura sumus Judæi, *justificati in Christo*, id est in fide Christi, in baptismo, *inventi sumus peccatores* dum venimus ad baptismum. *Nunquid Christus fecit nos peccatores* ut peccata haberemus, et inveniret in nobis quod mundaret? *Absit.* Sed quia lex non poterat nos justificare, ideo venimus ad Christum, ut credentes in eum justificemur.

Si enim quod destruxi hoc iterum reædifico, prævaricatorem me constituo. Id est, si circumcisionem quam prædicavi dimittendam iterum prædico observandam esse, transgressorem me facio, tam legis Mosaicæ, quam Evangelii, quia si circumcisio poterat justificare, imo quod illam destruxi transgressor exstiti: et si postquam veni ad Evangelium, iterum redii ad carnalem legem, similiter prævaricator exstiti. Et notandum quia contra Petrum ista loquebatur, qui cogebat gentes circumcidere non verbo, sed opere, subtrahendo se ab illis, cum et ipse circumcisionem prædicaverat non observandam.

Ego enim per legem, subaudis Evangelii, *mortuus sum legi Moysi*, id est nihil illi debeo, quia non sum subjectus ei; vel per legem spiritualiter intellectam mortuus sum legi carnali, quia carnaliter illam non observo. *Ut Deo vivam per fidem et justitiam.*

Christo confixus sum cruci, id est confixus sum in cruce Christi, quia peccata mea in cruce illius affixa sunt, id est deleta et mortificata.

Vivo autem jam non ego. Vivebat quidem substantialiter, sed non vivebat in illo malitia, sed justitia. Extinctus et mortuus erat in illo sævissimus persecutor, et vivebat in illo piissimus prædicator. *Vivit vero*, sive regnat in me Christus per fidem et per omnes virtutes.

Non abjicio gratiam Dei, id est non repello fidem Christi, Evangelium et remissionem peccatorum: quæ omnia nobis gratis data sunt. *Si enim per legem justitia*, id est si lex poterat justificare, *Christus sine causa mortuus est*, et ejus passio nec profuit, nec obfuit.

CAPUT III.

O insensati Galatæ. Unaquæque gens suam proprietatem in conversatione et moribus habet. Unde Galatis proprium est ut, licet feroces sint, sint etiam stolidi sive stulti, facileque transferri possint de una re ad aliam: *quis vos fascinavit?* id est quis vobis nocuit, vel qui vos decepit? Fascinari dicuntur pueri, et parva animalia, pullique avium, hominum visu et incantatione. *Ante quorum oculos Christus Jesus præscriptus est, in vobis crucifixus.* Ante illorum oculos erat Christus Jesus crucifixus præscriptus, quia illi non solum quatuor libros Evangelii habebant, ubi passio Christi continetur completa, sed etiam libros Veteris Testamenti Græco sermone secundum septuaginta Interpretes habebant, in quibus pronuntiabatur et prædicabatur passio Christi, in quibus quasi ante oculos ipsorum erat Christus crucifixus.

Sic stulti estis, ut cum spiritu cæperitis, nunc carne consummemini. Id est cum spiritualiter cœpissetis conversari, vel cum per Spiritum sanctum cœpissetis loqui variis linguis, nunc carnali observatione deficiatis, postponentes omnia spiritalia, et trans-euntes ad carnales observationes, id est ad circum-sionem carnis, et ad legalia sacrificia. Aliter: in primordio fidei, omnes credentes in Christum accipiebant Spiritum sanctum, sicut modo, et insuper accipiebant diversitatem linguarum per quod ostendebatur eos habere Spiritum sanctum. Quod nullo exemplo melius probari potest quam illo quod in Actibus apostolorum dicitur: quod cum dixisset Paulus quibusdam baptizatis, qui baptizati erant in Joannis baptismo, si Spiritum sanctum accepistis credentes? responderunt: Sed neque si Spiritus sanctus est in nobis audivimus, quia non possumus omnibus linguis loqui. Et cum baptizasset eos in nomine Jesu, cœperunt loqui variis linguis, et isti Galatæ non acceperunt Spiritum sanctum et diversitatem linguarum ex operibus legis: sed quia crediderunt in Christum, audientes ab Apostolo fidem Domini prædicari. *Ex auditu fidei* dicit, quia audit homo quid credere debeat, et interrogatur ad fontem quomodo credat, et sic baptizatur.

Tanta passi estis sine causa? Multa mala passi fuerant a Judæis et a persecutoribus pro fide Christi, eo quod nolebant circumcisionem servare. *Si tamen sine causa.* Si affirmativa conjunctio est, id est certe sine causa patimini, si iterum ad carnalium desideria et circumcisionem servandam revertimini.

Qui ergo tribuit vobis spiritum, subaudis sanctum, et operatur virtutes in vobis, subaudis miraculorum et linguarum. Ex operibus legis, subaudis hoc facit, an ex auditu fidei? subaudis: non propter observantiam legis hoc præstitit nobis, sed propter fidem; quia per fidem justificati placemus Deo.

Igitur qui ex fide sunt benedicentur cum fidei Abraham, id est qui fidem Abraham habent benedictionem Abraham consequentur.

Quicumque enim ex operibus legis sunt, sub male-

A dicto sunt, id est qui per legem putant se justificari, sub maledictione legis sunt, quia non possunt omnia implere quæ ibi continentur. Unde Petrus Judæis: Cur, inquit, tentatis imponere nobis jugum, quod neque nos, neque patres nostri portare potuimus. Sub quo maledicto sunt? sub illo: *Maledictus omnis,* et cætera. Lex autem non est ex fide, fides est ea credere et sperare quæ non videntur; lex ergo non complebatur fide, sed opere: Evangelium autem completur fide magis quam operibus, quia sola fides salvat. Quicumque ergo faciebat ea præcepta quæ lex præcipiebat, vivebat in illis, quia protelabatur ei præsens vita usque ad statutum finem a Deo: qui vero transgressor erat legis jubebatur interfici, dicente lege: Qui hoc vel illud fecerit occidatur.

Christus nos redemit de maledicto legis. De quo maledicto? de illo quod dictum est ad Adam: *In quacunque die comederis ex eo, morte morieris* (Gen. ii). De hoc maledicto, id est de hac morte redemit nos, revocando ad vitam: quia morte sua simpla duplam nostram destruxit: et quomodo? *factus pro nobis maledictus.* Non est ipse factus maledictus, sicut beatus Ambrosius dicit, ut peccatum haberet, sed factus est maledictus, id est hostia pro maledictis et peccatoribus, pro nobis videlicet, qui sub maledicto primi hominis et sub morte tenebamur. Vel, ut beatus Augustinus dicit: Factus est maledictio, id est factus est mortalis, sicut et nos, licet sine peccato esset.

Quia scriptum est. Maledictus omnis qui pendet in ligno. Euticus hoc modo exponit hunc versiculum: *Maledictus omnis nocens qui culpa sua et peccato suo pendet in ligno; qui vero innocens est, si injuste suspensus fuerit, non ideo maledictus erit.* Quid ergo si Mardocheus innocenter suspensus esset in ligno, quod ei Aman paraverat, nunquid maledictus esset ideo? minime. Ita Christus, licet maledictum illud sustineret, id est passionem et cruciatum, et peccata nostra assumeret, tamen non ideo fuit maledictus neque peccator, quia sic accepit ipse peccata nostra, non ut haberet, sed ut deleret. Vel etiam quantum Judæis videbatur, maledictus erat, id est peccator.

Fratres, secundum hominem dico, id est secundum humanam consuetudinem, et secundum humanam legem, tamen hominis confirmatum testamentum nemo spernit. Testamentum dicitur a testibus, quorum nomina ibi scribuntur, et a quibus illud confirmatur testamentum, vel charta, sive scriptum quod pater facit de suis rebus filiis suis, quid unusquisque post mortem ejus possideat de hæreditate paterna. Quod testamentum nemo despicit, ut aliter illud comprehendat et dividat, neque aliter ordinat, nisi ut pater vivens ordinavit.

Abrahæ dictæ sunt promissiones et semini ejus. Dicit singulari numero, Abrahæ dicta est promissio et semini ejus; sed quia multæ promissiones ad eum factæ sunt, tam de terra promissionis quam etiam de Domino Jesu Christo, ideo dixit pluraliter: *Abrahæ dictæ sunt promissiones et semini ejus.* Videamus et

as quæ sint illæ promissiones, si forte A aliquid de nobis gentibus ei promissum. missio facta est quando eum vocavit Dominittens ut si egrederetur de terra sua, et in gentem magnam dicens: *Eri de de cognatione tua; et vade in terram trahero tibi, et faciam te in gentem magnam* dixit ei: *Benedicens benedicam tibi, abo te*, etc.; et rursum: *In semine tuo r omnes gentes*; et: *Patrem multarum sui te* (Gen. xii). Quod autem subjungitur, jus, subaudis dictæ sunt promissiones; apostolus specialiter semen Abraham Christi- gat, possumus tamen simplici modo se- accipere Isaac, filium ejus, et Jacob, no- B , ad quos etiam repromissiones legimus a legitur in Genesi quod, dormiente Jacob, eo apparuerit ei Deus, dicens: *Terram in s tibi dabo et semini tuo*. Dicamus modo et apostolum: *Abrahæ, inquit, dictæ sunt pro- t semini ejus*, id est Christo. Quæ sunt illæ es, quæ dictæ sunt Christo vel in Christo? o benedicendæ essent omnes gentes, juxta liximus, inquit: *In semine tuo benedicen- gentes*. Semen ergo Abraham Christus est, iam genuit Isaac, Jacob, Jacob autem Juda, ribi et progenie assumpsit carnem Domi- ro virginali beatæ Mariæ, et processit vel- s de thalamo suo. Sed quæri potest quare tes dicantur benedictæ in Christo, cum nes gentes non credunt in eum, et nulli C alium non mereri benedici, nisi qui fidem ? Quod duobus modis potest solvi: Potest schdochicos accipi, hoc est a toto pars, quia s non credant, tamen ex omnibus gentibus ; habent: vel omnes qui merentur bene-, in Christo benedicuntur. Subnectit ergo , et dicit: *Non dicit*, subaudis Abraham t promissiones, *et seminibus ejus*, sed sin- nero dicitur *semini*. Non dicit Scriptura: us tuis benedicentur omnes gentes, sed in o. ut de Christo intelligamus dictum. Si sset pluraliter seminibus, fortasse diceret ntendendo de David et de aliis Judæis esse D quodam loco, beatus Hieronymus, qui om- uras sacras Veteris et Novi Testamenti memoria peragitabat, dicit: Nusquam po- ire semina plurali numero posita, quando atione filiorum res agitur. Si vero ad semen- um pertinet, invenitur pluraliter positum, esi habetur: Præcepit, inquit, Joseph , ut acciperent semina, et seminarent, ne a redigeretur in nihilum (Gen. xlvii). tem testamentum, id est illud promissum at factum ad Abraham, *dico ego confirma- o*. Hunc versiculum vario modo in suis ; distinguunt doctores. Quidam enim fa- lectam distinctionem, ubi dicitur a Deo ; vero mediam quod utrumque convenire ATROL. CXVII.

potest. Testamentum hic appellat promissionem, quæ facta est ad Abraham, quod in semine ejus, hoc est in Christo, benedicendæ essent omnes gentes. Quomodo istud testamentum vel ista promissio est confirmata? natus est Christus ex virgine Maria de semine Abraham; prædicavit in sæculo, miracula fecit; redemit genus humanum sua passione: misit disci- pulos suos prædicare et baptizare, et completum est quod promisit Abraham quando apostoli profecti præ- dicaverunt ubique, ipso cooperante, intantum ut in omnem terram sonus eorum procederet, et in fines orbis terræ nominis ejus fama divulgaretur, tunc in semine Abraham, id est in Christo, benedictæ sunt omnes gentes, eo modo quo superius diximus, et promissio ejus impleta est.

Lex quæ post quadringentos et triginta annos facta est, vel data in monte Sina, *non fecit irritum*, sub- audis testamentum, *ad evacuandam* vel ad destruen- dam *promissionem* Abraham. Irrita res est inanis et vacua; verbi gratia: sicut solent folliculi esse grani frumenti, aut ciceris, sive alicujus leguminis vel seminis: lex ergo quæ data filiis Israel post factam promissionem ad Abraham, non fecit vacuum et ina- ne illud testamentum, ut illa promissio evacuaretur. De hoc numero quadringentorum et triginta annorum, vario modo doctores disputant, et per longas ambages circuitum illum colligentes; sed nos omnia illa succincte perstringentes, compen- dioso utamur exitu, computantes ipsos annos. A vo- catione Abraham de terra Chaldæorum usque ad in- gressum Jacob in Ægyptum computantur ducenti quindecim: iterum ab ingressu Jacob in terram Ægypti usque ad exitum filiorum Israel ex ea compu- tantur similiter anni ducenti quindecim: qui simul juncti complent numerum quadringentorum triginta annorum, post quos data est lex, eo quo repromissio facta est ab Abraham. Dicendum etiam est quomo- do illud intelligendum sit quod loquitur ad Abraham Deus in Genesi: *Scito prænosces quod peregrinum erit semen tuum in terra non sua, et affligent eos, maleque tractabunt annis quadringentis* (Gen. xv). Non enim possumus invenire quomodo per quadrin- gentos annos sint afflicti, maleque tractati. Narrat namque Scriptura quia post mortem Joseph surre- xit rex in Ægypto qui ignorabat Joseph, et cæpit D affligere filios Israel. Sed sciendum est quia quod di- xit, Peregrinum erit semen tuum in terra non sua, ad omne tempus quadringentorum annorum est referen- dum, quo Abraham, Isaac et Jacob in terra non sua peregrini et advenæ fuerunt, filii que eorum post eos longo tempore. Quod autem subjungit, *Servituti eos subjicient*, maleque tractabunt annis quadringentis, ad extremam partem et ad ultimum quadringento- rum annorum est referendum, in quo illi afflicti sunt a morte Joseph, usque ad egressionem illorum de Ægyptiaca servitute.

Nam si ex lege hæreditas, jam non ex promissione, hoc est: si per legem data esset Abraham hæreditas terræ repromissionis, quam possedit in

vel hæreditas totius mundi, quam possedit in Christo, qui de semine ejus natus est, jam non esset re-promissio illa datio, sed lex. Hæreditatem totius mundi Abraham in Christo possidet; *Abrahæ autem non per legem donavit Deus hæreditatem totius mundi, sed per repromissionem datum est semen, quod est Christus, in quo benedicuntur omnes gentes.*

Quid igitur lex? Beatus Augustinus, exponens hanc epistolam ad Galatas primum ita distinxit: Quid igitur? sed postea relegens ea quæ dictaverat, cor-rexit suum errorem in libro Retractationum, atque ita distingui præcepit: Quid igitur lex, id est ut quod venit lex? aut quid profuit? vel quare data est, si Abrahæ hæreditas per repromissionem data est? Ad hæc sibi respondit ipse Apostolus, inquit: *Propter transgressionem posita est quoadusque veniret semen, id est Christus, cui Christo, vel semini, promiserat, subaudis quod in ipso benedicendæ essent omnes gentes.* Transgredi, est ultra ire et prævaricari; ideo ergo data est lex post repromissionem, ut homines compesceret et prohiberet a peccatis, qui proni erant ad transgredienda præcepta omnipotentis Dei et naturalem legem. Statim enim ut egressus est populus de ergastulo Ægyptiorum, antequam transiret mare, murmuravit, rursumque transito mari murmuravit; atque dum pervenissent ad montem Sina, postquam acceperunt decem præcepta, caput bovis quem adorabant Ægyptii coluerunt, et inclinati sunt ante illud. Protalibus ergo et hujusmodi transgressionibus data est lex, ut prohiberet talia, Deo minante mortem illis. *Ordinata per angelos*, hoc est disposita, et descripta, atque dictata est ipsa lex per angelum. Per subjectam siquidem creaturam loquebatur Deus ad Moysen, hoc est per angelum, sicut Stephanus in Actibus apostolorum dicit Judæis: *Hic est Moyses qui fuit in Ecclesiæ solitudine cum angelo, qui locutus est ei in monte Sinai (Act. vii).* In manu Mediatoris, id est in potestate Verbi Dei, hoc est Filii Dei, qui postea assumendo carnem, nobis mediator factus est. Nisi enim hominem assumeret, mediator nobis alio modo esse non posset. Sed assumendo carnem nostræ fragilitatis, nobis factus est mediator, assistens nunc vultui Dei pro nobis, et per illum nostras preces dirigimus ad Deum Patrem. Quidam voluerunt interpretari in hoc loco mediatorem Moysen, propter hoc quod ipse dixit: Ego sequester et mediator fui inter Deum et vos in tempore illo. Sed melius est, secundum beatum Augustinum, ut modo superiori intelligamus, referentes ad illum Christum, cujus dispositione ipsa lex data est per angelorum ministerium. Sicut potestate ejus prædicta sunt oracula prophetarum, qui dicebant verbum Domini quod factum est ad Joel, aut Isaiam: ita ejus dispositione conscripta est lex.

Mediator autem unius, subaudis Patris, non potest esse, sed inter duas, aut inter plures, ut ipse sit medius: *Deus autem unus est.* Hoc ideo addidit Apostolus, ne quis putaret Christum ab unitate divinæ naturæ penitus esse divisum, quia mediatoris

A suscepit officium. Licet enim ipse nobis mediator sit per humanitatem, tamen non est abruptus a natura paternitatis divinæ. Sed ipse qui est verus Deus et verus homo in una natura semper, ipse manet æqualis Patri in natura et potestate divinitatis.

Lex ergo adversus promissa Dei, id est nunquid ergo lex contraria est promissioni omnipotentis Dei, quæ facta est Abraham de Christo, quod in semine ejus benedicendæ essent omnes gentes? *Absit.* Non fiat istud ut aliquis credat legem contrariam esse huic promissioni ut illam evacuaret. *Si enim data esset lex quæ posset vivificare*, id est justificare. Anima quandiu non peccat, vivit Deo: cum vero criminibus se implicat, moritur. Lex illa Mosaica non poterat hominem ab hac morte suscitare, quia ostendebat peccata, non tamen tollebat. Impossibile quidem erat sanguine hircorum auferri peccata. Quod si posset vivificare hominem et januas aperire regni, *vere ex lege esset justitia*, hoc est putaretur esse exclusa promissio. Si enim lex posset nos mundare et justificare, quid esset necesse Christum venire? Sed quia illa hoc non valuit, ideo adventus Christi nobis necessarius fuit.

Sed conclusit Scriptura legis omnia genera hominum et omnes Judæos sub peccato, id est ostendit quod nullus esset qui illam posset implere. Dicebat enim lex: *Non occides*, non adulterabis, non facies hoc vel illud: quia si feceris, morte animæ morieris. Prædicebat ista cavenda; sed si committerentur, non tollebat; et dum aliquis illa perpetrabat, ostendebat illum lex esse peccatorem. Si ergo ostendebat peccata et non tollebat; nunquid erat auctor sceleris et culpæ peccantium? minime. Verbi gratia: sic erat ipsa lex sicut quidam rex, vel quælibet majestas terrena, quæ statuit et proponit legem et edictum, ut si quis hoc vel illud fecerit, aut in carcerem detur, aut capite truncetur. Transgreditur aliquis edictum illud et ponitur in carcerem, nunquid rex auctor est suæ culpæ? quod si inde liberatur, gratia et pietas est regis. Et lex ostendebat peccata et prohibebat, non tamen tollebat; *ut promissio ex fide Jesu Christi*, quæ facta est ad Abraham, *daretur credentibus*, ut in nomine ejus benedicerentur omnes gentes, et in fide ipsius justificarentur, essetque gratia et indulgentia illius, ut quos lex non poterat salvare, ipse redimeret, et qui per legem opera non eramus digni salvari, justificationem per ejus fidem obtineremus, etc.

CAPUT IV.

Quanto tempore hæres parvulus est. Secundum consuetudinem humanæ legis loquitur hic Apostolus. Solent enim patres morituri filios suos parvulos quos hæredes relinquunt committere sub tutoribus et actoribus, usque ad illud tempus quo ipsi possint res proprias regere, hoc est, secundum legem Romanam, usque ad vicesimum quintum annum. Ipsi etiam tutores cum consilio scabinorum in generali malis debent eligi. Quandiu autem sub illorum tutela est

parvulus, *nihil distat a servo*, licet dominus servo-
rum et filius regis, aut comitis, sive alicujus prin-
cipis sit, quia sicut servus flagellatur, flagellatur et
ille plerumque etiam a servo. Tutores sunt defenso-
res rerum causidici et advocati. Quod autem dicitur
hic *actoribus*, quidam doctores dicunt melius esse
auctoribus isto in loco, quia auctor ipse est tutor
sive advocatus: actor vero est patronus, nutritor,
qui more paterno nutrit illum, et ad tutorem per-
tinet defendere et disponere res pueri, victumque
et vestimentum ministrare: ad auctorem vero dis-
ciplina et honestas morum et conversationis. Simi-
liter Judæi, quandiu fuerant parvuli sensu, sub tu-
toribus actoribusque fuerunt, usquequo venit disposi-
tum tempus a Deo Patre, quando misit eis Filium
suum: tutores vero illorum fuerunt reges et princi-
pes, ut David et Zorobabel, quia defendebant hære-
ditatem: actores vero sacerdotes et prophetæ, qui eos
erudiebant secundum legem, et cgebant etiam a Dei
cultura non recedere, si aliquis adorare vellet idola.

*Ita et nos cum essemus parvuli, sub elementis
mundi eramus servientes.* Elementa dicuntur quasi
elevamenta: eo quod ex illis omnia corporalia et
visibilia elevata sunt. Quod vero dicitur hic, *sub ele-
mentis mundi eramus servientes*, quantum ad Judæos
pertinet, dupliciter potest intelligi: ad primum in-
tellectum elementa vocantur lex et prophetæ, quia
sicut elementa initium et fundamentum sunt om-
nium corporalium, ita lex et prophetia initium et
fundamentum sunt omnium divinarum eloquiorum.
Sic etiam in Epistola ad Hebræos elementa appellat
legem: sub lege vero et prophetia erant servientes,
aliter: sub elementis etiam serviebant, quia sub
observationis solis et lunæ degebant, celebrantes
neomemias aliasque festivitates. Notandum autem
quia non dixit: elementis serviebamur, sed sub ele-
mentis eramus, id est sub observatione legis et pro-
phetiæ, vel sub temporum observatione, cursum et
ætatem lunæ attendentes; nam sol et luna elemen-
ta sunt: gentiles autem erant elementis servientes.

*At ubi venit plenitudo temporis, id est præfinitum
tempus a Deo Patre, finiente quinta ætate, et in-
choante sexta, misit Deus Filium suum factum ex
muliere, id est ex semine mulieris opere Spiritus
sancti creatum.* Quidam volunt dicere natum, sed
melius factum ex muliere propter hæreticos, qui
dicunt ut ingressus est virginem, statim exiit. *Fac-
tum sub lege.* Factus est sub lege, quia octavo die
est circumcisis: quadragesimo die sunt pro eo le-
galia munera oblata, et hoc ideo ut demonstraret
legem esse sanctam, justam et bonam: vel ut eos
redimeret qui sub lege erant, id est qui subjecti erant
legi, peccatores non valentes per eam mundari; ut
adoptionem, id est electionem filiorum, subaudis
Dei, quam perdidimus in Adam recipere. Quo-
niam autem estis filii Dei adoptivi, non naturales,
misit Deus Spiritum Filii sui. Spiritus sanctus com-
munis est Patris et Filii, et quando mittitur a Patre,
mittitur et a Filio. *Clamantem, id est clamare nos*

facientem: *Abba Pater*, subaudis, miserere mei. *Abba*
Hebræum est et Syrum, *Pater*, Græcum et Latinum.

Itaque qui habet spiritum Christi non est servus,
subaudis peccati; *sed filius*, subaudis Dei, quod si
filius, subaudis Dei, hæres, subaudis vitæ æternæ, id
est non suo merito, sed gratia Dei per quem est re-
demptus.

Estote sicut ego, quia et ego, subaudis fui, sicut
vos. Erant Galatæ infideles et peccatores alienati a
Deo ut fuit quondam et Apostolus quando perseque-
batur Ecclesiam Dei, sed jam Dei gratia fidelis erat
et justificatus. Estote vos perfecti in fide, sicut et
ego sum modo, et nolite desperare de venia, quia et
ego quondam fui infidelis et peccator, sicut vos es-
tis modo et eo amplius. *Obsecro vos, fratres, subau-*
dis patienter me audiat; *nihil me læsistis*, subau-
dis quando primum vobis Evangelium prædicavi, et
sicut tunc me nihil læsistis et patienter audistis,
ita et nunc nolite me lædere, sed cum patientia au-
dite quod dicturus sum.

Testimonium enim perhibeo vobis, quia si fieri
potuisset, sine vestro dispendio, oculos vestros eruis-
setis et dedissetis mihi, id est: si fieri potuisset ut
oculis corporis possem majora de Deo cognoscere,
et arcana mysteriorum ejus lumine corporis am-
plius penetrare, oculos vestros eruissetis et dedisse-
tis mihi, tanta charitate erga me fruenter eratis, et
in tantum desiderabatis audire verbum Dei per me.

Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur
Christus in vobis. Parturire est parere velle. Beatus
Apostolus jam pepererat Galatas in fide per Evange-
lium, sicut ipse dixit: *Per Evangelium ego vos genui*
(I Cor. II), sed illi recesserunt a fide et secuti sunt
pseudoapostolos; dolensque Apostolus de eorum mi-
seria, et volens eos revocare ad fidem Christi, par-
turiebat illos, id est parere volebat iterum verbo et
exemplo, unde et dicit: *Filioli mei, quos iterum*
parere volo mea prædicatione in fide Christi, sicut
jam dudum vos parturivi, quando ad fidem vos ad-
duxi donec formetur fides Christi in vobis. Tunc enim
Christus in nobis formatus est, quando a nobis ita
creditur sicut debet credi.

Scriptum est enim quoniam Abraham duos filios
habuit. Non sine causa Apostolus ad memoriam re-
duxit factum Abrahæ. Judæi namque in hoc maxime
gloriabantur, qui filii Abrahæ erant secundum car-
nem: unde cum Dominus dixisset eis in Evange-
lium: *Si vos Filius liberaverit, vere liberi eritis*
(Joan. VIII), responderunt illi: *Nos filii Abrahæ su-*
mus, et nemini servivimus unquam. (Ibid.) Ergo
Apostolus volens Galatas sollicitos reddere, ne po-
tuisent seduci a Judæis, qui circumcisionem doce-
bant observare, et sacrificia legalia offerre, dicentes:
Non potestis salvari per passionem Christi, nec per
baptismum, nisi circumcidamini et legalia sacrificia
offeratis, ostendit eis quomodo Abraham non per
observationem legis meruit justificari, et amicus
Dei appellari, sed propter fidem sincerissimam,
operationemque probatissimam.

Sed qui de ancilla, id est Ismael qui de Agar secundum carnem natus est, id est secundum humanæ consuetudinis usum. Dicit beatus Augustinus quia consuetudo humanæ naturæ est ut senex junctus juvenculæ in coitu filios procreet; e contra senex et vetula copulati, naturale est ut desistant parere. Si vero juvenis, cum veterana mistus fuerit, dicit etiam illos posse propagare filios, licet illud rarissime in usu habeatur. Secundum hunc modum et naturalem consuetudinem quam primo diximus, ut si senex junctus sit juvenculæ, possit juvencula generare, dicit Apostolus Ismaelem natum esse. *Qui autem de libera*, id est Isaac de Sara, per repromissionem, subaudis Dei natus est, quæ facta est ad Abraham, non secundum consuetudinem humanam. Sed quæstio oritur in isto loco, quare Apostolus Isaac solummodo per repromissionem dicat natum esse, cum legamus etiam de Ismaele promissionem factam esse. Nam legimus in libro Geneseos (Gen. xvi), quia cum esset Agar in deserto Sur, apparuit ei angelus Domini inquit: *Agar, ancilla Sarai, unde venis et quo vadis? Quæ respondit: A facie Sarai dominæ meæ ego fugio. Cui angelus: Revertere*, inquit, *et humiliare sub manu illius. Et rursum: Multiplicans*, inquit, *multiplicabo semen tuum. Ecce paries filium, et vocabis nomen ejus Ismael. Hic erit ferus homo. Manus ejus contra omnes, et manus omnium contra eum.* Ad hoc dicendum est, quia quando ista promissio facta est, Ismael jam erat conceptus. Promissio vero quæ de Isaac facta est, antequam conciperetur data est Abraham, sicut ex verbis angeli possumus probare, dicentis ad Abraham: Secundum hoc tempus veniam, et erit Saræ filius (Gen. xviii). Unde apparet Isaac, non secundum naturam humanæ consuetudinis esse natum, sed per repromissionem ex longævo patre et vetula matre: et quod majus est, sterili, Deo operante, natus est.

Quæ per allegoriam sunt dicta, id est quæ superius dicta sunt de Agar et Sara. De Ismael quoque et Isaac spiritaliter sunt dicta, et spiritali indigent expositione. Hanc habet consuetudinem beatus Paulus, ut spiritalem intelligentiam allegoriam appellet. Allegoria autem proprie ad grammaticos pertinet. Est enim tropus quo aliud significatur quod dicitur; et quæ hic dicta sunt, allegorice intelligenda sunt, ut sequentia manifestant. *Hæc*, inquit, *sunt duo testamenta*, id est illa quæ supra memorata sunt, significant duo testamenta. Nam quantum ad sensum pertinet litteræ, Agar et Sara duæ mulieres fuerunt, et Ismael et Isaac duo homines. Quantum autem ad spiritalem intellectum attinet, Agar ancilla, quæ filium genuit in servitute, significat legem quæ genuit et habuit Judaicum populum sub servitutis iugo. In quo ergo fuit Judaicus populus servus? In hoc utique, quia cogeatur servire legi, circumcisionem servare, legalia sacrificia offerre, et cætera innumerable custodire, quæ impune non poterant transgredi. Non solum autem corporali vindictæ transgressor subiacebat, sed etiam maledictioni subiciebatur, quæ et ipsa lege continebatur: Maledictus

A omnis, inquit, qui non permanserit in his omnibus (Deut. xxviii). Et dum hujusmodi mandatis stringebatur quodammodo servus erat. Sara autem libera quæ filium liberum genuit, significat gratiam Novi Testamenti quæ genuit populum Christianum liberatum in baptismo, non solum ab originalibus et actualibus peccatis, sed etiam ab omni servitio legis qui hæreditatem Christi, hoc est patriam Christi hæreditabit. Habuit autem et Abraham duos alios filios de Cethura, quam Hebræi Agar dicunt esse, sed tamen illi non fuerunt digni ad hæreditatem paternam admitti. Similiter in sancta Ecclesia sunt multi qui renascuntur in baptismo, et qui filii videntur esse Abraham; sed, quia opera non habent Abraham, sequendo varios errores, diversaque schismata, et variis criminibus se implicant, non merebuntur cum electis hæreditate patriæ cœlestis frui. De istis talibus dicit Joannes evangelista: *De nobis exierunt, sed non erant ex nobis* (I Joan. ii). Hæc, inquit, sunt duo testamenta. Testamentum dicitur a testatoribus. Testamentum vero vetus habuit testatores, angelos, et Moysen, aliosque prophetas: Testamentum autem novum, habuit unum verissimum Dominum Jesum Christum, apostolos, quorum ministerio per quadriduum orbem est divulgatum. *Unum*, subaudis testamentum datum est, *in monte Sina generans*, subaudis Judaicam plebem in servitutem; *quæ est Agar*, hoc est quæ significatur per Agar. Lex per doctores Synagogæ generabat populum in servitutem sibi.

Sina enim mons est in Arabia, provincia, qui conjunctus est ei quæ nunc est Jerusalem, hoc est conterminus terræ repromissionis, in qua est Jerusalem, et, ipsa Jerusalem, *servit cum filiis suis*, id est sacerdotibus et doctoribus qui in Jerusalem maxime habitabant, cum subjectis suis omnipotenti Deo sub servitute legali. Arabia, provincia est multas gentes et regiones in se continens, Ammonitas videlicet, Moabitas, Philisthæos, Idumæos et alias quamplures. In qua provincia est Sina mons, tantæ magnitudinis et longitudinis, ut conterminus sit terræ repromissionis, sicut sunt, verbi gratia, montes qui cingunt Italiam, et dividunt ab aliis regnis. Et omnia quæ superius præmisit Apostolus, ideo texiit ut ad hoc perveniret quod modo dicit de Sina monte, qui est vicinus terræ Judæorum, ut ostenderet Judæos non solum per legem quam acceperunt, servos esse, sed etiam ex vicinitate locorum, et quia mons illis adhærebat, in quo legem servitutis acceperunt.

Illam autem quæ sursum est Jerusalem. Jerusalem quæ interpretatur visio pacis, significat sanctam Ecclesiam Deum mente videntem, quæ constat ex angelis et hominibus, quæ partim jam regnat cum Christo, partim autem adhuc peregrinatur a Deo in terris. Sed de illa quæ jam cum Christo regnat in angelis et hominibus justis, partim in corpore, partim in anima, non est dubium quin sursum sit in cœlesti beatitudine. De ista autem quæ adhuc peregrinatur in terris, quærendum est quomodo sursum sit. Sursum dicitur esse, quia licet corpore inhabi-

am, mente tamen inhabitat cœlum, dicens A
ostolo: *Nostra autem conversatio in cœlis est*
III), et semper cœlestia opera agit, id est illa
ad cœleste regnum possit pertingere. Quæ
ne mater nostra dicitur, quia apostoli et mar-
inctique prædicatores, qui nos præcesserunt,
genuerunt in fide Christi sua doctrina, et
ptis atque exemplis. De qua generatione di-
stolus Corinthiis: *Per Evangelium ego vos*
Cor. IV).

um est enim: Lætare, sterilis, quæ non paris,
testimonium in Isaia nobilissimo propheta-
etur. Quod dupliciter potest intelligi. Dicit
lesiae de gentibus quæ diu et longo tempore
nansit a bono opere, et Deo filios non gene-
c est a destructione turris Babel, quæ nunc
lon usque ad adventum Domini. Ibi enim
est labium universæ terræ, et tantummodo
itio in sola domo Hebræorum mansit. Dica-
: *Lætare*, id est gaude et exulta, o Ecclesia
bus, quæ antea sterilis eras, et quæ Deo
n pariebas, *erumpe* in gaudium, et *clama*
ia jucunditate, quæ non pariebas, quia plu-
leo accepti tibi erunt quam Synagogæ, quæ
a habuit Deum omnipotentem verum pro-
i sui, vel quæ modo gloriatur, et putat se
erum Deum, cum illum amissum habeat
n dixit, *non habemus regem nisi Cæsarem*
x). Dicamus et altius juxta beatum Augusti-
ferentes ista ad Ecclesiam, quæ jam regnat
isto in cœlis, quæ sterilis appellatur, non a
re et laude Creatoris sui, sed carnali pro-
e: propter peccatum enim venit mors, quæ
id est nisi dissolutio elementorum, et pro-
tem venit successio filiorum. In præsentī
vita necesse est ut procreentur filii carna-
patribus mortuis vel morituris succedant
litate: in illa autem beatitudine ubi nemo
non est necesse ut fiat successio filiorum
agationem carnis. Quapropter appellatur
d dicitur ei congaudendo voce prophetica:
o Ecclesia, sterilis a carnali procreatione,
paris filios carnales cum dolore et nimia
a, quia plures filii desertæ quondam gentili-
ent tibi, quam ex Synagoga quæ olim ha-
m omnipotentem virum, vel quæ modo glo-
habere. Omnibus enim patet plures ex gen-
sire ad gloriam sempiternam quam ex Ju-
niliter in præsentī Ecclesia plures habet
les ex gentilitate quam de Synagoga. Per
im pene civitates et regiones, vicos quoque
s gentiles clamant se credere in Christum,
n autem rarus aut nullus invenitur qui cre-
hristum confiteatur.

tem, fratres, secundum Isaac promissionis
is. Jungit se Apostolus Galatis credentibus,
Nos autem, fratres, id est ego et vos, secun-
c promissionis filii sumus, hoc est: Sicut
a Christum credimus, filii Abrahæ sumus,

A dicente Domino ad Abraham: *In semine tuo bene-*
dicerentur omnes gentes (Gen. XXII), et sicut Isaac se-
cundum promissionem natus est, ita nos filii sumus
promissionis.

Sed quomodo tunc is qui secundum carnem natus
fuerat, etc. Alloquitur Apostolus Galatas ut se custo-
diant a Judæis, ne possint ab eis seduci: O Galatæ,
cavete et declinate a Judæis: quoniam sicut Ismael
qui secundum humanæ consuetudinis usum natus
erat, eodem modo quo superius diximus, *persequeba-*
tur tunc Isaac, qui secundum spiritalem repromis-
sionem datus fuerat Abrahæ, *ita et nunc* persequitur
judaicus populus, qui designatur per Ismaelem na-
tum de ancilla, populum Christianum et alios qui de-
signantur per Isaac natum de libera, ut ad servitu-
tem illos legis inclinent. De ludo puerorum Ismael
et Isaac, Judæi varia disserunt. Quidam enim dicunt,
quia volebat quodam genere ludi provocare ad sal-
tum, tenens perticam in manu, ubi optabat eum ita de-
bilitari, ut indignus fieret honore primogeniti et hæ-
reditatem paternam. Quidam etiam dicunt, quia vo-
lebat ei suadere quibusdam turpitudinibus misceri,
pro quo notabilis et despectui haberetur patri et ma-
tri, et ut diximus, indignus fieret honore primoge-
niti. Sciebat enim se nullo modo posse pertingere ad
hæreditatem paternam et dignitatem primogeniti,
utpote qui ex ancilla erat, licet primogenitus foret,
nisi illum ita vituperabilem redderent aut in corpore,
aut in levitate mentis, ut patri et matri pro nihilo
duceretur. Sed quidquid illud fuerit, plane apparet,
C illum nudum non simplicem fuisse, pro quo mater
indignata; præcepit pariter matrem cum filio, a domo
et consortio filii liberi ejici. Beatus etiam Aposto-
lus, doctus ad pedes Gamalielis, legis doctoris, qui
omnem scientiam legis et prophetarum quæ tunc
temporis penetrari poterat, intellexit, similiter illum
ludum non simplicem esse sciebat, quem appellavit
persecutionem. Volebat enim eum levem et scurri-
lem facere, ac dignitate privari, et se sublimari.

Sed quid dicit Scriptura? Ejice ancillam et filium
ejus. Quantum ad litteram pertinet, ob hujusmodi
causam quam diximus, præcepit eam mater ejici:
quantum vero ad spiritalem intelligentiam attinet,
quandiu Judæi ancillæ filii volunt esse, et filium li-
beræ persequi, hoc est, quandiu legi volunt esse
subjecti in circumcissione et sacrificiis legalibus, non
credentes se per passionem Christi posse salvari, et
quandiu nos volunt persequi qui jam sumus liberi
effecti ab hæreditate Ecclesiæ repellendi sunt. *Non*
enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ. Hoc
est, filius peccati et malæ concupiscentiæ, quæ potest
intelligi per ancillam, filius carnalis legis, qui legem
carnaliter observare nititur, non erit hæres in hæ-
reditate patriæ cœlestis cum filiis liberis, qui liberi
efficiuntur in baptismo, non solum ab originalibus
peccatis, sed etiam ab omni servitio legis.

Itaque, fratres, non sumus ancillæ filii, sed liberæ.
Id est, non sumus jam legis filii, quæ suos observato-
res servos facit, sed filii novæ gratiæ et filii Evan-

gellii per baptismum et per dona Spiritus sancti, A quæ accepimus tam in baptismo quam per impositionem manuum episcoporum, et per communionem corporis et sanguinis Domini cui participamus, et illa libertate sumus liberi, qua Christus nos liberavit, per passionem suam et per baptismi gratiam. Omnis enim qui fidem Abrahamæ habet, et imitator operum Abrahamæ existit, utique filius est Abrahamæ, non per naturam, sed per imitationem, sicut alias Apostolus dicit: *Si ergo vos Christi, ergo semen Abrahamæ estis* (Galat. iii). Qui vero fidem quam habet, bonis operibus non exornat, nimirum non reputabitur inter filios Abrahamæ, neque accipiet hæreditatem cælestem cum illis. Quapropter laborandum est omnibus nobis, ut fidem quam habemus executione bonorum operum studeamus decorare, veri imitatores illius effecti.

CAPUT V.

Dico autem in Christo: Spiritu ambulate, et desideria carnis non perficietis. De hac lectione diversi doctores non æqualiter sentiunt, dicentes quidam de spiritu hominis locutum esse hic Apostolum, sicut Cassianus, vir prudentissimus, in Collationibus Patrum, quidam de Spiritu sancto, ut beatus Augustinus. Quod utrumque non incongrue, neque contra rectitudinem fidei accipi potest. Dicamus igitur, juxta Cassianum: Spiritu ambulate, id est Spiritu ducente vivite. Quid est ergo spiritus hominis? Principalitas animæ, quæ et rationabilitas mentis appellatur, per quam possumus cognoscere quid debeamus appetere, et quid vitare. Si (inquit) spiritu vixeritis, hoc est, si juxta rationabilitatem et intellectum mentis vixeritis, *desideria carnis*, id est desideria carnalis hominis et concupiscentiæ malæ ac desideria delectationis prævæ non perficietis. Quæ sint desideria carnis, in subsequentibus manifestabitur. Dicamus et aliter, sequentes sensum beati Augustini. Notum habetur apud eruditos, Spiritu sancto dictante atque revelante (qui unius substantiæ est cum Patre et Filio), Scripturas sacras conscriptas esse, et omnia divina eloquia et præcepta quæ in lege et prophetis et Evangelii gratia continentur, ab illo data esse. Idcirco dicit Apostolus: Spiritu ambulate, id est sicut Spiritus sanctus docet ac præcipit in divinis Scripturis, ita vivite et conversamini, ambulantes et crescentes de virtute in virtutem, de fide ad spem, de spe ad charitatem, de charitate ad operationem perfectam. Quod si hoc feceritis, *desideria* carnalis concupiscentiæ non perficietis. Quid est quod dicit Apostolus?

Caro concupiscit adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem. Nunquid potest caro aliquid concupiscere, si defuerit spiritus? Non. Quod probari potest ex corporibus mortuis. Postquam enim spiritum exhalaverint, non solum concupiscere non valent, sed etiam aliquod membrorum per se movere non possunt. Carnem ergo appellat hominem, qui carnalia tantum et corporalia quærit, carnalem quoque consuetudinem et delectationem. Licet enim caro

non valeat per se aliquid implere, si defuerit spiritus, tamen quandiu a spiritu vivificatur, semper contraria videtur spiritui, id est rationabilitati mentis. Quapropter dicit Apostolus: *Caro concupiscit*, etc. Quomodo concupiscit caro adversus spiritum audiamus. Caro desiderat semper repleti cibus, inebriari, luxuriare, in omni delectatione manere, quærens semper quod suum est. Ecce quomodo caro concupiscit adversus spiritum. E contra spiritus concupiscit adversus carnem, quia ille delectatur jejuniis, abstinentia, castitate et his quæ carni contraria sunt. Sed sequendus est semper spiritus, quia ille quærit per quod anima vivit Deo. Similiter possumus et de Spiritu sancto dicere. Dum enim carnalis delectatio desiderat transgredi præcepta Dei, adversus Spiritum sanctum concupiscit, et dum Spiritus sanctus prohibet in lege et prophetis atque in Evangelio quæ caro desiderat, adversus illam concupiscit. Unde subdit Apostolus: *Hæc*, inquit, id est caro et spiritus sibi invicem adversantur, etc. Sic sibi invicem contraria sunt caro et spiritus, ut quod vult caro, non consentiat spiritus: et quod spiritus, non consentiat caro, quia caro delectat servire vitiis, spiritus autem virtutibus.

Quod si ducimini spiritu. Id est, si rationabiliter vivitis et conversamini, non estis subjecti legi, et non est vobis necessaria lex, quia lex non est justis posita, sed impiis et peccatoribus. Aliter: Si spiritu ducimini, id est si Spiritu sancto gubernamini, et si secundum quod Spiritus sanctus docet in Scripturis sanctis vivitis, non estis subditi legi, sed alieni estis ab ea, nihil ei debentes.

Manifesta autem sunt opera carnis, quæ sunt. Omnibus in Christum credentibus, maximeque illis qui spiritalem vitam sectantur, in tantum nota sunt, ut etiam ab illis se alienos reddant, scientes quia mortem generant. *Fornicatio* dicitur a fornicibus, hoc est a locis theatralibus et lupanaribus, quæ fornicibus, id est arcubus, sunt constructa, quæ et si ærenaria tunc appellabantur: in quibus erant meretrices, cum quibus commiscebantur spurcissimi quique. Fornicari autem est cum puellis liberis, cum viduis nondum Deo sacratis coire. *Immunditia*, impudicitia, luxuria, potest appellari quocunque modo fiat. Luxuria vero est noxius humor superabundans.

Idolorum servitus est idololatria, quæ tunc temporis erat pene in omnibus gentibus. Possumus et per hoc quod dicit, idolorum servitus, altiori sensu avaritiam intelligere. Unde in Epistola ad Colossenses *veneficia* sunt maleficia, hoc est maleficæ artes, per quæ coguntur sæpe miseri amare et amari. Unde dicuntur veneficia, quasi veneno infecta. *Inimicitie* sunt malæ voluntates. *Contentiones* sæpe ex superbia procedunt quia volunt contendere de quæstionibus divinarum Scripturarum atque etiam humanarum, ut dum illi victores existunt, glorificentur. *Emulatio* est invidia, de qua legitur, quod æmulantes, hoc est, invidentes Joseph fratres sui, vendiderunt illum. *Ira* est grandis commotio animi. Et hoc distat inter iratum ac iracundum, quia iratus pro tempore est,

iracundus vero facile irascitur, et semper pronus est ad irascendum. *Rixæ* sunt lites et contentiones quæ plerumque sine causa exsurgunt. *Dissensio* est discordia quæ solet oriri inter maritum et uxorem, inter fratres quoque atque contubernales vel commilitones. *Sectæ* sunt divisiones. Idem sunt et hæreses. Dicuntur autem vel a secando, id est dividendo, eo quod dividant se a communione aliorum sicut hæretici faciebant, qui ab Ecclesiæ unitate se segregabant, de quibus Joannes dicit : *A nobis exierunt, sed non erant ex nobis* (I Joan. II). Vel etiam a sequendo dicuntur sectæ, sicut hæreses ab eligendo, vel hærendo ex eo quod ex multis erroribus unum eligant, et illum sequantur.

Invidiæ. Invidia in geminam scinditur passionem, cum aut is qui in honore est, videns alium attente attendere, invidet ei ne ad eundem pervenire possit honorem : aut cum aliquis alterius felicitate torquetur, videns illum superiorem se. *Ebrietas*. *Briam* genere masculino dicimus calicem aptum potioni vini. *Comessatio* dicitur mensæ collatio sive mensæ alternatio. Sunt enim convivia quæ celebrantur alternatim et præparantur a sociis per dies et vices ; sunt alia quæ ex communicatione præparantur, quando unus affert panem, alius vinum, alius aliud. Quæ idcirco appellantur comessationes, hoc est mensæ collationes, quia sicut omnes propriis utuntur cibis et communibus, ita etiam pro libitu suo unusquisque quidquid scurrilitatis et otiositatis ei placet loquitur, ideo vocantur turpia convivia. *Et his similia*, subaudis peccata, opera sunt carnis, quæ opera prædico vobis modo sicut prædixi. Ubi prædixit? *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore* (Rom. VI), quoniam qui talia, subaudis opera agunt, regnum Dei non consequentur. Non dixit : Qui talia egerunt, sed qui talia agunt, id est qui in talibus permanent usque ad diem mortis suæ, vitam æternam non possidebunt. Sic et Dominus dicet in die iudicii reprobis : *Discedite a me, qui operamini iniquitatem* (Matth. VII), non qui operati estis, sed qui in peccatis vitam finistis.

Fructus autem spiritus est charitas. Charitas Græcum est, et interpretatur in Latina lingua dilectio. Dicitur autem dilectio, eo quod duos liget, Deum et hominem, vel duos proximos. Quæ merito in numero virtutum primatum tenet, quia ipsa ligat cæteras virtutes. Est autem charitas, amor et dilectio qua diliguntur Deus et proximus et inimicus etiam propter Deum. *Gaudium* est exhilaratio cordis, et hoc distat inter gaudium et lætitiā, quia gaudium nimia est exultatio cordis et corporis : lætitiā vero est mediocriter, et fit solummodo in corde. *Pax* est quies et tranquillitas sive lenitas mentis, a qua Salomon nomen accepit, id est pacificus, eo quod in diebus ejus quies esset data. *Longanimitas* est perseverantia in bono opere, et tolerantia inter adversa : unusquisque enim fidelis longanimis debet esse, ut perveniat ad præmium promissum, juxta quod Dominus ait : *Qui perseveraverit usque in finem*, etc.

Bonitas est bona voluntas. *Benignitas* est voluntas promptissima moribus et dulci eloquio temperata, invitans non solum benevolos ad se diligendos, sed insuper illos qui contrarii videbantur esse. Unde dicitur benignus, quasi valde nimisque bonus. *Fides* est qua credimus Deum omnipotentem trinitatem habere in personis, unitatem in substantia : et qua speramus et credimus ea quæ necdum videmus. Illarum enim rerum quas videmus, neque est fides, neque spes, sed illarum quæ necdum visæ sunt a nobis ; verbi gratia : credimus Dominum Jesum passum esse, resurrexisse a mortuis, et ascendisse ad cælos, venturum ad iudicium reddere unicuique secundum quod meretur. Fides est et credulitas, qua speramus ea quæ non cernimus oculis corporis. *Modestia*, est mansuetudo et lenitas mentis, quæ læsa non facile irascitur. *Continentia* est abstinentia qua se cohibet homo a coitu, et mulier vidua similiter ab omnibus illecebris. *Castitas* vero proprie virginum est, unde dicitur castitas quasi castratus. Et hoc est inter continentiam et castitatem, quia continentia potest esse conjugatorum, viduarum et viduorum atque virginum : castitas vero virginum proprie est.

Adversus hujusmodi non est lex, id est hujusmodi hominibus talia operantibus non est lex contraria neque illis necessaria : etenim alieni sunt ab ea. Quare non est lex illis necessaria, aut contraria? dicit illa : Non adulterabis, non occides. Illi non solum hoc non faciunt, sed etiam castitatem servant, et custodiunt se non solum ab homicidio, sed insuper inimicos suos dilligunt. *Qui autem sunt Christi*, id est qui pertinent ad sortem Christi, vitia et concupiscentias malas in carne sua mortificaverunt. Quot enim peccata a nobis expellimus, tot vitia in nobis semper occidimus : et carnem crucifigimus et mortificamus, quando delectationi pravæ et voluntati perversæ non consentimus.

CAPUT VI.

Si spiritu vivimus, spiritu et ambulemus. Hic de Spiritu sancto loquitur : Si, inquit, spiritu vivimus, hoc est, si per Spiritum sanctum vitam habemus, per quam vivimus Deo, spiritualiter debemus conservari et vivere, ambulantes de virtute in virtutem, virtutes sectando, vitia respuendo. Vita animæ fides est, qua credimus Deum omnipotentem : et sicut corpus vivit anima, ita anima vivit fide, juxta quod per prophetam Dominus dicit : *Justus autem meus ex fide vivit* (Habac. II). Quod si subtraxerit se, non placebit animæ meæ. Quæ fides per Spiritum sanctum nobis tribuitur, qui est unius substantiæ cum Deo Patre et Filio : et non sola fides ab illo nobis datur, sed etiam quidquid boni habemus ab illo nobis administratur.

Non efficiamur inanis gloriæ cupidi. Quæ est inanis gloria? Laus humana, favor terrenus, de qua dicit Christus : Si gloriam ab hominibus quæro, gloria mea nihil est (Joan. VIII). Quæ recte inanis gloria dicitur, quia

vacua est ab omni utilitate. Est tamen gloria utilis, de qua Dominus dicit: *Qui me glorificaverit, glorificabo eum* (I Reg. II). Qui sunt ergo cupidi inanis et terrenae gloriae? Qui per hoc quod agunt non quaerunt Deo placere, neque mercedem aeternae remunerationis ab eo recipere, sed gloriam et laudem temporalem, de quibus dicit Dominus: Omnia opera sua faciunt ut glorificentur ab hominibus (Matth. XXIII). Isti tales audient in die iudicii: Recepistis mercedem vestram (Matth. VI), quia multi sunt, qui non solum pro bono quaerunt laudari, sed etiam pro malo: et non solum ab aliis, sed insuper ipsi se extollunt et gloriantur de virtutibus. Perfecta autem et plena est gloria, ut homo pro bono quod agit, omnipotenti Deo desideret in corde placere, et ab illo mercedem expectet, et gaudeat in corde quod placeat Creatori suo, et ita agat bonum quod operatur ut opus sit in publico, et intentio in occulto. Qui hoc facit, ille non est cupidus inanis gloriae. *Invicem provocantes vos ad iracundiam, ad lites, ad contentiones, invicem invidentes vobis.* Erant ex Galatis quidam seducti a pseudoapostolis et a Judaeis, contententes de genealogiis et quaestionibus legis. Ex quibus quidam dicebant: Melior est circumcisio quam baptismus. Et e contra alii: Melior est baptismus quam circumcisio: Item alii dicebant: Melior est allegoria quam historia: quia allegoria, id est spiritualis intelligentia vivificat, littera occidit. Et e contra alii dicebant: Melior est historia, ubi veritas continetur, quam allegoria vana et umbratica.

Fratres, et si praecipue fuerit homo in aliquo delicto. Praecipue est praevenire; unde in psalmo canitur, *praecipue*, id est praeveniamus, *faciem ejus in confessione* (Psal. XCIV), peccatorum nostrorum. Praecipue ergo homo in peccato, quando subito et insperato peccat, quod ante non fuerat praemeditatus. Quando vero praemeditatur quomodo perpetret homicidium, adulterium, aut aliquid tale, non est praecipue, sed praemeditatio et perpetratio sceleris: et aliter reprehendendus est ille qui insperato peccat, quod ante praemeditatus non fuerat, id est praeventus a peccato, et aliter ille, qui diu illud est praemeditatus. Ille enim corripendus est cum lenitate mentis, ne labatur in desperationem: iste vero acriori indiget castigatione. Et bene addidit homo, quia fragilis est et caducus, citoque labens ad culpam, et maxime ille qui simplicitatem habet sine astutia. *Vos qui spirituales estis*, qui ducitis vitam spiritalem, et solliciti estis in fide et in doctrina, illos qui praecipue occupantur et simpliciores sunt, *instruite et corripite leni affectu et eum suavitate mentis, promittentes eis veniam, ne forte in lapsum desperationis ruant, considerans te ipsum*, quia homo fragilis naturae es, sicut et ille, ideoque potes tentari et praeveniri a peccato sicut et ille: et dum consideraveris te posse tentari, et in peccatum ruere, sicuti velles corripere, si talia ageres, et castigari cum lenitate mentis, ita corripe et admone illum.

Alter alterius onera portate. Sunt onera alicujus

et sunt onera peccatorum, de quibus dicit Psalmista: *Quoniam iniquitates meae supergressae sunt caput meum, et sicut onus grave* (Psal. XXXVII) — etc. De quo onere et hic dicitur; et est sensus: vis patienter portari et sustineri si peccas, et cum moderatione corripere, porta similiter patienter fratrem tuum, si peccaverit. Potest et alter intelligi secundum sensum beati Hieronymi: Aliter alterius onera portate, hoc est, qui abundas divitiis bonisque temporalibus, sustenta fratrem pauperem. Verbi gratia: habeo sororem pauperrimam cujus paupertas onus meum est, praebendo ei victum et calceamentum, sustento onus ejus. Habeo uxorem quia non possum esse continens; sed egestate nimia premor: tu qui, Deo donante, continens es et bonis temporalibus abundas porta onus meum. Vide comparationem cervorum in Epistola ad Colossenses quam beatus Augustinus ex hoc donat. Quia et si in animalibus ratione non utentibus illud sit, quanto magis in hominibus debet fieri? Si, inquit, hoc feceritis, *adimplebitis legem Christi*, hoc est, pactum Christi quod ipse dedit discipulis suis, dicens: *Hoc est praeceptum meum, ut diligatis invicem* (Joan. xv); et *mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem* (Joan. XIII).

Nam si quis existimat se aliquid esse, cum nihil sit, hoc est, qui confidens in suis virtutibus et meritis, dedignatur onus fratris portare, castigando cum suavitate et admonitione dulci, cum sit ipse nihil apud Deum et quia ejus opera Deo non placent, *ipse se seducit et decipit*. Ideo autem dicitur nihil esse, quia non adhæret illi qui substantialiter habet esse, et qui nostrae fragilitati condolens, pro nobis humiliari dignatus est, cum Deus esset. Omnis enim creatura quae non adhæret illi qui semper habet esse, nihil est.

Opus autem suum probet unusquisque, hoc est, consideret quid boni habeat factum, et sic in corde suo gaudeat, eo quod placeat Creatori suo, et non quaerat alterius laudem.

Unusquisque enim onus suum portabit. Contraria videntur hæc verba superioribus, ubi dixit: *Alter alterius onera portate*. Sed sciendum quia pertinent illa ad tempus praesentis vitae, ista vero ad diem mortis, vel generaliter ad diem iudicii, et est sensus: Qualia fecerit unusquisque, talia recipiet: si bona fecerit, bona recipiet, si mala, damnationem aeternam recipiet. Et notandum, quia onus in bonam et malam partem in hoc loco potest accipi, quia ad electos et reprobos pertinet. Onus sanctorum erit magnitudo gloriae: onus reproborum ineffabilis miseria et cruciatus.

Communicet autem is qui catechizatur verbo Dei, ei qui se catechizat, in omnibus bonis, id est discipulus vel quilibet auditor qui instruitur et docetur verbo doctrinae, communicet vel administret magistro vel praedicatori in omnibus bonis qui se instruit et docet. Auditores et discipulos admonet, ut doctoribus suis a quibus accipiunt verbum vitae et fidei, impendere studeant bona temporalia, hoc est victum

mentum quia dignus est operarius mercede. Dominus ordinavit de Evangelio vivere gelium annuntiant. Possumus et per ver- illigere et devotionis fructum, et rem boni : studii, ut illud Moysi : *Quomodo palam st verbum istud* (Exod. 11)? Ut referamus hoc ulum, communicet autem, id est placabi- ciat studio, et fructu devotionis discipulus, atechizatur magistro qui se instituit bonis, item et obedientem in omnibus bonis quæ displicent. Poterat aliquis discipulorum di- m habeo quod impendam magistro : quia is, id est annona mea siccitate aruit, vinea idine consumpta est, oves pestilentia correp- ues sagina tumescente mortuæ sunt. Sed ut is omnem occasionem excluderet, dixit : *errare, Deus non irridetur*. Hoc est : nolite quia homo potest mendacium suscipere, ro non potest : et Deus qui omnia secreta penetrat, non potest falli. Dicis, o auditor ie es, non posset te sumptus ministrare tuo, premente te nimia egestate : noli te quasi fallere possis Deum, sed unde tu vi- sustenta et magistrum, quia si non habes nti anno fruges, habes ex præterito, potes petrare mutuo a vicinis de futuro.

Sim seminaverit homo, hæc et metet, hoc ia fecerit, talia recipiet. Duos agros habes et spiritum. Si seminavimus in carne, carnalia opera egerimus, et carnalia desi- uti fuerimus, de ipsa carne metemus cor- m, hoc est, damnationem accipiemus, et r in die iudicii pœnis inferni, ubi corripie- rmibus et igni perpetuo. Si vero semina- in spiritu, hoc est, si spiritualia opera im- us et præceptis sancti Spiritus obedientes i, de spiritu, spiritualibus operibus, Spiritu onante, vitam æternam accipiemus.

Autem facientes non deficiamus, id est a bo- quod inchoavimus, non cessemus, sed in hoc emus, ut salutem consequamur quam Do- omisit, inquit : *Qui perseveraverit usque hic salvus erit* (Matth. xxiv). Tempore enim st tempore congruo et opportuno, metemus, mercedem nostri laboris accipiemus, non s, a percipienda mercede operis. Modo est D seminandi, hoc est, bonum operandi : in n iudicii vel in die mortis erit tempus mes- collectionis. Illa nunquam deficiet collec- illa vita sine termino manet, annisque us illa semper juvenescit et pollet.

Nunc tempus habemus, operemur bonum ad tempus seminandi et operandi virtutes, præ- est, quia post istam non erit tempus vel pœnitentiæ atque salutis. De hoc tempore stolus alibi : *Ecce nunc tempus acceptabile, : dies salutis* (II Cor. vi). In isto tempore operari bonum ad omnes homines, ad fra- æreticos, ad paganos, tam in eleemosynæ

A officio quam in doctrina verbi. Omnibus enim ho- minibus misericordia impendenda est, et doctrina fidei imitando patrem nostrum, qui *solem suum oriri facit super bonos et malos* (Matth. v). Maxime autem ad domesticos fidei oportet bonum operari. Domestici dicuntur a domo, qui in una domo nu- triuntur et conversantur. Ad omnes quidem bonum debemus operari, hoc est, ad hæreticos, ad paga- nos, sed maxime ad illos qui in una domo, id est in unitate Ecclesiæ nobiscum sunt, et qui eandem fi- dem habent, et præcipue ad illos qui iter rectitudi- nis nobis ostendunt verbo et exemplo.

Videte, qualibus litteris scripsi vobis mea manu. In fine omnium epistolarum suarum Apostolus no- men suum Hebraicis litteris scribebat, ne a pseudo- B apostolis ejus dicta corrumperentur : in hac vero epistola, sicut tradunt doctores, ab hoc loco usque ad finem propria manu scripsit, ut eos ad fidem Christi plenius traheret, dum viderent ejus amorem erga se.

Quicumque enim placere volunt in carne, hi cogunt vos circumcidi, id est qui volunt placere in carnali circumcissione scribis et pharisæis suis ministris, illi cogeant, circumcidere gentiles, et hoc ideo ut persecutionem crucis Christi non paterentur. Nam Octavianus, Caius, alique imperatores decreverant, ut ubicunque essent Judæi, suis legibus uterentur, et Judæi qui legem et Evangelium volebant tenere, idcirco se circumcidebant, ne propter nomen Christi persequerentur, dicentes se Judæos esse, et circum- C cisos, et legem custodire. Sed ideo non custodio- bant, quia erant homicidæ, adulteri, invidi, cupidi, aliisque vitiis pleni. *Ut in carne vestra gloriantur*. Gloriabantur Judæi, dicentes : Tot gentiles heri coegi ad circumcissionem, tot hodie.

Mihi autem absit gloriari. Nolo gloriari in divitiis hujus mundi et dignitatibus, sed in cruce Christi, id est passione illius quæ in cruce est celebrata, glo- riabor, unde est mea redemptio et salvatio. Vel in cruce Christi gloriabor, id est, ex hoc gloriabor si potuero imitari passionem Christi, ut qualia ipse sustinuit pro me, talia sustineam pro nomine ejus. Per quem, subaudis crucem vel Christum. Dicit beatus Hieronymus quia crux masculini generis est apud Græcos, et interpretes hujus Epistolæ eundem articulum et ejusdem generis transtulit in Latinum quem invenit in Græco. Potest et referri ad Chris- tum, vel pro amore passionis ejus. *Mortuus est mihi mundus et ego mundo*, quia nec quæro nec diligo ea quæ sunt in mundo, nec mundus, id est amator hujus mundi quærit vel diligit me. Verbi gratia : sicut sunt duo mortui, ex quibus nullus tangit vel diligit alterum.

In Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, id est utrum sit circumcisos an incircumcisos, nec prodest, nec obest in fide Christi, tantum ut per illam circumcissionem non credat se posse salvari. Si vero hoc credit, tunc obest.

Super Israel Dei, non super Israel carnalem, sed

super omnes gentes veros Israelitas, qui Deum A bus solent servi fugitivi vinciri comprehensi a dominis suis. Et beatus Apostolus stigmata sive notas ferebat, quæ pro Christo sustinuerat, quia adhuc plagæ virgarum et lacerationum in corpore ejus apparebant, et quomodo catenis fuerat astrictus et per plateas tractus, etc.

Nemo mihi molestus sit, id est nemo mihi quæstiones moveat de circumcisione et sacrificiis legalibus, quia multum tractavi de his omnibus sæpe vobiscum. *Ego enim stigmata Jesu in corpore meo porto*. Stigmata sunt notæ servilium pœnarum, qui-

IN EPISTOLAM AD EPHESIOS.

ARGUMENTUM.

Ephesus civitas est Asiæ et Græciæ, cujus habitatores Ephesii nominantur a nomine suæ civitatis quam incolunt. Ili accepto verbo veritatis ab Apostolo perstiterunt in fide, nec receperunt falsos apostolos sicut et Galatæ et alii. Ad hos ergo cum venisset Apostolus mansit cum eis annuno et mensibus sex, instanter prædicans verbum Evangelii, et confortans in fide credentes. Erant autem misti in eadem civitate magi et philosophi, judæi et gentiles, contra quos Apostolus viriliter pugnavit pro veritate Evangelii quasi ad bestias, sicut alibi dicit : *Si ad bestias pugnavi Ephesi, quid mihi prodest si mortui non resurgunt?* (*I Cor. xv.*) Ipsos ergo appellavit bestias propter sævitiam et propter bestiales mores. Ephesus interpretatur *voluntas in ea*, et ubi quoniam ira omnipotentis Dei fuerat propter idololatriam atque maleficia, ibi per prædicationem Apostoli, voluntas Dei omnipotentis requievit. Sed et hoc sciendum, quia hanc Epistolam de Roma, positus in carcere, per Tychicum Diaconem misit eis : et pene omnibus Epistolis difficilior est, quia sicut cor in medio ventris, ita ista in medio corpore Epistolarum consistit.

CAPUT PRIMUM.

Paulus. Multi quærent quare Apostolus, qui ante Saulus vocabatur quam ad fidem veniret, postea Paulus sit appellatus. Ex qua quæstione diversa est auctoritas Patrum. Beatus Hieronymus dicit, quia a primo spolio quod abstulit diabolo, et attulit Ecclesiæ, Paulus sit appellatus a Paulo Sergio, scilicet viro prudenti, quem Christo acquisivit. Dicit etiam beatus Hieronymus quia humilitatis causa appellavit se Paulum, quasi modicum. Nam paulum sive paululum, modicum dicimus, ut in Virgilio habetur de Achæmenide fugiente Polyphemum :

Atque procul paulum conspectu territus hæsit.

Paulum enim pro paululum posuit. Sic et ipse Apostolus alibi ait : *Mihi omnium minimo data est gratia* (*Ephes. iii*), et : *Ego sum minimus Apostolorum* (*I Cor. xv*). Quidam etiam dicunt illum fuisse binomium, ut Claudius, quod auctoritate Patrum non roboratur. Auctoritatis autem causa nomen suum posuit in omnibus Epistolis suis, præterquam ad Hebræos, veluti solent facere hoc modo reges : Nero imperator Senecæ suo salutem. *Apostolus*. Hoc nomen Græcum est, licet quidam dicant Hebræum et interpretatur *missus*. Et recte

B semetipsum nominat apostolum, quia a Domino missus est, dicente ipso ad eum : *Ecce ego mittam te longe in regiones et gentes* (*Act. xxii*). Hoc etiam nomen apostolatus, dignitatis causa posuit, ut majoris honoris essent ejus Epistolæ apud auditores. Apostolorum autem genera sunt quatuor : Primum est quod neque ab hominibus est, neque per hominem, sed a Deo tantummodo : de quorum numero fuerunt Moyses et Isaias, aliique quamplurimi prophetæ et apostoli : qui quamvis ab homine Christo essent missi, tamen ipse homo erat et verus Deus. Moysi dictum est : *Mittam te ad Pharaonem* (*Exod. iii*) ; et Isaiæ (*Isa. vi*) : *Quem mittam ? et quis ibit nobis ?* Et ille : *Ecce ego, mitte me*. Et Dominus : *Vade* (inquit) *ad populum* (*Exod. xix*) istum. Secundum genus a Deo est, sed per hominem, de quorum numero fuit Josue, qui Deo præcipiente per Moysen missus est, aliique quamplurimi, qui electi vocibus populi pro meritis vitæ Deo volente electi sunt, quia voluntas populi aliquando voluntas Dei est. Tertium genus est quod ab homine tantummodo et non a Deo, cum favore hominum aliquis eligitur, non pro bona conversatione, neque causa religionis, sed pretio subrogatur in sacerdotii dignitatem : de quorum numero dicit uni beatus Ambrosius : O episcopo, vere nisi centum solidos, dedisses, hodie episcopus non esses. De istorum etiam numero erant illi de quibus dicitur in libro Regum, quia temporibus Jeroboam implebant manus suas, et flebant sacerdotes idolorum (*III Reg. xiii*). Quartum genus est, quod neque a Deo, neque per hominem, sed a semetipso fit, ut sunt pseudoprophetæ et pseudoapostoli, qui dicunt : Hæc dicit Dominus, cum Dominus non miserit eos. Sciendum etiam, quia inter istos omnes sunt quidam tantæ dignitatis, ut et prophetæ et apostoli sint, ut Moyses, Jeremias, Isaias, Joannes Baptista, quo dicitur : *Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam* (*Marc. i*), ex quibus fuerunt apostoli, qui præmia electorum, et mala reprobis suis prædixerunt auditoribus : quidam vero solummodo prophetæ officio funguntur Jesu Christi. Jesus nomen est hominis assumpti a verbo, sicut ad Mariam angelus ait : *Vocabitur nomen ejus Jesus* (*Luc. ii*) ; Christus vero nomen est dignitatis. A chrismate enim, id est ab unctione dicitur Christus. Nam sicut apud Romanos diadema et purpura reges facit, ita antiquo tempore apud Judæos unctio chrismatis reges et sacerdotes faciebat : et per illam unctionem visibilem, invisibilem merebantur acci-

etiam Spiritus sancti : verbi gratiam : sicut in A
 iate modo accipiunt credentes Spiritus sancti
 Christus vero non est unctus oleo visibili, sed
 line Spiritus sanctus repletus, de quo dicit
 ta : *Unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ*

XLIV). Paulus ergo apostolus est Jesu Chri-
 a ab illo est electus, et ab illo est missus.
mentem Dei, subaudis Patris. Ideo autem dicit
mentem Dei Patris, quia voluntas una est
 et Filii. Omnis salutatio Epistolarum istarum
 etiam media distinctio in hoc loco esse, ubi
 Christo Jesu, ut quidam simplicium dicunt,
 a subinferri, *gratia vobis*; sed melius et
 entius est perfectam distinctionem ibi pone-
 rum subauditione *salutem* dicit, ac deinde
 ersum incipere, *Gratia vobis et pax*: quia quod B
omnibus sanctis qui sunt Ephesi, salutem op-
 tia persona est, quam requirit omnis saluta-
 quod subnectit, *Gratia vobis*, jam secunda
 est, ad quam debitus convertitur postea sa-
 lis sermo: quare autem dicit, *cum omnibus*
et fidelibus? Quia non omnes fideles sancti
 unt enim catechumeni fideles, quia credunt
 in Deum, sed quia nondum sunt baptizati,
 nt sancti. Ideo addidit *in Christo Jesu*, quia
 ukti qui sunt fideles, sed non in Christo Jesu:
 unt servi, qui non ideo sunt fideles dominis
 : gratiam Jesu Christi inveniant, sed gratiam
 rum suorum, et quia timent flagellari ab il-
 s ergo Apostolus optat salutem qua sanctifi-
 nt in baptismo, et fideles sunt in Christo C
 hoc est fidem habent Jesu Christi: et fidem
 abent, bonis operibus exornant.

ia vobis, subaudis sit, id est fides, salus et
 o peccatorum, quæ vobis gratis data est in
 iate; et *pax*, qua reconciliati sumus Deo per
 iem Filii ejus a Deo Patre et Domino Jesu
 . Quidam volunt dicere: Gratia vobis a Deo
 qui gratis misit nobis Filium suum, et pax a
 o Jesu Christo per cujus passionem pacificati
 Deo et angelis; sed utrumque possumus re-
 l utramque personam, ut dicamus hoc modo:
vobis et pax a Deo Patre, et gratia et pax a
o Jesu Christo. Videtur tamen quibusdam per
 Spiritus sancti prætermisisse Apostolum, sed
 er insipientibus patebit nihilominus totius D
 tis mentionem fecisse. In eo enim quod dixit,
vobis, comprehendit personam Spiritus sancti,
 atiam, hoc est remissionem omnium pecca-
 per donum sancti Spiritus accepimus: sive
 . persona Trinitatis ponitur, ibi tota Trinitas
 itur, quia sicut inseparabilis est substantia
 tis, ita inseparabilis est virtus operationis.
dictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Chri-
c dupliciter potest accipi: Benedictus, in-
eus, creator omnium rerum, qui est Pater
nostri Jesu Christi et qui illum genuit ante
æcula in natura divinitatis. Aliter: Benedi-
us Filius, qui erat in principio Verbum, et

hominis a se assumpti. Homo siquidem assumptus
 a Verbo totius Trinitatis operatione formatus est in
 utero virginali. Et hoc attendendum, quia a laudibus
 et benedictionibus inchoat Apostolus, sicut soliti
 sunt agere sancti Patres, et benedixit Deum, a quo
 omnia quæ benedici merentur, benedicuntur. *Qui*
benedixit nos in omni benedictione spiritali in cæle-
stibus in Christo. Cum dixit, *in omni benedictione*,
 quid necesse fuit addere, *spiritali vel in cælestibus*,
 vel *in Christo*? Quia est benedictio temporalis, non
 in cælestibus sive in Christo, et terrena. Benedictio
 temporalis est turba filiorum, famulorum atque an-
 cillarum: Benedictio terrena, divitiarum exuberan-
 tia et frugum. Quæ etiam benedictio usque ad ani-
 mantia pervenit, sicut legitur in Genesi, quod be-
 nedixit Deus omni creaturæ, dicens: *Crescite et mul-*
tiplicamini, et replete terram (Gen. 1). Benedictio ve-
 ro spiritalis et æterna, et fides, spes, charitas, cæ-
 teræque virtutes. In cælestibus vero subnexus est,
 quasi de cælestibus: quia *omne datum optimum et*
omne donum perfectum, desursum est (Jac. 1). Addi-
 dit etiam quasi per Christum: quia quidquid boni
 habemus, non nostris meritis, sed per illum et ab illo
 habemus. Sed quæstio oritur, quare dixerit in omni
 benedictione spiritali, cum nullus hominum possit
 habere in præsentī sæculo omnes benedictiones, id
 est virtutes sive omnia bona Spiritus sancti, usque-
 quo illud impleatur quod alibi idem Apostolus ait:
Cum tradiderit regnum Deo Patri, tunc erit Deus
omnia in omnibus (1 Cor. xv). Nam in præsentī sæ-
 culo dona Spiritus sancti singulis dividuntur, non
 tamen omnia singulis dantur, quia alii datur per Spi-
 ritum sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ, etc., us-
 que dum subjungitur: *Hæc omnia operatur unus at-*
que idem Spiritus, dividens singulis prout vult?
(1 Cor. xii). Quæ quæstio tripliciter solvitur: vel
 quia quod unusquisque in se habet, in generalitate
 habet, charitate fraternitatis hoc faciente. Verbi
 gratia: quia unus habet charitatem, alius castita-
 tem, alius abstinentiam, alius mansuetudinem, alius
 sapientiam; vel quia in omni benedictione quam ha-
 bemus, ab illo benedicimur; vel tertio modo potest
 esse præteritum tempus pro futuro, ut sit sensus:
 Qui benedicet nos post generalem resurrectionem,
 in omni benedictione spiritali. Sequitur:

Sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem
ut essemus sancti et immaculati in conspectu ejus in
charitate. Ex superioribus ista pendent. Sic, inquit,
 benedixit nos, sicut elegit, hoc est prædestinavit et
 præordinavit in ipso, hoc est in Christo. Omnipoten-
 tens ergo Pater ante omnem creaturam spirituales
 videlicet atque corporales, prædestinavit omnes
 credentes in Christo, ut ipse sit caput omnium in se
 credentium, et omnes credentes sint ejus membra,
 et hoc ideo, ut essemus sancti et immaculati in
 conspectu Dei Patris in charitate et dilectione, qua
 diligitur Deus et proximus, vel etiam in ea charitate,
 qua ipse dilexit nos, in ipsa nos prædestinavit. Qui

in tantum dilexit nos, ut Filium suum unigenitum A daret pro nobis, sicut etiam Joannes dicit: *Sic Deus dilexit mundum, ut unigenitum Filium suum daret pro mundo (Joan. 11)*. Hoc autem distat inter immaculatum et sanctum: quia immaculatus est puer vel aliquis hominum, quando ab omnibus maculis peccatorum mundatur in baptismo: sanctus vero efficitur labore et studio, tradendo corpus suum variis tormentis pro Christi nomine, sicut sancti martyres fecerunt, sive mortificando sive vitiis et concupiscentiis. Vel ideo nos elegit, ut sancti et immaculati essemus quod nondum eramus, cum dixit: Sicut elegit nos. id est præordinavit sua dispositione, quia futurum erat ut in Christum crederemus, qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum in ipsum, secundum propositum voluntatis suæ. Prædestinare est præordinare et præfinire, quando illud quod facturi sumus, longe ante præfinimus in corde, quando et quomodo illud opere impleamus. Adoptio autem sive optio dicitur electio. Unde dicimus optimum, hoc est electum. Sic ergo Deus Pater præfinivit, et statuit in voluntate et dispositione sua, ut nos in electionem filiorum ejus reciperemur per Jesum Christum in ipsum, hoc est, ut in ipsum Jesum Christum credentes, filii Dei efficeremur per gratiam, qui non eramus per naturam. Secundum propositum voluntatis suæ, id est secundum quod disposuit in voluntate sua, in laudem gloriæ gratiæ suæ, in qua gratificavit nos in dilectione Filii sui: Deo dicit gloriam et gratiam. Gloria autem referenda est ad redemptionem nostram, qua nos redemit; gratia autem ad redemptionem peccatorum, quam nobis gratis dedit in baptismo per fidem passionis suæ, et per gratiam sancti Spiritus. Elegit itaque nos in electionem filiorum per Jesum Christum in laudem gloriæ et gratiæ suæ, ut ipse laudetur et gratificetur ab omni creatura rationabili. In qua subaudis gratia, gratificavit nos, hoc est gratis redemit et dedit remissionem peccatorum: et sic postmodum gratos et acceptos nos fecit sibi, et hoc per passionem dilecti Filii sui. Dicit beatus Hieronymus, quia in Græco sermone non habetur, *Filio suo*, sed tantummodo absolute: *dilecto* ut ostendatur dilectus esse omni creaturæ rationabili. Ita autem dicitur a gratia gratificare, sicut a justitia justificare.

In quo, id est Christo, vel per Christum, habemus omnes redemptionem sive liberationem de morte ad vitam, per sanguinem passionis ejus, et remissionem peccatorum, in baptismo, per fidem passionis ejus, sicut Joannes dicit: *Qui dilexit nos*, inquit, *et lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo (Apoc. 1)*, hoc est per passionem suam et per fidem; secundum divitiis gratiæ suæ, subaudis, habemus nos redemptionem et remissionem peccatorum, quæ, subaudis gratia, superabundavit, id est supercrevit, in nobis in omni sapientia et prudentia. Divitiæ gratiæ ejus sunt misericordia et pietas, quæ in tantum crevit in nobis, ut non solum redimeret et

remissionem peccatorum per Spiritum sanctum nobis daret, sed etiam mysteria cognitionis suæ nobis revelaret, quæ in Novo et Veteri Testamento continentur, in omni sapientia divina et humana visibilium et invisibilium rerum, et in omni prudentia visibilium mortaliumque rerum. Nam sapientia est, quidam dicunt, cognitio divinarum humanarumque rerum, visibilium et invisibilium, mortalium et immortalium: prudentia vero visibilium et humanarum atque transitoriarum. Aliter: Sapientia est cognitio sanctæ trinitatis; prudentia vero visibilium rerum, elementorumque cognitio, ut cognoscat homo mundum a Deo esse factum, quando ei placuit, et quomodo ei visum est; ut cognoscat etiam cursum siderum, quantum humanæ fragilitati permittitur, ordinemque temporum, et quomodo facta sunt ista, et ad quem finem tendant.

Ut notum faceret nobis, Deus Pater, sacramentum voluntatis suæ, secundum beneplacitum ejus quod proposuit in eo, id est in Christo. Sacramentum est res secreta, id est mysterium, hoc est aliquid occultum. Quod fuit istud sacramentum quod nobis manifestavit Deus Pater? Mysterium nativitatis Christi, passionis atque resurrectionis ejus nostræque redemptionis. Voluntas enim Dei Patris fuit quam proposuit, sive disposuit vel decrevit in Christo sive per Christum implere, ut nos per adventum Filii sui redimeremur. Hæc ergo sacramenta voluntatis suæ nobis manifestavit Deus Pater per incarnationem Filii sui, secundum quod ei beneplacuit, et secundum quod ipse in eo decrevit, et quando hoc factum sit manifestavit dicens: *in dispensatione*, hoc est, in dispositione vel ordinatione plenitudinis temporum præfinivit ipse Deus Pater instaurare omnia in Christo, sive per Christum. Dicit beatus Hieronymus quia præ nimio amore quo Apostolus Christum diligebat, sæpe extraordinarie nominis ejus mentionem, ponebat, sicut et ipse Apostolus de seipso dicit: *Imperitus sui sermone, sed non scientia (II Cor. 11)*. Restaurare est ad instar prioris status aliquam rem quæ lapsa fuerat revocare. Restauravit ergo Deus Pater per Filium suum omnia quæ in cælo et in terra sunt quando angelicam naturam et humanam reparavit. Quæ in cælo sunt reparavit, quando angelorum numerum, qui quondam imminutus fuerit ex lapsu angeli, per reparationem generis humani complevit, et eis lætitiā reddidit, quam amiserunt peccante homine. Ea quæ in terra sunt reparavit, quando genus humanum, quod in mortem ruerat peccando, ipse sua passione sua redimendo, de morte revocavit ad vitam. Aliter: Per cælum possumus intelligere Judæos, qui cœlestia mandata acceperant; per terram vero gentiles qui solummodo terrena cogitabant atque quærebant, et pro Deo idola colebant. Reparavit ergo Deus Pater omnia quæ in cælo et quæ in terra sunt per passionem Filii sui, quando hoc quod periit in Judæis in infidelitate manentibus, ex multitudine gentium venientium ad fidem complevit, et hoc in dispensatione plenitudinis temporum fecit, id

etate sæculi sexta, quam Deus ipse decrevit statuerat. De hac plenitudine temporum libi idem Apostolus: Postquam venit plenitudo temporum, id est sexta ætas, misit Deus Filium (Gal. iv). Et quod dicit hic pluraliter tempore alibi singulariter, tempus unum idemque est. *In quo*, id est in Christo sive per Christum, sorte actione vocati sumus, subaudis ad vitam æternam prædestinati, sive præordinati secundum propositum, id est secundum dispositionem Dei Patris omnia operatus est secundum consilium patris suæ, hoc est secundum quod ipse vult nat. Ideoque sumus prædestinati sive præordinati ad vitam æternam, ut simus in laudem gloriæ ubi subaudis nos Judæi qui ante speravimus in Christo, hoc est, ut laudetur et glorificetur ipse ab omnibus. Et laudetur non solum ex salute gentium, sed etiam ex nostra, cum fuerimus justificati per Christum et per fidem passionis ejus, qui non solum justificari per legem, quæ neminem ad vitam adduxit. Sciendum quia ipse nostra laudemur et, sed nos egemus ut illum laudando perveniamus ad gratiam illius. Verbi gratia: sicut sol et luna nostro aspectu, ut nos claritatem ejus visum et splendorem, sic nos indigemus illius clarificatione, ut ab illo illuminemur et clarificemur.

In quo, id est in Christo sive per Christum et vos, Ephesii, cum audissetis verbum veritatis, id est Evangelium salutis vestræ, subaudis, recipientes ejus, in quo, id est in Christo credentes, id est sigillati vel assignati estis Spiritu promissionis sancto, id est per Spiritum sanctum, qui promissus est a Domino apostolis, et per quem nos habemus promissionem vitæ in baptismo. Assignati sumus Deo per Spiritum sanctum, quem percipimus in baptismo, quia signaculum similitudinis quod perdidimus peccante primo parente nostro, recipimus in baptismo, hoc est innocentiam et puritatem animæ, in qua homo factus est ad imaginem similitudinem Dei: non enim in corpore fuit similitudo et imago, sed in anima. Habemus siquidem innocentiam animæ receptam, purgati ab omni peccati, et immortalitatem in corpore jam habemus in spe. Qui, subaudis Spiritus sanctus, est hæreditatis nostræ in redemptionem acquisi-

Dicit beatus Hieronymus in explanatione Epistolæ, quia melius est dicere, qui est arrha dationis nostræ quam pignus: quia ita habetur in Genesi. Interpres enim qui hanc Epistolam transiit ex Græco sermone in Latinum, non intelligens statum verbi, pro arrha transtulit pignus. Siquidem est pignus, aliud arrha: pignus est res sive vadimonium, quod ideo datur ut recipiatur, et solent hoc dare homines, quorum pecora venduntur in aliorum segetibus, aut vineis, aut cuiusdam damnum committunt; arrha autem est quam negotiatores dare illi a quibus aliquid emunt, ut illi deo datur non ut recipiatur, sed ut quod de est

ex pretio compleatur. Unde dicitur arrha a re complenda, pro qua datur. Ipse ergo Spiritus sanctus credentibus est arrha, quia ab illo operationem miraculorum accipiunt, aliasque virtutes, spem videlicet, fidem et charitatem, interpretationem sermonum cæteraque hujusmodi. Et si in præsentem tantam gloriam habeamus ab illo, cum adhuc arrham teneamus, non aliud quid putandum est quantæ dignitatis erimus, cum nobis in æterna felicitate complebitur quod modo deest in qua sine fine præsentia Dei fruituri sumus? Et notandum quia in redemptionem acquisitionis nostræ, et laudem gloriæ Christi habemus nos arrham Spiritus sancti, quia per illum acquirimur Deo, redempti sanguine ipsius, id est Christi, et baptizati in fide ejus, ut ipse Deus omnipotens laudetur et glorificetur.

Propterea, subaudis quia vos arrham Spiritus sancti habetis, acquisiti estis Deo, et ego audiens fidem vestram, quæ in Domino Jesu, id est quam habetis in fide et dilectionem Christi, quam habetis in omnes sanctos, hoc est in omnes sanctificatos in baptismo.

Non cesso gratias agens pro vobis, subaudis Deo, memoriam faciens vestri in orationibus meis, primum pro me, deinde pro vobis, ut Deus Domini nostri Jesu Christi, id est Deus Pater qui est Deus, assumpto homine a Verbo, et Pater gloriæ, id est Pater Verbi, det vobis Spiritum sapientiæ et revelationis sive manifestationis, in agnitione ejus, hoc est, in cognitionem Dei Patris. Quare dixit, non cesso pro vobis gratias referre Deo? Nunquid semper poterat insistere laudibus et orationibus? Non, sed propter maximam assiduitatem dixit talia. Ideo autem diximus Deum Patrem Deum esse hominis assumpti a Verbo quia in veritate ita habetur, sicut ipse ex parte humanitatis loquitur in passione, Deus, Deus meus, quare me dereliquisti (Matth. xxvii); et resurgens a mortuis, dixit Mariæ: Ascendo ad Patrem meum et Patrem vestrum, Deum meum et Deum vestrum (Joan. xx). Pater autem gloriæ est, id est Pater Verbi, quia ipse Filius gloria appellatur, dicente Patri ad eum: Excurge, gloria mea, exurge psalterium (Psal. lvi), id est chorus omnium virtutum. Per illum enim glorificatus est Deus Pater.

Illuminatos oculos cordis vestri, subaudis et det vobis, ut sciatis quæ sit spes vocationis a subsequentibus in sanctis, hoc est ut habeatis spem percipiendi vitam æternam. Sequitur, et omnia sub pedibus ejus subiecit. Quæ omnia? scilicet genera hominum, et omnia quæ in terra sunt et in cælo continentur. Quæstio oritur in hoc loco cum Psalmista dicat, omnia subjecta esse potestati Filii Dei, sicut et in hoc loco dicitur, quare Apostolus in Epistola ad Hebræos dicat, necdum videmus subjecta omnia ei? (Heb. ii.) Quæ quæstio hoc modo solvitur, quia duæ sunt subjectiones, voluntaria sive spontanea, et coactiva sive potestativa. De voluntaria igitur subiectione dicit Apostolus ad Hebræos necdum esse subjecta omnia ei, per fidem et voluntatem: quia necdum omnes gentes crediderunt in eum. De coactiva vero sive po-

testativa subjectione dicit Psalmista, omnia subjecta esse ei, quia per potentiam, velint nolint, Judæi atque pagani et dæmones subjecti sunt ei : quia dæmones per invocationem nominis ejus fugantur ab obsessis corporibus, et pagani illo perinittente aliorum regna et terras invadunt. Et ipsum, id est Christum dedit Deus Pater, caput, hoc est principem, super omnem Ecclesiam quæ est corpus ipsius, subaudis quæ constat ex angelis et hominibus justis; Christus ergo caput sive princeps est Ecclesiæ, quia sicut a capite reguntur membra, et a spiritu vivificatur corpus, ita et a Christo reguntur omnes electi et vivificantur : et sicut corpus constat ex ossibus et carnalibus et fortibus atque infirmis membris, et tamen omnia a spiritu vivificantur, ita Ecclesia continet in se fortes in fide et in bono opere, peccatores quoque qui sunt infirmi in fide et in virtutibus : quos tamen omnes vivificavit Christus, qui est caput illorum, dum eos ad fidem vocat. Et plenitudo ejus, qui omnia in omnibus adimpletur. Subauditiones hujusmodi hic sunt necessariæ : Quæ Ecclesia quæ est corpus Christi, plenitudo ejus, subaudis est, id est plenitudo corporis Christi, quæ per omnia genera hominum in omnibus gentibus hominum adimpletur, hoc est augetur. Dum enim quotidie ex singulis gentibus ad fidem Christi per baptismum concurrit, quotidie corpus illius augetur. Verbi gratia : sicut de quolibet rege dicitur, quia dum ad Deum exercitus et populi diversarum gentium confluunt, augetur.

CAPUT II.

Et vos, subaudis Ephesii, cum essetis mortui delictis et peccatis vestris, in quibus aliquando ambulastis secundum sæculum mundi hujus, id est secundum desideria amatorum hujus mundi, secundum principem potestatis aeris hujus, hoc est voluntatem diaboli : quia in caligine hujus aeris servatur cruciandus, spiritus, id est diabolus quem superius appellavit principem, qui nunc operatur in filios diffidentiae, id est, qui suam voluntatem operatur in filiis diffidentiae, hoc est in paganis et hæreticis atque Judæis, qui fidem rectam et perfectam non habent. Hoc distat inter delictum et peccatum, quia delictum perpetramus quando ea omittimus quæ nobis a Deo præcipiuntur implere, ut est illud : Diliges, proximum tuum sicut teipsum (Matth. xix). Quando illum non diligimus, et non honoramus parentes, tunc delinquimus. Unde dicitur delictum, quasi derelictum. Peccatum vero est, quando illud perficitur, a quo Deus præcepit observari ; verbi gratia, sicut est : Non occides, non adulterabis (Deut. v), etc, Aliter : Delictum est in cogitatione, peccatum in operatione. Judæi ergo et gentiles mortui erant delictis et peccatis, quia anima quæ peccaverit, ipsa morietur, non per substantiam, sed peccato, propter quod recedit a Deo qui est vita animæ. Nam sicut moritur corpus recedente anima, ita moritur anima recedente Deo. Quod autem dicit in quibus, subaudis delictis et peccatis, aliquando ambulastis, blan-

diendi causa hoc dixit, et tale est quale et illud — Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino (Ephes. v). Sequitur : In quibus, subaudis delictis et peccatis, et nos omnes, subaudis Judæi, a quando conversati sumus in desideriis carnis nostræ, id est in carnalibus concupiscentiis et terrenis voluptatibus, facientes voluntatem carnis et cogitationum, hoc est, quod cogitabamus corde implebamus opere, adulterium videlicet, fornicationem, furtum, etc., et eramus natura filii iræ filiique vindictæ, sicut et cæteri subaudis homines. Non debemus putare quod natura humana a Deo mala sit creata et condita, quia bona, sancta et immortalis facta est, sed vitio suo corrupta et depravata est. Ad imaginem et similitudinem Dei factus est homo in anima, non in corpore ; sed peccando perdidit imaginem quam habebat in sanctitate et in innocentia, et similitudinem quam habebat in immortalitate, Ipse autem homo non genuit Filium ad illam similitudinem, qua ipse factus est, sed ad imaginem et similitudinem suam quam ipse jam habebat, hoc est peccatorem et mortalem sicut ipse erat. Dum ergo peccatores et mortales nati sumus ex primis parentibus nostris, qui similes nobis jam erant effecti, quasi natura sive naturaliter eramus filii vindictæ, quia propter prævaricationem mandatorum Dei, qua prævaricati sumus in parentibus nostris, vindictam merebamur accipere.

Deus autem qui dives est, hoc est abundans et multiplex, non solum potentia et virtute, sed in misericordia propter nimiam, sive maximam charitatem et dilectionem suam qua nos dilexit, cum essemus mortui peccatis, eo modo quo superius diximus. Communicavit, id est simul vivificavit nos Christo in baptismo per fidem passionis Filii sui : ut sicut ille resurgens a mortuis, jam non moritur (Rom. vi), sic nos a peccato resurgentes vivamus virtutibus. Cujus subaudis Christi, gratia salvati estis, o Ephesii, non vestris meritis, et conresuscitavit et condescendere fecit in cælestibus in Christo, id est per Jesum Christum. Hoc dupliciter potest intelligi. Conresuscitavit, id est simul resuscitavit cum Christo in baptismo, quando, verbi gratia, descendimus in fontem, et mortui sumus peccato ibi, sicut Christus mortuus est in cruce, et depositus est in sepulcrum, et nos resurreximus de morte ad vitam, de immunditia ad innocentiam, procedentes de fonte purificati et mundati ab omnibus peccatis sicut Christus resurrexit de sepulcro, et consedemus jam in cælestibus per fidem et spem, juxta quod promisit apostolis, dicens : Vos, inquit, sedebitis super sedes duodecim (Matth. xix). Nam quando Apostolus ista loquebatur, in carcere erat positus, et tamen cum fiducia talia dicebat : possumus et aliter intelligere, accipientes præteritum tempus pro futuro, hoc modo : Conresuscitavit nos Deus Pater per potentiam verbi sui, in die judicii, et condescendere faciet in cælestibus per Christum Jesum. Ineffabilis est ista dilectio, quia Deus Pater non solum pro justis, sed etiam

pro peccatoribus, et quod majus est pro rebellibus **A** dignatus est mittere Filium suum, ut ostenderet, pro eo quod est ut ostendat in sæculis supervenientibus abundantes divitias gratiæ suæ super nos, qui in eum credimus, in bonitate sive in pietate, in Christo Jesu, hoc est per Christum. Sæcula dicuntur eo quod sequantur et in se revolvantur. Ideo autem dicit, in sæculis supervenientibus sive futuris, quia multa sæcula et multa tempora erunt post diem judicii atque innumerabilia, licet continuata sit dies. Non enim sol occasum patietur, juxta illud : Non occidet tibi ultra sol tuus. Istæ sunt ergo divitiæ quas ostendet super nos, quas oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt (I Cor. II), hoc est gaudia æternæ vitæ sine fine mansura, quæ tunc ostendentur nobis per Christum in sæculis venturis, **B** quia in præsentī sæculo non possunt videri.

Gratia enim, subaudis Dei, *salvati estis* de morte ad vitam per fidem in baptismo, non vestris meritis, et hoc, subaudis quod salvati estis et fidem habetis non est ex vobis, Dei enim donum est, ut salvamini et fidem habeatis. Unde Dominus dicit : *Hoc est opus Dei, ut credatis in eum* (Joan. VI). Si opus Dei est, non est ex nobis. A nobis siquidem neque fidem, neque salutem habemus. neque aliquid boni : quia *Deus operatur in nobis et velle et perficere* (Phil. II). Quia solent plerique dicere : propter bona opera mea veni ad fidem, ideo subjungit Apostolus, *non ex operibus*. subaudis accepistis fidem, ut ne quis gloriatur, sed per gratiam Dei. Prius præcedit fides, deinde subsequitur operatio. Solent etiam illi qui ex operibus suis gloriantur, Cornelium centurionem in exemplum trahere, dicentes quia propter bona opera quæ habebat, meruit accipere fidem instructus a Petro. Quibus respondendum est quod Cornelius centurio erat Judæorum, habens cognitionem et notitiam unius Dei : a quo sperabat ipse et credebatur pro suis bonis operibus se esse remunerandum : et quia aliquid fidei habebat jam perceptum quam exornabat bonis operibus, meruit instrui a Petro, de cognitione totius Trinitatis, et baptizari baptismi sacramento, sine quo nemo potest mundari a peccatis. *Ipsius enim sumus factura*, hoc est ipso Christo adjuvante effecti sumus boni et facti innocentes, *creati sive renovati in bonis operibus, in Christo Jesu*, id est per Christum Jesum, sive per fidem Christi **D** *Jesu, quæ subaudis bona opera. præparavit Deus ut in illis ambulemus*. proficiendo de virtute in virtutem. Non de illa factura loquitur hic, qua in principio facti sumus ut essemus, sed de illa qua cum mali essemus, boni effecti sumus ipso operante.

Propter quod subaudis, quia renovati estis in bonis operibus. *memores estote* sive inementote quia *aliquando*, id est antequam ad fidem veniretis vos, *gentes eratis in carne*, id est in carnali conversatione, qui dicebamini præputium ab ea, subaudis gente, quæ dicitur a vobis circumcisio manufacta in carne. Judæi propter circumcisionem a gentibus appellabantur circumcisio : et gentes, quia incircumcisi erant, a

Judæis appellabantur præputium, qui sunt peccatores et alieni a Deo. Bene autem et circumcisio dicitur esse et manufacta, quia in uno solummodo corporis membro illa circumcisio fiebat manuum operatione : nostra vero circumcisio non fit in exspoliatione unius membri solummodo, sed in toto corpore et in omnibus corporis sensibus, quoniam circumcidimus vitia in nobis et delectationes carnis et concupiscentias pravas, exspoliantes nos ab omnibus peccatis delectationum atque operationum. Sequitur, *qui eratis illo tempore*, antequam crederetis, *sine Christo*, hoc est sine fide Christi, vel sine promissione de Christo, *alienati a conversatione Israel*, id est extranei et alieni a conversatione Judæorum, quia non servabatis circumcisionem, neque sabbatum, neque sacrificia legalia offerabatis, et *hospites testamentorum*, subaudis eratis. Hospes dicitur quasi ostii pes, eo quod quando suscipiebantur in domum, ponebat dominus domus, et qui suscipiebatur, pedem supra ostium : et datis dextris, jurabat quod pacificus esset ejus ingressus : gentiles ergo transientes ad judaismum, quamvis circumciderentur, et legalia offerrent sacrificia, tamen non ideo reputabantur ut cives, sed proselyti appellabantur et advenæ, et quasi hospites habebantur : ideoque dicit Apostolus quia hospites et advenæ et proselyti erant testamentorum Dei, *non habentes spem promissionis vitæ æternæ*, vel illius promissionis quæ facta est ad Abraham, quod in semine ejus, id est in Christo benedicendæ essent omnes gentes (Gen. xxii). Quamvis enim illa promissio facta esset de eis, tamen illi non habebant spem quod possent pervenire ad societatem Judæorum, quia non habebant legem et prophetas, in quibus ipsa promissio continebatur ; et sine vero Deo, subaudis eratis, non habentes cognitionem ejus, quia dii quos colebant non erant dii, sed dæmones et opera manuum hominum (Psal. cxiii).

Nunc autem in Christo Jesu, id est per Christum Jesum, sive in fide Jesu Christi vos gentiles, *qui eratis aliquando longe*, subaudis a Deo non loco, sed merito, *facti estis prope in sanguine Christi*, hoc est in fide passionis Christi.

Ipsa enim Christus est pax, id est, reconciliatio nostra, quia nos reconciliavit Deo per sanguinem passionis suæ. Et quia utraque subaudis genera hominum, Judæorum scilicet ac gentilium, *fecit unum*, subaudis ovile, et unum corpus in unitate Ecclesiæ et fidei sicut ipse promisit in Evangelio : *Et fiet, inquiens, unum ovile et unus pastor* (Joan. x), et solvens, id est destruens et evacuans, *in carne sua*, id est in passione sua, *medium parietem maceris*, hoc est inimicitias, subaudis quæ erant inter duos populos.

Legem mandatorum in decretis evacuans, id est, in præceptis et statutis Evangelii evacuans legem, ut duos, subaudis populos, *condat*, sive perficiat vel ædificet in semetipso, id est in unitate fidei suæ. Medium parietem appellat in hoc loco legalia præcepta, circumcisionem, scilicet observationem sabbatorum,

festivitatem neomeniarum et sacrificiorum, quæ dividebant duos populos, Judæos et gentiles, veluti paries dividit ac separat duos homines, sive duas res. Et quod dixit *parietem*, hoc exposuit, cum dixit *inimicitias et legem mandatorum*, quod propter legem et observantiam ejus erant inimicitiae et contentiones inter duos populos: quoniam Judæi deputabant gentiles quasi immundos. Sed illum parietem sive inimicitiam vel legem mandatorum destruxit ipse in passione sua, quando pro omnibus immolatus est, sic vocans gentiles ad fidem et redimens veluti Judæos, et insuper in decretis Evangelii evacuavit legem in mysteriis: quia non præcipit neque Judæo neque gentili offerre sacrificium et circumcidi postquam ipse passus est, qui præfigurabatur in illis sacrificiis, *in unum novum hominem*, id est in seipso *faciens pacem*. Quomodo factus est ipse novus homo? In hoc quod homo factus est, natus ex virgine, sine semine virili, et conversatus est in mundo sine peccato, quod nemo nec antea nec postea fecit, *ut reconciliaret Deo Patri ambos populos per crucem*, hoc est per passionem crucis suæ, *in uno corpore*, id est in una Ecclesia, in una fide, in una societate: vel in uno corpore, ut omnes ex Judæis et gentibus credentes, unum corpus ejus sint, *interficiens et destruens vel evacuans, inimicitiam in semetipso*. Quam inimicitiam destruxit? Illam quæ erat inter Judæos et gentiles propter circumcisionem et sacrificia legalia, tunc in semetipso evacuavit, quando passionem sustinendo, quæ erant in mysteriis, implevit in veritate, et post non præcepit offerri vel observari.

Et veniens in mundum per incarnationis mysterium, evangelizavit per angelos, per se et apostolos pacem vobis gentibus, qui longe fuistis, a Deo, non loco, sed merito, et pacem his, id est Judæis qui erant prope percognitionem ejusquam habebant, *quoniam per ipsum Christum habemus nos ambo populi accessum ad Patrem in uno spiritu*, subaudis confitentes. Vel renati per Christum accedimus ad Deum Patrem, quia ipse est mediator per quod homo et Deus est (*I Tim. II*). Et per illum nostras preces ad Deum Patrem dirigimus, et per illum introducimur in conspectu illius, sicut ille dixit: *Nemo venit ad Patrem nisi per me* (*Joan. XIV*). Fratres, *jam non estis hospites et advenæ*, vel proselyti, vel alieni a consortio Judæorum, vos gentiles, sicut quondam fuistis, eo modo quo superius paululum diximus, *sed estis cives sanctorum, patriarcharum, prophetarum aliorumque justorum, et domestici Dei*. Cives dicuntur ab una civitate et communione, domestici a domo, quia in una domo conversantur. Ergo gentiles socii sunt et cives sanctorum, et domestici Dei: quia ad unam civitatem cœlestem Hierusalem pervenire contendunt, et in una domo quæ est Ecclesia Dei, commorantur.

Superædificati super fundamentum apostolorum et prophetarum Fundamentum apostolorum et prophetarum omniumque fidelium Christus est, quia in fide

illius sunt fundati et stabiliti, sicut ipse dixit: *Super hanc petram, id est super me ædificabo Ecclesiam meam* (*Matth. XVI*), quæ constat ex angelis et hominibus justis. Omnis enim qui fidem Christi habet, super ipsum est fundatus, *ipso summo angulari lapide Christo Jesu*. Quomodo est Christus et fundamentum et summus lapis? Per hoc quod ab illo incipitur fides, et in ipso, et ab illo perficitur atque completur ipsa fides ideoque omnes electi in ipso sunt fundati. Ipse enim dixit, pro eo quod est in ipso. Angularis etiam dicitur, quia sicut angularis lapis duos parietes jungit, ita Christus duos populos in unitate fidei suæ conjungendo continet.

In quo Christo omnis ædificatio Ecclesiæ constructa et ædificata crescit in templum sanctum in Domino. In quo Christo, quia quotidie ex omnibus gentibus ad fidem Christi veniunt, fides crescit in ipsa Ecclesia, quæ est templum Christi, sicut alibi dicitur: *Templum Dei sanctum est, quod estis vos* (*I Cor. III*). Licet enim omnipotens Deus per divinitatis potentiam ubique sit, tamen aliter habitat in electis, atque aliter in reprobis.

In quo Christo, id est in cujus fide et vos cōdificamini in habitaculum Dei, ut sitis templum Dei vivi crescendo de virtute in virtutem: et hoc in Spiritu sancto, id est per gratiam Spiritus sancti.

CAPUT III.

Hujus rei gratia, id est propterea quia vos estis cives sanctorum et super Christum estis fundati, *ego Paulus vinctus sum Christi Jesu pro vobis gentibus*. Vinctus sum dicit catenis et astrictus pro fide Christi et pro vobis gentibus, quibus prædico verbum salutis: vel, vinctus amore Christi, pro vobis gentibus teneor in carcere; et est sensus: Si voluissem permanere in judaismo, et a prædicatione nominis Christi quiescere, possem esse dives, et magister synagogarum appellari. Sed quia Christum prædico vobis, nunc astrictus teneor in egestate positus, *si tamen audistis dispensationem sive administrationem gratiæ Dei quæ data est mihi in vobis*, id est in vestram utilitatem. Si tamen isto in loco potius est affirmativa conjunctio quam dubitativa, et nihil aliud est nisi dicere: Certe audistis officium prædicationis meæ, quod datum est mihi per gratiam Dei ad vestram utilitatem. *Quoniam secundum revelationem Dei notum mihi factum est sacramentum, sive mysterium, sicut supra in hac Epistola scripsi vobis in brevi, prout possitis intelligere prudentiam meam in mysterio Christi legentes dicta mea*. Idcirco hæc Epistola omnibus Epistolis pene difficilior habetur, quia obtinet in se magna et occulta mysteria, brevique sermone comprehensa. De quo sacramento sive mysterio dicat, quod ei per revelationem Dei manifestatum est Paulo in sequentibus panditur, hoc est quod gentes in societatem Judæorum essent venturæ sine aliqua differentia. Unde et sequitur: *Quod, subaudis sacramentum sive mysterium mihi revelatum est*. Nunquid non revelatum est patriarchis et pro-

phetis? utique. Illis enim solummodo est revelatum in Spiritu, hoc est per Spiritum sanctum, qui filii Dei erant per adoptionem, sicut et Paulus, non illis qui filii et amatores hujus mundi erant. Aliter: Aliis generationibus filiis hominum, id est patriarchis et prophetis atque aliis hominibus, non est ad liquidum ita manifestatum mysterium fidei gentium, sicut apostolis et prophetis Novi Testamenti, ut fuit Agabys: quorum prædicatione ad fidem venerunt. Quod potest probari ex hoc quod Dominus ait apostolis: *Multi reges et prophetae voluerunt videre quæ vos videtis, et non viderunt* (Matth. xiii). Majoris enim sapientiæ fuerunt apostoli quam patriarchæ: quia quod illi viderunt a longe in spiritu, viderunt isti et mente et oculis corporeis. Siquidem Judæi nullo modo poterant credere gentes venturas esse in societatem suam, sed dicebant illis qui proselyti fiebant: Vitam æternam quidem percipietis, sed non tantæ dignitatis eritis in gloria quantæ nos. Quid ergo manifestatum est apostolis? esse gentes cohæredes Judæis in prima cœlesti, in gloria æterna, et concorporales, id est, simul corpus Christi esse, vel in uno corpore Ecclesiæ sociari, et participes promissionis ejus in Christo, id est consortes esse promissionis Dei Patris, quod in semine Abrahamæ benedicentur omnes gentes.

Mihi omnium sanctorum minimo data est gratia hæc evangelizare, sive prædicare in gentibus investigabiles divitias Christi, et illuminare omnes. Quare dicit modo: Mihi minimo omnium apostolorum data est gratia, cum alibi dicat: *Plus omnibus laboravi?* Utrumque verum est: et unum referendum est ad laborem, quod dicit: Plus omnibus laboravi; aliud ad tempus vocationis suæ. Plus enim omnibus apostolis laboravit, quia cum cæteri in locis sibi distributis prædicarent, ille non solum Judæis prædicavit, sed etiam omnibus gentibus quibus constitutus est magister et prædicator (I Cor. xvi). Minimo autem quod dicit, tale est, ac si diceret, novissimo et ultimo. Novissimus enim apostolorum ipse vocatus est ad gratiam Evangelii, quia illi ante passionem a Domino, hic vero post ejus ascensionem, de cœlo vocatus est. Evangelizare, est bona annuntiare, quia Evangelium est bonum nuntium. Evangelizat ergo, non solum qui Evangelium prædicat Christi ore prolatum, sed qui bona annuntiat, et gaudia patriæ cœlestis promittit, quæ in lege et prophetis et psalmis, dictisque sanctorum Patrum continentur. Quæ sunt istæ divitiæ Christi investigabiles, ad quas missus est Apostolus evangelizare in gentibus? Nimirum illæ, de quibus idem Apostolus alibi dicit: *Quod oculi non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se* (I Cor. ii). hoc est, gaudia patriæ cœlestis, vita sine fine mansura. Quod ergo hoc loco dicit divitias, in subsequentibus appellavit sacramentum, ideoque per divitias non incongrue mysteria incarnationis et passionis Christi possumus intelligere, redemptionem generis humani et fidem gentium, et quo nulla di-

PATROL. CXVII.

stantia est inter Judæos et gentiles in gratia Dei. Quæ omnia sacramentum recte appellantur, quia ante Christi adventum occulta et secreta fuerunt. Sed si investigabiles sunt ipsæ divitiæ, quomodo Apostolus missus est eas evangelizare? Nam investigabilis res est, quæ non potest investigari et comprehendere. Quæ dupliciter potest solvi: Investigabiles siquidem ante Domini adventum fuerunt, quia nullus eas potuit ad liquidum cognoscere; sed quæ erant ante investigabiles, Domino veniente, vestigabiles et comprehensibiles factæ sunt. Aliter: in sua natura investigabiles sunt, per gratiam autem et revelationem sancti Spiritus hominibus fidelibus vestigabiles sunt. Verbi gratia: statua quam non potuit Nabuchodonosor intelligere quid præfiguraret, per revelationem sancti Spiritus Danieli vestigabilis et comprehensibilis fuit, qui interpretator ejus exstitit. Data est etiam gratia Apostolo illuminare per fidem omnes qui voluissent credere, quia sicuti ille qui infidelis et incredulus est, in tenebris moratur, ita qui fidelis et credulus existit in luce quiescit, et non solum illuminare, sed et evangelizare quæ sit dispensatio, id est distributio vel ministratio, sacramenti absconditi in Deo, qui omnia creavit. Idem modo appellat sacramentum quod superius divitias, mysterium incarnationis Filii Dei, fidem et salutem gentium, et gaudia vitæ æternæ quod a sæculis, sive ab initio, absconditum fuit in Deo vero qui creavit omnia. Notandum quia non dicit Deo fuit absconditum, sed in Deo usquequo ipse per semetipsum manifestare designatus est. Unde appellatur sacramentum, quod est res secreta et occulta, antequam in publicum deducatur.

Ut innolescat, hoc est, manifesta et nota fiat, multiformis sapientia Dei, et principibus et potestatibus in cœlestibus per Ecclesiam. Multiformis sapientia Dei dicitur, quasi multiplex et multas species et formas habens. Videamus quomodo multiformis sit. Filius Dei natus est de virgine sine virili semine, vagiebat in præsepio ut infans, sed ab angelis glorificabatur ut Deus in cœlo; ab Herode quærebatur interfici ut homo, sed a magis stella ducente quærebatur adorari ut Deus; mortuus est ut homo, resurrexit per potentiam Deitatis. Resurgens a mortuis apparuit discipulis in habitu hominis, sed Spiritum sanctum dedit eis ut Deus. Ecce qualiter multiformis est sapientia Dei. Ut ergo ista multiplex sapientia Dei manifestaretur principibus et potestatibus in cœlestibus, quas beatus Hieronymus angelicas virtutes vult intelligi in cœlo residentes, Filius Dei veniens in mundum revelavit eam apostolis suis. Et per Ecclesiam, hoc est, in Ecclesia prædicantibus apostolis manifestavit angelicis virtutibus. Dixit namque beatus Hieronymus, quod quædam angelicæ dignitates erant, quæ mysteria superius memorata ad purum non intellexerunt, donec completa est passio Christi, et apostolis prædicantibus per omnes gentes cœpissent prædicatione sua gentiles trahere ad fidem. Quod probari potest ex hoc quod angeli admirando dixerunt, illo ascendente ad cœlos propria virtute.

Quis est iste qui venit de Edom (Isa. LXIII), hoc est, de A cruento et sanguinolento mundo? Et in Psalmis : *Quis est iste rex gloriæ* (Psal. xxiii)? Illis enim qui majoris dignitatis sunt et per quorum ministerium illa mandata sunt, cognita fuerunt, utpote consiliariis et nuntiis : illis vero qui minoris dignitatis sunt, potest esse ut ex parte incognita essent, et hoc manifestat.

Secundum præfinitionem, vel præordinationem sive prædestinationem sæculorum, quod unum est; *quam præfinitionem fecit*, sive implevit in Christo Jesu, id est per Christum Jesum. Sicut ergo Deus Pater præordinavit ante omnia sæcula, sic complevit et manifestavit multiformem sapientiam suam per Christum. *Propter quod*, subaudis, quia fidem in Christo habetis et accessum ad Deum Patrem per ipsum, *obsecro vos ne deficiatis in tribulationibus meis pro vobis*, id est, ne recedatis a fide Christi, dum me videtis tribulari pro vobis, *quæ tribulatio est gloria vestra*. Convenientius diceret, quæ tribulationes sunt gloria vestra. Pro illis ergo Apostolus tribulabatur, quia dum illis prædicabat verbum, comprehendebatur a persecutoribus. Sed ejus tribulatio gloria illorum erat, qui confortabantur in fide, et per passionem suam acquirebant gloriam æternam.

Hujus rei gratia, id est propterea ne vos recedatis a fide Christi, *flecto ego genua mea ad Patrem Domini nostri Jesu Christi*. Sicut sunt exteriores oculi corporis et exteriora genua, cæteraque membra, ita etiam dicuntur esse et interiora. Unde hic Apostolus non loquitur de exterioribus genibus. Per genua ergo debemus intelligere tantummodo submissum et humiliatum sensum mentis. *Flecto*, inquit, *genua mea*, id est, submitto et humilio sensum cordis mei, orando Deum pro vobis. Quod sequitur, *ad Patrem Domini nostri Jesu Christi*, in Græco sermone non habetur, nisi tantummodo *ad Patrem*, ut intelligatur absolute Creator esse omnium rerum. Quod vero in Latinis codicibus additum est, *Domini nostri Jesu Christi*, bene convenit, quia illi est proprie et naturaliter pater, nobis autem adoptivus. Sequitur :

Ex quo, Deo Patre, *omnis paternitas in cælo et in terra nominatur*. Sicut in præsentī sæculo habemus quos appellamus patres, et sunt a quibus appellamur patres, ita et in illo collegio sanctorum spirituum sunt qui alios diligunt archangelos vocare patres, sicut prælatos, verbi gratia : angeli diligunt archangelos appellare patres, sic de cæteris virtutibus intelligendum. Ideo dixit, ex quo omnis paternitas in cælo et in terra nominatur, quia et angeli in cælo et homines in terra ab illo exordium sumpserunt, et ab illo qui est Pater omnium rerum acceperunt ut patres aliorum vocarentur.

Ut det vobis secundum divitias gloriæ suæ virtute corroborari per Spiritum sanctum ejus in interiori homine, Christum habitare per fidem in cordibus nostris. Idcirco, inquit, ego flecto genua mea ad Patrem Domini nostri, ut ipse det vobis virtutem secundum argitatem gloriæ suæ, ut sitis corroborati in fide, et

possit Christus habitare per fidem in interiori homine, hoc est, in cordibus vestris. Licet enim omnipotens Deus per potentiam divinitatis suæ ubique sit, tamen in illis specialiter dicitur habitare quæ fidem ejus habent.

In charitate radicati et fundati, ut possitis comprehendere in vobismetipsis cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, longitudo, sublimitas et profundum. Ex superioribus ista pendent : Ideo etiam submitto sensus cordis mei ad Deum, ut sitis in charitate radicati, sicut arbor plantata radicitus firmatur in terra ut habeat humorem, et a vento facile non eradicetur, et non solum radicati, sed et fundati in ipsa charitate, quasi super solidissimam petram, ut possitis intelligere quæ sit latitudo charitatis. Latitudo charitatis est qua diligitur Deus, et non solum amicus, sed etiam inimicus. De quo mandato dicit Psalmista : *Latum mandatum tuum nimis* (Psal. cxviii). Longitudo charitatis est perseverantia in bonis operibus. Longanimitas etiam sive longitudo charitatis est ab initio fidei usque ad finem spei, usque dum perveniamus ad illud, ut quod modo tenemus in spe, tunc possideamus in re, patienter pro Dei amore adversa sæculi hujus tolerantes. Sublimitas sive altitudo charitatis est, ut pro omnibus nostris bonis operibus tam pro latitudine charitatis quam patientia, longanimitate, perseverantia in bonis operibus, sublimitatem patriæ cœlestis quæramus, sperantes nos a Deo remunerandos. Profundum autem sive occultum charitatis est, ut omnia bona quæ habemus de alto Dei dono et inspirationem nobis venire credamus. Hæc autem omnia in cruce vel in charitate Christi possumus comprehendere.

Scire etiam supereminentem scientiæ charitatem Christi. Det vobis etiam intelligere charitatem Christi supereminentem scientiæ humanæ, hoc est, det vobis scientiam quatenus possitis intelligere quanta sit charitas Christi qui pro nobis mortuus est, quæ charitas transcendit et excedit omnem scientiam humanam, et non solum humanam, sed etiam divinam quam hominibus largitur. Et quomodo possumus illam scire, si supereminens est scientia quæ omnibus tribuitur? Hoc debemus scire, quia ignoramus illam : quis enim hominum mortalium valet comprehendere quanta charitas fuit in Deo Patre, qui pro nobis unicum Filium non solum incarnari, sed etiam mori permisit? Sequitur : *Et impleamini in omnem plenitudinem Dei*. Idcirco, inquit, exoro scire vos charitatem Christi, ut impleamini virtutibus, et mereamini annumerari numero fidelium ex quibus quotidie corpus Christi impletur. Plenitudo enim corporis Christi est Ecclesia, quæ quotidie ex omnibus gentibus impletur.

Ei autem qui potens est omnia facere superabundanter quam petimus aut intelligimus secundum virtutem quæ operatur in nobis, ipsi gloria in Ecclesia et in Christo Jesu in omnes generationes sæculi sæculorum. Amen. Ei autem, id est Deo Patri qui potest omnia facere quæ vobis sunt necessaria superabun-

danter quam petimus, id est qui potest omnia nobis A tribuere plus quam petere sciamus, et petere præsuumamus, et hoc secundum virtutem divinitatis potentiae suae : quæ virtus divinitatis operatur in nobis miracula, fidem, virtutes et doctrinam, sit gloria in Ecclesia et in Christo Jesu. In Ecclesia est gloria Dei Patris, quia multitudo fidelium glorificat et laudat Deum Patrem in omnibus quæ agit. Per illam etiam glorificatur : juxta quod Dominus dicit : *Videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum* (Matth. v). In Christo quoque Jesu est gloria Dei Patris, quia omnia quæ ipse Filius operatus est, ad laudem et gloriam ejus retulit, dicens : *Pater in me manens ipse facit opera* (Joan. xv). In omnes generationes sit Deo Patri gloria, id est in præsentibus et futuris : vel in generationes gentium, et generationes B Judæorum in omnia futura sæcula. Amen.

CAPUT IV.

Obsecro itaque vos ego vinctus in Domino, ut digne ambuletis vocatione qua vocati estis. Obsecro, id est deprecor vos ego vinctus in Domino, ut digne ambuletis et sancte vivatis illa vocatione qua vocati estis in baptismo. Estis vocati ut sancti essetis et immaculati, sancte et immaculate conversamini, ambulantes de virtute in virtutem. Quod autem dicit, ego vinctus, duplici modo intelligi potest : vel vinctus catenis et positus in carcere in Domino, id est pro Domino, sive pro amore Domini ; vel vinctus, id est strictus amore dilectionis erga vos propter Deum cum omni humilitate et consuetudine ; subaudis, ambulate et conversamini digne.

Cum patientia supportantes vos invicem in charitate. Humilis dicitur humi acclivis. Mansuetudo est lenitas et tranquillitas animi. Ambulate, inquit, et conversamini cum omni humilitate et mansuetudine mentis, supportantes vos invicem in charitate vel in dilectione Dei et proximi, juxta illud : Alter alterius onera portate, imitantes naturam servorum ; verbi gratia : qui dives est opibus hujus sæculi, supportet illum qui pauper est in substantia præsentis et dives spiritualibus virtutibus : et econtra, ille qui sanctus est sua sanctitate et suis precibus sustineat peccatorem ; vel qui dives est, sustineat sua eleemosyna pauperem. *Solliciti*, id est studiosi, cauti et attentissimi semper. *Servare unitatem spiritus*, ut unum sapiatis de Christo, ut unam fidem habeatis ; et non sint in vobis schismata atque hæreses, et hoc agite in vinculo pacis, id est in dilectione Dei et proximi, sive in concordia fraternitatis. Dilectio etenim vinculum recte appellatur, quia duos ligat et conjungit, Deum videlicet et hominem, vel duos proximos.

Unum corpus Christi vos estis, et unus Spiritus sanctus habitat in vobis, sicut vocati estis in una spe vocationis vestrae, sicut sancti vocati estis, uniti in baptismo, secundum illud : Sancti estote, quia ego sanctus sum (Lev. xi), ideo sancte vivere debetis. Bene autem dicit, in una spe vocationis vocati estis, quia omnes fideles unam spem habent perveniendi ad patriam celestem.

Unus est Dominus omnium creaturarum, una fides debet esse in omnibus credentibus, quibus unum baptisma est. Licet alii majorem, alii minorem fidem habeant, qui majora et minora de Deo intelligunt, tamen in hoc dicitur esse una fides, quia unum Deum credunt trinitatem habere in personis, et unitatem in substantia. Unum est baptisma, quia omnes æqualiter per universum orbem baptizantur, qui signaculum fidei percipiunt.

Unus est Deus omnium creaturarum, et pater omnium rerum, id est creator, qui, subaudis Pater, super omnes creaturas excellit, et per omnia est Filius, quia omnia per ipsum facta sunt (Joan. i) et reparata, et in omnibus nobis, subaudis est Spiritus sanctus, qui in cordibus fidelium diffusus est, et in omnibus creaturis, juxta illud : *Spiritus Domini replevit orbem terrarum* (Sap. i).

Unicuique autem nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi. Loquitur in hoc loco Apostolus ex persona sua aliorumque apostolorum, vel omnium credentium. Data est gratia, fides et remissio peccatorum et redemptio, et quidquid boni habemus. Gratia autem dicitur gratis data. Et hæc omnia gratuito munere omnipotentis Dei largita sunt nobis secundum mensuram donationis Christi : donationem vel donum Patris et Filii debemus intelligere in hoc loco Spiritum sanctum, de quo Dominus dicit in Evangelio mulieri Samaritanæ : *Si scires donum Dei* (Joan. iv), id est Spiritum sanctum, etc. Cum vero dicit : data est secundum mensuram donationis Christi, sic videntur verba hæc sonare, quasi Spiritus sanctus mensuram habeat et mensurabilis sit. Sed quomodo potest mensurabilis esse, de quo dicitur : *Spiritus Domini replevit orbem terrarum* ? Notandum ergo quia sicut Deus Pater immensurabilis est qui dicit, *Cælum et terram ego impleo* (Jer. xxiii) ; et Filius immensurabilis est, qui est sapientia Dei Patris quæ attingit a fine usque ad finem fortiter : ita Spiritus sanctus immensurabilis est : quia sunt tres personæ, ideoque hanc mensuram donationis ad nostram capacitatem referre debemus, quia juxta quod nos capere valemus, ex donis Spiritus sancti datur mensura. Verbi gratia : mare immensurabile est in longitudine, profunditate, latitudine sui et multitudine aquarum ; et sicut incolæ venientes ad illud, aquam secundum mensuram vasculorum suorum unusquisque deportat, alius plus, alius minus, et tamen mare immensurabile manet, ita et nos secundum mensuram nostræ capacitatis ex donis Spiritus sancti accipimus, et ipse in sua natura immensurabilis manet.

Propter quod, subaudis quia unicuique data est gratia secundum mensuram donationis Christi, alii major, alii minor, dicit Psalmista : Ascendens Christus in altum, captivam duxit captivitatem ; dedit dona hominibus. Quidam doctor hoc modo hunc versiculum explanat, quod a veritate non discrepat, et appellat diabolum captivitatem : quia genus humanum de paradiso captivavit. Ascendens Christus in altum, id

est in crucem, juxta quod et ipse ait : *Cum exaltaveritis Filium hominis* (Joan. viii), etc., tunc captivitatem, id est diabolus duxit captivum, et captivavit illum auferendo ab illo potestatem quam tenebat in hoc mundo, juxta illud : *Nunc princeps hujus mundi ejicietur foras* (Joan. xii). Sed quid fecit postmodum? Tertia die resurgens, dona Spiritus sancti dedit discipulis insufflans, et dicens : *Accipite Spiritum sanctum* (Joan. xxix). Aliter : Ascendens Christus in altum, id est in cœlum quadragesimo die resurrectionis suæ, captivam duxit captivitatem, quando naturam humanam quæ de paradiso fuerat a diabolo captivata, ipse iterum captivavit de potestate diaboli abstrahendo illam, et ad cœlestia revocando, ac postmodum decimo die ascensionis suæ dedit dona sancti Spiritus discipulis. Quæri autem potest cum superius dixerit singulari numero, Data est gratia secundum mensuram donationis suæ, quare modo dicat plurali numero : Dedit dona hominibus? Ad quod dicendum, quia licet Spiritus sanctus singulari numero donum vel donatio appelletur, tamen secundum qualitatem meritorum tribuuntur dona ejusdem Spiritus sancti ; unde Apostolus (I Cor. xii) : *Alii* (inquit), *datur per Spiritum sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ*, etc., usque dum subjungit : *Hæc omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult.*

Quod autem ascendit, quid est nisi quia et descendit primum in inferiores partes terræ? Interrogabat Apostolus semetipsum, et dixit : Quid est quod dixi, ascendit? Quomodo potest Deus ascendere, qui ubique est? Certe nihil est aliud nisi quia et descendit. Et primum descendit in inferiores partes terræ ad infernum, ac deinde in cœlum ascendit. Ergo non secundum divinitatem, quæ omnia implet, ascendit ipse neque descendit : sed secundum humanitatem. In anima quidem sola descendit ad infernum, et iterum in corpore et anima ascendit super omnes cœlos. Notandum quia per hoc quod dicit : Descendit ad inferiores partes terræ, ostendit infernum infra terram esse : unde dicitur infernus, quod sit inferior terra, vel infra terram.

Qui descendit, subaudis ad inferiores partes terræ, ipse est et qui ascendit super omnes cœlos id est Christus, *ut adimpleret omnia*, id est oracula legis et prophetarum quæ de se erant scripta ; vel omnia, id est quasdam dispensationes, quas ipse cum Patre disposuerat, et quas ipse solus cum illo sciebat. Vel etiam ut impleret omnia cœlestia et terrestria de sua cognitione et revelatione divinitatis suæ, quæ omnia ante illius adventum quasi vacua erant ad comparationem illam, quam postmodum de ejus divinitate cognoverunt. Cœlestia impleta sunt, quia erant quædam angelicæ potestates, quæ mysteria nativitatis Christi, passionis et resurrectionis, ascensionisque ad cœlos, ad liquidum non cognoverunt, quousque impleta sunt. Unde admirando dicitur in psalmo : *Quis est iste rex gloriæ?* Terrestria quoque implevit, quia in hominibus qui Deum ignorabant, suam

cognitionem dedit, suæque gratia illos implevit.

Et ipse dedit quosdam quidem apostolos, ut fuerunt duodecim, et septuaginta duo discipuli, quosdam prophetas, ut Agabus et alii Antiocheni, et quatuor filii Philippi, alios vero evangelistas, ut fuit Lucas, et Marcus, Joannes quoque et Matthæus, qui et apostoli fuerunt, alios autem pastores et doctores ad consummationem, id est ad perfectionem sanctorum, ut illi, qui prædestinati sunt ad gloriam æternam, illorum prædicatione et exemplis perficerentur. Fuerunt in primordio fidei, evangelistæ, prophetæ, pastores quoque et doctores : sunt et modo in Ecclesia. Quicumque bona annuntiat, evangelista est ; quicumque gaudia electorum, pœnasque reproborum suis auditoribus annuntiat, propheta est. De nomine vero pastorum et doctorum interrogatus beatus Augustinus a Paulino, respondit unum esse pastorem et doctorem. Pastor enim non potest esse, nisi habeat doctrinam qua pascat gregem sibi commissum. Quia si caruerit doctrina, licet nomen habeat pastoris, caret tamen officio. Pastores autem et doctores Ecclesiæ, quod unum est, sunt episcopi, presbyteri, alique rectores et ministri Ecclesiæ, qui tandiu constituti sunt in opus ministerii et in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in virum perfectum, et in unitatem fidei et agnitionis Filii Dei. Ideo constituti sunt pastores et doctores ut corpus Christi ædificent, quod est Ecclesia, quæ quotidie ædificatur ex numero credentium venientium ad eam, ut habeamus vitam post resurrectionem, et omnes æqualiter Deum cognoscamus. In presenti siquidem sæculo sicut est diversitas scientiæ, ita est diversa fides : quia alius plus, alius minus de Deo intelligit, et secundum quod intelligit et cognoscit de divinitate omnipotentis Dei, habet et fidem. Post resurrectionem autem jam non erit diversitas fidei, quia sicut omnes æqualiter Deum videbunt, ita æqualem fidem habebunt. Erit enim *Deus omnia in omnibus* (Cor. xv). *In virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi.* Ex superioribus ista pendunt Ipse (inquit) dedit pastores qui ædificent corpus illius, donec occurramus omnes post resurrectionem generalem in virum perfectum. Quidam hoc modo illud intelligunt, quod in generali resurrectione omnes in eadem ætate resurgent, in qua Christus resurrexit, cujuscunque etiam ætatis fuerint, et in nomine virorum comprehenduntur et mulieres. Quod dicit in virum perfectum, licet contra fidem non sit, tamen hoc melius est ut aliter intelligamus. Virum perfectum appellat Christum cum omni corpore suo, quod non erit perfectum quousque omnes electi compleantur. Completo autem numero electorum, occurremus omnes in virum perfectum, id est omnes electi occurrant capiti suo Christo, ut jam postmodum unus sit vir, Christus et Ecclesia, perfectus et integer. Et in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Sicuti homo per ætates singulas crescit, donec perfectus sit vir, sic quotidie crescit utique ad diem judicii Christus, non in se, sed in nobis, qui sumus corpus ejus. Com-

pleta autem mensura ætatis, id est perfecto et integro numero electorum ex quibus plenitudo corporis impletur, obviabimus ei

Ut jam, id est post resurrectionem in qua Christus erit perfectus, *non simus*, subaudis sensu, *parvuli fluctuantes*, huc illucque vagantes, nunc ad illud vitium, nunc ad istud cadentes, *et circumferamur omni vento doctrinæ*. Quantum ad præsentem sapientiam pertinet, beatus apostolus non erat parvulus sensu, quia sapientior erat cunctis mortalibus; quantum vero ad illam perfectionem attinet sapientiæ, quam habituri sunt sancti post resurrectionem, parvulus erat sensu et intellectu imperfectus. Quod vero dicit, *Neque circumferamur omni vento doctrinæ*, ventum doctrinæ appellat dialecticam et sapientiam mundanam, quæ nullius utilitatis est, a qua circumferimur et pulsamur, quia plerumque seducimur per illam, putantes ea esse vera quæ sunt falsa. Et isti Ephesii dialectici erant, per quam seducebant simplices, facientes ea putare vera quæ erant falsa suis fictionibus et astutiis. Unde et sequitur: *In nequitia*, id est in malitia, *hominum et astutia* illorum circumvenimur *ad circumventionem erroris*. Dicit beatus Hieronymus: Quid prodest jugiter dialecticæ arti insistere, et syllabas iamborum componere in diversa carmina, ubi nulla veritas est, sed seductio et error hominum? In præsentem quidem sæculo potest illud esse, sed post resurrectionem cessabit.

Renovamini spiritu mentis vestræ, et induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia et sanctitate veritatis. Hæc verba Apostoli ex superioribus pendent. Nam loquitur ad Ephesios. *Deponite vos*, inquit, *secundum pristinam conversationem veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris*, ac deinde subdit: *Renovamini autem spiritu mentis vestræ*. Pristina conversatio peccatum est, et in peccatis manere: vetus autem homo conversatio veteris hominis Adæ. Quicumque enim in peccato manet conversationem veteris hominis habet. Qui homo, id est conversatio illa, corrumpitur et depravatur secundum desideria errorum et vitiorum. Renovamini igitur spiritu mentis vestræ. Spiritum et mentem, pro uno debemus accipere, secundum beatum Augustinum, id est pro rationalitate mentis. Dux sunt autem renovationes: una subitanea, quæ fit in baptismo, in qua renovamur ab omnibus peccatis originalibus et actualibus. Altera, quæ fit per spatium temporis, et per assiduitatem lectionis, et per operationem bonorum operum, de qua hic dicitur. Dum enim animus ea quotidie per studium lectionis de Deo intelligit quæ antea ignorabat, et dum proficit quotidie de virtute in virtutem, quotidie innovatur; tale est ergo ac si diceret: *Estis renovati in baptismo, renovamini quotidie per studium lectionis*, ea de Deo intelligendo quæ ante vos latebant, et crescendo de virtute in virtutem. Et induite novum hominem: novum hominem appellavit novi hominis conversationem vel ipsum Dominum Jesum. Videamus quomodo sit ipse

novus homo et secundum Deum creatus. Conceptus est in utero virginali opere Spiritus sancti, ex semine mulieris, sine semine viri: hoc novum fuit, miracula fecit quæ nemo alius fecit, conversatus est sine peccato in hoc mundo, est verus Deus et verus homo, resurrexit a mortuis, et hæc omnia nova fuerunt et sunt. Secundum Deum creatus in justitia, quia justus est: et in sanctitate veritatis, quia justus et verus est: et non solum justus, sanctus et verus est, sed insuper ipsa justitia, ipsa veritas et sanctitas. Quod ergo dicit, *Induite novum hominem*, tale est ac si diceret: *Induite Dominum Jesum Christum*, id est conversationem novi hominis et omnes virtutes, quia intelligitis in Christo esse, quicumque enim assumit justitiam, sanctitatem, veritatem, sapientiam, charitatem, et omnes virtutes quas in Christo cognoscit esse, Christum utique induit.

Propter quod deponentes omne mendacium, loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo, quia omne mendacium a diabolo est, qui est mendax et pater mendacii. Quicumque filii veritatis sunt, debent deponere et abjicere omne mendacium, dolositatem et duplicitem, et loqui veritatem de animo puro cum omni homine, non solum Christiano, verum etiam pagano et hæretico: quia omnes sunt proximi nostri. Et quare debemus loqui veritatem cum proximo? *Quoniam sumus invicem membra*. Est autem Christus caput, membra illius sunt electi. Et sicut membra corporis nostri sunt sibi invicem necessaria, et sibi invicem ministrant, ita membra Christi debent sibi invicem ministrare quæ sunt necessaria; verbi gratia: necessarii sunt oculi manui ac pedi, et manus et pes oculo, ideoque ministrat oculus manui ac pedi lumen, manus autem abstergit illum et lavat a sordibus: sic in Ecclesia sancta prædicator quilibet ministrare debet lumen scientiæ et prædicationis aliis, quæ sunt manus et pedes, id est qui sunt eleemosynarii, et qui currunt ad sepeliendum mortuum, et qui activæ vitæ sunt dediti. E contra autem illi debent de sua substantia sustentare oculum, id est prædicatorem, præbentes ei cibum et potum, et ministrantes cætera quæ necessaria sunt illi: hoc faciendo, erunt sibi invicem membra. Sequitur:

Irascimini et nolite peccare. Dupliciter possumus hoc intelligere: Si quando peccatis, et a via rectitudinis diabolo suadente receditis, irascimini vobismetipsis et indignamini, ne talia amplius faciatis, castigando corpus vestrum vigiliis et jejniis. Aliiter: etsi, inquit, irascimini, nolite perficere. Permittit quidem irasci, quod humanum est; sed prohibet vindictam expetere, quod jam non est humanum, quia *Ira viri justitiam Dei non operatur* (Jac. 1). *Sol non occidat super iracundiam vestram*. Similiter et hoc duplici modo potest intelligi: Dicamus simpliciter, *Sol non occidat super iracundiam vestram*, id est, si commoti fueritis ad tempus adversus proximum, ante solis occasum reconciliamini,

et recedat ira a vobis. Aliter : Sol appellatur Christus in Scripturis sacris, ut ibi : *Vobis timentibus nomen meum, orietur Sol justitiæ (Malac. iv)*. Qui sol justitiæ plerumque propter iram quæ vindictam expetit et propter discordiam occidit nobis, id est recedit a nobis, sicut occidit falsis prophetis, de quibus dicitur : *Occidit sol eis cum adhuc esset media dies (Jer. xv)*. Sol non occidat super iracundiam vestram, id est, cavete ne propter vestram iram et propter vestrum peccatum recedat sol justitiæ, id est Christus, a vobis.

Nolite locum dare diabolo, id est, nolite vindictam expetere, neque irasci ultra modum, ne recedat sol a vobis Christus, adveniatque diabolus princeps tenebrarum. Quandocunque enim peccamus, locum damus diabolo in nobis.

Qui furabatur bona aliorum, jam non furetur, vel qui furabatur verba et doctrinam Evangelii per hæreticam pravitatem, sicut falsi prophætæ de quibus dicitur : Qui furabantur sibi verba, dicentes : Hæc dicit Dominus, cum Dominus non miserit eos, jam non furetur, sed recedat ab errore suo. *Magis autem laboret, operando manibus suis quod bonum est, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti*. Ille qui antea furabatur, non solum debet a furto cessare, sed debet operari manibus suis, ut habeat unde sustentet alios, inopiam patientes.

Nolite contristare Spiritum sanctum Dei in vobis, in quo signati et sigillati estis, et designati Deo in die redemptionis, hoc est, Nolite per mala opera Spiritum sanctum fugare a vobis, qui habitator esse cœpit vestri in die redemptionis, id est in die baptismatis. Sicut enim contristatur homo quando de propria domo expellitur quam ipse sibi ædificavit ut quiete ibi habitaret, sic Spiritus sanctus contristari dicitur, quando de homine quem sibi mundavit in baptismo, per prava opera ejicitur. Aliter : Nolite contristare Spiritum sanctum Dei, id est spirituales homines, in quibus Spiritus sanctus habitat, nolite contristare per vestra mala opera. Siquidem spirituales viri, si quando vident alios peccare, et a via rectitudinis deviare, contristantur de illorum miseria, et condolent de aliis utpote de se.

CAPUT V.

Estote imitatores Dei sicut filii charissimi. Horatur Apostolus Ephesios ut sint imitatores Dei, sicut filii charissimi. Imitari autem est sequi. Imitatio autem est quædam imaginatio ; verbi gratia, quando discipulus conatur imitari magistrum in aliquo opere. Quomodo ergo possumus imitari Deum omnipotentem ? Videamus. Est ille sapiens, prudens, misericors, justus et verus : simus et nos secundum modulum nostræ capacitatis sapientes, prudentes, simus justi et veraces et misericordes, diligentes amicos in Deo, et inimicos propter Deum. Sicut, inquit, filius charissimus imitatur patrem bonum in omni conversatione morum et lenitate mentis atque honestate vitæ, ita et vos imitamini Patrem vestrum

Deum omnipotentem, secundum quod ipse vobis adjutorium bonæ voluntatis et operationis præstiterit. Patrem autem dico non per naturam, sed per adoptionem. Sequitur :

Et ambulate, id est vivite, conversamini et crescite, in dilectione Dei et proximi, sicut et Christus dilexit nos et tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo in odorem suavitatis. Magna et miranda et inenarrabilis dilectio ut unusquisque Filius Dei semetipsum traderet morti, Dominus pro servis, Creator pro creatura. Sicut ergo ille pro nobis animam suam posuit, ita et nos, si necessitas fuerit, pro ejus nomine animas ponere debemus : et non solum pro nomine ejus, sed etiam pro fratribus nostris, propter amorem nominis ejus. Quod vero dicit

Apostolus, qui se tradidit in odorem suavitatis, licet legamus in Genesi (*Gen. viii*), quod odoratus est Dominus odorem suavitatis in sacrificio, quod ei obtulit Noe egressus de arca, non debemus putare quod omnipotens Deus, qui spiritus est, fumo et odore carnalium delectatur, sed odorem suavitatis debemus intelligere intensionem bonæ voluntatis et affectum mentis, quibus Deus delectatur : ita et in hoc loco Apostolus intensionem mentis et affectum sincerissimæ dilectionis qua Dei Filius nos dilexit, odorem suavitatis appellat : quia multum in his delectatus est Deus Pater, et quasi multa aromata in conspectu ejus efferbuerunt. Ipse denique fuit oblatio, et hostia, ipse sacerdos et sacrificator, qui semetipsum obtulit Deo Patri in altare crucis pro nobis.

Fornicatio autem et omnis immunditia, aut avaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos. Fornicatio dicitur a fornicibus, id est, a locis lupanaribus et theatralibus, quæ fornicibus, id est, arcubus sunt constructa, quæ et arenaria appellantur, in quibus erant meretrices, cum quibus miscebantur spurcissimi quique. Fornicari autem est cum puellis liberis et cum viduis necdum Deo sacratis. Immunditia omnis incontinentia ad libidinem pertinet, quocunque modo fiat immunditia et impudicitia atque luxuria appellari potest. Avaritia in hoc loco dupliciter potest intelligi : potest siquidem pro amore pecuniarum accipi, potest et pro adulterio quod et alibi ab Apostolo negotium appellatur, ubi dicit viris et uxoribus : *Nolite fraudare invicem (I Cor. vii)*, neque circumveniat aliquis in negotio, id est in adulterio, fratrem suum (*I Thess. iv*). Præcepit autem Apostolus ut ista quæ diximus, non solum non sint in nobis, sed nec nominentur, quia si fuerint, nominabuntur. Si vero sæpius nominata fuerint nisi pro ædificatione, facilius declinabit animus ad ea. *Corrumpunt enim mores bonos colloquia mala*. Estote autem sicut decet sanctos. Quid decet sanctos ? Honestatem morum servare, virtutes appetere, vitia cavere. *Aut turpitudine*. Turpitudine est quando animis motus carnis nostræ inflammantur ad libidinem, sed plerumque propter mortem Dei, et timorem penarum refrenantur. *Aut stultiloquium*. Stultiloquium est otiosus sermo et nullius utilitatis, quando reli-

ctis proficuis et utilibus rebus, de inanibus et inutilibus tractatur. *Aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet, sed magis gratiarum actio.* Scurrilitas est jocularitas, quæ risum solet movere. Hoc autem distat inter stultiloquium et scurrilitatem, quod stultiloquium nullius utilitatis est nihilque in se sapientiæ habet : scurrilitas vero plerumque ab ore sapientium procedit, et constat quadam urbanitate, ut illud Virgilii :

Qui Bavian non odij, amet tua carmina, Mævi :
Atque idem jungat vulpes, et mulgeat hircos ;

cæteraque talia quæ nihil in se mali habent, nisi tantummodo quia otiosa sunt, et ad rem perfectam non pertinent, sed magis sunt gratiarum actio, id est ideo proferuntur scurrilitates, ut graves apud auditores prolatio sit. Ideoque præcipit Apostolus ea cavere, quia de omnibus verbis otiosis reddituri sunt homines rationem. Potest et hoc aliter intelligi quod dicit, sed magis gratiarum actio. Non sint in vobis ista quæ diximus, sed nec nominentur, sed sit in vobis magis gratiarum actio, ut gratias Deo referentes in omnibus quæ agitis et quæ habetis, vel sitis vos gratiosi et accepti Deo et hominibus.

Hoc enim scitote intelligentes quod omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, quod est idolorum servitus, non habet hæreditatem in regno Christi et Dei. Superius jam diximus de his vitiis, nunc videamus quare dicat avaritiam simulacrorum servitutem. In hoc ergo dicitur esse avaritia simulacrorum servitus, quia sicut ille servit diabolo, qui omnipotentis Dei culturam et religionem quæ illi soli convenit, et singulare nomen ut solus Deus vocetur, quantum in se est illi aufert et dæmonibus impendit, ita et ille servit diabolo, qui omnipotentis Dei communia, quæ omnibus hominibus communiter data sunt, in proprios sibi usus male usurpat. Aliter : recte etiam avaritia idololatriæ comparatur, quia dum metallis auri et argenti, de quibus simulacra fiunt, homines immoderate serviunt, et denarios constituunt, in quibus imagines fiunt imperatorum, aurum et argentum pro Deo venerantur, quia servi sunt divitiarum. Vel tertio modo, avaritiam idololatriæ ideo comparavit, ut nihil illa scelestius demonstraret. Radix enim omnium malorum est avaritia. Et notandum quia loquens de turpitudine, stultiloquio et scurrilitate, non subjungit quod talia facientes possessuri non essent regnum Christi, sicut de fornicatione, immunditia et avaritia. Quo facto ostendit quidem illa esse peccatum, ista vero magis, eo quod separant a regno Christi. Regnum autem Christi et Dei Patris dixit quia sicut una est substantia Patris et Filii et Spiritus sancti, ita est una potestas, una trinitas, unum regnum.

Nemo vos seducat inanibus verbis. Inania verba loquuntur, id est, quæ nullius utilitatis sunt, qui dicunt apud inferos aliam pœnam non sustineri, nisi conscientia propria torqueri, non attendentes quod dicit Isaias in fine sui voluminis de reprobis : *Vermis eorum non morietur, et ignis non exstinguetur.* (Isa. v). Erit enim ibi pœna intra suam conscien-

tiam qua torquebuntur graviter, erit et extrinsecus vermis et ignis a quibus cruciabuntur durissime. Inania enim verba et seductoria loquuntur, qui dicunt : *Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit* (Marc. xvi) : et si mala opera agat, quod omnino mendacissimum est. *Propter hæc enim*, id est propter fornicationem, immunditiam et avaritiam, *venit ira Dei in filios diffidentiae*, sive diaboli, id est in illos qui perierunt in diluvio et postmodum in Sodomis aliisque civitatibus. Illi quidem qui in diluvio perierunt, propterea perierunt quia contra præceptum Domini plures uxores acceperunt, et carnes comederunt. Leviori pœna quodammodo perierunt quam Sodomitæ, qui in igne succensi sunt, quia non plures uxores acceperunt, sed insuper contra naturalem usum fornicabantur. Diabolus autem diffidentia appellatur, quia homines diffidere et in desperationem cadere facit.

Nolite ergo effici participes, id est, nolite illos imitari, quia si fueritis socii in opere, eritis et in pœna.

Eratis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino (Ephes. v), id est eratis peccatores et ignorantem Deum antequam ad fidem veniretis, et filii diaboli principis tenebrarum : modo estis justificati per fidem, per baptismum, et Filii Dei per adoptionem, qui dixit : *Ego sum lux mundi* (Joan. viii). Quapropter *ut filii lucis ambulate*, hoc est ut filii vitæ, et conversamini sancte et immaculate, *ambulantes de virtute in virtutem* (Psalm. lxxxiii). Quanta distantia est inter lucem et tenebras, tanta distantia est inter lumen fidei et cognitionis Dei, bonorumque operum, et inter tenebras infidelitatis et ignorantiae atque peccati.

Fructus enim lucis, id est operatio bonæ conversationis et fidei, *in omni bonitate, et justitia, et veritate vivere*, ut qui fidem habet, lumenque cognitionis Dei, omnia bona opera sectetur, juste vivat, vera loquatur ad proximum, attendens quod Apostolus subdit : *Probantes quid sit beneplacitum Deo.* Sicut trapezita, id est monetarius, probat metalla, pondere, puritate et tinnitu, ita debemus nos opera nostra probare. Debemus illa probare pondere, considerantes quanta et quam magna sint. Puritate, utrum puro et simplici animo, bonaque intentione fiant : tinnitu, utrum bonam famam de se reddant.

Omnia, subaudis opera, quæ arguuntur, id est quæ reprehenduntur a bonis et sanctis hominibus in malis ; *a lumine*, id est ab illis qui filii lucis sunt, manifestantur, non esse bona. Quandiu enim mala opera non reprehenduntur a bonis, videntur esse bona malis : cum vero boni cœperint ea reprehendere, ostenduntur non esse bona. *Omne enim quod manifestatur lumen est*, id est omne malum opus quod manifestatur per confessionem sive per poenitentiam, lumen est. Lumen jam incipit esse, quia bonum est ut peccata per confessionem et poenitentiam manifestentur.

Propter quod dicit : Quis est qui dicit? dicit

beatus Hieronymus, quia neque in Veteri Testamento, neque in Evangelio iste versiculus inveniri potest, nisi tantummodo in isto loco, nisi et ab hoc loco exempli causa sit alibi positus a doctoribus. Sic cum dictaret Apostolus hanc Epistolam, subito Spiritus per eum locutus est hoc, sicut et alia multa, ideoque ait: *Propter quod*, id est quia omne quod manifestatur per confessionem, jam incipit lumen esse, dicit Spiritus sanctus, subaudis per me. *Surge, qui dormis et exsurge a mortuis, et illuminabit te Christus*. Dormire dicitur et mortuus esse qui in peccato jacet, quia anima quæ peccaverit ipsa morietur. Surge de vitiis ad virtutes, qui dormis modo in peccatis, exsurge a mortuis ad vitam, de peccato ad bona opera, et præbebit tibi Christus lumen fidei et cognitionis suæ, lumenque bonæ operationis.

Fratres, videte quomodo caute ambuletis, non quasi insipientes, sed ut sapientes. Alloquitur Apostolus Ephesios, et in illis omnes homines, hortaturque ut caute et considerate vivant sicut sapientes, et non sicut insipientes. Fratres autem illos vocat in fide et in societate dilectionis, quia unum Patrem omnipotentem Deum omnes habemus: non per naturam sed per adoptionem. Videte, fratres, id est considerate quomodo caute ambuletis et ordinate vivatis et conversamini in medio nationis pravæ et perversæ, non quasi insipientes, id est infideles qui non habent sapientiam veram in se Christum habitantem, sed ut sapientes fideles qui sapientiam substantialem in vobis habetis. Quanta enim distantia est inter lumen et tenebras, inter fidelem et infidelem, tanta differentia est inter sapientem et insipientem, quia lumen et sapientia non potest esse in eo, nisi fidem omnipotentis Dei habeat.

Redimentes tempus, quoniam dies mali sunt. Quomodo tempus malum: quod secundum dispositionem Dei semper volvitur mensibus, diebus et noctibus, horis, momentisque currentibus? Sicut enim dicitur mala esse domus, quæ malos habitatores habet: ita dicuntur mali dies, in quibus mala fiunt a malis hominibus. Quid est quod dicit, *redimentes tempus*? Id est, vestrum illud facite; verbi gratia: alii vendunt illud, mala operando ad malum suum, vos redimite illud a vobis, talia opera faciendo, pro quibus remunerationem capiat. Quicumque enim hoc facit quod sibi utile est, tempus redimit sibi et acquirit, quia suum illud facit, et in suam salutem illud occupat.

Propterea, subaudis quia dies mali sunt, nolite fieri imprudentes, sed intelligentes quæ sit voluntas Dei. Prudens dicitur quasi porro videns, qui a longe considerat quem finem sua opera habitura sint: et qui scit quid debeat appetere, et quid vitare; et qui considerat quæ placeant, aut quæ displiceant Deo. Econtra ille qui inconsiderate et improvide omnia agit et qui non considerat ad quem finem opera sua deducat, et quid placeat voluntati Dei, appellatur imprudens et stultus. Unde dicit Apostolus: *Pro-*

pterea, inquit, quia dies mali sunt, in quibus multa mala fiunt, nolite fieri imprudentes, sive non considerantes, sed estote intelligentes quæ sit voluntas Dei, id est quid placeat Deo, et in quibus operibus voluntas Dei impleatur.

Et nolite inebriari vino, in quo est luxuria, sed impleamini Spiritu sancto. Per luxuriam debemus intelligere omnia vitia quæ per ebrietatem solent evenire, quia, ut quidam doctor dicit, ebrietas nullum vitium excusat. Sed notandum quia sicut illi qui replentur vino, replentur inverecundia, impatientia, luxuria, impudicitia, superbia, cæterisque vitiis: ita illi qui replentur Spiritu sancto, replentur castitate, humilitate, mansuetudine, cæterisque virtutibus, *loquentes vobismetipsis in psalmis et hymnis et canticis spiritualibus*. Nobismetipsis in psalmis loquimur, quando alternatim canimus psalmos. Psalmi dicuntur a psallendo, qui in psalmis, id est in psalterio inveniuntur. Hymnus Græce, Latine eloquio sonat laus Dei. Hymnus autem si componitur et non cantatur, non est hymnus: si componitur et cantatur, sed non in laudem Dei, non est hymnus. Hymnos autem Latinos, Ambrosius et Hilarius, clarissimi viri, composuerunt præcipue. Bene autem, cum dixit *canticis*, subjunxit *spiritualibus*, quia sunt cantica quæ non sunt spiritalia neque in laudem Dei cantantur, sicut sunt cantica sæcularium hominum. Cantica autem spiritalia sunt quæ composuerunt prophetæ afflati Spiritu sancto et repleti, ut sunt cantica Moysi et Annæ et Debboræ, et Isaïæ, et Ezechiae, cæterorumque prophetarum. Hoc vero distat inter canticum et psalmum, quia canticum ore solummodo profertur et decantatur; psalmus autem, addito quodam instrumento musicæ artis, id est psalterio. *Cantantes et psallentes in cordibus vestris Domino*. Ideo dixit *in cordibus vestris*, quia multi sunt qui cantant ore, quorum mens non concordat voci, et qui magis attendunt ad sonoritatem vocis, ut auditoribus placeant, quam considerent mente quid dicunt. Illi vero cantant in corde, quorum mens concordat voci, juxta illud beati Benedicti: Sic stemus ad psallendum, ut mens nostra concordet voci nostræ, *gratias agentes semper pro omnibus in nomine Domini nostri Jesu Christo Deo et Patri*. Pro omnibus beneficiis nobis a Deo datis, vel pro omnibus prosperis et adversis debemus gratias agere Deo Patri, qui omnibus creaturis est Deus Pater, id est creator et factor. Et quomodo? In nomine Domini nostri Jesu Christi, dicentes ei: Gratias tibi referimus, Domine, sancte Pater, qui nos per Filium tuum fecisti et redemisti, et viam patriæ cælestis aperuisti. Et ideo in nomine Domini nostri Jesu Christi gratias referre debemus Deo et Patri, quia per illum qui mediator est noster, preces et sacrificia offerimus nostra, et transmittimus ad Deum Patrem, dicentes: Suscipe, Domine, preces populi tui per Dominum nostrum Jesum Christum.

Subjecti invicem in timore Christi. Sicut auditores et subjecti suis praelatis subditi sunt causa obedi-

reverentiæ, sic debent etiam prælati humiliare subjectos, in quantum vident illos æquales virtutibus et vitæ meritis : in quantum autem illos erigi in superbiam contra se, et vitia debent officium suæ præposituræ ostendere, ter redarguere et increpare, quod probari a factis apostoli Petri. Qui cum vidisset, Cor- centurionem cum omni domo sua humiliter adorare, econtra ille humiliavit se illi, di- *urge, nam et ego homo sum* (Act. x). Ubi au- lit Ananiam et Saphiram a via veritatis rece- t vitiis subjacere, potentiam sui officii et ituræ ostendit, solo verbo illos interficiens . Sed ista omnia in timore Christi sunt agen- st pro amore Dei, non causa adulationis, nec B rationis, quod quidam faciunt ut possint in- gratiam prælati, et ut liberius quæ eos de- operentur.

filigite uxores vestras, sicut et Christus dilexit m et seipsum tradidit pro ea, ut illam sancti- Sicut Christus dilexit sponsam suam Eccle- tantum ut seipsum traderet Judæis pro ea sanctificaret, id est, ut sanctam faceret per uam, per baptismi sacramentum, per remis- peccatorum, ita et vir debet uxorem suam , et castam custodire, ut sit sancta : et si has evenerit, debet pro illa animam suam po- quitur ergo de Ecclesia. *mundans eam lava-* w, id est lavacro baptismatis, *in verbo vitæ,* i sanctificatione sui nominis, per quam sancti- em accepit homo vitam æternam. Post abre- ionem enim diaboli, sanctificat illum sacer- C *ms : Baptizo te in nomine Patris, et Filii, et i sancti.* Et quare hoc fecit Christus? Quare rit, et quare quotidie mundat in lavacro bap- i invocationem sui nominis! *Ut exhiberet ipse* i *iosam Ecclesiam, non habentem peccati ma-* i *ni rugam* dupliciter mente, aut aliquid hu- , id est aliquid vitii; *sed ut sit sancta et* i *lata.* In præsentem quidem sæculo, una modo lei et esse Ecclesia gloriosa, videlicet quia principes hujus sæculi habet subjectos, et : in se diversos ordines et gradus, tamen sine peccati et ruga non potest esse, quia multi ea poenitentes. *Et si dixerimus quia pecca-* D *i habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in* m *est* (Joan. i), etc. *Non est homo super ter-* : *faciat bonum, et non peccet* (III Reg. viii). ster melius est ut referamus hæc verba ad m resurrectionem, quando erit gloriosa, quia sicut sol in regno Patris sui, et erit sine ma- cati, et sine ruga dupliciter : quia incor- s erit in corpore, et incommutabilis in ani- hoc etiam quod dicit sine macula et ruga, etiam Ecclesiam vestimentum esse Christi, i *od ei Pater dicit per prophetam : Vivo ego,* i *ninus, quia omnibus his velut vestimento ve-* i *ta.* xlix). Vestimentum enim quoddam solet i *maculas et quasdam notas ex aliqua tinctione,*

A et solet esse rugatum, id est plicatum et duplicatum per loca. Est et aliud vestimentum, quod neque ma- culam neque rugam habet, ut est linteum bene exten- sum. Post resurrectionem siquidem Ecclesia sine ma- cula est et ruga, quia erit sine peccato, et extensa in contemplatione omnipotentis Dei sicut linteum.

Nemo carnem suam odio habuit, sed nutrit et fovet eam, sicut et Christus Ecclesiam. Hoc dupliciter po- test intelligi, ut sit sensus : Sicut carnem suam odio nemo habet, sic etiam suam uxorem nemo debet odio habere, quia de corpore ejus facta est. Aliter : carnem posuit hic pro uxore, quæ est ex viri corpore sumpta. Nemo enim carnem suam odio habuit, id est nemo uxorem suam odio debet habere : sed debet illam *nutrire et fovere, sicut Christus* tam corpora- liter quam spiritualiter fovet et nutrit *Ecclesiam.* *Membra enim sumus corporis ejus.* Sicut generaliter omnis Ecclesia corpus est Christi, ita singuli electo- rum membra sunt corporis ejus, id est membra Ec- clesiae. Non illius corporis membra sumus quod ipse assumpsit in utero virginali, sed membra Ecclesiae quæ est corpus ejus. Alius est enim in Ecclesia ocu- lus, sicut quilibet prædicator : alius auris, ut bonus auditor : alius manus, qui est eleemosynator : alius pes, qui curam infirmorum et mortuorum gerit : De *carne ejus et de ossibus ejus* sumus nos. Duplici in- telligentia accipi potest. De carne et ossibus ejus su- mus, quia sicut nos constamus ex carne et ossibus, ita et ille verum corpus habet ex carne et ossibus. Aliter : in Ecclesia sunt fortes in fide, in opere, in prædicatione, qui designantur per ossa, ut fuerunt apostoli, martyres, et modo episcopi et prælati; et sunt infirmi, qui designantur per carnem, qui in- digent sustentari a fortibus, sicut caro ab ossibus. Qui fortes et infirmi sicut membra ejus dicuntur, ita etiam recte ossa et caro illius appellantur.

Propter hoc, id est, propter hanc dilectionem quam debet habere vir cum uxore, relinquet homo patrem et matrem suam, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una. Quantum ad litteram pertinet, ita fit: Relinquit homo patrem et matrem et conjungit se suæ uxori, et sunt duo in carne una, id est de una carne. Vel etiam relinquit in illa conjunctione concubitus, quando simul miscentur, in carne una sunt : spiri- tualiter autem potest referri ad Christum et ad Ec- clesiam, qui propter Ecclesiae dilectionem reliquit Deum Patrem, per hoc quod non in forma divinita- tis, quæ æqualis est Patri, apparuit, sed semet- ipsum exinanivit, et adhæsit uxori suæ sanctæ Ec- clesiae dilectione, et carne quam assumpsit, et sunt modo duo Christus et Ecclesia in carne una : quia de una carne sunt, et Christus verus est homo, per se ve- rum corpus hominis, et Ecclesia similiter. Hæc autem primo vates Adam de Christo et Ecclesia prophetavit.

Sacramentum hoc, subaudis quod dixi modo, ma- gnum est. Sunt sacramenta majora, sunt et minora. Ut ergo Apostolus ostenderet tam secundum litte- ram, quam secundum spirituales sensum, hæc de- bere intelligi, ideo subjunxit : *Sacramentum sive*

mysterium hoc quod ego dixi, propter quod relinquit homo patrem et matrem, etc., magnum est, quia pertinet ad Christum et ad Ecclesiam: unde etiam subdit: *Ego autem dico in Christo et in Ecclesia*, subaudi id esse completum.

CAPUT VI.

Fratres, de cætero confortamini in Domino et in potentia virtutis ejus. Post specialia præcepta quibus admonuit Apostolus viros et mulieres, patres et filios, dominos et servos, subjunxit illis ista generalia non solum ad Ephesios, quibus mittebat hanc Epistolam, sed ad omnem sexum et ad omnem conditionem et dixit: De cætero, id est deinceps, et præter illa quæ superius diximus, fratres mei in fide et dilectione, et qui unum Deum omnipotentem habemus, *confortamini in Domino*, et in fide illius, et in potentia virtutis ejus. Nolite confidere in vestra fortitudine, neque in meritis vestris, neque in potentia principum hujus sæculi, sed in Domino et in potentia virtutis ejus confortamini.

Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli. In hoc nomine quod est armatura comprehenduntur omnia vasa bellica, lorica videlicet, galea, scutum, lancea, tela, cæteraque instrumenta armorum; spiritualiter autem quod debemus intelligere per armaturam Dei? Dominum Jesum Christum cujus protectione defenduntur omnes electi, et quam induunt, juxta quod idem Apostolus alias dixit: Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis (Gal. iii). Tunc enim induunt electi Christum, quando virtutes quæ in Christo sunt, per adjutorium illius assumunt. Quod ergo dicit: *Induite armaturam Dei*, tale est ac si diceret: Induite Dominum Jesum Christum, id est omnes virtutes quas scitis in illo esse, in vobis assumite, verbi gratia: Et ille justus, verus, patiens, castus, mansuetus, appellatus est agnus, et leo, et vitulus: induit vos justitiam, veritatem, patientiam, charitatem, castitatem, mansuetudinem: estote agnus, id est mites: leo, fortes in fide et bono opere contra diabolum: estote et vitulus, mortificantes vosmetipsos cum vitiis et concupiscentiis, ut possitis stare adversus insidias diaboli. Multis modis insidiatur nobis diabolus. Denique insidiatur nobis per malas suggestiones, insidiatur per vitia carnis nostræ et incentiva malarum delectationum: insidiatur per ministros suos, per hæreticos videlicet et falsos fratres, atque paganos: sed contra hos omnes debemus nos viriliter pugnare, ne possimus superari. Poterat aliquis dicere: O Paule, quare præcipis nos omnem armaturam Dei induere? Ad hæc ille subjunxit, quia nobis, inquiens, non est colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitia in cælestibus. Carnem et sanguinem appellat in isto loco Apostolus omnes qui constant ex carne et sanguine a quibus plerumque, suadente diabolo, impugnantur, et dicit: Quia non

est nobis colluctatio adversus illos solummodo, sed adversus dæmones qui principantur malis hominibus, et potestatem exercent super illos, regunt illos potius ad malum quam ad bonum, ipsique appellantur spiritualia, subaudi dæmonia. Nequitia, hoc est malitia, qui morantur in hoc aere. Cæli nomine appellatur aer in Scripturis sanctis, unde et aëres cæli dicuntur. Qui, ut prophætæ dixerunt et ut doctores etiam nostri opinantur, ita plenus est dæmonibus et malignis spiritibus, sicuti radius solis minutissimus atomis, id est pulvisculis individuis. Contra hos ergo pugnandum est nobis potius quam contra homines constantes ex carne et sanguine, quia quidquid mali contra nos homines machinantur, ab illis suggeritur, et si superavimus illos qui sunt principes militiæ, et quorum instinctu vitia carnis nostræ contra nos sæviunt, tunc facile superare poterimus omnes ministros illius, verbi gratia, sicut superato principe, exercitus facile fugatur. Quod probari potest ex libro Judith, quo narrante, dicimus quia Holoferne principe militiæ interempto, multitudine exercituum in fugam verba est, et a Judæis facillime est superata (Judith x). Sed querendum est quomodo pugnare possumus contra dæmones, qui spiritus sunt? Nonne omnibus patet contra spiritum armis materialibus non posse pugnare, quia spiritus sunt invisibiles? Quapropter necesse est ut arma spiritualia formentur, videlicet supra memorata, et decertemus eo modo quo legimus (Gen. xxxi) luctatum esse Jacob cum angelo, orando, jejunando, vigilando, cæterisque bonis operibus insistendo, ut sicut ille meruit ab angelo sancto benedici, cum quo luctabatur orando, ita et nos, superato diabolo, a Domino benedici mereamur. Cæterum queri potest, ubi acceperit Apostolus, ut dæmones et malignos spiritus principes et potestates ac rectores tenebrarum harum, id est hominum infidelium appelleret, Deum ignorantium et peccatorum, de quorum numero fuerant illi quibus quondam dicebat: *Fuistis aliquando tenebræ* (Ephes. v), id est infideles et peccatores, Deum ignorantes? Ad quod dicendum, quia ex libro Danielis illud accepit, ubi legitur: Principes Græcorum et principes Persarum (Dan. x); ex libro quoque Ezechielis ubi dicitur ad principem Tyri: *Tu signaculum similitudinis in præradiso Dei fuisti* (Ezech. xxviii): et cætera quæ ibi dicuntur de hoc et de principibus aliarum gentium, Egyptiorum videlicet, Assyriorum, Idumæorum. Nam principes illi, id est dæmones, intelliguntur illis gentibus præpositi. Sicut enim unusquisque fidelium habet sibi angelum delegatum ad custodiam sui: ita et pagani habent malos qui eis principantur permissione Dei, et sicut Michael præpositus est genti Judæorum vel Christianorum, de quo dicitur: *Et nemo est adjutor meus nisi Michael princeps vester* (Dan. x): ita habent et gentes in infidelitate manentes malos principes. Dicamus et altius: Apostolus repletus gratia Dei cognovit per Spiritum sanctum, quia sicut boni reges Israelitarum signifi-

Dominum Jesum et principes qui sunt in A libus : vel etiam quia propter observantiam Evangelii meremur reconciliari Deo.

In omnibus, subaudis discipulis et certaminibus, sumantes scutum fidei, in quo possitis omnia tela no- quissimi ignea extinguere. Quidquid missile est vel jacitur, telum potest appellari : proprie tamen illud quod in longum protenditur, ut lancea. Nam *telon* dicunt Græci longum, unde mustela dicitur mus longus. Sicut ergo scutum se tenentem protegit et tela repellit, ita fides hominem munit, et ab eo diaboli jacula et infestationes repellit, ita tamen si fuerit bonis operibus adornata. Tela denique diaboli ignea appellat suggestionem pravam, quæ nos incendit ad mala opera agenda, et quæ exstinguitur per virtutem fidei. *Et galeam salutis assumite.* Galea in capite ponitur, omnesque corporis sensus munit et protegit, visum videlicet in oculis ; auditum in auribus, gustum in ore, olfactum in naribus, tactum in toto corpore. Quid debemus ergo intelligere per galeam, quæ, ut diximus, omnes sensus corporis protegit ? Dominum Jesum Christum et protectionem illius ; per caput vero mentem, quia sicut capite reguntur membra, ita cogitationes mente disponuntur. Ponamus igitur galeam in capite, id est protectionem Christi recom-

ergo succincti lumbos vestros in veritatem. s succingimus, cum luxuriam refrenamus. *inquit, in fide, in bono opere, et restringite* a luxuria, ubi maxime viget et hoc in veritate, non in mendacio, neque per hypocrisim, ut laudem hominum capiatis ; vel in veritate nasi pro amore nominis Christi, qui est veriduti *loricam justitiæ.* Recte justitia loricæ nãtur, quia sicut lorica multis circulis con-, ita justitia multis virtutibus constat. Aliter : etenim loricæ potest comparari, quia sicut C pectus munit, ventrem stringit, femora protectitia superfluas cogitationes quæ in pectore solent, repellit, ingluviem ventris stringit, m quoque comprimit.

Calceati pedes, subaudis sint vobis, in præpara- Evangelii pacis : et est sensus : Sicut ille qui os habet pedes, serpentes spernit, spinasque que asperitatem vitæ pronihilo ducit, ita et vos im serpentem antiquum, spinas quoque, id est pes passionum, omnemque asperitatem vitæ contemnitis, et liberi ad prædicationem Evangelii cedite. Aliter : per calceamenta quæ ex mortalibus fiunt, debemus intelligere dicta et a sanctorum patrum præcedentium. Calceatos D edes habemus, cum dictis et exemplis præceptum patrum muniti, securi ad prædicandum Evangelium pacis accedimus. Evangelium autem icitur, quia ibi continetur pax quam Christus is commendavit, et in apostolis omnibus fide-

damus in secreto mentis nostræ, habentes in illo fiduciam, non in nobismetipsis, et ipse tuebitur omnes sensus nostros, ne a diabolo hoste antiquo possint vulnerari ; *et gladium spiritus, quod est verbum Dei, subaudis assumite.* Gladius Spiritus sancti intelligitur verbum Dei, ut Apostolus ait, id est doctrina et scientia divinarum Scripturarum, quæ per Spiritum sanctum nobis tribuitur. Idcirco autem gladius appellatur, quia sicuti gladio fugantur hostes, ita per cognitionem divinarum Scripturarum possumus fugare omnes insidias et omnia machinamenta diaboli, appetendo illa quæ Scriptura docet, et vitando quæ prohibet : et non solum dæmones per ejus cognitionem et adjutorium Dei possumus superare, sed etiam auctoritate illius hæreticos convincere, et errorem illorum destruere.

Gratias, id est fides et remissio peccatorum, sit vobis in incorruptione, id est in integritate cum omnibus qui diligunt Dominum Jesum Christum. Aliter : Gratia, id est fides et remissio peccatorum, societas æterna sit vobis cum omnibus sanctis in incorruptione, hoc est in generali resurrectione, ubi accipient omnes electi incorruptionem in corpore et immortalitatem in anima, fulgentes sicut sol in regno Patris sui, cum quo felices in sæcula sæculorum manebunt. Amen.

IN EPISTOLAM PAULI AD PHILIPPENSES.

ARGUMENTUM.

Philippenses sunt Macedones, id est Græci. Græcia diversis regibus diversa nomina sortita est. nã enim Macedonia a Macedone rege, et Æma- Æmatho, et Thessalia a Thessalo : generali-

ter autem omnis terra Græcorum Græcia vocatur a Græco rege, ut Servius dicit : Hi Philippenses postquam acceperunt verbum prædicationis ab Apostolo, fortes in fide fuerunt nec receperunt falsos apostolos, sicut in argumento ostenditur.

CAPUT PRIMUM.

Paulus. Quare posuit nomen suum in primordio Epistolæ? Ut majoris auctoritatis esset Epistola. Sic namque soliti sunt agere reges et principes. Quare non servavit morem suum, ponendo nomen apostolatus sui in Epistola hac, sicut in omnibus, præter in illa ad Hebræos? In qua ideo prætermisit, ne utilitas lectionis differretur. Philippenses ergo, ut diximus, postquam per illum crediderunt, non dubitaverunt quin ipse esset Apostolus et magister gentium, ideoque non fuit necesse ut eis scribens, apostolum se nominaret. Corinthii vero, seducti a falsis prophetis, recesserunt a fide, et dubitaverunt illum esse apostolum a Deo electum et missum, dicentes: Vere Paulus non vidit Christum in carne, neque ejus doctrina est vera. A quo necesse duxit se apostolum nominare, inquit; *Paulus apostolus non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum et Deum Patrem (Galat. 1).* Sciendum etiam beato Paulo revelatum esse per visum quod Philippensibus verbum Dei deberet prædicare. Nam apparuit ei, ut legimus in Actibus apostolorum (cap. xvi). vir Macedo, deprecans eum et dicens: *Transiens in Macedoniam, adjuva nos.* Qui vir angelus Dei fuisse creditur illi genti positus a Deo. *Et Timotheus.* Quare interponebat nomina discipulorum in Epistolis suis? Ut majoris auctoritatis esset, secundum quod Dominus dixit: *In ore duorum vel trium testium stet omne verbum (Deut. xxvii),* et ne aliquis diceret, in mendacio ista excogitata sunt, vel etiam complebat ipse Apostolus quod docuerat dicens: *Si cui revelatum fuerit sedenti aliquid, prior taceat (I Cor. xiv).* Nam quando dictabat Epistolas, omnes discipuli ejus aderant: et si alicui illorum alia revelata essent, quæ ipse non dicebat, aut aliter quam dicebat, quia idem Spiritus sanctus erat in discipulis, qui et in magistro: sicuti ab illo dicebatur, ita ponebat ille in ordinem, non invidens bonus magister suis discipulis, et insuper nomen illius ponebat in exordio cum suo, quia partem ejus habebat. *Servus.* Sicuti gloriabatur aliquis consulum servum se esse imperatoris, ut Andromachus servus Octaviani, ita et Apostolus, ut ejus Epistola firmior esset, dicebat se servum esse Christi, *omnibus sanctis,* id est omnibus sanctificatis in baptismo, et in ea sanctificatione manentibus, *qui sunt Philippis cum episcopis,* id est cum presbyteris: quia una civitas non potest habere plures episcopos. Philippis est civitas Græciæ, quam ædificavit Philippus pater adoptivus Alexandri, vocans eam nomine suo Philippis; et *diaconibus,* subaudis sit salus et remissio peccatorum.

Gratias ago Deo meo in omni memoria vestri, id est, in memoria fidei vestræ, in qua solide permanetis, gratias reddo Deo vel memor vestri *semper in meis orationibus* gratias ago illi, qui vos confirmat semper in fide.

Cum gaudio, subaudis spiritali, *deprecationem faciens,* non cum mœrore. Pro illis qui in fide perseverant et fidem quam tenent, bonis operibus exor-

A nant, non est necesse cum mœrore orare, sed gratias Deo reddere: pro his vero qui labuntur, cum gemitu et mœrore est orandum.

Super communicatione vestra, id est, de communione quam habetis nobiscum, vel quia receperitis Evangelium et participastis fidei ejus: vel etiam de communione et participatione, qua nobis participastis in prædicatione, quia prædicatis jam sicut et nos, *a primo die,* id est a primordio fidei, *fratres confidimus in Domino Jesu,* quia qui cepit in vobis opus bonum, id est Christus qui dedit vobis initium fidei et bonæ conversationis, dabit et perseverantiam usque in diem mortis, vel usque ad diem judicii per successionem.

Sicut est mihi justum, id est justum est mihi hoc intelligere de vobis, quia permanebitis in fide Christi, et ideo debeo gaudere et hoc sentire, id est intelligere, eo quod habeam vos in corde et in vinculis meis, subaudis vestri reminiscor.

Testis est mihi Deus quomodo vos cupiam in visceribus Jesu Christi. Viscera dicuntur filii: et viscus dicitur quidquid intra corium est. Ideo duobus modis intelligitur. Cupio, inquit, omnes vos filios Dei esse, vel cupio ut ipse sit templum vestrum, et vos communicantes corpori et sanguini ejus maneatis in illo.

Et hoc oro ut charitas vestra, et cætera, id est, sicut fides habet initium, habet incrementum et perfectionem, ita charitas. Oro, inquit, ut non solum in Deum et proximum, sed etiam ad inimicos extendatur charitas vestra, *in scientia,* subaudis legis, et *in omni sensu,* id est doctrina Evangelii, *ut probetis,* id est intelligatis majora de Deo, *ut sitis sinceri,* id est perfecti in Deo, et fide, et in omni bonitate. Sinceris materia est solida et firma, quæ nullius rei varietate maculatur, ita debet et fides solida esse. *Sine offensa,* id est, sine offensione, *in diem judicii, repleti fructu justitiæ,* id est, sitis repleti omnibus virtutibus, de quibus dicit Apostolus: *Fructus autem Spiritus est gaudium, pax (Gal. v), etc.* *In gloriam et laudem Dei,* ut glorificetur Deus in vobis et Dominus Jesus laudetur, per quem omnia bona habemus.

Scire autem vos volo, fratres, quia quæ circa me sunt, magis ad profectum venerunt Evangelii. Sciens beatus Apostolus Philippenses contristari de suis tribulationibus et condolere de suis infirmitatibus, ut illi deficerent in fide audientes eum talia pati, scribebat eis dicens: Scio quidem vos compati afflictionibus meis, sed innotescere vobis rolo quia quæ circa me sunt, vincula videlicet, carcer et cippus, magis ad profectum, id est, ad utilitatem et augmentum sunt Evangelii, quam ad contrarietatem. *Ita ut vincula mea in Christo,* id est, quæ non pro aliquo alio crimine sustineo, sed propter Christum, manifesta fierent in omni prætorio et in cæteris omnibus locis. Prætor dicitur a præeundo et quasi præceptor, quia præcepta dat populo. Prætorium autem dicitur quasi præceptorium, eo quod ibi prætores sive præ-

et praefecti sedeant ad discutienda quaedam A
pta danda. Veniente ergo beato Apostolo Ro-
ncto pro Christi nomine, cum esset retru-
cerem, in domo imperatoris, et coepisset
infirmos curare, multa miracula patrare,
ediderunt in tantum, sicut beatus Hiero-
icit, ut domum persecutoris Neronis eccle-
eret Redemptoris. Tunc manifestatum est
praetorio, id est, imperatori, omnibusque
us et principibus, et in omnibus locis pro-
istum illum talia sustinere. *Et plures e fra-*
d est ex credentibus in Domino, id est, per
n, confidentes in vinculis meis, id est exem-
alorum meorum confortati, cum vidissent
i beatum Apostolum, omni formidine mor-
sa, exemplo vinculorum ejus confortati at-
roborati, coeperunt audacius *verbum Dei*
re sine timore.

m quidem et propter invidiam et contentio-
idam autem et propter bonam voluntatem. Hi
modi qui sequuntur in duas species, sicuti
us videtur possunt redigi: Prima videlicet
a species pro una computata, duae vero me-
liter pro una. Sed tentemus persingulas sti-
ere. Quod dicit primum quidem propter in-
t contentionem, subaudis *Christum* annun-
um esse. Erant quidam ex Judaeis creden-
que gentibus qui invidentes beato Apostolo
e dicebatur solus magister gentium et prae-
dicebant: Nunquid Paulus solus dicitur
gentium? Nos doctrinam habemus, prae-
sicut et ille, ut appellemur magistri gen-
hoc agebant, quia volebant contendere cum
unda species est: Quidam propter bonam
em, id est, bonam intensionem, cupientes
alios sicut et ipsi salvati erant. Tertia spe-
: *Quidam ex charitate*, subaudis qua dilige-
um, cupiebant alios salvare et ex charitate
rebant Apostolum, volentes ei adjutorium in
tione praebere. Quarta species est: *Quidam*
ntione, non sincere. Sincera res est solida
. Et erant quidam qui praedicabant non sin-
est, non pura conscientia, quia propter
la praesentis vitae, et propter lucra tempora-
icationi insistebant, ut ita a subjectis cibum
mentum acciperent, dicentes: *Dominus ordi-*
i Evangelium annuntiant de Evangelio vi-
lor. ix). Et propter contentionis occasionem
abat Apostolus positus in carcere, sed etiam
os suos per totum orbem mittebat praedicare.
t quidam ut occideretur, ut dum ille occi-
t, liberius possent illi exspoliare suos audi-

as quoniam in defensione Evangelii positus
est in ea defensione quam paulo superius
. Non sincere, id est non pura intensione,
ntes se pressuram, id est persecutionem
a, suscitare vinculis meis.

nim, id est: Quare contristor, aut quare

moveor in tristitia? *Sive per occasionem*, id est, per
invidiam et non sincere, *sive per veritatem*, id est
bonam voluntatem et charitatem, *et in hoc gaudeo*,
id est quia Christi nomen per bonam voluntatem et
ex charitate praedicatur, *sed et gaudebo*, subaudis
propter hoc: quia illis non invideo.

Scio enim quia proveniet mihi hoc ad salutem.
Hoc enim proveniet mihi ad salutem, id est ad vi-
tam aeternam, quod sustineo pro Christi nomine:
vel quia illis mala non opto qui mihi invident: et
mihi tribulationem excitant, *Et subministrationem*
Spiritus Jesu Christi, id est auxilium ministrante et
praebente mihi Christo et Spiritu sancto.

Secundum expectationem et spem meam. Expec-
tatio et spes unum est; quia spes est expectatio fu-
tutorum bonorum. Et beatus Apostolus certus erat
quod mercedem erat accepturus aeternae retributio-
nis: propter hoc quod sustinebat pro Christo, et de
hoc etiam expectabat mercedem, quia suis invidis
persecutoribus bona optabat. *Quia in nullo confun-*
dar, id est, in nullo horum quae illi agunt, ut mihi
persecutionem majorem ingerant: vel quae sustine-
bo: jam positus in vinculis non erubesco. *Sed in om-*
ni fiducia, id est in omni fide mea, *sicut semper, et*
nunc magnificabitur Christus in corpore meo, sive
per vitam, sive per mortem. Si tormenta sustinero,
omnes qui audierint, dicent, Magnus est iste Deus,
pro cujus nomine servi ejus non timent mori.

Mihi autem vivere Christus, id est, si vixero, Chri-
stus mihi vita est: vel si vixero, per praedicationem
meam corpus ejus augebo. *Et mori lucrum*. Si
sub poenis mortuus fuero, maximum lucrum est
mihi, et magis ac magis praedicabitur. Vel lucrum
est mihi mori, quia, si mortuus fuero maximum
lucrum percepturus sum, id est vitam aeternam.

Vivere in carne, hic mihi fructus est operis, quia
quo amplius vixero, mercedem meam augebo. *Et*
quid eligam ignoro, id est, utrum mortem appetam
an adhuc in carne manere optem. Est autem sic
distinguendum. Et quid eligam ignoro, *cum Christo*
esse, multo magis melius. Cum dixit multo magis
melius esse *dissolvi et cum Christo esse*, et subdit
permanere in carne necessarium, ostendit quid ma-
gis eligat, et bonum quidem esse manere hic, sed
melius et optimum manere cum Christo.

Et hoc confidens scio, quia manebo, id est, confido
et credo, quia manebo quandiu Domino placuerit,
et permanebo, id est, usque ad perfectionem et cor-
roborationem fidei vestrae manebo *omnibus vobis ad*
profectum vestrum, id est ad utilitatem, *et gaudium*
fidei, id est, ut ego et vos gaudeamus de vestra fide.
Ut gratulatio vestra, id est, ut gaudium vestrum,
abundet in Christo Jesu in me per meum adventum
iterum ad vos. Gratulari est congaudere et gratias
referre, et est sensus: Ut vos, inquit, gaudeatis
de meo adventu et gratias referatis Deo, qui vobis
me incolumem reddidit liberatum a vinculis.

Tantum, id est tantummodo, *digne in Evangelio*
Christi conversamini, id est, vivite et perseverate.

Digne in Evangelio conversari est Christum secundum quod Evangelium docet, credere, docere, secundum ejus praecepta vivere et quae promittit sperare, et ex mandatis ejus omnia agere. *Ut sive cum venturo et videro vos*, subaudis gaudeam de vestra fide. *Quia statis*, perseveratis, solidi estis, *in uno Spiritu*, in una voluntate. Unde in Actibus apostolorum Lucas, dicit, *Multitudinis credentium erat cor unum et anima una* (Act. iv), id est una voluntas, una fides. *Unanimes*, id est in uno spiritu, *collaborantes*, id est, simul laborantes in fide Evangelii, bene vivendo, recte credendo et docendo.

Et in nullo terreamini, facto vel negotio. Terreamini dicit, id est paveatis minas et errores haereticorum paganorum, falsorum Christianorum, quia afflictio qua vos tribulant, ad damnationem est illis, et vobis ad praemia aeternae remunerationis. *Quae*, subaudis afflictio et tribulatio vestra, *illis est* ad damnationem. *Et hoc illis a Deo flet* ad damnationem, et vobis ad salutem. Aliter : Hoc, inquit, a Deo, subaudis concessum est vobis, ut pro ejus nomine talli patiendo perseverare possitis, ut palmam martyrii obtineatis, quod non concedit nisi amatoribus suis, quos ipse amare se facit. *Sed ut etiam pro illo patiamini*, id est pro illo patiendo perseverantiam habeatis et postea palmam obtineatis. *Idem certamen habentes*, id est agonem contra haereticos, paganos falsosque Christianos. Si necessitas fuerit, sustineatis qualia sustinui apud vos, quando verberatus sum pro muliere pythonissa, a qua spiritum malignitatis exclusi, quae magnum quaestum praestabat dominis suis.

CAPUT II.

Et nunc audistis de me, subaudis quae sustineo Romae positus.

Implete gaudium meum ut idem sapiatis, id est, quod sapimus in fide, in opere, in doctrina, vel unam voluntatem habeatis, *eandem charitatem habentes*, *unanimes*, id est, unius voluntatis, *idipsum sentientes*, id est, sapientes quod nos sapimus : vel quod intelligitis de fide sanctae Trinitatis, qui sapientiores estis, facite ut vestro studio et praedicatione mirius capaces idipsum sapiant.

Nihil per contentionem. Omnem hic prohibet contentionem, et voluntariam et necessariam. Contentiosi erant apud Philippenses, qui contendebant de quaestionibus legis, et de genealogiis : hoc ideo, ut dum alios superabant, ipsi gloriosi apparerent. *Neque per inanem gloriam*, id est vanam, *sed in humilitate superiores sibi invicem arbitantes*. Omnes enim debemus nobis meliores et superiores existimare : et si videamus aliquem aliquo vitio mancipatum esse et tamen aliqua virtute pollere, propter unam virtutem quam habet, debemus nobis illum praeferre : et si non videamus in illo aliquam virtutem, potest tamen habere aliquod bonum quod nos lateat.

Non quae sua sunt singuli considerantes. Non solummodo sua commoda et suam utilitatem debent

A quaerere, sed aliorum. Utilitas enim multorum multis prodest ; unius vero, tantum uni prodest. *Sed et ea quae aliorum*, id est, quae ad multorum utilitatem pertinent quaerere debemus.

Hoc enim sentite in vobis, hoc est, intelligite et sapite et complete in vobis, quod intelligitis in Christo esse completum, *quod et in Christo Jesu*, id est, sicut Christus non quaesivit sua, sed nostra, ita nos non solummodo nostra quaerimus, sed aliorum. *Qui cum in forma Dei esset*, id est, in aequalitate paternae Divinitatis, consubstantialis et coequalis in omnibus illi, *non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo*. Rapina est quando quilibet homo alienam rem per violentiam sibi usurpat, quae illi non competit. Et Dominus Jesus rapinam non fecerat, quando dixit se parem esse Deo Patri et aequalem dicendo, *Ego et Pater unum sumus* (Joan. i). Nisi in veritate esset Filius Dei, aequalis illi non esset in omnibus. Praecursor vero illius quando dixit, *Non sum Christus* (Joan. i), interrogatus a scribis et Phariseis et populo, si dixisset, Ego sum Christus, rapinam fecisset. Simon ergo magus rapinam fecit, quando, cum esset filius diaboli, dixit (Act. viii) : Ego sum filius Dei, ego sum paracletus, ego sum filius Dei. *Sed semetipsum exinanivit*, id est, humiliavit, et quasi contraxit et minoravit. Exinanitio est, quando res magna et incomprehensibilis, in parva formula comprehenditur. Verbi gratia : Si quilibet artifex totius mundi machinam, et quae in mundo habentur, homines, bestias, volucres, montes, arbores, civitates, flumina, pisces, in parvissima formula ad comparisonem magnitudinis mundi voluerit comprehendere in pictura vel cera, illud est exinanitio. Similiter Verbum Dei Patris, quod ubique est per invisibilitatem Divinitatis suae, quando in parva forma hominis dignatus est apparere visibilis, quasi semetipsum exinanivit et humiliavit, atque (ut ita dicam) quodammodo contraxit. Est enim supra omnia, extra omnia, infra omnia, et quidquid est, intra ipsum est. Verbi gratia : sicut beatus Augustinus dicit, dans similitudinem et spongia, et mari, comparans spongiam mundo positam in medio maris, et comparans mare Divinitati. Sicut, inquit, spongia posita in medio maris et fluminum, undique habet aquam, supra, intra, undique et per medias latebras penetratur, ita mundi comparatione Divinitatis quasi nihil est, et ita circumdat et penetrat Divinitas omnia, sicut mare spongiam. *Formam servi accipiens*, id est, in veritate hominem suscipiens. *In similitudinem hominum factus*. Hic similitudo pro ipsa veritate ponitur, id est, verus homo factus, quia *Verbum caro factum est* (Joan. i) id est, Deus homo factus est. *Et habitu inventus ut homo*. Multis modis habitum dicimus. Est autem habitus accidens nobis, qui mutat illum cui accidit, sed non mutatur : sicut est sapientia quae mutat hominem quem de stulto vel stolido facit esse sapientem, sed ipsa non mutatur. Est habitus secundo modo qui mutat hominem et mutatur, sicut

is, qui de exilitate atque languore mutat nos A
et valetudinem, et tamen ipse mutatur
is a nobis. Est habitus tertio modo, qui nec
ec mutatur sicuti annulus positus in digito,
lus rarissime invenitur. Quartus modus est,
, quæ accidunt, nec mutant, nec mutantur,
ien aliam speciem et formam accipiunt, sic-
s quæ aliam speciem habet complexa sive
ia, quam induta. Qui modus congruit huic
ationi. Non sicut vestis cum induitur adhæ-
lem corpori, sed non mutatur a sua natura,
er vestis non permaneat, licet aliam spe-
majorem honorem assumat quam antea ha-
ita Verbum Dei Patris assumendo homi-
m est mutatum in hominem, neque ipse B
sumptus est a verbo, mutatus est in Verbo,
am speciem assumpsisset in hoc quia ma-
noris et dignitatis exstitit quam aliquis ho-
, quia *speciosus fuit forma præ filiis homi-
ni. XLIV*).

*iliavit semetipsum factus obediens usque ad
. Factus obediens Deo Patri, cujus voluntas
redimeret genus humanum, et non solum
erum etiam et matri, ut in Evangelio habe-
la venit Nazareth, et erat subditus illis (Luc.
em autem crucis. Ideo crucifixerunt eum,
manibus mortibus sævior est mors crucis,
longum cruciatum. Si enim gladio trans-
essent eum, cito finiretur, vel, sic placuit ei
per lignum peccavit homo, per lignum re-
ur.*

*er quod, subaudis tormentum, vel propterea
ediens fuit Deo Patri Deus Pater exaltavit
nominem assumptum a verbo, tertia die a
suscitando, et quadragesimo die ad cœlos
ado, vel supra omnia constituendo, et do-
li nomen, quod est super omne nomen. Quod
dedit illi? Ut Filius Dei vocaretur et esset,
is hominis erat, secundum quod in die ba-
le innotuit paterna vox, inquiring: *Ille est
meus dilectus (Matth. III)*. Similiter in mon-
stiam nomen dedit illi quod est super omne
ut Jesus vocaretur, id est salvator. Licet
egimus homines in Genesi, et angelos in
sati Job, filios Dei appellatos esse, tamen
llorum appellatus est salvator: neque Filius D
prie, sed abusive, quia nemo illorum potuit
umanum salvare, nisi ille solus. *Ut in no-
is, id est in invocatione nominis Jesu, omne
clatur, id est omnia genera hominum subje-
ei, cœlestium, id est angelicarum virtutum,
um, id est hominum et creaturarum, et in-
m, id est dæmonum et animarum quæ in in-
abitant. Aliter: Omnia cœlestia et omnia
is, quæ in inferno esse dicuntur, ejus ju-
nutui et imperio serviunt. Et omnis lingua
ur, id est omnis homo confiteatur quia Do-
mus in gloria est Dei Patris, in æqualitate
is et natura Divinitatis.**

*Itaque, charissimi mei, in fide et dilectione, sicut
semper obedistis, subaudis Domino et mihi, non ut in
præsentia mei tantum id est sicut semper obedien-
tes fuistis in præsentia mea, cum apud vos essem,
sed multo magis obedite nunc verbis nostris in ab-
sentia. Multi sunt enim qui in præsentia obedientes
sunt, et in absentia inobedientes existunt, sicut
servi qui ad oculum serviunt. Cum metu, subaudis,
cordis, et tremore, subaudis corporis, vestram salu-
tem operamini, id est, vitam æternam præparate
vobis.*

*Deus est enim qui in vobis operatur. Ne videretur
Deum a nostra salute excludere, et quasi sine Dei
auxilio salvari possimus, subjungit: Deus est enim
qui in vobis operatur, etc. Omne ergo bonum quod
habemus, tam bona voluntas, quod bona operatio,
non est a nobis, sed a Deo. Sed quæstio est: Si
ipse dat voluntatem et possibilitatem, qua mercede
digni sumus? Prævenit nos siquidem gratia Dei et
misericordia, et nos debemus obedire voluntati illius,
et ipse postmodum dat possibilitatem. Debemus ergo
nos obtemperando obsecundare ei, et dum jungi-
mus voluntatem nostram et obsequium voluntati et
possibilitati illius, laudandus est ille qui prævenit,
et qui possibilitatem præstat atque perseverantiam,
ut nos digni simus mercede æterna. Et velle, id
est, bonam voluntatem habere, et perficere, pro
bona voluntate, id est ut semper quod bonum est
velimus.*

*Omnia autem facite sine murmurationibus, sub-
C audis bona, quæ Evangelium præcipit, sine mur-
murationibus, id est, ne dicatis: Gravia nimium
sunt quæ Deus præcipit. Sine hæitationibus, id est
dubitationibus: id est, ne dubitetis in fide, nec de
his quæ Evangelium promittit.*

*Ut sitis sine querela. Id est sine reprehensione; et
simplices sicut filii Dei. Sicut Deus simplex est, ita
filii ejus puro et simplici corde debent incedere. Sine
reprehensione. Id est, sine crimine in medio nationis
pravæ et perversæ, inter quos lucetis. Quando Apo-
stolus ista scribebat Philippensibus, necdum adhuc
renati omnes erant neque fideles, sed multi erant
infideles et hæretici falsique Christiani. Inter quos
omnes lucetis. Optabat Apostolus ita illos qui fideles
erant vivere, ut sicut sol fugat tenebras, et luna cæ-
teraque sidera illuminant noctem, ita illi lucendo
fide, opere, et doctrina, tenebras erroris et nebulas
infidelitatis suo exemplo et doctrina de cordibus in-
fideliū fugarent. Sicut luminaria. Sol, luna et cæ-
tera astra. In mundo. Vel in hac vita.*

*Verbum vitæ continentes. Id est fidem rectam qua
vivit justus; vel, illius Verbi memoriam, de quo dici-
tur: In principio erat Verbum (Joan. I). Ad gloriam
meam in die Christi. Quia vobis præmium erit, si ita
vixeritis, et mihi gloria in die judicii, qui verbum
vitæ vobis ministravi. Quia non in vacuum cucurri.
Subaudis de loco ad locum prædicando. Neque in
vacuum laboravi corporeæ linguæ instantia. Et hoc
ad gloriam meam.*

Sed et si immolor. Id est interficior a Nerone. A Nero ipse fuit sacerdos Petri et Pauli, quia ipse inactavit eos : mactavit quidem, sed non obtulit, quia ipsi seipsos obtulerunt. *Supra sacrificium. Gaudio.* Quia vos obtuli sacrificium Deo. *Et super obsequium fidei vestræ.* Et supra cultum fidei et religionis quem vos docui. Beatus Paulus qui Philippenses ab infidelitate liberavit, et in baptismo a peccatis purgando sanctificavit, ipse utique obtulit eos et sacrificium ejus ipsi fuerunt. Obsequium etiam appellat cultum et religionem, et alibi : *Rationabile sit obsequium vestrum* (Rom. xii), et est sensus : Et si (inquit) interficior a Nerone, non sentio pœnas, neque pertimesco mortem, congaudens omnibus vobis, propterea quia vos sacrificium obtuli Deo, et quia vos docui religionem fidei.

Idipsum autem et vos gaudete. Id est, sicut ego gaudeo de vestra fide, ita et vos congaudete de meo præmio quod percepturus sum pro vobis.

Spero autem in Domino Jesu Christo Timotheum, etc. Timotheus erat discipulus Apostoli, omni fide atque doctrina atque operibus bonis adornatus, et per hoc Apostolo admodum charus, in tantum ut unanimis dicatur esse illi, id est, unius voluntatis. Habebat tamen et alios eodem affectu diligentes, ut erat Titus, Lucas, Clemens et alii ; sed quando hanc Epistolam misit illis, non habebat secum de perfectioribus nisi istum : omnes enim erant causa prædicationis dispersi per diversa loca, ideoque dicit neminem habere se in præsentia tamen unanimem. Vel poterat esse ut Timotheus plus omnibus discipulis ejus Philippenses diligeret. *Cito.* Id est, in proximo. *Me mittere ad vos, ut et ego bono animo sim.* Id est tranquillo et securo animo sim. *Cognitis quæ circa vos sunt.* Id est, dum cognovero per illum quæ circa vos aguntur, tam in fide quam in conversatione.

Neminem enim habeo. Subaudis modo apud me. *Qui sincera,* id est pura et firma, *affectione pro vobis sollicitus sit.* Et ea voluntas quæ erat in Apostolo erga Philippenses, erat et in Timotheo. Ideo dicit : *Neminem habeo tam unanimem,* qui eandem mentem gerat erga vos, et pro vobis ita sollicitus sit. Ideoque ille mittendus est, qui et mihi est charissimus : et curam de vobis maximam gerit. *Omnes enim quæ sua sunt,* subaudis commoda, *quærunr, non quæ sunt Jesu Christi.* Modo ostendit quare alii qui cum illo erant, non erant ei ita conjuncti sicut iste. Omnes enim sua commoda quærunr aut quietem, nolentes tribulari aliorum salute, nisi ut ab eis lucra temporalia recipiant, non curantes de remuneratione æterna.

Experimentum, id est probamentum, *ejus cognoscite,* quia sicut patri filius mecum servivit in Evangelio. Non mihi, inquit, servivit, sed mecum servivit Christo in Evangelii prædicatione. Servivit tamen et beato Apostolo.

Hunc ergo spero me mittere ad vos, mox ut videro quæ circa me sunt. Positus Apostolus in vinculis du-

bitabat utrum decollandus esset a Nerone, aut dimittendus liber de carcere, ideoque dixit : Cum cognovero quid mihi evenit. Si de carcere incolumis exiero, mittam eum ad vos.

Confido autem in Domino quoniam et ipse cito veniam ad vos. Sciendum tamen quia postmodum ipse non venit ad eos.

Necessarium autem existimavi Epaphroditum mittere ad vos. Quia Timotheum non possum mittere quousque cognoscam quæ circa me sunt, puto necessarium esse vobis mittere Epaphroditum : qui Epaphras appellatur alio loco, sicut Lucius, Lucas. Apostolus enim non curabat de proprietate nominum. *Cooperatorem,* id est simul laborantem in prædicatione. Et socium sive *commilitonem,* in castris Dei pro fide. *Vestrum autem Apostolum,* vel qui ad vos a me mittitur, vel quem vos de vestris elegisti in apostolum mittendo illum ad me. *Et ministrum necessitatis meæ,* et desiderii qui mihi jam posito in carcere ministrat quæ necessaria sunt, et insuper prædicationi insistit. Apostolum autem illum vocat, quia ab illo missus est. Omnis enim qui mittitur Apostolus vocatur.

Propterea quod audieratis illum infirmatum : nam et infirmatus est usque ad mortem, sed Deus misertus est ejus, subaudis quia revocavit eum de faucibus mortis ad vitam. *Non solum autem ejus,* subaudis misertus est, *verum etiam mei* misertus est. Quare? *ne tristitiam mortis ejus super tristitiam infirmitatis ejus haberem.* Beatus Apostolus dolebat de infirmitate Epaphroditi. Sed si ille ab hac luce migrasset, super tristitiam infirmitatis haberet tristitiam mortis ejus. Vel quia ipse in vinculis astrictus tenebatur, si contigisset Epaphroditum mori, qui ei necessaria procurabat, super tristitiam vinculo- rum haberet tristitiam de morte illius.

Ut viso eo iterum gaudeatis. Gaudium Apostoli gaudium erat Philippensium, sicut tristitia ejus tristitia illorum : similiter tristitia Philippensium tristitia erat Apostoli, et lætitia illorum lætitia illius : sicut ipse dixerat : *Gaudete cum gaudentibus, et flete cum flentibus* (Rom. vii), et ego sine tristitia sim, subaudis cum cognovero vos lætificatos illius præsentia : et cum per illum agnovero quæ circa vos aguntur.

Excipite itaque illum cum gaudio in Domino, et ejusmodi cum honore habetote, id est, non solum qui vester apostolus est cum gaudio spirituali suscipite, sed omnes qui eandem fidem habent, et bonis operibus insistunt, sicut ille. *Quoniam propter opus Christi usque ad mortem accessit,* id est, propter charitatem et prædicationem Evangelii usque ad mortem accessit, subaudis prædicando et mihi ministrando contra jussa principum. *Tradens animam suam,* subaudis periculo mortis, *ut impleret id quod ex vobis deerat erga meum obsequium.* Philippenses qui ab Apostolo verbum prædicationis audierunt, per quod salvati sunt si facultas eis adfuisset, et longitudo terræ non obstitisset, ipsi debuerant ei omnia subsidia temporalia præbere et ministrare. Quod ergo

re nequiverunt, solus Epaphroditus vice A
contra praecepta imperatoris adhæsit illi in
et procuravit illi victum et vestimentum, et
socius fuit prædicationis. Hic ergo tradidit
suam periculo mortis, quia contra præce-
peratoris accessit ad illum, ut diximus, et
quod ei ministravit, implevit quod ex eis
quia quod illi debuerant agere, ipse fecit si-
stolus declarat. Ut impleret quod ex vobis
d est quod vos non poteratis implere impe-
ngitudine terrarum, ipe pro vobis implevit.

CAPUT III.

tero, id est deinceps, et præter illa quæ su-
icta sunt, *fratres mei in fide gaudete in Do-*
on in rebus temporalibus et terrenis atque B

Eadem vobis, id est, ea quæ docui præsens,
is et mihi est necessarium, *me non piget*
sed videre ne vobis pigrum sit ea legere et

canes, id est cavete et declinate. Canes ap-
idæos, et malos operarios eosdem appellat
isionem, quia consuetudo ejus est Judæos
e circumcisionem, et gentiles præputium.
ro appellat eos canes, quia sicut canis latrat
le mordet, ita illi loquendo oblatrabant, et
do aspere mordebant. Mali operarii erant,
le suadebant eis operari, dicentes: *Non po-*
lvari per baptismum, *nisi circumcidamini*,
t præcipit (Act. xv). quia scriptum est: *Ma-*
nus caro circumcisa non fuerit, peribit ani- C
is de populo suo, quia pactum meum irritum
m. xvii).

nim sumus circumcisio. Nos, id est omnes
edentes, sumus spiritualiter circumcisi, qui
Deo servimus, id est spiritualiter et non car-
: vel etiam qui mente Deo servimus, sicut in
lio habetur: *Spiritus est Deus, et eos qui ado-*
m, in spiritu, id est in mente, oportet adorare
v). *Et gloriamur in Christo Jesu*, id est in fide
risti, et non in carne fiduciam habentes, id est
circumcisione, quia nos habemus omnes sen-
poris circumcisos. *Quamquam ego habeam*
ntiam et in carne, id est, habere possem in
circumcisione, si aliqua ibi esset fiducia.

is autem alius, subaudis vestrum gentilium,
confidere in carne, ego magis. Diceret aliquis:
circumcisos neque injussus circumcidi, ideo
recipis? Ad hæc ille: Non ideo, inquit, talia
io, id est, ideo præcipio non circumcidi, quasi
n sim circumcisos, et possim in gloria mea
re plus quam aliquis vestrum gentilium, si
n ea aliqua fiducia et justitia, postquam Chri-
enit: sed quia non est ibi aliqua gloriatio,
t circumcidamini a Judæis. *Ex genere Israel*,
lis natus sum, de tribu Benjamin, quod nemo
m est. *Hebræus ex Hebræis*, subaudis natus de
Benjamin: *secundum legem pharisæus*, id est
legis Mosalicæ, *secundum æmulationem perse-*

quens Ecclesiam Dei. Fui, inquit, doctor legis, et
propter studium et amorem Synagogæ, quam vole-
bam statuere, persequabar Ecclesiam Dei. *Æmulus*
dicitur, invidus et imitator, et studiosus, sed in hoc
loco pro studioso ponitur. Beatus ergo Apostolus
studiosus æmulator fuit in lege, volens Synagogam
statuere, ut Ecclesiam Dei destruere persequendo
sanctos. *Secundum illam justitiam quæ in lege est*. Si
aliqua justitia modo in lege est, *conversatus*, subau-
dis vixi sine crimine et sine reprehensione, ut mihi
visum est et aliis: quia circumcisos sum octavo die,
et quadragesimo die per me legalia munera sunt
oblata, et festivitates, et sabbata observavi, et cætera
omnia quæ lex præcipit.

Sed quæ mihi fuerunt lucra, hoc est, quæ putabam
quod mihi præstarent magnum quæstum et præ-
mium hæc omnia intellexi mihi futura ad damnum,
si ea carnaliter observarem *propter Christum*, id est,
postquam in Christum credidi vel propter fidem illius
quam teneo, credo omnia illa ad damnum et dispen-
dium esse illorum, qui ea observaverint, et propter
hoc Evangelium Christi, secundum cujus doctrinam
debemus vivere, quod supereminet atque transcendit
sua dignitate et veritate omnem scripturam divino-
rum eloquiorum.

Verumtamen existimo omnia, subaudis legalia præ-
cepta, *detrimentum*, id est damnum, *esse suis audito-*
ribus *propter eminentem scientiam*, id est propter
Evangelium, *propter quem*, id est propter Christum
vel propter fidem ejus, *omnia quæ lex præcipit car-*
naliter observare, quasi damnum duxi, et pro nihilo
deputo, *ut Christum mihi lucrer*, et acquiram, *et in-*
veniar in illo, id est in fide ejus perfectus, *non ha-*
bens meam justitiam quæ ex lege est, sed illam quæ est
ex fide Jesu Christi. Justitia quæ in lege erat, justitia
hominis dicebatur, quia manibus operabatur, vi-
delicet in circumcisione et oblatione munerum. Istam
justitiam respuebat Apostolus, et nolebat eam am-
plius habere, sed potius desiderabat inveniri in justitia
fidei et Evangelii, quæ non est hominis justitia,
sed Dei, quia spiritaliter in baptismo fit et in mente.

Quæ ex Deo est justitia, subaudis dico, in fide ad
cognoscendum illum, quia per fidem quæ bonis ope-
ribus adornatur, cognoscitur Deus: *Resurrectionis*
ejus virtutem, subaudis cognoscendam. Quæ est virtus
resurrectionis? Ut sicut Christus mortuus et resur-
rexit, et jam non moritur, ita et nos moriamur in
fonte baptismatis peccato, et resurgamus ad vitam,
et semper in novitate vitæ ambulemus. Et hæc vir-
tus per fidem cognoscitur, et per fidem ejus perveni-
tur ad societatem passionum Christi, quia nisi fidem
haberemus nequaquam passionem ejus imitaremur.
Debemus autem imitari illam, ponendo animas no-
stras pro illo, si necessitas fuerit, vel etiam in nobis-
ipsis debemus mortificare vitia et peccata. *Configu-*
ratus sum morti ejus, id est imitator sum mortis
ejus et passionis illius. *Si quo modo*, id est si aliquo
modo occurram et resurrectionem, subaudis electo-
rum. Ista resurrectio non erit omnium resurgentium,

sed tantummodo electorum, quia licet omnes in A momento resurgant justi et impii in die iudicii, soli tantum justi occurrunt Domino, in aera deportati ab angelis, sicut alibi idem Apostolus ait : *Rapiemur obviam Christo in aera* (I Thess. iv). Impii vero manebunt in terra quousque percipient illam terribilem sententiam iudicis : *Ite, maledicti, in ignem æternum* (Matth. xxv). *Quæ est*, id est, quæ futura est *ex mortuis* in die iudicii.

Non quod jam acceperim, id est non ideo talia dico de resurrectione quod jam perfectionem acceperim, quia non sum adhuc perfectus, aut etiam justificatus *perfectus sim*. Quantum ad sapientiam illam pertinet, quæ mortalibus hominibus datur, beatus Apostolus sapientissimus omnium hominum erat, qui tunc temporis in carne morabantur : quantum vero ad B illam perfectionem pertinet quam recepturi sunt sancti post generalem resurrectionem, perfectissimus non erat, quia *videmus nunc in ænigmate, tunc autem facie ad faciem* (I Cor. xiii), quia *videbimus Deum sicuti est* (I Joan. iii). *Sequor autem*, id est imitabor Christum, *si quo modo comprehendam*, subaudis perfectionem, *in quo et comprehensus sum*. Omnes electi prædestinati ad vitam æternam in passione Domini sunt comprehensi, quia per illam sunt redempti non solum qui post resurrectionem ejus salvandi erant et purgandi per baptismum, sed etiam omnes justi qui præcesserunt ejus adventum. Sed dicit aliquis : Si ego comprehensus sum in passione ejus, id est redemptus, et baptisate purgatus, quare C non habeo modo in præsentī perfectionem fidei, sapientiæ atque justitiæ? Cui respondendum est, quia baptismi renovationem poluisti male vivendo, non poteris illam perfectionem obtinere, quousque iterum mundatus per pœnitentiam venias ad illum qui te in baptisate mundavit.

Fratres, ego non arbitror me comprehendisse, subaudis perfectionem, quia in præsentī sæculo non possumus esse perfecti. *Unum autem*, subaudis verbum dicam, *quæ quidem retro sunt obliviscens*. Quæ sunt illa quæ retro sunt? Omnia temporalia et transitoria, prædia, divitiæ, et commoda præsentis vitæ. Quæ ideo dicuntur esse retro, quia cum ab hac vita transierimus per mortem carnis, omnia post nos relinquemus. *Ad ea quæ sunt priora extendens me*. Quæ sunt priora? Præmia et gaudia patriæ cœlestis, D quæ nobis futura sunt et sine fide mansura. Aliter beatus Apostolus omnia bona quæ in hoc sæculo habebat perfecta, ad comparisonem æternorum pro nihilo deputabat, et sic quotidie vivebat quasi semper insipiens, ideoque dixit : *Obliviscor præteritorum, desiderans semper ad alia tendere*.

Ad destinatum persequor, id est ad promissum tendo, *ad bravium*, id est ad coronam supernæ remunerationis *in Christo Jesu*, id est per Christum Jesum.

Quicumque ergo perfecti sumus, ad comparisonem aliorum, *hoc sentiamus*, subaudis, quia non sumus perfecti. *Quicumque sumus perfecti*, id est, qui perfecti

arbitramur esse ad comparisonem fidelium et minus intelligentium hoc sapiamus, quia non sumus perfecti ad illam comparisonem quam percepturi sumus in die iudicii. *Et si quid aliter sentitis*, vel sapitis de hoc quod diximus, et hoc non ex vobis, sed Deus illud manifestabit. Beatus Beda loquens quodam loco ex dictis Apostoli ait : *Unusquisque in suo sensu abundet et si aliud quid sapitis, et hoc vobis Deus revelabit*. Quid ergo : Si hæreticus est, debet in suo sensu abundare? Minime. Non de hæretico loquor, sed de Christiano. Unusquisque, inquit, fidelis in suo sensu abundat, id est, quod credit opere impleat studeatque abundare virtutibus : et si quid aliud sapit quod contra fidem sit, propter bona opera quæ habet, revelabit illi Deus, ut illud corrigat, sicut fecit Cypriano Carthaginensi episcopo, qui unam mersionem tantummodo dabat baptizandis, ignoranter hoc agens. Sed quia bonis operibus inserviebat, et quod intelligebat opere implebat, meruit revelationem percipere a Domino, ut trinam mersionem daret baptizandis.

Ad quod pervenimus, id est in fide ad quam perveni ego, docente Domino et vos me prædicante, in ea maneamus ambulantes de virtute in virtutem, *ut idem sapiamus*, subaudis de Christo, id est unam fidem habeamus, *et permaneamus in regula*, id est in rectitudine fidei.

Frates, imitatores mei estote. Imitatio est cuiusque rei quædam cognitio : imitari est sequi et est sensus : Si Christum non potestis imitari et sequi, saltem me imitamini discipulum ejus in fide, in opere, in doctrina : ut sicut ego credo, operor, doceo, ita et vos credatis, operemini, doceatis. *Et observate eos*. Hoc verbum, quod est observare, varias habet significationes. Aliquando significat declinare et cavere, ut ibi, observate eos qui dissensiones et offendicula faciunt, id est declinate ab eis. Aliquando insidias moliri, ut ibi : *Et ipsi observabant*, id est insidias tendebant. Aliquando imitari, ut hic, observate, id est imitamini tale qui formam doctrinæ nostræ habent, qui ita credunt, vivunt et docent, *qui ita ambulant*, id est qui ita vivunt sicut et ego, *sicut habetis formam nostram*, id est formam doctrinæ nostræ.

Multi enim ambulant, id est non recte vivunt, sicut pseudoapostoli, *quos sæpe dicebam vobis*, id est, quos sæpe prædicabam vobis cavendos esse, cum apud vos essem præsens. *Nunc autem et flens dico*. Imitanda est charitas Apostoli, qui etiam inimicos crucis Christi deflebat : sicut Samuel inimicum suum Saul ; et sicut idem Apostolus Corinthios alibi, qui post fornicationem non egerunt pœnitentiam. *Inimicos crucis Christi flens dico*, ut declinetis ab illis, *quorum finis*, id est mors præsentis vitæ, *interitus*, est illis, id est perditio æterna : quia ut ab hac vita transierint, tradentur pœnis sempiternis. Inimicos crucis Christi appellat Judæos et alios infideles, qui dicebant non posse hominem salvari per fidem Dominicæ passionis sine circumcisione. *Quorum Deus venter est*, subaudis ab illis declinata. *Quorum Deus venter est? Illorum qui ideo prædi-*

ventrem suum possint implere. *Et gloria in A* *ne ipsorum*, id est, in verecundo et pudendo genitali, quia glorianur se circumcisos *i terrena sapiunt*, id est, qui legem non spi-, sed terrene intelligunt : vel qui carnalem isionem in se et in aliis observare volunt.

et autem conversatio in cælis est. Jungit se sanctis, qui terram corpore, cælum vero inhabitant. *Unde*, id est de cælis, *etiam Sal-* *expectamus*, subaudis venturum ad judi- *ui reformabit*, id est renovando formabit, *humilitatis nostræ.* Corpus nostrum corpus atis est, quod per mortem in pulverem et humiliari potest. Istud corpus primum for- i utero materno, sed iterum reformabit illud riam resurrectionis. *Configuratum*, id est B *itum corpori claritatis suæ*, id est in gloria et alitate : quia illam claritatem habebunt cor- pctorum post diem judicii, quàm habuit cor- isti clarificatum in monte, quia similes ange- us et poterat aliquis dicere : Quomodo pote- ora nostra reformare, quæ a vermibus erunt a, et in pulverem redacta ? Ad hæc beatus us : *Secundum* illam, inquit, potestatem qua sum tertia die resuscitavit, et qua sibi potuit subicere, corpora etiam nostra in die judicii ibit ad claritatem suam. *Operationem qua* d est, potest vel potuit, *subicere sibi omnia.*

CAPUT IV.

re, fratres mei in fide, charissimi in dilectione, C *leratissimi opere vel affectu, gaudium meum,* is in præsentī.

rona mea, subaudis in futuro, quia vos Deo ri, sic state, id est sic perseverate in fide, in in doctrina, sicut a me audistis et vidistis. *iam rogo et Syntychen deprecor, id ipsum sa-* *Domino*, subaudis quod nos sapimus, ego fideles, quia ita sapiunt et credunt perfecte ego. Sapientes et religiosæ mulieres erant ilippenses quæ prædicabant domi in suo sexu- s etiam et parvulas docebant, non tamen in i, quia idem Apostolus hoc præcipit ut mu- n Ecclesia taceant.

Germane compar. Germanus comes erat ip- D *fide*, in officio prædicationis, et tamen dives : e præcepit ut ipse qui abundabat opibus, vel n prædicatione adjuvaret illas. Compar, co- fide et officio. *Adjuva illas*, subaudis supra afas, quæ mecum laboraverunt, subaudis do- n suo sexu. *Cum Clemente.* Clemens philoso- uit, sed postea discipulus apostolorum Petri et ctus, præfuit Ecclesiæ Romæ præsul, et pro nomine in mare est præcipitatus. *Et cæteris* *ribus meis.* Ne Philippenses dure acciperent, lorum nomina in hac epistola non contine- ideo subjunxit : Et cæteris adiutoribus meis, n nomina sunt in libro vitæ, et est sensus : *ippenses, nolite graviter ferre quod omnes vos*

in Epistola mea non nominavi, quoniam etsi in mea Epistola non estis scripti, in libro tamen vitæ conti- nemini, quia mei adiutores estis. Iste est liber vitæ de quo Dominus dicit : *Gaudete quod nomina vestra scripta sunt in cælis (Luc. x)*, id est in libro vitæ, id est in memoria omnipotentis Dei.

Gaudete in Domino semper. Vos qui non gaudetis in temporalibus rebus, negotiis terrenis, caducis, et transitoriis, gaudete in Domino, in fide, in ore, et opere : mente, et corpore.

Modestia, id est mansuetudo et humilitas, *vestra nota sit omnibus hominibus*, fidelibus et infidelibus hæreticis falsisque fratribus. Fidelibus nota sit, ut vestro exemplo corroborentur in omni bonitate, imi- tatores vestri facti, ut vos mercedem recipiatis. In- fidelibus nota sit, ut videntes vestram religionem et bonam conversationem, non possint infamare ve- stram fidem et nomen Domini salvatoris, sed potius vestro exemplo revocentur ab errore. Dominus, prope est omnibus videlicet qui recte credunt, juste vivunt, bene docent et cor immaculatum habent : vel prope est, ut vos ab hac vita abstrahat per mortem carnis : vel prope est, ut ad iudicium veniat.

Nihil solliciti sitis de mundanis terrenisque rebus. Sollicitudo est superflua cura. Sed justī non debent superfluam curam habere de rebus transitoriis, sed in Domino omnem spem ponere, juxta quod Psalmi- sta ait : *Jacta super Dominum curam tuam, et ipse te enutriet (Psal. LIV)* : *Sed in omni oratione et obsecra-* *tione cum gratiarum actione.* Oratio est pro præte- ritis excessibus et delictis, obsecratio pro adipiscen- dis futuris, gratiarum actio pro collatis beneficiis. Ideo debemus omnipotenti Deo gratias referre pro beneficiis collatis, ut cum de perceptis muneribus non inveniamur ingrati, de percipiendis non judice- mur indigni. *Petitiones vestræ innotescant apud Deum.* Nolite, inquit, superfluam curam assumere pro tem- poralibus rebus, sed petitiones vestræ innotescant apud Deum, id est notæ fiant Deo per ministerium angelorum. Si ergo omnipotens Deus omnia non so- lum præterita et præsentia, sed etiam futura cognos- cit, et non solum opera, sed etiam cogitationes discernit, et totus ubique est, quid necesse est ut per ministerium angelorum renuntientur ei quæ agimus ? Non ergo ideo illi nuntiant, quod illum aliquid lateat, juxta quod Salomon ait : Tu solus nosti corda filiorum hominum, sed ut officium et ministerium suum adimpleant, quia nuntii sunt.

Et pax Dei quæ exsuperat omnem sensum. Exsu- perat, id est transcendit omnem sensum et angelo- rum et hominum, non tamen Dei. De qua pace lo- quitur ? Qua reconciliati sumus Deo per passionem Filii ejus. Ante adventum siquidem Domini longe era- mus a Deo, et discordes eramus tam Deo quam an- gelis, sed per passionem Filii Dei reconciliati sumus Deo. Ista reconciliatio necesse est ut semper nos custodiat. Exsuperat autem omnem sensum præter sensum Domini, quia nemo angelorum, nemo homi- num potest penetrare mysterium passionis Filii Dei

et nostræ reconciliationis, et quanta fuerit charitas in illo : quia cum Deus esset, pro vobis homo fieri dignatus est. *Custodiat corda vestra et intelligentias vestras.* Cor et intellectus pro uno est accipiendum. *In Christo Jesu*, id est per Jesum Christum, vel in fide Jesu Christi.

De cætero, fratres, præter illa superius memorata, quæcunque sunt vera, quæcunque pudica, quæcunque justa, quæcunque sancta, quæcunque amabilia, id est omnia quæ in Evangelio habentur cogitate, et cogitando opere implete, quia illa sunt vera. Omnia vera sunt pudica et casta, quia ab omni mendacio sunt, inviolata et incorrupta. Illa sunt justa et sancta, quæ sanctitatem et justitiam docent. *Quæcunque sunt bonæ famæ*, id est, quæ bonam famam nos faciunt habere, omnia ista cogitate et perficite. *Si qua virtus, subaudis fidei, operationis, doctrinæ, et unde laudari Deus potest, illa Deo applicate, non vestris meritis.*

Quæ audistis, subaudis per litteras nostras, vel a meipso, et vidistis, in opere, hæc agite : et Deus pacis erit vobiscum, hoc est, Deus qui est pater pacis, id est, Domini nostri Jesu Christi qui est pax nostra, qui fecit utraque unum.

Gavisus sum autem in Domino vehementer, quoniam tandem aliquando, etc. In principio prædicationis Apostoli, quando Philippenses crediderunt, maximam humanitatem præbuerunt ei, ministrantes ei læto animo quæ necessaria erant ; sed cum cœpissent persecutionem pati a suis civibus infidelibus, et tribulari a persecutoribus, cessaverunt a ministratio-
ne: neque enim poterant in seditione ac persecutione positi, officium charitatis ita implere, sicut tempore pacis. Cum vero reddita esset illis tranquillitas Domino suffragante, reversi sunt ad pristinam conversationem, cœperuntque ministrare Apostolo aliisque sanctis quæ necessaria erant. Quapropter congaudet Apostolus illorum bonitati, et dicit : *Gavisus sum valde, quoniam tandem, id est ad ultimum, aut vix aliquando refluistis*, id est florem virtutum, protulistis, reversi ad priorem conversationem et consuetudinem. *Fluistis*, id est florem bonæ operationis protulistis, id est affectum dilectionis erga me exhibere cœpistis, sicut ante exhibebatis. *Occupati autem eratis*, subaudis in persecutione civium. Excusat eos modo, dicens : *Indulgeo vobis si ad tempus illud omisistis, quia de-*

tenti eratis in persecutione inimicorum.
Non quasi propter penuriam, id est indigentiam, hoc dico; *ego enim didici in quibus sum, sufficiens esse*, id est, ego scio in quibus possum sufficientiam habere, quia scio indigentiam patienter ferre, et abundantiam cum temperantia disponere. Multi sunt qui positi in paupertate, nesciunt eam patienter ferre : et sunt multi qui positi in abundantia, nesciunt temperantiam habere, sed comedunt et bibunt ultra modum, et utuntur his quibus abundant intemperate : quorum numero erat Apostolus alienus.

Scio et humiliari, id est scio penuriam patienter

A sustinere : scio et abundare, id est in abundantia temperans esse, ne corrumpar ab ea. *In omnibus institutus sum, et satiari*, id est abundare, et esurire, id est penuriam pati.

Omnia possum in eo qui me confortat. Ne videretur sibimetipsi tribuere hoc quasi suis viribus potuisset in penuria patiens esse, et in abundantia temperans, ait : Omnia autem ista in eo possum implere qui me confortat, id est in Christo, qui mihi possibilitatem tribuit.

Verumtamen bene fecistis, communicantes tribulationi meæ, id est, quamvis ego nullo indigeam, bene fecistis vos, charitatis officium in me adimplentes, compatiendo passionibus meis, et mittendomihi quæ erant necessaria.

B Scitis autem, etc., usque, *profectus sum a Macedonia.* Macedonia provincia est Græcorum, dicta a Macedone, et Thessalonica civitas est a Thessalo rege dicta. In hoc ergo quod laudat Philippenses, qui ei necessaria miserunt, vituperabat alios qui ei nullum obsequium præbuerunt. *In ratione dati et accepti.* Quidquid accipitur vel datur ratio inde potest esse. Ratio dati est quia scit dator quod dat, aut quantum dat, aut cui dat, utrum aurum, an vestimentum det, libram auri, aut equum. Ratio accepti est, quia scit ille qui accipit metallum aliquid aut vestimentum, quantum accipit, et a quo accipit; et est sensus : Ex omnibus de quibus potest esse ratio dati et accepti, non ministraverunt mihi, quia ipsi nihil dederunt, et ego nihil accepi.

C Non quæro datum, subaudis tantummodo, *sed requiro fructum*, id est benevolentiam et benignitatem animi, *abundantem in oratione vestra*, id est ad utilitatem vestram. Quidam codices habent : *Abundantem in oratione vestra.* Oratio Apostoli, oratio Philippensium erat, quia pro illis orabat. Et quando quilibet orat pro aliquo, si vita illius munda fuerit, pro quo oratur, sublevat orationem deprecantis, ut a Deo exaudiat, sicut e contra vita mala ejus pro quo oratur impedit orationem illius qui pro ipso orat. Unde dicit Dominus Jeremiæ : *Noli orare pro populo hoc, quia non exaudiam te (Jer. vii)* Ergo beati Pauli oratio quam pro illis fundebat, bona vita illorum sublevabatur. Unde dicit : *Non requiro tantummodo datum, sed requiro benevolentiam et benignitatem abundantem in oratione vestra*, id est ut vestra voluntate sublevet oratio, quando pro vobis fundo.

Habeo autem omnia, et abundo. Ille omnia habet qui nullo indiget, qui præter necessaria nihil requirit. *Repletus sum*, inquit, subaudis omni abundantia, *acceptis ab Epaphrodito*, subaudis muneribus, quæ, subaudis munera, *misistis mihi.* Miserant illi Philippenses aut aurum, aut argentum, aut vestimenta, per Epaphroditum, in quibus ille multum lætatus et gratulatus est, non tam pro sua quam pro aliorum necessitate. *In odorem suavitatis.* Odor suavitatis est apud Deum, intentio bona et voluntas promptissima offerentis, de qua legimus in Genesi, quia odoratus est odorem suavitatis Dominus,

o Noe obtulit sacrificium Deo, egressus de A Non enim est putandum quod Dominus omni-sacrificio victimarum et fumo carniū atque pinguedinis delectetur, sed intentione bona et ate promptissima offerentis. Si enim fumo et carniū delectaretur, nequaquam diceret prophetam : Sacrificia vestra odivit anima

zudem meus impleat omne desiderium vestrum. desiderium habebant Philippenses, ut socii et rticipes merentur fieri beati Apostoli, id est : Concedat, præstetque Deus meus, ut sicut pes estis passionis meæ et condoletis tribula-s meis, ita sitis participes præmiorum meo-t congaudeatis lætitiæ meæ. Et qualiter fiet *Secundum divitias suas in gloria æterna*. Quæ B e divitiæ? Quas oculus non vidit, nec auris, nec in cor hominis ascenderunt, id est, æterna et præmia sine fine mansura. Et hoc sto Jesu, hoc est, per Christum Jesum.

utem et Patri nostro, id est sanctæ Trinitati us Deus est, maneat honor in sæcula sæculo-l est per omnia futura sæcula.

Salutate omnem sanctum, id est omnem sanctifi-catum in baptismate, vel qui sine crimine, et sine graviore peccato florent. *Maxime autem qui de Cæ-saris domo sunt*. Quare addidit : *Maxime autem illōs qui de Cæsarī domo sunt?* ut illos Philippenses acueret et instigaret ad fidem servandam, et bonis operibus laborandum, quasi diceret : O Philippen-ses, attendite : si illi qui apparitores sunt impera-toris, et ei semper assistere debent in palatio illius, veniunt ad fidem pro nihilo deputantes iram impera-toris, et viriliter in fide et doctrina laborant, quanto magis vos debetis ferventi animo fidem servare, bonis operibus insistere, qui longe ab aula regali remoti estis, neque terremini jussu malignorum principum. Nam manente Apostolo in carcere in do-mo imperatoris, multi ex domo Cæsarī veniebant ad eum : et docti ab illo, baptizabantur in tantum ut (jam diximus) domum persecutoris facerent Ec-clesiam Redemptoris.

Gratia Domini, id est fides vel salus, et redemptio atque remissio peccatorum maneat *cum spiritu ve-stro*, id est in corde vestro et mente : quia si man-serit in mente, manebit et in corde, etc.

IN EPISTOLAM AD COLOSSENSES.

CAPUT PRIMUM.

riū quod absconditum fuit a sæculis et ge-ibis. *Mysterium incarnationis passionisque et redemptionis generis humani abscondi-t ab initio mundi sapientibus hujus sæculi, his autem et prophetis aliisque quampluri-is patefactum est.*

est Christus, in vobis spes gloriæ. Christus gloriæ electorum, quia quicumque firmiter redunt, sperant se accepturos vitam æter-gloriam quam ipse promisit.

ientes omnem hominem. Omnem hominem hic intelligere Judæum et gentilem, domi-rvum, ditē et pauperem, omnemque sexum ionem, quibus præceptum est apostolis præ-d quod dicit : *Corripientes omnem hominem, ad ingratos et superbos ; et quod dicit, do-D rtinet ad humiles et subjectos. In omni*. Id est in fide sanctæ Trinitatis, in qua s sapientia. *Perfectum in Christo Jesu*. Hoc e Jesu Christi, secundum quod in præsentī test quilibet electus perfectus esse. In præ-nim sæculo nemo potest esse perfectus ad ionem æternæ perfectionis. Unde idem i alibi : Quotquot perfecti sumus, hoc sapi-tip. III), quia subaudis non sumus perfecti. m nunc videmus in ænigmate et tenemus ne possidebimus in re, quoniam videbimus ti est (I Joan. III).

et laboro, certando. Duo dicit laborem et, ex quibus unum refertur ad prædicatio-

nem, alterum ad conflictum hostium. Laboro, in-quit, ad prædicationem, certando contra hostes Chri-sti, et hoc non meis viribus, neque mea virtute, sed secundum quod ipse mihi opem tribuit.

CAPUT II.

Volo enim vos scire, o Colossenses, qualem solli-citudinem habeam pro vobis. Sollicitudo est maxima cura. Beatus ergo Apostolus eandem sollicitudinem et studium gerebat de illis qui docebantur ab ejus discipulis, et ad quos ipse mittebat epistolas, licet ipse eos corpore non vidisset, quam habebat ex his quos proprio ore docebat. Ideo autem talia loque-batur blandiendo, ut illorum animos mulceret, et Epistolam ejus reciperent. *Et pro his qui sunt Lao-diciæ*. Laodicia est civitas Græciæ. *Instructi*. Id est firmati et docti. *In charitate*. Id est in dilectione Dei et proximi, *in agnitionem mysterii Dei*, id est in co-gnitione sanctæ Trinitatis, et fide Domini salvatoris, credentes eum pro salute nostra venisse in carnem.

In quo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ. Sapientia refertur ad humanam rem, scientia ad di-vinam : et in Christo Jesu est sapientia, qualiter temporalia et humana dispenset, et quomodo divina ordinet. Vel sapientiam in humanis, et in divinis scientiam abscondit quia non omnibus patent. Ante Domini adventum, nomen Domini Patris incognitum fuit cunctis retro generationibus, non illud nomen quod Deus, sed quod Pater vocatur, sicut ipse Filius ait : *Pater, manifestavi nomen tuum* (Joan. xvii).

Hoc autem dico, subaudis ut sitis firmati in chari-

tate, ut nemo vos decipiat in subtilitate, id est in A tenuitate sermonum, et in calliditate, vel in syllogismis. Quidam codices habent in sublimitate, quod id ipsum est in altitudine.

Nam etsi corpore absens sum, sed spiritu vobiscum sum, gaudens de fide vestra et videns ordinem vestrum, id est, revelante Spiritu sancto qui in me est, cognosco omnia quæ circa vos aguntur in fide, bonisque operibus, quasi præsens sim in corpore. Dicit namque beatus Hieronymus quodam loco, tantam ei gratiam datam esse ut cuncta cognosceret, quæ circa illos agebatur, quos vel ipse vel discipuli ejus docuerunt. Et firmamentum ejus. Firmamentum fidei Christi appellat firmam perfectamque fidem, quæ operibus bonis ordinatur.

Sicut ergo accepistis, id est acceptum habuistis, in B ipso, id est in fide ipsius, ambulate radicati. Quod dicit radicati, id est ædificati in Christo, et confirmati in fide illius, unum et hoc est, ut fidem quam habetis bonis operibus exornetis. Sicut et didicistis, subaudis a discipulis nostris, abundantes, hoc est in fide illius, in gratiarum actione, id est semper red dentes illi gratiarum actionem ex omnibus quæ habetis.

Videte ne quis vos decipiat per philosophiam, id est humanam sapientiam et inanem fallaciam, per quam falluntur homines. Prævidebat Apostolus qui erant philosophi gentium, insuper et Judæorum, qui volebant Colossenses per sublimitatem humanæ sapientiæ a fide separare. Dicebant enim quia sicut nihil est corporeum quod possit gignere per se ali- quod corpus sine commistione corporalis rei quæ est femina, ita femina non potest gignere sine commistione viri. Et hoc dicebant, attendentes ad naturam elementorum, non ad potentiam divinitatis, quæ naturam elementorum potest mutare. Naturam autem dixi, id est ordinem. Nam natura est, ut omnis creatura Creatori suo obtemperet. Sic etiam dicebant quia si beata Maria virgo concepit, et virgo peperit, tamen post partum virgo non fuit. Ideoque illos alloquitur, ne ab his deciperentur. Quia in ipso, id est in Christo, inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter. Non ideo dicit corporaliter, quod ipsa divinitas sit corpus, licet quædam substantia sit viva, sed corporaliter posuit pro eo quod est veraciter, substantialiter, pleniter. Aliter enim habitat in singulis electorum, aliter in Christo, quia illis datur spiritus ad mensuram, in illo autem pleniter. Habitavit enim in Salomone per sapientiam, in Daniele per castitatem, in prophetis per sanctitatem, in Moyse per mansuetudinem, in Christo vero per omnem virtutem et innocentiam. Aliter: Corporaliter, id est sicut in templo suo, qui habitatio totius divinitatis corpus Christi fuit. Plus enim habitavit in illo, quam in templo Judæorum.

Et estis in illo, id est Christo, repleti vel per illum est repleti fide, qui est caput, id est principium et initium: quia ipse tenet principatum super omnia celestia et terrestria. Omnis principatus et potesta-

tis. Potestates autem sunt per quas sancti ejiciunt dæmones de obsessis corporibus: principatus qui principantur aliis ordinibus.

In quo, id est in Christo, circumcisi estis, id est mundati ab omnibus peccatis in baptismo Christi, non circumcisione manufacta qua ipse circumciscus est octava die secundum morem Judæorum. Illa petra fiebat, et ista mundatio per Christum, qui est petra.

Consepulti ei, id est sepulti simul in baptismo ei in quo, id est in Christo, et resurrexistis a peccato et vitiis per fidem. Quomodo sumus consepulti ei? Verbi gratia: Mortuus est in cruce Christus, positus est in sepulcrum, de sepulcro vivus surrexit, et jam non moritur. Similiter et nos quando interrogante sacerdote juxta fontem stantes, arbrenuntiamus diabolo et omnibus pompis ejus, quasi tunc morimur, cum vero in fontem descendimus, quasi tunc, in sepulcro sepelimur: et cum de fonte eximus mundati, tunc quasi resurgimus. Sed cavendum est, ut sicut Christus jam non moritur ita et nos non moriamur in peccato Per fidem operationis Dei. Virtus Divinitatis quæ tertia die Christum resuscitavit, ipsa operatur in nobis fidem.

Et vos cum essetis mortui in delictis, et præputio carnis vestræ. Delicta et præputium pro uno, id est pro carnalibus peccatis, vel delicta ad transgressionem post peccata pacta, donans, id est indulgens.

Delens quod adversus non erat chirographum decreti quod erat contrarium nobis. Chirographum dicitur scriptura. Nam χείρ manus, γραφή scriptura. Decretum autem vocat legem et statutum quod Deus præcepit Adæ, dicens: Ex omni ligno paradisi comede, etc. Usque morte morieris (Gen. 2). Peccatum ergo quod primus parens noster commisit, in quo omnes peccavimus, mortalesque effecti sumus, appellat modo chirographum decreti, quia in memoria omnipotentis Dei mansit scriptum, usque dum Filius Dei veniret qui illud daret: Unde dicitur a Deo in psalmis in cantico Moysi: Nonne hæc condita sunt apud me et signata in thesauris meis (Deut. xxxii)? Per manum enim intelligitur operatio, et quando extendit manum, ut contingeret lignum vetitum, quasi tunc scripsit chirographum decreti, id est manuscryptionem quod tunc ageret contra Dei decretum: Quod chirographum contra nos erat, quia omnes trahabat ad mortem et nemo poterat justificari quoad usque per Dominum deletum est. Quomodo ergo deleuit illud? Innocenter et sine peccato vivendo in mundo, vel, innocenter in cruce moriens pro peccatoribus. Ipsumque, subaudis chirographum vel peccatum, tulit de medio, affigens illud cruci, quia sicut diximus, tunc crucifixit illud, id est occidit in semetipso, quando sine peccato vixit, vel quando innocens pro peccatoribus mortuus est. Alia translatio habet: Exspolians se carne moriendo in cruce, et exemplavit, id est exemplum dedit innocenter vivendo, triumphans de principatibus ac potestatibus tenebrarum. Et ipsum tulit de medio, subaudis no-

m, quia factus mediator noster abstulit peccata quæ quasi in medio erant quando nos separavit a Deo.

solians principatus, id est dæmoniacas potestates spoliavit animabus hominum mortuorum, et item de hoc mundo auferendo, *et potestates* *est*, id est superavit cum fiducia, *palam triumphos in semetipso*, quia per se vixit innocens palam est crucifixus. Triumphans, devincens, *est* in semetipso iisdem modis quibus diximus. *ergo vos judicet*, id est nullius iudicium atque in hac parte : ut abstineatis ab his quæ mandavit. Nam non quod intrat in os, coinquinat hominem (Matth. xv). In cibo aut in potu, aut in veste festi, dicentes alios dies festos esse. Dies et sabbata observant quiescendo a vitiis, et mundo de vitiis ad virtutes.

sunt umbra futurorum, subaudis omnia subdicta de cibo et potu, quæ in lege habentur, sunt aliarum rerum quæ in Christo et in lege completa sunt, et complentur. *Corpus autem*, id est veritas et corpus illarum rerum vel rerum, Christus est et Ecclesia. Erant enim Iudei voluerunt simul observare legem et Evangelium ipsi suadebant Colossensibus similia agere, in circumcisione, in celebratione festivitatum. Dicebant enim : Estis baptizati, decircumcidi, communicastis jam corpori et sanguini, debetis sacrificia legalia offerre, comestibetis quæ lex præcipit, et abstinere ab his prohibet : et si ceciderit mus in puteum, non bibere. Sed ut ab illis non seducerentur, scribit apostolus eis talia, quia in Domini adventu mundata sunt, et cessavit lex in mysteriis. *vos seducat*, vel separet a fide, *volens*, subauditur, *in humilitate*, subaudis sensus decipere. *est* dicitur humi acclivus. Volens vos decipere humilitate, id est humili sensu et humili doctrina humilitatem non habet, sicut est in differentia civis et de observatione. *Et religione angelorum*, id est cultura angelorum. Erant philosophi gentes : aliqui Judæorum qui dicebant : Sicut sunt res elementa, ita sunt quatuor angeli, qui præcipulis elementis. Hi ergo dicebant ad illos qui erant volentes apparere religiosi : quia ex quædam mentis constatis, debetis angelis illis qui præcipulis aliquam culturam et sacrificia offerre. *est* nihil erat, quod dicebant, subjunxit Apostolus. *Quæ non vidit*, subaudis docens, *ambulans*, *inflatu sensu carnis suæ*, id est, de suo eremendacio ambulans inflatus. Ex hoc enim inflabantur aliquid scire, superbiebat in mente, non humilitatem in vultu. Vel, sicut alia editio *quæ non vidit* inculcans, id est replicans fructum enim illam religionem falsam vidissent a lege celebrari, tamen ipsos angelos non videbant eaque quæ docebant.

est tenens caput, id est non adhærens capiti, Christo, qui est caput omnium sanctorum. *Ex*

quo totum corpus subministratur, id est multitudo sanctorum angelorum et multitudo hominum augmentatur. *Et construitur per nexum*, id est copulationes et connexiones et conjunctiones, *crescitque* sive augetur *in augmentum Dei*. Sicut ergo corpus construitur ex multis membris multisque compagibus, ita ex multis gentibus, multisque provinciis ac multis generibus hominum augmentatur et crescit, quando quotidie numerus fidelium crescit.

Si mortui estis cum Christo, subaudis tempore baptismatis, *ab elementis hujus mundi*, id est erroribus pompisque, *quid adhuc tanquam viventes in mundo*, subaudis in mundo, *decernitis*, id est cur discretionem facitis inter cibos. Aliter : Si mortui estis ab elementis hujus mundi : elementa mundi sunt omnia corporalia et visibilia et transitoria. Quando vero gentiles Deum ignoraverunt, elementis mundi servierunt quia illis serviebant et ea adorabant. Venientes autem ad fidem mortui sunt elementis hujus mundi, id est erroribus et superstitionibus, sive variis et vanis culturis, abrenuntiantes diabolo et omnibus pompis ejus atque erroribus ejus. Possumus autem et per elementa mundi intelligere legem quæ præcipiebat discretionem facere inter pecus et pecus, et inter cibos et cibos. Sed postquam Dominus dixit : *Non quod intrat in os, coinquinat hominem* (Matth. xv), statim omnis illa discretio cessavit. Unde dicit Apostolus tam Judæis quam gentibus : Si mortui estis cum Christo ab elementis, id est erroribus atque pompis et vanis religionibus tempore baptismatis, quid adhuc discretionem facitis ciborum, cum Deus omnia munda esse dixerit?

Ne tetigeritis, neque gustaveritis, neque contractaveritis. Hæc vox illorum est qui dicebant : Ne tetigeritis, ne contrectaveritis mortuum, neque scabellum ubi sedit mulier menstruata, quia immundi eritis, neque gustaveritis carnem suillam neque leporem, quia immunda est, et cætera talia.

Quæ omnia, subaudis quæ lex concedit seu prohibet, *sunt in interitum ipso usu*, id est ipsa consuetudine edendi in interitum sui vadunt, quia in stercus rediguntur omnia statim ut comesta fuerint. *Quæ sunt quidem rationem habentia sapientiæ*, subaudis mundanæ, *secundum præcepta et doctrina hominum*, id est secundum traditionem Scribarum et Phariseorum, et secundum illos qui causa infirmitatis nolunt ea comedere, dicentes : Nolo comedere carnem suillam quia melancholicus sum, neque anguillam. Sed ista sapientia non secundum Deum, quia non pertinet ad religionem *in superstitione et humilitate*, subaudis quæ est etiam in superstitione, id est vana religione et superfluo timore : hoc est enim superstitio, subaudis humilis sensus. Superfluous timor est vana religio atque humilis sensus, ea nolle comedere, et dicere immunda, quæ Deus sanctificavit : nisi causa abstinentiæ aliquis se ab his observet, sicut et a vino. Quæ sunt etiam *non ad parcendum corpori*, id est non ad conservandam sanitatem corporis : quia dum non vult comedere quæ habet

et appetit quod non habet, dicens : Noli comedere hoc, quia immundum est, sed si haberem carnem arietinam, illam comederem, infirmatur et debilitatur qui talibus escis sustentatur. Quæ sunt etiam, *non in honore aliquo, sed ad saturitatem carnis*, id est nullum majorem honorem præstat aries corpori quam lepus præstaret, si eum comederet, tantummodo ut venter repleatur.

CAPUT III.

Fratres si consurrexistis cum Christo, id est de morte ad vitam tempore baptismatis, *quæ sursum sunt sapite*, id est gaudia patriæ cœlestis. Christus est sursum habitans in plenitudine paternæ majestatis, et ubi est, illuc debemus anhelare : et quæ sursum sunt sapere, id est perpendere et intelligere, et in his animum ponere, *non in his quæ supra terram sunt transitoria*.

Mortui enim estis. Mortui estis peccato tempore baptismatis, sicut paulo supra diximus, *et vita vestra*, id est beatitudo, *abscondita est cum Christo in Deo*. Vita enim vestra et beatitudo Christus est, sicut ipse dixit : Hæc est vita æterna. *ut cognoscant te, et quem misisti Jesum Christum (Joan. xvii)*. Ideo ubi ille est, ibi est vita et beatitudo nostra abscondita, non ut nobis denegetur vel occultetur, sed ut potius conservetur nobis ad salutem.

Cum Christus apparuerit vita vestra, subaudis in judicio gloriosus et fulgidus, *tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria*, gloriosi et fulgidi, sicut ipse promisit.

Mortificate ergo membra vestra, id est malos usus membrorum. In Epistola ad Corinthios multitudinem peccatorum appellat Apostolus, corpus, dicens ita *ut destruaturs corpus peccati (Rom. vi)*. Sicut enim multa membra faciunt unum corpus, ita multa peccata faciunt unum corpus, id est unam summam; et est sensus : Mortificate membra, id est malos usus membrorum, et malam consuetudinem peccandi per efficientem, id quod efficitur, ostendens. Neque præcipit ut mortificemus gladio materiali corpus nostrum et membra nostra, sed peccata. Tunc enim mortificamus membra nostra, cum desistimus peccare : et quod peccata in nobis mortificamus, quasi tot membra occidimus, *quæ sunt super terram*, id est quandiu estis in mundo. *Fornicationem*. Fornicarii sunt cum puellis liberis, aut cum jumento, aut aliquid tale. Adulterare vero est, alterius torum violare, id est cum alterius uxore, aut cum Deo sacrata, quæ Dei uxor est. *Libidinem*. Omnis incontinentia libido appellatur. *Concupiscentiam malam*. Ideo dicit *concupiscentiam malam* quia est et concupiscentia bona de qua dicitur : Fili, concupisce sapientiam, serva mandatum; et : Cupio dissolvi, et esse cum Christo. Concupiscentia mala est, appetere mala. *Et avaritiam quæ est simulacrorum servitus*. Quomodo est simulacrorum servitus, avaritia? Ideo, quia sicut ille servit diabolo, qui omnipotentis Dei culturam et religionem, quæ illi soli convenit, et singulare nomen ut Deus vocetur, quantum in se est, illi aufert, et dæmonibus impendit,

ita et ille servit diabolo, qui bona omnipotentis Dei communia, quæ omnibus hominibus communiter data sunt, in proprios usurpat usus. Recte etiam avaritia idololatriæ comparatur, quia dum metallis, auri et argenti, de quibus simulacra fiunt, homines immoderate serviunt, aurum pro Deo venerantur (*Exod. xx*) : quia servi sunt divitiarum. Vel tertio modo avaritiam idololatriæ comparavit, ut nihil scelestius demonstraret. Radix enim malorum est avaritia, ideoque monet illam omni ratione fugiendam.

Propter quæ facinora, id est superius dicta, *venit ira Dei super filios* qui perierunt in diluvio et in Sodomam aliisque civitatibus, et super filios *incredulitatis*, id est super illa sexcenta millia quæ in deserto mortua sunt, incredulitatem cordis habentes, in quibus, *subaudis peccatis, et vos ambulastis aliquando cum riveritis*, peccato ante fidem, et essetis mortui Deo, sed nunc jam non ambulatis :

Nunc autem deponite et vos omnia, subaudis superius dicta, vel ea quæ sequuntur : *iram*, quia ira viri, justitiam Dei non operatur ; *indignationem*, id est nolite indignari minoribus, si reprehendimini ab illis. *Malitiam*. Malitia est mala voluntas. *Blasphemiam*, id est derisionem in Deum et proximum ; *turpem sermonem*, id est otiosum verbum vel jocularare de ore vestro, subaudis deponite.

Nolite mentiri invicem : Omne mendacium a diabolo est : quia ipse mendax est, et pater ejus, ideoque filii veritatis veritatem debent loqui cum proximis, *exspoliantes vos veterem hominem*. Veterem hominem appellat hic Veteris hominis conversationem et vitam. Quæ est conversatio veteris hominis? infidelitas, inobedientia, concupiscentia mala, rapina, adulterium, homicidium, et cætera talia. Quousque ergo renovetur in baptismo regenerationis : semper in vetustate erit, quia originalibus peccatis et actualibus tenetur obnoxius. Sed debet baptizari et induere novum hominem, id est novam mentem, et novam novi hominis conversationem. Quæ est conversatio novi hominis? Virtutes sectari, et omnia bona in se habere. Et ne putaremus quod hominem exteriorem præciperet renovari ad alicujus rei similitudinem, subjunxit : Eum hominem, inquit, *præcipio renovari, qui renovatur in agnitionem Dei secundum imaginem ejus qui creavit eum*, id est hominem interiorem : anima et mens quæ ad imaginem Dei facta est, sancta, justa et rationalis et immortalitas. Homo autem exterior, id est corpus, non est ad imaginem Dei factus, quia Deus spiritus est. Duæ autem sunt renovationes, una momentanea, quæ fit in baptismo, altera quæ fit quotidie, quando pro studio legendi Scripturas sacras est studet intelligere de Deo, quæ antea ignorabat, et quo quotidie mens renovatur. Potest fieri etiam tertia renovatio post lapsum per poenitentiam, *in agnitionem*, id est ad cognitionem, *secundum imaginem ejus qui creavit eum*, quia homo ad imaginem Dei factus est.

non est gentilis et Judæus. Ubi, id est in hominis ubi est imago Dei, non præjudicatur Deum sexus vel conditio, aut genus, aut pro, id est nulla distantia est hominum apud, quia in anima non est sexus, nisi tantum-sola bona conversatio cum fide recta requiri-*barbarus et Scythia.* Plus est nobis Scythia alie-*iam barbarus.* Barbarus siquidem nobis potest nilibet cujus linguam ignoramus: Scythia au-*icitur a Scythia provincia,* quæ est remota ad *trionem,* fulgoribus rigens, moribus barbara, *nia et in omnibus Christus.* Ideo non est ulla ntia, quia omnia, subaudis genera hominum m, Christum habent caput, et in omnibus il-
Christus.

cti dilecti unum est. Viscera misericordiæ, id B *sericordem voluntatem.* Viscera dicuntur filii. etiam significat singulariter promptissimam am voluntatem; *benignitatem,* id est magnam am voluntatem; *modestiam,* id est mansuetu-; *patientiam,* subaudis in tolerandis adversis. *portantes invicem.* Supportare nos præcipit lus invicem secundum illud: Alter alterius portate. Verbi gratia: Ille qui continens est, sine uxore et filiis, et abundat divitiis bonis-mporalibus, debet illum qui incontinens est et uxorem et filios, sustentare si necessitas fue-: de cæteris necessitatibus intelligendum imi-cervos, qui transeuntes per aliquod fretum ad m, aut ultra fluvium, sustentantur et suppor-ad invicem, mentum ponens sequens super prioris, et lassato qui prior incedebat, dat ut transeat, et ipse ponat iterum mentum su-nes ultimi; *et donantes,* id est indulgentes, *adversus aliquem habet quærelam,* id est veram ionem. Verbi gratia: Abstulit mihi aliquis meum, dum recordabor quod Dominus dixit: *abstulerit quæ tua sunt, ne repetas, debeo ittere, sic de omni re et commisso.* Sicut Do-*donavit vobis, ita et vos.* Sicut Christus qui on haberet quod ei dimitteretur, dimisit no-*nia peccata in baptismo,* ita et nos dimit-*proximo in nos peccanti, qui habemus quod* limittatur et a Deo et a proximo.

et omnia autem hæc superius dicta, *charitatem*, quod est *vinculum perfectionis.* Vinculum D *perfectionis est charitas,* quia per illam omnia igitur ne pereant; sic homo pro dilectione proximi omnia agit: unde dicitur dilectio, no homines ligat, vel hominem et Deum; in *subaudis pace vel charitate, vocati estis in uno*, ut unum corpus Christi sitis, *et grati estote, gratiosi estote et accepti tam Deo quam ho-*is.

verbum Christi, id est evangelica doctrina, *habetis,* id est in corde, ore, et opere vestro, *Christi exsulet,* ita etiam vos, in quantum hu-*fragilitas potest servare, sine peccati macula* tes, ut habeatis in vobis Spiritum sanctum,

in omni sapientia, in omni doctrina Evangelii, et in fide sanctæ Trinitatis, *docentes et commonentes vos-*metipsos. Vos qui sapientiores estis, docete alios et commonete, atque exhortamini vos invicem, in *psalmis, subaudis Davidicis, et hymnis, trium puero-*rum et sanctorum, *in gratia cantantes,* id est semper reddite Deo gratias, ita ut quod ore canitis, corde intelligatis, et mens concordet voci.

Omne quodcunque facitis in verbo, id est in do-ctrina, aut in opere, subaudis aliquo, in nomine Do-*mini nostri Jesu Christi,* in omnibus semper dicite: *Deus in adjutorium meum intende* (Psal. LIX), et semper nomen Domini invocate; *gratias agentes Deo et Patri per ipsum,* id est per Christum: quia ipse est mediator noster et in fide ejus salvamur.

B *Mulieres, subditæ estote viris, sicut oportet, in Do-*mino. Mulier, propter culpam, subdita est viro, *sicut oportet, in Domino,* sicut præcipit Dominus in Gene-*si: Sub viri potestate eris, et ipse dominabitur tui* (Gen. III). In primordio siquidem fidei erant multæ mulie-*res,* quæ se causa religionis abstinebant a consortio maritorum, quas modo alloquitur Apostolus specia-*liter, ne propterea quia a coitu virorum se abstine-*bant, *resisterent viris, rebellarent, sive repugnarent.* Sicut enim sancta Ecclesia subjecta est sponso et viro suo Christo, ita debet esse unaquæque mulier. Erant etiam multi viri, qui similiter abstinebant a coitu vel qui cum aliis mulieribus coibant, et verbe-*rabant uxores suas, ne illæ similiter cum aliis age-*rent, nec aliquid auderent murmurare contra eos, *quos similiter alloquitur.*

C *Viri, diligite uxores vestras, et nolite amari esse ad illas,* id est si sustinetis ad tempus a coitu causa religionis vel quia cum aliis concubitis, nolite eas propterea ad amaritudinem provocare. Sed quæstio hic oritur, quare Apostolus uxorem diligendam præ-*dicet: cum Dominus dicat: Qui... non odit... uxorem...* non potest meus esse discipulus? (Luc. XIV). Quæ hoc modo solvitur, ut quantum nobis pater et mater, frater atque uxor per cognationem carnis proximi sunt, diligamus eos, et in quantum nobis adversa-*rios in via Dei cognoscimus esse, odiendo malum* eorum, et fugiendo nesciamus.

Filii, obedite parentibus, id est patri et matri, *per omnia,* subaudis quæ Deo placent. Si autem præceperint vobis homicidium, furtum, rapinam, aut aliquid tale perpetrare, nolite obedire illis. *Hoc enim placitum est in Domino,* subaudis ut obediatis eis. Patres, nolite ad iracundiam provocare filios vestros, ut non pusillo animo fiant, id est ut non exasperati a vobis fiant iracundi, id est leves ad irascendum, sed vestro exemplo discant esse pa-*tientes.*

Servi, obedite dominis per omnia, subaudis quæ Deo non displicent. Servi non sunt per naturam, sed per culpam et propter peccatum, sicut Chanaan, filius Cham. Propter peccatum enim venit captivitas et per captivitatem servitus. Unde illi qui servaban-*tur ab hostibus, a servando dicti sunt servi, et man-*

capia quasi manu capta, quia manibus capiebantur; *non ad oculum servientes*. Ille ad oculum servit, qui aliud in secreto agit, et in præsentia Domini servitium explet quolibet modo: absente autem illo, non curat de utilitate illius: *sed in simplicitate cordis*, id est non duplici animo, neque mala voluntate, *sicut Domino, et non hominibus*. Servus qui pro Dei amore Domino carnaliter servit, sperans se inde mercedem recepturum a Deo, illud servitium non homini, sed Deo impendit: ideoque mercedem licet ab illo non recipiat præsentem, tamen non debet se a servitio subtrahere; *retributionem æternæ hæreditatis*, id est æternam retributionem. *Domino Christo servite*, licet hominibus temporale servitium exhibeatis, tamen pro amore Christi illud implete.

Qui enim injuriam facit, id est si Dominus injuste affligit servum et non reddit ei dignam mercedem, damnationem inde suscipiet. Et si servus fuerit furtivus et de servitio Domini se in aliquo subtraxerit, etiam inde damnabitur. Ne servi dicant: Nos qui servi sumus non merebimur venire ad gloriam sanctorum: dicit Apostolus: *Non est personarum acceptio apud Deum*, id est, si dominus male egerit, et servus bene, dominus damnabitur, et servus glorificabitur.

CAPUT IV.

Domini, quod justum est et æquum, servis præstate, id est nolite tenere eos ut servos, sed estote eis ut patres: quia inde appellati sunt patresfamilias quidam, quod omnes in domo sua æquali amore diligebant ut filios, ita et servos.

Orationi instate vigilantes. Ille vigilat in oratione, et in gratiis, Deo reddendis, qui non cum tempore neque cum desidia illud implet, sed cum hilaritate. Si enim ab homine non potest impetrari hoc quod petitur, si cum desidia illud agitur, quanto magis a Deo?

Orantes simul et pro nobis, subaudis, qui verbum vitæ administravimus, *ut Deus aperiat nobis ostium verbi*, id est, ut corda et sensum auditorum nostrorum aperiat, ut ea quæ loquimur, et quæ ab ore nostro emittimus, ad corda et ad sensum eorum possint intrare, et intelligant quæ docemus. Tale quid legimus in Actibus apostolorum de muliere nomine Lydia, purpuraria civitatis cujus Dominus aperuit cor, ut intelligeret ea quæ a Paulo dicebantur. Aliter: ut aperiat nobis ostium sermonis, id est sensus et intelligentiam divinorum eloquiorum, ut prompti simus ad loquendum mysteria incarnationis Christi et divinitatis, *propter quod*, subaudis Evangelium, *ita ut oportet me loqui*, id est ut sciam cui et quid et quando, vel quantum debeam loqui.

In sapientia ambulate ad eos, id est in fide sanctæ Trinitatis, ubi est omnis sapientia, et bona conversatione ibi vivite et conversamini ad eos qui foris sunt, id est ad paganos, hæreticos, et falsos Christianos, ut non possint vos reprehendere, *redimentes tempus*, id est vestrum facientes, et vobis bene vi-

avendo et recte loquendo lucrantes. Tempus enim sibi redimit, qui suam utilitatem in illo operatur.

Sermo vester semper in gratia sale sit conditus, id est, ut semper gratiam et utilitatem præstet auditoribus, et graciosus sit omnibus; et sicut sal condimentum præstat omnibus escis, ita et ille cunctorum mentes condiat, *ut sciatis quomodo oporteat vos unicuique respondere*, id est quomodo hæretico, quomodo Christiano, ut si vos interrogaverit hæreticus, quomodo respondeatis, vos credere in Deum Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, et his tribus trinitatem habere in personis, et unitatem in substantia et Dominum Jesum Christum, verum Deum et verum hominem esse: similiter et Christiano est respondendum.

Quæ circa me sunt vincula, carcerque, omnia nota faciet vobis Tychicus. Iste prædicator erat Colossensium, *charissimus*, subaudis in fide, quia uniusfidei sumus, *minister*, subaudis Evangelii prædicatione et conversus in labore, quia simul laboramus in prædicatione et consolentur consolatione corda vestra, id est suo adventu et meo exemplo, ut non deficiatis in fide, sed potius consolidemini, ut si necessitas fuerit, talia sustinere possitis, qualia et ego sustineo cum Onesimo *charissimo*. Hic ostenditur Philomenem Colossensem fuisse dominum Onesimi et ipsum Onesimum; *nota faciet vobis*, subaudis Tychicus et Onesimus.

Salutat vos Aristarchus. Aristarchus discipulus fuit beati Pauli et comes in prædicatione, *concaptivus meus*, id est qui in vinculis tenetur sicut et ego pro Christi nomine, et Marcus. Iste est pro quo dissensio facta est inter Paulum et Barnabam, sicut in Actis apostolorum legitur qui recessit a beato Paulo de quodam conflictu, quem habuit cum persecutoribus: et ut quidam dicunt, ipse scripsit Evangelium, quia licet cum beato Paulo fuisset, fuit et cum beato Petro. *Consobrinus Barnabæ*. Consobrini dicuntur quasi sororii, quia de singulis sororibus nascuntur. Ideo dicit consobrinum illum esse, ut majoris honoris haberetur apud illos propter Barnabam, et nisi dixisset, suscipite illum, nequaquam auderent suscipere illum: quia jam audierant illum ab eo discessisse. Emendatus et correctus iterum sociatus est ei, *de quo*, subaudis Marco, *mandata accepistis*, id est scriptum, quia jam redeunt ad nos. *Hi soli sunt* superius memorati, *qui sunt ex circumcissione*, id est ex Judæis.

Ipsi sunt auditores mei in regno Dei, hoc est in prædicatione Evangelii, quod observatores suos perducit ad regnum Dei. *Ut stetis perfecti*, subaudis in fide, et pleni bonis operibus.

Qui sunt Laodiciæ, quæ est civitas Græciæ, Hierapolis est civitas Græciæ.

Salutat vos Lucas medicus. Iste est Lucas qui Evangelium scripsit, et Actus apostolorum; qui fuit genere Syrus; et Demas. Hic ad tempus discessit ab illo, sed emendatus rediit.

Salutate fratres qui sunt Laodiciæ. Salutare est m-

optare; et *Nympham*. Nympha nobilis erat A
n matrona, in cujus domo multitudo erat fide-

*im lecta fuerit apud vos Epistola, facite ut et
hconsium ecclesia legatur.* Et epistolam istam
Colossensibus dixerit, ideo præcipit legi in
a Laodicensium, et eam quæ erat Laodicen-
leo præcipit Colossensibus legi, quia licet per-
sit, et in canone non habeatur, aliquid tamen
is habet.

Archippo. Archippus episcopus erat illorum.
ministerium tuum, id est custodi et intellige
lis episcopatum.

Salutatio mea manu Pauli, quod est signum in
omni epistola mea. *Memores estote vinculorum meo-
rum*, id est accipite me in exemplum, ut sicut ego
non timeo pro Christi nomine vincula et carceres
sustinere, ita nec vos timeatis, si necesse fuerit.
*Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vo-
biscum. Amen.* Gratia dicitur gratis data: et gra-
tia est qua accepimus remissionem peccatorum in
baptismate, et est sensus: Gratia Filii Dei et salus
ac remissio peccatorum maneat semper vobiscum.
Amen.

IN EPISTOLAM I AD THESSALONICENSES.

ARGUMENTUM.

edonia provincia est Græcorum in qua est ci-
etropolis Thessalonica, quæ postquam a Paulo
lo fidem percepit, licet multa pericula susti-
nt a suis civibus non credentibus et a pseudo-
lis voluissent seduci, nullo modo tamen a ve-
fidei recesserunt. Hos collaudat Apostolus,
as eis Athenis per Timotheum, etc.

CAPUT PRIMUM.

*Ius et Silvanus et Timotheus Ecclesiæ Thessalo-
ium salutem.* Nomen suum suorumque ponit
rdio epistolæ ob causas in aliis epistolis me-
as. Generaliter omni Ecclesiæ scribit, quia
in tunc temporis non habebant episcopum sibi
atum. Licet apud Judæos nomen Synagogæ et
sæ habebatur in usu, sicut legitur in libro Re-
quia benedixit Salomon omni Ecclesiæ Israel,
i apostoli maluerunt in suis epistolis Ecclesiæ
a inserere quam Synagogæ, propter interpre-
em nominum. Ecclesia namque interpretatur
catio, quæ non potest fieri nisi ex rationabili
ira: Synagoga autem, quæ interpretatur con-
tio, potest consistere ex irrationabili et inani-
sicut congregatur grex ovium, congregantur
as. Et ut ipsos ostenderet gentiles credentes
ius esse rationabiles quam Judæos infideles, qui
omine Ecclesiæ maxime utuntur.

stias agimus Deo, id est laudes referimus illi,
et pro omnibus vobis. Et non solum pro Thes-
icensibus, sed et pro omnibus qui prædicatio-
eorum receperunt,

mores operis fidei vestræ. Duo conjungit, opus
em, quæ perfectum hominem reddunt. Fides
que bonis operibus adornata placet Deo: quæ
sine operibus est, mortua et inanis est. *Et su-
stientia spei Domini nostri.* Sustinentia est expec-
e. Unde dicimus in Psalmis (Psal. xxiv): *Etenim
sustinent*, id est qui te expectant, non confun-
er. Sustinentiam spei Domini nostri appellat ex-
ationem futurorum honorum, quæ per Domi-

B num dantur, et expectationem adventus Domini ad
judicium. *Ante Deum*, id est coram Deo Patre:
quia in præsentia et in conspectu Dei Patris judica-
bit Filius mundum.

*Scientes autem, subaudis sumus, electionem ve-
stram*, quia a Deo estis electi ante constitutionem
mundi, quia *Evangelium nostrum non fuit in sermone
sive in verbo, tantum, sed in virtute et in Spiritu
sancto*, id est in virtute miraculorum, quæ per Spi-
ritum sanctum operati sumus, et in plenitudine multa
doctrinæ et bonorum operum. *Scitis quales fuerimus
in vobis*, id est humiles fuimus, propter vos. ut vos
potuissemus Deo lucrari, et facti estis imitatores no-
stri et Domini, quia qualia sustinuit Dominus, et nos
propinquis nostris Judæis, talia et vos sustinuistis
patienter, excipientes verbum fidei et doctrinæ in
tribulatione multa cum gaudio Spiritus sancti, quia
Spiritus sanctus, qui erat in vobis, faciebat vos gau-
dere inter tormenta persecutionum: ita ut facti
sitis forma et exemplum fidei et doctrinæ omnibus
credentibus in Achaia et Macedonia duabus provin-
ciis.

A vobis enim diffamatus est sermo Dei. Diffama-
tio maxime pro vituperatione ponitur et in contra-
riam partem. Sed Apostolus non curans de proprie-
tate verborum, cum debuit dicere, a vobis manifes-
tatus et divulgatus est sermo Dei, dixit diffamatus.
Non est necesse quidquam loqui vobis, subaudis,
quia vos estis Dei prædicatores effecti. *In omni loco,*
subaudis vobis vicino, etc.

CAPUT II.

Exhortatio nostra, id est doctrina nostra, non fuit
de errore, id est de mendacio, neque de immunditia,
quia non fuimus luxuriosi, neque in dolo, id est
fraude, astutia; nec in hypocrisi, id est simulatione,
ut vos exspoliaremus.

*Ita loquimur, non quasi hominibus, subaudis ma-
lis, placentes*: ille quærit hominibus placere, qui
adulatur et favet aliorum peccatis, sed apostoli non
hoc faciebant alicui, sed publice increpabant.

Neque in occasione avaritiæ prædicavimus, aut A vano, remanere Athenis, et misimus ad vos Timotheum.

Tanquam si nutrix foveat filios suos, subaudis non alienos, ita diligimus vos. Solent mulieres luxuriosæ divites et incontinentes committere filios suos aliis mulieribus ad nutriendum, quæ licet pabulum eis ministrent, tamen non eo affectu diligunt illos ut proprios, sed ut mercedem temporalem accipiant. Pseudo ergo apostoli non affectu materno diligebant eos, sed ut lucra temporalia ab eis acciperent. Apostolus autem Paulus sociique ejus non ut nutrix aliena diligebant illos, sed ut mater unicum filium foveat affectu materno, ita ipse diligebat eos, quia ipse primus genuit eos in fide Christi.

Memores estis, fratres, laboris nostri et fatigationis. Laborabat Apostolus in prædicatione et opere B manuum eo modo quo sæpe diximus. Et quare laboravit ipse? Ut non esset otiosus. Omnis otiosus in desideriis est: et ut ipse prava desideria vitare posset, labore manuum insistebat.

Cum accepissetis verbum auditus Dei, accepistis illud, non ut verbum hominum. Verbum prædicationis quod Apostolus prædicabat, a Deo audierat. Et sic perceperunt illud Thessalonicenses, quasi ab ipso Christo audirent per præsentiam.

Quia eadem passi estis a contribulibus vestris quæ et ipsi a Judæis. Contribules dicuntur qui ex una tribu sunt. Crescente igitur fide Domini in Judæa, persecutionem sustinebant credentes ab incredulis, Rubenitæ a Rubenitis, Gadditæ a Gadditis, similiter ex omnibus tribubus: ita et Thessalonicenses C credentes a non credentibus suis contribulibus, id est suis civibus et vicinis persequiebantur.

*Ut impleant, subaudis ipsi Judæi, peccata sua. Expleto tempore quadragesimi anni, quod Dominus dedit Judæis ad pœnitentiam, post passionem suam illis nolentibus credere completa sunt peccata eorum, de qua completionem dixit eis Dominus: Implete mensuram patrum vestrorum: quando autem Apostolus ista loquebatur, adhuc stabat Jerusalem et templum: ideoque necdum erant completa peccata eorum quæ completa sunt advenientibus Romanis. Unde enim sequitur: *Pervenit enim ira Dei, id est vindicta Dei super illos usque in finem.* Vindictam Dei appellat adventum Romanorum: quando perditum sunt fame, pestilentia, gladio, captivitate. Quæ vindicta manebit super illos usque in finem sæculi, quia semper erant captivi. Vel si dixerimus, prævenit sive antevenit illos ira Dei, sicut quidam codices habent, erit sensus: Prævenite eos vindicta Dei in hoc sæculo, quæ permanebit usque in finem. Quæ idcirco dicitur prævenire illos, quia vindictam futuri judicii, in qua æternaliter damnabuntur prævenit ista temporalis.*

Desolati a vobis ore, id est, sermone, colloquutione familiari, aspectu, id est præsentia corporis, sed non corde, id est affectu dilectionis.

CAPUT III.

Placuit nobis solis, subaudis mihi et Silæ vel Sil-

Ipsi enim scitis quod in hoc positi sumus, subaudis a Deo, ut persecutiones et tribulationes istius sæculi patienter sufferamus, quatenus per ista temporalia perveniamus ad gaudia æterna,

CAPUT IV.

*Rogamus vos et obsecramus in Domino Jesu. Postquam laudavit Apostolus Thessalonicenses de perseverantia fidei, quam tenuerunt, non recipientes falsos apostolos, cœpit eos exhortari, ut semper in melius proficerent, bonisque operibus fidem exornarent, inquit: Rogamus et obsecramus. Hanc habet Apostolus consuetudinem, ut verba sua duplicet ac triplicet unum sensum habentia, sicut in hoc loco. Quod enim est rogare in hoc loco, hoc est et obsecrare: et quod dixit in Domino Jesu, tale est ac si diceret, per Dominum Jesum. Tale quid invenitur in epistola ad Hæbræos: *Locutus est nobis in Filio (Hebr. I), id est per Filium. Ut quemadmodum accepistis a nobis, audiendo et intelligendo a me et Silvano quomodo oporteat vos ambulare, id est vivere, et cursum hujus vitæ in bonis operibus perducere, et placere Deo, fidem quam habetis bonis operis exornando, sicut et ambulatis, vivitis et conversamini modo, ut abundetis magis, scilicet magis ac magis crescatis in fide et bonis operibus. Ille enim placet Deo, qui fidem rectam quam habet executione virtutum decorat. Et ille bene abundat qui crescente ætate fidei in se, studet etiam abundare in sanctis operibus, et in studio virtutum.**

Scitis enim quæ præcepta dederim vobis per Dominum Jesum, id est in Domino Jesu per me loquente. Quæ fuerunt illa præcepta quæ dedit eis? Præcepta fidei fuerunt et conversationis Christianæ, in quibus exhortatus est eos servire Deo vivo et vero, et expectare Filium ejus de cœlis ad judicium, quem suscitavit Deus Pater, Jesum dico qui eripuit nos per passionem suam et per gratiam suam ab ira ventura.

*Hæc est enim voluntas Dei sanctificatio vestra, id est hæc est voluntas Dei ut sanctificetis vos eo modo, quo sequentia manifestant, videlicet ut abstineatis vos fornicatione. Fornicatio isto loco tripliciter potest intelligi. Fornicari est per culturam idolorum a Deo recedere, et idola pro Deo vero colere. De qua fornicatione dicit Psalmista: *Perdes omnes qui fornicantur abs te (Psal. Lxxii).* Et illud: Fornicatus est Israel cum gentibus, id est idola coluit. Et est alio modo fornicatio quando homo amorem terrenarum rerum, filiorum videlicet, possessionum, divitiarum, præponit amori omnipotentis Dei, et recedit a Deo per talia, qui vir animæ est. Tertio est fornicatio corporalis, quia quis coit cum meretricibus, vel quocunque modo libidinem suam explet.*

Ut sciat unusquisque vestrum suum vas, id est corpus suum et corpus uxoris suæ, possidere in sanctificatione, id est in castitate, et honore. Tunc honorat quisque

suum, et corpus uxoris suæ, quando abstinet a A et impudicitia, et quocunque modo aliquis semet-
quia corpus castum servando, ejus oratio ca-
acceptior est Deo. *Non in passione desiderii.*
desiderii est quando homo velut equus et mu-
i sunt sine intellectu, præceps fertur ad libidi-
ec frenat ardorem libidinis, respectu et ti-
mnipotentis Dei. *Sicut gentes quæ ignorant*
Gentes quæ ignorant Deum fornicatrices
t nimium libidini deditæ, utpote non habent
nitionem Dei, sicut sunt Mauri, Vandali, et
Sarraceni, intantum ut plurimi illorum
ta et eo amplius uxores habeant, et est sen-
vete et observate ne nimium et immoderate
servientes, efficiamini similes gentibus, qui
astitatis amatorem ignorant, et cum eis dam-
et multo amplius, quia servus qui scit vo- B
m Domini sui, et non facit vapulabit multis:
us est viam veritatis non cognoscere, quam
retrorsum abire.

quis supergrediatur, neque circumveniat in
fratrem suum. Beatus Apostolus sociique
medicabant atque suadebant suis auditoribus,
festis et diebus jejuniorum abstinere ex con-
b omni coitu, quod et multi faciebant obe-
præceptis et monitionibus ejus. Et ne forsi-
uis post devotam continentiam instigante
provocaretur ad coitum illis diebus quibus
nt devotum, ait Apostolus: Et ne quis vestrum
rediatur, neque circumveniat in negotio isto
id est ne aliquo circumventionem violentiam C
aliquis pari suo, volenti votum servare, pro-
o eum ad coitum, sed ex consensu ab omni
etineant, sicut devoverunt, quia melius est
ere, quam votum non implere. Cum enim
mpore oratio munda placeat Deo, tunc est
or et gratiosior apud Deum quando mundo
t corpore funditur, diebus scilicet jejuni-
nde Dominus ait per prophetam: *Egrediatur*
de cubili suo, et sponsa de thalamo suo
(), sponsum et sponsam in hoc loco conjuga-
emus intelligere: Dicit enim beatus Hierony-
nia frustra assumitur pœnitentia in voce et
nisi etiam abstineatur a delectatione carnis
s. Potest et de omni negotio et mercimonio
i, ut nemo debeat fraudem facere fratri, ne- D
cum venire illum. *Quoniam vindex est Dominus*
mnibus. Non solum de fornicatione et publica
dine, sed etiam de transgressionem omnis boni
ti, verbi gratia, sicut de illis qui faciunt vo-
t ex consensu abstineant a coitu tempore je-
postmodum non adimplent promissum. *Sicut*
imus vobis, subaudis præsentes, et testificati
ita erit Dominus vindex de omnibus.

enim vocavit nos Deus, ad fidem suam et gra-
t ad patriam cœlestem, in immunditiam, ut
ditæ serviamus, sed in sanctificationem, ut
vivamus, sancti simus, imitantes eum qui di-
recti estote, quia ego sanctus sum (Lev. XI).
ditæ nomine intelligitur omnis incontinentia

et impudicitia, et quocunque modo aliquis semet-
ipsum polluat. Sanctificatio autem ista constat in
orationibus, in jejuniis, in eleemosynis, in hospitali-
tate, in charitate, cæterisque virtutibus. Beatus Apo-
stolus more sanctorum Patrum volebat sanctificare
Thessalonicenses, sicut legimus quod Moyses legis-
lator, daturus legem, sanctificavit populum, id est
monuit ut sancte viventes et mundi manentes, digni
essent audire vocem Domini, et percipere ejus præ-
cepta, dicens: Sanctificamini, lavate vestimenta ve-
stra, abstinete ab uxoribus vestris. Si ergo Deus
illos vocavit in sanctificationem, quanto magis nos
quos redemit sanguine suo, et mundavit per bap-
tismi gratiam, in sanctificationem vocavit, quatenus
digne possimus accedere ad sacramentum corporis
et sanguinis ejus? Similiter beatus Job mittebat per
singulos dies ad filios suos, qui forsitan uxoris extra
domum ejus habitabant; et sanctificabat eos, id est
monebat eos sancte vivere, quatenus illorum sacri-
ficia et vota accepta essent. Samuel quoque cum ve-
nisset ungere David in regnum, vocavit Isai et fi-
lios ejus ad sacrificium et sanctificavit eos, id est
monuit ut tales se præpararent, quatenus digni es-
sent tanto honore, quorum frater a Deo in regnum
erat electus. Sic quotidie nos sanctificant apostoli et
sancti doctores suis dictis admonendo ut sancte vi-
vamus, quatenus digni simus non solum Christiani
vocari, sed et filii Dei, et ut Deus omnipotens di-
gnetur in nobis habitare.

Itaque qui hæc, subaudis verba, spernit, despicit,
et contemnit, non hominem spernit, id est non me
despicit, sed Deum, cujus verba recito, et qui loqui-
tur per os meum.

Nolumus ignorare vos de dormientibus, ut non con-
tristemini, sicut et cæteri qui spem non habent. Philo-
sophi et gentiles infideles non credentes resurrectio-
nem, multos ex hoc decipiebant, negantes resurre-
ctionem, et faciebant contristari et dolere de morte
propinquorum. Et non solum infideles, sed etiam
multi fidelium apud Macedones et Thessalonicenses
contristabantur de morte parentum, non credentes
eos resurrecturos. Pagani ergo et infideles merito
contristabantur de morte suorum, quia per mortem
temporalem perveniebant ad æternam. At vero cre-
dentes et infideles, merito contristabantur super re-
cessu fidelium, quia per mortem temporalem per-
veniebant ad vitam æternam. Quapropter volens eos
Apostolus certificare de resurrectione, et consolari
super morte propinquorum, ait: Nolo vos ignoran-
tes reddere de dormientibus, quia resurrecturi sunt,
ut non contristemini super morte eorum, sicut infi-
deles qui non habent spem resurgendi.

Si enim credimus quod Jesus mortuus est et resur-
rexit, ita et Deus Pater eos qui dormierunt per Jesum
adducet cum eo. Miram rem ait Apostolus. Christum
qui jam vivit, et resurgens a mortuis jam non mori-
tur, dicit fuisse mortuum, et electos mortuos appel-
lat dormientes. Christum ergo appellat mortuum, ut
dum audimus et scimus illum fuisse mortuum et re-

surrexisse, nos quoque speremus resurrecturos per virtutem divinitatis ejus. Electos vocat dormientes, quoniam nemo hominum tam facile potest socium suum excitare a somno, quam facile omnes suscitabuntur a somno mortis. Quod autem dicit, quia Deus Pater eos qui dormierunt per Jesum, adducet cum eo, id est cum Jesu, ad iudicium, tale est ac si diceret: Qui dormierunt in Jesu, illi nempe venient cum Christo in gloria ad iudicium, qui mortui sunt ante ejus adventum, et postea in fide passionis ejus, et qui signo crucis sunt muniti, atque sacramento corporis et sanguinis ejus die mortis muniti, credentes suam salutem ibi contineri. Dicit beatus Augustinus merito pro illis post mortem offerri sacrificium Deo et corpus Domini consecrari, qui positi in sæculo, devotissime illud perceperunt.

Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini, id est in sensu Domini, quia Deus omnipotens loquitur per os nostrum, *quia nos qui vivimus, qui residui sumus in adventum Domini, non prævenimus eos qui dormierunt in Christo*, modo supra dicto. Sic videntur hæc verba Apostoli sonare quod Apostolus suo tempore demonstraverit diem iudicii venturum. Unde et Thessalonicenses legentes hanc epistolam putaverunt tempore Apostoli diem iudicii venturum. Quapropter alloquitur et exhortatur eos in secunda epistola, inquiens: Nolite terreri per Epistolam quasi instet dies Domini. Considerandum est ergo, quod ex persona electorum loquitur, qui vivi in corpore inveniendi sunt in adventu Domini, qui residui dicuntur esse patriarcharum, prophetarum, apostolorum, omniumque sanctorum qui eos præcesserunt per spatia temporum et præcedunt modo atque præcedent usque ad diem iudicii, ad requiem animarum, quia post illos relictæ erunt. Tam velox ergo erit et celerissima resurrectio mortuorum electorum ut illi qui in corpore vivi inventi fuerint et super terram, non potuerint prævenire eos, eundo obviam Domino in aera, qui in pulvere terræ jacebant.

Quoniam ipse Dominus Jesus in jussu, id est in jussione Dei Patris descendet de cælo, *et in voce archangelæ et in tuba Dei descendet de cælo, et mortui qui in Christo sunt*, mortui eo modo quo supra diximus, *resurgent primi*. Idcirco dicit, in jussu, quia, jubente et disponente Deo Patre, veniet Filius ad iudicium. Per unum archangelum debemus juxta Augustinum, intelligere omnes virtutes angelicas quia angeli personabant vocibus eo veniente. Per tubam autem intelligitur uno modo magna vox angelorum et sonus, de quibus Matthæus ait: *Mittet Filius hominis angelos suos cum tuba et voce magna* (Matth. xxiv). Quod per tubam intelligatur vox angelorum ostendit Psalmista loquens de Domini ascensione: *Ascendit Deus in jubilo, et Dominus in voce tubæ* (Psal. xlv). Sicut enim ibi tubam appellat vocem angelorum dicentium: *Viri Galilæi, quid admiramini aspicientes in cælum* (Act. i), etc., ita in hoc loco, vocem angelorum tubæ comparat dicentium: *Eccæ sponsus venit, exite obviam illi* (Matth.

xxv); et: *Exsurgite de sepulcris vestris, occurrite ad iudicium Redemptori vestro*. Ista vox qua omnes resuscitabuntur bene potest appellari tuba. Alio modo tuba pro manifestatione ponitur, ut in Evangelio ait Dominus: *Cum facis eleemosynam, noli tuba canere ante te* (Matth. vi), id est noli manifeste facere, ne lauderis ab hominibus sicut hypocritæ. In tuba ergo Dei descendet Dominus de cælo, id est manifeste veniet ad iudicium, ut ab omnibus possit videri, secundum illud: Videbit omnis caro salutare Dei (Luc. iii) Licet ergo quidam pueriliter intellexerint, quod dictum est in Joel propheta: *Iudicium Domini veniet in valle Josaphat, quasi in illa valle judicaturus sit omnes gentes*, non est ita intelligendum, quoniam non pro loco, sed pro interpretatione illud nomen posuit ibi propheta. Josaphat namque interpretatur *vallis iudicii*, et Domini adventus ad iudicium in valle erit reprobis, quia electis elevatis ad superna cum Domino, illi remanebunt in imis et in inferioribus inferni partibus. Dicamus et tertio modo secundum beatum Ambrosium, hoc quod dicit in tuba Dei descendet de cælo. Legimus quod Moyses legislator Domino præcipiente fecerit tubas argenteas et postea Salomon in templo Domini, quibus concrepabant in solemnitatibus et in præliis, sicut factum est quando muri Jericho corruerunt, et postea a Gedeone, et sicut de solemnitatibus dicit Psalmista: *Buccinate in neomenia tubæ* (Psal. lxxx). Recte ergo Dominus in tuba dicitur venire ad iudicium, quia ipse ad hoc veniet, ut quasi in prælio debellet adversarios suos, Judæos, paganos, hæreticos, falsos Christianos, et victoriam sumat ex eis, dicens illis: *Ite in ignem æternum*; et ad hoc etiam ut remuneret electos suos introducendo illos ad sollemnitatem æternæ gloriæ et felicitatis.

Deinde nos qui vivimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in aera, et sic semper cum Domino erimus. Ex persona illorum loquitur, sicut et superius, qui vivi inveniendi sunt, qui dicunt: *Simul rapiemur cum illis, subaudi qui nos præcesserunt ad requiem animarum, sed tunc pariter veniemus obviam Domino*. Hoc verbum quod est rapere, pro velocitate sæpe ponitur. Et in hoc loco nimiam velocitatem resurrectionis et diem iudicii designat, de qua supra jam diximus. Nam sicut Deus in momento cuncta fecit, ita in momento cuncta dijudicabit Cum dicit: *Rapiemur ab angelis cum illis qui nos præcesserunt obviam Domino in aera*, ostendit quia non descendet Dominus ad terras, sed in altitudine istius aeris sedebit ad iudicandum, et cum addit: *Et sic*, id est cum corpore et anima immortales effecti, *erimus semper cum Domino*, non debemus putare quod in aere cum Domino simus regnaturi, quia finito iudicio, revertetur cum omnibus electis ad beatitudinem æternam, de qua descendit ad iudicium. Si electi qui vivi reperti fuerint, rapiuntur in aera obviam Domino ab angelis, quærendum est quomodo complectitur quod dictum est a Deo primo homini Adæ, et in ipso

semini ejus : Terra es, et in terram ibis, cum A morte experti non fuerint ? Quæ hoc modo sol- secundum beatum Augustinum. Homo de terra est in corpore, et antequam inspiraret Domi- faciem ejus spiraculum vitæ, id est antequam si animam, illud corpus terra erat, et electi si reperti fuerint, in ipso raptu dum angelicis us portabuntur subito morientur, subitoque ent : et dum anima in ipso raptu exierit a o, remanebit corpus terra, sed tamen brevis- spatium tenebit ipsa mors, in tantum ut nec si nec perpendi possit.

ue consolamini vos invicem, o Thessalonicen- resurrectione, in verbis istis, et nolite dolere morte parentum.

CAPUT V.

mporibus, subaudis diei judicii, et momentis, æstate an hyeme, vere an autumno veniat, hora diei vel noctis, non indigetis ut scribamus Quare ? Ipsi enim diligenter scitis, quia dies i sicut fur in nocte, ita veniet, id est, sicut fur et insperate intempesta nocte venit dormiente o domus, ita insperate veniet dies judicii et i adventus. Dominus requisitus post resurre- m de die illa, de regno videlicet electorum, ab lis dicentibus : Domine, si in tempore hoc res- regnum Israel, ait : Non est vestrum nosse tem- el momenta (Act. i), et ante passionem suam lem die ait : De die illa, inquit, nemo scit, angeli qui sunt in cælo, neque Filius, nisi Pa- us (Matth. xxiv). Ergo si Pater novit, utique us novit, qui unius substantiæ est cum eo. circo dicitur Filius ignorare. quia discipulos ntes reliquit.

enim dixerint, subaudis reprobi, pax et secu- tunc repentinus illis superveniet interitus, id nitanea perditio diei judicii, sicut dolor est in habenti, subaudis partum, et non effugient. nulier prægnans imminente tribulatione et atione, non valet effugere persequentium insi- ta et illi non poterunt effugere, de quibus ait us : Væ prægnantibus et nutrientibus in illis (Marc. xiii). Sicut in verbis Danielis prophetæ mus, regnante Antichristo et ministris ejus annis et dimidio, et interfectis ab illo Elia et D sicut in Apocalypsi habetur, quo tempore erit utio talis, qualis non fuit antea nec postea uetur, interficietur ipse Antichristus, et ma- pars membrorum ejus a Michaele, ut beatus rius dicit, et ut beatus Paulus dicit : Dominus interficiet eum spiritu oris sui, id est in verbo virtute sua. Quod utrumque verum potest quia si Michael illum interfecerit, non sua, si virtus erit et jussio. Post mortem autem ejus lebant quadraginta quinque dies, in quibus erit pax, ut in illis electi qui aliquid tituba- t in persecutione, pœnitentiam agant et sal- r, ministri autem Antichristi qui remanserunt

post mortem ejus, gaudebunt per illos quadraginta quinque dies, ducentes uxores et convivia celebran- tes, et jocos diversi generis exercentes, ac dicentes : Licet princeps noster sit mortuus, modo nos habe- bimus pacem et securitatem. Et cum talia dixerint, subito veniet eis subitaneus interitus.

Vos autem non estis in tenebris infidelitatis. Qui enim dormiunt, et quiescunt in peccatis, nocte dor- miunt, id est in peccatis et vitiis quiescunt et jacent. Induti lorica m fidei et charitatis, et galeam spei et salutis, id est habemus fidem in Deum charitatem in Deum et proximum, spem et expectationem fu- turorum bonorum in capite : quia de cælis veniet nobis salus : et his armis muniti, securi et liberi erimus in adventu Domini.

B Non posuit nos Deus in iram, id est non ideo nos posuit Deus in fide sua, in Ecclesia et cognitione sua, ut in nobis suam vindictam exercent, sed in acquisitionem salutis posuit nos, ut salutem nobis inveniremus per fidem Jesu Christi, ut sive vigilemus, id est vivamus in hoc sæculo, sive dormiamus, id est moriamur in corpore, simul cum illo, id est cum Christo, vivamus in anima et in spe resurrectionis.

Propter quod, id est propter illa quæ superius diximus de resurrectione, consolamini vos invicem. Rogamus vos ut noveritis eos, id est diligatis, hono- retis, et necessaria eis ministretis : qui laborant inter vos, in prædicatione et doctrina.

Rogamus eos, corripite inquietos, consolamini pu- sillanimes. Ad Thessalonicenses erant quidam va- gi, et ut ita dicamus, gyrovagi otiose viventes, et non laborantes manibus suis unde viverent, neque orationibus aut psalmodiis vacantes, sed circuibant domos aliorum, atque peragrabant de loco ad locum, quærentes unde vivere possent, cujus rei causa multos inquietabant. Vel etiam inquietos vocat su- perbos, qui causa superbiæ alios inquietabant. Ite- rum erant illi pusillanimes et timidi, qui bonum timebant inchoare, ne forte non possent illud ad effectum perducere : vel si inchoabant, non libere illud agebant, sed verecundabantur ex hoc in præ- sentia aliorum ipsique pusillanimes erant, quia ad- versa hujus sæculi patienter ferre non volebant citoque scandalizabantur in verbo et facto aliorum. Inquietos ergo, id est vagabundos, otiosos et insta- biles, vel superbos qui alios molestabant, præcipit Apostolus corripere a prælatis et magistris, quatenus desisterent ab otiositate quæ est inimica animæ, et deponerent superbiam radicem omnium vitiorum. Pusillanimes autem præcipit consolari blandius, ut per exhortationem et consolationem præpositorum roborarentur in omnibus bonis. Suscipite, subaudis in officium charitatis, infirmos in fide, in corpore. Patientes estote ad omnes. Modo admonet prælatos ut subjectorum improbitatem et impatientiam pa- tienter ferant, dum in aliquo contra eos murmurant. Solent enim inquieti et immodesti seu impatientes, quando corripuntur a prælatis, insurgere contra eos, et impatienter ferre illorum correptionem, no-

lentes ab eis corripere, sed suam voluntatem implere. Quorum animositatem debent praelati ad tempus sustinere, et iterum tempore opportuno et congruo cum consilio et auxilio emendare.

Videte, id est cavete, ne quis vestrum malum pro malo alicui reddat. Hoc vult ostendere Apostolus isto in loco, ut non solum malum pro bono non debeamus reddere, sed nec malum pro malo. Quatuor modis redditur, aut bonum pro bono, aut malum pro malo. Bonum pro malo redditur, sicut Redemptor noster nobis qui mortui et perdit eramus, atque propter peccata a Deo alieni, quando per passionem suam et baptismi gratiam nos redemit. Bonum pro bono, sicut in die iudicii dabit electis, dicens eis: Quia esurivi et dedistis mihi manducare, percipite regnum vobis paratum (Matth. xxv). Malum pro bono redditur, sicut Judas et Judæi Domino reddiderunt. Unde ipse dixit eis per Zachariam prophetam: Si bonum est in oculis vestris, afferte mercedem meam, et est sensus: Infirmos vestros curavi, leprosos mundavi, mortuos suscitavi, esurientes pavi, date mihi ex hoc mercedem, si dignum et bonum est: et appenderunt mercedem meam triginta argenteos (Zach. xi). Malum pro malo reddet Dominus reprobis in die iudicii, dicens eis: Quia esurivi et non dedistis mihi manducare, ite in ignem æternum (Matth. xxv). Quapropter non debemus vindictam expetere, ut reddamus malum pro malo, quia non possumus hoc tranquilla mente agere, sed debemus illi reservare qui semper idem et æqualis manet: et qui dixit: Mihi vindictam reservate et ego retribuam (Rom. xii), illis supplicia, vobis autem præmia. Malum siquidem pro malo reddere non est bonum, malum vero pro bono, valde nimiumque malum est. Semper quod bonum est sectamini, id est imitami et perficite in invicem, sive alterutrum, et in omnes, hoc est, non solum in credentes, sed etiam in non credentes, quia fratres sumus omnes secundum carnem.

Semper gaudete. Non in divitiis caducis et temporalibus honoribus, sed in Domino gaudete, et bonis operibus: et quia filii Dei estis.

Sine intermissione orate. Quis hominum mortalium potest semper orationi insistere? Aut ergo totum tempus pro parte posuit Apostolus, ut dicat illum semper orare, qui canonicas horas observat, secundum morem et consuetudinem sanctorum Patrum: aut etiam illum, qui semper de Deo cogitat, et Deo placere desiderat. Quandiu enim quis bene cogitat, et bonum desiderat, semper orat. Nam quidquid boni justus agit, ad orationem est referendum, et nunquam desinet orare, nisi desierit justus esse.

In omnibus gratias agite, id est in fide, spe, charitate, cæterisque bonis operibus, et in prosperis, et in adversis semper gratias et laudes agite Deo, quia neque prospera nisi eo donante, neque adversa nisi eo permittente evenient. Hæc enim est voluntas Dei in omnibus in Christo Jesu, id est per Christum Jesum, a quo omnia bona nobis donantur, et sine quo nihil boni agere valemus, sicut ipse dixit: Sine me

nihil potestis facere (Joan. xv). Hæc est, inquit, voluntas Dei, ut malum pro malo non reddatis: bonum semper sectemini, sine intermissione oretis, ut gaudeatis in Domino, et in omnibus ei gratias referatis.

Spiritum nolite extinguere. Dicamus hoc secundum Ambrosii sensum: Spiritum nolite extinguere, id est si aliquem ad horam Spiritus sanctus repleverit sua gratia, ut possit interpretari divinas Scripturas, et divina mysteria loqui, nolite eum prohibere quin loquatur et doceat: quia Deus qui os asine aperuit, quæ seni non aperit revelat sæpe juniori quod melius est. Aliter secundum Augustinum: Spiritus sanctus qui unius substantiæ est cum Patre et Filio in sua natura, non potest extinguere, sed per vitium nostrum extinguimus illum in nobis, dum illum a nobis excludimus peccando. Spiritus sanctus, inquit, disciplinæ effugiet fictum. Dum ergo tradimus corpus nostrum libidini, et conjungimus illud meretrici, quod tempore baptismi et manus impositionis factum est templum sancti Spiritus, excludimus illum a nobis, et fugamus, et quantum est in nobis, ut Augustinus dicit, extinctores sumus ejus. Sed ne hoc agamus, ait Apostolus, Spiritum sanctum qui in vobis cœpit habitare tempore baptismatis, nolite fugare a vobis neque extinguatis illum in vobis peccando et tradendo corpus vestrum diversis turpitudinibus quod templum ejus debet esse.

Prophetias nolite spernere, id est, si aliquis valet explanare dicta prophetarum, sicut Hieronymus cæterique doctores ad ædificationem auditorum loqui et prædicare: nolite illum despiciere, nolite contemnere, sed humiliter attendite quæ docet.

Omnia autem probate; quod bonum est tenete, hoc est, attendite omnia quæ ille loquitur. Probate utrum dicta illius et verba conveniunt dictis Evangelii, dictis prophetarum, et dictis apostolorum. Quod si probaveritis non discrepare a sensu sanctorum patrum verba illius, quod bonum est tenete corde, et opere perficite.

Ab omni specie mala abstinete vos, id est ab omni re mala, et cogitatione prava, et opere perverso abstinete vos.

Ipse autem Deus pacis, id est Dominus Jesus, qui pacem reliquit discipulis suis, et in omnibus nobis dicens: Pacem relinquo vobis (Joan. xiv), et qui etiam nos pacificavit et reconciliavit Deo Patri per passionem suam, ipse sanctificet vos per omnia, id est sanctos faciat in omnibus quæ cogitatis et opere perficitis; ut integer spiritus vester et anima et corpus sine querela in adventu Domini nostri Jesu Christi servetur. Quod dicitur integer spiritus vester et anima et corpus servetur, dupliciter possumus intelligere. Homo constat ex corpore et anima et spiritu, tamen in eo non sunt tres substantiæ, sicut Didymus contendit, nec est tertius in substantia hominis spiritus, sed spiritus ipse est anima, unde dicitur in Evangelio: Inclinato capite emisit spiritum (Joan. xix), et idcirco appellatur anima spiritus, eo quod spiritus

est, vel quod spiret in homine : anima est eo quod ad vivificandum animet corvidendum corpori data sit. Ita etiam ratio et excellentia animæ qua sapimus, et irabaliis creaturis, spiritus appellari solet, dicitur ibi : *Benedicite spiritus et animæ jumento* (Dan. III), tamen quia spiritus et anima sunt, inde apparet quia corpore incedimus, spiritu intelligimus et sapimus spiritu sive rationabilitate animæ, quæ ratio etiam mens appellatur, loquitur hic cum ait : Ut integer spiritus vester et ratio. Orat ergo Apostolus ut spiritus, id est ratio nostra, integra, et incorrupta, atque incedat : et anima et corpus similiter et immaculata permaneant usque in diem ultimum, vel in diem judicii, sicut ab omnibus peccatorum mundati sumus tempore baptismi ; quia ergo potest corpus mundum esse, et spiritus inquinari per malum cogitatum et factum, ideo dicit totum in homine mundum esse. Aliter : Spiritus sanctus sæpe ponitur et donis suis, sicut in epistola prima ad Corinthios : *Spiritus, inquit, prophetarum prophetis est* (I Cor. XIV), id est dona Spiritus sancti non cogunt hominem loqui sicut arrepti-

um et dæmoniacum. Sic in isto loco potest intelligi pro gratia sua quæ nobis datur tempore baptismi, qua mundamur ab omnibus inquinamentis vitiorum, quam orat Apostolus ut integra, et incorrupta, atque immaculata maneat in nobis, ne nostro vitio et immunditia corrumpatur, aut minuatur, vel fugatur a nobis. Si enim mala vita aut cogitatio incidit, non est jam integra ipsa gratia, quia deserit hominem obnoxium peccatis ; nam dum ea agit homo quæ odit Spiritus sanctus, recedit ab eo ejus gratia ex toto, aut minuitur illi qui peccat. Deus, inquit, pacis sanctificet vos per omnia, id est totum hominem, ut gratia Spiritus sancti, quam percepistis tempore baptismi, non recedat a vobis, sed integra maneat vobis, et anima incorrupta sit, corpusque immaculatum, et totus homo mundatus integer servetur sine querela. Non dicit sine peccato, quia non est homo qui faciat bonum et non peccet, et in multis offendimus omnes (Jac. III). Si enim dixerimus, quia peccatum non habemus, veritas in nobis non est (I Joan. I).

Fidelis est, id est verax in promissionibus suis, qui vocavit vos ad fidem et gratiam suam ; qui etiam faciet, subaudi id quod promisit. Fidelem dicit Deum in promissionibus suis, ut securi de præmio recte conversentur.

IN EPISTOLAM II AD THESSALONICENSES.

ARGUMENTUM.

Thessalonicenses accipientes priorem epistolam, reuerentius legendo ad illum locum ubi loquitur ex persona electorum, qui in die iudicii sunt vivi, inquiens : *Deinde nos qui reliquimur, simul rapiemur cum illis in Christo in aera* (I Thess. IV), conturbati sunt, quæ perterriti, putantes Apostolum ita esse, quasi suo tempore et illorum venturus esset minus ad iudicium, et timebant illi mitti ibi in carcerem æterni supplicii, eo quod, non credentes ad fidem, imperfecti essent. Quapropter Apostolus, ut comperit illos super hoc tristari, scripsit istam epistolam secundam, in qua signum nonnullum imminere diem iudicii suo tempore ostendit eis quod antea destruendum esset Imperium Romanorum, tamen occulte et obscure. Dominus audebat aperte scribere de abolitione Imperii, ne forte in credentes persecutionem incideret. Denuntiat etiam adventum Antichristi et ultionem ejus.

CAPUT PRIMUM.

Paulus et Silvanus. Idem est initium, idemque nomen in priori exposuimus. *Crescit fides vestra* Fides augmento eget ; apostoli dicunt Domino : *Adauge nobis fidem* (Matth. VI). Et quidam alius : *Credo, Domine, adjuva meam* (Marc. IX).

PATROL. CXVII.

C *Gloriemur in tribulationibus quas sustinetis in exemplum justis iudicii Dei.* Sicut ex verbis Prosperi aliorumque doctorum colligere possumus, nihil agitur in hoc mundo, nisi aut Deo faciente, aut ipso permittente. Sancti ergo martyres alique fideles, Deo permittente, multa pericula et adversa in hoc mundo ad exemplum justis iudicii Dei patiebantur, quoniam in ipsis ostendebatur quia si illi qui dilecti Deo erant talia patiebantur, multo ampliora et graviora reprobi et inimici illius in die justis iudicii Dei suscipient. Justum Dei iudicium dicit, quia tunc iudicabit Deus orbem terræ in æquitate.

Si tamen justum est apud Deum retribuere malis mala, et bonis bona. Si tamen conjunctio causalis in hoc loco non pro dubitatione ponitur, sed pro affirmatione, quasi diceret : Quoniam justum est Deo ita agere. *In revelatione*, id est in manifestatione, Domini Jesu de cælo venientis ad iudicium, cum angelis virtutis ejus, sicut ipse dixit : *Cum venerit Filius hominis, et omnes angeli cum eo* (Matth. XXV), et in revelatione Domini Jesu dantis vindictam reprobis, in flamma ignis his qui non noverunt Deum, id est paganis, et qui non obediunt Evangelio, hæreticis videlicet, et falsis Christianis, atque Judæis. Bene in flamma ignis dicit daturum Dominum vindictam reprobis, quia ignis præcedet eum, tantum spatium aeris occupans, quantum occupavit aqua in diluvio, qui ardebit terram et crassitudinem aeris, et purgabit electos ; reprobi autem audientes a Domino : Ite

in ignem æternum (*Matth. xxv*), involventur ab isto igne, et trahentur ad supplicia inferni.

Qui reprobi dabunt pœnas æternas in interitu. Dabunt pœnas aliis, sed sibi dabunt et inferent: quia mala fecerunt pro quibus talia recipient. Dare etiam aliquando ponitur pro sustinere, sicut in Virgilio:

Et pro purpureo pœnas dat Scylla capillo,

id est sustinet pœnas, ita et hi dabunt pœnas, id est sustinebunt.

Cum venerit glorificari in sanctis ejus, id est clarus apparere eiset blandus, reprobis autem terribilis et sævus. *Quia creditum est testimonium nostrum super vos,* id est quia receptum et creditum est Evangelium et prædicatio nostra in vobis et a vobis, *in die illo,* id est propter illum diem, ut Evangelium perhibeat vobis testimonium credulitatis in die illo, et recipiatis mercedem æternam. *In quo,* subaudis negotio, *oramus,* vel ad hoc oramus semper pro vobis, etc.

CAPUT II.

Rogamus vos, fratres, per adventum Domini nostri Jesu Christi et nostræ congregationis in ipsum. Duos Domini adventus legimus, primum in humilitate, secundum in potentia, quando veniet ad judicium, de quo hic ratio agitur. Congregationem suam appellat multitudinem electorum, vel quæ cum eo veniet, vel quæ ei obviabit ad judicium. In ipsum dicit quasi in ipso, quia in Christo sunt omnes electi, utpote membra adhærentes illi. *Rogamus vos, fratres, per adventum Domini Jesu, ad judicium, et per adventum nostræ congregationis in ipsum,* id est omnium sanctorum qui in ipso consistunt, *ut non cito moveamini,* id est ut non cito conturbemini, *neque terreamini, quasi insiet dies Domini, neque per spiritum,* id est si aliquis se dixerit admonitum a Spiritu sancto, quod dies judicii immineat, nolite illi credere, neque terreamini ejus verbis, *neque per sermonem,* id est per tractatum. Si aliquis explanator et tractator prophetiarum vobis dixerit: Collegi sensum prophetæ Isaïæ, et Danielis, aliorumque prophetarum, et prævideo diem judicii imminere, et Christum venire ad judicium, nolite ideo terreri. *Neque per epistolam tanquam per nos missam.* Si aliquis pseudoapostolus hoc finxerit, nolite ei credere.

Quoniam nisi venerit discessio primum, ut discedant omnia regna a regno et imperio Romanorum: *et revelatus, sive manifestatus, fuerit homo peccati.* Antichristus videlicet, qui licet homo sit, fons tamen erit omnium peccatorum. *Et filius perditionis,* id est filius diaboli, non per naturam, sed per imitationem. Qui ideo appellatur perditio, quia per illum venit perditio, et ipse perdidit humanum genus.

Qui adversatur, id est contrarius est Christo omnibusque membris ejus, *et extollitur,* sive erigitur in superbiam supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur; non est verum quod ait: *Quod dicitur Deus, aut quod colitur.* Extollet se Antichristus supra omne quod dicitur deus, id est supra omnes

A deos gentium: Herculem videlicet, Appollinem, Jovem, qui falso dicuntur dii, et supra omnes electos qui nuncupative vocantur dii, ut Moyses, qui dicitur: *Ecce constitui te deum Pharaonis* (*Exod. vii*); et in lege: *Diis ne detrahas* (*Exod. xxii*). Id est sacerdotibus; et: *Ego dixi: Dii estis* (*Psal. lxxxii*). Igitur super omnes istos extollet se Antichristus, et majorem se dicet omnibus istis, et non solum super illos, sed etiam (quod majus est) supra omne quod colitur id est supra sanctam Trinitatem, quæ solummodo colenda et adoranda est ab omni creatura. Ita se extollet ut in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit deus. Hoc dupliciter potest intelligi: Nasceatur Antichristus in Babylone de tribu Dan, juxta quod Jacob dicit: *Fiat Dan coluber in riu, cerastes in semita* (*Gen. xliix*). Et cum venerit Hierosolymam, circumcidet se, dicens Judæis: Ego sum Christus vobis promissus; tunc confluent ad eum omnes Judæi, et reedificabunt templum, quod est destructum a Romanis, sedebitque ibi, dicens se esse Christum. Vel etiam, *in templo Dei,* id est in Ecclesia sedebit, ostendens se tanquam sit Deus. Nam sicut in Christo omnis plenitudo divinitatis requievit, ita in illo homine qui Antichristus appellatur, eo quod sit contrarius Christo, plenitudo malitiæ et omnis iniquitatis habitabit, quia in ipso erit caput omnium malorum diabolus, qui est rex super omnes filios superbiæ. His verbis demonstravit Apostolus Thessalonicensibus, non prius venturum Dominum ad judicium, qui regni humani defectio fieret, quod jam nos impletum videmus, et Antichristum apparere in mundo qui interficiet Christi martyres.

Non retinetis quod cum adhuc essem apud vos, hæc dicebam vobis? de adventu Antichristi et de die judicii.

Et nunc quid detineat scitis, ut reveletur in suo tempore. Dicit: Scitis quid detineat et non demonstrat quid. Quod nihil melius sibi intelligitur voluisse significare quam destructionem regni Romanorum de qua obscure hic locutus est, ne forte aliquis Romanorum legeret hanc epistolam, et excitaret contra se aliosque Christianos persecutionem illorum, qui se putabant semper regnatos in toto mundo. Vos scitis, inquit, quid detineat illum Antichristum, et quid moretur illum, quia necdum destructum est regnum Romanorum, nec recesserunt omnes gentes ab illis. *Ut reveletur,* sive manifestetur ipse Antichristus, *in suo tempore,* id est congruo tempore et a Deo disposito, postquam omnia regna discesserint a Romano imperio.

Nam mysterium iniquitatis jam operatur. Mysterium Græce, Latino vocabulo dicitur aliquid occultum et secretum. Mysterium ergo iniquitatis appellat interfectionem sanctorum martyrum et persecutionem, quam inferebant Nero et principes ejus fidelibus Christi. Quæ ideo appellatur mysterium, quia quod diabolus operatus est manifeste per Antichristum, interficiendo sanctos martyres Eliam et Enoch, aliosque plurimos, hoc operatur jam occulte per

ma, Neronem ac principes ejus, interficiens **A** principes, martyres apostolos. Istud myste-
 quitatis cœptum est a Nerone, qui occulte
 e patre suo diabolo, zelo idolorum interfecit
 martyres, et pervenit usque ad Diocletianum
 im apostatam, qui plurimos sanctorum pere-
 Sicut ergo Christus, qui est caput omnium
 n, longe ante suum adventum, occulte et
 erium præfiguratus est, sicut in morte Abel,
 latione Isaac, et in David rege, qui Goliath,
 t, qui diabolum significabat, quem Christus in
 te et passione debellavit, ita diabolus qui in
 sto erit, in membris suis, malis, scilicet
 præfiguratus est occulte et per mysterium.
 ut qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat.
 c solummodo restat, ut Nero, qui nunc tenet **B**
 n totius orbis, tandiu teneat illud donec de
 mundi tollatur potestas Romanorum. In Ne-
 nprehendit omnes imperatores Romanos qui
 im imperii scepra tenuerunt. Ideo dicit :
 i medio tollatur, quia undique ex omnibus
 i confluebant Romam, et quasi in medio
 erat, habens in circuitu suo omnes gentes ;
 lquid intra initium et fines continetur, me-
 nest dici.

inc. Subaudis cum ablata fuerit potestas a
 o imperio, revelabitur, sive manifestabitur
 uus, Antichristus, quem Dominus Jesus inter-
 iritu oris sui, sive Dominus Jesus interfecerit
 otentia jussionis suæ, sive Michael interfece-
 i, virtute Domini Jesu occidetur, non virtute **C**
 lis. Occidetur autem (sicut doctores tradunt)
 le Oliveti in Babylone et solio suo, illo in loco
 quem Dominus ascendit in cœlos. Quod vero
 ostolus : Tunc revelabitur ille iniquus post-
 herit destructum Romanum imperium, non
 intelligendum, quod statim dixerit illum ven-
 sed primum illud destruendum, ac deinde
 ristum venturum, tempore a Deo disposito.
 stratione, sive claritate adventus sui destruel-
 us Jesus eum, id est Antichristum.

s est adventus secundum operationem Satanæ.
 ipsam diem judicii pertinet, quando destrue-
 e Antichristus cum omnibus membris suis,
 it enim a Domino : Ite in ignem æternum.
 lum quia non statim veniet Dominus ad judi- **D**
 ubi fuerit Antichristus interfectus, sed (sicut
 ro Danielis intelligimus) post mortem illius
 entur electis ad pœnitentiam dies quadraginta
 ie. Quantulumcunque vero spatium temporis
 uequo Dominus veniet, penitus ignoratur.
 ue dicit : Cujus adventus erat secundum ope-
 am Satanæ, intelligendum est quia quidquid
 itur, diabolo instigante et cooperante, imple-
 i ex toto illum possidebit, tamen non amittet
 a, ut ignoranter dicat se nescire Deum, neque
 tur a diabolo, sicut phrenetici : quia, si ita
 nequaquam peccatum haberet quidquid age-
 ent illi non habent qui phrenesim patiuntur,

qui nesciunt quid agant. *In omni virtute, signis et
 prodigiis mendacibus*, subaudis erit adventus Anti-
 christi. Signa et prodigia pro uno accipiuntur. In
 signis ergo et prodigiis mendacibus operabitur, quia
 videbit mortuos suscitare, et alia multa signa facere,
 sed mendacia erunt et a veritate aliena, quia per
 magicam artem et phantasiam deludet homines, si-
 cut et Simon magus delusit illum qui, putans eum
 occidere, arietem decollavit pro eo. Vel etiam in
 signis et prodigiis mendacibus erit adventus ejus,
 quia per signa et prodigia falsa quæ videbitur ope-
 rari, tradet homines ad mendacium colendum, id
 est ad semetipsum, qui est mendax et pater ejus.
*Et omni seductione sive deceptione iniquitatis erit
 his qui pereunt*, id est Judæis et paganis, eo quod
 charitatem veritatis non receperunt ut salvi fierent,
 id est spiritum Christi qui dixit : *Ego sum veritas*
(Joan. xvi), per quem Spiritum sanctum infunditur
 dilectio Dei et proximi in cordibus nostris. Ideo quia
 neque Christum neque Spiritum sanctum voluerunt
 recipere, *mittet illis Deus operationem erroris*, id est
 permittet ad eos venire Antichristum operatorem
 mendacii. Plus est quod dixit operationem, quam
 operatorem, quia ipsam rem mittet eis, id est ip-
 sum mendacium et patrem omnis malitiæ et iniqui-
 tatis. *Ut credant mendacio*, id est diabolo, *ut judi-
 centur*, sive damnentur, *omnes qui non crediderunt
 veritati, Christo, sed consenserunt iniquitati*, diabo-
 lo, quod elegerit nos apostolos primitias in salu-
 tem omnium gentium. Apostoli primitiæ fuerunt,
 quia primi crediderunt. *In acquisitionem gloriæ Do-
 mini Jesu*, id est ut vos acquisiti ad fidem nostra
 prædicatione, augmentum faciatis corpori Christi,
 et glorificetur per vos atque laudetur juxta illud :
*Videant opera vestra bona, et glorificent Patrem ves-
 trum qui in cælis est (Matth. v).*

*Deus Pater qui intantum dilexit nos, ut Filium
 suum pro nobis daret, et dedit consolationem æter-
 nam promittendo nobis regnum cœlorum, et spem bo-
 nam, expectationem futurorum bonorum, in gratia
 sua, non in merito nostro, exhortetur, id est doceat
 corda nostra.*

CAPUT III.

*De cætero orate pro nobis, ut sermo Dei currat, ab
 ore nostro ad aures vestras, et ab auribus ad cor,
 sicque vertatur in operationem Ut liberemur ab
 importunis, qui non stant in portu quietis.*

Dominus autem dirigat corda vestra, id est : si quid
 fortitudinis in vobis habetur, augeat, et faciat vos,
 per rectitudinem vitæ ambulare, et rectos gressus
 figere in bono opere. *In charitate Dei et proximi, et
 patientia Christi*, ut patientes sitis inter adversa hu-
 jus sæculi, sicut Christus pertulit patienter oppro-
 bria, irrisiones, flagella, crucem : vel (sicut quidam
 codices habent) in expectatione Christi, ut exspe-
 ctetis Christi adventum ad judicium.

*Gratis panem non manducavimus, id est sine la-
 bore.*

Si quis non obedit verbo, subaudis nostro aut vestro, ut non sit otiosus, per epistolam, subaudis vestram, hunc notate nobis, et nos asperere increpabimus illum.

Salutatio mea manu Pauli, quod est signum in omni epistola. In fine omnium epistolarum Hebraicis litteris et Græco sermone nomen suum scribebat, ne illud quod sequitur ab aliquo pseudoapostolorum potuisset corrumpi. Ita scribo. Quomodo: Gratias Domini nostri Jesu Christi cum omnibus. Amen.

IN EPISTOLAM I AD TIMOTHEUM.

ARGUMENTUM.

Timotheus filius fuit mulieris viduæ, patre gentili Græco procreatus. Quæ mater, dum vellet circumcidere secundum præceptum legis, pater prohibuit, qui erat incircumciscus, ut pote gentilis. Traditus autem litteris, eruditus est tam divinis Scripturis quam liberalibus artibus: sociatusque beato Paulo, factus est ei comes in prædicatione: ac postea ab illo ordinatus et constitutus episcopus. Cui Apostolus direxit hanc epistolam, instruens eum de ordinatione episcopatus, diaconii, omnisque ecclesiasticæ disciplinæ et ordinis: et quomodo deberet docere populum.

CAPUT PRIMUM.

Paulus Apostolus Christi Jesu secundum imperium Dei, id est secundum jussionem et voluntatem Dei Patris Salvatoris nostri et secundum jussionem Christi Jesu spei nostræ, salutem refert ad Deum Patrem, et spem nostram ad Christum: quia Deus Pater dedit nobis salutem per Filium suum quem dignatus est mittere nobis, et per Spiritum sanctum, quem nobis tribuit tempore baptismatis, et tempore manuum impositionis. Per Christum autem habemus spem, id est exspectationem futurorum bonorum; quia sicut ille resurrexit a mortuis et ascendit ad cælos, ita nos speramus resurrectionem vobis profuturam per ipsum, et ad gloriam æternæ beatitudinis ascensuros. Timotheo dilecto filio in spiritu, in doctrina, in fide, non carne, Gratia, qua gratis dimittuntur peccata, et misericordia et pax, qua reconciliamur Deo Patri. Misericordiam mediam interposuit, ut ostenderet quia gratia, et pax per misericordiam Dei nobis confertur: non per meritum nostrum.

Sicut rogavi te ut remaneres Ephesi, quæ est civitas metropolis Asiæ, cum irem in Macedoniam, provinciam Græcorum, ut denuntiarem quibusdam, id est Judæis judaizantibus, et non recte credentibus, ne aliter docerent, subaudis, quam nos docemus, neque intenderent fabulis et genealogiis interminatis, id est generationibus quæ terminum non habent: quæ fabulæ et genealogiæ, quæstiones præstant magis quam ædificationem Dei, quæ est in fide. De Judæis loquitur, qui præter Pentateuchum et prophetas, aliasque scripturas, habent quasdam traditiones, non scriptas, sed memoriæ commendatas ex traditione patrum, quas Apostolus fabulas, id est fictiones et cogitationes appellat, quæ nullam utilitatem habent in se, nisi contentiones generant et quæ-

stiones. Ex quibus pauca de pluribus dicamus: Traditio illorum est in exordio duas mulieres esse factas, Evam, et alteram, ex quibus dicunt multos filios esse natos, quod nusquam sacra Scriptura narrat. Tales etiam erant illi, de quibus dicit Dominus (Matth. xv; Marc. vii): Vae vobis, Pharisei et scribæ, qui supponitis traditiones vestras mandatis Dei, dicentes patri Corban, id est donum vel munus quodcumque ex me tibi proderit, et multa his similia. Similiter de genealogiis proponebant quæstionem, quot annis vixerit Mathusalem. Heber, Noe cæterique patres; et quid fecerint, et quomodo vel quando: unde proponunt quæstionem, si Salomon duodecimo anno ætatis suæ unctus est in regem, et quadraginta annis regnavit, et Roboam, filius ejus, quadragesimo similiter anno ætatis suæ suscepit regnum, quomodo Salomon duodenis potuerit filium procreare? Quæ traditiones et genealogiæ nullam ædificationem Dei præstant, quæ est in fide, id est quæ ad fidem Dei pertinet. Ædificatio Dei est, quando quis ea loquitur quæ aliquid utilitatis habent per quæ præparat et ædificat Deo templum in cordibus auditorum; sed figmenta Judæorum quæ memoriter recitant nullius utilitatis sunt. Dicit enim beatus Hieronymus: Quid mihi prodest scire quot annis vixerint Mathusalem, Noe, Sem, alique patres? nihil. Sic intelligendum est de fictionibus illorum, a quibus Apostolus præcipit eis per Timotheum et desistant.

Finis enim præcepti est charitas. Finis et terminus, finis est consumptio qua consumitur cibus, ut ultra non sit quod erat: unde dicimus: Finitus est cibus. Finis etiam est completio, perfectio, consummatio, qua consummatur tela: unde dicimus: Finita est tela, id est, texendo perfecta est et consummata. Sic finis præcepti, sive præceptorum perfectio et completio est charitas. Totam enim magnitudinem et latitudinem divinorum eloquiorum secura possidet charitas, quia diligimus Deum et proximum. Omnis igitur præcepti finis sive completio charitas est, id est ad charitatem refertur omne præceptum, quia qui Deum diligit, non peccat: et qui proximum amat ut seipsum, non delinquit: quia non adulterat uxorem ejus, quoniam non vult suam adulterari: non occidit alium, quia non vult occidi: sic de cæteris intelligendum est præcepta. Et ipsa charitas de corde puro debet esse non de ficta, et conscientia bona et fide non ficta. Conscientia sepe ponitur pro spe, sicut in hoc loco. Charitas ergo de

a debet procedere, quia ideo debet Deum et
im diligere, ut æterna præmia se speret
recepturum. De fide etiam non ficta, ut quod
t intelligit, opere perficiat. Nam fides ficta
confitetur ore, sed non tenetur corde, ne-
ratur operibus, quam multi habent, de qui-
tur: Confitentur se nosse Deum, factis au-
ant. Fides vero vera est quæ tenetur corde,
ir ore, perficitur opere.

bus subaudis virtutibus, id est a charitate,
a, et fide non ficta, *aberrantes quidam Ju-*
conversi sunt in vaniloquium, loquentes
vana sunt, nullamque utilitatem in se ha-

as esse legis doctores, non intelligentes ea
elligenda sunt, *neque quæ loquuntur, neque*
s affirmant. Judæi si quando de prava et
nitione sua, et de fabulis et traditionibus suis
prehendi et convinci cœperint, ad defenden-
quod lævissima temeritate et cogitatione,
et apertissima falsitate, dixerunt eosdem
os, unde id probant proferre conantur: vel
moriter, quæ ad testimonium valere arbi-
multa verba inde pronuntiant, non intelli-
cut intelligenda sunt, neque quæ loquun-
ue testimonia quæ proferunt, de quibus
firmare suam falsitatem, ponentes incon-
mpla.

s autem quia bona lex est, si quis ea legitime
lle utitur legitime lege qui intelligit quare
videlicet ad reparandam et roborandam
n legem, quam genus humanum jam con-
habebat, et qui intelligit quandiu observari
a figura scilicet usque ad Christi adventum,
quæ in lege præcipiuntur carnaliter et in
st Domini adventum spiritualiter intelligit:
n in figura, sed in veritate adimplet, vide-
circumcidat se, id est exspoliet per bapti-
per pœnitentiam ab omnibus peccatis, et
abbatum spiritualiter, quiescendo a pravo
præcepta moralia teneat. Qui taliter utitur
a est illi lex.

hoc quia justo non est lex posita, id est ju-
er fidem et gratiam baptismatis, et legem
implere non est lex posita, id est imposita
illum sit. In illam enim est potius, et cum
a sub illa, quia amicus legis est. Unde si
sti essent, nequaquam esset lex data. *Sed*
eccatoribus data est lex, ut illi ejus timore
peccare: *plagiariis*, subaudis posita est lex:
sunt seductores, qui homines seducendo
t vendunt.

sermo et omni acceptione dignus, quia
esus venit peccatores salvos facere, quorum
o sum. In Græco habetur humanus sermo,
indus, gratus et acceptus. Quid enim ju-
quid gratius vel acceptius, quam audire
itus Jesus venit peccatores salvos facere?
et humanus, nunquid est et divinus? Est

A utique, quia nisi esset divinus, nequaquam potuisset
peccatores salvos facere. Sed humanum illum dixit
alio modo, quia Verbum caro factum est, et habita-
vit in nobis; vel fidelis sermo est, id est verus et
dignus est, ut ab omnibus acceptus habeatur, quia
Christus Jesus venit peccatores salvos facere: sicut
ipse dixit: *Non veni vocare justos, sed peccatores*
(*Matth. ix*), ad pœnitentiam, et venit Filius hominis
salvare quod perierat. Sed quærendum est quare
dicat Apostolus: Quorum primus ego sum. Nunquid
ante eum non fuit peccator Cain? Nunquid ante eum
non fuerunt peccatores Sodomitæ et Judæi, qui cru-
cifixerunt Dominum? Vel nunquid illum primum
venit vocare et salvare? Nunquid ante eum non est
vocatus et salvatus Petrus, aliique apostoli, multi-
que credentes? Sunt utique. Notandum quia sicut
dicitur primus in bono inter alios, ita etiam et pri-
mus inter alios in malo; et ponitur aliquando pro
ordine vel dignitate. Sed in hoc loco Apostolus causa
humilitatis primum se dixit, quasi pejorem aliis, aut
pessimum omnium. Sic enim soliti sumus dicere,
verbi gratia: Transit rex aut quælibet potestas per
quemdam locum, et invenit turbam latronum, et
dicit: Quis est primus in vobis, adducite illum, id
est quis est primus ad malum, adducatur, cujus
auctoritate alii latrocinium exercent. Sic etiam dum
invenit aliquis artifices laborantes, dicit: Quis est
hic primus? Non interrogat quis prior sit ætate,
sed quis prior sit arte; sicut ille prior est in arte,
ita latro primus est in iniquitate. Et beatus Aposto-
lus hoc modo de se dicit causa humilitatis: Quorum
primus ego sum, id est de illorum peccatorum, quos
venit Christus salvare, ego sum pessimus. Re enim
vera multum erat imbutus, iniquitate, qui Christum
jam in cœlo sedentem persequabatur in terra in
membris suis.

Sed ideo misericordiam consecutus sum, ut in me
primum ostenderet Christus Jesus omnem potentiam
[Vulg., *patientiam*] *ad informationem, sive ad exem-*
plum eorum qui credituri sunt illi in vitam æternam.
Quare sit misericordiam consecutus, exponit causas:

D Christus, inquit, daturus veniam conversis ad se pec-
catoribus, extendit charitatem suam usque ad inimi-
cos suos, me primum elegit acriorem inimicum, quem
cum sanaret, ne me in cæteris desperaret, egit Domi-
nus more peritissimi medici qui veniens ad illum lo-
cum ubi antea ignotus erat, et ubi plurimi infirmi
sunt, quemcunque graviore infirmitate laborantem,
et in desperatione positum invenit, illum assumit pri-
mum ad curandum, ut in illo ostendat peritiam suæ
artis, et ut alii infirmi videntes illum sanatum qui
graviore morbo gravabatur, non desperent de salute,
sed unusquisque illo in loco dicat proximo suo: Vade
ad illum medicum, securus esto, sanabit te; sic Do-
minus Jesus Christus verus medicus, ostendit in
beato Paulo gratiam suæ medicinæ, id est miseri-
cordiam suæ pietatis, sanando illum a languore in-
fidelitatis et morbo vitiorum, ut in illo ostenderet
quia si illius misertus est, qui ejus fuit perse-

cutor in sanctis martyribus, utique et aliis miserebitur.

Regi autem sæculorum immortalī, invisibili, soli Deo honor et gloria in sæcula sæculorum. Quidam regem sæculorum in hoc loco intelligunt Deum Patrem, pro eo quod ait Apostolus invisibili, dicentes in Deo illum appellatum esse ab Apostolo invisibilem quod ejus persona in Veteri Testamento per aliquam subjectam creaturam et similitudinem non fuerit ostensa, sed Filii, sicut ostensa est Isaia, qui vidit illum in habitu regnantis sedere, et Danieli qui dixit (*Dan. vii*): Aspiciebam in visu noctis, et ecce Filius hominis venit, et data est ei potestas. Quos beatus Augustinus reprehendit, affirmans regem sæculorum invisibilem sanctam Trinitatem appellatam esse, Patrem videlicet, et Filium, ac Spiritum sanctum, quæ trinitas personarum unitatem Deitatis facit, quæ est unus Deus, et sicut est Pater invisibilis, ita Filius invisibilis, et Spiritus sanctus invisibilis, quia Deus spiritus est. Illi ergo qui dicunt personam Patris non esse ostensam in Veteri Testamento, attendant quid dicat Daniel: Aspiciebam, inquit, et ecce Antiquus dierum sedit (*Ibid.*). Quapropter rex sæculorum sancta Trinitas est, quæ est unus et verus Deus, immortalis, immutabilis et invisibilis in sua substantia. Pater igitur, et Filius, et Spiritus sanctus, unus Deus rex est sæculorum præteritorum et futurorum; homo vero assumptus a Verbo ex eo tempore rex est futurorum ex quo assumptus est a Verbo; nam præteritorum sæculorum non fuit rex ille homo quia non erat. Soli Deo, id est sanctæ Trinitati honor, laus, jubilatio, et gloria in omnia sæcula sæculorum sit.

Hoc præceptum, superius dictum, quia Christus Jesus venit peccatores salvos facere, vel etiam hoc præceptum commendo tibi quod dicturus sum, fili Timothee, secundum præcedentes in te prophetias, ut milites in illis bonam militiam. Prophetias præcedentes appellat intelligentiam prophetarum, quam habebat Timotheus antequam ordinatus esset episcopus: Commendo, inquit, tibi hoc præceptum, subaudis intelligentiam prophetarum, quæ præcessit in te antequam episcopus ordinatus a me, ut milites, id est certes in illis prophetiis bonam militiam, id est pugnam, docendo te et alios quod prædicas ore perficiendo opere: nam militia dicitur pugna, et milites pugnator.

Habens fidem, subaudis rectam, et conscientiam bonam, id est bonam spem, quæ intelligitur per conscientiam, sicut paulo superius prædiximus. Ille ergo habet bonam spem qui talia opera agit pro quibus sperat se præmia æterna percepturum. *Quam, subaudis fidem vel spem, repellentes quidam, circa fidem naufragaverunt.* Naufragium dicitur navis fracta; et sicut ille nudatur a substantia sua quam habebat in navi qui naufragium patitur, et insuper ipse perit, ita qui repellunt fidem nudantur a veritate fidei, et pereunt insuper æterna perditione. Circa

fidem naufragaverunt, id est nudi et alieni a veritate fidei remanserunt vel etiam perierunt.

Ex quibus, id est ex his qui a veritate fidei recesserunt, est Hymenæus et Alexander, quos tradidi Satanæ ut discant non blasphemare. Alexander quidem fuit faber ærarius, veniens ad fidem Christi, sed postea reversus est ad apostasiam suam, qui postea erat apud Athenas faciens ædes Dianæ, quando commovit totam civitatem contra Apostolum. Unde ipse dicit in epistola sua ad Timotheum: *Alexander ærarius multa mala mihi ostendit (II Tim. iv).* Multi ergo fuerunt qui a fide recesserunt, ex quibus fuit Simon magus, et Hymenæus, atque Alexander, quos duos tradidit Apostolus diabolo ad vexandum et puniendum, quo suadente et instigante a fide recesserunt, et nomen omnipotentis Dei blasphemabant, ne alii auderent similiter facere. Nam tantæ potestatis erat Apostolus, tantamque gratiam habebat, ut recedentes a fide solo verbo traderet diabolo.

CAPUT II.

Obsecro igitur primo omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus, pro regibus, et omnibus qui in sublimitate constituti sunt. Beatus Apostolus dirigens hæc verba Timotheo, in illo tradidit omnibus episcopis et presbyteris, omnique Ecclesiæ formam quomodo deberent missarum solemnias celebrare, et pro omnibus hominibus orare; quam formam vel exemplum omnis Ecclesia modo retinet. Nam obsecrationes sunt quidquid præcedit in missarum solemnibus, usque ad illum locum ubi incipit sacerdos consecrare mysteria corporis et sanguinis Domini, inquit: Te igitur, clementissime Pater, petimus... Orationes sunt quas fundit sacerdos in consecratione Eucharistiæ usque ad fractionem corporis Domini, videlicet quando particulam quamdam sacerdos in calicem ponit. Postulationes sunt benedictiones episcopales, quas dicit episcopus super populum, invocans nomen Dei super illum, quod tractum est ex Veteri Testamento. Per Moysen namque dixit Dominus sacerdotibus: *Invocabitis nomen meum super filios Israel et ego benedicam eis (Num. vi).* Gratiarum actiones sunt laudes quas communicato populo refert sacerdos Deo Patri, qui dignatus est mysteria corporis et sanguinis Filii sui dare eis ad salutem et redemptionem. Et ne forte diceret aliquis: Non debemus orare pro regibus infidelibus et iudicibus ac ducibus, quia pagani sunt, præcepit Apostolus pro omnibus hominibus orare, eodem Spiritu sancto afflatus, quo et Jeremias propheta, qui misit epistolam Judæis qui erant in Babylone ut orarent pro vita regis Nabuchodonosor filiorumque ejus, et pro pace civitatis ad quam ducti erant captivi, inquit (*Jer. xxix*): Ideo debetis orare pro eis, quia in pace illorum erit pax vestra. Similiter et Apostolus reddit causas quare talia præcipiat: *Ut tranquillam et quietam, id est pacificam, vitam agamus in omni pietate et castitate.* Pietas est cultus et religio omnipotentis Dei,

ergo orandum est servis Dei pro regis vita et regni, ut ipsi liberius possint dediti esse cultui glorie Dei, quia plerumque dum hostes fugantur Dei a propriis sedibus, et deserviunt bella et neq̃ue per regna, non possunt in cultura Dei esse per omnia sicut tempore pacis. Pietas etiam misericordia quam debemus impendere pauperibus indigentibus. Si ergo deprædamur ab hostibus non possumus opus misericordiæ exercere, non valet misericordiam impendere alteri, qui habet unde miseriam suam vel semetipsum letet. Sed ut habeamus unde eleemosynam tribuamus, orandum est pro vita regis ac principum, pace regni, et ut agamus vitam nostram, id est castitatem in omni castitate corporis. Tempore utique et cum minima difficultate servari castitas, quando vero deprædatur regnum a tribus et hostibus, nequaquam potest servari, Domini qui deprædati sunt captivos, explent iram suam et immunditiam cum eis ut libet, non valent resistere. Quapropter orandum est pro rege et vita fidelium regum et principum, ut longo tempore conservati, pacem habeant et regnum, et ac magis proficiant in melius. Pro infelicibus vero orandum est, ut resipiscant ab infidelitate, et seant ad fidem.

enim bonum est coram Salvatore nostro Deo, ut pro omnibus hominibus oremus, qui vult homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis. Cum Psalmista dicat: *Omnia quæcunque voluit Dominus fecit* (Psal. cxiii); et Apostolus: *Qui vult homines salvos fieri, quærendum est quare homines non salventur? Ad quod dicendum, respondendum est quod Psalmista dicit. Quia ipse dixit et fecerunt* (Psal. xxxii), similiter omnes homines salvari qui salvantur, et qui per misericordiam Dei salvari. Totum enim pro parte posuit Apostolus sicut et in Evangelio, ubi dicit Dominus: *Si filius fuero a terra, omnia traham ad me* (Joan. vi). Non enim omnes homines traxit, aut trahit ad se, omnia, subaudis electa, et ex omnibus generibus hominibus, et ex omni sexu et conditione a regibus usque ad mendicum, a perfectis usque ad puerum usque ad unius diei. Nemo tamen potest salvari nisi voluntas Domini vult, quia ipse cujus vult miseriam Rom. ix). Si enim omnes homines in sua perditione mansissent, rectum Dei iudicium esset; sed ut ostenderetur misericordia et potentia ostenderetur, quia ipse potest omnes homines salvare, in illis qui per ostendit suum rectum iudicium et in his qui ostendit suam misericordiam. Prævenit enim nos voluntas ut velimus, debet nostra voluntas voluntati Dei concordare, et tunc ipse dabit posse, ex hoc quod ejus voluntati jungimus nostram voluntatem, digni sumus remuneratione. Tamen illius gratiæ est retribuendum quicquid boni operis. Qui vult, inquit, omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem sanctæ

Trinitatis venire, quæ est summa et substantialis veritas.

Unus enim Deus, Pater, et Filius, ac Spiritus sanctus, unus mediator Dei et hominum homo Christus Jesus. Dominus Jesus in una persona verus Deus et verus homo est; si solummodo Deus esset, non poterat esse mediator noster: quia ipse in natura Divinitatis, unius substantiæ est cum Patre. Econtra, si solummodo homo purus esset, nequaquam mediator esset inter nos et Deum Patrem, quia peccator esset et similis nobis omnibus. Accepit ergo humanitatem nostram qui Deus erat: et per hoc quia sine peccato conceptus, natus, et conversatus est, Deus verus et homo existens, innocenter pro nobis mortuus, factus est mediator noster, quia nemo est Deus et homo, nisi ipse solus, nam mediator non potest esse nisi inter duas partes. Est autem mediator malus qui generat discordias inter duos; bonus vero mediator generat et procurat pacem, sicut Dominus Jesus inter nos et Deum Patrem.

Qui dedit redemptionem pro omnibus, subaudis electis. Quam redemptionem? semetipsum. Qui dedit etiam testimonium, subaudis resurrectionis nostræ et ascensionis ad beatitudinem æternam, temporibus suis, id est tempore quo resurrexit et ascendit ad cælos. Testimonium resurrectionis dedit, quia sicut ipse mortuus est, et tertia die resurrexit, atque postmodum ad cælos ascendit, ita nos credimus resurgere in die iudicii, atque ad gaudia cælestis regni transire, sicut ipse promisit.

In quo testimonio, id est in spe resurrectionis, positus sum ego prædicator, ut illam annuntiem.

Volo ergo virum orare in omni loco. Si Apostolus vult, Deus vult qui habitat in eo; quia vas electionis est ille. Ne forte putarent aliqui non esse orandum nisi tantummodo in Ecclesia, ait Apostolus: *Volo homines orare in omni loco: in agris, in silvis, in domibus, in itinere.* Tamen non præcipit orare in turpibus locis, sicut est sterquilinum, neque in publicis locis, in foro videlicet, aut in plateis, nisi causa itineris, ut in itinere sit positus, ne reprehendatur ille talis cum Phariseis, quibus Dominus ait: *Vae vobis, Pharisei hypocritæ, qui oratis in angulis platearum. Levantes ad cælum puras manus, ab homicidio, a rapina, a furto, a perjurio, sine ira et disceptatione, id est discordia.*

Similiter volo et mulieres orare in habitu ornato, non ornato auro, vel gemmis aut margaritis, sed ornato dicit, id est congruo sibi; quia nullus est plus congruus quam candidus, sicut est sindon, sed quod decet mulieres, subaudis illud indumentum habeant, promittentes pietatem per bona opera, id est ostendentes religionem et cultum Dei se tenere per bona opera.

Mulier in silentio discat, subaudis quod ignorat, cum omni subiectione, non in ecclesia, neque cum superbia, sed in domo.

Docere autem mulieri non permitto. In suo sexu permittitur mulier docere in domo sua, et pueros

etiam; in ecclesia autem prohibetur. Et hoc quare? A quia subjecta debet esse viro, quia de corpore ejus facta est; vel etiam idcirco non permittitur ei docere, quia fragilior est sexu quam vir, et cavendum ne, sicut Eva per serpentem seducta mortem attulit mundo, ita etiam facile ad errorem lapsa, alios ad eundem errorem pertrahat.

Adam non est seductus, subaudis primus, per serpentem: *mulier autem seducta*, subaudis prima, in *prævaricatione fuit*, id est prævaricationis pœnæ subjacuit.

Salvabitur autem, subaudis mulier, *per filiorum generationem*, si permanserit eadem mulier in fide perfecta et dilectione Dei et proximi ac sanctificatione, ut præter virum per proprium alterum non cognoscat, cum sobrietate sive cum temperantia. B *Salvabitur mulier per filiorum generationem*, id est per bona opera, si habuerit charitatem, misericordiam, hospitalitatem, cæteraque talia, quæ beatus Gregorius intelligi vult per filios. Aliter: nunquid salvabitur mulier amplius, si permanserit in castitate? Utique; sed si genuerit filios, et eos in fide et religione omnipotentis Dei educaverit, atque ad perfectionem bonæ vitæ perduxerit: si quid deliquit, salvabitur pro labore quem illis impendere studuit. *Fidelis sermo*, id est verax, sive præcedens, sive subsequens, vel humanus sermo, ut in Græco habetur, id est jucundus, gratus et acceptus.

CAPUT III.

Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Opus non dignitatem, laborem non honorem; ideo debet aliquis episcopatum desiderare, ut aliis doctrinam verbi Dei annuntiet, ut bonum exemplum ostendat: et si necessitas fuerit, ut primus ad palmam martyrii currat.

Oportet episcopum irreprehensibilem esse, id est sine crimine et capitali peccato. Non dixit sine peccato, quia non est homo super terram qui faciat bonum et non peccet; *ornatum moribus*, et virtutibus, atque doctrina, non auro redimitis vestibibus aut castoriis; *pudicum*, id est castum ab omni immunditia; *hospitalem*, laicus aut quilibet ecclesiasticus, si duos aut tres pauperes hospitio colligit, hospitalitatis officium implet: episcopus vero, si omnes non receperit, D inhospitalis reputatur; *percussorem*, ut non sit pugil, sicut iudices istius sæculi: vel si percussus fuerit, non reddat vicem, vel etiam pravo suo exemplo aut doctrina perversa, non percutiat animos subjectorum; *non cupidum*, morbo cupiditatis penes omnes laboret *unius uxoris virum*, id est antequam ordinetur unam uxorem debet habere, ut non sit bigamus aut trigamus; postea vero penitus abstinere debet.

Sux domui bene præpositum, id est suæ familiæ antequam ordinet; *non neophyllum*, id est novellum conversum, id est noviter venientem ad fidem, vel noviter deserentem militiam sæcularem, *ne in superbiam elatus*, in iudicium incidat diaboli, id est in damnationem, in quam diabolus incidit per super-

biam, et dicat: Indigebat Ecclesia mea sapientia vel meo auxilio, ideo me ad fidem adduxit, et super se constituit.

Oportet etiam illum et testimonium bonum habere ab his qui foris sunt, id est ab hæreticis et paganis, qui extra Ecclesiam sunt debet habere bonum testimonium, sicut de beato Basilio legimus.

Similiter diaconos, subaudis oportet esse pudicos. Quare tacuit de presbyteris? quia in ordine episcopali comprehenduntur presbyteri. Omnis enim episcopus presbyter est, et tamen non omnis presbyter episcopus est; *non turpe lucrum sectantes*, turpe lucrum est, per usuram et quasdam inventiones lucra temporalia cumulare.

Habentes mysterium fidei in conscientia bona. Mysterium dicitur res occulta, et mysterium fidei appellat hic ipsam fidem qua credimus in Deum, quæ occulta est, quia non videtur nisi in corde. Conscientiam bonam dicit spem bonam, ut per bona opera sperent percipere præmia æterna. Habentes mysterium fidei, id est fidem perfectam in spe bona.

Similiter mulieres oportet esse pudicas. Quidam voluerunt hic intelligere diaconissas, sed non est illud, ut beatus Augustinus dicit.

Scias quomodo oporteat te in domo Dei conversari, quæ est ecclesia Dei vivi, columna et firmamentum veritatis. Ecclesia, et columna, et firmamentum veritatis appellatur, quod unum est propter firmitatem fidei, et quia doctrinis cœlestibus et divinis miraculis firmata est.

Et manifeste magnum est pietatis sacramentum, quod manifestum est in carne, justificatum est in spiritu. Sacramentum dicitur occulta res, idem est et mysterium, sive mysticum aliquod. Sacramentum autem isto in loco appellat Apostolus Verbum Dei Patri, quod in natura Divinitatis in qua quod æquale est Patri invisibile manet. Sacramentum vero pietatis dicit, id est religionis et veræ culturæ, quia illi soli competit religio sancta, et illum convenit venerari. Istud magnum sacramentum pietatis manifeste est, id est manifestatum est in Ecclesia, in cordibus fidelium, quod Filius Dei est. Et hoc est quod subjungit: quod manifestatum est in carne, id est istud sacramentum quod in natura Divinitatis non poterat videri, visibile factum est per carnem et per doctrinam cœlestem, et per miracula divina. Unde dicitur in Evangelio: *Hoc fecit initium signorum Jesus, et manifestavit gloriam suam* (Joan. 11). Justificatum est istud sacramentum in spiritu, id est justum apparuit esse per plenitudinem Divinitatis, quæ erat in illo, et quæ custodivit eum a peccato. *Apparuit angelis*, id est apostolis et prædicatoribus per carnem et miracula, *prædicatum est gentibus* ab apostolis quando profecti prædicaverunt ubique, *creditum est in mundo*, id est ab habitatoribus mundi creditum est quod ipse esset Verbum Dei, *assumptum est in gloriâ paternæ majestatis*. Ordo præposterus est: apparuit enim apostolis, ac deinde assumptum est ad dexte-

atris, et sic postmodum prædicatum est ab A tem tuam nemo possit spernere. Es juvenis ætate, lis, et creditum est a gentibus. sis senex mente et moribus.

CAPUT IV.

itus autem manifeste dicit, subaudis per me ; t ac si diceret : Hæc dicit Spiritus sanctus , quia in novissimis temporibus, id est in hac ma ætate in qua modo sumus, discedent quide, attendentes spiritibus erroris, id est dæmon in errorem illostrahentibus. Idem est quod : et attendentes doctrinis dæmoniorum in hyloloquentium mendacium, id est in simulatione is. Dæmones enim loquuntur per ora hærens simulate, quasi vera sit eorum prædicatio : rriatam habentium suam conscientiam. Cauterium est ferramentum medici, a quo corur et uritur cutis et caro hominis ; et sicut io cutis et caro corrumpitur, ita illorum mens fide recedunt corrupta est prava doctrina et so opere, et hoc est quod dicit Apostolus : tam habentes mentem.

ibentium nubere, id est nuptias celebrare, di-nuptias a diabolo esse inventas, non recolentue intelligentes quod dixit Dominus primis ibus : Crescite et multiplicamini (Gen. i), et : r hoc relinquet homo patrem et matrem, et sbit uxori suæ (Gen. ii). In his locis notavit lus per Spiritum sanctum hæreticos qui post am ejus fuerunt, Marcion videlicet, Hebion, thum, Manem, cæterosque perversi dogmatis es.

tas autem, id est non aptas et non congruas aniles fabulas devita. Aniles fabulas appellat nenta, quæ solent anus et vetulæ mulierculæ are et narrare juvenculis. Exerce teipsum atem, id est extende ad cultum et religionem tentis Dei, et ad misericordiam.

corporalis exercitatio ad modicum, id est ad utilis est. Verum est quia exercitatio cor-quæ fit in aliquo opere, levamen præstat i ; aliter : corporalis exercitatio quæ fit in , in vigiliis, id est abstinencia, in refrenatione is, parum prodest illi qui habet unde faciat synam pauperi, et retinet illam. Pietas autem, nisericordiæ opus, ad omnia utilis est, promishabens vitæ præsentis, quæ nunc est et futiam vitæ. Qui eleemosynam impendere pau-urat, et in præsentem ministrat ei Deus tempo-alsidia, et in futuro vitam æternam, et hoc d dicit : Promissionem habens præsentis vitæ ræ.

est Salvator omnium hominum maxime fide-licut omnipotens Deus creator est omnium arum, ita etiam salvator, quia ipse salvat illam sæculo. Maxime tamen fidelium salvator os salvat in hoc sæculo et in futuro.

adolefcentiam tuam contemnat. Adolescentia ntus pro uno accipiuntur Et Timotheus ju-m erat, ideo dicit : Talem te præbe, ut æta-

Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyteri. Gratiam appellat hic fidem, et sapientiam, atque remissionem peccatorum, et gratiam episcopatus, quæ per prophetiam data est illi, quia prophetiæ spiritu revelante cognovit beatus Paulus Timotheum dignum esse episcopali honore.

CAPUT V.

Seniorem ne increpaveris, quia solent senes dure accipere, quando increpantur a junioribus. Sed dicit beatus Gregorius, quia licet Apostolus dicat : Seniorem ne increpaveris, senior tamen stultus vehementer est increpandus, etc.

Viduas honora, quæ vere viduæ sunt, id est talem quæ sexaginta annorum est et fuit unius viri uxor, et quæ desolata est a filiis, et filiabus, omnique substantia. Honor autem hic pro dono et muneribus accipitur.

Nam vidua quæ in deliciis est virens corpore, mortua est in anima apud Deum, licet apud homines videtur vivere.

Si quis fidelis vel si qua vidua suorum filiorum, et maxime domesticorum qui in domo ejus sunt, curam non habet, ut illos doceat recte vivere et conversari, fidem negavit per mala opera, et est infideli deterior ; quia melius est viam veritatis non cognoscere quam postea deviare.

C Vidua eligatur, subaudis ad sustentandum de substantia Ecclesiæ non minus sexaginta annorum, id est sexagenaria.

Cum enim luxuriatæ fuerint illæ adolescentiores viduæ nubere volunt in Christo, id est in fide Christi, et fidelem Christianum accipere in maritum. Solent multæ mulieres mortuis viris suis promittere Deo viduitatem, castitatem, et accipere velamen super caput suum, postea vero miscent se servis suis, et aliis et fornicatoribus, atque ad ultimum in Christo volunt nubere, id est aliquem Christianum accipere, dicentes : Quia non possum me continere, nubam alicui Christiano fidei. Istam talem juvenulam præcipit Apostolus devitare, habentes damnationem, quia primam fidem et promissionem, quam Deo promiserunt permanere in viduitate, irritam fecerunt accipientes postea maritum.

Volo nullam occasionem dare adversario, id est volo ut occasionem non dent diabolo gratia sive causa, maledicti ut maledicantur et blasphementur ab illis.

Si qua fidelis mulier habet viduas filias aut neptes subministret illis quæ necessaria sunt.

Qui bene præsunt præbyteri, duplici honore digni habeantur. Duplicem honorem præcipit exhiberi presbyteris, in salutationibus videlicet. ut humilient se illis subjecti, et exhibendis donis subsidiisque temporalibus.

Sine præjudicio nihil facias in aliam partem declinando, id est nihil facias nisi prius tuo judicio

discretionem exanimis, et discernas utrum faciendum sit nec ne.

Manus cito nemini imposueris, donec probes vitam illius et fidem, utrum rectam fidem teneat atque doctrinam illius ut possit populum docere. Sine his tribus nullus est ordinandus episcopus aut presbyter, id est sine fide catholica, conversatione bona, et doctrina sana.

Neque communicaveris peccatis alienis. Peccatis communicat episcopus, id est particeps est peccatorum alicujus, quando cognoscit aliquem veraciter criminisum esse, vel audit malam famam illius, et ordinat illum episcopum vel presbyterum. Si vero ignorat peccata illius, nec audit illius malam famam, neque videt illum confessum aut convictum testibus, licet sit peccator qui ordinatur, non est episcopus particeps peccatorum ejus.

Noli adhuc aquam bibere, sed modico vino utere propter stomachum tuum, et frequentes tuas infirmitates. Solent homines qui cum vino nutriti sunt, infirmari quando abstinere a vino, quia quasi natura est illis vinum bibere. Similiter de cæteris rebus cum quibus homo nutritus est, et quæ in usu habuit: si quando ab illis abstinet, debilitatur corpus, et non valet explere ita divinum officium, et Dei servitio esse deditus. Quapropter ne Timotheus nimium abstinendo a vino infirmaretur amplius, et non posset postmodum divino operi insistere, præcipit ei Apostolus modico vino uti, quoniam si vinum cum temperantia et sobrietate quis biberit, levamen præstat corpori. Sed quid est quod patrem Publii dyssenteria laborantem solo verbo sanavit Apostolus, et discipulum suum Timotheum non sanavit, nisi tantummodo medicinam quodammodo ostendit, per quam possit aliquid corpus allevare? Pater Publii quia infidelis erat, necesse habebat sanari per miraculum, ut per sanitatem corporis sibi præstitam perveniret ad sanitatem animæ: Timotheus vero qui fidelis erat, non indigebat sanari per miraculum, quia fidelissimus erat.

CAPUT VI.

Si quis aliter docet, subaudis quam nos prædicamus, non debere servos fideles servire dominis infidelibus; et non acquiescit sanis sive veris sermonibus Domini nostri Jesu Christi, et ei etiam doctrinæ non acquiescit, quæ secundum pietatem, id est secundum religionem est, subaudis de vita. In hoc loco Judæos notat, qui dicebant non temere servum in servitio teneri nisi sex annis, secundum legis præceptum. Sed dicit beatus Augustinus quia illud spiritualiter est intelligendum, magnumque mysterium in se continet, quod illi carnaliter observabant, et dicit omni tempore quo vixerit servus, debere dominis suis servire, nisi ab eis libertatem promeruerit.

Superbus est ille talis qui aliter docet nihil boni sciens, sed languens in animo circa quæstiones et pugnas verborum, quod unum est. Ex quibus quæstionibus oriuntur blasphemiae, quia blasphemat sacram

Scripturam per malam interpretationem: *suspiciones malæ* ad invicem, quia unus suspicatur alium non recte intelligere *conflictationes hominum mente corruptorum*, quia confligendo inter se de quæstionibus, corrumpunt hominum mentes, et illi tales a veritate privati sunt, id est longe separati sunt, existimantium quæstum sive lucrum temporale esse pietatem sive prædicationem, id est qui ideo prædicant ut lucrum temporale possint accipere ab auditoribus.

Est autem quæstus magnus, pietas cum sufficientia. Ac si diceret: Vis scire, o Timothee, quod sit lucrum magnum seu quæstus? Pietas, id est fides et cognitio sanctæ Trinitatis est lucrum magnum cum sufficientia, quando homo non desiderat plus habere quam necesse est ad corporis necessitatem implendam.

Nam qui divites volunt fieri incidunt in tentationes diversas, quia diu noctuque cogitant quomodo possint ditari, et incidunt etiam in laqueum, id est in damnationem diaboli.

Radix sive initium omnium malorum est cupiditas, id est amor pecuniarum et honoris: quæ et avaritia nominatur, quia omnia mala de illa procedunt. Videamus quomodo? verbi gratia: Volo adulterium perpetrare, occido virum mulieris, et hoc cupiditas agit; volo abundare divitiis, aufero equum alicujus, et exspolio alios, et in hoc cupiditas est; similiter de cæteris vitiis intelligendum est. Sed quæstio est in hoc loco: quare dicat Apostolus: *Radix omnium malorum est cupiditas sive avaritia*? cum sapientia dicat: initium sive radix omnis peccati superbia: quomodo ergo erit utrumque et avaritia radix peccati, et superbia initium peccati. Utrumque verum est, quia ista duo conjuncta sunt, et unum sine altero nequaquam sit. Avaritia etenim non solum divitiarum est, sed altitudinis et dignitatis. Omnis namque superbus ideo se extollit ut major appareat aliis, et avarus ideo congregat divitias ut altior et potentior sit aliis in dignitate, et præcellat eos in multitudine divitiarum; quam, subaudis cupiditatem sive avaritiam, quidam appetentes, id est ultra modum quærentes, erraverunt a fide, etc.

Apprehende vitam æternam, recte docendo et bene vivendo, ad quam percipiendam vocatus es et confessus bonam confessionem coram multis testibus. *Apprehende vitam æternam*. Timotheus quando baptizatus est, tantæ ætatis erat, ut interrogatus utrum crederet Deum omnipotentem, et quomodo crederet, ipse ore proprio confiteretur se credere.

Præcipio tibi coram Deo Patre qui vivificat omnia, subaudis quæ vivificantur, et coram Christo Jesu, qui testimonium reddidit sub Pontio Pilato, bonam confessionem. Quod fuit illud testimonium, sive illa confessio? quod unum est, istud Pilato interrogante, utrum ipse esset rex Judæorum? ait: Tu dicis: Ecce testimonium. Similiter quando dixit: Ego testimonium perhibeo veritati. Et quid præcipio tibi?

is mandatum tibi a me commendatum, sine A *irreprehensibile usque in adventum Domini Jesu Christi, id est usquequo ab illo voceris rem corporis, vel usque ad diem judicii ser-* *quisque fidelium hoc mandatum, quod supra* *commendavi, quem, subaudis adventum Domini* *Jesu Christi, suis temporibus, id est congruis* *positis, ostendet beatus et solus potens Rex re-* *Dominus dominantium. Beatum et solum* *Regemque regum ac Dominum dominan-* *temus intelligere hic sanctam Trinitatem,* *videlicet, Filium, ac Spiritum sanctum,* *Deum omnipotentem, qui adventum hominis* *tibi a Verbo ostendit congruis temporibus, qui* *tibi immortalitatem, id est immutabilitatem,* *et animæ hominum immortales sunt, sed* *atione omnipotentis Dei, cujus immutabili-* *ne initium, neque finem habet, isti immor-* *tes sunt quia eorum immortalitas ex tempore* *esse. Vel ut amplius dicamus, in hoc quod* *potuerunt angeli et animæ, quasi immorta-* *fuerunt. Quando enim angelus peccavit, in* *am erigens se, cujus rei causa mutatus est* *in malum, quasi in mortem cecidit, quia* *potuit; similiter homo, quando peccando* *de bono in malum in mortem corporis et* *cecidit, ideoque solus omnipotens Deus et* *eternus manet in æternum, et lucem habitat in-* *extinguibilem. Deus omnipotens lux est substantialis,* *illumina- tum omnem hominem; sed si inaccessi-* *bilis, quare dicit Psalmista: Accedite ad eum et* *conversabitur vobis (Psal. cxlvi)? In hoc ergo est inac-* *cessibilis, quia nemo potest accedere ad eum, nisi* *attrahatur. Qui vero a Deo attrahitur, illi* *manifestabilis, quem nullus vidit hominum, subau-* *ditur oculis, sed nec videre potest, sicut est* *visibilis oculis, videtur tamen ex parte mentis in-* *divitibus hujus sæculi præcipe non sublime* *id est non superbire, neque in superbiam* *neque sperare in incerto divitiarum. Divitiæ*

hujus sæculi incertæ sunt quia transitoria sunt, quam plerumque amittet illas homo ante mortem, ex toto autem in ipsa morte. Ideoque nemo debet spem suam in illis ponere, sed in Deo, subaudis debet sperare, qui præstat nobis omnia abunde ad fruendum, id est qui omnia bona nobis administrat, quæ possumus ita disponere in præsentī, ut in futuro fruamur remuneratione eorum. Præcipe etiam illis bene agere, videlicet ut bene agant, communit-care, id est mortales se recogitare et socios esse aliis hominibus in fragilitate, et thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, id est divitias sibi præparare in futurum, faciendo amicos de mammona iniquitatis, juxta quod Dominus ait: *Thesaurizate vobis thesauros in celo: ubi est thesaurus tuus, ibi est et cor tuum. O Timothee, depositum, sive commendatum custodi, id est gratiam fidei et sapientiæ doctrinam quam tibi commendavi devitans, sive declinans profanas, id est irreligiosas novitates vocum. Sunt enim novitates vocum non profanæ, sed religiosæ, sicut legimus quod in Antiochia primum Christiani appellati sunt, et sicut sancti Patres in synodo novum quoddam nomen adinvenerunt homousion, id est unus substantiæ: quod in tota serie divinarum Scripturarum ante non est inventum. Istæ tales novitates vocum non sunt contra religionem, sed religiosæ, quia ad religionem pertinent. Econtra sunt novitates vocum profanæ, quas adinvenerunt hæretici, a quibus præcepit Apostolus declinare Timotheum. Et devita etiam oppositiones, id est quæstiones scientiæ falsi nominis, id est quæstiones Judæorum, quas solent opponere, quæ videntur quæstiones esse scientiæ, sed falso nomen scientiæ habent, quia non est ibi scientia, quam, scientiam falsi nominis quidam promittentes, id est ostendentes, tanquam vera scientia sit circa fidem exciderunt, id est a veritate fidei alieni pejerunt. Gratia Dei tecum, subaudis sit. Amen, id est fiat quod oro, vel verum est quod hactenus dixi, etc.*

IN EPISTOLAM II AD TIMOTHEUM.

ARGUMENTUM.

Quidam Epistolam Timotheo scripsit ab urbe e de exhortatione martyrii, et quid futurum poribus novissimis, et sua passione; et ut raret in officiis rectæ prædicationis, et sancta ne, etc.

CAPUT PRIMUM.

is apostolus. Cujus Apostolus? Christi Jesu *intatem Dei Patris, secundum promissionem* *est in Christo Jesu. Deus omnipotens Pa-* *trio voluit eligi per Filium suum Paulum apo-* *stolum per illum annuntiaret promissionem vitæ* *, quæ est in Christo Jesu, id est quæ datur* *in Christo Jesu electis. Vita enim æterna per*

Christum datur, quia in illo consistit, sicut ipse dicit: *Ego sum via, veritas et vita (Joan. xiv)*; et: *Hæc est vita æterna ut cognoscant te, et quem misisti Jesum Christum, unum et verum Deum (Joan. xvii).*

Timotheo charissimo filio, in Græco habetur ger- *manissimo fratri; gratias ago Deo meo, cui servio a* *progenitoribus, sive a patribus meis, in conscientia* *pura, id est in mente pura ab omni fictione et si-* *mulatione, quod sine intermissione habeam tui me-* *moriam. Quidam codices habent: quam sine inter-* *missione, sed melius est dicere quod legimus in Ge-* *nesi (cap. xiv), quod Abraham revertente a cæde* *quatuor regum, occurrerit ei Melchisedech, sacerdos* *Dei summi, et obtulerit ei panem et vinum, cui Abra-*

ham dedit decimas de prædis omnium hostium; **A** et dicit idem Paulus apostolus in epistola ad Hebræos, quod Levi, qui decimas accepit a fratribus suis, ipse decimatus est in proavo suo Abraham. Adhuc enim in lumbis erat Abrahæ, quando decimas dedit Melchisedech sacerdoti. Unde considerandum est, quia sicut Levi in proavo suo decimatus est, ita Apostolus in Abraham, Isaac, et Jacob, aliisque patribus Deo servivit. Et hoc est quod dicit: *Gratias ago Deo meo cui servio a progenitoribus meis.* Hoc autem ideo dicit ut ostendat eandem fidem habuisse ut veteres patres qui Domini adventum præcesserunt, quam habebat ipse aliique apostoli, et ab illis patribus descendit ad apostolos, et ab aliis ad nos, sicut et a nobis descendit ad illos qui futuri sunt. Refert autem gratias Deo, quo donante semper erat me- **B** mor discipuli sui Timothei, nec poterat illius oblivisci; vel etiam in hoc referebat ei gratias, quia serviebat illi a progenitoribus suis, *desiderans te videre ut gaudio replear de tuo adventu, memor lacrymarum tuarum quas fudisti a me recedendo.* Quando Apostolus ista sciebat, Timotheus erat ultra mare, et ipse jacebat in carcere constrictus catenis et cippo: ideoque tantum desiderabat illum, ut in illo haberet aliquam consolationem. Nam quando ab illo discessit Timotheus, amarissimas fudit lacrymas. Recordationem accipiens, sive habens *ejus fidei quæ est in te non ficta*, quia bonis operibus illam exornas, *quæ fides habitavit primum in avia tua Loide et in matre tua Eunice.* Genealogiam Timothei ad memoriam reducebat Apostolus, ut ostenderet **C** amorem suum quem habebat non solum erga illum, sed etiam erga parentes ejus, quorum memoriam habebat; *certus sum autem quod et in te*, subaudis habitat eadem fides.

Propter quam causam, quia fidem veram habes, *admoneo te ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum.* Quia Timotheus mansuetissimus erat et nimie patientiæ, hortatur illum Apostolus quatenus fortiter consistat in prædicationis officio, et fortiter redarguat negligentes, inquit: Ideo admoneo te ut evigilare facias in te gratiam Dei, ut sine timore prædices, et corripias peccantes. Gratiam autem Dei appellat fidem, doctrinam, et operationem, quæ omnia gratis dantur. Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed **D** virtutis. Duo sunt timores, unus bonus, alter malus: malus timor est qui a diabolo immittitur, quem habuit Petrus quando Dominum negavit, et de quo dicit Dominus: *Nolite timere eos qui occidunt corpus* (Matth. x); bonus autem timor a Deo datur, quem dicit Isaias super Dominum requievisse. *Et requiescet*, inquit, *super eum spiritus timoris Domini* (Isa. xli), et de quo Dominus in Evangelio: *Timete*, inquit, *eum qui potest animam et corpus perdere.* De malo ergo timore, per quem quis discedit a fide, dicit Apostolus hic: *Non dedit nobis spiritum timoris*, ut timeamus persecutores hujus sæculi, et cessemus propter hoc a prædicatione, *sed spiritum virtutis*, id

est fortitudinis, ut constanter annuntiemur verbum fidei et dilectionis, ut diligamus Deum et proximum; *et sobrietatis*, ut in omnibus sobrie et temperate agamus.

Noli itaque erubescere testimonium Domini nostri. Erant quidam illo tempore qui erubescabant dicere Christum esse hominem verum, et mortuum, et passum: quidam etiam negabant illum natum esse de virgine, et resurrexisse a mortuis. Quapropter alloquitur Timotheum, inquit: *Nolite verecundari testimonium præbere Christo*, quia natus est de virgine, quod passus est, quod mortuus est, quod resurrexit, atque ascendit in cælos, ubi sedet nunc in gloria paterna. Sed *neque me vinctum ejus erubescas aut despicias*, quia non causa furti aut homicidii teneor astrictus vinculis, sed pro veritate. *Sed collabora Evangelio.* Laboro ego, collabora tu mecum, *secundum virtutem Dei, qui nos liberavit a morte et vocavit vocatione sua sancta.* Hic jungit se omnibus Apostolis, quia Domino sunt vocati. Nam sicut Petrus, Andreas, Jacobus et Joannes a Domino vocati sunt, quibus dixit: *Venite post me, faciam vos pisces hominum* (Marc. i), ita apostolus Paulus vocatus est de cælo, dicente Domino: *Saule, Saule, quid me persequeris?* (Act. ix). Ista ergo vocatio sancta fuit quia per illam sanctificati sunt *non secundum opera nostra*, id est merita nostra vocavit nos, *sed secundum propositum suum*, id est, secundum quod ipse definivit et prædestinavit, vocavit nos, et secundum gratiam quæ data est nobis in Christo Jesu, **C** *ante tempora sæcularia.* Tempora sæcularia debemus hic intelligere tempora et sæcula quæ ex eo tempore esse cœperunt, quo mundus factus est, et dies, et nox. Nam antea non erant sæcula neque tempora, quousque venit vicissitudo diei et noctis, et mutabilitas temporis, sed quasi ævum erat. Igitur ante omnia sæcula et tempora, data est apostolis gratia in prædestinatione Dei, quod apostoli Christi essent futuri, et omnes etiam electi a Deo prædestinati sunt in Christo ante initium mundi, sicut in epistola ad Ephesios dicitur: Qui prædestinavit nos in ipso, id est in Christo ante mundi constitutionem; de qua prædestinatione dicit Dominus in Evangelio: *Clarifica me, tu Pater, apud te ipsum claritate quam habui in prædestinatione, priusquam mundus esset* (Joan. xvi). **D** *Manifestata est autem*, subaudis eadem gratia, nunc in ultima ætate, *per illuminationem Salvatoris nostri Jesu Christi*, id est per doctrinam et miracula illius qui lux est, et qui illuminat omnem hominem (Joan. i). Ostensa est et manifestata illi gratia in mundo, quæ est prædestinata ante exordium mundi, qui destruxit quidem mortem, resurgendo a mortuis et electos suos de morte revocando; *illuminavit autem vitam et incorruptionem per Evangelium*, id est vitam æternam, et incorruptionem, atque immortalitatem quam habet in se, ex quo resurrexit a mortuis, quia resurgens a mortuis, jam non moritur. Vel ostendit et manifestavit, sive illuminat per prædicationem Evangelii, quoniam sicut

it, ita speramus nos resurgere et vivere sine A
leiter cum illo, in quo, subaudis Evangelio,
et constitutus sum ego prædicator.

nam causam, subaudis quia ego constitutus
rædicator Evangelii, etiam hæc patior, sed
confundor, id est non erubesco. Quid patieba-
rædicator ? persecutiones, flagella, carceres,
et cippum, famem, sitim, et cætera talia in-
da. Scio enim cui credidi, id est Christo,
e non confundor inter tormenta, et certus
uia potens est depositum meum servare in
diem. Depositum posuit per commendatum,
I Apostolus habebat commendatum Christo ?
n suam habebat apud illum commissam; in-
t : Certus sum quia Christus cui credidi, po-
t servare salutem meam in illum diem, id B
diem iudicii, quia salutem in spe et in fide
ollocavi.

nam habens, id est exemplum sanorum verbo-
rum a me audisti. Sana verba sunt sive sana doc-
trina hoc quod prædicatur operibus impletur.
in depositum custodi per Spiritum sanctum
bitat in nobis, id est doctrinam et operatio-
nam tibi commendavi, custodi per virtutem
s sancti, qui est in nobis ; vel depositum
cepisti per Spiritum sanctum custodi.

quia aversi sunt, id est recesserunt a me om-
nes in Asia sunt. Si Apostolus interim prædica-
Asia, donec omnes Asiani crederent, sicut in
s apostolorum Lucas dixit, quare hic dicit
lus a se omnes recessisse ? Et ibi ergo et hic C
pro parte positum est. Crediderunt ergo om-
niani electi et prædestinati, recesserunt omnes
i et non prædestinati, ex quibus est Phygelus
mogenes. Alter fuit Phygelus, et alter fuit
us, et tamen uterque apostata Phygelus et
genes socii fuerunt, de quibus hic dicitur,
letus similiter et Hymenæus, de quibus in
mentibus sermo habebitur. Phygelus ergo et
genes adhæserunt non simpliciter beato Apo-
sed ut explorarent ejus prædicationem et
rationem, et reprehenderent eum ; sed cum
n potuissent, recesserunt ab illo, quia non
rectæ fidei.

miseri cordiam Dominus Onesiphori domui, id
miliæ illius. Iste Onesiphorus Asianus fidelis D
lectus per prædicationem Apostoli. Cui cum
sa venisset Romam ad imperatorem, ut pote-
bilissimus erat magnæque dignitatis, requi-
bi esset Apostolus ; et cum reperisset illum
carcere, non est dedignatus ad illum venire,
solatus est illum, et præbuit ei quæ neces-
rant. Inde dicit Apostolus : Sæpe me refrige-
no colloquio et consolatione, et catenam meam
ubuit.

illi Deus Pater invenire misericordiam in illa
domino, subaudis Filio, id est in die adven-
ti Dei ad iudicium, det illi Deus Pater mise-
ricordiam invenire. Tale est hoc quale et illud quod

legitur in Genesi : Pluit Dominus Filius a Domino
Patre. Quanta Ephesi ministravit, idem Onesiphorus
non solum mihi et tibi, verum etiam aliis fidelibus ;
tu melius nosti, subaudis quam alius.

CAPUT II.

Tu vero, fili mi, confortare in gratia Dei vel in
sapientia Dei, quæ est in Christo Jesu, et quæ au-
disti a me per multos testes, sive quæ audivisti co-
ram multis testibus, hæc commenda fidelibus homi-
nibus, qui idonei erunt et alios docere. Illis debet
committi prædicationis divina qui apti sunt illi officio
in omni conversatione sua, videlicet ut quod prædi-
cant ore, confirmant operibus.

Nemo militans Deo implicat se negotiis seculari-
bus, quia nemo potest duobus dominis servire (Luc.
xvi), Deo et sæculo. Sæcularia negotia sunt. per
usuras et adulationes lucra temporalia acquirere,
sicut faciunt illi qui regibus et comitibus ideo ser-
viunt, ut ab eis temporalia accipiant beneficia. A
talibus debent se custodire episcopi, qui (ut cano-
nes dicunt) prædicationi debent semper insistere et
orationibus. Et non solum episcopi, sed etiam omnis
ordo ecclesiasticus debet se in quantum valet ab his
immunem reddere : ideoque debet qui Deo militat
ab his se remove, ut ei placeat Deo, cui se proba-
vit, id est cui se devovit tempore baptismatis.

Laborantem agricolam oportet primum de fructibus
sui laboris percipere. Quantum ad litteram pertinet,
dignum est ut agricola et vinitor primum fructus
sui laboris degustent : altiori autem sensu, ager est
hic mundus vel Ecclesia : agricolæ et vinitores sunt
prædicatores, qui ligone verbi Dei excolunt corda
auditorum ; qui debent fructus sui laboris, id est
victum, et calceamentum, et vestimentum accipere
ab auditoribus suis, quia dignus est operarius mer-
cede sua. Et primum debent illi suam necessitatem
implere ex his quæ accipiunt, et sic postmodum
aliis de his quæ supersunt ministrare. Fortasse quæ-
rit aliquis quare Apostolus, qui labore manuum
suarum vivebat, talia præceperit Timotheo, videlicet
ut acciperet ab auditoribus suis ea quæ necessaria
sibi erant ? Cui respondendum est Timotheum bonæ
voluntatis atque intentionis fuisse ; et quia ipse scie-
bat beatum Apostolum labore manuum suarum vi-
vere, nihilque accipere a subjectis, volebat imitari
magistrum ; sed non valebat operari, gravatus in-
firmitate stomachi. Quapropter scripsit ei Aposto-
lus quatenus acciperet a subjectis subsidia, consu-
lens infirmitati illius. Unde et subdit : Intellige quæ
dico, subaudis quia ad te pertinent. Dabit enim tibi
Dominus intellectum, non solum in hoc, sed etiam in
omnibus.

Memor esto Dominum Jesum resurrexisse a mor-
tuis, ex semine David, id est de progenie David : se-
cundum Evangelium meum, id est secundum prædi-
cationem meam. Non oportet Timotheum, ita scri-
bebat Apostolus, ut ipse ignoraret, sed propter
hæreticos quos pervidit futuros, qui dicturi erant

Christum non resurrexisse a mortuis, neque natum de virgine. Si enim de virgine natus non est, utique nec de semine, id est de progenie David descendit. Sed veritate roboratum illum de semine mulieris esse natum sine semine viri, et tamen virgo permansit.

In quo Evangelio laboro usque ad vincula quasi male operans, id est quasi latro aut homicida; *sed verbum Dei non est alligatum*, id est licet ego sim alligatus corpore, tamen verbum Dei non est illigatum; quia semper prædico positus in vinculis.

Ideo, subaudis quia verbum Dei non est alligatum, omnia incommoda sustineo propter electos, id est propter illos qui electi et prædestinati sunt ut salutem consequantur.

Nam si commortui sumus, et convivemus, id est si morimur peccatis in baptismo, sicut Christus mortuus est carne sine peccato, vivemus utique cum illo vita æterna, si in bonis operibus permanserimus, et supervivemus in spe.

Si sustinebimus, subaudis tribulationes et passiones pro Christo in hoc sæculo, sicut ipse sustinuit pro nobis, *et conregnabimus cum illo in æterna beatitudine*; *si negaverimus*, subaudis illum coram hominibus, *et ille negabit nos*, sicut ipse dixit: *Qui negaverit me coram hominibus, negabo eum coram Patre meo (Matth. x).*

Si non credimus illum, subaudis Filium Dei esse et verum Deum, *ille fidelis manet*, id est verus Deus manet. Sicut Deus omnipotens non eget nostra laude, sic etiam si adhæremus illi non crescit, neque recesserimus decrescit, quia semper manet idem. *Negare seipsum non potest*, id est negare seipsum non vult quod non sit Deus, ut beatus Augustinus dicit: nec enim decet Deum ut semetipsum neget.

Hæc commune, testificans coram Deo, id est testem Deum invocans. *Noli verbis contendere*, subaudis neque cum gentibus neque cum Judæis; *ad nihil enim utile est contendere, nisi ad subversionem sive ad deceptionem audientium*. Sæpe dum contendunt homines de quæstionibus Scripturarum, maxime illi qui sapientes videntur esse decipiunt corda auditorum simplicium, quia plerumque talia proferunt quæ contra salutem sunt et contra veritatem, non curantes nisi tantummodo ut vindicant. Attamen si aliquid disputandum est de Scripturis divinis, inter sapientes potius collatio est habenda cum ratione, quam contentio cum furore.

Sollicite, id est studiose, *cura te ipsum probabilem*, id est probatum et laudabilem, *exhibere Deo operarium inconfusibilem*, sive irreprehensibilem, *recte tractantem et cum veritate exponentem verbum veritatis*.

Profana autem, id est irreligiosa et veritati contraria, *et vaniloquia quæ nullam utilitatem habent, devota et fuge*. *Multum enim præficiunt ad impietatem* id est multum prævalent ad irreligiositatem vaniloquia, *et sermo eorum*, id est sermo hæreticorum *ut cancer serpit*. Sicut morbus qui appellatur cancer, quando nascitur in membro hominis, totum mem-

brum occupat, et plerumque totum corpus mortificat, quia magis ac magis servit, id est crescit, carnemque comedit, ita sermo hæreticorum vitam animæ comedit, id est fidem comedit et mortificat ipsam animam suo errore: et sicut cancer serpit, id est crescit de membro in membrum, ita error crescit de uno transeundo in plurimos. *Ex quibus hæreticis vaniloquia sive inaniloquia habentibus est Hymenæus et Philetus*, qui a veritate fidei exciderunt, sive ceciderunt. *dicentes resurrectionem jam factam*. Duæ resurrectiones a Domino sunt prolatae et a nobis creditæ: prima est quæ fit in anima et in fide, quando homo qui mortuus est in infidelitate, in inobedientia, in injustitia, omnibusque peccatis, venit ad baptismum, et per fidem qua credit in Deum omnipotentem, et per gratiam baptismatis resurgit ad fidem et obedientiam. De qua resurrectione dicit Dominus: *Venit hora, et nunc est quando mortui audient vocem Filii Dei; et qui audierint*, id est qui obedierint, *vivent (Joan. v)*. Altera est generalis corporum quid erit in die judicii, de qua etiam ait Dominus: *Venit hora in qua omnes qui in monumentis sunt audient vocem Filii Dei*, et procedent (*Ibid.*). De illa resurrectione quæ fit in anima et in fide loquitur hic Apostolus quam Hymenæus et Philetus dicebant jam esse. Et nunquid verum non dicebant? Verum utique, neque propter hoc reprehenduntur ab Apostolo; sed propterea quia istam solummodo confitebantur, alteram quæ erit in corpore denegantes. Omnes enim sectæ quæ suum errorem hominibus inserere præsumpserunt, non negaverunt istam mentium resurrectionem, ut beatus Augustinus dicit, sed corporum, ne dicerent eis: Si non resurget anima, quare mihi talia loqueris? Quid in me facere vis? Si non facis ex deteriore meliorem, quare mihi loqueris? Multi tamen carnis resurrectionem negaverunt, sicut Hymenæus et Philetus, qui a fide et societate beati Pauli recedentes seminabant errorem hujusmodi: Quicumque baptizatus est jam resurrexit in anima. Non est necesse ut timeat aliquis, quia non erit resurrectio corporum.

Sed firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc. Quasi diceret aliquis. Et quis poterit resistere eis, Phileto scilicet et Hymenæo? Ideo subjecit statim: Firmum autem fundamentum Dei stat. Firmum fundamentum Dei appellat fidem firmam qua credimus Deum omnipotentem, sicut credendum est, et qua credimus resurrectionem animarum in præsentem et corporum in futuro. Istud fundamentum stat in cordibus fidelium habens hoc signaculum, subaudis quod sequitur: *Novit Dominus qui sunt ejus*. Ista est impressio sigilli, quia novit, id est elegit Dominus illos qui ad ejus hæreditatem pertinent. Et hoc est signaculum fidei, quia aliis recedentibus a fide, illi qui electi sunt, nullo modo possunt seduci. Nam Dei cognoscere, eligere est. Et si ita est, id est si Dominus eligit illos qui sunt ejus, *discedat ab iniquitate*, id est ab hominibus iniquis, *et si non valet corpore, saltem mente*. Vel etiam ab

liquitate et errore recedat omnis electus qui **A** et nomen Domini, sicut nominandum est. Idelicet, ore et opere.

agna autem domo non solum sunt vasa aurea, sed et lignea et fictilia. Quantum ad litteratinet : in magna domo regis, aut alicujus magni sunt vasa aurea et argentea in honore quibus ipse comedit et potat : sunt lignea et in contumeliam ubi concoquuntur carnes et r aliquid. Altiori autem sensu, ista magna sancta Ecclesia est, quæ tantæ magnitudinis ab oriente usque ad occidentem, a meridie ad septentrionem protendatur. In qua sunt rea et argentea, electi : sunt lignea et fictilia, . Per aurum intelliguntur illi qui spiritalem habent, per argentum minoris dignitatis qui **B** eloquium et sermonem. Isti sunt in honorem, honorem et gloriam patriæ cælestis subleva- : lignea et fictilia sunt reprobi, qui demer- in supplicium damnationis.

is ergo se emundaverit ab istis, subaudis is et erroribus, erit vas in honorem. Juvenilia desideria, id est adulterium, immunditiam, m, furtum, rapinam, venationem, vagabundiam, omnemque lasciviam, devota et fuge. Sec- est amplectare justitiam, ut recte vivas : ac et : In locum juveniliū desideriorum inserte virtutes.

as autem quæstiones Judæorum, hæreticorum gentilium, et quæ sunt sine disciplina, id est **C** qua utilitate, devota, quia generant lites, lites nerant odium.

um autem Domini oportet docibilem esse. um ad proprietatem verborum pertinet, hoc inter docilem et docibilem, quia docilis est is potest docere : docibilis qui facile potest unde dicitur : Erunt omnes docibiles Deo **(1)**, id est facile docebuntur a Deo. Sed Ap- non curans de proprietate verborum, videtur : loco docibilem posuisse pro docili : quia us docilis debet esse, id est alios debet do-

modestia corripientem eos qui resistunt veri- forte det illis Deus pœnitentiam, subaudis de is erroribus et peccatis, ad agnoscendam veri-

Hic sermo quo dicit ne forte, vel sicut qui- **D** dices habent, ne quando det illis Deus pœni- , pro si forte ponebatur antiquitus, sed modo tus habetur. Corripientem, inquit, eos cum ia, si forte det illis Deus pœnitentiam. El xant a diaboli laqueis, id est ut recedant ab er- : diaboli, quibus illaqueati tenentur et inci- terum sapere veritatem. Nam resipiscere est resapere. A quo, id est a diabolo, capti te- ad ipsius diaboli voluntatem peragendam.

CAPUT III.

orissimis diebus, id est in ultima ætate, erunt is seipsos amantes, subaudis, non Deum. Seip-

sum amat qui sibimetipsi placet, qui desideria et voluntates proprias implet, non Dei : nec potest dicere cum Petro veraciter : Tu scis quia amo te **(Joan, xxi)**. Nam ille Deum amat qui non quærit suam voluntatem, sed Dei. Paulus apostolus propheta erat, ideoque prophetavit quæ modo sunt in ecclesia, et quæ adhuc futura sunt. Qui enim hoc animo pascunt oves Christi, ut suas velint esse, non Christi, se convincuntur amare, non Christum. Et erunt cupidī, id est amatores pecuniarum ; elatī, volentes aliis dominari : superbi, gloriantes de honoribus quos a subjectis accipiunt : blasphemi, Deum blasphemantes per hæreses : parentibus non obedientes, id est patribus spiritalibus vel etiam patri et matri ; ingrati, beneficiis Dei, vel malum pro malo reddentes, scelesti, patrem et matrem non honorantes, modum peccati transcendent, vel interficientes animas suas et alienas ; sine affectione, id est sine dilectione, non compatientes infirmis ; criminales, id est detractores, famam sanctorum maculare conantes ; incontinentes, id est cupiditates pessimas non refrenantes ; immites, id est sævi, lites generantes ; sine benignitate, id est sine benevolentia, nescientes neque volentes subvenire aliis ; proditores, id est facta bonorum hominum, quæ occultanda sunt, inimicis indicantes et manifestantes : quia non est homo qui faciat bonum et non peccet ; protervi, id est procaces, verecundiam humanam inverecunda excogitatione perturbantes : voluptatum amatores magis quam Dei, id est spiritalibus gaudiis læticias temporales anteponentes, et desideria carnis perficientes. Hæc omnia vitia ex illa radice pullulant quod sunt homines seipsos amantes.

Habentes quidem speciem pietatis, id est exemplum religionis, virtutem autem ejus abnegantes. Virtus religionis sive pietatis est finis sive completio præcepti, id est charitas de corde puro et conscientia bona, et fide non ficta, id est charitas cum fide, et spe, et cum executione bonorum operum.

Ex his enim, subaudis hæreticis, sunt qui penetrant domos, et captivas ducunt mulierculas oneratas peccatis. Prævidit Spiritu sancto repletus Apostolus Manichæos hæreticos futuros et alios, et loquitur de futuro quasi de præsentī. Manichæi enim ingrediebantur in domos mulierum et decipiebant eas, et hoc maxime apud Persidem. Inde dicit Apostolus : Erunt, inquit, quidam qui penetrabunt mulierum domos, et ducent mulierculas captivas a sensu recte fidei ad pravam sensum oneratas peccatis. Quæ ducuntur variis desideriis atque erroribus ; semper discentes, et nunquam ad scientiam veritatis pervenientes. Studium videntur habere, sed non perveniunt ad hoc ut discernant inter veritatem et mendacium, inter bonum et malum.

Quemadmodum autem Jannes et Mambres restiterunt Moysi, ita et hi resistunt veritati. Animositas hæreticorum semper inquieta est. Quos magi Pharaonis haberent conatus demonstrat Apostolus Jannes et Mambres duo fratres fuerunt magi, quorum

nomina Apostolus non invenit in divinis libris, sed A in apocryphis, id est in occultis. qui ab omnibus non sunt legendi, quia inter vera multa continentur falsa. Isti ergo duo magi restiterunt Moysi, quando et virgas suas converterunt in dracones, sicut Moyses suam, et aquam in sanguinem. Sed cum perventum esset ad tertium signum, id est ad cymphes, ibi defecerunt, dicentes : Digitus Dei hic est. Sublato enim signo a terra, sublata est et eorum magica maleficientia. Et bene etiam a tertio signo superati sunt, quia virtute Spiritus sancti, qui tertia persona est Trinitatis, illorum maleficientia est victa. *Homines dico erunt corrupti mente reprobi circa fidem*, id est non probi, sed ultra non poterunt, subaudis resistere, si adhibita fuerit veritas. Sic factum est statim ut hæretici in concilium verorum doctorum B venerunt, et cum illis cœperunt habere narrationem ultra non potuerunt superare suis erroribus alios, sicut Elvidius superatus a beato Hieronymo, et alii hæretici ab aliis veris doctoribus.

Tu autem assecutus es meam doctrinam et institutionem, quod idipsum est. Instituo autem dicitur quasi intus statuo. Et assecutus es etiam propositum meum bene vivendi.

Omnes qui volunt pie, id est religiose ac juste, vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur aut a diabolo, aut a malis hominibus, vel etiam a suis ipsis membris.

Omnis scriptura divinitus inspirata, id est a Deo data, utilis est ad docendum alios, ad redarguendum negligentes, ad corripiendum volentes in malitia per- C manere, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.

CAPUT IV.

Testificor coram Deo et Christo Jesu, qui judicaturus et vivos et mortuos, per adventum ipsius et regnum ejus, prædica verbum Evangelii : Insta in admonitione opportune volentibus et in portu quietis consistentibus, importune nolentibus : argue peccantes, obsecra bene laborantes ut in melius proficiant, increpa illos qui nolunt corrigere se in omni patientia et doctrina. Quid est quod ad Titum scribens præcepit illi, inquit increpa cum omni imperio, et ad Timotheum similiter epistolam dirigens dicit, increpa cum omni patientia, nisi quia medicus erat amborum ? Nam Titus nimis erat patientiæ, ideoque præcepit ei et instigavit ad hoc ut increparet cum omni imperio, ne forte propter suam mansuetudinem non corripere delinquentes. Timotheus autem quia acrioris animi erat, necesse habebat admonere, ut cum omni patientia increparet delinquentes, ne forte ultra modum dure increpans, in desperationem aliquem pusillanimum poneret.

Ad sua desideria coacervabunt sibi magistros, id est veritatis magistros contemnentes, congregabunt sibi magistros qui illa loquantur quæ ipsi desiderant, et ad voluntatem ipsorum pertinent. *Prurientes auribus*. Prurire est scalpere ; illi pruriunt auribus qui semper aures habent intentas ad hoc ut aliquid novi audiant.

Opus fac evangelistæ. Opus evangelistæ est docere et operari. sicut legimus de Christo, quia *cœpit Jesus facere et docere* (Act. 1). Qui ergo bonum aliquod denuntiat, sed ipse idipsum opus non implet quod docet, evangelista quidem appellari potest, sed opus evangelistæ non facit. *Ministerium tuum imple*, Ministerium illius erat alios docere, ut eo recedente a corpore, remaneret aliquis qui in ejus locum subrogari potuisset, et est sensus : Tempus meæ passionis jam imminet, in proximo est et tuus recessus. Sicut ergo te docui, ut remaneret post me qui ministerium meum impleat, sic et tu alios instrue qui tibi succedant ; et quasi ei diceret Timotheus : Quare mihi præcipis ut ministerium meum impleam ? subjunxit, inquit :

Ego enim jam delibor, et tempus meæ resolutionis instat, sive imminet. Libare dicimus degustare, et fundere, vel immolare : inde componitur : *delibo, delibas, et delibor, delibaris*, hic autem pro sacrifice et immolatione ponitur. ac si diceret : Ego enim jam immolor. Sacerdos Petri et Pauli exstitit Nero, sed ejus immolatio non est reputata ad gratiam, mors autem illorum gratissimum sacrificium fuit Deo.

Bonum certamen certavi, id est bene pugnavi, cursum consummavi. Sicut ille qui in stadio currebat, perveniens ad locum destinatum, bravium sibi promissum accipiebat, sic beatus Apostolus inter metas fidei currens, pervenit ad coronam sui laboris. Unde ipse dicit : *Fidem servavi*.

In reliquo, sive de reliquo vel de cætero, *reposita est mihi et reservata apud Deum, corona justitiæ* quam reddet mihi Dominus in illa die, id est in die judicii, *justus judex*. Sic loquitur de die judicii absolute, quasi de re omnibus nota. Re enim vera omnibus certa et nota debet esse illa dies, et ab omnibus expectanda. *Non solum autem mihi, subaudis reddet coronam, sed et his qui diligunt adventum ejus*. Illi diligunt adventum ejus qui securi de præmio sperant se remunerari ab illo. Sicut rex quilibet aut imperator alicui suorum principum coronam tribuebat antiquitus victoriam reportanti ab hostibus, ita Dominus suis victoribus et militibus præmia æterna et bravia sine fine mansura donabit. D

Demas me reliquit diligens hoc sæculum magis quam Deum, *et abiit Thessalonicam*. Iste adhæsit beato Apostolo per multum tempus, sed cum tempus persecutionis advenisset, recessit ab illo, factusque est apostata.

Crescens in Galatiam. Iste exstitit fidelis, et causæ prædicationis abiit ad alias nationes, Apostolo volente : similiter et Titus.

Marcum assume, et adhuc tecum. Est enim mihi utilis in ministerio prædicationis. Iste est Marcus evangelista, qui cum Petro et Paulo multo tempore mansit, aliquando morans apud Petrum, aliquando apud Paulum.

Penulam quam reliqui Troade apud Carpum, et

locum, et libros, quos ibi dimisi, maxime A
branas defer, ubi scribam meas epistolas.
is erat consularis, qua induebantur con-
ni quando ingrediebantur in curiam. Sed
ut aliquis quomodo vel unde acciderit
vestimenti beato Apostolo? Cui respon-
t: Romanos ante adventum Domini hunc
orem sive consuetudinem, quando mo-
otius orbis sibi acquirebant, ut quæcun-
s cum pace et coronis occurrisset, da-
rtatem, intantum ut fratres eorum dice-
esque Romani appellarentur, dabantque
tem ædificandi curiam et habere consu-
t illi habebant. Pater igitur Pauli de
ido terræ repromissionis fuit, ubi natus
est in Tarsum Ciliciæ. Quodam tempore B
s Romanis per Ciliciam occurrit eis ipse
arsensibus, utpote qui nobilis inter illos
: excepit eos cum pace. Tunc Romani
is libertatem supradictam, et potestatem
curiam, vestesque induere consulares, ut
trarent in curiam more Romanorum, ibi-
beati Pauli penulam accipere meruit
utatis. Post cujus mortem Apostolus ob
eius recordationis, hanc vestem sibi re-

er ærarius multa mala mihi ostendit. Iste
der de quo jam supradiximus, qui rever-
apostasiam. Et quia erat artifex, fabrica-
ianæ apud Athenas, unde et ipse commo-
i civitatem contra Apostolum; resistens C
ædicationi ejus. Reddet ei Dominus se-
era ejus. Non ait: Reddat optativo modo,
indicativo, quod verbum prænuntiantis
nprecantis. Sic dicit et de illa hypocrisi
i, cui eversionem imminere cernebat: *Per-
eus, paries dealbate* (Act. xxiii). Prophetæ
olent maxime figura imprecantis futura
sicut figura præteriti temporis ea quæ
ant, sæpe cecinerunt.

In prima mea defensione nemo mihi affuit. Defen-
sionem in hoc loco appellat persecutionem atque
pressuram, quam sustinuit quando in primordio suæ
fidei missus est cum Barnaba a Spiritu sancto ad
prædicandum. Quam persecutionem bene vocat de-
fensionem, quia tribulatio temporalis defendet ele-
ctos in die judicii a pœnis inferni. *Omnes me dereli-
querunt; non illis imputetur* Non orat pro Alexan-
dro qui invidentia fraternitatem oppugnando pecca-
verat, sed pro his orat qui non abruperant amorem,
sed timore succubuerant ut eis ignoscatur. Quapro-
pter interest multum cum post agnitionem Dei quis-
quam oppugnat fraternitatem, et adversus ipsam
gratiam qua reconciliatus est Deo, invidentiæ fa-
cibus agitur.

Dominus autem mihi astitit, ut audiant omnes
gentes verbum prædicationis de ore meo, et liberatus
sum de ore leonis, id est insidiis diaboli, de quo
dicit Petrus: *Adversarius vester diabolus tanquam
leo rugiens circuit, quærens quem devoret* (I Petr. v).
Vel etiam leonem appellat Neronem, de cujus mani-
bus liberavit eum Dominus quando venit Romam,
adductus ab his qui præerant Judææ, ob hoc quia
Cæsarem appellavit. Nam cum venisset Romam,
duobus annis mansit in libera custodia, et in suo
conductu, et postea transivit ad alias nationes quæ
erant in circuitu Romæ. Nam quando ista scribe-
bat, in libera custodia erat: et quæ statim ut ad-
ductus est, non est interfectus idcirco dicit se libe-
ratum.

Dominus Jesus Christus cum spiritu tuo, sit. Domi-
nus Jesus Christus, Deus et homo est, ideo orat
Apostolus, ut Verbum Dei Patris, Dominus videlicet
Jesus, sit cum spiritu illius. Et si fuerit cum spiri-
tu, erit et cum corpore. *Gratia vobiscum*, id est re-
missio peccatorum et reconciliatio Dei Patris om-
niaque bona quæ divinitus gratis largiuntur, sint
vobiscum. *Amen*. Id est fiat, vel vera sint quæ hac-
tenus scripsi, etc.

IN EPISTOLAM AD TITUM.

ARGUMENTUM.

ns Apostolus a Creta insula ad alias na-
ivitatum incolas, reliquit Titum discipu-
Cretæ vice sua ut haberent nuper ad fidem
protectorem, ne forte Judæorum garruli-
hæreticorum latratu, a statu rectæ fidei
ntur. Sed ut illum sollicitiorem redderet,
cum castigatio seu hortatio magistrorum
um studiosiores efficiat discipulos, commo-
m et instruit ad plenum de constitutione
et de spiritali conversatione, et de hære-
dis qui Judaicis fabulis credunt, scribens,
oli civitate.

CAPUT PRIMUM.

servus Dei. Cum Dominus ac Redemptor
ATROL. CXVII.

D noster apostolis suis dixerit (Joan. xv). *Jam non di-
cam vos servos, sed amicos meos*, quæri potest quare
egregius prædicator et magister gentium servum se
postmodum vocaverit? Sed si bene perpenderimus,
duo esse genera servitutis, sicut et timoris, procul
dubio luce clarius patebit, quia non exstitit contra-
rius verbis Dominicis. Si quidem servitus timoris
est, qua timet servus Dominum suum, et ancilla do-
minam suam, timentes ab eis flagellari: servitus
autem amoris est, qua timet bonus filius patrem
suum, metuens animum ejus offendere in aliquo,
atque hæreditate privari. De servitute ergo illa quæ
pertinet ad timorem pœnalem, dicit apostolis quia
jam non dicam vos servos timoris, sed amoris. De illa
vero quæ pertinet ad amorem filiorum, loquitur

allibi dicens : *Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite, Servi inutiles sumus, quod debuimus facere fecimus* (Luc. xvii). Et Psalmista : *Timor Domini sanctus permanens in sæculum sæculi* (Psal. xviii). Hunc namque timorem habent et sancti angeli, quem profecto habuerunt apostoli per adventum Spiritus sancti, per quem diffusa est charitas in cordibus eorum, quem et nos summopere debemus habere. Quæri etiam potest, quid sit quod in Epistola ad Romanos servum se Jesu Christi vocat, hic autem servum Dei Patris : nam cum dicit Paulus, servus Dei, nomine Dei, persona Patris accipitur. Ad quod dicendum, quia ut demonstraret in tribus personis unam essentiam unamque deitatem, atque unam potentiam esse, aperte ibi servum se dixit Jesu Christi, et hinc Dei Patris : quoniam sicut illæ tres personæ regnant et dominantur omni creaturæ, ita inseparabiliter omnem servum sibi devotum possident ; ac per hoc quicumque servus est Christi utique servus est Patris ac Spiritus sancti. *Apostolus autem Jesu Christi dixit : Sicut servitus Apostoli indifferenter ad totam Trinitatem refertur, ita quoque apostolatus ejus in commune ad totam Trinitatem est referendus. Tota enim Trinitas elegit illum ad prædicationis gratiam, dicens ad apostolos : Segregate mihi Paulum et Barnabam in opus quod assumpsi eos* (Act. xiii). At vero considerate discrevit servitatem ab apostolatu, quoniam non omnis qui servus, statim et Apostolus, sed quicumque apostolus, utique et servus. *Secundum fidem electorum Dei.* Electos hinc accipere debemus illos de quibus Dominus dicit : *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos* (Joan. xv), et de quibus idem egregius prædicator, Qui elegit nos in Christo ante mundi constitutionem (Ephes. i) eos videlicet, qui non tantum vocati, sed insuper electi sunt ad gloriam sempiternam, secundum quorum electorum fidem Paulus Christi Jesu apostolus est, quia ad rectitudinem fidei quam ipsi apostoli tenuerunt, missus est ipse gentibus prædicare. *Et agnitionem veritatis quæ secundum pietatem est.* Ex superioribus pendet hoc modo : Apostolus Jesu Christi secundum fidem electorum Dei, et secundum agnitionem veritatis, quæ veritas secundum pietatem est. Veritas est Christus, qui dixit : *Ego sum via, veritas, et vita* (Joan. vii) : secundum cujus agnitionem Paulus apostolus officium implevit, imo secundum agnitionem totius Trinitatis, quæ summa veritas est. In hoc enim secundum agnitionem veritatis Apostolus existit, quia agnovit omnipotentem Deum trinitatem habere in personis, et unitatem in substantia deitatis. Et hæc agnitio veritatis, bene secundum pietatem (hoc est cultum et religionem Dei) dicitur constare, quoniam ea docet, et ea amando amplectitur, quæ ad religionem veri Dei pertinent. Est namque veritas carens pietate, sicut in liberalibus artibus. Grammatica enim atque dialectica, veritatem recte loquendi habent, et inter falsa et vera syllogismorum argumentatione dijudicat, sed tamen agnitionem pietatis minime in se habent, dum de

A religione veri Dei et salute animæ non disputant. Geometria quoque et arithmetica simulque et musica, quæ numerorum subtilitate consistunt, agnitionem veritatis in se quidem habent, sed non est illa scientia pietatis agnitio. Ut ergo Apostolus ostenderet se agnitionem illius veritatis habere, quæ secundum pietatem est, idcirco provide ista protulit. Sequitur :

In spem vitæ æternæ. Fides electorum et agnitio veritatis, quæ secundum pietatem est, in spem vitæ æternæ remunerationis posita est : quia quicumque fidem rectam habet atque agnitionem omnipotentis Dei, quam pie et religiose vivendo exornat, utique spem æternæ remunerationis possidet. Neque enim aliquis valet habere fidem agnitionemque veritatis, si defuerit spes certa. *Quam promisit, qui non mentitur, Deus, ante tempora sæcularia.* Certum omnibus fidelibus est, quia omnis homo mendax, solus autem Deus verax, qui potest cuncta implere quæ promisit. Ipse ergo qui non mentitur, quia summa veritas est, ipse promisit fidelibus suis vitam æternam ante tempora sæcularia. Sæcularia dicuntur a sequendo, quod in se resolvantur : Varrone teste. Sæcula autem computantur ex eo quo materies informis per species discreta est, et ex quo Deus dixit : *Fiat lux, et facta est lux* (Gen. i). Ex eo enim cœpit varietas temporis et vicissitudo horarum pariterque dierum in semet resolvitur : antea vero, ut doctores dicunt, non erat tempus sed ævum, quod solummodo esse habebat. Nam inter tempus et ævum hoc distat, quia ævum stabile est, tempus vero mutabile. Sed si hominibus promisit vitam æternam, quod omnino non dubium est, quomodo promisit illis qui necdum erant creati ante tempora sæcularia, nisi quia in ejus æternitate in præscientia et prædestinatione jam fixum erat quod congruo tempore futurum erat. Quamvis igitur humana divinis ex toto non sint comparanda, dicemus aliquid sub exemplo, ut lucidius comprehendatur quod dicitur : Quilibet hominum cupidus filii, multo antequam habeat illum, procurat domos, familiam, possessiones prædiorum, disponens in animo suo omnia illa dare filio, necdum adhuc nato : ita et omnipotens Deus in præscientia et prædestinatione sua promisit fidelibus atque electis suis ante omnia tempora vitam æternam dandam. Sequitur :

Manifestavit autem temporibus suis verbum suum in prædicatione, quæ credita est mihi secundum præceptum Salvatoris nostri Dei. Verbum Dei Patris, Filius est, de quo Joannes : *In principio, inquit, erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum* (Joan. i). Istud Verbum quod in natura Deitatis invisibile erat, manifestavit Deus Pater per humanam naturam, in qua homo factus, visibilis mundo apparuit temporibus suis, id est congruis et ab illo dispositis, de quibus idem Apostolus alias dicit : *Postquam venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum* (Gal. iv), etc. Vita ergo æterna quam promisit Deus Pater electis ante omnia sæcula, Verbum illius est, quod de seipso dixit : *Ego sum via,*

vita (Joan. vi). Et qui Filium promere-
re qui est vita, habet utique Patrem
ritu sancto, quæ tota Trinitas una vita
st, sicut ipse Dominus ait : *Hæc est vita*
et cognoscent te, et quem misisti Jesum Chri-
st. (xvii), cum Spiritu sancto unum et ve-
m esse. Vitam igitur æternam, quam pro-
æ omnia sæcula, id est Verbum suum, ma-
st. Manifestavit quoque nobis, quoniam vi-
um præsentem in prædicatione sive per do-
Pauli apostoli, quæ credita et commendata est
dum præceptum Salvatoris nostri Dei, qui
apostolis : *Segregate mihi Paulum et Barnabam*
ad quod assumpsi eos (Act. xiii). Salvator

autem Deus non alius intelligitur quam Filius. Ipse
enim cum Patre et Spiritu sancto unus et verus Sal-
vator et Deus est.

Tito, dilecto filio. Filium suum eum vocat doctri-
na, exemplo, eruditione, atque disciplina, non ta-
men natura. Eodem modo Titus filius ejus erat quo
et Corinthii, quibus ipse dicebat : *Per Evangelium*
ego vos genui (I Cor. iv). Nam ipse ad fidem Christi
eum adduxerat. *Secundum communem fidem.* Non
secundum omnium credentium fidem Titus filius
ejus erat, quoniam non omnium fides perfecta est.
Sed secundum communem fidem dicit, hoc est se-
cundum suam et illorum, quorum fides perfectissima
erat. *Gratia et pax a Deo Patre nostro et Christo Jesu*
Salvatore nostro. Amen.

IN EPISTOLAM AD PHILEMONEM.

ARGUMENTUM.

Apostolo prædicatione evangelica intonante
credidit inter cæteros quidam vir nobilis,
Philemon, divina gratia illustratus, et ba-
est in sacro ac vivifico fonte. Apostolo au-
rediente ab illis partibus, non est prosecu-
Philemon, sed remansit in propria regione,
uns de suis facultatibus fidelibus. Dives enim
undans multis opibus. Habebat tamen ser-
mine Onesimum, adhuc infidelem, qui eum
furatus est bona ejus. Et quia Dominus il-
gnæ potestatis erat atque nobilitatis, timens
pendi ab illo multisque tormentis affici, ut
i non parvum dispendium intulerat, transiit
t a Græcia venit Romam; ibique reperiens
um retrusum in carcerem pro fide in Christo,
ad eum, quoniam agnoscebatur ab illo : sic-
Apostolo instructus credidit, et baptizatus
abat ei. Et quia Apostolus prædicabat servos
esse subditos dominis suis, duxit indignum
alterius sine voluntate domini sui secum
i. Quapropter dimisit illum ad dominum
scribens ei familiares litteras de carcere per
a servum, quatenus susciperet illum cum af-
fectionis, non inferens pœnas pro bonis ab
latis : cujus Epistolæ principium illud est.

CAPUT UNICUM.

us vinctus Jesu Christi. De nomine Apostoli
in aliis Epistolis disputatum est. Nunc videa-
are in exordio hujus Epistolæ, vinctum Christi
dicat, et nomen apostolatus reticeat, quod in
lite ponere consuevit. Plus ergo videtur di-
ans se vinctum Christi Jesu quam apostolum:
n multi fuerunt qui dixerunt se esse apostolos
dum prædicarent, qui noluerunt esse vincti
risti, refugientes tormentum passionis. Non
omnis vinctus Christi Jesu vinctus dici po-
tiam multi sunt qui latrocinio, aut sacrile-

Bgio, aut aliqua culpa promerentur mitti in carce-
rem, vinculisque astringi : qui vero pro veritate
fidei vinculantur, dubium non est quin vincti Christi
Jesu existant, sicut Paulus alique apostoli, qui glo-
riabantur vincti Christi Jesu appellari. Digni enim ha-
biti erant pro nomine Jesu contumelias pati (Act. v).
Dicit ergo se vinctum Jesu Christi, ut nullo modo au-
deret inexpletum dimittere neque denegare quod
miles tanti regis rogabat. *Et Timotheus frater.* Timo-
theus coepiscopus ejus erat ab illo ordinatus, ideoque
frater in fide. Ponit autem cum nomine suo nomen
coepiscopi sui, ut majoris auctoritatis esset ejus
Epistola. Potest et aliter intelligi : Quandocunque
Apostolus Epistolas suas dictabat, erant in circuitu
ejus discipuli consedentes, et si alicui aliquid relatum
esset, ita ponebat in corpore Epistolæ ut pote sua
verba. recogitans quia sæpe Dominus juniori revelat
quod melius est. Quapropter quia particeps erat illius
Epistolæ, ponebat nomen illius ut suum.

Philemoni dilecto et adjutori nostro, et Appiæ so-
rori charissimæ. In Græco non habetur dilectus, sed
diligibilis. Non enim dilectus potest dici qui diligitur,
et non diligit, neque est dignus dilectione. Diligibilis
autem qui et diligitur et diligit, dignusque est dile-
ctione : quod isti Philemoni satis congruit. Ipse
enim dignus erat dilectione, ideoque diligebatur ab
Apostolo, diligens et ipse Apostolum. Adjutorem eum
vocat, quia opere prædicationis collaborabat illis, et
administratione facultatum suarum subveniebat fide-
libus. Appia quam vocat sororem charissimam reli-
giosa femina creditur fuisse. Quam causa dignita-
tis sororem appellat in fide, non quod revera soror
ejus exstiterit in carne. Fuit autem aut revera con-
jux Philemonis, aut etiam soror natura. Inseritur
nomen illius in medium inter duos viros apostolicos,
inter cooperatorem videlicet Pauli, Philemonem, et
commilitonem ejus Archippum, ut tali ex utroque la-
tere tulta comitatu, non videatur ordinem sexus ha-
bere, sed meriti. Hic autem Archippus arbitrandus

est cum Paulo et Timotheo contra adversarios pro Christi nomine aliquando dimicasse et victor extitisse. Quapropter nunc commilito illorum nuncupatur, sive quod in eodem certamine belloque victor extiterit, sive quod adhuc commilitaret illis in prædicatione assidua. *Et Ecclesia quæ est in domo tua.* Philemone ad fidem veniente, credidit uxor illius et liberi et maxima pars servorum illius, quibus omnibus Apostolus verba saluatoria dirigit, et quia plures erant, Ecclesiæ nomine designavit illos. Ecclesia siquidem Latino vocabulo dicitur convocatio fidelium. Ut ergo putaretur certius non ad Archippi, sed ad Philemonis referendum esse personam, aperte patefacit, dicens: Quæ in domo tua est, o Philemon!

Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro et Domino Jesu Christo, subaudis sit. In omnibus Epistolis æquale principium ponit, gratiam eis et pacem optans quibus scribit. Gratia autem est fides et remissio peccatorum, quam gratis consequimur in baptismo. Pax vero qua reconciliamur Deo Patri et angelis. Potest quidem et ita intelligi, ut ad Deum Patrem referatur quod dicit, Gratia vobis a Deo Patre nostro, et pax ad Dominum Jesum Christum, qui per sanguinem passionis suæ factus est nobis pax et reconciliatio; sed quia una est Patris Filiique natura, melius est ut simul ad utrumque referamus et gratiam et pacem, sicut aliis Epistolis meminimus plenius exposuisse. Persona vero Spiritus sancti in donis suis intelligitur, vel ubi una persona Trinitatis auditur, ibi tota Trinitas intelligitur.

Gratias ago Deo meo semper memoriam tui faciens in orationibus meis. Hactenus Paulus et Timotheus Philemoni, Appiæ et Archippo pariter scripserunt, tamen in sequentibus approbatur Apostolum tantummodo ad Philemonem scribere, et unum cum uno sermocinari. Hunc etiam morem in aliis Epistolis ejus invenire possumus, ut cum plures in præfatione ponuntur postea per totum corpus Epistolæ unus disputans inducatur. Quod autem ait, Gratias ago Deo meo, semper memoriam tui faciens in orationibus meis, ita accipiendum est, ut semper gratias ageret Deo pro illorum salute, quos Domino acquisierat semperque illorum memoriam ageret in orationibus, quatenus in fide recta bonisque operibus perseverarent. Nec mirum si ille qui alios hortatur, dicens: *In omnibus gratias agite, et sine intermissione orate* (I Thess. v), ipse etiam hoc opere primum impleverit. Et notandum quia cum dixisset, gratias ago Deo, statim subintulit meo, quoniam cum omnipotens Deus omnium communiter Deus sit, tamen illorum specialiter dicitur Deus esse, qui per fidem et vitæ meritum eum venerantur et colunt, ut Abraham, Isaac, et Jacob, de quibus ipse dicebat Moysi: *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Jacob* (Exod. iii), per fidem videlicet rectam vitæque meritum: et quia beatus Apostolus fidem constantissimam habebat, per quam sciebat Deum sibi placabilem fore, vitæque meritum, quod non ignorabat illum delectari, cum fiducia dixit:

Gratias ago Deo meo, id est laudes refero illi cum gratiarum actione pro salute tua.

Audiens charitatem tuam et fidem quam habes in Domino Jesu et in omnes sanctos. Philemon qui tanta laude dignus erat apud Apostolum, haud dubium quin charitatem haberet erga Deum et proximum, fidem quoque haberet in Domino Jesu credendo in eum et in omnes sanctos, imitator fidei illorum existendo. Ille enim fidem et charitatem habet in Deum et in omnes sanctos, qui ipsam charitatem et fidem in operationem vertit. Sequitur: *Ut communicatio fidei tuæ,* subaudis quas communicas et participas fidei apostolicæ, *evidens fiat in agnitione omnis operis boni in Christo Jesu.* Potest ergo ex superioribus ita conjungi: Gratias ago Deo meo, audiens charitatem tuam et fidem quam habes in Domino Jesu et in omnes sanctos, semperque memoriam tui facio in orationibus meis, ut participatio fidei qua participas fidei apostolicæ, evidens seu manifesta fiat omne bonum in se habere. Communicatio siquidem hic pro participatione fidei apostolicæ accipitur, cui ille participabat: quanquam et ad communionem possit referri, qua participabat fidelibus de facultatibus suis.

Gaudium enim magnum habui et consolationem in charitate tua, quia viscera sanctorum requieverunt per te, frater. In carcere erat beatus Apostolus, ibique famam Philemonis audiebat, quia maximum refrigerium præstabat sanctis in tribulatione positis. Unde et plenius inculcat quare dixerit, Gratias ago Deo meo, memoriam tui faciens in orationibus meis. Dignum siquidem erat gratias agere Deo meo pro charitate illius, qui interno cordis affectu et profundo, animos sanctorum preces suscipiendo refrigeraverat. Viscera siquidem aliquando ponuntur pro filiis, aliquando pro interno et immenso dilectionis affectu, hic autem pro utroque accipi possunt. Viscera, inquit, sanctorum requieverunt per te, frater, id est filii sanctorum in tribulatione et egestate positi, refrigerium acceperunt in consolatione tua, et in subministratione, qua eis ministrasti, sive interni sensus et magni affectus sanctorum requieverunt per te. Magnum etenim refrigerium habent in tribulatione et egestate positi, dum aliquem reperiunt consolantem, quod aperte invenitur implese iste Philemon.

Propter quod, subaudis quia interni affectus requieverunt per te, *nullam fiduciam habens in Christo Jesu imperandi tibi quod ad rem pertinet,* hoc est ad utilitatem tuam. *Propter charitatem magis obsecro, cum sis talis, ut Paulus senex, nunc autem vinculus Jesu Christi.* Idcirco toties se repetit vinculum Christi Jesu esse, ut illum in fide perfectissimum redderet, nec desperaret si in eum aliqua contrarietas prorumperet, sive etiam quia illi aliter subvenire non poterat positus in tribulatione, saltem quod obsecrabat pro servo facilius impetraret. Poterat autem illi imperare sicut ipse manifestat, ut pote Apostolus subjecto, præsertim cujus studio ad fidem re-

sed quia maximam charitatem habebat erga sanctos, maluit obsecrare quam imperare. m erat necesse ut ex auctoritate apostolica raret. In hoc autem quod dicit, cum sis talis, s senex, ostendit illum coævum sibi, ac per si honorabilius alloquitur illum, quam si nior ætate.

ro te pro meo filio, quem genui in vinculis, . Volens impetrare quod postulabat, jam non o Philemonis, sed pro suo filio precatur, ut dit illum ab Apostolo filium vocari, magis illum ut fratrem, quam tormentis afficiat pro furto ut servum. Genuerat autem illum in positus, non carne, sed prædicatione, sicut thios, quibus dicebat: *Per Evangelium ego si* (I Cor. iv). In vinculis enim tenebatur, ad illum venit Onesimus, quia tibi aliquando fuit, nunc autem et mihi et tibi utilis: inutilis exstitit Onesimus domino suo Philemoni, non solum de servitio illius fuga se subtra- insuper illius bona furatus est. Tibi, inquit, tilis, non cæteris, nunc econtrario utilitatis satione qua et ipsi domino et Paulo utilis est ue, per Paulum plus charitatis meretur dii ante meruerat. Domino suo in hoc erat is, quia serviebat Apostolo pro domino suo, que dominus ejus debuerat agere, si præsens postolo in hoc erat inutilis, quia illo in car- sito, vinculisque detento, ministrabat ei, temporalibus, et insuper in spiritualibus, de- itteras Apostoli huc illucque.

tem illum ut viscera mea suscipe. Viscera, n diximus, significant internum cordis affe- t plenam ex animo voluntatem: cum totum i in nobis est suscipitur a rogante: aliquando itelliguntur et filii. *Suscipe*, inquit, *illum ut era*, hoc est ut filium meum charissimum, illo suscipe internum affectum dilectionis

ego volueram mecum retinere, ut pro te mi- straret in vinculis Evangelii. Idcirco filium filium vinculorum et ministrum Evangelii in constituti toties replicat, ut Philemon pru- pensator tantum in præfatione laudatus non negare, ne suis laudibus videretur indignus. e, inquit, mihi ministraret, quia si fieri tu debueras mihi in vinculis posito mini-

onsilio autem tuo nihil volui facere, hoc est, m sine tuo consensu retinere, uti ne velut ex te bonum tuum esset, sed voluntarium. Po- idem Apostolus sine voluntate Philemonis um sibi in ministerium retinere: sed si hoc untate ejus fecisset, bonum quidem erat l non voluntarium: quod autem non esset ium: ostenderetur non esse ex toto bonum. ippe perfectum bonum est nisi quod ultro- st. Ex quo Apostoli considerata est pru- ui idcirco fugitivum servum remittit ad do-

minum, ut posset domino suo prodesse, dum ab eo fuerit remissus: qui prodesse non poterat si teneretur, domino ignorante neque volente. Quo loco quæ- runt nonnulli, quare omnipotens Deus non creaverit Adam ita ut non posset peccare. Quibus responden- dum est, quia si talem fecisset eum, ut non posset peccare, bonum illius non esset perfectum, quod præmium mereretur, sed necessarium, neque etiam liberum arbitrium haberet. Creavit enim hominem ad imaginem et similitudinem suam, ut sicut ipse voluntate est bonus, non necessitate, ita et homo voluntate esset bonus, non necessitate.

Forsitan ideo discessit ad horam a te, ut æternum illum reciperes, jam non sicut servum, sed pro servo charissimum fratrem. Pulchre adverbium dubitati- vum addens forsitan, sententiam temperavit; occulta quippe Dei judicia sunt, et temerarium est quasi de certo pronuntiare quod dubium est. Caute ergo et timide, et non fixo gradu locutus est, ne videretur omnibus servis occasionem fugiendi dare, ut prædi- catorum discipuli fierent. Quod autem dixit, *ad ho- ram*, pro tempore posuit. Omne enim tempus præ- sentis vitæ ad comparisonem æternitatis, aut nihil est, aut brevissima hora. *Ut æternum*, inquit, *illum reciperes*. Nullus dominus æternum servum potest habere, quoniam uterque illorum et conditio utrius- que morte finitur. Onesimus vero qui per fidem Christi factus est æternus æterno Philemoni, quia et ipse in Christum crediderat, spiritu libertatis accepto, jam non servus, sed frater in fide cœpit esse, de servo frater charissimus et frater æternus; unde et Aposto- lus dicit: *ut æternum illum reciperes*, hoc est æterna- liter cum Christo regnaturum: et non sicut servum, sed plus servo, id est magis quam servum, charissi- mum scilicet fratrem. Plus enim ad nos pertinet fra- ter in affectu charitatis quam servus. Habent et qui- dam codices ut pro servo charissimum fratrem reci- peres. Quod utrumque accipi potest: quoniam quando fugit, servus erat, adhuc infidelis existens; quando vero reversus est, jam frater erat in fide fi- delis effectus. Et ut Philemon non dedignaretur il- lum vice fratris tenere, addidit *et maxime mihi*, sub- audis charissimus frater est, *quando magis tibi et in carne et in spiritu*; et est sensus: Si mihi charissimus est, quanto magis tibi et in carne et in spiritu debet esse charus? Mihi quidem spiritu est conjunctus pro- pter unitatem fidei; tibi autem et in fide, et in spi- ritu, et in carne debet esse charus, quia ad te perti- net. Fide enim est frater tuus, carne autem et con- ditione servus tuus: quapropter magis a te diligere de- bet. Siquidem quando erat ei subjectus in carne, non erat ei junctus in Domino, nunc autem et in carne et in Domino. Ex quo colligitur servum qui credide- rit in Christum duplici domino suo lege constringi, ut ei et in carnis necessitate jungatur ad tempus, et in æternum spiritu copuletur.

Si ergo habes me socium, in fide suscipe illum sicut me, quasi diceret: Si me vis habere socium, habeto et Onesimum, quem ego et consortem et

secum habeo. Quem si nolueris habere ut fratrem et socium, attende quia et me habere non poteris.

Si autem aliquid nocuit aut debet tibi, hoc mihi imputa. Ego autem Paulus scripsi mea manu, ego reddam. Ego, inquam, qui alias epistolas meas non scribo, sed dicte, causa amoris tui ut obtinere possim quod postulo, scripsi istam tibi : *ego reddam quod Onesimus furto rapuit.* Hujus responsionis Epistola ista testis est : quam non solito more dictavi, sed manu mea scripsi, unde poterat ei reddere quod Onesimus abstulerat, siquidem in carcere tenebatur ? Quid ergo divitiis temporalibus pro Christi amore carebat, securus erat posse ei recompensare ex dono divitiarum coelestium. *Ego, inquit, reddam tibi oblata mearum precum thesauros indeficientes.* Noli morulas facere in indulgendo Onesimo : securus esto de premio. *Ut non dicam tibi quod et teipsum mihi debes.* Si hoc, inquit, feceris quod peto : tunc non dicam tibi quod et tu omnia tua me debes et in potestate mea debes consistere. Propter sermonem enim Christi quem tibi evangelizavi, et quod Christianam filiumque Dei te effeci, teipsum mihi debes. Et si tu meus es, non solum Onesimus, sed etiam omnia tua mea sunt, et ad me pertinent. Poteram, inquit, eo uti ut meo, sed voluntati tuae relinquo, ut, mercedem habeas ignoscendo.

Ita, frater, subauditur fac ut populo : ego te fruar in Domino. Frui est cum delectatione uti et possidere, unde dicitur in lege : Si non feceris quae tibi precepta sunt, generabis filios, et non frueris illis, hoc est cum delectatione non videbis illos : quoniam captivi ducentur coram te. *Ego, inquit, fruar te in Domino,* hoc est delectabor in dilectione tua. *Reflexa viscera mea in Domino,* id est filium meum Onesimum, vel internum amorem et affectum dilectionis meae.

Confidens in obedientia tua scripsi tibi : sciens

quoniam et super id quod dico, facies. Qui praesumit de illo quem rogaturus est, ipsa quodam modo presumptione praedicat, ne ei negare liceat quod rogatur.

Simul autem et para mihi hospitium. Spero enim per orationes vestras donari me vobis. Idcirco praecipit sibi hospitium parari, ut audiens eum ad se venturum Philemon indulgeat, et dum eum exspectat, facilius faciat quod rogatus est. Et quia ubicunque Apostolus erat, multitudo ad eum confluebat, necesse erat ut magnam domum haberet, et quae remota esset a circo, a theatro et a spectaculo, ubi lascivi discurrentes, turpia quaeque sectabantur.

Salutat te Epaphras concaptivus meus in Christo Jesu. Iste Epaphras praedicator Evangelii existens, adhaerebat beato Apostolo, et fortassis cum illo fuerat captivus ductus de Hierosolymis Romam, vel certe tunc cum illo tenebatur in carcere. Marcus ipse est qui Evangelium scripsit. Demas ipse est de quo alibi dicit : Demas me dereliquit, Lucas ipse est scriptor Evangelii, Actuumque apostolorum, de quo et in alio loco dicit : *Misimus cum illo fratrem, cujus laus est in Evangelio (II Cor. viii).* Et sicut apostoli de piscatoribus piscium, facti sunt piscatores hominum, ita hic de medico corporum, in medicum conversus est animarum. Quotiescunque enim dicta illius leguntur medicinam praestant intelligentibus.

Gratia Domini nostri Jesu Christi cum spiritu vestro. Amen. Gratia hic accipitur fides, remissio peccatorum, et donum Spiritus sancti, quae orat Apostolus esse cum spiritu illorum quibus ista scribebat. Per spiritum autem, sive animam sive etiam rationabilitatem possumus intelligere. Cum enim in anima sive rationabilitate gratia divina fuerit, totum hominem replet faciens eum spiritalem, ut adhaereat Domino mente et corpore, et impleatur illud quod scriptum est : *Qui adhæret Domino, unus spiritus est (I Cor. vi).*

IN EPISTOLAM AD HEBRÆOS.

PRÆFATIO.

In primordiis hujus Epistolae dicendum est, quae causa extiterit, cur apostolus Paulus morem suum in hac Epistola non servaverit, videlicet ut vel vocabulum nominis sui, vel ordinis describeret dignitatem. Hæc igitur causa extitit quod nomine suo non titulavit eam, quia Judæis scribebat suis fratribus, quibus odiosus erat, eo quod circumcisionem et sabbatum et sacrificia, cæteraque quae lex præcipit observanda, ipse doceret non debere carnaliter observari post Domini passionem. Nam illi qui crediderant Judæi, contendebant utrumque teneri, baptizari scilicet secundum gratiam Evangelii, et circumcidi, sabbatum quoque observare secundum legis præceptum. Quapropter si posuisset nomen suum Apostolus in exordio hujus Epistolae, poterat evenire ut

Deus æmuli nomen illius in prima fronte legentes, dedignarentur eam recipere, sicque utilitas lectionis differretur. Nomen autem apostolatus idcirco non posuit, quoniam ipse apostolus gentium constitutus, si nomine apostolatus sui prætitularet Epistolam ad eos directam, vocans se apostolum, videretur illis fortasse quod se vellet apostolo præferre Petro, qui princeps illorum erat a Domino ordinatus, sicut idem egregius praedicator alio in loco dicit : *Qui operatus est Petro, inquit, in apostolatum circumcisionis, operatus est et mihi inter gentes (Galat. ii).* Fortassis etiam dicerent : Quid est quod Paulus, doctor gentium, præfert se apostolis nostris Petro et Jacobo ? Scribat suis gentibus, non indigemus ut scribat nobis. Habemus enim apostolos nobis a Domino constitutos, qui nos abunde possunt docere. Quo facto ostendit

ignoscere illorum superbiam, pariterque suam ait humilitatem. Simili modo etiam et apostolus causa ejusdem rationis et humilitatis, nomen in Epistola sua prætermisit. Vel certe, ut quidam, quod propterea quia Christum in hac Epistola nominaturus apostolum, dicens: Hanc pontificem et apostolum confessionis nostræ iustum, noluerit nomen apostolatus sui in medio hujus Epistolæ nominare. Non enim conduxit, ut ubi Christum dicturus erat apostolus etiam se apostolum nominaret, maxime in titulo, ne cuilibet videretur se præferre, sed maluit tacito nomine de figuris legis eos esse, et ad veritatem quæ Christus est, perduci. Hanc autem Epistolam quidam dicunt esse beati apostoli, quidam Lucæ, quidam Clementis, quoniam si Pauli esset, ipse utique more sicut in aliis, ita etiam nomen suum in ista haberet. Sicut si Pauli non erit, quia ejus nomine non titulata, ergo nec Barnabæ, nec Lucæ, neque alius, aut alicujus erit, eo quod nullius nomine sit. Cui ergo illorum ascribenda est? Utique prædicatori: quippe quæ ex lucido sensu et locutionis comprobatur illius esse, quanquam etiam apertiori stylo comprehensa sit omnis Epistola. Nam fertur Apostolus hanc missam Hebræo sermone eam conscripsisse, quo ipse peritissimus exstitit, cum reliquos sermone scripserit. Post discessum vero A., Lucas evangelista Græco sermone eam apprehendit, ex quo postmodum translata est in Latinam linguam sicut et reliquæ.

CAPUT PRIMUM.

feriam multisque modis olim Deus loquens patribus in prophetis, novissime diebus istis locutus est nobis in Filio. Omnis intentio beati Apostoli in hac Epistola est, ut Judæos cognatos suos, qui et Hebræi etiam appellantur, in quo assumpti sunt a lege carnali ad spiritalem: simulque eminentiam quæ per Filium data est fidelibus, discernit a carnalis umbris, quæ angelicis ministracionibus esse fuerunt. Unde et primum ponit prophetas multis variisque locutionibus patribus fuisse locutus: *Multifariam*, id est multis locutionibus multisque modis, hoc est, multis qualitatibus: *Id est in præterito videlicet tempore loquens pater per prophetas patribus nostris.* Deinde ostendit quanta differentia esset gratiæ inter patres illorum, subjunxit: *Novissimis diebus istius sætatis, locutus est nobis per Filium.* Dicitur autem: *Locutus est in prophetis et in Filio tantummodo valet*, quasi diceret: Per prophetas et per Filium: quia in præpositio pro alia præpositione capitur: sicut multis in locis Epistolæ ejus videtur his præpositionibus indifferenter uti. Considera ergo, quomodo multis locutionibus, multis qualitatibus locutus sit Deus Pater patribus Ve-

teris Testamenti, multis vero locutionibus, multisque qualitatibus locutus est eis, quia non semper uniformiter secreta sua eis revelavit. Aliquando enim aperte et per angelum locutus est eis ut Abraham cui dixit: *Secundum hoc tempus veniam, eritque Saris filius* (Gen. xviii); Moysi quoque præcepta legalia dando, *Non occides, non adulterabis* (Deut. v), cæteraque hujus modi; Loth quoque de Sodomis eum educendo (Gen. xix), aliisque quampluribus. Aliquando vero obscure, et per ænigmata, et per ignem, ut Moysi, cui dixit: *Ego sum qui sum. Hæc dices filiis Israel: Qui est, misit me ad vos* (Exod. iii). Aliquando in habitu militis, ut Josue: Aliquando in corde, ut David, quod dicebat: *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus* (Psal. lxxxiv), cæterisque prophetis. Aliquando per somnium, sicut Daniel, quod genus prophetiæ est: *Novissime autem, id est in fine temporum locutus est nobis apostolis suis, cæterisque credentibus per Filium suum, et est census: Patribus nostris, utpote servis, locutus est olim per servos suos angelos, et per conservos illorum prophetas, novissime autem diebus istis ultimæ sætatis, locutus est nobis apostolis, omnibusque aliis fidelibus per Filium, utpote filiis.* Nam quanta distantia est inter gratiam Evangelii, quæ per Filium data est, et legem quæ per servum administrata est: tanta differentia est inter ministros et auditores legis, quoniam servi ad servos missi sunt, et inter promissionem et gratiam, quæ per Filium data est filiis, ac postmodum per filios filiis administrata. Sequitur: *quem constituit hæredem universorum.* Hæres dicitur ab herede, id est domino, eo quod libera potestate in hæreditate paterna dominetur. Constituit ergo Deus Pater Filium suum hæredem universorum, hoc est totius mundi, seu omnium creaturarum, non tantum secundum divinitatem, qua cœternus est Patri et cœqualis est illi in omnipotentia deitatis, et in qua æternaliter ipse possidet omnia cum Patre, sed potius secundum humanitatem assumptam a Verbo, constitutus est ille dominus et hæres super omnem creaturam, sicut illi Deus Pater promisit, dicens: *Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam et possessionem tuam terminos terræ* (Matth. ii). Et ipse Filius resurgens a mortuis, sic loquitur ex persona humanitatis: *Data est mihi, inquit, omnis potestas in cælo et in terra* (Matth. xxviii). Non ergo dividimus personas, sed distinguimus naturas. Unde animadvertendum est solerti indagine: Apostolum in hac Epistola, nunc de substantia humanitatis loqui, nunc vero de substantia deitatis. Nam quod dixit illum constitutum esse a Deo Patre hæredem omnium creaturarum, ad humanitatem illius retulit: Volens autem discretionem facere inter divinitatis naturam et humanitatis ejus, et ostendere quid proprie pertinet et ad unamquamque naturam, subintulit, dicens: *Per quem fecit et sæcula.* Sæcula dicuntur a sequendo, eo quod se sequantur, in semetipsa revertendo ac redeundo. Hic autem per sæcula debemus intelligere omnia quæ facta sunt in tempore. Ut ergo ostende-

ret Apostolus eundem novissimis diebus venisse in A mundum, ac temporaliter hæreditatem percepisse, qui ante omnia sæcula erat cum Patre, dixit : Per quem fecit Deus Pater omnia quæ in tempore facta sunt. Nam quod evangelista Joannes dicit : *Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil* (Joan. 1), hoc Apostolus significavit, dicendo : *Per quem fecit et sæcula*, referens hoc ad divinitatem ejus. Deinde vero quibusdam gradibus ascensionum eleganter utens, pervenit ad id quod omnibus his majus est, et insonuit, dicens : *Qui cum sit splendor gloriæ, et figura substantiæ ejus*. Deus Pater lux est, sicut idem Apostolus ait, loquens de Filio : *Qui habet, inquit, lucem inaccessibilem*, et Filius lux est, et Spiritus sanctus lux (1 Tim. vi), ita et Pater splendor, et Filius splendor, et Spiritus sanctus splendor. Sed B quomodo lux nascitur ex luce, et splendor procedat de splendore, non crescente numero, impossibile est definire. Idcirco autem appellatur Filius splendor Patris, quia sicut in igne tria sunt inseparabilia, ignis videlicet, calor, et splendor, et tamen splendore ostenditur nobis ignis et calor, licet humana non sint comparanda divinis, ita natura Patris et Filii et Spiritus sancti inseparabiliter conjuncta et unita est, et per verbum suum quasi per splendorem dignatus est semetipsum ostendere, et insuper mysterium totius Trinitatis, dicente ipso Filio : *Ego et Pater unum sumus* (Joan. x); et iterum : *Baptizate omnes gentes in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti* (Matth. xxviii). Mirabili igitur modo Apostolus unam substantiam deitatis Patris et Filii ostendit, ut duas C personas aperiret in gloria et splendore. Per splendorem quippe, unitatem declaravit essentiæ cum Deo Patre : in nomine autem gloriæ, personas Dei Patris expressit : in splendore autem, personam Filii. Et sic est Filius splendor de splendore, sicut lux de luce, Deus de Deo, lumen de lumine, principium de principio. Sequitur : *et figura substantiæ ejus*. Quantum ad homines pertinet, aliud est figura, aliud est substantia, quia dum pingitur imago et figura alicujus hominis in pariete, non est illud figura, quod est substantia. Apostolus autem figuram in hoc loco pro ipsa substantia et pro æqualitate essentiæ posuit, et quod hic dixit figuram, alias dixit formam, inquiens : *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens* (Philip. ii). Forma enim illic, et figura hic, unam declarant æqualitatem essentiæ, Christus ergo splendor Patris est, et figura substantiæ ejus, quia per illum Pater manifestatus, sicut ipse dicit : *Pater, manifestavi nomen tuum hominibus* (Joan. xvii), et æqualis est illi in substantia deitatis. Sequitur, *portansque omnia verbo virtutis suæ*. Dicendo *portans*, facilitatem continendi voluit exprimere : posuitque *portans* pro eo quod est gubernans et regens. Verbum igitur Dei Patris omnia quæ fecit verbo virtutis suæ portat, hoc est potentia virtutis suæ, et verbo jussionis suæ omnia gubernat et regit. Non enim minus est gu-

bernare mundum quam creasse. Nam in creando ex nihilo substantiæ rerum productæ sunt, in gubernando vero ea quæ facta sunt, ne ad nihilum redeant, continentur. Ergo dum hæc omnia reguntur, et ad invicem sibi repugnantia coaptantur, magnum et admirabile virtutis Dei judicium declaratur. Post tantam divinæ majestatis in Filio claritatem, ad humilia incarnationis ejus descendit, pariterque discernit naturam divinitatis atque humanitatis, dicens : *Purgationem peccatorum faciens*. Nam quod dixit, *portans omnia* gubernatione sua, et regimine virtutis suæ, ad divinitatem retulit : quod vero subdidit, *purgationem peccatorum faciens*, ad humanitatem ejus proprie pertinet. Quomodo fecit purgationem peccatorum ? Per redemptionem utique passionis suæ, et per aquam baptismatis, juxta quod Joannes in Apocalypsi sua dicit : *Lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo* (Apoc. i). *Sedet ad dexteram majestatis in excelsis*. Considerandus est ordo verborum. Primum siquidem perhibuit purgationem peccatorum Dominum sua passione nobis procurasse, ac deinde dixit illum sedere ad dexteram majestatis in excelsis. Nam Christus primum nos redemit sanguine passionis suæ, et sic postmodum altitudinem celorum penetravit, ubi nunc ad dexteram Patris sedet. Sedere autem illius pro habitare et esse ponitur isto in loco, sicut et dextera pro honore et dignitate summa. Nam non est putandum quod omnipotens Pater, qui spiritus est incircumscriptus, omnia replens, dexteram aut sinistram habeat : sicut et nos habemus aut quod ita D sedeat in dextera illius Filius ejus, sicut solent filii regum sedere juxta patrem, opposito sibi solio : sed sicut diximus, dextera pro gloria et dignitatis honore accipitur. Siquidem et Pater a dextris esse scribitur Christi, ut in psalmo habetur : *Dominus a dextris tuis, confregit in die iræ suæ reges* (Psalm. cix). Ambo ergo a dextris sunt, quia nihil est in divinitate sinistrum : quia unum est cum Deo jam in gloria homo assumptus a Verbo, et quadragesimo die exaltatus ad cœlestia. Quid est ergo, *sedet ad dexteram majestatis* ? nisi ut dicatur, habitat in plenitudine paternæ majestatis. Et cum dicit, *in excelsis*, ostendit illum hominem super omnem creaturam angelicam et humanam exaltatum esse. Unde et sequitur :

Tanto melior angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditavit. Factum autem vel effectum, pro susceptum debemus hic accipere, tanquam diceret : Tanto melius atque honorabilius præ angelis a Deo Patre susceptus est in gloria majestatis, quanto præ illis differentius atque excellentius nomen filiationis hæreditavit. Nam quanta distantia est inter nomen filii et servi, tanto ille majoris dignitatis est præ angelis, quoniam ille Creator, secundum divinitatem dico, illi creaturæ. Ipse quoque homo in hoc est major omnibus angelis omni- que creatura, quia potestas quæ erat in Verbo ante omnia sæcula, requievit in illo homine assumpto a

xx tempore conceptionis. Quapropter illi sunt A
i et famuli, sicut in ejus tentatione et pas-
n resurrectione quoque et ascensione decla-
st. Ille autem Filius proprius et hæres existi-
d nobis et Apostolus innuit, dum subjungit :
im dixit aliquando angelorum : *Filius meus*
jo *hodie genui te ?* subaudis, nulli angelorum
tum est. Hoc de Verbo Dei intelligendum est,
æternum et consubstantiale est Deo Patri,
qualibet creatura, licet legamus in libro Job
appellatos esse filios Dei : in Genesi quoque
eth : quod utique quando fit, abusive fit.
o ergo dixit ei : *Filius meus es tu ?* Tempore ba-
tis et in monte quando intonuit vox paterna
, dicens : *Hic est Filius meus dilectus* (Matth.
t in hoc quod dicit, *Filius meus es tu*, ma-
; ex ipsa sua essentia illum esse genitum.
umque quia non dixit, ante omnia sæcula
e, vel in præterito tempore, sed *hodie*, inquit,
e, quod est adverbium præsentis temporis. In
im nec præterita transeunt nec futura succe-
ed omnia tempora simul ei juncta sunt, quia
præsentia habet ; et est sensus : Sicut ego
æternus sum, neque initium, neque finem
, ita te semper Filium coæternum mihi ha-
le est et istud, quod alibi dicit : *Ante lucife-*
nui te (Psal. cix), id est ante angelicam crea-
et ante omnia sæcula. Et rursum : *Ego illi*
patrem, et ipse erit mihi in filium. Videsne
do discernit geminam naturam in Christo ?
uod dixit paulo superius, *hodie genui te*, ad di-
is retulit naturam : at vero quod subintulit,
illi in patrem, ad humanitatis essentiam re-
ie aliqua dubitatione. Unde et congrue verbo
temporis usus est, dicens, *ero*. Quoniam
Pater quando dixit ad David (II Reg. vii) :
ormieris cum patribus tuis, suscitabo semen
quod egredietur de lumbis tuis, et firmabo
um ejus super thronum tuum, ipseque erit
lius, et ego ero illi in patrem, futurum erat
ut Verbum Dei Patris assumeret hominem ex
virginali in unitate personæ suæ, qui Filius
veritate esset, non adoptivus, sed proprius.
atem sententia et ad superiora potest respi-
it ita legatur sub interrogatione rursum cui
rum dixit : *Ego ero illi in patrem ?* et subau-
nulli ; vel certe absolute et affirmative hoc
rursum de illo dicit Deus Pater : *Ego ero illi*
rem.

um iterum introducit primogenitum in orbem
dicit : *Et adorent eum omnes angeli Dei*. Om-
nigenitus potest dici primogenitus, eo quod
s aperiat vulvam matris, non tamen omnis
genitus unigenitus, quia habet alios fratres
ates se. Dominus autem Jesus tam secundum
latem quam secundum humanitatem, et unige-
st primogenitus dici potest. Unigenitus est se-
m divinitatem, quia in natura divinitatis non
fratres sequentes se. Secundum humanitatem

quoque unigenitus est beatæ Mariæ, quia post illum
alios non genuit, sicut calumniatur Helvidius dente
viperino. Primogenitus est secundum divinitatis es-
sentiam, sicut per Salomonem testatur, dicens : *Ego*
sapientia ex ore Altissimi, prodivi primogenita ante
omnem creaturam (Eccli. xxiv). Secundum humani-
tatem quoque primogenitus est in multis fratribus
adoptivis, de quibus ipso dicit Mariæ : *Vade ad*
fratres meos et dic eis (Joan. xx). Quod autem dicit
Apostolus, cum iterum introducit Deus primogeni-
tum Filium suum in mundum, sic videntur hæc
verba sonare, quasi jam altera vice introductus es-
set. Sed quomodo hoc sit intelligendum, evangelista
Joannes ex parte manifestat, dicens : *In mundo erat,*
et mundus per ipsum factus est, et mundus eum non
cognovit (Joan. i). Verbum ergo Dei Patris per quod
omnia facta sunt unius essentiæ existens cum Deo
Patre et Spiritu sancto, ubique est et omnia im-
plet : quia cingendo implet omnia, implendo cingit,
gubernando præsidet, præsidendo gubernat. Et quia
in mundo erat, ubi carnem assumpsit, et tamem
inaccessibile erat nostris aspectibus, quia non vide-
batur : ipsam assumptionem carnis appellat alte-
rum introitum. Dum enim qui invisibilis erat hu-
manis aspectibus, assumpta carne, visibilem se præ-
buit quasi iterum introductus est. Notandumque quia
quod Apostolus introitum nominat, hoc in Evangelio
ipsa Veritas exitum vocat, dicens : *Exivi a Patre, et*
veni in mundum (Joan. xxvi). Merito ergo exitum
vocat incarnationis suæ assumptionem, manifesta-
tionemque, quia non foris eramus a Deo expulsi
extra aulam paradisi et palatium regis æterni positi
in carcere hujus mundi, et in auxilio relegati. Verbi
gratia, sicut excluduntur ab aula regia, regis offen-
sam incurrentes, et destinantur in exilium atque
in carcerem clauduntur : sed sicut bonus mediator
volens eis veniam impetrare, non eos primum intro-
ducit in aulam regis, sed ipse foras egreditur, ibique
cum eis miscet sermocinandi negotium, sicque cor-
rectos et castigatos introducit eos in conspectum
regis : eo modo Dominus Jesus exivit ad nos. Nam
egressus est ad nos a conspectu paternæ majestatis
carnem assumendo, visibilemque præbendo, et col-
locutus est nobiscum præcepta regis æterni, sicque
nos suis prædicationibus et miraculis correctos et
castigatos, atque sua fide confirmatos, suaque pas-
sione a peccatis emundatos, introduxit in aulam et
in conspectum paternæ majestatis, quando ascen-
dendo ad cælos patefecit nobis aditum regni cæle-
stis. Dicendo autem *introducitur eum in orbem terræ*,
hoc significat, cum ei committit orbem terræ, et
cum manifestat illum Dominum esse totius mundi.
Tunc enim possedit orbem, cum ab universis est
agnitus Dominus totius orbis. Hoc autem non de
substantia Verbi, sed de essentia hominis accipe
dictum. Quodque sequitur, *et adorent eum omnes*
angeli Dei, tale est ac si diceret, omnes angeli mei
et ipsius, quia per eum sunt facti. Tunc ergo ado-
raverunt eam, quando nativitatem illius annuntia-

verunt, et quando illo esuriante accesserunt et ministraverunt ei, sive quando sepulcrum ejus custodierunt, quotidie quoque adorant eum, quia jussioni illius obtemperant. Sed nunquid solis angelis præcepit Deus Pater illum adorare? Non, quin potius omni creaturæ.

Et ad angelos quidem dicit: Qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos flammam ignis. Quod dicit, et ad angelos quidem Deus Pater, vel Scriptura divina, tale est ac si diceret de angelis, ad ponens pro de. Non enim servat Apostolus ordinem sive sensum præpositionum, et est sensus: Ipse quem præcipiuntur angeli adorare, de ipsis suis spiritibus quotiescunque vult facit angelos. Ministros etiam suos facit flammam ignis: quia qui in conspectu illius assistunt, in amore suo incendentes et inflammantes reddit, juxta quod alibi dicitur, in quem desiderant angeli prospicere. Nam quod dixit, qui facit angelos suos spiritus, præpostero ordine protulit. Debuerat enim dicere, qui facit spiritus suos angelos. Sciendum est autem quod angelus nomen est officii non naturæ, qui semper quidem sunt spiritus, sed nequaquam jure semper vocantur angeli, nisi quando mittuntur. Angelis etenim, Græco vocabulo, Latino dicitur nuntius. Si quæris nomen naturæ, spiritus est: si officii, angelus est. Ex eo quod subsistit, spiritus est, et ex eo quod mittitur, angelus. Verbi gratia, sicut homo nomen est naturæ, miles autem nomen est officii. Dicatur et alio modo: Angeli et ministri Dei omnipotentis sunt sacerdotes et prælati Ecclesiæ, juxta quod Malachias dicit (c. II): *Labia sacerdotis custodiunt scientiam, et legem requirunt ex ore ejus, quia angelus Domini exercituum est.* Sacerdotes ergo Ecclesiæ spiritus sunt, quando gaudia patriæ cælestis suis auditoribus annuntiant, dicentes: *Pœnitentiam agite: appropinquabit enim regnum cælorum* (Matth. III); et *Fulgebunt justi sicut sol* (Matth. XIII); et *Bruni sicut angeli Dei in cælo* (Matth. XXII). Flamma vero ignis sunt, quando terrorem ignis gehennæ suis auditoribus minantur, dicentes: *Omnis arbor non faciens fructum bonum excidetur et in ignem mittetur* (Matth. III).

Ad Filium autem, subaudis dicit Psalmista: *Thronus tuus Deus in sæculum sæculi, virga æquitatis, virga regni tui.* Intuere quomodo et cum quanta claritate discernat angelicam creaturam a Filio qui cuncta creavit. Thronus Græce, Latine dicitur sedes regia, sicut et solium. Per thronum autem uno modo possumus intelligere regnum, per sceptrum autem quod est virga aurea, potestas intelligitur regni. Dicit ergo Psalmista loquens ad Filium Dei: O Deus, regnum tuum et potestas imperii tui in sæculum sæculi manebit! Tale quid et Gabriel dicit ad Mariam: *Ipse regnabit in domo Jacob in æternum, et regni ejus non erit finis* (Luc. I). Istud est regnum, de quo turbæ clamabant benedictum quod venit regnum patris nostri David; et de quo ipse Dominus Pilato: *Regnum meum non est de hoc mundo* (Joan. XVIII). Aliter: Thronus sive sedes judicantium solet esse. Unde et in

A lege humana præcipitur, ut non detur judicium nisi sedendo. Quapropter non incongrue per sedem possumus intelligere judicium quod procedit a sede. Istud est judicium, de quo ipse Filius dicit: *Pater non judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio* (Joan. V), et de quo Psalmista ad Deum Patrem: *Deus, judicium tuum regi da* (Psal. LXX), id est Christo. Thronus ergo Dei in sæculum sæculi manebit, quia judicium novissimum quod dabit electis, dicens eis: *Venite, benedicti, percipite regnum vobis paratum* (Matth. XXV); et reprobis dicit: *Ite in ignem æternum* (Ibid.), æterna discretionem stabit inter utroque, eo testante in Evangelio ac dicente: *Tunc ibunt hi in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam.* (Ibid.) Quod vero sequitur. Virga æquitatis virga regni tui, per virgam æquitatis intelligitur rectitudo sententiæ et judicii illius, sive potestas regni justa, quæ virga regit justos in justitia, et percussit impios juste et recte, sine aliqua personarum acceptione, cunctos gubernans et judicans.

Dilexisti justitiam et odisti iniquitatem. Ista est virga recta, ut diligatur justitia, et odio habeatur iniquitas. Nemo enim perfecte potest diligere justitiam, nisi odio habuerit iniquitatem. Iniquitas autem quæ et anomia nominatur, intelligitur quidquid contra legem divinam fit. Veritatis etenim amor odium est falsitatis. Et quia Dominus dilexit justitiam, quia non peccavit, et odio habuit iniquitatem, quid præmii meruerit percipere exponit, dicens: *Propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo exsultationis præ participibus tuis.* Psalmista alloquitur Filium Dei, et dicit: O Deus, unxit te Deus Pater oleo exsultationis, propterea quia odio habuisti iniquitatem, et dilexisti justitiam. Non ergo est intelligendum quod Filius Dei, secundum naturam divinitatis, in qua æqualis est Patri, possit Deum habere, quia ipse cum Patre et Spiritu sancto verus est Deus. Secundum autem quod homo est, Deum Patrem habet Deum, quia ab illo est factus, ideoque dicit Psalmista: *Unxit te Deus, Deus tuus oleo* (Psal. XLIV). Unctus est Christus non oleo visibili, sed plenitudine Spiritus sancti, qui die baptismi in specie columbæ super eum requievit, nec ex tempore baptismatis solummodo plenitudo Spiritus sancti in eo mansit: sed potius ex tempore conceptionis, juxta quod Isaias loquitur, dicens: *Requiescet super eum Spiritus Domini, spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis, replebitque eum spiritus timoris Domini* (Isa. XI). Oleo autem exsultationis seu lætitiæ dicit illum unctum, quia Christus qui nunquam peccavit, nunquam tristitiam habuit ex recordatione peccati. Quid est enim oleo lætitiæ ungi, nisi peccati maculam non habere? Sanctorum etenim conscientia tunc magis ac magis hilarescit, atque in lætitiâ magis prorumpit, quando nulla peccati gravioris recordatione mordetur. Spiritus quidem sanctus qui requievit in Christo, custodivit illum, et sine peccato conciperetur, sine peccato nasceretur, et sine peccati macula ab hoc mundo

ret, juxta quod de illo scriptum est (*Psal. xxxi*). Sed quid est quod de illo dicit Psalmista : *le Deus, Deus tuus oleo exsultationis præ parti-*

s tuis (*Psal. xlv*)? Qui sunt ergo ejus parti-
In Veteri quidem Testamento fuerunt pa-
ne participes Christi in hac unctione, quia
non essent oleo visibili uncti, sed dono Spiritus
repleti, appellabantur Christi, id est uncti,
quod in psalmo scriptum est, dicente Domino
raham, Isaac et Jacob ad Abimelech, et ad
reges Palestinorum : *Nolite tangere Christos*
Psal. civ). Fuerunt quoque reges, sacerdotes
phetae participes illius, quia ad illos specialiter
pertinebat, per quam donum Spiritus sancti
antur accipere. Nam legimus Saulem unctum
mele, et David, Salomon quoque unctus est in
Sacerdotes ungebantur, sicut unctus est Aaron
se, dicente sibi Domino : *Unge Aaron et filios*
ihii in sacerdotes jure perpetuo (*Exod. xxx*).
etæ nihilominus ungebantur, sicut unctus ab
et Elisæus, cui dixit Dominus : *Unge Elisæum*
etiam pro te. Isti tres ordines Dominum præsi-
nt, qui est verus rex, sacerdos, atque propheta.
vo autem Testamento participes sunt illius
li, martyres, confessores, atque omnes qui per
m baptismatis abluuntur, et Spiritus sancti
a consequuntur, et a Christo Christiani dicun-
Christus ergo præ omnibus participibus suis
est oleo lætitiæ, quia omnes ad mensuram
ant Spiritum sanctum, ipse autem non ad
ram accepit, sed ad plenitudinem secundum
Non enim ad mensuram dat Deus Pater Spiritu-
ilio suo, sed in ipso habitat omnis plenitudo
latis corporaliter (*Col. ii*).

u in principio, Domine, terram fundasti, et
manuum tuarum sunt cæli. Post humanitatis
ei excellentiam, convertit se iterum ad æter-
n ejus divinitatis, dicens : Tu, inquit, Domi-
principio creaturarum terram fundasti. Ubi
undavit terram? Si recte perpendimus, vide-
quia nutu et dispositione divina subsistit
a super nihili nisi in semetipsa. Et quod dicit,
manuum tuarum sunt cæli, non est putandum
verbum Dei Patris, quod incorporeum est,
us operetur, quia non habet lineamenta cor-
n natura divinitatis, sicut nos habemus. Opera
ianuum ejus, virtutem jussionis ejus debemus
re, quoniam verbo et potentia virtutis ejus
e jussionis quæcunque vult operatur, juxta
Psalmista dicit : *Ipse dixit, et facta sunt; ipse*
voluit, et creata sunt (*Psal. xxxiii*). Virtute igitur
Dei cælum et terra subsistunt, quia virtute
is ejus omnia facta sunt, et sine ipso factum
nil (*Joan. i*). Sed cum Moyses in principio Ge-
cælum dicat primum factum, ac deinde ter-
re dicens : *In principio fecit Deus cælum et ter-*
Gen. i), quæstio oritur, quare Psalmista pri-
ponit terram, ac deinde cælum, quasi terra

ante fuerit facta quam cælum? quæ ita solvitur,
quod ille præposuit cælum terræ, iste supposuit, id-
circo factum est, ut ostenderetur simul illa duo esse
facta, sed quod divina potestas simul fecit, humana
vox simul nequivit proferre, quapropter necesse
erat unum ante alterum dicere.

Ipsi peribunt, tu autem permanebis. Positus est hic
pluralis numerus pro singulari sicut multis aliis in
locis divinæ Scripturæ. Non enim de firmamento hoc
intelligendum est, ubi sidera continentur, neque de
cælo æthereo, per quod cursus septem planetarum
aguntur, sed de isto cælo aereo, a quo et aves cæli
dicuntur, potius accipiendum est : in die ergo judicii
peribit istud cælum aereum unde anhelitum attra-
himus et remittimus, non ut penitus desinat esse a
sua natura, sed mutabitur ab hac specie in melio-
rem, et ab hac densitate in subtilitatem et claritatem
ætheris. Unde et Apostolus in alio loco dicit : *Præ-*
terit figura hujus mundi (*I Cor. vii*). Si figura præ-
terit, substantia remanebit. Nam, quantum spatium
occupavit aqua tempore diluvii, ita ut altior esset
quindecim cubitis super omnes montes sub omni cæ-
lo, et, ut quidam dicunt, pertingens usque ad circu-
lum lunæ, tantum spatium tenebit ignis in die judicii,
comitans Domini adventum, juxta quod Psalmista
dicit (*Psal. xcvi*) : *Ignis ante ipsum præcedet* qui con-
sumet omnia nubila, omnemque densitatem istius
aeris, eritque cælum novum et terra nova. De hac
immutatione et Dominus in Evangelio loquitur di-
cens : *Cælum et terra transibunt* (*Matth. xxiv*). Trans-
ibunt quidem ab hac figura et specie in melius
per innovationem, et permanebunt in substantia pro-
pria, et omnes ut vestimentum veterascent. Vestimen-
tum hic debemus accipere corpus humanum, quod
consumitur longævitate temporis et dolore infirmi-
tatis, ac redigitur in pulverem. Sicut ergo corpus
humanum veterascit quidem, et in pulverem redigi-
tur, sed in die judicii per resurrectionem innovabi-
tur : ita istud cælum aereum præ nimia longævitate
quadammodo jam veterascit, sed in die judicii per
inflammationem ignis innovabitur et velut amictum
mutabis eos, et mutabuntur. Amictus dicitur ab ami-
ciendo, id est a circumdando. Bene ergo cælum ami-
ctui comparatur quo circumdamur, quoniam sicut
amictus humanum corpus hinc inde cingit, ita cælum
ex omni parte cingit terram, æqua lance libratum.
Unde et pelli animantis alio in loco comparatur, di-
cente Psalmista : *Extendens cælum sicut pellem* (*Ps.*
ciii). Mutabis, inquit, cælum sicut amictum, ac si dice-
ret : Sicut amictus facile plicatur si fuerit extensus,
rursusque plicatus leviter extenditur : et si fuerit
sordibus coinquinatus, facile potest mundari, ita
cælum a te facile est extensum atque compositum,
sicque facilitate incomprehensibili in die judicii mu-
tabis ab hac figura et specie in meliorem : et ut
ostenderet jam deinde facta Domini sub æternitate
mansura, addidit : *Et mutabuntur*, quasi diceret :
Postquam mutati fuerint, in ea novitate permane-
bunt, nunquam ad hoc corruptibile redituri. Tu au-

tem idem ipse es, et anni tui non deficient. Ecce differentia inter creaturam temporalem factam et creatorem in sua æternitate æqualiter manentem. In omnipotentem etenim Deum non cadit præteritum vel futurum, neque aliqua mutabilitas, sed omnia sunt ei præsentia, semperque est immutabilis: unde Psalmista æternitatem et immutabilitatem Verbi Dei subtili consideratione perpendens, substantivo verbo præsentis temporis usus est, loquens de illo. Cælum, inquit, et terra mutabuntur, tu autem idem ipse es modo qui eras ante omnia sæcula, et anni tui, id est æternitas tua non deficient. Ipse ergo qui semper habet esse, dicit de semetipso ad Moysen: *Ego sum qui sum.* *Hæc dices filiis Israel: Qui est misit me ad vos (Exod. iii).* Quapropter omnis creatura rationalis, quæ per se mutabilis est ac temporalis, summo opere laborare debet, quatenus ei possit conjungi et adhærere, qui semper idem manet.

Ad quem autem angelorum dixit aliquando: Sede a dextris meis quoadusque ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum? Postquam autem majestatem divinæ æternitatis ostendit in Filio esse, iterum convertit beatus Apostolus sermonem ad glorificationem ejus humilitatis, dicens: *Ad quem angelorum dixit aliquando: Sede a dextris meis?* subaudis ad nullum. Nulli enim archangelorum, nulli dominationum aut virtutum sive principatum hanc gloriam concessit Deus Pater, ut ei diceret: *Sede a dextris meis*, hoc est, habita et quiesce mecum in plenitudine meæ majestatis. Victori autem Filio et totius mundi per incarnationis suæ dispensationem triumphatori, post resurrectionis gloriam quadragesimo die dicit ei: Laborasti in passione, laborasti in redemptione generis humani, quiesce mecum in gloria, quoadusque ponam inimicos tuos, ut sint scabellum pedum tuorum (Ps. cix). Quoadusque vel donec, non significat finem alicujus temporis isto in loco, sed pro infinito et sempiterno positum est, quasi diceret aliis verbis: Tu semper habita in plenitudine majestatis meæ, quia ego subiciam æternitati tuæ inimicos tuos Judæos, aliosque incredulos. Pedes etenim Domini, stabilitatem æternitatis ejus designant, ubi ille tanquam in vestigiis firmis virtute omnipotentiae suæ consistit. Possumus et per pedes non incongrue mysterium incarnationis ejus accipere. His autem pedibus, æternitatis videlicet illius, seu fidei ac potentiae incarnationis ejus, duobus modis quotidie subjiciuntur inimici illius, dum videlicet vitiorum atque infidelitatis contrarietate derelicta, sponte se subjiciunt illi ad salutem, ut sub illo tueantur, vel certe dum nolentes in eum credere, coacti subjiciuntur illi, et calcantur dominio potestatis ejus. Sequitur:

Nonne omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis? Si omnes spiritus cœlestium virtutum mittuntur ad salutem credentium, quid est quod Daniel dicit: *Millia millium ministrabant ei, et decies millies centena millia assistebant ei (Cap. x)?* Quomodo enim omnes mittuntur, si decies centena millia ei assistunt? In-

telligendum est ergo quod omnipotens Deus qui Spiritus est incircumscriptus omnia implet, et ubique totus est. Quapropter angelicus spiritus, qui incircumscriptus est, quocunque mittatur, intra Deum currit, Deumque semper præsentem habet, ideoque ipsi qui mittuntur, ipsi etiam et assistunt ei, vel certe ideo omnes mitti dicuntur quia sicut Didymus Græcus in libro de Spiritu sancto ait: Ex omnibus ordinibus cœlestium dignitatum mittuntur, sicut Gabrielem, Michaellem archangelos legimus missos in volumine Danielis, Raphaellem quoque ad Tobiam; unus etiam legitur de Seraphin missus ad Isaiam, quando calculo tetigit os et labia ejus; et sicut frequenter angeli leguntur ad sanctos missi. Generaliter autem, sicut doctores dicunt, unicuique fidelium ab ortu natalitatis, vel a tempore baptismatis datur a Deo angelus ad sui custodiam et qui ei suadeat bona agere. Unde Apostolus hic dicit: *Missi sunt*, inquit, in ministerium salutis propter electos qui hæreditatem patriæ cœlestis sunt percepturi: In hoc ergo loco: sicuti diximus, omnes mittuntur, ejusdemque dignitatis sunt qui mittuntur, cujus et qui assistunt, vel certe quia omnes ejusdem voluntatis sunt, et dum illi qui semper assistunt, consentiunt cum eis qui mittuntur, quodammodo in illis omnes assistunt, omnesque mittuntur, et est sensus: Quid mirum si unico Filio Dei ministerium suum exhibent angeli, cum etiam nostræ salutis ministros eos constet esse effectos? Quapropter nemini illorum dixit: *Sede a dextris meis.*

CAPUT II.

Propterea abundantius oportet observare nos ea quæ audivimus, ne forte supereffluamus. Propterea, inquit, quia Filius Dei excellentior est omnibus angelis, qui nobis Evangelium suum dedit, vel certe quia angelos nobis ministrat, qui Deo semper renuntiant opera nostra, licet ipse ubique sit, abundantius atque plenius oportet nos observare ea quæ audivimus a Christo in Evangelio, et ab apostolis ejus quam in lege solebamus, quæ per servum data est. Et quare abundantius? *ne forte supereffluamus*, id est ne forte pereamus et a salute excidamus, vel ne forte evanescamus transeuntes in perditionem more fluminis decurrentis in mare, dum sensus nostri per inania quæque discurrunt. Jungit autem personam suam illis more suo agens. Et quare abundantius? Reddit causam, dum in sequentibus verbis explicat, dicens: *Si enim qui per angelos dictus est sermo, factus est firmus, et omnis prævaricatio et inobedientia accipit justam mercedis retributionem, quomodo nos effugiemus si tantam neglexerimus salutem?* Sermo legis et prophetarum per angelos dictus est ad patres nostros: quia per subjectam creaturam locutus est Moysi et prophetis, juxta quod beatus Stephanus in contentione sua manifestat, dicens de Moyse: Hic est Moyses qui fuit cum angelo, qui loquebatur ei in monte Sina. Factusque est firmus, id est verus idem sermo per angelum dictus, quoniam sicut ibi prædictum est, ita omnia evenerunt, sive bona sive mala, omnisque prævaricatio sive transgressio legis, atque

dientia contra illum sermonem patrata accepit A retributionis mercedem, iudicium scilicet æ damnationis, sicut illis contigit, qui murmurantes exstiterunt. Notandum autem æ merces in bonam partem maxime accipia- c pro malo posuit Apostolus more solito, non de proprietatibus verborum, sed indifferenter pro altero ponens, sicut hic mercedem in et alibi captivitatem in bono, ubi dicit (II) : *In captivitatem*, redigite omnem sensum ad ndum Christo. Facit ergo Apostolus compara- a sermone legis qui per angelum dictus, ad m Evangelii per Filium datam, et dicit : Si sermo legis per angelum dictus, verus est in us quæ promisit bonis, vel quæ minatus est quanto magis erit firmus sermo Evangelii da- B r Filium? Et si illi qui inobedientes exstiterunt unationem æterni iudicii non potuerunt eva- quomodo nos effugiemus vindictam Dei, si tan- glexerimus salutem, fidem scilicet Evangelii que æternam tam magnam, utpote per Filium annuntiatam atque promissam? Subaudis, modo. His verbis manifestat Apostolus non tantam salutem in lege, quanta est in Evan- Lex enim promittebat terram, dicens : Si vo- s et audieritis me, bona terræ comedetis : elium autem promittit cælum, dicens : *Pæ- iam agite, appropinquabit enim regnum cælo-* Matth. III). Illa præstabat vindictam de terrenis as, istud præstat de spiritualibus; illa promitte- am longævam temporalem : Evangelium con- C itam sine fine mansuram. *Quæ*, subaudis salus, cepisset initium enarrari per Dominum. ab audierunt, in nobis confirmata est. Salus er- a in Evangelio continetur, a Domino accepit i enarrandi, quia ipse primum annuntiavit eam psum, dicens : *Pœnitentiam agite, appropin-* enim regnum cælorum ; et, *Qui crediderit et* stus fuerit, *salvus erit* (Marc. XVI). Deinde vero nata est, hoc est credita est ab eis qui audie- am, ab apostolis videlicet qui cum Domino t, et successoribus eorum : vel certe confir- id est consolidata est et perfecta in nobis ab . ab ipso Domino perceperunt eam, quia salus r Spiritum sanctum nobis data est, permanet rnum. Causa humilitatis suam jungit perso- D um eis, dicens : In nobis confirmata est ab eis dierunt. Ad hæc poterat aliquis dicere : Quo- confirmata est ab eis? Cui ille : *Contestante* gnis et portentis et variis virtutibus, et Spiritus distributionibus secundum suam voluntatem. mata est, inquit, in nobis, eadem salus ab eis dierunt, contestante Deo, id est simul testimo- perhibente eorum doctrinæ ac prædicationi : æce, sed virtute, sed exhibitione miraculorum ietate linguarum, quia si dicebat aliquis apo- am mortuo aut infirmo : Surge, esto vivus aut , statim surgebat incolumis. Signa autem, et ria, et virtutes pro uno hic accipiuntur. Quod

A vero subjungit, Spiritus sancti distributionibus, af- fluentiam significat gratiarum, quam non habuerunt patres Veteris Testamenti, quæ fuit data postquam glorificatus est Dominus Jesus teste evangelista, qui dicit : *Nondum erat Spiritus datus, quia nondum fue- rat Jesus glorificatus* (Joan. VII). Istæ sunt distributio- nes seu divisiones quas Apostolus alio in loco comme- morat, dicens : *Alii datur per Spiritum sermo sapien- tiæ, alii sermo scientiæ* (I Cor. XII), etc., quæ in se- quentibus enumerat, usque dum subjungit : *Hæc om- nia operatur unus atque idem Spiritus, dividens sin- gulis prout vult* (Ibid.); unde et hic dicit, *secundum suam voluntatem*. Divinæ enim voluntati atque consilio cuncta tribuit, ne quis in suis meritis confi- deret. Ipse Spiritus sanctus novit quid cuique pro- sit, vel quid cuique sit commodum.

Non enim angelis subiecit Deus orbem terræ futu- rum, de quo loquimur. Ad ea quæ superius dixit Deum Patrem dixisse Filio : *Sede a dextris meis donec po- nam inimicos tuos scabellum pedum tuorum* (Psal. CIX), pertinet hoc quod modo dicit. Orbem autem futurum appellat homines habitantes in orbe, de qui- bus tunc temporis futurum erat ut in Christum cre- derent, vel de quorum salute prædictum est a pro- phetis quod futura esset. Non, inquit, angelis sub- jecit Deus Pater orbem crediturum de quo loquimur, dicendo ex persona Dei Patris ad Filium, *ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum*, sed Filio suo tradidit illum, cui ipse dicit in psalmo : *Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam* (Psal. II). Unde et ipse Filius congratulans sibi traditum or- bem crediturum, dicit : *Ego autem constitutus sum rex ab eo* (Ps. II), id est a Deo Patre.

Testatus est autem in quodam loco quis dicens : Quia nomina prophetarum reticet in hac Epistola, quorum testimonia ponit, non causa invidiæ, aut abscondentis affectu hoc agit, sed narrantis voto et ostendentis intuitu, Hebræos multam habere scien- tiam divinarum Scripturarum, quibus ista scribebat, in tantum ut nec opus haberet nomen ponere dicen- tis. Hoc ergo testimonium ex Psalterio Davidico sumptum, est qualiter loquitur ad Deum Patrem : *Quid est homo?* Suppresse et cum despectu pronun- tiandum est istud, quid est homo? subaudis fragilis, mortalis, cuducus et sequax Adæ, qui in veteri pec- cato originali pronitate est devictus. *Quod memor es ejus?* subaudis ita ut misericordiæ tuæ dona largiaris, tua est gratia, non illius meritum. Hominis memor est Dominus, quando ei peccata dimittit gratuita mi- sericordia, et misericordiæ suæ dona largitur. Se- quitur, *Aut Filius hominis*, subaudis quid est? Hoc quidem doctores referunt ad Christum, qui in Evan- gelio sæpissime filium hominis, id est filium Mariæ se vocat, ac propterea sub interrogatione sursum erigenda est vox, et est sensus : Quid promeruit ille homo assumptus a Verbo, ut Filius Dei fieret? Quod- que sequitur, *quoniam visitas eum*, ad genus huma- num refertur, de quo paulo superius sub nomine ho- minis dictum est, quid est homo; et est sensus :

Quoniam visitas genus humanum per Filium tuum, et perpetuo largiris beneficia, non est meritum illius, sed tua gratia, ideoque subsistit, quia a te visitatur. Visitatio ad medicum et ægrotum pertinet. Nam visitationis officium dicitur medicus implere, quando ad infirmum quempiam ingreditur. Et genus humanum, quod infirmum et languidum erat, Deus Pater tunc visitavit, quando misit Filium suum, qui *Verbum caro factum est et habitavit in nobis* (Joan. 1), de qua visitatione dicit etiam Zacharias pater beati Joannis Baptistæ: Visitavit nos Oriens ex alto (Luc. 1): quidam doctores hoc quod dicit: *Quid est homo quod memor es ejus, aut Filius hominis, quoniam visitas eum?* totum referunt ad genus humanum, hoc vero quod sequitur, referunt concorditer ad Christum.

Minuisti cum paulo minus ab angelis. Per mortem corporis et opprobria passionis, minorem fecit Deus Pater Filium suum angelis, qui secundum divinitatem æqualis ei erat in omnipotentia deitatis, quia angeli immortales et impassibiles existunt. Minoratus est autem non necessitate, sed spontanea voluntate, sicut idem Apostolus alias ait: *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit (formam servi accipiens, factusque est obediens Patri usque ad mortem, mortem autem crucis)* (Philip. 11). Ex ea enim parte qua mori potuit Creator angelorum, minor factus est angelis. Bene autem dixit paulo minus et si mortale corpus assumpsit; peccati tamen maculam non habuit, gloria et honore coronasti eum. Psalmista loquitur ad Deum Patrem de humilitate et exaltatione Filii Dei, dicens: *Minuisti, inquit, Filium tuum paulo minus ab angelis, dum eum mortalem creasti, sed quia ille obediens tibi existit usque ad mortem, gloria et honore coronasti eum.* Tale est illud quod Apostolus dicit in alio loco: *Propter quod et Deus exaltavit illum, et donavit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, et infernorum* (Ibid.) Gloria ergo coronavit filium Deus Pater in resurrectione, honore autem in ascensione quando quadragesimo die resurrectionis suæ exaltavit illum super omnem creaturam. Aliter: Gloria coronatus est in multitudine credentium, videlicet cum post resurrectionis triumphum, credulitatem totius mundi in hoc quod homo est accepit, honore autem in confessione paternæ majestatis, hoc est in eo quod in plenitudine paternæ gloriæ habitat; *et constituisti eum super opera manuum tuarum.* Per hoc quod homo factus est, constitutus est a Deo Patre super opera jussionis ejus, supra cælestia videlicet, terrestria, et infernaliam, qui secundum divinitatis potentiam, sicut cum Deo Patre omnia creaverat, ita cum illis omnia possidebat. Dicendo enim, *Constituisti eum super opera manuum tuarum, omnis creatura monstratur subjecta esse illi, quia sicut potestate Verbi omnia creata sunt, ita ille homo assumptus a Verbo cum Verbo possidet cuncta.*

Omnia subjectisti sub pedibus ejus, id est æternitati illius et potestati, ut omnis creatura illum

A adoret, et hoc est quod ipse post resurrectionis gloriam apparens discipulis suis dixit eis: *Data est mihi omnis potestas in cælo et in terra* (Matth. xxviii). In eo enim quod omnia ei subjecit, nihil dimisit non subjectum ei. In eo, id est in hoc dono vel facto, quod ei omnia subjecit, nec cælestia videtur excepisse, nec terrestria, ut diceret præter angelicam creaturam: sed ita conclusit, dicens: *Omnia subjecit ei.* Nunc autem necdum videmus omnia subjecta ei. Quid est quod Beatus Apostolus loquitur, nam cum dixisset, omnia subjecta esse Christo, statim subintulit, dicens: *Nunc autem necdum videmus omnia subjecta ei?* si omnia sunt ei subjecta, quomodo non sunt subjecta? Intelligendum est ergo hoc modo ut superius ubi dixit: *Nihil dimisit non subjectum ei, ut intelligamus universalem subjectionem et voluntariam, scilicet per fidem, et necessariam, qua cogitur omnis creatura subjecta esse suo Creatori.* Hic vero ubi dicitur: *Necdum videmus omnia subjecta ei, tantummodo de voluntaria subjectione accipere debemus: qui per fidem constat quo in eum credere nolant.* Quia enim tunc temporis quando Apostolus ista loquebatur, Evangelii necdum prædicatio per totam mundum divulgata erat, necdumque omnes prædestinati ad vitam credebant, recte dixit: *Necdum sunt ei omnia subjecta, et non solum tunc, sed etiam adhuc omnes prædestinati non credunt.*

Eum autem qui modicum quam angeli minoratus est, videmus Jesum propter passionem mortis gloria et honore coronatum. Hic aperte manifestat quia gloria et honor Christi crux ejus fuit, pro qua modicum minoratus est ab angelis moriendo pro nostra salute. Unde et Apostolus alibi cum dixisset, *factus obediens est Patri usque ad mortem, mortem autem crucis, statim subsecutus est, dicens: Propter quod et Deus exaltavit illum, et dedit illi nomen quod est super omne nomen.* etc. Sic etiam ipse Dominus provocabat apostolos dicens: *ut glorificetur Filius hominis.* Sed si ille qui Dominus est ea quæ pro servis passus est gloriam vocat, multo magis tu homo quæ pro Domino pateris, tibi ad gloriam sempiternam pertinere non dubitare debes. Eum, inquit, Jesum videmus coronatum non oculis corporeis, sed oculis mentis: dum sedet in plenitudine paternæ majestatis, *ut gratia Dei pro omnibus gustaret mortem.* Gratia Dei Patris appellatur Filius, eo quod nobis a Deo Patre gratis sit datus, et quod gratis pro nobis mortem sustinuit. Non enim debebatur nobis nostro merito, ut Filius Dei pro nobis gustaret mortem, sed ineffabilis gratia hoc fecit. Quod autem dicit pro omnibus illum gustasse mortem, quidam doctores ita absolute intelligunt ut dicatur pro omnibus pro quibus gustavit, id est pro electis ad vitam æternam prædestinatis. At vero quidam ita generaliter accipiant, ut dicatur pro omnibus fidelibus atque infidelibus mortem gustasse, dicentes: *Ipse quidem pro omnibus mortuus est, licet omnes non salventur.* Et si omnes non credunt, ille tamen quod suum erat fecit. Unde beatus Prosper hanc ponit similitudinem: *Est quili-*

bet medicorum peritissimus qui veniens in civitatem A populosam ubi multi infirmi habentur, temperat potionem contra omnia genera infirmitatum, et convocat omnes, dicens: Venite, omnes populi qui variis infirmitatibus laboratis, et bibite ex hac potione, quam causa salutis vestræ præparavi: spondeo vobis cum obtestatione, quod si quis biberit ex ea medelam statim consequetur. Qui credunt verbis illius, accedunt, bibunt et sanantur: qui vero renuunt bibere, non sanantur, sed in sua infirmitate contabescunt. Quantum ergo ad medici devotionem pertinet, pro omnium illorum salute potionem temperavit, licet aliis non prosit, nisi his qui ex ea biberunt. ita et Christus, quantum in se fuit, pro omnibus mortuus est, quanquam non prosit ejus passio nisi solummodo his qui in eum credere voluerunt. Simulque notandum quia non dixit Apostolus, subjacuit morti, sed proprie gustavit mortem, per quod velocitatem resurrectionis voluit ostendere. Brevi etenim tempore a morte potuit teneri, ut ea devicta, confestim victor resurgeret.

Decēbat enim eum propter quem omnia, et per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum consummari per passionem. Decēbat, inquit, eum auctorem, scilicet salutis eorum, per passionem consummari, id est perficere omnium salutem per passionem Christi, qui est auctor salutis omnium credentium, et qui ante passionem suam multos filios adoptivos adduxerat in gloriam fidei, spei et charitatis, qui certam spem habebant gaudia patriæ cœlestis et æterni regni hæreditatem se posse percipere; vel certe per passionem decēbat eum perficere omnia quæ de illo prædicta erant. Unde ipse dixit pendens in cruce: *Consummatum est* (Joan. xix). Propter, quem omnia id est per mortem ejus restaurata sunt omnia cœlestia et terrestria: homo scilicet redemptus et numerus angelorum redintegratus. Per quem omnia, subaudis facta sunt, juxta quod Joannes dicit, *omnia per ipsum facta sunt* (Joan. i). Videsne quantum est in medio nostri, nobisque conjunctus est? Ipse Filius et nos filii, ille proprius et nos adoptivi: sed ille salvat et nos salvamur. Vides quomodo nos conjungit et discernit? Nam cum dicit, *multos filios adduxit in gloriam*, hic conjunxit: cum vero addit, auctorem salutis eorum, hic discernit.

Qui enim sanctificat et qui sanctificantur, ex uno omnes. Quis est qui sanctificat? Christus per fidem passionis suæ et per donum baptismatis. Qui sunt qui sanctificantur? Omnes credentes qui sanctificantur fide passionis Christi et gratia baptismi. Sed qui sanctificat Christus, et nos qui sanctificamur, ex uno Deo Patre omnes sumus, quia ab illo omnia originem acceperunt. Unus est enim Deus, per quem et a quo omnia. Sed aliter ille, aliter nos. Ille quasi proprius Filius potest sanctificare, nos vero quasi adoptivi ab illo sanctificamur. Attamen unum habemus Patrem in cœlis, ille proprium, nos adoptivum. Propter quam causam, subau-

dis quia et ipse et nos ex uno Deo Patre sumus, licet discrete, non confunditur fratres vocare eos, qui sunt filii adoptivi, dicens: *Nuntiabo nomen tuum fratribus meis.* Cum dicit, non erubescit fratres eos vocare, ostendit nos esse eandem fraternitatem nostræ humilitatis, sed in misericordia ejus multa, et humilitate maxima qui nos fratres elegit sibi: hoc quoque prophetico affirmat testimonio ne quasi novum putaretur, et non multo ante prædictum. Ait enim: *Nuntiabo nomen tuum fratribus meis.* Post sacram passionem et venerandam resurrectionem, promittit se gloriam divinitatis paternæ, et nomen ejus quo pater dicebatur toto orbe divulgaturum. Nuntiabo dicit, id est narrari faciam a prædicatoribus meis mihi a te datis. Nam resurgens a mortuis B dicit mulieribus: *Ite nuntiate fratribus meis*, (Matth. xxviii); et ad Mariam: *Vade ad fratres meos* (Joan. x), et dic eis. Fratres autem dicuntur et qui diligunt et qui diliguntur; addit vero: *In medio ecclesiæ laudabo te.* In medio Ecclesiæ, hoc est in cœtu fidelium laudavit Deum Patrem Filius quando apostolis reversis a prædicatione dixit: *Confiteor tibi, Pater, Domine cœli et terræ*, id est laudo et glorifico te, quia abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis (Luc. x). Ipse quoque quotidie in medio Ecclesiæ laudat Deum Patrem, dum fideles quique ejus passione et resurrectione redempti, ejusque baptismo abluti, indefessas laudes Deo Patri referunt corde, ore et opere: his enim tribus modis laudandus est Deus. Et iterum: *Ego ero fideus in eum*, hoc est in Deum Patrem. Vox est Filii Dei de Deo Patre ex parte humanitatis loquentis. Nam homo susceptus a verbo, totam confidentiam suam in Deum Patrem positam habebat, unde dicebat: *Pater, clarifica Filium tuum* (Joan. xii). Et pro fidelibus suis supplicans aiebat: *Pater, volo ut ubi ego sum, et isti sint mecum* (Joan. xvii). Quos etiam exhortans ut confidentiam haberent, dixit: *Confidite, ego vici mundum* (Joan. xvi).

Et iterum: Ecce ego et pueri mei quos dedit mihi Deus. Hæc duo testimonia sumpta sunt ex oraculo Isaïæ prophetæ loquentis in persona Filii Dei. Isti autem sunt pueri, sancti videlicet apostoli, quibus Dominus ait: *Pueri, nunquid pulmentarium habetis* (Joan. xxi)? Qui bene pueri vocantur propter innocentiam et humilitatem, de qualibus ipsa Veritas dicit: *Sinile parvulos venire ad me, talium est enim regnum cœlorum* (Matth. xix).

Quia ipse pueri communicaverunt carni et sanguini: et ipse similiter participavit eisdem. Hoc de apostolis, omnibusque fidelibus dictum est, quia per hoc fratres fuerunt Domini, quia verum corpus et sanguinem habuit, sicut et illi habuerunt. Quo loco confunditur Manichæus cum suis, qui ausus est dicere Deum verum corpus non habuisse, cum Apostolus dicat, quia assumendo carnem particeps exstitit illorum. Sicut enim illi pueri, et nos carne et sanguine, constamus: sic et Christus participavit carni et sanguini, homo factus, et sicut Christus communicavit

nostræ substantiæ per assumptionem hominis, sic et nos participes ejus sumus per assumptionem corporis et sanguinis ejus. Quare autem communicaverit Christus carni et sanguini, in sequentibus manifestat, dicens: *Ut per mortem destrueret eum qui habebat mortis imperium, id est diabolum, et liberaret eos qui timore mortis per totam vitam erant obnoxii servituti.* Admirabile, quiddam hic demonstrat Apostolus, ostendens diabolum per hoc devictum a Christo, per quod potestatem tenebat in mundo. Arma quæ fuerunt illi quondam fortia adversum mundum, hoc est mors, per ea illum Christus percussit, sicut David abstracto David Goliæ gladio, in eo caput illius amputavit in quo quondam victor ille solebat fieri. Quia ergo diabolum, per mortem hominis in mundo principatum præsumpserat, per mortem Christi temporalem vinci debebat. Quapropter participavit Christus carni et sanguini, ut mori potuisset ad tempus, sicque dum mortuus est, qui peccatum non fecerat, destruxit diabolum qui peccatum attulerat, per quod mors in orbem venerat. Sive etiam in hoc destruxit diabolum et mortem, qui semper mortuus est peccato, dum non peccavit. Destructo autem imperio diaboli, liberavit electos suos, qui timore mortis per totam vitam suam quandiu vivebant in hoc sæculo, obnoxii, id est debiti et astricti erant servituti mortis et diaboli. In hoc enim timebant mortem, quia servi erant mortis, dum omnes morti subiacebant.

Nusquam enim angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit. Quod superius dixerat, pueros communicasse carni et sanguini, et quia Christus participaverit eis, exsequitur amplius hunc sensum, volens ostendere unde participaret eis, et dicit: *Nusquam, id est in nullo loco, neque in cælo, neque in terra angelicam creaturam assumpsit, sed corpus humanum de semine Abrahæ assumpsit.* Quibus verbis favet illis blandiendo, quod semen illorum assumpserit. Quia ergo homo redimendus erat morte Filii Dei, non angelus, idcirco non angelicam naturam assumpsit, quæ mortem non potest pati, sed humanam in qua mori potuisset. Nec angelis tanta est dignitas collata, ut in una persona eorum naturæ Filius Dei conjungeretur: quam dignitatem et honorem humanæ naturæ divina gratia contribuit, ut Deus et homo una esset persona. Et quare dixit apprehendit, quod pertinet ad fugientem, quia nos quasi recedentes a se, et longe fugientes insecutus apprehendit.

Unde debuit per omnia fratribus assimilari. Pro hac, inquit, ratione, quia non assumpsit angelicam naturam, sed humanam de semine Abrahæ, debuit per omnia assimilari fratribus. Quid est per omnia? id est natus est, educatus, crevit, esuriit, passus est ac mortuus, ut per omnia ista similis esset fratribus, qui hujusmodi conditioni subjecti sunt et connexi. Sed fortasse quærit aliquis, quare homo sit reparatus potius quam angelus lapsus? Cui respondendum est, hominem non tantum deliquisse, quantum diabolum. Ille enim diabolo suadente peccavit, diabolum vero

A nullo suadente, sed superbiendo corrui. Homo quoque, quia corpus habebat, manducare indigebat: diabolum autem, quia spiritus est, totus inexcusabilis est. Fuit et tertia causa, videlicet quia homo necdum pervenerat ad locum ubi æternaliter cum Deo regnaturus erat, sed in paradiso terreno morabatur, de quo transferendus erat in cælum completo numero electorum: diabolum autem in cælo jam erat collocatus, ut misericors fieret et fidelis pontifex ad Deum, ut repropitiaret delicta populi. Misericors dicitur a misero corde, videlicet quia miseriam sustinet et cognoscit per experimentum misereri. Itaque non fuit alia causa illum per omnia fratribus assimilari, nisi ut misericordiam nobis præstaret nos redimendo, et fidelis fieret verusque et potens pontifex ad Deum Patrem interpellando pro nobis, nostrisque propitiaret peccatis. Hæc enim hujus miserandæ dispensationis causa fuit: vidit quippe humanum genus humo intentum, peccatorum vinculis ligatum, et misertus est ejus sicut fidelis pontifex, reconcilians nos Deo Patri, et reconciliando purgans. Ministerium etenim sacerdotis atque pontificis est fidelem esse, ut possit eos quorum sacerdos est liberare a peccatis. Pontifex quoque dicitur eo quod pontem, id est viam præbeat suis sequacibus suo bono exemplo, ita et Dominus pontem fecit nobis, id est bonam viam ostendit, cum diceret: *Discite a me quia mitis sum et humilis corde* (Matth. xi). Pontem etiam nobis fecit, quando aperuit nobis januam regni cælestis. Ubi modo consistit, Deum Patrem interpellans pro nobis.

C *In eo in quo passus est ipse et tentatus, potens est eis qui tentantur auxiliari.* In eo, inquit, in homine in quo tentatus est ipse a diabolo, sed non superatus, et passus a ministris illius, potens est vinctos liberare, tentatosque adjuvare ne vincantur: quia tentationes nostras et passiones, non solum sicut Deus cognoscit, sed etiam sicut homo experimento probavit, ac propterea non solum per hoc quod Deus est potest nobis auxiliari, sed insuper per hoc quod homo est, quoniam ejusdem potestatis est homo assumptus a verbo, cujus erat et idem verbum.

CAPUT III.

D *Unde, fratres sancti, vocationis cælestis participes, considerate apostolum et pontificem confessionis nostræ Jesum qui fidelis est ei qui fecit illum, sicut et Moyses in omni domo ejus.*

Fratres eos vocat tam carne quam spiritu, qui et eodem genere erant, eandemque fidem habebant; sanctos quia sanctificati fuerant fide passionis Christi et aqua baptismatis, qui participes erant cælestis vocationis, hoc est patriæ cælestis, ad quam Dominus omnes vocat, dicens: *Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos* (Matth. xi). Considerate apostolum et pontificem fidei nostræ Jesum. Apostolus Græce, Latine dicitur missus. Et Dominus Jesus apostolus noster est, quia gratis a Deo Patre nobis missus est, sicut ipse testatur, dicens: *Non sum*

missus nisi ad oves perditas domus Israel, et sicut mi- sit me Pater et ego mitto vos (Matth. xv; Joan. xx). Unde et idem egregius prædicator alio in loco dicit: Misit Deus Filium suum factum ex muliere (Gal. iv). Pontifex autem confessionis nostræ est, quia confessionem fidei nostræ præterit ante Deum Patrem qui fidelis est ei, id est Deo Patri qui fecit illum, juxta quod alibi dicitur, quia factus est ei ex semine David secundum carnem. Notandum autem de humanitatis essentia hoc esse dictum in qua ipse fidelis fuit Deo Patri, obediens ei usque ad mortem (Phil. ii). Nonne fidelis erat Deo Patri, quando omnia quæ agebat, non suæ gloriæ reputabat, sed Patri dicens: Pater in me manens ipse facit opera? Sicut et Moyses, inquit, fidelis erat in omni domo ejus. Domum Dei hic populum debemus intelligere, plebem scilicet Israeliticam, cui Moyses præpositus erat a Deo, de qua domo dicit Isaias: Vineam Domini domus Israel est, et iterum exhortando: Domus Jacob, venite et ambulemus in lumine Dei (Is. ii, v). In qua domo Moyses fidelis fuit, id est devotus et bonæ voluntatis, defendens ea quæ Dei erant, sibi que non usurpans gloriam Dei.

Amplioris enim gloriæ iste præ Moyse dignus habitus est, quanto ampliorem honorem habet domus qui fabricavit illam. Hoc in loco aut erit hypallage in sensu, aut satis necessaria subauditio supponetur hoc modo. Tanto majoris gloriæ Christus præ Moyse dignus inventus est, quanto majorem honorem habet, subaudis Dominus domus qui fabricavit eandem domum, sive tanto majori gloria Christus præ Moyse dignus inventus est, quanto majorem honorem habet fabricator a domo, quam ipse fabricavit. Redditque causam quare majoris gloriæ sit fabricator domus quam domus ab eo fabricata.

Omnis namque domus fabricatur ab aliquo. Qui autem omnia creavit, Deus, subaudis est. Hic factorem a factura discernit, utriusque domus auctorem Deum esse intelligi volens, et populi scilicet Israelitici, et gentilis.

Et Moyses quidem fidelis erat, hoc est, devotus et bonæ voluntatis in tota domo ejus, tanquam famulus in testimonium eorum, subaudis verborum, quæ dicenda erant; Christus autem tanquam filius in domo sua habitat, ordinans et disponens illam. Quanta differentia est inter famulum quem paterfamilias præponit domui suæ, et filium quem derelinquit hæredem, tanta distantia est inter Moysen et Christum. Moyses enim fidelis et devotus famulus fuit in domo Dei omnipotentis, hoc est in plebe Israelitica in testimonium eorum verborum, quæ per illum dicenda erant ad populum, quoniam testis erat verborum Domini ad populum, iterumque populi ad Deum; Christus vero libere ordinat domum suam, hoc est Ecclesiam suam, tanquam filius hæreditatem paternam. De qua domo subjungit Apostolus, dicens: Quæ domus sumus nos, si fiduciam et gloriam spei usque ad finem firmam relinamus. Hortatur iterum Apostolus Hebræos fortiter stare in fide, et perseverare in bono opere, jungens se more

PATROL. CXVII.

solito illis. Domus, inquit, Dei sumus, si fiduciam, id est fidem rectam et gloriam spei nostræ firmam retinuerimus usque ad finem mortis nostræ, vel usque ad diem judicii. Gloria spei nostræ est, qua gloriamur nos in spe jam esse filios Dei, et quod modo tenemus in spe, credimus nos possessuros in re. Bona enim quæ nobis promissa sunt, in hac pœnali vita habere nequaquam possumus, quamobrem habentes fidem rectam, spem certam, exspectemus patienter præmia nobis a Domino promissa. Sequitur: Quapropter, dicit Spiritus, hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra, etc., usque ad si introibunt in requiem meam. De spe paulo superius locutus fuerat beatus Apostolus, quod oporteat sperare ea quæ futura sunt, et dat inde testimonium propheticum sub comparatione quodammodo illi perierunt, qui desperaverunt de potentia Dei, et quid promeruerunt pauci qui sub spe certa promissis Dei crediderunt. Quia ergo obscure beatus Apostolus locutus est, necesse est replicare hostiam Veteris Testamenti, ut manifestior fiat oratio. Eductus populus Israeliticus de Ægyptia servitute in signis et mirabilibus Domini, cum multam viam deserti perambulassent, pasti a Domino manna, aqua de petra potati, ejusque protectione tutati, consilium inierunt omnes mittere de singulis tribubus principes speculatores, qui deberent speculari atque considerare terram a Domino sibi promissam. Qui pergentes lustraverunt terram; reversique sunt post spatium quadraginta dierum ad multitudinem, nuntiantes terram fertilissimam, magnorumque fructuum procreatricem, sed habere urbes munitas, virosque inexpugnabiles esse in ea, ut pote de stirpe Enachim, hoc est gigantum. Israelitæ vero ingrati et insensati, quos oportebat recordari tantorum Dei beneficiorum, quomodo eos clausos in medio tanti exercitus Ægyptiorum eripuerit de periculis, fluviorumque fontes de petra sine defectu donaverit, manna tribuerit, aliaque innumerabilia beneficia eis contulerit, nec Deo crediderunt, desperantes de ejus potentia, nehorum aliquid rememorati sunt, sed timore desperabili perterriti, murmurando dixerunt: Utinam non introducat nos Dominus in terram illam, revertamur in Ægyptum. Deus igitur iratus quod sic cito obliti fuissent beneficiorum ac mirabilium ejus, juravit quod non esset intratura generatio illa in requiem et patriam olim patribus promissam, sicque illa sexcenta millia quæ egressa sunt de Ægypto perierunt, præter duos tantummodo: Caleph videlicet filium Jephonæ, et Josue filium Nun, qui seditionem populi compescere nisi sunt, creduli promissionibus Domini. Notandum autem tres requies ab Apostolo in hac Epistola commemorari: unam sabbati, qua requievit Deus ab operibus suis; secundam in Palæstina, in quam ingressi Israelitæ requieturi erant a miseria et laboribus multis; tertiam quoque quæ vera est requies, regnum videlicet cælorum, ad quam quos pervenire contigerit, plenissime requiescent a laboribus ærumnisque hujus sæculi, de

qua hic Apostolus prophetando spiritaliter loquitur, A
dicens: Quapropter, subaudis quia domus Dei sumus:
si fidem rectam et gloriam spei firmam retinueri-
mus, nolite obdurare corda vestra, ne similia patia-
mini, qualia progenitores vestri passi sunt privati
requie promissa. Hortabatur his verbis Apostolus
Hebræos, ut non essent infideles et increduli, ne per-
derent requiem æternam sibi a Domino promissam,
sicut perdiderunt patres eorum requiem temporalem,
Nolite, inquit, hodie obdurare corda vestra, sicut,
subaudis, obduraverunt patres vestri in exerceba-
tione, in amaricatione, quando me ad amaritudinem
provocaverint secundum diem tentationis eorum in
deserto, ubi tentaverunt me patres vestri multis mo-
dis, dicentes: Nunquid poterit Deus parare mensam
in deserto? Et nunquid poterit nos introducere in B
terram patribus promissam? Quod autem dicit hodie,
non loquitur jam Psalmista ad illos qui mortui sunt
in deserto murmurando contra Dominum, et incre-
duli existendo, sed potius ad illos qui dominicæ præ-
dicationis tempore fuerunt, apostolorumque, et usque
ad finem sæculi futuri sunt. Hodie, inquit, id est
in die Novi Testamenti, vel omni tempore quandiu
dicetur hodie: Nolite obdurare corda vestra. Hodie
namque pro sempiterno ponitur, id est, donec mun-
dus et vita præsens manet. Sequitur: Probaverunt
et viderunt opera mea quadraginta annis. Quod dicit,
probaverunt opera et mirabilia mea, non est ita in-
telligendum, ut dicatur probaverunt, id est elegerunt
causam gratiarum actionum, sed potius probatio hæc
ad curiositatem est referenda et tentationem. Pro- C
baverunt, inquit, opera mea, hoc est curiositatis
causa exquisierunt tentantes utrum Omnipotens es-
sem. Sed quid factum est? viderunt illa per quadra-
ginta annos, et permanserunt ingrati. Potest quod
dicit quadraginta annis, et ad sequentia jungi. Qua-
dragenarius autem numerus mysticus in divina
Scriptura habetur: Quadraginta diebus Dominus in
deserto jejunavit, ut triumpharet de illo, per quem
illi quadraginta annis murmuraverunt in eremo
contra Dominum, consummataque tota gloria victo-
riæ in passione et resurrectione, quadraginta diebus D
fuit cum discipulis antequam cælorum altitudinem
penetraret. Primis vero diebus quadraginta tenta-
tionem hujus sæculi ostendit, posterioribus quadra-
ginta diebus consolationem, qua consolandi sunt
in patria. Corpus enim ejus, id est Ecclesia, necesse
est ut tentationes patiatur in præsentī sæculo (Matth.
xviii), ut postmodum pervenire possit ad gaudia pa-
triæ cœlestis. Tamen et in præsentī non deest ille
Consolator, qui dixit: Ecce ego vobiscum sum omni-
bus diebus, usque ad consummationem sæculi (Matth.
xxviii). Sequitur:

Propter quod, subaudis quia tentaverunt me causa
curiositatis, et opera mea quadraginta annis proba-
verunt, infensus fui generationi huic. Plus est dici
offensum sive infensum quam dicere iratum, quo-
niam qui irascitur facile potest ab ira removeri:
qui vero infensus sive offensus fuerit, aut vix aut

nullo modo potest placari; ita omnipotens Deus of-
fensus, id est valde et implacabiliter iratus fuit illis
sexcentis millibus qui perierunt in deserto. Et dixit
ad Moysen et Aaron, vel etiam ad Josue: Semper hi
errant corde. Multis modis castigavit eos Dominus
Deus omnipotens, sed illi semper corde erraverunt,
a via veritatis et rectitudinis deviantes. Quicunque
enim voluntati Dei non obsecundat, errat a recti-
tudine justitiæ. Ipsi vero non cognoverunt vias meas.
Non cognoverunt dicit, hoc est non approbaverunt,
nec elegerunt actiones meas et præcepta mea; vel
non cognoverunt, quia noluerunt ad hoc cognoscere
ut tenerent et observarent illa. Quibus juravi in ira
mea, si introibunt in requiem meam. Si, aliquando
ponitur pro affirmatione, aliquando pro dubitatione,
aliquando pro negatione, ut in præsentī loco pro
non, et in Psalmo dicente Propheta: Si reddidi re-
tribuentibus mihi mala (Psal. vii), id est, non red-
didi. Ordo verborum est: Non introibunt in requiem
meam, sicut juravi in ira mea, hoc est in vindicta
mea. Ira enim Dei vindicta est illius. Loqui Deum,
magnum est: jurare vero, nimis metuendum. Cum
enim omnis sermo illius pro juramento accipi de-
beat, quoniam semper verus est, dicitur aliquando
jurare ad exaggerandam vim rei, et ut terrorem
incutiat auditoribus. Sic dicitur et irasci more hu-
mano, cum semper ipse idem maneat, quatenus dum
audivimus illum iratum, metuamus peccare. Quod
autem dicit, non introibunt in requiem meam, hic
(sicut supra dictum est) geminam requiem debe-
mus intelligere; unam terram repromissam Abra-
hæ, quam illi perdiderunt propter infidelitatem
suam: alteram vero, vitam æternam de qua Apo-
stolus spiritaliter loquitur, dicens: In qua non in-
troibunt Judæi in infidelitate manentes.

Videte, fratres, ne forte sit in aliquo vestrum cor
malum incredulitatis, discedendi a Deo vivo. Horte-
tur iterum Apostolus eos blandiendo, vocans eos
fratres, et dans consilium quomodo intrare possint
in requiem veram. Fratres mei carne, fratres etiam
fide, videte, id est cavete, summaque diligentia at-
tendite, ne forte sit in aliquo vestrum voluntas non
bona, et cor malum incredulitatis discedendi a
Deo vivo, sicut fuit in illis qui erraverunt in
deserto adorando idola, et pereatis, sicut illi peri-
runt.

Sed exhortamini vosmetipsos per singulos dies, de-
nec hodie cognominatur, ut non obduretur quis a
vobis fallacia peccati. Quia illis Judæis scribebat, qui
jam crediderant et inter quos tales erant qui aliis
in fide, spe, bonisque operibus exhortari poterant,
ideo taliter loquitur: Exhortamini, inquit, vos
invicem, et corrigite vosmetipsos per singulos dies,
donec hodie cognominatur; id est omni tempore
præsentis vitæ in quo est spatium poenitendi. Si
quisquam peccaverit, non desperet de venia quandiu
vivit, nec obduretur aliquis vestrum fallacia peccati;
id est, desperatione decipiente peccato infidelitatis,
quasi per poenitentiam non possit promereri indul-

n. Ille enim qui satis perfecte non credit, so-
umque in desperationem ruere, redditque cau-
iare nemo debeat desperare de venia dicens:
icipes enim Christi effecti sumus. Christo par-
tur et jungimur, ut pote unum cum illo
tes. Si quidem in hoc participamus illi, quia
put nostrum, et nos membra illius, cohære-
concorporales illi, secundum spiritalem homi-
ni creatus est in ipso. In eo etiam participa-
i, quia corpus et sanguinem ejus sumimus ad
tionem nostri, quapropter non est desperan-
is tamen initium substantiæ usque ad finem
retineamus, dum dicitur: *Hodie si vocem ejus*
itis, nolite obdurare corda vestra contra Deum
lelitate, quemadmodum in illa exacerbatione,
lis obduraverunt patres vestri corda sua. In-
stantiæ Christi dicit fidem Christi, per quam
imus et renati sumus, quia ipse est funda-
m omnium virtutum. Et bene substantiam eam
quia sicut corpus anima subsistit et vivificatur,
ma fide subsistit in Domino et vivificatur,
fide quasi nihil est. Unde dicit per prophe-
abac. 11): *Justus autem meus ex fide vivit.* Et
gregius prædicator: *Sine fide,* inquit, *impos-*
st placere Deo (Hebr. xi). Substantia autem
i appellatur fides, vel quia ab illo datur, vel
uia ipse per eam habitat in cordibus fidelium;
quod idem Apostolus alias dicit, optando in
re homine, habitare Christum per fidem in cor-
vestris (Ephes. iii). Tunc ergo veraciter Christi
pes sumus, si fidem ejus usque ad finem mortis
vel usque ad diem judicii firmam retinue-
omni videlicet tempore, quandiu dicitur no-
r prophetam: *Hodie si vocem ejus audieritis,*
obdurare corda vestra.

iam enim audientes exacerbaverunt, sed non
qui profecti sunt ab Ægypto per Moysen. Il-
storia: tacite mentionem facit, quando rever-
ploratoribus dixerunt murmurando (Num.
Itinam non introducat nos Dominus in terram
Josue autem et Caleb glorificaverunt Deum
es ad omnem multitudinem: *Potens est Do-*
introducere nos ad terram illam. Quidam ergo
ites verbum Dei de promissione et sermone
atorum, ad amaritudinem provocaverunt eum
redulitatis et desperationis malum, sexcenta
et millia, quorum corpora prostrata sunt in
o; sed tamen non exacerbaverunt eum omnes
rofecti sunt ex Ægypto: quoniam Josue et
ex tanta multitudine glorificaverunt illum,
et meruerunt terram repromissionis non solum
ere, sed etiam aliis per sortem dividere. Qua-
tem Apostolus hoc prosequatur sensus est:
runt illi omnes verbum Dei de promissione
repromissionis, sicut et nos audivimus de pa-
lesti; sed, quid profuit illis sermo auditus?
ergo putare quod ex auditu tantum prædica-
introitus sit in requiem Dei, nisi adhibita
fides de corde puro.

Quibus autem infensus est quadraginta annis? non-
ne illis qui peccaverunt, quorum cadavera prostrata
sunt in deserto? Quibus autem juravit non introire
requiem suam nisi illis qui increduli fuerunt? Id
est, illis qui dubitaverunt quod potuisset eos Do-
minus inducere in terram repromissionis. Et vido-
mus, id est intelligimus, quoniam non potuerunt
intrare in requiem ipsius illa sexcenta millia prop-
ter incredulitatem.

CAPUT IV.

Timeamus ergo forte relictæ pollicitatione intro-
eundi in requiem ipsius, existimetur aliquis ex vobis
deesse. Timeamus, inquit, perditionem illorum, ju-
stumque judicium Dei, qui reddet unicuique secun-
dum opera sua, ne forte relictæ et neglectæ pollicita-
tione fidei, quam Deo dedimus in baptismo intro-
eundi in requiem patriæ cœlestis, et revertamur
iterum ad opera infidelitatis, quæ abdicavimus co-
ram multis testibus. Potest et de illa pollicitatione
intelligi, quam Dominus promisit nobis dicens: *Di-*
scite a me quia mitis sum et humilis corde et invo-
nietis requiem animabus vestris (Matth. xi). Et ipse
ergo nobis illam requiem promisit et nos spondi-
mus nos intraturos in eam tempore baptismatis.
Quamobrem laborate, ne existimetur aliquis ex vo-
bis deesse ab illo regno, hoc est, ne aliquis vestrum
minus dignus inveniat introeundi in requiem Dei.
Loquitur Apostolus more viatorum proficiscentium
de una regione in aliam, quibus solet dicere is qui
omnibus dicit: Videte ne quis vestrum in itinere
remaneat, ut simul omnes pervenire possimus quo
tendimus; sed etsi cujus jumentum præ lassitudine
defecerit, sublevate invicem ejus sarcinas, ne forte
ob hoc in via remaneat. Electi enim in præsentī sæ-
culo, quasi in via sunt tendentes ad patriam; sed ne
aliquis remaneat, qui non possit pervenire ad pa-
triam cœlestem, simplices quique et infirmi suble-
vandi sunt opere et auxilio fortium, juxta illud: *Al-*
ter alterius onera portate (Gal. vi).

Etenim et nobis nuntiatum est, quemadmodum et
illis. More solito jungit se Judæis qui tunc temporis
erant, et dicit: Etenim omnibus nobis Judæis nun-
tiatum est ut intremus in requiem patriæ cœlestis
quemadmodum et illis qui egressi sunt ex Ægypto,
nuntiatum est ut intrarent in requiem terræ repro-
missionis; nobis tamen per Filium, illis autem per
famulum. Sed non profuit sermo auditus non admi-
stus fidei ex his quæ audierunt. Sermo quem audie-
runt illa sexcenta millia per Moysen de requie ter-
ræ Palestinæ, non profuit illis, quia non fuit admi-
stus et conjunctus fidei, et contemperatus fide ex
his promissionibus quas audierunt. Tunc enim pro-
desset eis sermo auditus si credidissent, quoniam
tunc esset contemperatus fide. Quoniam vero non
crediderunt, non fuit conjunctus fidei, ideoque ni-
hil eis profuit quod audierunt, quoniam in eam in-
trare non meruerunt. Post hæc verba exhortatio-
nis subjunxit Apostolus, dicens:

Ingrediemur enim in requiem ejus qui credidimus; quemadmodum dixit: Sicut juravi in ira mea, si introibunt in requiem meam. Isto in loco ad completionem sensus, necesse est aliquid adjicere. Ingrediemur (inquit) in requiem patriæ cœlestis, a Deo nobis promissam subaudis, ne forte dicatur nobis si increduli fuerimus, quemadmodum dixit illis qui non introierunt, si introibunt, id est, non introibunt in requiem meam. Quibus verbis hortatur omnes intrare in requiem Domini, ne forte nobis dicatur ob infidelitatem quod illis dictum est. Nam sicut certum est quod increduli non introibunt, sic certum fixumque habetur quod creduli introibunt. *Et quidem operibus ab institutione mundi perfectis, id est ornatu mundi perfecto.*

Dixit quodam loco de die septima sic: Et requievit Deus die septima ab omnibus operibus suis. In Genesi dixit Deus per Moysen istud (Gen. ii). His verbis vult Apostolus ostendere, aliam esse requiem meliorem ad quam vocati sumus, quam fuerit illa in Palestina, ad quam Judæi vocati sunt; nec dicit nos intraturos in illam quæ fuit in Palæstina, sed ostendit illos non intrasse propter duritiam cordis sui, nec in Palæstinam, nec in requiem cœlestem. Dicit ergo de prima requie sic: Requievit Deus die septima ab omnibus operibus suis. Requievit quidem a conditione novarum creaturarum, sed non requievit a gubernatione eorum quæ fecerat, et ut quotidie ex ipsis etiam nova producat. Unde Veritas in Evangelio Judæis dicit: *Pater meus usquemodo operatur et ego operor* (Joan. v). Non enim plus est Deo mundum ex nihilo creare, quam factum gubernare. Præmissa ergo prima requie septimi diei, in qua requievit Deus, subjunxit secundam quæ promissa est populo Dei dicens: De illa quidem quodam loco ita dixit Deus per Moysen *et in isto loco* *rursum dicit: Si introibunt in requiem meam.* Si vero conjunctio, sicut jam supra dictum est, pro affirmatione, pro dubitatione et pro negatione accipi potest. Superius namque pro negatione duobus in locis posita est; ubi ait jurasse Deum propter incredulitatem illorum, si introibunt in requiem meam, id est non introibunt: hic vero pro affirmatione potest accipi, sub alio sensu, sicut Joannes Chrysostomus aliique doctores exponunt, quasi diceret: Si introibunt in requiem meam, subaudis bene habebunt, et hoc de requie quæ fuit in Palæstina accipe. Unde protinus additur:

Quoniam ergo superest quosdam introire in eam, et hi quibus prioribus annuntiatum est, non introierunt propter incredulitatem, ideo dixit: Quoniam superest vel restat quosdam intrasse in requiem terræ promissionis, et quia pauci intraverunt in eam requiem quæ fuit in Palestina, id est duo tantum Caleb et Josue, ex omnibus illis qui de Ægypto exierunt, hi, id est sexaginta millia quibus prioribus annuntiatum est, non intraverunt in eam, sed cada-vera eorum prostrata in deserto. Iterum terminat diem quemdam hodie in David dicendo, post tantum

A temporis, sicut supra dictum est: Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra. Ordo verborum est: Post tantum temporis quo illi murmuraverunt, et mortui sunt in deserto, terminavit, hoc est statuit et definivit Spiritus sanctus iterum quemdam diem; tempus videlicet Novi Testamenti, dicendo per David: *Hodie*, sicut supra dictum est, ubi Apostolus ex persona prophetæ locutus est: *Hodie si vocem ejus audieritis* etc., quasi diceret aliis verbis: O Judæi concives mei, nolite putare quod istud quod David dixit: *Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra*, ad illud tempus pertinet quo illi murmuraverunt in deserto, vel quod causa salutis illorum dixerit, qui jam mortui erant: quoniam ad aliud tempus pertinet, ad tempus videlicet Novi Testamenti. A die enim murmurationis eorum in deserto, multum tempus est usque ad David et usque ad nos, quibus David ista proloquebatur. Considerandumque simul diem pro tempore Domini adventus, Novique Testamenti accipiendum, et quid dicit in David, tale est quasi per David. Mutavit enim propositionem more solito. Potest et ita intelligi quod dicit: Terminat diem quemdam, hoc est, terminum et finem imponit Spiritus sanctus præterito tempori, quod fuit a die murmurationis illorum, et dat initium alteri tempori, dicendo per David, *Hodie*, etc. Sequitur:

Nam si eis Jesus filius Nave, ductor populi Israelitici, præstitisset requiem, subaudis veram, nunquam de alia requie loqueretur David, posthac die, id est deinceps, postquam illam adepti essent. Hic ostendit tertiam quamdam requiem de qua David dixit, *Hodie*, etc., non illam significans, ad quam Jesus filius Nave populum introduxit, sed aliam quamdam multo excellentiorem, ad quam non typicus Jesus, sed verus introducit quotidie eos qui sunt ejus. Si enim Jesus filius Nave veram præstitisset requiem populo, cujus ductor existit, nequaquam de alia requie loqueretur David postea. Certum est enim quia futurum est quosdam accipere, quæ per illam significata est, quæ fuit in Palæstina.

Itaque, subaudis quia Jesus filius Nave non præstitit veram requiem populo cui præerat, relinquitur, id est reservatur in futurum, sabbatismus populo Dei. Veram requiem patriæ cœlestis sabbatismum vocat, alludens ad nomen, quoniam Judæi requiem sabbatismum dicebant. Requies ergo cœlestis sabbati populo Dei credenti veraciter reservatur in futurum, vita scilicet æterna, quæ præcellit sabbatum legis; quoniam in illo requiescebant tantum corpora, in ista autem animæ populi Dei. Unde sequitur:

Qui enim ingressus est in requiem ipsius, hoc est, Dei omnipotentis, quæ est vita æterna, etiam ipse requievit ab operibus suis, terrenis omnibusque laboribus, sicut a suis Deus, requievit die septima. Requies Dei perfectio operum illius intelligenda est, videlicet dum sexto die finita primordiali rerum creatione, in septimo cessavit a creatione novarum rerum. Per illam vero requiem Dei, quæ est æterna,

rovo- cat nos ut ad requiem æternæ bea-
llam, quam sabbatismum appellat, totis
helemus. Quisquis ergo istud Dei sabba-
verit, requiescet perpetuo ab omni labore
sicut Deus requievit a creatione novarum

us ergo ingredi in illam requiem ut ne in
uis incidat incredulitatis exemplum. Magna
s et salutaris est fides, quoniam sine hac
vari possibile alicui, sicut scriptum est :
impossibile est placere Deo (Hebr. xi).
Deo non credit, non salvatur ; sed ad salu-
fficit sola fides. Necessarium est etenim
per dilectionem fidei, et conversari digne
fides sine operibus mortua est. Proinde
considerans felicitatem perpetuæ vitæ,
icens : Festinamus fide recta, operatione
roire in illam requiem patriæ cœlestis no-
sam, ne aliquis nostrum incidat in idip-
dulitatis exemplum et desperationis, in
eciderunt. Festinamus, inquit, quoniam
t sola fides, sed debet addi et vita fidei
Sufficienter enim exemplo parentum no-
ocemur, ne in idipsum infidelitatis exem-
lentes, in quod illi ceciderunt, talia pa-
alia illi passi sunt.

im est sermo Dei, et efficax, et penetrabilior
io ancipiti. Apostolo dicente et hortante,
ingredi in requiem patriæ cœlestis, fide et
ne aliquis nostrum incidat in idipsum in-
exemplum, in quod illi ceciderunt, et eve-
talia qualia illis evenerunt ; qui prostrati
æerto, poterant illi Judæi respondere :
n nobis talia evenient, quia non habemus
et iudices, per quorum ora nobis loquatur
sicut illi habuerunt : ideo quidquid egeri-
sabiles erimus. Ad hæc Apostolus volens
eundem habere nos iudicem quem illi
qui illos propter incredulitatem damna-
Non est ita : Vivus est enim sermo Dei et
mo Dei Patris et Verbum Filius est, qui
er interfecit illa sexcenta millia in deserto
atem, quia ei noluerunt credere. Hic est
nunquam moritur, sed semper idem ma-
quod Psalmista dicit : *Tu autem idem ipse*
tui, id est anni æternitatis tuæ, non def-
. ci). Hic est sermo qui de seipso dicit :
monem meum servaverit, mortem non vide-
num (Joan. viii). Si enim illi istum ser-
i servassent recte credendo et bene viven-
ut utique temporali et æterna vita, ter-
promissionis intrarent. Similiter et nos si
us sermonem ejus vivemus, requiemque
trabimus. Iste sermo Dei Patris, qui sem-
im Deo Patre, et per quem Pater omnia
leax est, hoc est ad operandum facilis,
labore operatur : *Ipse enim dixit, et facta*
nnia quæcunque voluit, fecit, (Psal. cxxxiv,
metrabilior quoque est omni gladio anci-

piti, hoc est ex utraque parte acuto, quia gladius
materialis utraque parte acutus membra quidem di-
videre potest a corpore et penetrare secreta carnis,
adeo ut animam a corpore faciat exire, ipsumque
corpus in mortem redigat, sed tamen ipsam non
potest dividere minutatim, neque secreta ejus pe-
netrare. Unde Dominus dicit : *Nolite timere eos qui*
occidunt corpus, animam autem non possunt occidere
(Matth. x). Sequitur : *Pertingens idem sermo Dei*
usque ad divisionem animæ [ac spiritus, compagum
quoque et medullarum, et discretor cogitationum et
intentionum cordis. Anima vivimus, spiritu, id est
rationabilitate intelligimus. Vita nobis carnalis cum
bestiis communis, ratio spiritalis cum angelis. Et
sunt quædam peccata quæ pertinent specialius ad
corpus quam ad spiritum : ut est homicidium, for-
nicatio, adulterium, furtum, sacrilegium, et cætera
talia, quæ actu corporis perpetrantur. Iterum sunt
alia quæ pertinent specialius ad spiritum quam ad
corpus, ut est odium, ira, dolositas, invidia cætera-
que hujusmodi quæ sine actu corporis constat. Et
quia corpus anima vivificatur, non incongrue per
animam possumus intelligere peccata corporalia :
per spiritum vero peccata spiritalia, quæ in secreto
mentis versantur. Iterum per compages debemus
intelligere cogitationes quæ sibi invicem compagi-
nantur et conjunguntur, dum una alteram subsequi-
tur : per medullas vero subtiles intentiones, et hoc
est quod subjungit, discretor cogitationum et inten-
tionum cordis, cogitationes referens ad compages,
intentiones ad medullas. Ita autem jungendus est iste
versiculus : Vivus est sermo Dei et efficax et pene-
trabilior omni gladio ancipiti, et pertingens usque
ad divisionem animæ et divisionem spiritus, et per-
tingens usque ad divisionem compagum et divisio-
nem medullarum, et discretor est cogitationum et
intentionum cordis. Sermo ergo Dei Patris intantum
est efficax et penetrabilior omni gladio ancipiti, ut
discernat inter opera carnis et opera spiritus, inter
carnalia peccata et spiritalia, inter cogitationes bo-
nas malasve, et intentiones bonas vel malas. Potest
etenim cogitatio utcunque bona esse, et intentio
mala. Verbi gratia, ut sub comparatione loquamur :
Est quædam vidua, cujus possessio hæreditaria a
fortiore invaditur, accedens autem ad iudicem legis-
que doctorem, deprecatur quatenus suscipiat ejus
causam sitque ei in auxilium, quatenus obtinere hæ-
reditatem sibi abstractam possit, promittens ei, aut
centum solidos aut etiam non modicam partem hæ-
reditatis ejusdem. Qui iudex ingrediens ecclesiam
Dei, prosternit se in faciem, orans et dicens : Deus
æterne, qui omnia juste judicas. et qui dixisti, judicate
pupillos, defendite viduam (IV Esd. ii), præbe mihi ho-
die auxilium, quatenus causam hujus viduæ obtinere
possim. Hæc dicens, cogitatio quidem et verba bona
sunt, sed intentio nequam ; quoniam nisi vidua ali-
quid promississet quod ille speraret se accepturum,
nequaquam causam illius suscepisset. Hanc subtilita-
tem cogitationum et intentionum cordis discernit et

dijudicat sermo Dei, considerans quo animo vel quo desiderio quisque serviat in corde; tamque penetrabilis est sermo Dei, et ejus intuitus, ut omnia nostra quæ agimus vel cogitamus certius ab illo quam a nobis ipsis cognoscantur. Illum ergo habeamus semper in testimonium actuum nostrorum, cogitationumque vel intentionum nostrarum, quem judicem habituri sumus. Timeamus ejus præsentiam, cujus scientiam nullatenus effugere valemus. Unde sequitur.

Non est ulla creatura, invisibilis in conspectu ejus. Neque angelica creatura, neque humana invisibilis est in conspectu ejus. *Omnia autem nuda*, id est manifesta, *et aperta sunt oculis ejus*, hoc est, præsentia illius. Quomodo ergo potest illi aliqua res incognita esse a quo omnia facta sunt? Nec mirum si totus ubique totam suam cognoscat creaturam. Hinc maxime terruit Apostolus Judæos, dicens: *Omnia nuda et aperta esse oculis ejus, ad quem nobis sermo.* Quis est ad quem nobis sermo? ad quem nisi Filium, cui ipsi reddituri sumus rationem actuum nostrorum simulque cogitationum et intentionum.

Habentes ergo pontificem magnum, qui penetravit celos, Jesum Filium Dei, teneamus spei nostræ confessionem, id est fidem nominis ejus. Paululum in superioribus de divinitate Filii Dei disserens dixit omnia nuda esse et aperta oculis ejus. Nunc autem quia de carne loquitur, et de pontificatu illius disputat, qui semetipsum obtulit in ara crucis causa nostræ salutis. Ipse enim pontifex sive sacerdos, ipse et sacrificium. Pontifex namque dicitur eo quod pontem et viam præbeat populo. Et ipse Dominus viam rectitudinis nobis exhibuit per quam ambulare debemus, dicens nobis: *Discite a me quia mitis sum et humilis corde* (Matth. xi). Et pontem ad patriam cœlestem perveniendi præstitit sanguine passionis suæ, et per undam baptismatis: vel quia ipse primus cœlos penetravit. Ergo Moyses ductor populi, cui promissa est requies transitoria, non intravit in requiem, quam sæpius populo promisit. Iste vero noster sacerdos melioris promissionis sponsor, faciens viam credentibus in se, primus intravit in requiem populo sibi credito promissam. Unde et magnum pontificem eum appellat, qui habet sempiternum sacerdotium, semper vivens ad interpellandum pro nobis. Sic enim dixit de illo angelus ad Mariam: *Hic erit magnus et Filius Altissimi vocabitur* (Luc. i). Ostendens etiam illum esse Filium Dei, dixit Jesum Filium Dei, quod nusquam de Moyse dicere voluit, sed potius eum famulum ejus dixit. Sequitur:

Non enim habemus pontificem qui non possit compati sive condolare infirmitatibus nostris. Hoc est dicere: Non ignorat quæ nostra sunt; venit enim per viam humanæ conditionis per omnia sine peccato. Quapropter non solum per hoc quod Deus est et omnia novit, cognoscit infirmitatem fragilitatis nostræ et potest misereri, verum etiam per hoc quod homo est nostri particeps factus in fragilitate carnis absque peccato, et cognoscit et indulgere valet.

Multi pontifices ignorant eos qui in tribulatione sunt constituti, neque quæ sit tribulatio in quolibet sciunt. Impossibile est quippe eum afflictiones afflictorum scire, qui in experimentum afflictionis non habuit, et sensibiliter omnia non sustinuit. Pontifex autem noster competenter omnia sustinuit quæ fuerunt illata humanæ miseriæ post peccatum primi hominis et tunc in interiora velaminis ad thronum paternæ majestatis ascendit. Unde et sequitur: *Tentatum autem habemus pontificem per omnia testamenta pro similitudine, subaudis carnis peccati, absque peccato.* Tentatus quidem est Christus multis modis per omnia testamenta, sed non est superatus in tentationibus, quin potius probatus victor gloriosus exstitit. Tentamenta autem quibus tentatus est, hæc fuerunt: Esuries, sitis, tentatio diaboli, persecutio plurimorum, sputa, accusationes, calumniæ, repulsio a propria gente, ad ultimum crucifixio. Tentatus est siquidem his modis pro similitudine carnis absque peccato. Sed cum in veritate Christus veram carnem habuisset, quare dicit pro similitudine carnis absque peccato illum esse tentatum? In hoc enim, quia homo factus est, veram carnem habuit: in hoc vero quia peccati carnem non habuit, absque peccato similitudinem carnis nostræ habuit, quæ est caro peccati. Nam *peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ipsius* (I Petr. ii). Quod si peccatum habere potuisset, haberet utique jam non similitudinem carnis peccati, sed proprietatem carnis peccati. Caro enim nostra, caro peccati est, quia cum peccato concipimur, cum peccato nascimur; illius autem caro non fuit caro peccati, sed munditiæ et castitatis atque innocentiae: quia sine peccato natus est, conceptusque, et sine peccato ab hoc mundo transiit. Quapropter non est tentatus in carne peccati, ut peccatum faceret, sed in similitudine carnis peccati, ut absque peccato maneret.

Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ ejus, ut misericordiam consequamur et gratiam inveniamus in auxilio opportuno. Quia pontificem habemus qui scit compati infirmitatibus nostris, per hoc quod similia sustinuit, et potest adjuvare per hoc quod Deus est, quia jam penetravit propria virtute altitudinem cœlorum, hortatur Apostolus accedere nos ad thronum ejus cum fiducia, et dicit: *Adeamus mente et contemplatione, per fidem quoque bonis operibus exornatam, ad thronum gratiæ, hoc est ad sedem Filii Dei, qui nobis gratis datus est a Deo Patre: et qui sedens in plenitudine paternæ majestatis, gratis potest dimittere nobis peccata nostra.* Gratia namque Dei Filius illius appellatur, nobis gratis datus, juxta quod idem Apostolus in hac eadem epistola manifestat dicens (Hebr. ii): Gratia Dei pro omnibus gustavit mortem. Et quare debeamus accedere ad thronum ejus fide et devotione, subsequitur, inquit: *Ut misericordiam consequamur, id est remissionem peccatorum et gratiam donorum Spiritus sancti, sive indulgentiam inveniamus in auxilio opportuno, id est in præsentī sæculo.* Nunc enim opportunum tem-

auxilii et misericordiæ ipsius, de quo idem **A**lias dicit : *Ecce nunc tempus acceptum nunc dies salutis* (II Cor. vi); et de quo **A** : *Tempore, inquit, accepto exaudiri te* (ix). Cui enim in præsentī sæculo misericordiam, dimittendo ei peccata, et gratia donorum replet, illum utique in futuro regno agnare promittit. Et quia pontifex noster est a throno gloriæ paternæ, omnia tribuit quæ salutem provenire certissimum est.

CAPUT V.

I namque pontifex ex hominibus assumptus, inibus constituitur in his quæ pertinent ad offerat dona et sacrificia pro peccatis, qui dolere his qui ignorant et errant, quoniam circumdatus est infirmitate; propterea debet nodum et pro populo, ita etiam pro semetipso pro peccatis. In his verbis quædam ponitur communia Christo et sacerdotibus legis, vero altiora pertinentia proprie ad Christum iterum quædam humiliora pertinentia solo ad sacerdotes veteris legis. Nam quod is pontifex ex hominibus assumptus, sicut Christus, pro hominibus constituitur in his quæ ad Deum pertinent, orando pro illorum hoc commune est Christo et illis sacerdotibus; officium enim est inter Deum stare eum, et Deum deprecari pro populi delictis. Christus per hoc quod et homo et Deus est fecit, offerens pro peccatis nostris, semper vivens **C**ollaudum Deum Patrem pro nobis (Heb. vii). Item ex hominibus assumptus, semper pro nobis interpellat. Iterum quod dicit, ut offerat sacrificia pro peccatis, ex parte commune est parte minime, atque dissimile. Nam in hoc Christus sacrificium obtulit pro populi delictis, illi agebant quædam communio est: sed hoc ille pro se non obtulit, sicut illi pro suis hostias offerebant, jam non est communio. Quod dissimilitudo existit, quia illi irrationalia sacrificia, boves scilicet, arietes, hirci, ista talia; Christus vero rationale animal in mundi salute obtulit, hoc est, seipsum, agnus immaculatus, juxta quod Joannes **D**icit agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Reliqua quæ jam sequuntur, non sunt nova. Etenim quod dicit, qui possit condolare ignorant et errant, hoc est qui ignoranter et errant: quoniam et ipse circumdatus est carne carnis, in qua tentari potuit per omnem similitudinem carnis peccati absque peccato. Hic silentia est pertinens ad Christum, de qua prius plenius disseruimus. Per hoc enim nihil passus est, potens est compati; et per hoc Deus est, in utraque substantia potens est. Quod vero adjunxit, et propterea debet nodum et pro populo, ita etiam pro semetipso pro peccatis, hoc ad sacerdotes legales,

sive nostri temporis, magis pertinet quam ad Christum, qui peccatum non ferit. Potest et illud quod dixit, quoniam et ipse circumdatus est infirmitate, referri ad sacerdotes legis, sive nostros, ita ut infirmitas accipiat pro peccato: et quia ipsi circumdati sunt infirmitate carnis, hoc est peccato, indigent ut pro populo, ita et pro se offerre. His verbis ostendere voluit Apostolus quod sit pontifex, et demonstrare quæ pertineant ad pontificem, et quid sit ejus ministerium, et quæ sint signa pontificatus, videlicet ut offerat dona et sacrificia pro peccatis, sciens condolare his qui ignorant et errant. At deinde disputare aggressus est, quomodo quis ad sacerdotium accedere debeat, dicens:

Nec quisquam sumet sibi honorem sacerdotii, sed qui vocatur a Deo tanquam Aaron, subaudi vocatus est signo florentis virgæ, sive signo incendii illorum, qui ejus pontificatui invidentes, dignitatem sacerdotii affectando invadere moliebantur. His apud duobus signis ostensis, demonstratus est sacerdos a Deo electus. Confundit autem ac percutit beatus Apostolus sacerdotes cupidos honoris, et sacerdotii avidos, qui sponte immittunt se et ingerunt ad ministerium sacerdotale, non vocatione Dei vel voluntate, sed potius interventu munerum: quia non pro salute populi, sed pro ambitione sæculi hoc agunt.

Sic et Christus non semetipsum clarificavit ut pontifex fieret, sed ille qui locutus est ad eum: Filius meus es tu; ego hodie genui te. Glorifico, honorifico, clarifico, tria quidem sunt verba, sed unum sensum habentia: quod uno verbo Græce concluditur, dicendo ἡδοξασα: unde in interpretum varietate aliter atque aliter in Latino positum habetur. Nam quod in Evangelio evangelista dicit Dominum dixisse: Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est (Joan. viii), hic Apostolus clarificationem nominavit. Christus ergo semetipsum non clarificavit, id est non glorificavit, ut a semetipso pontifex fieret, pontificatusque honorem haberet, quia non erat a seipso. Et hoc est quod ipse in Evangelio dicit: Non veni a seipso, sed ille me misit (Joan. vii). Et iterum: Ego gloriam meam non quero, est qui glorificat me, Pater meus (Joan. viii). Sicut ergo a seipso non venit, quia a seipso non erat, suamque gloriam non querebat, ita semetipsum non clarificavit, ut pontificatus honorem a seipso haberet, sed a Patre clarificatus est, qui locutus est ad eum die baptismatis, dicens: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui (Matth. iii). Quæ clarificatio sive glorificatio multo ante per prophetam, Spiritu sancto inspirante, prædicta est, loquentem in persona Filii Dei, et dicentem: Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te (Psal. ii). Et quia omnipotenti Deo omnia futura, quasi jam præterita aut præsentia sunt, quod ei post baptismum dicturus, quasi jam dictum habebat. Quapropter merito præterito tempore usus est, inquiens: Dominus dixit ad me. Nominem autem Domini Deum Patrem intelligere debe-

mus. Et ut in Christo unam personam esse credamus, adjecit : Ego hodie genui te ; hoc est dicere : Ego semper et æternaliter manens, semper te habeo Filium coæternum mihi. Hodie namque, adverbium est præsentis temporis, quod proprie Deo competit. Sequitur :

Quemadmodum et in alio loco dicit : Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Ex superiori versiculo ista pendent, ubi dicit Apostolus, quia Christus non semetipsum clarificavit ut pontifex fieret, sed Deus Pater qui locutus est ei, *Filius meus es tu*, ipse clarificavit eum, quemadmodum et in alio loco dicit ipse ad Filium : *Tu es sacerdos in æternum*, etc. Considerandum autem Christum non esse sacerdotem secundum id quod genitus est a Deo Patre ante omnia sæcula, coæternus gignenti et consubstantialis verus Deus manens apud Patrem, sed secundum hoc quod natus est ex utero virginali in fine temporum homo factus, necnon propter victimam quam pro nobis obtulit a nobis acceptam, carnem videlicet ac sanguinem suum. Sed quare secundum ordinem Melchisedech, et non secundum ordinem Aaron, dicatur existere sacerdos, diversæ causæ existunt. Et prima quidem est, quia Melchisedech secundum legalia mandata non fuit sacerdos, sed secundum cujusdam singularis sacerdotii dignitatem, panem offerens Deo et vinum, et non brutorum animalium sanguinem. In cujus ordine sacerdotii Christus factus est sacerdos, non temporalis, sed æternus : nec offerens victimas legales, sed instar illius, panem et vinum, carnem videlicet ac sanguinem suum, de quibus ipse dixit : *Caro mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus* (Joan. vi). Ista quoque duo munera, panem videlicet et vinum, commisit Ecclesiæ suæ in memoriam sui offerenda ; unde patet sacrificium pecudum perisse, quod fuit ordinis Aaron et illud manere potius, quod fuit ordinis Melchisedech : quia et Christus illud corroboravit, et Ecclesiæ suæ tenendum reliquit. Secunda autem causa est, quia Melchisedech rex et sacerdos fuit, unctusque fuit non oleo visibili sicut sacerdotes legis, sed oleo Spiritus sancti. Et Christus hac gemina dignitate insignitus manet. Nam quod regiam dignitatem possideat, ipse manifestat dum dicit : *Ego autem constitutus sum rex ab eo* (Ps. ii), id est a Deo Patre. Et post resurrectionem suam dixit : *Data est mihi omnis potestas in cælo et in terra* (Matth. xxviii). Psalmista quoque dicit ad Deum Patrem : *Deus, judicium tuum regi da* (Psal. lxxi). Quod vero sacerdos existat, satis patet, quoniam seipsum obtulit in ara crucis pro nobis, et nunc interpellat Deum Patrem pro nostra salute. Quod etiam unctus sit non oleo visibili, sed plenitudine Spiritus sancti, Psalmista nobis innuit, dicens ad ipsum : *O Deus, unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis* (Psal. xlii), hoc est, plenitudine Spiritus sancti. Tertia quoque causa est, quare secundum ordinem Melchisedech, et non secundum ordinem Aaron Christus dicatur sacerdos, videlicet quia sicut de Melchisedech semel legitur

in divina Scriptura, et de ejus sacerdotio, ita Christus semel semetipsum obtulit immolandum pro nobis. Sequitur :

Qui in diebus carnis suæ preces supplicationesque ad eum qui possit illum salvum facere a morte, cum clamore valido et lacrymis offerens, exauditus est pro sua reverentia. Hoc non de Melchisedech dicit Apostolus, sed de Christo, volens certius exprimere quod pontifex noster egisset in suo vero sacerdotio. Quid est : In diebus carnis suæ ? Hoc est, quandiu habitavit in corpore mortali, preces, supplicationesque cum clamore valido et lacrymis offerens ad eum, hoc est ad Deum Patrem. Dies carnis Domini nostri, dies sunt in quibus carnem assumpsit, in quibus tentatus est et passus, et in quibus mortale corpus inhabitavit. Omnia autem quæ ipse egit in carne, preces, supplicationesque fuerunt pro peccatis humani generis. Sacra vero sanguinis ejus effusio clamor fuit validus, in quo exauditus est a Deo Patre pro sua reverentia, hoc est voluntaria obedientia, et perfectissima charitate. Nonne cum lacrymis preces fundebat, dicens : *Tristis est anima mea usque ad mortem* (Matth. xxvi ; Marc. xiv) ; et : *Pater, si fieri potest, transfer calicem istum a me* ? (Marc. xiv ; Luc. xxi). Et quia voluntarie obediens fuit Deo Patri usque ad mortem, exaudivit illum Deus Pater die tertia eum suscitando, juxta quod Psalmista dicit : *Non dabis sanctum tuum videre corruptionem* (Psal. xv). Dicitur autem fuisse preces supplicationesque non timore mortis, quam sponte suscipiebat, sed potius causa nostræ salutis, voluntatem paternæ dispensationis præposuit voluntati carnis suæ, ut veram ostenderet in seipso naturam humanitatis nostræ. Notandum autem, quia reverentia secundum Cassiodorum duplici modo accipitur : aliquando pro amore, aliquando pro timore ; hic vero pro summa ponitur charitate, qua Filius Dei nos dilexit, et pro summa obedientia, qui fuit obediens Patri usque ad mortem.

Et quidem cum esset Filius Dei, didicit ex his quæ passus est obedientiam, et consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ, appellatus a Deo pontifex juxta ordinem Melchisedech. Cum esset, inquit, Filius Dei in veritate, didicit obedientiam ex his opprobriis et tormentis quæ passus est, hanc voluntariam jam exhibuit Patri obedientiam, expertus illa ex parte humanitatis. Hanc obedientiam quam hic didicisse dicit Apostolus Filium Dei, hoc est voluntarie suscepisse, alio loco ostendit, ubi dicit : *Cum in forma Dei esset, semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, factusque obediens Patri usque ad mortem* (Phil. ii). In eo vero quod ait : *Et consummatus*, id est perfectus in sacerdotio, omnique obedientia factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ, ostendit quantum lucrum sit ejus passio, ejus obedientia, quæ omnibus credentibus sufficit ad salutem æternam. Sequitur :

De quo, id est non de Melchisedech, sed de Christo, grandis nobis sermo et ininterpretabilis ad dicendum,

n inbecilles facti estis ad audiendum. Illa diffi-
n terpretandi sermonem quem de Filio in-
n instituit, non fuit in ejus ignorantia cui re-
unt mysteria a sæculis abscondita, sed po-
n illorum tarditate, qui imbecilles, id est in-
i fide, et fragiles sensu ad intelligendum
a mysteria fuerunt, qui etiam pro tempore
i debuerant esse, unde et ipse reddit cau-
ens : Quoniam inbecilles facti estis ad au-
n, ac deinde subjungit :

m cum deberetis magistri esse propter tempus,
s quo pene ab initio legem habuistis et pro-
rursum indigetis ut doceamini a me, aliisque
s, *quæ sint elementa exordii sermonum Dei, et*
is quibus lacte opus sit, non solido cibo. Ad

utur qui diu morantes in lege, exercitatum
debuerant habere de adventu Christi per
gis et prophetarum, per gratiam quoque quæ
n credentibus allata est. Qui certe cum de-
t magistri esse gentilium propter tempus
tum, in quo omnia superius memorata ha-
t, rursum indigebant ut docerentur ab illo
que apostolis quæ sint elementa sermonum
menta dicuntur quasi elevamenta, eo quod
cætera originem sumant, initia videlicet et
enta creaturarum. A quibusdam etiam dicun-
enta per id est quasi fabricamenta, ab eo quod
o elimas, quasi ex eis fabricata sint omnia.

tem elimenta sive elementa duobus modis
us intelligere, id est ut ipsos characteres et
tiationes litterarum, a quibus exordium su-
ermones vel certe ipsa initia et fundamenta
iasi diceret : Hoc indigetis ut doceamini quæ
menta litterarum vel initia fidei, cum debe-
ofunditatem mysteriorum intelligendo scru-
perfecti esse in fide. Facti estis, inquit,
fantes, quibus lacte opus sit, ip est simplici
doctrina, non solido cibo. id est perfecta do-
rofundisque sermonibus vel mysteriis. Bea-
stolus hanc habet consuetudinem, ut simpli-
ctrinam lactis nomine designet, perfectam
solidum cibum appellet; unde dicit Corinthiis
ninus perfectis (1 Cor. 111) : *Lac vobis potum*
in escam, quia necdum potestis capere. Lac
oplicis doctrinæ est incarnatio Filii Dei, pas-
ra, resurrectio illius, ascensio in cælos : so-
ero cibus perfecti sermonis est mysterium
is, quomodo Filius coæternus sit Patris, quo-
piritus sanctus procedat ab utroque, et quo-
res sint in personis, et unus in substantia
. Sed qui non potest intelligere quod evange-
: *Verbum caro factum est*, quomodo poterit
adinem sermonis ejus pervenire, ubi ait :
cipio erat Verbum? et Verbum erat apud
et Deus erat Verbum (Joan. 1). Sequitur :

s enim qui lactis est particeps, id est simpli-
um doctrinæ, *expers est sermonis justitiæ*,
alienus est a discretione perfectæ justitiæ,
ndum potest penetrare arcana mysteriorum

nec scit ita ut expedit, discretionem facere inter bo-
num et malum, redditque causam quare : *Parvu-*
lus est enim, subaudis sensu et intellectu. *Perfecto-*
rum autem hominum est solidus cibus, id est qui per-
fectos habent sensus, illorum est alta et obscura
sentire mysteria de Divinitate omnipotentis Dei;
unde et sequitur : *Eorum*, dico esse solidum cibum,
qui pro consuetudine lectionis exercitatos habent sen-
sus, hoc est studiis litterarum extensos, *ad discretio-*
nem boni ac mali, necnon ad discretionem veritatis
ac hæreticæ pravitatis. Sicut enim parvulus inter
cibum et cibum discernere nescit, et sæpe in innoxiiis
sumendis cibis periclitatur si non prohibeatur a
seniore, ita indoctus quisque qui discretionem do-
ctrinarum nescit, facile decipitur atque in via er-
roris periclitatur. Quapropter dicit, quia omnis qui
lactis est particeps, expers est sermonis justitiæ :
quod enim in lacte et solido cibo, hoc in indocto et
sapiente differt. Sicut lac parvulis congruit, et soli-
dus cibus ætate perfectis, ita indoctis humilis sermo,
et sapientibus arcanum mysterium nosse convenit :
qui exercitatos habent sensus studio lectionis. Ex
usu quidem lectionis et frequenti meditatione divi-
narum Scripturarum, efficiuntur sensus nostri exer-
citati et extensi ad majora intelligenda : unde Psal-
mista beatum esse virum dicit, *qui... in lege Domini*
meditatur die ac nocte (Psal. 1).

CAPUT VI.

Quapropter intermittentes inchoationis Christi ser-
monem, ad perfectiora feramur. Quapropter, quia
exercitatos sensus decet nos habere in lege Domini,
intermittentes sermonem inchoationis Christi ad
profunda et alta mysteria Deitatis ejus ducamur.
Sermonem inchoationis Christi vocat initium fidei,
instructionem videlicet de nativitate Christi de
passione, de resurrectione, atque ascensione ejus,
et gratia baptismatis. Sicut enim eum qui litte-
ris est imbuendus, elementa litterarum oportet
primum audire, sic et Christianus debet his in-
strui primo omnium, et postmodum ad mysteria
Divinitatis venire *Non rursum jacentes fundamen-*
tum pœnitentiæ ab operibus mortuis, et fidei, funda-
mentum, subaudis non rursum jacentes, *ad Deum*.
Fundamentum pœnitentiæ vocat unde primum in-
strui debet qui baptizandus est, si tamen ad ætatem
intelligibilem pervenit, hoc est ut credat Dominum
Jesum Christum genitum ex Deo Patre ante omnia
sæcula, natum de Maria virgine in fine temporum
pro salute generis humani, sine semine viri : pas-
sum, mortuum, resurrexisse tertia die, ascendisse
ad cælos, venturum ad judicium ut reddat unicui-
que secundum opera sua, resurrectionem corporum
et immutabilitatem animarum, bonos in gloria, malos
in pœnis manere, omnipotentem Deum trinitatem ha-
bere in personis, unitatem in substantia. Postquam is-
ta omnia confessus fuerit se credere, debet confiteri
peccata sua, sicque injungenda est ei pœnitentia aut
quadraginta, aut viginti, aut septem dierum, sicut

in passionibus sanctorum legimus, ac deinde debet baptizari, abrenuntians diabolo et omnibus pompis ejus, omnibusque operibus ejus. Baptizatus vero debet plenius instrui de Divinitate, ut credat Patrem unigenitum Filiumque genitum, Spiritum sanctum nec genitum nec ingenitum, sed ab utroque procedentem : regula quoque vivendi secundum doctrinam evangelicam atque apostolicam qua debeat agere bona, et vitare mala. Quia ergo Judæi quibus Apostolus ita scribebat jam baptizati erant, jamque fundamentum superius descriptum perceperant, hortatur illos ad ista majora tendere, et opus non esse ut iterum illud fundamentum pœnitentiæ et fidei ad Deum jaciatur in illis. Idcirco autem fundamentum pœnitentiæ id vocat, quia, sicut dictum est, baptizandis pœnitentia prius injungebatur. Unde in Actibus apostolorum beatus Petrus dicit Judæis ad fidem concurrentibus : *Pœnitentiam agite et baptizetur unusquisque vestrum* (Act. II). Fundamentum quoque fidei ad Deum est, quia fides qua accedimus ad Deum, fundamentum est omnium virtutum. Non debet esse, inquit, necesse ut iterum jiciamus fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, et fundamentum fidei, per quam accedit ad Deum quod in vobis jactum est antequam ad baptismi gratiam venissetis. Pœnitentiam ab operibus mortuis agere est ipsa opera mala per pœnitentiam delere, quæ animam mortificabant. Opera namque mortis sunt peccata. Nam sicut anima vivificatur fide aliisque virtutibus, ita infidelitate moritur et peccatis. Sequitur :

Non rursum jacentes fundamentum baptismatum doctrinæ. Fundamentum baptismatum doctrinæ est institutio et doctrina baptismatis, videlicet quid contineat in se baptisma, et quid conferat ad fidem accedentibus. Sed quod dixit plurali numero baptismatum fundamentum, pro varietate accipientium posuit, non quod plura baptismata debeant intelligi, sed unum : quia sicut unus est Deus, et una est fides, ita unum baptisma. *Impositionis manuum* fundamentum non debemus rursus facere. Impositionem manuum appellat confirmationem per quam plenissime creditur accipiendus Spiritus sanctus, quod post baptismum ad confirmationem unitatis in Ecclesia a pontificibus fieri solet. His igitur perfecte in Ecclesia perceptis, fides resurrectionis et judicii futuri habenda est. Unde subjungit Apostolus, dicens : *Ac resurrectionis mortuorum et judicii æterni fundamentum non debetis jacere, ut iterum instruamini de fide generalis resurrectionis et judicii quod dabitur justis pariter et injustis, quasi jam non sitis de his instructi.* Notandumque ad omnia semper subaudiendum esse et non rursum jacentes fundamentum.

Et hoc faciemus, si quidem permiserit Deus, hoc est, et ad majora vos ducemus, et de his omnibus quæ enumeravimus, plenissime docebimus vos, ut non sit iterum necesse ex toto et a capite ponere fundamentum. Ne vero nullatenus quis secundum vel tertium existimaret post peccata fieri baptis-

mum, mox subintulit dicens : *Impossibile est enim eos qui semel sunt illuminati, subaudis per gratiam sancti Spiritus in baptismo fidei, gustaverunt etiam donum cælestis, hoc est, remissionem peccatorum perceperunt in baptismo, sive communicaverunt corpori et sanguini Domini post baptismum, et participes facti sunt Spiritus sancti, in distributione scilicet donorum, gustaverunt nihilominus bonum Dei verbum, id est doctrinam evangelicam intellexerunt, virtutesque sæculi venturi, id est glorificationem resurrectionis, vitamque futuram ; et prolapsi sunt a fide Christi, negando illum, aut etiam ad criminalia peccata prolapsi, renovari iterum ad pœnitentiam, hoc est, novos fieri per pœnitentiam, subaudis a superioribus, impossibile est. Impossibile est, inquit, iterum renovari posse eos per pœnitentiam et per baptismum, qui postquam omnia quæ superius memorata sunt perceperunt, prolapsi sunt ad immunditiam criminalium peccatorum aut etiam ad infidelitatem. Non dixit difficile est, sed impossibile. Quod enim difficile est, utcumque potest agi. Impossibile vero est quod nullo modo fieri potest. Quid ergo ? Exclusa est pœnitentia post baptismum et venia delictorum ? Absit. Duo siquidem genera sunt pœnitentiæ, unum quidem ante baptismum, quod et præparatio baptismi potest appellari, de quo superius diximus quia iungitur illis qui instruuntur, antequam ad baptismum perveniant, quod beatus Apostolus hic excludit dicens, non posse iterum renovari per pœnitentiam, quatenus pœnitentia peracta iterum baptizentur : Alterum autem genus pœnitentiæ est quo post baptismum delentur peccata quæ beatus Apostolus minime excludit. Terret ergo omnes ut timeant post baptismi gratiam gravioribus peccatis se implicare, quia non potest fieri secunda vice renovatio per lavacrum baptismatis. Nam sicut Christus semel mortuus, et semel resurgens, jam non moritur (Rom. VI), ita semel gratia baptismatis agenda est, nec potest iterari, nisi dubium fuerit, utrumnam quis captus ab hostibus sit baptizatus. Renovari autem dixit novum fieri. Novum autem fieri hominem sacri baptismatis est, de quo Propheta dicit : *Renovabitur ut aquilæ juvenus tua* (Psal. CII). Impossibile est, inquam, iterum renovari posse aliquem per pœnitentiam quæ fit ante baptismum ad hoc ut iterum baptizetur pœnitentia expleta. Qui ea quæ supra commemorata sunt perceperunt, virtutesque sæculi venturi gustaverunt. Quod dicit, gustaverunt virtutes sæculi venturi, tale est, ac si diceret : Si cognoverunt quod in resurrectione venturi sæculi sunt electi sicut angeli Dei in cælo ; et quod justifilgebunt sicut sol in regno Patris eorum (Matth. XII, XIII), nullo modo possunt iterum ita renovari per pœnitentiam, et per baptismum iteratum si peccaverint criminale peccatum, sicut in primo baptismo novi effecti sunt. Erant enim qui volebant baptismum iterare dicentes : Quidquid peccavero non est mihi curæ, quoniam præcipiam me baptizare rursus, et renovabor totus sicut prius. Quod Apostolus denegat ex tota*

modo posse fieri. Et quia virtus baptismatis A
uce et sepultura Christi maxime constat,
de subjunxit :

*sum crucifigentes sibi metipsos Filium Dei et
ui habentes.* Tamen non ideo denegatur pœni-
i, quia licet non renouentur in baptismo,
n indulgentiam tamen valebunt accipere per
ssionem peccatorum, per humilitatem, per pœ-
tiam, per eleemosynam si habetur facultas, et
niserint fratribus in se peccantibus. Qui iterum
ari volunt, quantum in se est, Christum quo-
terum crucifigere volunt et derisioni habere,
st enim illum ostentui habere. Sed non po-
leri, quoniam sicut Christus semel mortuus
carne in cruce, ita et nos semel mori possu-
in baptismo peccato.

*ra enim sæpe super se venientem bibens imbrem,
erans herbam opportunam illis a quibus colitur,
et benedictionem a Deo.* Hoc paradigmate arguit
os qui sæpe biberunt imbrem cœlestis do-
e, sed nunquam germina fidei bonorumque ope-
rotulerunt. Ponit autem primum comparatio-
le bona terra, ac deinde de mala. Terra, in-
bibens imbrem, id est sanctæ et bonæ volun-
anima accipiens gratiam Spiritus sancti, im-
que divinorum eloquiorum et generans herbam
tanam, hoc est virtutes bonas, fidemque per-
n proferens suis prædicatoribus, a quibus ex-
r, sive sibi metipsi accipit benedictionem vitæ
æ, vel abundantiam virtutum, et refert fru-
tricesimos, sexagesimos, pariterque centesi-

Nihil enim opportunius fide perfecta fidelium
um vita optima. Proferens ergo Apostolus hoc
plum de anima florente in virtutibus, Deique
fictione digna, mox subjunxit aliud paradigma
a quæ suam negligit salutem, dum frequenter
m cœlestis doctrinæ possit suscipere :

*oferens autem spinas ac tribulos. reprobata est et
fictioni proxima.* Per spinas ac tribulos pun-
es peccatorum possumus intelligere, quibus
itur anima, de quibus Dominus dixit Adæ :
i tua spinas ac tribulos germinabit tibi (Gen. III),
t, caro tua punctiones peccatorum et aculeos
um proferet tibi. Sive per spinas et tribulos,
i superfluas, sollicitudinesque istius sæculi de-
is accipere, de quibus Dominus in Evangelio
: Curæ istius sæculi et sollicitudines divitiarum
suffocant verbum, ita ut infructuosum reddatur
(h. XIII). Anima igitur proferens punctiones
itorum, curisque sæculi et sollicitudinibus divi-
m occupata, reprobata est, hoc est, laude in-
i et maledictioni proxima. Notandumque quia
lixi, maledicta est, sed maledictioni proxima.
diu enim reservatur ad pœnitentiam quasi non
maledicta : sin vero pœnitentiam noluerit agere,
maledicta erit. Unde et sequitur, *cujus con-
natio*, id est finis illius animæ in pravo opere et
verantia in malo usque ad exitum vitæ, *in com-
onem*, subaudis ignis æterni erit. Quasi dice-

ret : Non quidem quandiu spatium pœnitendi habet
maledictioni proxima est, sed si permanserit in in-
iquitate sua, combustioni æterni supplicii subiacebit.
Hæc enim combustio non erit nisi his qui usque in
finem vitæ suæ permanserint in peccatis suis : quia
in quacunque die conversus fuerit peccator, vita
vivet, et non morietur. Postquam sufficienter incre-
pavit eos, terruit ac percussit, blandiendo iterum
alloquitur eos, ne desperatos redderet ; sed tamen
neque in omnibus adulatur, neque in omnibus per-
cutit. Dicit ergo :

*Confidimus autem de vobis, dilectissimi, meliora et
viciniora saluti, tametsi ita loquimur.* Quia non habuit
unde eos ad præsens laudaret, laudat eos de spe fu-
tutorum quam habebat de illis, quasi diceret : Non
dicimus hoc veluti putantes vos spinis plenos, sed
timentes ne tales efficiamini. Melius est enim vos
verbis terreri, quam de rebus doleatis. Optima quæ-
que opera de vobis confidimus, vestræque saluti pro-
ficua : quamvis ita loquamur. Nam quod superius
diximus de reprobata terra et combustionibus proxima,
non de vobis hoc diximus, quia meliora de vobis
credimus. Reduxit quoque eis præterita bona opera
illorum in memoriam, et quatenus ex præteritis
posset adducere ad bona quæque, ideo subjunxit :

*Non enim injustus est Deus, ut obliviscatur ope-
ris vestri et dilectionis, quam ostendistis in nomine
ejus, qui ministrastis sanctis et ministratis.* Ecce quo-
modo recreavit animos eorum et reformavit : præte-
rita bona opera ad mentem revocans ; quia in om-
nipotentem Deum oblivio non cadit, ideo non obli-
viscitur operum et laborum fidelium suorum, et in
hoc est justus, quia remunerat electos suos pro se
laborantes. Si enim oblivisceretur operum illorum,
nec eos remuneraret, utcunque injustus putaretur,
quod omnino nefas est dicere. Unde Apostolus :
Non, inquit, injustus est Deus, ut obliviscatur operis
laborisque vestri, et dilectionis quam ostendistis
pro amore nominis ejus in invicem et in omnes, qui
ministrastis sanctis, et adhuc secundum vestrum
posse ministratis. De illis sanctis dicit, qui venientes
ad fidem Christi, exspoliati sunt ab aliis Judæis,
quos laudat in hac Epistola, dicens : *Rapinam bono-
rum vestrorum cum gaudio suscepistis (Hebr. x) :* et
de quibus Isaias longe ante prædixerat : *Et qui re-
cessit*, inquit, *a malo* Judæorum prædæ patuit
(Isa. LIX). Istis talibus exspoliatis, hi qui non fue-
rant exspoliati, prout poterant ministrabant. Quare
vero quantumve desiderium haberet de salute eo-
rum, sequentibus verbis ex parte exprimit, di-
cens :

*Cupimus autem unumquemque vestrum eandem
ostendere sollicitudinem, subaudis quam retro ha-
buistis, ad expletionem spei usque in finem vitæ ve-
stræ, sive diei judicii, ut non segnes efficiamini,* hoc
est pigri et desides in bono opere et in mandatis Dei
perficiendis. Desideramus, inquit, vos non tantum
circa verba, sed etiam in virtutibus conversari, non
quasi præterita opera vestra culpantes, sed ut de

futuris solliciti sitis admonentes; hoc est, quales fuistis primum, tales cupimus et modo esse et in futurum. Et non dixit volo, quod est auctoritatis divinæ, sed quod erat paternæ dilectionis, hoc est: cupimus unumquemque vestrum eandem erga fratres semper ostendere dilectionem quam olim habuistis ad completionem spei in æternam resurrectionem; expletio enim spei est adeptio rerum quas nos consecuturos speramus. *Veros imitatores eorum*, subaudis cupimus vos esse, *qui fide et patientia hæreditabunt promissiones*. Hortatur iterum eos ut fide non ficta et patientia perfecta expectent promissiones Dei, et hæreditatem quam sanctis suis promisit. Quod dupliciter accipi potest, scilicet ut referatur ad patriarchas et sanctos Veteris Testamenti, qui multas promissiones acceperunt de Christo, et de hæreditate terræ repromissionis: qui fidem habentes perfectam, qua crediderunt Deum implere posse quæ promisit, et patientiam solidissimam, qua non in se, sed in filiis suis promissiones expectaverunt implendas, meruerunt amici Dei esse, et in filiis suis easdem promissiones hæreditare. Potest et ad apostolos aliosque sanctos referri, qui per fidem et patientiam meruerunt consequi, et hæreditare promissiones æternæ benedictionis a Domino sibi omnibusque fidelibus promissas.

Abrahæ namque promittens Deus, quoniam neminem habuit majorem per quem juraret, juravit per semetipsum, dicens: Nisi benedicens benedicam tibi, et multiplicans multiplicabo te. Ut firmitus corroboraret ea quæ superius dixerat de sanctis quod hæreditabunt promissiones Dei fide et patientia, idcirco utitur exemplis. Sed mira est sapientia ejus: Aliquando enim laudibus extollendo blanditur eis, aliquando terroribus terret. Nam in superioribus terret eos, ne infideles essent, et minus creduli promissionibus Dei, nunc autem exemplis hortatur ad patientiam et fidem ut indubitanter credant, non solum Deo dicente, verum etiam jurante per semetipsum. Si promittente Deo iniquum est non credere, quam impium est Deo jurante fidem non accommodare! Juravit autem Deus Pater Abrahæ per semetipsum, quia neminem habuit majorem per quem juraret, dicens: *Nisi benedicens benedicam te*, etc. Repetitio verbi confirmatio est rei. Nisi in hoc loco affirmative ponitur pro certe sive pro quia, et est sensus: Certe semper benedicam te in filiis tuis semperque multiplicabo te.

Et sic longanimiter ferens adeptus est repromissionem, hoc est diu per patientiam credendo sustinens consecutus est promissionem in filiis suis de terra repromissionis, quam ei promisit, dicens: *Terram hanc tibi dabo et filiis tuis* (Gen. xiii), et insuper promissionem de Christo, de quo ait: *In semine tuo benedicentur omnes gentes* (Gen. xxii). Sequitur:

Homines enim per majorem sui jurant: et omnis controversiæ eorum finis ad confirmationem est juramentum. Quasi diceret: Si hominibus in futurum creditur, de quibus per Prophetam dicitur, *Omnis*

A homo mendax (Psal. cxv), quanto magis Dei juramento credi debet, qui est veritas, et qui nec falli potest nec mentiri, et cui insuper sine juramento credi oportet! Homines, inquit, per majorem sui jurant, hoc est, per Deum, qui est eorum creator. Juramentum quoque est finis omnis contentionis eorum ad confirmationem, quia per juramentum credendum est, nec debet postmodum querela fieri juramento completo, sed finis contentionis debet esse juramentum sub confirmatione.

In quo, subaudis juramento, vel propterea quia confirmatio rei juramentum est, *volens Deus ostendere abundantius immobilitatem consilii sui hæredibus pollicitationis*, id est patribus sive promissionis hæredibus, *interposuit jusjurandum*, ut per duas res immobiles, quibus impossibile est Deum mentiri, fortissimum solatium habeamus, id est firmiter illi credamus, *qui confugimus credendo ad tenendam propositam spem*, hoc est ad accipiendam promissam remissionem vel remunerationem. Duas res immobiles hic debemus accipere promissionem Dei de Christo, quæ dixit: *In semine tuo benedicentur omnes gentes*, et jusjurandum illius quod dixit: *Per me ipsum juravi tibi*. Promissio enim illius est immobilis, quia non potuit mutari, et juramentum illius veridicum est. Quidam enim unam rem immobilem intelligi volunt promissionem et juramentum illius: alteram autem completionem ipsius rei. Propositam vero spem, dicit veritatem rerum gestarum, promissionem videlicet patriæ cœlestis, ad quam percipiendam confugimus per fidem.

Quam spem sicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam. Sicut anchora projecta a navi non permittit eam circumferri neque periclitari, licet venti commoveant eam, sed jactata firmiter tenet navem inter procellas et fluctus, ita fides spe futurorum bonorum roborata, firmat mentem nostram inter prospera hujus sæculi et adversa, et introducit nos in speciem rerum, quam modo fide et spe tenemus. Ideoque addit Apostolus dicens: *Et incedentem usque ad interiora velaminis*. Interiora velaminis vocat secreta regni cœlorum et gaudia patriæ cœlestis. Velum enim quod erat ante sancta sanctorum, significat cœlum; quæ vero erant intra velum, secreta sunt regni cœlorum. Spes autem interiora velaminis pernetrat, dum per mentis contemplationem futura bona conspicit, dum cœlestia præmia absque ulla dubitatione credit sibi provenire, sperat, amat, operibusque ostendit quod credat et quid speret. Si hanc spem non habuerimus, utique submergemur, non tantum in spiritualibus, verum etiam in carnalibus, sicut submergetur navis non habens jactatam anchoram. Sed si voci Prophetæ obaudierimus dicenti: *Jacta super Dominum curam tuam, et ipse te enutriet* (Psal. liv), tunc nostra spes fixa in interiora velaminis nulla infidelitate mergi poterit. Sequitur:

Ubi præcursor pro nobis introivit Jesus, pontifex æctus, et constitutus a Deo Patre in æternum secundum ordinem Melchisedech. Ut firmiorem nobis spem adde-

hoc de Christo subjunxit. Præcursor autem a præeundo et præcurrendo, et est alicujus sor, sicut Joannes Christi. Considerandum quia non dicit simpliciter, introivit Jesus in velaminis, sed cum additamento, dicens : Præcursor pro nobis introivit, veluti absque nos oporteat prosequi præcursorem nostrum. morem vero et consequentes, in eadem via nvenit. Christus itaque resurgens a mortuis, arrit nos ad altitudinem cœlorum, factusque bis præcursor, aperiendo nobis cœlum, et patriæ cœlestis reddendo. Si ergo volumus ui præcursorem nostrum, debemus sicut ille, ambulare. Hoc autem ad naturam humanitatis ei refertur, in qua semetipsum obtulit Deo n ara crucis sacrificium salutis nostræ. Quare is secundum ordinem Melchisedech dicatur e sacerdos, satis aperte, ut reor, paulo supetensum est. Sed quod dixit introisse illum in ra velaminis, more pontificum Judæorum lo, qui semel in anno ingrediebantur intra velum cta sanctorum oraturi in templo pro populo, Christus secreta regni cœlorum penetrans, orat pro salute fidelium suorum.

CAPUT VII.

enim Melchisedech rex Salem, sacerdos Dei, subaudis fuit, qui obviavit Abraham regresso regum, et benedixit ei, cui et decimas omnium Abraham. Tradunt Hebræi ipsum Sem primom Noe, filium qui eo tempore quo natus est am, habuerit annos ætatis ducentos nonaginta eoque tempore quo mortuus est Abraham, it annos quingentos sexaginta quinque, et ita ikerit Abraham annis triginta quinque. i expletis, facti sunt omnes dies vitæ suæ ti anni. Nec esse mirum, si Abraham obviam serit, eique panem et vinum obtulerit, quod sti suo jure paternitatis debebat, et benedi i, decimasque prædæ atque victoriæ ab eo rit, sicut sacerdos summi Dei excelsi non faldeorum et idolorum, qui fuit etiam rex Salem. antem (sicut beatus Hieronymus dicit) non anda Jerusalem, ut Josephus historiographus, rumque arbitrantur plurimi, sed juxta oppi st Scythopolim quæ usque hodie appellatur sive Salim, de quo (teste beato Hieronymo) D ngelio legitur : *Erat autem Joannes baptizans non, juxta Salim, quia aquæ multæ erant ibi m*). Idcirco autem fit ista varietas nominum, lebræi multis in locis per consonantes solum scribunt, subtractis vocalibus, atque ita secun rbitrium legentis pronuntiatur, non uno sem demque modo. Ostenditur autem in eodem palatium Melchisedech, ex magnitudine rui ostendens veteris operis excellentiam, ad quam em sive oppidum legitur etiam Jacob descen qui fuit in terra Chanaan regionis Sichem (*Gen.* Considerandum quoque, quod Abraham de hostium revertens, quos persecutus est usque

A Dan, non in via reversionis habuit Jerusalem, sed potius Salem oppidum supra memoratum. *Primum quidem qui interpretatur rex justitiæ, deinde rex Salem quod est rex pacis, sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum, neque finem habens vitæ.* Sæpe beatus Apostolus Melchisedech in typum Domini salvatoris introducit. Quamvis enim pene omnes sancti et patriarchæ et prophetæ prioris temporis, in aliqua re figuram Christi expresserint, tamen Melchisedech specialius, qui non fuit de genere Judæorum, in typo præcessit sacerdotium Filii Dei, de quo Deus Pater dicit in Psalmo : *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech* (*Psal. cix*). Ordinem autem ejus multis modis interpretari possumus, sicut B jam supradictum est, scilicet quod solus rex fuerit et sacerdos, et ante circumcisionem functus sacerdotio ut non gentes a Judæis, sed Judæi a gentibus sacerdotium acciperent, neque unctus oleo visibili, ut mosaica præcepta constituunt, sed oleo exultationis fideique puritate, neque carnis et sanguinis victimas immolaverit, sed pane et vino simplici puroque sacrificio Christi dedicaverit sacerdotium, sed primum (ut apostolus dicit) in hoc assimilatur Filio Dei, quia interpretatur rex justitiæ : Melchon etenim sive Melchi regem sonat ; Sedech vero, justus sive justitia. Et quis est verus rex justitiæ, nisi Christus, qui dicit in Psalmo : *Ego autem constitutus sum rex ab eo* (*Psal. ii*). Ipse enim juste et recte regit et gubernat electos suos, justitiæ amatores effectos, deinde autem assimilatur Filio Dei, per hoc quod dicitur rex pacis, quod pertinet ad Christum. Salem interpretatur pax, Christus igitur nos justificat, qui est rex justitiæ, et ipse pacificat omnia quæ in cœlis et quæ in terra sunt, qui nascendo et moriendo et resurgendo atque ascendendo pacem attulit mundo, qui secundum Divinitatem sine initio et sine fine rex est æterno Patri coæternus, quamvis ex temporali matre temporalis esset. Sicut enim istius Melchisedech non legimus initium vel finem in Scriptura sacra, sic non novimus Filii Dei initium vel finem, quia non habet aliquid horum in natura Deitatis, et in hoc est similitudo, quod nec illius, nec istius initium legitur vel finis : illius quidem, quia non est scriptum, istius autem, quia omnino non est. Neque enim sub quo natus est Melchisedech legitur, neque quando mortuus est narratur, sed subito introducitur, sicut et Helias. Nec omnino credendum est quod Melchisedech sine patre, aut sine matre esset, cum Christus quoque secundum utramque naturam, et patrem habuerit et matrem, sed propterea hoc dicitur de illo, quia subito introducitur in divina Scriptura, sicut diximus, et genealogia illius non commemoratur. De quo etiam dicitur quod *assimilatus Filio Dei*, in his omnibus superioribus dictis, *manet sacerdos in æternum*, non in se, sed in Christo. Nam Melchisedech mortuus est, sed figura ejus æternaliter in Christo manet. Similitudo autem hic non pro æqualitate ponitur, sed pro figura.

Intuemini autem quantus sit hic, cui decimas dedit de præcipuis Abraham patriarcha. Convertit sermonem suum ad eos qui gloriantur se filios esse Abraham et nobilitatem generis ab illo ducere se jactant. Unde in Evangelio Domino eum præponere conabantur, cum dicerent : *Nunquid tu major es Patre nostro Abraham ?* (Joan. iv.) Ut ergo illorum confunderet superbiam, Apostolus dixit : *Intuemini et attendite diligenter quantus fuerit hic Melchisedech sacerdos Dei summi, cui decimas dedit Abraham patriarcha de præcipuis, id est de melioribus spoliis.* Quibus verbis vult ostendere, majoris dignitatis et honoris fuisse Melchisedech quam Abraham, ac per hoc majus et sanctius fore sacerdotium Christi quam Judæorum, quasi diceret : *Quem vos excellentiorem omnibus hominibus aestimatis, hic decimas obtulit Melchisedech, qui in figura Christi præcessit.*

Et quidem de filiis Levi sacerdotium accipientes, mandatum habent decimas sumere a populo secundum legem, id est, a fratribus suis, quanquam et ipsi exierint de lumbis Abraham. Tanta est, inquit, excellentia sacerdotii, ut etiam ipsi qui eundem habuerant progenitorem, et ab uno patre descenderant : propter excellentiæ meritum quo meliores erant fratribus suis, utpote Aaron, qui inter vivos et mortuos stans, iram Domini placavit, sacerdotii dignitatem adipisci mererentur, ac propterea nisi Melchisedech majoris dignitatis esset quam Abraham, nequaquam Abraham alienigenæ decimas dedisset, sicut Aaron majoris meriti fuit quam fratres illius reliquarum tribuum. Dicit ergo, et quidem de filiis Levi accipientes sacerdotium, sicut accepit Aaron et filii ejus, mandatum et præceptum habent secundum legem sumere decimas a populo, quasi meliores illis, et hoc a fratribus suis, cum unum eundemque habuissent progenitorem, juxta quod Apostolus manifestat, dicens : *Quanquam et ipsi fratres Levi exierint de lumbis Abraham.*

Cujus autem generatio, id est Melchisedech, non annumeratur in eis, id est in filiis Levi, decimas sumpsit ab Abraham, et hunc, id est Abraham, qui habebat repromissiones de Filio Dei, benedixit ille Melchisedech. Hic ostendit incircumcisum sacerdotem, circumciso sacerdote multo esse sublimiorem. Quomodo ergo hoc ostenditur ? Utique, quia ipse Levi ex quo sacerdotale genus ortum est, decimatus est a Melchisedech in lumbis progenitoris sui, jamque erat Abraham circumcisis, jamque promissionem a Deo acceperat quod in semine ejus benedicentur omnes gentes, quando benedictus est a Melchisedech sacerdote incircumciso, dans ei decimas totius prædæ. Benedicens autem eum Melchisedech, dixit (Gen. xiv) : *Benedictus Abraham Deo excelso, quo protegente, hostes in manu ejus prostrati sunt, et alia quæ sequuntur in eodem loco.*

Sine ulla enim contradictione quod minus est a meliore benedicitur. Quasi diceret : Omnibus luce clarius videtur, quod minor a majore benedicitur. Unde Abraham quasi minor a Melchisedech tan-

quam a meliore benedictionem percepit. Proinde major ac melior est typus Christi, quam illius qui promissiones de Christo habebat.

Et hic quidem morientes homines decimas accipiunt, ibi autem contestatur, qui vivit. Hic, inquit, hoc est in præsentī sæculo vel in templo quod adhuc stabat, morientes homines, filii videlicet Levi, qui mortales ac moribundi sunt, decimas accipiunt, ibi autem, id est in alia vita, vel loco ubi dicitur de Christo : *Tu es sacerdos in æternum*, contestatur Deus Pater cum juramento, quia vivit Christus. Unde dicit Psalmista : *Juravit Dominus et non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech* (Psal. cix).

Et ut ita dictum sit, per Abraham et Levi qui decimas accepit, in filiis suis, vel accepit hactenus a fratribus suis, decimatus est a Melchisedech, adhuc enim in lumbis, hoc est propagine seminis, patris erat Levi quando obviavit ei Melchisedech. Quomodo dicit Levi decimatum a Melchisedech, cum nondum natus esset, præsertim cum et filius fuit naturalis Jacob ? Utique non est in se decimatus, sed in Abraham, de cujus progenie descendit. Quando enim Abraham decimas obtulit Melchisedech, in illo omnes filii ejus dederunt : quapropter dicit Apostolus, quia Levi qui decimas accepit in filiis suis a fratribus suis, decimatus est per Abraham sive in Abraham. Quibus verbis declaratur, quia nisi sacerdotium Melchisedech qui in figura sacerdotii Christi præcessit, majoris dignitatis esset, nequaquam Abraham omnesque filii ejus ab illo decimati essent. Dum enim sacerdotium a sacerdotio decimatur, majoris dignitatis unum altero ostenditur.

Si ergo consummatio per sacerdotium Leviticum erat (populus enim sub ipso legem accepit), quid adhuc necessarium fuit secundum ordinem Melchisedech alium exurgere sacerdotem et non secundum ordinem Aaron dici ? Translato enim sacerdotio, necesse est ut et legis translatio fiat. Hinc incipit jam plenius differentias Novi Testamenti ostendere dicens, si consummatio, id est perfectio vitæ atque justificationis, per sacerdotium Leviticum fuit, quid necesse fuit alium exurgere sacerdotem secundum ordinem Melchisedech ? Nam quia Aaron primum post legem datam sacerdotem fuisse de tribu Levi, nulli dubium est, ideo sacerdotium quo functus est Leviticum nominavit sacerdotium, vel certe, qui ipse Levi in filiis suis junctus est ipso sacerdotio. Nam abnepotes illius susceperunt illud, Moyses scilicet et Aaron, cum reliquis fratribus suis ex eadem tribu. Nam Levi genuit Caath, Caath vero Amram, Amram autem genuit Moysen et Aaron. Ideoque dicit populum sub ipso sacerdotio legem accepisse, quia Moyses et Aaron principes erant illis temporibus in populo ; qui ipsam legem administraverunt de tribu sacerdotali exeuntes. Ergo sacerdotio Levitico multo melior est ordo sacerdotii Melchisedech, qui typum gerebat sacerdotis nostri : nequaquam enim dixisset secundum ordinem Melchisedech, si illud

in Aaron melius esset, sub quo populus A
legem accepit. Si autem sacerdotium legis
n est ad Christum secundum ordinem
ech, necesse est ut et legis translatio fiat.
lege Moysi necesse est transire ad legem
. Neque enim potest sacerdos sine lege et
mento esse et sine præceptis. Summis nisi
abat Apostolus ut a lege Moysi faceret
re ad legem Evangelii, a carnalibus ad

nam hæc dicuntur, de alia tribu est, de
s altari præsto fuit. Manifestum est enim
das ortus sit Dominus noster, in qua tribu
acerdotibus Moyses locutus est. In quo enim
icuntur, id est, de quo hic dicuntur, quod
os in æternum, Dominum significans Sal-
de alia tribu est, quam sacerdotali, de illa
le qua nullus altari præsto fuit, hoc est,
uda. Non enim ordine tantummodo, neque
to vel præceptis, mutatum est, sed etiam
quomodo translatus est sacerdotium de
tribum, de sacerdotali videlicet ad regalem,
ipsa sit et regalis et sacerdotalis in Chri-
st rex et sacerdos? Intuere mysterium.
t regale sacerdotium in Melchisedech, se-
onsequentiam hujus sermonis, secundo au-
sacerdotium solummodo sacerdotale in
rtio autem fuit iterum regale sacerdotium
, sicut et primo. Unde et Ecclesia modo
erdotium habet, dicente Petro : Vos enim C
tum, regale sacerdotium (1 Petr. II; Matth.
ibus ergo Juda ex qua Dominus ortus est
iem Mariam, cum semper regia esset, et
sacerdotalis, in Christo fuit utrumque et
sacerdotalis, translato ex toto sacerdotio
evi, quæ antea sacerdotalis erat.

lius adhuc manifestum est, si secundum
Melchisedech exsurget alius sacerdos qui non
legem mandati carnalis factus est, sed se-
irtutem vitæ insolubilis. Contestatur enim
er loquens ad Filium quoniam tu es sacer-
ernum secundum ordinem Melchisedech.
dictionis isto in loco habetur satis neces-
sapropter nunc dicatur ita : Et amplius ad-
ifestum est, subaudis, destructum esse sa-
n legis, per hoc quod Christus non secun-
inem Aaron dicitur sacerdos esse in æter-
l secundum ordinem Melchisedech; qua-
ioc : quia de tribu Levi non fuit. Quod enim
secundum ordinem Melchisedech exsurgeret
rdos, non dubitative loquitur, sed affir-
quasi diceret : Amplius adhuc per hoc de-
ur destructum esse sacerdotium legis, quia
n ordinem Melchisedech surrexit Christus
erdos, qui non secundum carnalis mandati
ctus est sacerdos sicut Aaron. Legem car-
ndati vocat, quia ex maxima parte carnalis
alia præcipiens : in circumcisione, in mun-
orporis, in hostiis et oblationibus carnali-

bus, in discretione ciborum, dierum ac temporum,
dicens : Mane extra castra, lava corpus tuum : offer
hoc vel illud, abstine ab his cibis, observa ista tem-
pora, cæteraque his similia, quæ omnia morte fi-
nienda erant ; Christi autem sacerdotium spiritale
est, et secundum virtutem vitæ insolubilis, id est
secundum potentiam vitæ indeficientis, quæ nullo
interveniente mortis metu solvi poterit. Habet enim
Christus in se vitam insolubilem, quia quamvis ad
tempus mortuus esset in carne, tamen vivit in æter-
num divinitate, et insuper humanitate ; postquam
victor a mortuis resurrexit, unde Deus Pater con-
testatur jurando, quia vivit, dicens per Psalmistam :
Tu es sacerdos in æternum.

Reprobatio quidem fit præcedentis mandati, hoc est
legis Moysi propter infirmitatem ejus et inutilitatem.
Infirmitatem utique in hoc habebat lex : quia opé-
rantes non valebat adjuvare, inutilitatem vero in
hoc, quia nemini regnum cælorum valebat aperire.
Unde sequitur : Nihil enim ad perfectum adduxit
lex. Quid enim, nihil profuit lex? profuit quidem ali-
quid corpora mundando, peccata levius relaxando ;
sed nihil ad hoc profuit, ut perfectos facere potuis-
set servientes in ea, quoniam graviora peccata non
tollebat, nec janua regni cælestis alicui aperiebat.
Quapropter reprobata est, ut gratiæ daretur locus,
in qua perfectio constat ; utilis quidem fuit fidem
habentibus in Christo, non illis qui totam spem suam
in ejus carnalibus observationibus ponebant. In-
troductione vero melioris spei, subaudis est modo in
gratia, per quam spem proximamus ad Deum. Ha-
buit quidem lex spem, sed non talem qualem gratia
præstitit. Sperabant enim beneplacentes legemque
custodientes possidere terram et juxta illud : Si vo-
lueritis bona terræ comedetis, nihilque ærumnosum
patri prospere vivere, sicut dictum est : Qui fecerit
ea vivet. Hic autem speramus : quia placentes et
Evangelica præcepta custodientes, non terram pos-
sidebimus, sed cælum ; insuper etiam quod cælo
multo melius est, speramus proximi Deo consistere,
ad ipsum paternum solium pervenire et ministrare
ei cum sanctis angelis, juxta quod Salvator ait in
Evangelio : Fulgebunt Justi sicut sol in regno Pa-
tris sui, eruntque sicut angeli Dei in cælo (Matth.
XIII, 43). Hoc vero sacerdotium, per quod hanc glo-
riam possessuri sumus, non est sine jurejurando,
ut firmam Dei promissionem credamus. Unde Apó-
stolus subdit : Et quantum est, subaudis firmum,
istud sacerdotium Christi de quo loquimur, utique
multum est, quia non sine jurejurando firmatum
est. Alii quidem sine jurejurando facti sunt sacer-
dotes ut Aaron filiique ejus, quibus Deus non jurá-
vit quod essent sacerdotes in æternum secundum
ordinem legis, hic autem, id est Christus cum jure-
jurando sacerdos factus est per eum, hoc est per
Deum patrem qui dixit ad illum : Juravit Dominus et
non pœnitebit eum, id est non mutabit juramentum
suum, quoniam tu es sacerdos in æternum secundum
ordinem Melchisedech. In tantum melioris Testa-

menti sponsor sive promissor factus est Jesus, sci- licet in quantum cum jurejurando Dei Patris suum sacerdotium tenet. In quantum sacerdotium Christi, quod juramento Dei est sancitum, sua dignitate præcellit sacerdotium legis veteris, in tantum præcellit etiam gratia Evangelii legem Moysi.

Et alii quidem plures facti sunt sacerdotes, idcirco quod morte prohiberentur permanere, hic autem, id est Christus cui Pater dixit cum jurejurando. Tu es sacerdos in æternum, eo quod maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium. Duas ponit hic differentias, beatus Apostolus, quia sacerdos noster non habet finem sicut sacerdos legis, et quia cum jurejurando suum sacerdotium possessurus est. Quia enim sacerdotes legis mortales erant, plures facti sunt sacerdotes in ipsa lege, sicut Aaron et filii ejus, idcirco quod morte præventi prohiberentur permanere in sacerdotio. Mortuis enim patribus, succedebant filii in locum ipsorum; Jesus autem solus, quia immortalis est, sempiternum habet sacerdotium, nec ullum habere poterit subsequentem, eo quod ipse maneat in æternum. Sequitur: *Unde et salvare in perpetuum potest accedentes per semetipsum ad Deum, semper vivens ad interpellandum pro nobis;* unde, inquit, quia Christus in æternum manet, et sempiternum habet sacerdotium, semper interpellat pro nobis semperque potest salvare. Quia vero quidam codices habent, accedens per semetipsum ad Deum, quidam vero plurali numero accedentes, utrumque recipi potest. Christus ergo pontifex noster, non per alium pontificem majorem se accedit ad Deum Patrem, sed per semetipsum, ideoque potest salvare in se credentes. Potest et ita intelligi quod dicit, salvare in perpetuum potest accedentes per semetipsum ad Deum. Nos qui puri homines sumus, per illum accedimus ad Deum Patrem, quia Mediator noster existens assistit vultui Dei pro nobis, dirigens per illum preces nostras ad Deum Patrem. Unde et sacerdotes Ecclesiæ altari assistentes dicunt: Suscipe, Domine, sancte Pater, preces populi tui per Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum. Et quia *semper vivit, semper interpellans* pro nobis. Alii vero pontifices qui non semper erunt, non semper interpellant; interpellat autem pro nobis per hoc quod naturam assumpsit humanam, quam assidue ostendit vultui Dei pro nobis, ut misereatur secundum utramque substantiam. *Talis enim dicebat ut nobis esset pontifex sanctus, innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus, et excelsior cælis factus.* Non eramus digni, nec promerebamus talem habere pontificem, sed necesse erat nobis ut talem haberemus pontificem, qui esset sanctus in interiori homine innocens manibus, impollutus corpore, segregatus a peccatoribus, id est ab omni peccato immunis et a conversatione peccatorum separatus. In hoc enim fuit separatus a peccatoribus, quia alii homines cum peccato concipiuntur et nascuntur, atque ab hoc sæculo cum peccato transeunt, hic autem sine peccato est conceptus, sine

peccato natus, et sine peccato ab hoc mundo transivit, quoniam *peccatum non fecit, nec dolus inventus est in ore ejus. Factus autem est excelsior cælis,* quando quadragesima die admirandæ suæ resurrectionis super omnes cælos, et super omnes ordines cælestium spirituum elevatus est ad concessum paternæ majestatis, ubi sedet nunc in plenitudine honoris et gloriæ. Potest et ita intelligi quod dicit: *Talis decebat ut nobis esset pontifex,* quasi diceret: Judæi velut servi per timorem legis Deo servientes, legales pontifices habuerunt, sibi conservos mortales ac peccatores, qui pro semetipsis similiter indigebant offerre, nos autem quibus dictum est: *Jam non dicam vos servos, sed amicos meos* (Joan. xv, 15), et qui filii Dei sumus serviendo illi amore filiationis, decet ut habeamus pontificem immortalem, segregatum a peccatoribus. Sequitur: *Qui non habet quotidie necessitatem, quemadmodum sacerdotes legis, prius pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populi.* Hoc enim fecit semel seipsum offerendo Dominus noster Jesus Christus. Quid fecit? Utique obtulit sacrificium non pro suis delictis, sed pro nostris, et semel hoc fecit non amplius, quia *semel mortuus pro peccatis nostris, jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur* (Rom. vi, 9). Magnitudinem sacrificii Christi hic ostendit, quod semel oblatum, tantum prævaluit, quantum omnia sacrificia legalia non valuerunt. Unum enim fuit, et semel oblatum, et sufficit in sempiternum ad tollenda omnia peccata credentium. Pontificem autem Judæorum peccatores erant, et ideo necesse habebant pro suis delictis hostias offerre, et ideo sacrificia illa hominem justificare non poterant, quia inconveniens erat, ut pro homine rationali irrationale animal offerretur. Quærebatur pontifex sine peccato, et hostia rationalis, nec inveniebatur: inventus est autem unus sine peccato Deus et homo, et obtulit seipsum rationabile sacrificium pro salute hominis rationalis. *Lex enim homines constituit sacerdotes infirmitatem habentes.* Dicit enim Dominus ad Moysen in lege: *Unge Aaron et filios ejus mihi in sacerdotes* (Exod. xxi, 30); sed quia illi infirmitatem, hoc est, peccata habebant quibus infirmabatur illorum anima, necesse habebant ut pro populi, ita etiam pro suis delictis hostias offerrent. Iste autem tam potens est, ut non indigeret pro se offerre, sed insuper semel oblato suæ carnis sacrificio, omnium saluti sufficeret. *Sermo autem jurisjurandi, qui post legem est, Filium in æternum perfectum,* subaudis ostendit, sive perfectum constituit sacerdotem non infirmitate gravatum, sicut lex constituit suos. Post legem factus est sermo Dei Patris ad David de Christo cum jurejurando ubi dicitur: *Juravit Dominus et non pœnitebit eum,* etc., ponit hic amplius Filii nomen ad distinctionem servorum qui fuerunt in lege, qui servi infirmi fuerunt, sive quia peccatores, sive quia mortales erant, Filium vero perfectum ostendit quia semper vivit, et semper sine peccato est.

CAPUT VIII.

um autem super ea quæ dicuntur, hoc est, super ea quæ dicuntur de Christo. Quo dicat aliquid summum et magnum et quasi itulationem præcedentis disputationis ad id deducit auditorem. *Talem habemus pontilem subaudis superius diximus, sanctum innocentem, impollutum segregatum a viciis et qualem adhuc dicturi sumus in seculo, qui consedit in dextera sedis magnitudinis inctorum minister, et tabernaculi veri quod et non homo.* Sedem magnitudinis in cælis accipere plenitudinem paternæ majestatis, Filius Dei sedet, quæ etiam designatur per dexteram. Nec est pueriliter accipiendum, quod Deus dexteram aut sinistram habeat, qui spiritus est et implens, ut ita sedeat Filius in dextera ut solet Filius sedere juxta Patrem suum sicut diximus, plenitudinem majestatis, quæ gloriæ beatitudinis et prosperitatis dexteram intelligere, in qua Filius Dei sedere autem Filii pro habitare ponitur. Pontifex noster qui consedit in summa gloria paternæ majestatis, in cælis sanctorum minister est. Quibus potest modis accipi: veniens quippe in mundum, per incarnationis exhibitionem ministravit sanctis apostolis aliisque fidelibus, qui adhuc futuri sunt, panem refectionis spiritualis, et potum doctrinæ evangelicæ, *di-* *quis sitit, veniat ad me et bibat (Joan. vii, 37).* *Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos (Matth. xi, 28).* Ministravit et documentum fidei et gratiam baptismatis, et quod majus fuit sacramentum redemptionis suam et cognitionem mysteriorum tibi prophetis, ac postea sua ascensione ministravit electis suis apparens mundo. *Didicistis: Sanctorum minister erit in futurum, et ipse ministrabit illis ut cognoscant Patrem et Spiritu sancto, sicuti est, scilicet si fuerit regnum suum Deo et Patri.* Unde et ille de se sub persona patrisfamilias locutus est: *Amen dico vobis quod præcinget se, et discumbet, et transiens ministrabit illis, (Matth. xxiii, 37).* Transire enim dicitur, quia electos suos in eo ad regnum transire faciet, vel a contem-
humanitatis ad cognitionem divinitatis suæ. Ministrabit illis cum se et Patrem cum Spiritu sancto monstrabit; nam cibus et vita illorum visio Trinitatis erit, sicut ipse dicit ad Patrem: *Vita æterna, ut cognoscant te cum Spiritu et Jesum Christum quem misisti unum et verum Deum.* Tabernaculi quoque veri minister est constituit sive composuit Deus et non homo, id est quod ipse nobis administrat ut claritate simus illius illustremur. Tabernaculum etenim quod ille composuit in deserto, sive quod a Salomone constructum est in terra repromissionis, non fuit verum

PATROL. CXVII.

A quia carie et vetustate consumptum est, nec semper durare potuit, ideoque tabernaculum verum cælum vocat, quoniam in æternum stabit, nullaque vetustate consumetur. Potest et altiori sensu intelligi, ut tabernaculum verum accipiantur animæ justorum, quibus ipse Filius Dei gaudia patriæ cælestis administrat, et in quibus ipse habitare dignatur, juxta quod per prophetam dicitur: *Inhabitabo in illis et inambulabo (II Cor. vi, 16).* Et Apostolus: *In interiore homine habitare Christum per fidem in cordibus vestris (Eph. iii, 17).* Et: *Templum Dei sanctum est, quod estis vos (I Cor. iii, 17).* *Omnis enim pontifex ad offerenda munera constituitur, unde necesse est et huic habere aliquid quod offerat.* Non enim potest esse sacerdos nisi habeat quod offerat. Pontifices vero veteres sacerdotii secundum præceptum legis munera et hostias pro suis et pro populi offerebant delictis. Christus vero, cum in sempiterna divinitatis suæ natura non haberet quod offerret, sumpsit ex nobis quod pro nobis offerret, id est carnem humanam, seipsum videlicet quem obtulit in ara crucis. Quid ergo tam aptum immolationi quam caro rationalis pro rationali? Et quid tam mundum pro immundis quam carnem sine ulla contagione offerre? Et quoniam quatuor in omni sacrificio considerata sunt: videlicet cui offerat, a quo offeratur, quod offeratur, pro quibus offeratur, hæc etiam possumus hic reperire satis eleganter. Quia enim nulli sacrificium debetur nisi soli vero Deo, pontifex noster mundam hostiam pro nobis Deo Patri obtulit, idem existens sacerdos et sacrificium. Offert etiam sacrificium Deo Patri acceptum per Ecclesiam suam. Dum enim nos offerimus sacramenta corporis ejus, ipse offert. Si ergo esset super terram, subaudis sacerdos terrenus secundum ordinem Aaron, nec esse sacerdos, secundum ordinem Melchisedech, cum essent sacerdotes Levitici generis qui offerrent secundum legem munera, qui exemplari et umbræ deserviunt cælestium, sicut responsum est Moysi cum consummasset ac perfecisset tabernaculum oraculi. Si esset terrenus pontifex super terram, sicut Aaron, vel aliquis secundum ejus ordinem immortalis et sine peccato, qui suis sacrificiis potuisset mundare genus humanum, perfectumque reddere, non esset utique sacerdos secundum ordinem Melchisedech in æternum, quia satis essent qui offerrent legalia munera. Sed quia Aaron et filii ejus mortales erant et peccatores, quapropter non poterant genus humanum perfectum reddere, ideo venit Christus sine peccato, qui in æternum suum sacerdotium teneret, suoque sacrificio genus humanum perfectissime mundaret, non talis quales fuerunt illi qui exemplari et umbræ deserviunt cælestium. Exemplar est figura et similitudo per quod alia ostenditur, sicut imago expressa in pariete, exemplar est et figura veri hominis. Sacerdotes igitur Judæorum exemplari, id est figuræ et umbræ cælestium mysteriorum deserviebant, quia omnia illa similitudines et figuræ erant istorum quæ in Ecclesia modo in veritate aguntur. Cælestia autem

mysteria dicit spiritalia, quod observatores suos in A veritate ad cœlestia ducunt. Nonne cœleste altare est fides nostra, in qua offerimus quotidie orationes nostras Deo? *Vide* (inquit), *omnia facito secundum exemplar quod tibi ostensum est in monte*. Quoniam auditus noster minus aptus esse videtur ad disciplinam percipiendam quam visus, non enim in animo commendamus quæ audimus, quomodo illa quæ ipso visu percipimus, ideo non solum auditu, verum etiam visu demonstratum est Moysi a Domino in monte tabernaculum: quod facturus erat cooperante Beseleel. Unde dicit ei: *Vide ut omnia facias secundum illam similitudinem quæ tibi in monte ostensa est*. Quod autem dicit, intelligendum est tam de tabernaculi constructione vasorumque ejus, quam de sacrificiis et hostiis quæ ibi oblaturi essent.

Nunc autem melius sortitus est ministerium, sacerdotii videlicet dignitatem, quanto et melioris testamenti mediator est, quod in melioribus repromissionibus sancitum est, hoc est firmatum, statutum et corroboratum: Vides, inquit, quanto melior est ista celebratio illa quæ nunc temporis agebatur. Siquidem illa exemplar et figura, ista veritas est, sicut in Evangelio dicitur: *Lex per Moysen data est, gratia et veritas per Jesum Christum facta est* (Joan. I, 17). Nunc, hoc est, in hac novissima mundi ætate, tanto melius ministerium sacerdotii sortitus est Christus, quam fuisset illud legale, quanto et melioris testamenti est mediator. Quanto meliora sunt cœlestia terrenis, æterna temporibus, tanto melioris testamenti dator et mediator est Jesus, et tanto melioribus promissionibus confirmatum est istud. Testamentum etenim Vetus terrena ac temporalia promittebat dicens: *Si volueritis et audieritis me, bona terræ comedetis* (Is. I, 19). Et: *Observa quæ præcipio tibi, ut sis longævus super terram* (Exod. xx, 12), cæteraque his similia, promittens temporalia atque terrena. Novum vero quod per Christum datum est, promittit ac tribuit cœlestia et æterna, vitamque perfectam per gratiam baptismatis, et fidem Dominicæ passionis, remissionem videlicet omnium peccatorum. Dicit namque evangelista: *Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum* (Matth. III, 2). Et: *Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit* (Marc. xvi, 16). Et: *Quia erunt electi sicut angeli Dei in cælo* (Marc. xii, 25). Et insuper quod majus est, quod dicitur in Evangelio Joannis. *Quotquot*, inquit, *receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri* (Joan. xi, 12).

Ecce quomodo melioris testamenti mediator et dator est Christus, et quomodo melioribus promissionibus confirmatum est. In hoc quoque melius sacerdotium sortitus est, quia illud temporale fuit, istud æternum; illud non poterat hominem justificare nec regnum cœlorum suis observatoribus reserare; istud vero perfecte justificat hominem, statimque ei regnum cœlorum aperit. Mediator autem testamenti appellatur Dominus, quia sicut Moyses mediator fuit inter Deum et populum, verba Dei ad populum re-

ferens iterumque populi ad Deum, ita et Christus verba Dei Patris nobis retulit, iterumque nostra refert ad Deum. Transiens Apostolus a sacerdote et sacrificio, tunc demum testamenti differentiam facit, dicens: *Nam si illud prius testamentum culpa vacasset, non utique secundi testamenti locus inquireretur*, hoc est, si aliud testamentum legis peccata posset auferre ut, observatores sui inculpabiles essent, non secundi testamenti locus non inquireretur. Sed quia illud non fuit perfectorum, illo sublato, inventus est locus aptus secundi testamenti, sicut vituperans eos, id est non approbans dignos laude, dicit per prophetam: *Ecce dies venient, dicit Dominus, et consummabo super domum Israël et super domum Juda testamentum novum; non secundum testamentum quod feci cum patribus eorum in die qua apprehendi manum illorum ut educerem eos de terra Egypti: quoniam ipsi non permanserunt in testamento meo, et ego neglexi eos, ait Dominus Deus*. Ecce dies Novi Testamenti, et ultimæ sæculi ætatis venient, dicit Dominus, et consummabo, id est perficiam super domum Israel et super domum Juda Testamentum Novum. Quantum ad litteram pertinet, per domum Israel decem tribus intelliguntur, quæ separaverunt se a domo David temporibus Jeroboam: per domum autem Juda, duæ tribus Juda et Benjamin cum tribu sacerdotali, quæ adhæserunt domui David. Altiori autem intellectu per utramque domum debemus intelligere omnes tam ex Judæis quam ex gentibus credentes, qui Deum recte confidendo (quod interpretatur Judas) veri Israelitæ sunt, hoc est, Deum mente videntes, quibus Dominus perfecit atque complevit Novum Testamentum, gratiam scilicet Evangelii. Testamentum autem Novum dicitur ad differentiam Veteris. Ut vero altius dicamus, Vetus Testamentum ob hoc dicitur, eo quod hominem in vetustate peccati positum, novum reddere non valebat: at vero Novum Testamentum dictum est, eo quod veterem hominem, id est peccato veteris hominis Adæ commaculatum, novum efficiat in baptismo per fidem Dominicæ passionis, quod non est simile Testamento Veteri, quod fecit cum patribus eorum: quia illud terrena promittebat ac temporalia, et præcipiebat carnalia, istud vero æterna et cœlestia promittit præcipiens spiritalia. Quod vero dicit: *In die qua apprehendi manum illorum, ut eos ducerem de terra Egypti* (Jer. xxxi, 32), magnam familiaritatem suam omnipotens Deus ostendit, quam exhibuit illi populo. More enim mulierum loquitur sermo divinus, quæ apprehendere solent parvulorum manus, et plerumque ad se conducere, plerumque etiam huc illucque sustentando ne labantur, ut pote firmos gressus non habentes adhuc. Si omnipotens Deus, cum ille populus puerilis ac parvulus esset: quia neque gressus bonæ operationis habebat, neque fortitudinem qua se posset exsolvere a jugo opprimentium, tetendit manum suam ei, magnum videlicet auxilium pietatis suæ, et extraxit eum de fornace ferrea, trahens ad cognitionem suam et amplius amore eum dili-

gens gratissimo, simul que deducens per deserti vastitatem, introduxit in terram omnibus meliorem. Sed quia non permanserunt in testamento ejus, id est non observaverunt quæ præcepit in testamento suo, neglexit eos, hoc est *dimisit eos ire secundum desideria cordis sui*, juxta quod Psalmista dicit (*Psal. lxxx, 13*). Notandum autem quia cum dixisset sermo divinus: Perficiam testamentum novum, non secundum illud quod pepigi cum patribus eorum, ne forte Judæi possent oblatrando dicere illud testamentum destruendum esse de quo dixit ad Abraham Deus: *In semine tuo benedicentur omnes gentes* (*Gen. xxvi, 4*), districte manifestavit de quo loqueretur, cum subintulit, dicens: In die qua apprehendi manum illorum ut educerem eos de terra Ægypti. De lege enim dixit hoc, quam quinquagesimo die egressionis illorum de terra Ægypti, datam esse constat in monte Sinai, in qua non permanserunt patres eorum, sed fecerunt vitulum conflatibilem in Oreb, et adoraverunt illum. Nam illud quod pepigit cum Abraham, in Christo completum est in quo benedicentur omnes gentes.

Quia hoc est testamentum quod disponam domui Israel, scilicet credentibus, post dies illos, dicit Dominus, dabo leges meas in mente eorum, et in cordibus eorum superscribam eas: et ero eis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum: et non docebit unusquisque proximum suum, et unusquisque fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum, quoniam omnes cognoscent me a majore usque ad minorem eorum, quia propitius ero iniquitatibus eorum, et peccatorum eorum non recordabor amplius. Magna distantia est inter legem et legem, inter scripturam et scripturam, inter doctores legis doctoresque Evangelii, inter litteram et gratiam spiritalis intelligentiæ. Nam littera legis scripta est in tabulis lapideis, gratia autem spiritalis intelligentiæ data est fidelibus per Spiritum sanctum per quem charitas Dei diffusa est in cordibus fidelium. Hoc autem quod dicit, Dabo leges meas in mente eorum, et in cordibus eorum superscribam eas, specialiter ad sanctos apostolos pertinet, qui gratiam Novi Testamenti non habuerunt scriptam in tabulis lapideis, neque in membranis, sed in mente et in cordibus suis divinitus exaratam habuerunt. Primum quidem ante Dominicam passionem quando, sicut Matthæus narrat, ascendit in montem, ibique cum illis illum prolixum sermonem habuit, ubi institutio totius perfectæ vitæ continetur. Secundo vero post resurrectionem suam quando, sicut Lucas testatur, aperuit illis sensum ut intelligerent omnia quæ scripta erant in lege Moysi et prophetis et psalmis de ipso (*Luc. xxiv, 45*): deinde vero decimo die ascensionis suæ, adveniente Spiritu sancto in linguis igneis super eos, revelavit eis ut cognoscerent quidquid mortalibus de Deo sciendum erat. Quomodo enim possent evangelistæ tanta miracula et verba cœlestia post ejus ascensionem scribere, nisi ea in tabulis cordis divinitus exarata haberent? et præcipue beatus Joannes, qui sexagesimo quinto anno

Apostolicam ascensionem Evangelium scripsit, quomodo posset tanta de divinitate illius proferre, quæ ipse Dominus eis protulit maxime ea nocte qua comprehensus est? Nos autem partim in cordibus, plenius autem in membranis scriptum habemus ab illis nobis relictum ut in illis meditando exerceamur. Quod autem subjungit, Non docebit unusquisque proximum suum et unusquisque fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum, non ad præsens tempus referendum est, ubi invicem docemur, sed (sicut dicit beatus Augustinus) dum loqueretur propheta Jeremias de primo Domini adventu, subito convertit oculum mentis ad secundum, postquam nemo docebit proximum suum ut cognoscat Deum, quoniam electi positi in ejus contemplatione videbunt et cognoscent eum sicuti est. Nam in præsentī (sicut diximus) docemur in invicem. Postea etiam peccatorum illorum non erit memor, quoniam omnes exspoliati ab omni fece mortalitatis et corruptionis corporis, et mutabilitate atque peccato, resurrectionis gloria donati fulgebunt sicut angeli Dei in cœlis.

Dicendo autem novum veteravit prius. Sumens Apostolus fiduciam et auctoritatem ex dictis prophetis, ubi dicitur: Consummabo Testamentum Novum super domum Israel, ostendit verus jam liquidius esse finiendum. Dicendo autem, Consummabo Novum Testamentum, ostendit in vetustatem redigi, sive vetustum effici illud quod erat prius, unde subjungit: Quod autem antiquatur et senescit, prope interitum est, quasi diceret: Quia sermo divinus per hoc quod dixit Testamentum Novum futurum, et vetustum esse prius, datur intelligi quia, si antiquatur, et vetustum est prius testamentum, in proximo est ut intereat, finemque recipiat. Hoc vero intelligendum est non de præceptis vitæ ac morum, in quibus lex manet concordans cum Evangelio, sed de mandatis sacrificiorum carnalium, in quibus adveniente Christo quem figurabant, finem acceptura erat lex.

CAPUT IX.

Habuit quidem et prius justificationem culturæ et sanctum sæculare. Prius quidem testamentum habuit justificationes culturæ, quia per divinum cultum justificabantur homines a levioribus culpis: habuit et sanctum sæculare, in quo sæculi homines, hoc est gentiles ad judaismum transeuntes, recipiebat. Patebat enim non solum Judæis, sed etiam gentilibus. Sanctum ergo sæculare vocat locum atriorum, ubi gentiles stabant ad adorandum post Judæos. Tabernaculum enim factum est primum, in quo candelabra et mensa quæ, subaudis mensa vel propositio panum, dicitur sancta. Non de illo tabernaculo disputaturus est hic Apostolus, quod Moyses fecit in eremo. Ubi tantummodo unum candelabrum fuit, sed de templo quod postea Salomon ædificavit in Hierusalem, ubi fuerunt plura candelabra. Unde quod dicit primum, non est referendum ad tempus, sed potius ad locum,

Dividit enim illud templum Salomonis beatus Apostolus in duo tabernacula: et primum quidem tabernaculum appellat illam partem templi ubi erant candelabra et mensa, super quam ponebantur duodecim panes calidi, sex hinc, et sex inde, et super panes duæ patinæ aureæ, plenæ thure: una hinc, et altare inde, eratque sibi a sabbato usque ad sabbatum, et erat ibi altare aureum, ubi offerebatur incensum thymiamatis mane et vespere, cum qua parte templi comprehendit altare holocaustorum, quod erat sub divo ante fores templum Domini, in quod tabernaculum licite ingrediebantur quotidie sacerdotes et reliqui ministri; secundum autem tabernaculum vult intelligi Sancta sanctorum, illam videlicet partem templi quæ dividebatur pariete viginti cubitorum et velo, quod pendeat ante parietem ubi intrinsecus erat arca Moysi, continens in se tabulas legis et urnam auream, in qua erat manna, virga quoque Aaron quæ fronduerat. Ipsa autem arca plano schemate erat facta, ideoque super ipsam erat tabula aurea quæ appellabatur propitiatorium, eo quod inde loqueretur Dominus Moysi et sacerdotibus, et super ipsam arcam erant duo cherubin quæ aliis suis obumbrabant tabulam propitiatorii, versisque vultibus respiciebant in propitiatorium. In istud secundum tabernaculum, hoc est Sancta sanctorum, nemo ingredi audebat, nisi solus pontifex semel in anno, qui accepto sanguine in vasculo ingrediebatur intus oraturus pro populo, septima decima videlicet die septimi mensis a festivitate paschali, quæ dies appellabatur quidem propitiatio-
nis, in crastinum autem sequebatur festivitas tabernaculorum. Spiritualiter autem illud primum tabernaculum ubi sacerdotes licite ingrediebantur, statum præsentis Ecclesiæ significat, ubi sunt plura candelabra, sancti videlicet prædicatores, qui sibi et aliis lucent verbo et exemplis, vel etiam ubi sunt dona Spiritus sancti, quibus fidelium corda illuminantur, qui per fidem in Ecclesia consistunt. Et de mensa, divina videlicet Scriptura, de qua Psalmista dicit: *Parasti in conspectu meo mensam.* (Psal. xii, 5). Est et propositio panum in mensa, intellectus videlicet sacræ Scripturæ, quo quotidie reficiuntur animæ fidelium. Possumus et per panem intelligere corpus et sanguinem Domini, quod in Ec-

clesia consecratur.

Post velamentum autem secundum tabernaculum, subaudis est, quod dicitur Sancta sanctorum, aureum habens thuribulum et arcam testamenti circumtectam ex omni parte auro, in qua urna aurea habens manna, et virga Aaron quæ fronduerat, et tabulæ testamenti. De his singulis quomodo et qualiter essent ordinata, secundum litteram paulo superius elucidatum est, quapropter spiritualia mysteria videamus. Velum post quod erat tabernaculum, quod appellabatur Sancta sanctorum, causa suæ dignitatis, sicut et Cantica canticorum, significat cælum, post quod sunt interiora patriæ cælestis. Elevato velo, ingrediebatur pontifex cum sanguine in Sancta

A sanctorum, oraturus pro populo, et Dominus noster pontifex cum sanguine passionis suæ, eadem passionis peracta, reserato cælo, Sancta sanctorum penetravit, ubi assidue Deum patrem exorat pro nobis. In Sancta sanctorum erat thuribulum, quia Christus in secretis patriæ cælestis consistit per quem orationes nostras ad Deum Patrem dirigimus. Arca testamenti circumtectata ex omni parte auro, caro est Domini nostri Salvatoris, qui auctor est utriusque testamenti, et qui interiorius plenus erat Divinitate, et exteriorius refulgebat virtute miraculorum verborumque cælestium. In auro enim solet claritas sermonis designari, sicut Sapientia dicit: *Concupisce sapientiam sicut aurum.* Urna aurea habens manna, Christus est, in quo manna Divinitatis est, qui dixit: *Ego sum panis vivus qui de cælo descendi* (Joan. vi, 41). Virga Aaron quæ fronduerat, sacerdotii dignitas est, quæ semper floret in Christo, sive potentia imperialis. Duæ tabulæ testamenti in arca duo sunt testamenta consistentia in Christo. Sequitur, *super quæ erant*, id est super arcam, *duo cherubin gloriæ obumbrantia propitiatorium.* Duo cherubin tegentia arcam, quæ interpretantur plenitudo scientiæ, duo sunt testamenta, in quibus plenitudo est scientiæ quæ tegunt Christum, qui est propitiatio pro peccatis nostris, quia in divina Scriptura latet: *de quibus*, omnibus subaudis quid mysterii in se habeat, *non est modo dicendum per singula.* Fortassis ideo reticuit, quia multis sermonibus opus habebat, sive quia necdum erant capaces omnia capere.

His vero ita compositis et ordinatis, quæ diximus esse tam in primo tabernaculo quam in secundo, hoc est in Sanctis sanctorum, in priori quidem tabernaculo, hoc est in illa parte templi in qua altare incensi erat, et ante cuius etiam fores erat altare holocaustorum, semper introibant sacerdotes sacrificiorum officia consummantes. Non est ita intelligendum quod in templo super altare incensi hostias offerrent aut ubi perficerent sacrificia victimarum, sed potius sacrificiorum officia possumus accipere incensum, ad quod offerendum semper ingrediebantur sacerdotes mane et vespere, sive consummato et perfecto sacrificio ante templum, in altari holocaustorum, semper ingrediebantur in templum cum incenso. Potest et tertio modo intelligi, ut (sicut superius diximus) cum templo altare etiam holocaustorum comprehenderit, ac per hoc a parte totum voluerit comprehendere. Utrumque tamen pro vero accipi potest. In secundo autem semel in anno solus pontifex non sine sanguine quem offert pro sua et populi ignorantia. Secundum autem tabernaculum in quod solus pontifex cum sanguine ingrediebatur, significat interiora patriæ cælestis; ille vero pontifex significat Christum, qui semel ingressus est Sancta sanctorum intra velum, completa passione sua, ut assistant nunc vultui Dei pro nobis orans, non pro suis, sed pro nostris delictis, nisi forte dicatur orare pro suis, propter

unionem quam habet cum corpore suo, quod A
 ecclesia : unde dicit in passione: *Deus, Deus meus,*
quid me dereliquisti? longe a salute mea verba
eorum meorum (Psal. xxi, 1). Quæ sunt enim
 delictorum nisi corporis ejus quod nos sumus?
enim peccatum non fecit, nec dolus inventus
in ore ejus (I Petr. ii, 22), hoc significante Spi-
 sancto nondum propalatum esse sanctorum viam,
 hoc significante Spiritu sancto ad Moysen,
 am venisse Christum qui semel cum sanguine
 onis suæ ingrederetur cœlorum secreta, quasi
 taliis verbis: Ideo solus pontifex cum sanguine
 at semel in Sancta sanctorum, ut discamus
 æleste regnum inaccessibile erat adhuc morta-
 quoadusque veniret Christus qui, expleta pas-
 sua, aperiret nobis januam patriæ cœlestis, re-
 velo, id est cœlo. Nondum enim erat manife-
 sanctorum via ingrediendi in patriam cœlestem,
 non manifesta via intelligentiæ, quia ignora-
 omnes quid significarent illa mysteria. Nec pu-
 illuc nos non posse ingredi quo pontifex noster
 ingressus est, ipse namque dicit ad Patrem :
volo ut ubi ego sum, et isti sint mecum (Joan.
 14), et alibi, *ubi sum ego, illic et minister meus*
 (Joan. xii, 26). Et quia adhuc templum stabat
 o Apostolus ista loquebatur, et munera lega-
 amvis sine causa ibi offerebantur, ideo sub-
 , dicens : *Adhuc priore tabernaculo habente*
quæ, subaudis res, parabola est, hoc est
et similitudo temporis instantis sive præsen-
 quod enim agebatur in templo tunc temporis,
 erat et similitudo istius veritatis, quæ jam
 lesia completur. Sequitur, *juxta quam, sub-*
parabolam sive figuram, munera et hostiæ
offertur, adhuc ibi a sacerdotibus, quæ, munera
hostiæ, non possunt perfectum facere servientem
conscientiam. Conscientia dicitur cordis
 ia per quam intelligitur mens hominis ; illa,
 , munera carnalia non poterant perfectum
 e servientem in lege, juxta perfectionem men-
 ia non valebant mentem justificare dum non
 nt graviora peccata. Neminem enim ad per-
 adduxit lex. Sed in quibus ex maxima parte
 itio legis constabat, subsequenter ostendit, in-
 solummodo in cibis et potibus et variis baptis-
 us et justitiis carnis, subaudis videbatur per-
 facere servientem, usque ad tempus correctio-
 est meliorationis et emendationis, impositis
 ilicet justitiis carnis. Hæ justitiæ carnales in
 itia ciborum et potuum, ac variorum baptis-
 sive lavationum usque ad tempus Dominici
 us impositæ fuerunt, sicut et reliqua quæ
 tur in figura; Domino autem adveniente cor-
 unt, hoc est emendatæ ac in melius mutatæ.
 er munda animalia quæ lex præcepit ut edan-
 nificantur munda opera; per immunda vero
 ia, immunda opera intelliguntur, a quibus
 ndum est. Per potus vero mundos, doctrinam
 asticorum virorum, per immundos vero, do-

ctrinam hæreticorum nihilominus debemus acci-
 pere. De baptismatibus vero Judæorum plenius in
 Evangelio Marci legitur, ubi vituperabant Pharisei
 Dominum et discipulos ejus *non lotis manibus man-*
ducare (Marc. vii, 2). Omnes enim lavationes illo-
 rum nomine baptismatum designantur. Aliquando
 autem manus solummodo lavant, aliquando pedes,
 aliquando totum corpus quando aut aliquid im-
 mundum contingunt, aut etiam si ad mortuum ac-
 cedunt. Sed frustra lavant manus corpusque totum,
 dum contemnunt fonte Salvatoris ablui. Nam quod
 propheta dicit : *Lavamini, mundi estote, et munda-*
mini qui fertis vasa Domini (Isa. i, 16), illi solum-
 modo carnaliter intelligebant, cum potius de lava-
 tione baptismatis Christi et munditia operum dictum
 sit. Ista omnia imposita erant usque ad tempus cor-
 rectionis, hoc est usque ad tempus Dominici adven-
 tus. Postea vero immutata sunt a Christo in melius,
 quia dum carnaliter observabantur, munditiam cor-
 poris adimplebant; dum vero spiritualiter cœperunt
 observari, munditiam animæ pariter cœperunt ope-
 rari

Christus autem assistens pontifex futurorum bono-
 rum, per amplius et perfectius tabernaculum non ma-
 nufactum, id est non hujus creationis. Pontifex Ju-
 dæorum qui semel in anno cum sanguine introibat
 intra velum in Sancta sanctorum oraturus pro po-
 pulo Christum significabat sicut jam multis in locis
 declaratum est. qui cum sanguine passionis suæ re-
 serato cœlo ingressus est secreta patriæ cœlestis,
 ibi nunc assistit vultui Dei Patris, orans pro nobis.
 Pontifex autem futurorum bonorum duobus modis
 appellatur : futura enim bona quæ nobis ipse admi-
 nistravit, fuerunt verba cœlestia, passio illius, re-
 surrectio, baptismus, remissio peccatorum, per-
 perfecta que justificatio, quæ idcirco futura bona appel-
 labantur, vel quia mysteriis præfigurata sunt, vel
 etiam quia prædicta sunt in divinis oraculis. Altiori
 autem intellectu futura bona possumus accipere gau-
 dia patriæ cœlestis, quæ nobis per Christum admi-
 nistrata sunt. Unde et pontifex appellatur, eo quod
 potestatem, id est viam justitiæ, viamque ad patriam
 cœlestem ascendendo nobis exhibuerit. Alia trans-
 latio habet, Christus adveniens pontifex futurorum
 bonorum. Nisi enim advenisset, nequaquam hæc fu-
 tura bona nobis administrasset, neque assisteret
 vultui Dei Patris pro nobis. Notandumque quia non
 dixit simpliciter Apostolus illum assistere, sed per
 tabernaculum, usus etiam comparativo gradu, di-
 cens : *Per amplius et perfectius.* Tabernaculum au-
 tem per quod assistit Deo Patri, humanitas illius
 est quoniam nisi homo fieret, nequaquam Deo Patri
 assistere posset. Tabernaculum ergo corporis Domi-
 nici amplius est tabernaculo Moysi, tabernaculo
 quoque Salomonis, quia illa manibus carnalium ho-
 minum facta sunt, hoc vero intra uterum virginis,
 sine semine virili, totius Trinitatis opere effigiatum
 est. Sive in hoc est amplius et majus illis taberna-
 culis, quia divinitas Verbi, quæ tota non potest

comprehendi tabernaculo manufacto, in illo homine A plenissime requiescit. Perfectius sive sanctius in hoc est illis tabernaculis, quia cum neutrum illorum sibi ministrantes sanctificare perfectosque facere posset, istud vero tabernaculum ad se accedentes et a peccatis mundare, et perfectos facere potest. Quod dixit, *non manufactum*, exposuit ipse, dicens: *Id est non hujus creationis* cujus nos sumus, quia non fuit semine virili concretum. Iste est lapis quem vidit Daniel abscisum de monte sine manibus, hoc est de populo Judæorum, natum sine semine virili et coitu masculino.

Neque per sanguinem hircorum aut vitulorum sed per proprium sanguinem semel introivit in sancta æterna redemptione inventa, non cum sanguine legum animalium, a quo perfecta justificatio non poterat dari: sed cum sanguine passionis suæ introivit in patriam cœlestem quo sanguine omnes sunt redempti, perfecteque justificati non temporali, sed æterna redemptione. De hac redemptione dicitur per Zachariam patrem beati Joannis: *Visitavit nos et fecit redemptionem plebis suæ* (Luc. 1). Redemptio autem ad captivos pertinet, et nos captivi eramus, captivati a diabolo in primo parente nostro.

Si enim sanguis hircorum et taurorum, et cinis vitulæ aspersus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad serviendum Deo viventi? Si sanguis animalium irrationabilium poterat mundare conscientiam nostram secundum carnem, et, sicut tunc temporis videbatur, sanctificabatur si quis immundus aspersus fuisset illo sanguine: multo magis sanguis Christi poterat mundare animam nostram et plenissime justificare. Sed ne quis putaret plenam justificationem et emundationem provenire aspersione illius sanguinis legalis, subintulit Apostolus carnis emundationem secundum legem per illum dari; quasi dicat: Sanctificatur quidem caro et mundatur propter legis præceptum, sed tamen anima non expiatur. Addidit quoque differentię causam, per quam demonstravit illum sanguinem animalium non esse immaculatum, dicens de Christo: Qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo. Spiritus sanctus, qui replevit illum hominem in utero virginali, custodivit eum ut absque peccato ab hoc mundo transiret, essetque immaculatum sacrificium in odorem suavitatis Deo Patri. Emundabit conscientiam nostram, id est mentem nostram ab operibus mortuis. Opera mortua sunt peccata, quæ animam occidunt. Sicut enim anima vivit virtutibus, quæ opera vitæ appellantur, ita moritur vitiis et peccatis, simulque trahitur ad mortem æternæ perditionis. Et bene dixit *ab operibus mortuis*: si quis enim in lege tangebatur mortuum, polluebatur, tamen aspersione sanguinis postea mundabatur. Similiter qui imitatus fuerit opus mortuæ animæ, inquinabatur: tamen per fidem Dominicæ passionis mun-

datur. Qui enim tetigerit picem, inquinabitur ab ea: tamen per fidem Dominicæ passionis mundabitur, hoc est, si per pœnitentiam et gratiam baptismatis quis fuerit ablutus ab operibus mortuis, si eadem iterum attigerit, contaminabitur. Sequitur: *Ad serviendum Deo viventi*. Hic apertissime ostenditur, quia opera mortua habentes non possent servire vivo et vero Deo, quia illi mortui sunt et falsi. Si enim qui mortuum aut aliquod immundum tangebatur, non oportebat eum intrare in templum, quanto magis quis opera mortua habens, non poterit intrare in cœlum.

Et ideo Novi Testamenti mediator est, ut morte intercedente, sive interveniente in redemptionem earumdem prævaricationum, quæ erant sub priori testamento repromissionem accipiant qui vocati sunt æterna hæreditatis: ubi enim testamentum est, mors necesse est intercedat, seu interveniat testatoris. Testamentum enim in mortuis confirmatum est, alioquin, id est aliter, nondum valet firmum esse testamentum, dum vivit ille qui testatus est. Leges humanas hic videtur Apostolus tangere, quæ solent testamentum quod alter alteri de hæreditate sua facit, infirmum facere, quousque testator ipsius testamenti morte interveniente discesserit: mortuo vero illo testatore qui testamentum fecit, omnino jam firmum manet. In hunc modum testamentum vitæ æternæ quod a Christo accepimus non aliter nobis firmum manere poterat, nisi ipse morte sua illud roborasset. Tantum enim erat peccatum nostrum, ut aliter non potuissemus redimi et salvari nisi unigenitus Dei Filius pro nobis moreretur. Et quia ad illud consequendum quod ille promiserat indigni eramus, ipse nobis morte sua mediator factus est, ut per mortem suam indebitam illam quæ nobis debebatur auferret. Et quia fortassis poterant multi minus perfecti dubitare de promissionibus Domini, maxime ex eo quod mortuus est quasi infirmus, beatus Apostolus ponit exempla ex communi consuetudine legum humanarum, ostendens quia non viventibus testatoribus, sed morientibus firmantur testamenta, fortitudinemque accipiunt. Quandiu enim vivit testator, potest immutare sententiam suam, et alios atque alios hæredes adducere in hæreditatem suam. Quapropter volens Apostolus firmum esse testamentum, quod Christus nobis dimisit, dicens: Ideo, inquiens, Christus Novi Testamenti mediator est, ut morte sua interveniente in redemptionem illarum prævaricationum, quæ non poterant auferri et deleri in priori testamento deletæ sunt autem per ejus passionem, ut repromissionem æternæ hæreditatis accipiant illi qui vocati sunt æterna vocatione. Nam non loquitur hic de generali vocatione de qua Dominus ait: *Multi sunt vocati, sed pauci electi* (Matth. xx), sed illa de qua idem egregius prædicator loquens, ait de electis Dei quos præscivit, hos et prædestinavit et quos prædestinavit, hos et vocavit, et quos vocavit, illos et justificavit, et quos justificavit, illos et magnificavit. Titulum autem æternæ hæreditatis ex

in præsenti sæculo jam possidemus nobis a Deo datum, Evangelium videlicet illius, quod ob-
tores suos æternaliter cum Deo facit vivere,
inistrans gratiam Spiritus sancti, remissionem
torum, cognitionem suam et pacem quam nobis
est pergens ad passionem suam. *Pacem*, inquit,
quo vobis (Joan. xiv). Istum quidem titulum hæ-
tis quasi arrham in præsenti habemus, sed
ctius nobis supplebitur, cum erit Deus omnia in
bus, cum tradiderit Christus regnum Deo Pa-
am fuerimus perducti ad gaudia patriæ cœ-
, in qua futuri sunt electi sicut angeli Dei in
videntes Deum sicuti est: et hæc erit perfecta
litas electorum, quam Christus in morte sua
mavit.

de, hoc est, quia testamentum in mortuis con-
tur, nec primum quidem testamentum sine
sine dedicatum est, id est confirmatum et con-
tum.

to enim omni mandato legis a Moyse universo
o, accipiens sanguinem vitulorum et hircorum
aqua et lana coccinea et hyssopo, ipsum quoque
m et omnem populum aspersit dicens. Omnia
n figura agebantur. Nam vitulus ille, qui ple-
ne hostia sacerdotis erat, Christum significa-
qui verus sacerdos existens, vitulum, hoc est
t ipsum obtulit Deo Patri in ara crucis. Iste est
is quem pius pater mactavit pro reversione
rodigi. Hircus quoque qui pro peccato offereba-
tundem Christum significabat, qui pro peccato-

oblatus est, juxta quod idem apostolus alias C
sum qui non noverat peccatum. Deus Pater pro
peccatum fecit, hoc est hostiam pro peccato.

enim Vetus Testamentum sanguine respersum
d confirmationem. similiter et populus, typice
ficabat sanguine passionis Christi Novum Te-
stamentum confirmandum, et populum credentem
landum: aqua autem qua populus aspergeba-
aqua et baptismatis qua fideles perfunduntur.

coccinea charitatem Christi qui pro nobis pas-
st, et de qua alibi dicitur: Sic Deus dilexit mun-
ut Filium suum unigenitum daret pro mundo.
opus herba est humilis in petra nascens, per
humilitas designatur Christi et fortitudo, qua
iora nostra purgantur. Nam hujus herbæ genere,
onum vitia purgari solent. Potest et per hyso- D
pœnitentia accipi, quæ fortiter peracta interiori-
tia mentis purgat.

: sanguis testamenti quod mandavit ad vos Deus;
diceret: Hæc est confirmatio hujus testamenti
mandavit ad vos Deus. Iste sanguis præfigura-
lum sanguinem qui de latere Christi in cruce
ivit. Hoc sanguine Christus et nos aspersit, et
mentum suum confirmavit, sicut ipse dixit:
st sanguis Novi Testamenti in remissionem pec-
um (Marc. xiv).

iam tabernaculum et omnia vasa mysterii, san-
similiter aspersit. Tabernaculum illi intelligen-
nt, de quibus per prophetam Deus loquitur, di-

cens: Inhabitabo in illis, et inambulabo. Et de qui-
bus Apostolus alibi dicit: *Templum enim Dei san-
ctum est quod estis vos* (I Cor. iii). Vasa vero diver-
sa, fideles sunt in Ecclesia, diversa officia habentes.
Quidam etenim sunt vasa prædicationis sicut Apo-
stolus, de quo Dominus ad Ananiam ait: *Vas elec-
tionis mihi iste* (Act. ix). Quidam vero diversos gra-
dus ac varia officia habent, quæ idem egregius præ-
dicator commemorans, ait (I Cor. xii): *Alii datur
per Spiritum sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ,
alii prophetia, alii gratia sanctorum, et alii atque alii
diversa dona habent quæ singulis dividit Spiritus
sanctus prout vult. Tabernaculum ergo et omnia
vasa illius sanguine asperguntur, quia universalis
Ecclesia cum omnibus sibi ministrantibus sanguine
passionis Christi mundatur. Sequitur: Et omnia
pene in sanguine mundantur secundum legem, et sine
sanguinis effusione non fit remissio. Quare dixit pene
in sanguine mundari omnia secundum legem? Quo-
niam illis non erat perfecta mundatio, neque perfe-
cta remissio: corpora enim quantum ad legem per-
tinebant mundabantur aspersione sive effusione san-
guinis animalium, levique peccata relaxabantur:
sed in hoc quod majora crimina non tollebat, neque
perfectum hominem reddebat non erat perfecta
mundatio. Perfecta autem mundatio et remissio in
sanguine Christi consistit, qui pro nobis effusus est
in remissionem peccatorum; sine cujus sanguinis
effusione nemo redimitur.*

*Necesse est ergo exemplaria quidem cælestium his
sacrificiis et aspersionibus mundari. Ipsa autem cæ-
lestia, melioribus hostiis mundantur quam istis. Sa-
crificia legalia, exemplaria, id est figuram et simili-
tudinem vocat: ista autem quæ modo in Ecclesia
in veritate celebrantur, cælestia appellant, id est spi-
ritalia, quoniam spiritualia sunt, et spiritualiter
agenda; sive cælestia, eo quod illos qui in veritate
ea celebrant, ad cælestia perducant. Exemplaria, in-
quit, cælestium mysteriorum ac rerum quæ in lege
agebantur in figura istorum, quæ modo in Ecclesia
complentur, necesse erat mundari talibus sacrificiis
typicis, et aspersionibus figurativis, quia non habebantur
vera ipsa aut cælestia, id est spiritalia quæ
in veritate modo in Ecclesia celebrantur, melioribus
hostiis mundantur quam istis legalibus, sanguine vi-
delicet passionis Christi; nam quia quærebantur
vera sacrificia, quibus perfecte potuissent homines
mundari, nec inveniebantur, necesse fuit tam diu
manere illa, quousque vera advenirent.*

*Non enim in manufactis sanctis Jesus introiit
exemplaria verorum, sed in ipsum cælum, ut appa-
reat nunc vultui Dei pro nobis. Non introivit, inquit,
Jesus in manufactis sanctis, subaudis quæ sunt exem-
plaria verorum. Manufacta appellat Sancta sancto-
rum, quæ primum manibus Beseleel facta sunt in
eremo, et postea similiter manibus operatorum in
templo Salomonis, in quo non introiit Jesus, sed in
ipsum cælum, quod non est manibus hominum fa-
ctum, sed jussione et voluntate Verbi Dei extensum.*

Igitur illa fuerunt exemplaria et figuræ verorum, A quia ista vera. Sancta sanctorum præfigurabant quæ Christus semel introiit. Introire autem dicimus Jesum secundum id quod homo est. Nam secundum id quod Deus est, ubique est, et omnia implet, nec in manufactis hominum introiit sed in ipsum cælum, jussione Dei creatum. Nec hanc solam differentiam ostendit, sed etiam pontificem proximum primum factorem, ut appareat, inquit vultui Dei pro nobis, hoc est, ut seipsum exhibeat potentiae paternæ nobisque illum propitium reddat. Unde Joannes dicit: *Advocatum habemus apud Patrem Jesum justum, et ipse est propitiatio pro peccatis nostris* (Joan. II). *Neque enim ut sæpe offerat semetipsum, quemadmodum pontifex intrat in Sancta sanctorum per singulos annos in sanguine alieno; alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi.* Non est Christus ad hoc ingressus in Sancta sanctorum, ut sæpe semetipsum offerat quemadmodum pontifex Judæorum ingrediebatur in Sancta sanctorum per singulos annos, neque cum sanguine alieno, sed cum suo, quoniam ipse qui sacerdos est et sacrificium, semel seipsum obtulit in ara crucis: ac vero *resurgens a mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur* (Rom. VI): nec est necesse ut amplius moriatur, quoniam ad salutem omnium credentium satis sufficit una passio ejus.

Aliquin, hoc est si aliter esset, ut semel passus non prodesset omnibus, sæpius oporteret eum crucifigi ab origine mundi, hoc est, quot fuerunt electi et quot futuri sunt pro singulis mori illum oportere, si eos redimere vellet; sed noluit nisi tantum semel mori, quia una morte illius redemptio facta est.

Nunc autem semel in consummatione, hoc est in fine sæculorum in novissima ætate, ad destructionem peccati per hostiam suam apparuit, hoc est per corpus suum quod fecit hostiam pro peccato. Semel, inquit, in fine sæculorum ad hoc apparuit, ut per hostiam suam destrueret peccatum. Merito tunc apparuit, quando multa erant peccata, ut ostenderet divitias gratiæ suæ. Si enim in principio fieret, fortassis nullus crederet et hoc semel in consummatione sæculorum, per proprium sanguinem, non per alienum.

Et quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem judicium: sic et Christus semel oblatum est ad multorum exhaurienda peccata; secundo sine peccato apparebit expectantibus se in salutem. Sicut hominibus statutum et decretum est, ut non possint mori nisi semel, postea autem accipiant judicium, hoc est prout unusquisque gessit in corpore sive bonum, sive malum: sic et Christus semel oblatum est a semetipso ad multorum tollenda peccata, nec potest amplius mori, sed nec indigemus. Notandum autem ad multorum tollenda peccata illum esse oblatum, et non omnium, quia non omnes credituri sunt. Tale est quod ipse Dominus apostolis ait: *Hic est sanguis meus novi testamenti, qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum* (Matth. xxvi). Quod autem sequitur:

secundo sine peccato apparebit expectantibus se in salutem, tale est ac si diceret: Primum quidem ille apparuit per hostiam suam, hoc est per corpus mortale, quod fuit hostia pro peccato, secundo autem apparebit sine hostia pro peccato, quia jam non erit hostia pro peccato, sicut prius fuit. Non enim poterit deinceps mori. Sicut enim unusquisque nostrum post mortem recipit juxta opera sua: ita Christus devicta morte, et adepto regno, *secundo apparebit expectantibus se in salutem*, ut juste vindicet suos, qui juste passus est ab alienis. Melior est hæc apparitio expectantibus se in salutem, quam communis visio de qua dicitur: *Vibebit eum omnis oculus, et qui eum pupugerunt* (Apoc. I). Hoc est ergo secundo apparere sine peccato jam non videri in similitudinem carnis peccati, sed nec aliorum peccata portantem in corpore suo super lignum, sicut in primo adventu fecit, nec intervenire amplius pro peccatis, sed vindictam exercere in peccantes.

CAPUT X.

Umbram enim habens lex futurorum bonorum non ipsam imaginem rerum per singulos annos eisdem ipsis hostiis quas offerunt indesinenter, nunquam potest accedentes perfectos facere. Ordo verborum est: Habens lex umbram futurorum bonorum non ipsam imaginem rerum, nunquam potest accedentes ad se perfectos facere eisdem ipsis hostiis quas offerunt indesinenter per singulos annos. Futura bona duobus modis intelligenda sunt, videlicet vel sacramenta quæ in veritate in Christo et in Ecclesia completa sunt, quæ futura erant ut venirent, vel etiam gaudia patriæ cœlestis. Umbram autem vocat figuram et similitudinem, imaginem autem pro veritate ponit. Multifariam igitur sacramenta Christi et Ecclesie per figuram ostendebat, donec veniret ipsa Veritas Christus, qui interiorum ejusdem figuræ sensum data gratia Spiritus sancti Ecclesiæ suæ patefaceret, simulque moriendo in cruce, omnia illa sacramenta revelaret. Nunquam autem potuit accedentes ad se perfecte mundare eisdem ipsis hostiis quas semper offerebant ipsi sacerdotes per singulos annos. Easdem enim ipsas hostias irrationabiles offerebant omnibus annis, arietes videlicet, boves, hircos, turtures, et columbas. Sequitur: *Aliquin cessassent offerri, ideo quod nullam haberent ultra conscientiam peccati, cultores illius semel mundati; sed in ipsis commemoratio peccatorum per singulos annos fit.* Aliquin, hoc est si ab omnibus essent liberati peccatis, cessassent offerri illæ hostiæ eo quod nullam haberent ultra conscientiam, id est memoriam et recordationem peccatorum illorum a quibus cultores illius semel mundati essent. Sed quia hoc non potuit fieri, et nunquam potuerunt majora et criminalia peccata illis sacrificiis mundari; fit per singulos annos commemoratio peccatorum in ipsis hostiis; verbi gratia: Si obtulisset quis præsentis anno hostias pro peccato adulterii, aut sacrilegii, aut parricidii, necesse erat, ut omnibus annis id ageret, quoniam non poterat per-

xpiari ab illo piaculo. Proinde accusatio peccati fuit quod fiebat, non solutio; accusatio infirmitatis, non virtutis ostensio. In eo enim quod semper habentur, redargutio peccatorum erat: in eo autem quod semper necessaria, redargutio infirmitatis in sacrificio. Propter hoc, inquit, impetravit ut offerri propter infirmitatem, quia non potest perfecte mundare, et ut memoria et redargutio eorum fieret. Quid ergo dicendum est? Nunquid sacerdotes nostri quotidie idem non agunt offerunt assidue sacrificium? Offerunt quidem, recordationem facientes mortis ejus. Et quia quotidie peccamus, quotidie indigemus mundatione quia ille non potest jam mori, dedit nobis hoc nentum corporis et sanguinis sui, ut sicut passus redemptio et ablutio fuit mundi, ita etiam mundatio, redemptio et mundatio sit omnibus in fide offerentibus, bonamque intentionem habens. In hoc enim differt ab illo veteri sacrificio: repetito istud nostrum quod similiter repetitum istud est veritas, illud figura, illud perfectum reddit hominem, illud minime, et istud non infirmitatis suae repetitur: quod non possit conferre salutem, sed in commemoratione passionis Christi, sicut ipse dixit: *Hoc facite, in meam commemorationem* (Luc. xxiv): est hæc hostia non multæ sicut illæ erant. Sicut odor una est et non multæ, cum et a multis et in locis diversisque temporibus offeratur? Similiter ergo animadvertendum est quia divinitus Verbi Dei, quæ una est et omnia replet, et tota est, ipsa facit ut non sint plura sacrificia, sed unum sacrificium, licet a multis offeratur, ut sit corpus Christi cum illo quod suscepit in utero Mariæ, non multa corpora. Hæc nunc quidem magnum, aliud minus, aliud hodie, aliud cras habens semper: sed id ipsum æquam magnitudinem habens. Proinde unum est hoc sacrificium, non diversa, sicut illorum erant. Nam si esset, quoniam in multis locis offertur, multi Christi: unus ergo Christus ubique est, et hic existens, et illic plenus, unum corpus ubique est: et sicut qui ubique offertur unum corpus non multa corpora: ita etiam et unum sacrificium. Sequitur: *Impossibile enim est sanguine hircorum auferri peccata*. Quæ ratio esse potest rationabilis homo sanguine irrationabilis mundaretur? Quapropter etsi leviora peccata illa sacrificia purgabantur, corpusque mundaretur, quantum ad legem pertinet, tamen imposuerat, criminalia et graviora peccata illis sacrificiis mundari. Unde neminem ad perfectum adduxit

ingrediens mundum dicit: Hostiam et oblationem nolui, corpus autem aptasti mihi. Holocausta pro peccato non tibi placuerunt, tunc dixi: Misere mei. In capite libri scriptum est de me, ut facias voluntatem tuam. Anteriores hostiæ mundantur his verbis inutiles esse ad integram per-

fectamque mundationem, et forma magis fuisse, nec esse acceptabiles Deo, quoniam ab initio non placuerunt ei. Non est putandum quod omnipotens Deus nidore carniū et concrematione animalium unquam delectatus fuerit, licet legatur odoratus esse odorem suavitatis, sed fide et desiderio offerentis, unde et per Hieremiam dicit: *Holocausta vestra non sunt mihi accepta, et victimæ vestræ non placuerunt mihi* (Hier. vi), et per Isaiam: *Ne offeratis* (inquit) *ultra sacrificium mihi, incensum abominatio est mihi. Qui mactat bovem, quasi qui excerebret canem* (Isa. i; lxvi). Sed quæstio hinc potest oriri non modica, quare imperaverit ut offerri debuissent, si illi non placuerunt, nec voluntatis illius fuit? Quæ gemina solutione potest solvi. Considerans Deus omnipotens animos Judæorum pronos ad idola colenda, et ritum gentium imitandum, imperavit eis multa et gravia sacrificia offerre, ne otiosi sine sacrificiis sedentes, in cultum deorum alienorum, cum vidissent alios offerre, inciderent, maluitque sibi offerri a se creata, quam idolis, dæmoniorumque portentis, imposuitque illis in servitutem, non in justificationem, quia non est ejus voluntas talia offerri: tali modo et egregius prædicator, ut pote creatura Creatorem sequens suis in dictis peregrinatus, dicens: *Volo omnes homines esse sicut meipsum* (I Cor. vii), id est castos et continentibus; et iterum: *Volo* (inquit) *juvenes nubere, filios procreare* (I Tim. v), propter fornicationem et adulterium. Ecce duas voluntates constituit, sed tamen non sunt ejus ambæ. Primum dicens: *Volo omnes homines esse in continentia sicut meipsum*, voluntatem suam expressit. Secundo vero, *Volo juvenes nubere*; indigentiae causa taliter locutus est propter fragilitatem carnis. Similiter non erat voluntas omnipotentis Dei talia sacrificia offerri, sed propter humilitatem illorum præcepit. Unde superius dixit, quia non solum non voluit, sed nec desideravit. Potest et ita resolvi, ut quia futurum erat verum sacrificium per Christum in Ecclesia, præceperit typica et figurativa sacrificia, præcedere. Et revera ita necesse erat ut, sicut verbis prænuntiabatur, ita etiam et mysteriis præsignaretur, quatenus a figura citius transirent ad veritatem. Sed quia illi non placuerunt illa sacrificia advenit iterum, de quo Apostolus ait: *Ideo, inquit, quia impossibile erat sanguine hircorum auferri peccata, et quia non placebant Deo talia sacrificia, ingrediens mundum non dubitavit quin Christus dicat: Ingressio autem ista nihil est aliud nisi missio ejus, ac participatio ejus, videlicet humanitatis. Quando enim qui ubique præsens erat, sed tamen invisibilis, factus postea homo visibilis, mundo apparuit, quodammodo ubi erat illuc ingressus est. Et quid dicit Deo Patri: Hostiam, inquit, et oblationem nolui, corpus autem aptasti sive perfecisti mihi: illud tibi offeram sacrificium acceptum. Holocausta pro peccato non tibi placuerunt, tunc dixi: Ecce venio per incarnationis mysterium, ut meo sacrificio redimam genus humanum. Holocaustum dicebatur eo quod totum crema-*

retur in altari quasi totum incensum. Nam *holon* A dicitur totum, *caustum* vero, incensum. Sed si holocaustomata pro peccato ei non placebant, quæri potest quomodo mundabantur. Ad quod respondendum est : quia fide et pœnitentia digna mundabantur, sicut mundatus est David a peccato adulterii atque homicidii. Perfecta autem mundatio in Christi adventu data est. *In capite libri scriptum est de me : ut faciam, Deus, voluntatem tuam.* De hujus libri capite diverse a doctoribus disputatur. Quidam enim intelligunt hic initium Genesis (*cap. 1.*), ubi scriptum est, quod in principio, id est in Filio fecerit Deus cœlum et terram ; quidam primum psalmum, quem quidam referunt ad Christum, quidam ad quemlibet electum, in quo dicitur : *In lege Domini voluntas ejus* (*Psalm. 1.*). Sed quia in his nihil de morte Christi præfiguratur, de qua Apostolus sermonem per totum hunc locum habet, melius videtur intelligi de Levitici libri initio dictum, qui liber cum totus de sacrificiis et hostiis contineatur, primum sacrificium de vitulo præcepit offerri, dicens : Si quis ex vobis hostiam offert Domino de pecoribus, masculum immaculatum offerat, hoc est, vitulum de bobus, sive de armento. Vitulus iste de bobus assumptus, atque in sacrificium oblatus, Christus est de genere patriarcharum ortus, ac pro salute generis humani immolatus. Dicit ergo Christus ad Patrem : Quia sacrificia irrationabilium animalium tibi non placent, eo quod perfecte hominem mundare non possunt, ecce venio in mundum per incarnationis mysterium. *In capite etenim libri Le-* C *vitici scriptum est de me, ut faciam voluntatem tuam,* hoc est, ut moriar pro salute generis humani. Voluntas enim Dei Patris fuit, ut Filius sua passione genus humanum redimeret. Unde ipse Filius appropinquans suæ passioni dixit. (*Joan. XIV*) : *Sed ut cognoscat mundus quia diligo Patrem : et sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio.* Surgite, eamus hinc ad passionem. Superius dicens : *Quia hostias, et oblationes, et holocaustomata pro peccato noluisti, nec placita sunt tibi, quæ secundum legem offeruntur, tunc dixi : Ecce venio ut faciam, Deus, voluntatem tuam : aufert primum, subaudis testamentum : dum ejus oblationes respuit, ut sequens testamentum statuatur, id est stare et permanere faciat.*

In qua voluntate Dei Patris quam Filius adimplevit, sanctificati sumus in baptismo per oblationem corporis Jesu Christi semel. Quod dicit, *semel*, tale est ac si diceret : Sanctificati sumus in baptismo per passionem, quam Christus celebravit semel.

Et omnis quidem sacerdos legis præsto est altari quotidie ministrans et easdem sæpe offerens hostias, quæ nunquam possunt auferre peccata, subaudis criminalia atque capitalia.

Hic autem haud dubium quin Christus unam pro peccatis offerens hostiam in sempiternum sedet in dextera Dei, de cætero expectans donec ponantur inimici ejus scabellum pedum ejus. Ministrare sive offerre, signum est ministrationis, per quod intelli-

gitur humilitas Christi : at vero sedere, signum est judicantis et dominantis, et ut ei ministretur, per quod ostenditur exaltatio et gloria Filii Dei, qui humilis quidem apparuit, nunc autem exaltatus super omnem creaturam, habitat in plenitudine paternæ majestatis, expectans et considerans tempus dereliquo, quando judicet orbem terræ. Et cujus rei causa fiat subjectio exponit, dicens : *Ut ponantur inimici ejus scabellum pedum ejus.* Inimici ejus sunt Judæi, hæretici et falsi christiani, omnes infideles qui subjiendi sunt potestati illius : hic enim et necessaria potest subjectio intelligi, quæ pertinet ad reprobos, in nequitia permanentes, et voluntaria, quæ pertinet ad electos, qui deserentes viam nequitiae, sponte se subdunt Christi per fidem. Illi sacerdotes Judæorum, multas quotidie offerendo hostias, non poterant auferre peccata : Christus autem semel semetipsum offerens, abstulit peccata mundi, et sedet nunc in gloria Dei Patris.

Una enim oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos, id est semel se offerens perfectos facit sanctificatos in sempiternum.

Contestatur autem nos et Spiritus sanctus. Postquam enim dixit : *Hoc autem testamentum quod testabor ad illos post dies illos, dicit Dominus, dabo leges meas in cordibus eorum, et in mentibus eorum superscribam eas, et peccatorum et iniquitatum eorum jam non recordabor amplius.* Contestatur, inquit, nos, et Spiritus sanctus, id est testimonio suo verba nostra confirmat, non solum per Psalmistam, sed etiam per prophetam, quia illæ hostiæ jam non sunt offerendæ. In sequentibus verbis defectus sententiæ est satis necessarius, quapropter dicatur ita : *Postquam enim dixit omnipotens Deus per prophetam Jeremiam : Hoc autem testamentum quod testabor ad illos post dies illos, dicit Dominus ; dabo leges meas in cordibus eorum et in mentibus eorum superscribam eas,* statim subintulit : *Et peccatorum eorum non memorabor amplius,* ostendens jam non fore deinceps necessarias hostias figurativas, quod etiam Apostolus manifestat, dum subdit : *Ubi autem horum peccatorum remissio jam non est necessaria oblatio pro peccato.* Nam postquam hoc testamentum adimpletum est quod Deus per prophetam promittebat, statim illæ hostiæ finem acceperunt, quia veniente veritate umbra discessit. Notandum autem, quia ubi recordatio peccatorum non est, quæ in baptismo per fidem Dominicæ passionis dimittuntur, jam non est necessaria oblatio legis pro peccato.

Habentes itaque, fratres, fiduciam in introitu sanctorum, in sanguine Christi, quam inliavit nobis viam novam, et viventem per velamen, id est, carnem suam, et sacerdotem magnum super domum Dei. Hactenus ostendit pontificis et hostiarum, tabernaculi quoque et testamenti et repromissionis distantiam ; multamque differentiam : nunc invitando hortatur accedere ad ea quæ per Christum in veritate nobis advenerunt, dans auctoritatem de magno pos-

tifice, dicens: Propterea (inquit) plus habemus fiduciam per sanguinem Christi mundari, quam illi qui carnaliter hostias offerebant, quia hostia nostra vera et rationalis est. In tantum enim majorem fiduciam habemus in ingressu cœlorum per sanguinem Christi, in quantum magis cohæredes effecti sumus. Nullus autem ad dona Spiritus sancti pervenire valebit nisi per fidem sive fiduciam, id est per viam novam et viventem quam initiavit nobis Christus, hoc est initium utendi dedit: viam vero novam dicit fidem novam, quæ per Christum data est, sive exemplum humilitatis, per quod ipse perrexit, humilians semetipsum usque ad mortem. Possumus, et novam viam accipere aditum patriæ cœlestis nobis per Christum reseratum, qui idcirco nova via appellatur, quoniam nulli antea gressibilis fuit. Dicendo autem novam, conatur ostendere cuncta majora nova nos habere. Siquidem nunc aperta est nobis via fidei, per quam plenissimam justificationem accipimus, et apertæ sunt nobis portæ cœli, quod nemini antea concedebatur. Viventem quoque appellavit eam, hoc est semper manentem seu semper patentem, quoniam et fides recta æternaliter manebit et porta cœli semper patebit. Initiavit autem hanc viam nobis Christus, id est dedicavit et confirmavit seu initium utendi dedit, per velamen, id est per carnem suam idemque primo secavit illam viam ascendendo ad patriam cœlestem, et ipsa prima initium nobis dedit utendi. Caro autem Dominica non incongrue velaminis nomine designatur, quia sicut velum celabat arcam et ea quæ intra illud erant, ita intra illam divinitatis Verbi Dei latebat, et sicut per velamen perveniebatur ad interiora ita per humanitatem pervenitur ad divinitatis cognitionem. Sacerdos autem magnus super domum Dei, Christus intelligitur, qui est a Deo Patre constitutus super Ecclesiam, juxta quod ipse dicit: *Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus* (Psal. 11). Sequitur: *Accedamus cum vero corde in plenitudine fidei, aspersi corda a conscientia mala, et abluti corpus aqua munda*. Ex superioribus ista pendent, ubi dixit Apostolus: *Habentes itaque, fratres, fiduciam in ingressu sanctorum per sanguinem Christi, accedamus ad eum cum vero corde*. Quid esset in vero corde accedere ad Christum exposuit, subjungens, *in plenitudine fidei*, ut credamus resurrectionem generalem futuram; quasi diceret: Jam quia fiduciam habemus ingredi in patriam cœlestem, non debemus hæsitare quod quorundam sit resurrectio, quorundam vero non, sed vera fidei debemus credere omnes homines resurrecturos quosdam ad gloriam, quosdam autem ad pœnam. Nam si quis de hoc hæsitat, non habet veram plenamque fidem. Potest et aliter intelligi: Plena fides est quæ concipitur corde, confitetur ore et operibus bonis exornatur. Hac fide accedendum est ad Deum, quicumque vult introitum patriæ cœlestis sibi reserari. Necesse est etiam ut sint aspersi corda a conscientia mala, id est mundati per corda sive mundata

A corda habentes a peccatis et voluntate mala, simulque ostendit quia non fide sola, sed etiam vita cum virtutibus quæritur, *quoniam fides sine operibus mortua est* (Jac. 11). Judæi corpora mundabant, nos conscientiam. Et abluti, inquit, corpus, id est ablutum corpus habentes aqua munda, hoc est aqua baptismatis. Idcirco autem dicit corpus aqua baptismatis abluendum, quia dum corpus abluitur, aqua Spiritu sancto sanctificatur anima.

Teneamus spei nostræ confessionem indeclinabilem. Fidelis enim est qui repromisit. Confessionem spei indeclinabiliter tenemus, si non desperamus de patria cœlesti, et de omnibus quæ nobis promisit Dominus, vel si firmiter ea observamus quæ professi sumus in baptismo. Sicut enim fidelis et verus remunerator est Christus in promissionibus suis, ita fideles nos esse vult in promissis nostris quæ vovimus tempore baptismatis, diabolo videlicet contradicere Christoque servire.

Consideremus invicem in provocationem charitatis et bonorum operum, hoc est consideremus diligenter inter nos, et quemcunque viderimus majorem charitatem habere, et operibus melioribus intentum, provocemur illius exemplo, quatenus eum summopere imitemur, et in eum intendamus, et diligamus: ex dilectione quippe bona opera procedunt. Quapropter magnum bonum est dilectio, nullumque bonum, quod non per charitatem fiat: quia plenitudo legis est charitas.

Non deserentes collectionem nostram, id est congregationem fidelium, *sicut est consuetudinis quibusdam, sed consolantes*, subaudis vos invicem. In hoc loco non solum admonuit, sed etiam culpavit et terruit unitatem charitatis scindentes. Erant enim multi qui conturbabant congregationem fidelium, quasi non possent inter illos habitare causæ suæ sanctitatis, et deserebant collectionem illorum habitantes soli, ut Deo liberius viderentur vacare. Isti tales typo superbiæ distenti despiciebant reliquos et dirumpebant charitatem. Quod Apostolus utrumque et admonet et terret, hortans non deserere societatem fidelium, sed potius consolari simpliciores, et suo exemplo confortare. Si enim tantum valet societas fidelium, ut ubi duo vel tres congregati sunt in nomine Salvatoris, ipse sit in medio eorum: multo magis ubi plures sunt fidelium Christus eis semper præsens aderit. Sequitur: *Et tanto magis*, semper subaudis sectamini charitatem, vosque invicem consolamini, *quanto videritis appropinquare diem judicii*, in quo singulorum merita examinabuntur, vel etiam extremum diem vitæ nostræ. Dicit enim alio in loco: *Nihil solliciti sitis, Dominus prope est* (Philipp. 1v).

Voluntarie enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, id est post notitiam veræ fidei, gratiæque baptismatis, *jam non relinquitur pro peccatis hostia*. Sponte peccantibus nobis et deliberate postquam accepimus agnitionem veræ fidei, et postquam mundati sumus in baptismo, non reservatur nobis

ultra hostia pro peccato, quæ pro nobis offerantur, sicut in veteri lege donatum est, hostias sæpius offerre pro peccatis. Neque enim Christus qui est hostia nostra, iterum immolendus est pro peccatis nostris : hoc enim semel factum, et secundo opus non est, sed magis opus est post acceptam gratiam permanere in fide recta, et munditia bonorum operum. Mundatus es in baptismo, liberatus es a criminibus omnibusque peccatis, factusque es Filius Dei. Si ad primum vomitum reversus fueris, gravissimum te exspectat iudicium, sicut sequentia manifestant, nisi per dignam pœnitentiam revocatus fueris. His autem verbis non pœnitentiam excludit, neque propitiationem quæ sit per pœnitentiæ medicamentum, sed secundum lavacrum baptismi excludit. Non enim ita est inimicus salutis nostræ, ut diceret, non est ultra pœnitentia, neque peccatorum remissio, sed hostia, inquit, ultra non est, hoc est, crux ultra non est secunda ut iterum Christus crucifigatur, iterumque nos baptizemur. Nam sicut Christus semel mortuus est, et jam non moritur, ita nos semel baptizati in fide mortis ejus et sepulturæ, sicut Apostolus alias dicit, consepulti cum illo per baptismum in mortem jam non possumus rebaptizari.

Terribilis autem quædam expectatio iudicii et ignis æmulatio quæ consumptura est adversarios. Æmulatio aliquando pro imitatione ponitur, aliquando pro invidentia : hic autem pro consumptione et vindicta accipitur. Terret ergo Apostolus omnes, ut metuant post baptismi lavacrum ad vitia relabi, quia non possunt rebaptizari. Terret etiam ut si peccaverint, pœnitentiam statim studeant agere dignam, quoniam quicumque pœnitentiæ medicamentum neglexerit, vindicta et consumptio ignis æterni devorabit eum. Quapropter unusquisque ad pœnitentiæ dum tempus habet medicamentum confugiat, ne igni tradatur æterno.

Irritam quis faciens legem Moysi, sine ulla miseratione duobus vel tribus testibus, subaudis convictus, moritur.

Quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui Filium Dei conculcaverit et sanguinem testamenti pollutum duxerit in quo sanctificatus est, et spiritui gratiæ contumeliam fecerit? Lex Moysi dicitur, vel quia per Moysen populo data, vel quia Moysi data est a Domino, sicut et nos soliti sumus dicere in oratione Dominica ad Deum : *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie* (Luc. xi), non quod noster ante fuerit, sed cum ab illo datur, noster efficitur. Incutit autem Apostolus terrorem Christianis, sumens comparisonem a lege Moysi, quam si quis transgressus fuisset, irritam eam et inanem faciens, duobus vel tribus testibus convictus, sine ulla miseratione et venia a iudicibus dijudicatus, confestim occidebatur. Dicit ergo : Si ille, inquit, qui legem, quæ per servum data est, transgressus fuerat, sine ulla miseratione occidebatur, quanto magis majora supplicia sustinebit, qui Filium Dei conculcaverit? Utique quanto major est Christus Moyse, et gratia Evangelii

A per Filium data quam lex per servum administrata, tanto majora merebitur supplicia, qui Christum conculcaverit. Sed quomodo possumus illum conculcare qui in dextera Dei Patris sedet, elevatus super omnes cælos? Dum enim præcepta illius pro nihilo ducimus, dedignantur ea implere, tunc utique eum conculcamus. Sicut enim ea quæ conculcamus pro nihilo ducimus, et nullius honoris, sic et qui libere peccant, absque timore et absque pœnitentia, Christum conculcant, sive contemnunt, atque despiciunt, eumque iudicem futurum minime formidant. Vel certe Christum conculcat, quicumque corpus illius indigne percipit. Sive (ut tertio modo dicamus) Christum conculcat, qui male vivendo de tabernaculo cordis sui eum expellit, qui dixit : *Inhabitabo in illis et inambulabo* (Levit. xxvi). Sanguinem quoque testamenti pollutum ducit, sive, ut in Gregorio habetur, communem sive immundum, qui sanguinem passionis Christi pro nihilo ducit, quo Testamentum Novum confirmatum est, quo ipse etiam sanctificatus est tempore baptismatis. Alio enim modo nihilominus sanguinem testamenti pollutum ducere, est mysterium sanguinis Christi indigne percipere, nullamque differentiam inter illum et reliquos potus facere, cum in illo sanctificatus sit tempore baptismatis, et possit etiam quotidie sanctificari, si digne perceperit eum. De talibus dicit Apostolus : *Qui manducat et bibit indigne, iudicium sibi manducat et bibit, non dijudicans corpus et sanguinem Domini* (I Cor. xi), sive discernens a reliquis cibis et potibus, spiritui quoque gratiæ, id est, Spiritui sancto contumeliam facit, qui de tabernaculo cordis sui male vivendo, illum ejicit, vel qui non credit quod per illum in Ecclesia fit remissio peccatorum, vel certe qui blasphematur illam opera ejus denegando, et diabolo tribuendo. Unde Dominus dicit : *Qui blasphemaverit in Spiritum, non remittetur ei neque in hoc sæculo, neque in futuro* (Matth. xii). Qui idcirco spiritus gratiæ vocatur vel quia per illum nobis gratis dimittuntur peccata, vel certe quia illo distribuyente dividuntur gratiæ donorum spiritualium fidelibus, quas Apostolus commemorat, dicens : *Et alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ* (I Cor. xii), et cætera, usque dum concludit, dicens : *Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult.* (Ibid.)

Scimus enim qui dixit : *Mihi vindictam et ego retribuam.* Loquitur omnipotens Deus per Prophetam : *Mihi injuriam et contumeliam facientibus vindictam reddam et retribuam eis juxta quod merentur* (Deut. xxxii ; Rom. xii). *Et iterum : Quia judicabit Dominus populum suum.* De inimicis suis hoc dictum est : *Ego retribuam eis, qui male faciunt, non de his qui male patiuntur, de his videlicet qui negligenter vivunt, et per pœnitentiam se purgare nolunt ; sed cum male faciunt, secure ad mensam Dominicam accedunt. Populum autem quem Dominus judicare dicitur, dupliciter possumus intelligere, et ad electum scilicet populum referre et ad reprobum. Judicabit enim Do-*

populum suum, hoc est, separabit plebem a malis, fideles ab infidelibus si ad reprobos relatum fuerit. judicare autem accipiendum erit; populus autem Doliatur non per gratiam, sed per creatio-

lum est incidere in manus Dei viventis. Inanus Domini, qui judicium hominis contradicium Dei parvi pendit. Incidit quoque in manus Dei, id est in potestatem et judicium Dei, quisquis post peccatum contemnit legem agere. Quicumque ergo peccator est, si fuerit de peccatis suis, incidet in horrendum extimendum judicium omnipotentis eddet unicuique secundum opera sua.

ramini autem pristinos dies in quibus illum agnum certamen sustinuistis passionum. edicorum cum vulnus secuerint, et per incrementum doloris fecerint, solatium et illi loco adhibent, ubi dolor inest, et perferovent animam. Postquam autem recreati, alteram jam non adjiciunt sectionem, illa quæ secta sunt, medicaminibus mitioralibus mitigare student, sic et Apostolus loco more illorum egit. Postquam enim animos eorum, et compunxit mentione affirmans omnino disperituros qui gratiam non injuriam aliquomodo, et hoc ex legisque testimoniis edocens, et dicens *me esse incidere in manus Dei viventis*, promulto timore in desperationem ruerent, et eos per laudem blandimenta et exhortationem lucens eis ad memoriam præterita illorum. *a. Rememoramini, inquit, pristinos dies illuminati per fidem, et confirmati per servitium, magnum certamen sustinuistis, ac* : Quando introducti estis in fidem, quando lei eratis, tantam fortitudinem demonstragnum certamen passionum sustineretis ti nomine a contribulibus vestris; Judæi entes quidam exspoliati sunt ab aliis non is, quidam vero non : illi vero qui non xpoliati subministrabant aliis de facultatibus. Quapropter cum hoc agnovissent infideles, illa intulerunt utrisque. Unde non dixit Apostolus *apliciter certamen sustinuisse eos, sed agnum, nec dixit tentationes, sed passio-*

tero quidem, facto vel opere, opprobriis et tribulationibus, spectaculum facti estis: in altero autem taliter conversantium effecti. Ex parte, in opprobriis, id est contumeliis et irrisionibus tribulationibus spectaculum facti estis, hoc est, in conspectu multorum irrisi; et ex parte facti estis socii in compassione taliter communi, apostolorum videlicet et eorum qui sunt propriis facultatibus et verberibus afflictis, in carcerem reclusi. Duobus modis ostendit laborasse, scilicet vel quia publice contu-

melius et tribulationibus sunt diversis afflictis, quod genus humanum gravius sustinet in conspectu plurimorum aliquid inhonestum, aut verbis aut factis : sive etiam quia positis in carceribus compatiiebantur, victuique ac vestimentum prout poterant subministrabant. Unde facti erant eorum socii quoniam mercedem et retributionem quam præcipiet prædicator veritatis pro Christi nomine positus in carcere aliisque tormentis afflicto, eandem recepturus est ille, qui ei subsidium præbet ne deficiat in tribulationibus, sicut ipsa Veritas promisit, dicens : *Qui recipit prophetam in nomine prophetæ mercedem prophetæ accipiet* (Matth. x). Notandumque quia non dixit simpliciter tribulationibus afflicto, sed etiam augmentum fecit, dicens : *Spectaculum facti estis.*

B Cum enim quis secrete exprobratur, contristatur quidem, sed multo amplius si publice, et in conspectu multorum. Genus enim humanum sicut valde delectatur laude publica, facile captivatur opprobriis aperte sibi illatis. Quod illi ea exhibuerunt quæ enumeravimus apertius jam ostendit, dum sequitur.

Nam et vinctis compassi estis, et rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis. Mirabiliter laudat eos in fide, quoniam si fidem non haberent meliora se recepturos pro hac substantia subtracta, non cum gaudio suscepissent rapinam ejus. Quandiu enim promissum est eis, compassi sunt aliis exspoliatis, atque aliis in carcere positis : exspoliati vero cum gaudio susceperunt rapinam et damnum sibi illatum, credentes se meliora recepturos. Unde subdit : *Cognoscetes vos habere meliorem et manentem substantiam* ; quasi diceret : Videntes divitias spirituales vobis pro his temporalibus profuturas, sustinuistis cum gaudio rapinam bonorum temporalium. Hoc autem totum factum fuit apostolicum opus, et dignum fortibus animabus, ut flagellis gauderent, sicut in Actibus apostolorum dicitur : *Euntes autem a conspectu consilii ibant gaudentes, quoniam digni habiti sunt contumeliam pati pro nomine Jesu* (Act. v). Et ut demonstraret istam temporalem substantiam non esse semper mansuram, ideo dixit illos meliorem habere substantiam et manentem, prout diceret formam substantialem atque perpetuam quæ perire non possit, sicut ista terrena perit.

D *Nolite itaque amittere confidentiam vestram quæ magnam habet remunerationem*, id est nolite deficere in tribulationibus, quia magna est remuneratio. Apparet autem quia magnam confidentiam habebant ad Deum, quam ne amitterent instantissime eos hortatur. Facilius enim integra conservatur, quam amissa recuperatur. Quapropter quod tenetur et formidinem habet, necesse est ut fortitudinem habeat. Nihil, inquit, vobis necessarium est, nisi ut stetis firmiter in fide vestra, et permaneat in fortitudine vestra quæ magnam habet remunerationem apud Deum.

Patientia enim vobis necessaria est, ut voluntatem Dei facientes reportetis promissionem. O quam magna remunerationis et consolationis fiducia, veluti si quis et athletam ac certatorem hoc diceret, qui cunctos

superasset, nullumque relictum haberet qui sibi de-
certare posset. Verbi gratia, dum ille diceret: Jam
quia omnes superavi nullusque superest qui mecum
certet, da mihi coronam, poterat illi quilibet dicere:
Sustine parumper usque dum veniat arbiter, aut
etiam rex qui tibi bravium reddat pro victoria tua.
Quod si ille athleta impatienter ferret, non tolerans
sitim atque aestuationes, dicens: Aut date quod me-
rui, aut recedam, diceretur illi: Patienter sustine
hanc morulam, in proximo est ut veniat imperator,
qui tibi reddet præmium. Isto modo et Apostolus
hortatur eos ne deficerent in laboribus, sed patienter
expectarent Domini adventum. Patientia, inquit,
vobis necessaria est, hoc est, unum opus habetis,
videlicet ut perseveretis in agone, donec recipiatis
coronam dignam labore vestro, non enim qui cœpit
coronabitur, sed qui perseveraverit in certamine
usque in finem, hic salvus erit. In patientia, inquit
Dominus, possidebitis animas vestras. Reportetis,
inquit, promissionem, id est accipiatis gloriam sem-
piternæ beatitudinis.

*Adhuc enim modicum aliquantulum, qui venturus
est veniet, et non tardabit.* Qui venturus est veniet, et
non tardabit, haud dubium quin Christum significet.
Consolatur eos tanquam parum sit temporis usque
dum veniet. Non modica enim consolatio est laboris,
cito sperare iudicem et remuneratorem, constantiam
certaminis remuneratorum.

*Iustus autem meus ex fide vivit. Quod si subtraxe-
rit se, non placebit animæ meæ.* Hoc propheticum
testimonium intulit Apostolus ad exhortationem fidei
in acquisitionem animæ. Sicut vita corporis anima,
ita vita animæ fides est, quæ videlicet concipitur
corde, confitetur ore, exornatur opere, quoniam
fides sine operibus mortua est. A qua fide si quis
subtraxerit se, non placebit voluntati Dei. Non est
enim putandum quod Deus Pater aut Spiritus san-
ctus, aut Filius in natura divinitatis habeat animam,
sed more humano loquens divina Scriptura, nobis
consulendo voluntatem illius animæ vocabulo expri-
mit. Considerandum autem, quia sicut displicebit
qui hæsitaverit, ita placebit Deo qui crediderit, vi-
vens in fide sua recta. Laborastis, inquit, in certa-
mine, expectate beatam spem. Nolite dubitare quæ-
rere quæ speratis: quia iustus ex fide vivit.

*Nos autem non sumus subtractionis filii in perditio-
nem, sed fidei in acquisitionem animæ.* Non sumus,
inquit, ego et vos filii illorum paganorum atque gen-
tilium, qui se subtrahunt a vita fidei et luce sempi-
terna ad perditionem animarum suarum, sed sumus
filii patriarcharum, qui in fide probati sunt, et in
fide perfecti fuerunt ut acquirerent sibi suas animas
ad salutem et insuper aliorum suo exemplo.

CAPUT XI.

*Est autem fides sperandarum substantia rerum, ar-
gumentum non apparentium.* Ordo verborum: Est au-
tem fides substantia sperandarum rerum, argumen-
tum videlicet rerum non apparentium. Fides est ea

credere quæ non videntur et dum ea credimus in
veritate aut fuisse, aut esse, aut futura esse, quæ non
videmus, ipsa fides facit ea subsistere in corde no-
stro, quasi ante oculos corporis. In rebus autem quæ
videntur neque credulitas dici potest, neque incre-
dulitas, sed potius agnitio dicenda est. At verò fides
est, ita animum firmum esse de his quæ non vi-
dentur, sicut de his quæ jam videntur, et dum hoc
fit, fides facit ea subsistere in nobis credenda. Verbi
gratia, ut ex multis saltem paucis utamur exemplis:
resurrectio generalis necdum facta est: et cum
necdum sit in substantia, spes facit eam subsistere
in anima nostra, quasi præ oculis eam habeamus.
Hoc est quod dixit, fidem esse substantiam illarum
rerum quæ sperantur necdumque videntur. Et si ar-
gumentum est eadem fide rerum quæ necdum appa-
rent, quid est quod eam jam volunt videre? Arguere
dicebant antiqui ostendere: a quo venit argumen-
tum, quasi ostensio et præmonstratio futurarum re-
rum, et illarum rerum quæ non videntur. Est autem
proprie argumentum, ratio quæ rei dubiæ facit fidem.
Profecto ergo liquet, quia fides illarum rerum argu-
mentum est, quæ apparere non possunt. Quæ enim
apparent, jam fidem non habent, sicut superius dixi-
mus, sed agnitionem. Dum ergo vidit Thomas (Joan.
xx), dum palpavit, cur ei dicitur: *Quia vidistime,
credidisti?* Sed aliud vidit, aliud credidit. A mortali
enim homine Divinitas videri non potuit. Hominem
quippe vidit, et Deum confessus est, dicens: *Dom-
inus meus et Deus meus.* Videndo ergo credidit quia
considerando verum hominem, Deum quem videre
non poterat exclamavit.

*In hac enim fide testimonium justitiæ consecuti sunt
senes.* Senes hic debemus intelligere patres Veteris
Testamenti, patriarchas videlicet, prophetas, alios-
que justos qui in fide quam crediderunt Deo ejusque
promissionibus, testimonium laudis atque justitiæ
promeruerunt. Unde Abraham qui credidit Deo, re-
putatum est ad justitiam, et amicus Dei appellatus
est. Hæc autem fides ita est accipienda, ut credat in
corde, confitetur ore, exornetur operibus. Ille enim
veraciter credit, qui exercet operando quod credit.
Quod contra de his qui fidem nomine tenus retinent,
Paulus dicit: *Confitentur se nosse Deum, factis au-
tem negant.*

*Fide intelligimus aplatæ esse sæcula verbo Dei, ut
ex invisibilibus visibilia fierent.* Quid enim quidam
Hebræorum adhuc debiles erant et a fide quidem
initium sumpserant, ex passionibus autem tribula-
tionum pusillanimes efficiebantur, minusve patienter
mala sibi irrogata ferebant, hortatur eos Apostolus
primo ex seipso, dicens: *Rememoramini pristinos
dies,* deinde ex Scriptura divina dicente, quia *iustus
ex fide vivit,* deinde autem ex rationibus, ostendens
fidem esse substantiam rerum non apparentium.
Nunc vero ex progenitoribus incipit loqui, mirabili-
ter eos in exemplum ponens, quia sicut illi omnes
per fidem salvati sunt, ita et nos omnes per fidem
salvamus. Cum enim invenerit anima in eisdem pas-

sionibus socium, requiescit ac respirat. Hoc in fide, A hoc in tribulatione qualicunque solet accidere. Valde enim est fragile genus humanum nimiumque hæsitan-
tans in cogitatione; quapropter necessaria est consolatio ex præcedentium fide et patientia. Apostolus ergo ex patribus eos quidem hortatur, sed primo ex communi initio, dicens: Manifestum est, quia non ex stantibus quæ sunt Deus hæc fecit, sed ex invisibilibus visibilia, ex non existentibus existentia. Ratiocinando hoc invenire non possumus quomodo fecerit ex nihilo omnia, vel ex invisibilibus visibilia, quia non eramus quando facta sunt. Unde ergo certum habetur? Utique manifestum est, quod fidei res est ista credere. Fide quippe credimus aptata esse, id est perfecta seu facta, sæcula, quia non ex visibilibus, sed ex invisibilibus facta sunt quæ videntur. Invisibilia autem hic possumus intelligere informem materiam de qua dicitur in exordio Genesis: *In principio fecit Deus cælum et terram.* In cæli autem nomine non est intelligendum istud cælum corporale, quod appellatur firmamentum, sed angelica natura, cælique spiritales: per terram vero intelligitur informis materies, de qua facta sunt postmodum omnia corporalia, quæ tunc quodammodo invisibilia erant, quando tenebræ erant super faciem abyssi. Ex invisibili autem materia facta sunt visibilia, quando per species et formas divisa et discreta sunt omnia. Potest et alio modo intelligi, quod dicit ex invisibilibus visibilia fieri. Invisibiliter mundus antequam formaretur in Dei sapientia erat, qui tamen per expletionem operis visibilis factus est humanis obtutibus. Quod autem dicit, sæcula perfecta esse Verbo Dei, per sæcula debemus intelligere omnia quæ facta sunt in tempore, sive sæcula Verbi Dei Patris, juxta quod Joannes dicit: *Omnia per ipsum facta sunt* (Joan. 1): sæcula autem, ut Ovidius Naso dicit, dicuntur a sequendo, eo quod sese sequantur, atque in se revolvantur, teste Varrone: sæcula autem ex eo dici possunt, ex quo varietas cœpit esse temporis.

Fide plurimam hostiam Abel quam Cain obtulit Deo, per quam testimonium consecutus est esse justus, testimonium perhibente muneribus ejus Deo, et per illam defunctus adhuc loquitur. Primum ponit eum qui mala passus est, et hoc a fratre, proprium illorum ponens exemplum. Etenim eadem passi illi fuerant a contribulibus suis. Quapropter hortatur eos, ut sicut ille injuste occisus est a fratre, et non recusavit persecutionem, ita et illi non recusarent si injuste paterentur a contribulibus fratribusque suis. Plurimum quippe, id est majorem hostiam Abel obtulit Deo quam Cain, non quod illa hostia in rebus carnalibus major exstitisset, sed quidquid melius habuit Abel per fidem Deo benevolo animo protulit, et exinde ei sua multiplicata fuerunt, et intelligimus ipsum per hoc placuisse Deo. Fide namque hoc fecit, quia credidit hæc quæ bona voluntate offerebat, Deo placere et se remunerandum credebatur ab eo. Testimonium quoque Deo perhibente muneribus ejus,

sive quod ignis descendit de cælo, ut in Theodotione legitur, quia inflammavit Dominus super Abel et super munera ejus, seu per illam sententiam qua a Domino in Evangelio est laudatus comprobatusque est esse justus. Sic enim dixit Dominus in Evangelio (Luc. xi): *Amen dico vobis, requiritur omnis sanguis justorum qui effusus est super terram a sanguine Abel justi usque ad sanguinem Zachariæ filii Barachiz.* Per illam etiam hostiam adhuc loquitur jam defunctus, ut dicitur: *Sanguis Abel clamat ad me de terra* (Gen. iv), sive adhuc loquitur, hoc est, licet interemerit eum corpore, tamen ejus gloriam non potuit interimere cum eo. Dum enim gloria illius in toto mundo prædicatur, dum ejus laus in ore omnium versatur, dum eum omnes admirantur, quotidie adhuc licet defunctus loquitur: qui enim alios suo exemplo admonet ut justi sint, aliquo modo loquitur.

Fide Henoch translatus est ne videret mortem, et non inveniebatur, quia transtulit illum Deus. Henoch per fidem placuit Deo, quæ fuit bonis operibus exornata, credens se omnino per illam placere Deo. Quapropter translatus est in paradysum terrenum, unde quondam ejectus fuerat Adam: videlicet ne experiretur mortem temporalem, donec tempus a Deo constitutum percurrat. Quo habitu vero vel quo statu modo existat in paradiso, non est nostrum inquirere. Hoc tamen credendum est, quia sine aliqua modestia, et sine aliquo dolore aut labore quiescit in illo paradiso: et sicut ille vivit sine aliqua impugnatione carnis, sine aliqua molestia, ita nisi homo primum peccasset, completo omnium numero electorum, a paradiso terreno transferretur ad paradysum cœlestem. Ut autem transferretur, causa fuit quod placuit Deo: sed ut placeret Deo, causa fuit ejus fides. Nisi enim crederet quod redditorus esset ei Deus mercedem, quomodo placeret ei? *Ante translationem enim testimonium habuit placuisse Deo, dicente Scriptura quia ambulavit Henoch cum Deo, obtemperans voluntati ejus.*

Sine fide enim impossibile est placere Deo. Credebat Henoch, quia si quis crediderit esse Deum, et ad eum accesserit, retributionem haberet. Quia ergo fides fundamentum est omnium bonorum, ideo sine fide nemo potest Deo placere, credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, et inquirentibus se remunerator sit. Quicunque ad Deum accedit credendo, credere oportet illum quia Deus est, hoc est, semper habet esse, juxta quod ipse dixit ad Moysen (Exod. iii): *Ego sum qui sum.* Et: *Qui est misit me ad vos.* Credere etiam debet, quia inquirentibus se per bona opera, juxta quod Psalmista dicit, *Quærite Dominum, et confirmamini* (Psal. civ), æternus et verus remunerator sit.

Fide et Noe, responso accepto de his quæ adhuc non videbantur, hoc est, de imbribus, metuens aptavit arcam in salutem domus suæ, per quam, subaudi fidem, damnavit mundum, comparatione scilicet melioris fidei et facti; et justitiæ quæ per fidem est, hæres est institutus. Fide credidit Deo quod inductu-

rus esset aquas super terram, dicente sibi illo, *A* (Gen. vi): *Finis universæ carnis venit coram me, et inducam aquam super eos: fac tibi arcam de lignis levigatis et cætera quæ sequuntur: et ideo salvatus est cum omni domo sua, hoc est, familia sua. Perfectum autem operis aut rationis experimentum, nihil in hac causa profecit. Nubebant, inquit, alii, ut ait Dominus in Evangelio, et aer serenus erat, signa quoque millia apparebant diluvii: verumtamen ille timuit, atque per fidem de his quæ necdum videbantur metuens, construxit arcam in salutem familiæ suæ, per quam fidem damnavit mundum comparatione fidei suæ, quam mundus habere noluit. Ostendit enim eos dignos hoc supplicio, qui neque per centum annorum spatia illius arcæ constructione corrigi voluerunt. Per fidem quoque non **B** per legem hæres justitiæ est institutus, dum ipse solus fidem patrum tenuit, quam ab illo cæteri didicerunt. Hæres autem regni cælorum vel hæres mundi dicitur, quia de semine sua fuit reparatio mundi, et ex hoc apparuit justus, quia credidit Deo.*

Fide qui vocatur nunc Abraham obedivit in locum exire, quem accepturus erat in hæreditatem, et exivit nesciens quo iret, quasi diceret, et ipse Abraham per fidem placuit Deo: statim enim ut ei dixit Deus: Exi de terra tua, et vade in terram quam monstravero tibi, daboque illam tibi et semini tuo (Gen. xii), credidit Deo, et exivit in locum in quem ei præceperat, nesciens quo abiret. Ignotus enim ei erat locus et habitatio illius terræ: et in quantum ambulavit per fidem ambulavit. Sive nesciens quo iret, quoniam quem imitaretur non habebat.

Fide moratus est in terra repromissionis tanquam in aliena in casulis ab inhabitando cum Isaac et Jacob cohæredibus repromissionis ejusdem. Casula diminutivum est a casa, id est domo, hic autem pro tentoriis tabernaculisque positum est, in quibus Abraham cum Isaac et Jacob habitavit more viatorum et peregrinorum, docens eos fidem Dei, utpote cohæredes promissionis suæ. Ea enim promissio quæ facta est ad Abraham, facta est ad Isaac et Jacob, omnesque qui simul cohæredes sunt in repromissionibus Abraham. Abraham namque dictum est: In te benedicentur omnes gentes terræ (Gen. xxii); et in Isaac vocabitur tibi semen (Gen. xxi). Ad Isaac autem inquit: Complens Deus juramentum quod spon- **D** *pondi Abraham patri tuo, multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, daboque posteris tuis universas regiones has (Gen. xxvi). Ad Jacob quoque dixit: Ego Deus omnipotens. Crescere et multiplicari ex te gentes faciam, daboque tibi terram quam dedi Abraham et Isaac (Gen. xxxv). Ecce quomodo omnes cohæredes sunt in repromissionibus Abraham. Notandum autem quia fides Abraham duplicatur pro magnitudine fidei. Unde et caput fidei dicitur. Nam sicut fide exivit de terra sua nesciens quo iret, sic fide mansit et demoratus est in terra sua quasi in aliena. Vidit filium ibi ut peregrinum habitantem, vidit nepotem, vidit seipsum in aliena terra pere-*

grinantem, et nihil turbabatur. Quoniam enim ad ipsum dictum esset, quia tibi dabo et semini tuo, non per semen tibi, sed tibi et semini tuo, tamen neque ipse, neque Isaac, neque Jacob potiti sunt hac promissione, sed successio illorum. Et quia quando obedivit Deo, exiens de terra sua, non vocabatur Abraham, sed Abram. Ideo considerate, dixit Apostolus: *Fide qui vocatur nunc Abraham, tunc autem vocabatur Abram, moratus est in terra repromissionis quasi in aliena.* Primum quidem vocabatur ille Abram, deinde vero Abraham.

Exspectabat enim fundamenta habentem civitatem, cujus artifex et conditor Deus. Civitas superna fundamenta habere dicitur propter stabilitatem et firmitatem sui. In qua qui semel locum invenerit, nunquam poterit exhæreditari neque evelli. Ideo, inquit, illi fide morati sunt in terra repromissionis quasi in aliena, quia repromissiones in terra factas non attendebant, sed futuram quietem quærebant. Ostenderunt enim se ipsos majoribus esse dignos, idcirco non permisit eos accipere ista, quia majora dare volebat.

Fide et ipsa Sara sterilis virtutem in conceptione seminis accepit, etiam præter tempus ætatis generavit, quoniam fidem credidit qui repromiserat. Quæstio hic oritur quare dicat fide accepisse Saram virtutem concipiendi, cum ab angelo reprehensa sit, cur riserit causa infidelitatis? Risus enim ille etiamsi gaudii et plenæ fidei non fuit, risus autem Abraham et gaudii et plenæ fidei sunt. Quæ ita sol- **C** *vitur: Quia etsi primum dubitavit, postmodum tamen verbis angeli solidata est in fide, et evacuata dubitationis causa, introducta est fides. Virtutem in conceptione seminis accepit, quia jam mortificata erat ætate et sterilis. Duplex enim erat præclusio: Una temporis, senuerat quippe jam; alia vero ex natura, sterili enim erat; sed ad suscipiendum et retinendum semen accepit virtutem. Mulieres namque ex duabus præcipue rebus steriles esse solent, sive quia in vulva caloris virtutem non habent, qua excoquant semen, quod et in senectute evenit cum deficient muliebria; sive quando vulva concluditur etiam in juventute, ut non perveniat semen ad loca conceptionis. Contra quæ dedit Deus virtutem: hoc est, contra sterilitatem, stabilitatem et senectutem. Ad locum etenim conceptionis satis pervenit semen: et postquam pervenit, dedit partus soliditatem mulieri. Factumque est ut fidei soliditate uteri insolida confortarentur, et omnia possibilia fierent credenti.*

Propter quod et ab uno orti sunt et hoc cunctis, tanquam sidera cæli in multitudine facti sunt, et sicut arena quæ est ad oram maris, innumerabilis. Propter hoc, inquit, quia uterque veram fidem habuit, Abraham videlicet et Sara, ab uno corpore Abraham et Saræ orti sunt innumerabiles populi. His verbis voluit ostendere, quia non solum Isaac genuit Sara, verum etiam plures quam aliqua secundarum mulierum. Unum autem corpus dicit habere illos duos,

propter hoc quod in Genesi dicitur, quia *erunt duo in carne una* (Gen. ii). Addidit quoque adhuc, et hoc, inquit, corpore emortuo nati sunt non vita mortua, sed semine. Senex enim homo semen quidem jam fundere potest: sed tamen soliditate seminis caret, ut filios procreare possit, nisi forte de adolescentula, ut alii fuerunt. Sicut sidera, inquit, cœli vel arena maris. Hyperbolice hoc dictum est. Per sidera autem cœli, boni intelligendi sunt ex utroque populo filii Abrahæ per fidem, at vero per arenam maris reprobi accipiuntur ex Judaico populo filii Abrahæ per carnem, qui terrena semper quærentes, pondere peccatorum gravantur. Et si hominibus stellæ cœli, sive arena maris vel etiam illi qui designati sunt per hoc, innumerabiles sunt, Deo autem cui omnia patent numerabiles existunt.

Juxta fidem, id est cum fide, *defuncti sunt omnes isti, non acceptis repromissionibus: sed a longe eas aspicientes, salutantes, et confitentes quia peregrini et hospites sunt super terram. Qui enim hæc dicunt, scilicet: quia peregrini sunt super terram, significant se patriam inquirere. Et si quidem illius terræ meminissent de qua exierant, ad hoc ut vellent reverti, habebant utique tempus revertendi: nunc autem, quia nolunt reverti ad eam de qua exierunt, sed morantur in aliena quasi peregrini, meliorem appetunt id est cœlestem.* Duo quædam hic dignum est quærere. Cum enim supradixisset, translatus est Henoch ne videret mortem, et non inveniebatur, hic dicit, quia secundum fidem mortui sunt omnes isti. Et cum iterum dixisset, non accepisse eos repromissiones, sed a longe aspexisse, superius dixit de Abel, quia testimonium consecutus est quod esset justus: et de Henoch, quia translatus est. De Noe quoque quia salvatus est de condemnatione mundi, de Abraham, etiam Isaac et Jacob, nulli dubium quin plurimas promissiones tam de Christo quam de terra repromissionis acceperunt? Quæ duo hujusmodi solutione egent. Quod primum dixit, omnes isti mortui sunt cum fide, ita est intelligendum; quod omnes illi mortui sunt, præter solum Henoch, quem novimus esse translatus. Quod vero subintulit, non accepisse eos repromissiones, manifestum est, quia in quibusdam rebus acceperunt, in quibusdam minime. Accepit siquidem Henoch ne videret mortem, accepit Noe ut salvaretur, acceperunt et alii plurimi. Sed hæc quidem erant illis libamina quædam, erant et primæ degustationes futurorum, non plenitudo repromissionum. Deus enim non solum quæ futura sunt nobis largitur, sed etiam quæ hujus vitæ sunt necessaria præstat, sicut discipulis suis dicebat: *Primum quærite regnum Dei et justitiam ejus, et hæc omnia, temporalia vitæ, in quantum expediunt, adjicientur vobis* (Matth. vi). In hoc enim quia in præsentis sæculo ex parte laudem justitiæ promeruerunt, nec cum impiis perierunt locupletesque fuerunt bonis temporalibus, licet peregrini essent, ut pote legitur de Abraham, quia erat dives in argento et auro, aliquas degustationes promissionum perceperunt.

PATROL. CXVII.

In hoc vero quia plenam promissionem patriæ cœlestis non sunt consecuti, quasi non perceperunt promissiones, de longe tamen aspiciebant promissiones, quas veniens Dominus Christus prædicavit, dicens: *Quoniam si quis dimiserit domum aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem propter me, centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit* (Matth. xix). Istam promissionem non sunt consecuti illi ante Domini adventum, licet omnia sua reliquissent, sicut et apostoli: sive etiam promissiones de Domini adventu non sunt consecuti, quoniam, licet eis promissus esset, tamen non viderunt eum præsentem in mundo. Salutabant quoque easdem promissiones, id est optabant et desiderabant, sicut Dominus ait in Evangelio: *Multi reges et prophetae voluerunt videre quæ vos videtis, et non viderunt, et audire quæ auditis, et non audierunt* (Luc. x). Ex metaphora navigantium dixit salutantes, quia a longe prospicientes desideratas civitates antequam ingrediantur eas, salutatione præveniunt, easque sibi familiares efficiunt. Aspiciebant autem in fide istas promissiones, salvabant desiderio, et confitebantur sermone quod peregrini essent, juxta quod Psalmista dicit, quoniam *peregrinus sum apud te, sicut omnes patres mei* (Psal. xxxvii). Peregrinus a peregre, id est a longe proficiscendo dictus est. Peragrarare enim perambulare dicimus. Nam qui in tabernaculis habitabant, qui sepulcra pecuniis emebant, certumque est quoniam peregrini erant in tantum ut etiam ubi suos sepelirent non haberent. Quapropter prima virtus est peregrinum esse mundi hujus et hospitem, nihilque habere commune cum regibus hujus sæculi, sed removeri ab eis sicut peregrinus.

Ideo non confunditur, id est non erubescit, *Deus vocari Deus illorum. Paravit enim illis civitatem.* Ideo, inquit, quia illi Deo crediderunt, nihilque de terrenis sibi præsumpserunt, ad hoc ut in illis spem suam ponent, idcirco non erubescit omnipotens Deus vocari Deus illorum. Sic enim ipse dicit: *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Jacob*. (Deut. iii), per fidem videlicet vitæque meritum. Sicut enim glorificatur quando benignorum et optimorum hominum Deus vocatur et colentium virtutem, sic econtrario confunditur et erubescit in actis nefandorum si invocatur ab illis. Unde dicit per prophetam: *Per vos nomen meum blasphematur inter gentes* (Isai. iii). Illi autem ita erant clari virtutibus et confidentia pleni, ut non confunderetur, sed potius glorificaretur, cum illorum vocaretur Deus. Dicitur autem generaliter Deus terræ et Deus cœli, siquidem et Deus gentium, et non solum gentium, sed etiam totius mundi, eo quod ipse omnia condidit. Sanctorum vero illorum non sic dicitur Deus solummodo per creationem, sed sicut amicus, dicitur et nunc Dominus Deus Christianorum. Paravit, inquit, illis civitatem Jerusalem, scilicet cœlestem, ideoque non dedit illis in præsentis sæculo hæreditatem, vel etiam ideo non erubescit vocari Deus illorum, quia secum prædestinavit illos regnare in cœlesti civitate.

Fide obtulit Abraham Isaac cum tentaretur et uni- **A** *quem tu percussisti, hoc est, percuti permisisti, per-*
genitum offerebat, in quo susceperat repromissiones, ad
quem dictum est quia in Isaac vocabitur tibi semen,
arbitrans quia et a mortuis suscitare potens est Deus.
 Quid est quod beatus Jacobus in epistola sua men-
 tionem Abraham faciens laudat eum summopere ex
 operibus suis; beatus vero apostolus non opera il-
 lius, sed fidem attentissime commendat? Recte igitur
 beatus Jacobus ex operibus eum laudat, quem
 sciebat etiam fide perfectum, quoniam illis scribebat
 qui fidem quidem videbantur habere, sed eandem
 fidem bonis operibus non exornabant. At vero beatus
 Paulus, qui illis scribebat qui opera bona legis vi-
 debantur habere, sed fidem perfectam non habebant,
 jure fidem Abraham attentius commemorat, quatenus
 studerent eum imitari, vel certe ut ostenderet quia
 qui filii Abraham volunt esse, necesse est fidem et
 opera habeant, merito unus ex fide, alter nihilomi-
 nus laudavit eum ex operibus. *Fide, inquit, obtulit*
Abraham Isaac cum tentaretur, licet non haberet
filium liberum nisi illum, et in illo percepisset pro-
missiones quod multarum gentium esset futurus pa-
ter, tamen non fuit ideo inobediens Deo: et quan-
quam contraria iterum audiret, dicente sibi Deo:
Offer Isaac filium tuum mihi (Gen. xxii), a quo jam
audierat: Quia in Isaac vocabitur tibi semen (Gen.
xxi), non hæsitavit de promissionibus, credens quia
a mortuis posset illum suscitare Deus; et ex eo mul-
titudine populorum multiplicare. Quapropter filium
innox offerre voluit, quia a Deo hunc continuo resu-
scitandum esse credebatur. Sed ne posset quisquam
dicere quia habebat alterum filium ex quo sperabat
repromissionem implendam, propterea confidens
obtulit istum, dicit Apostolus: Etiam unigenitum ob-
tulit ipse Abraham, qui repromissiones de illo perce-
perat. Quare ergo tentavit illum Deus? Nunquid
ignorabat fortem esse virum illum in fide et proba-
bilem? Sciebat utique. Tentavit autem illum non ut
ipse cognosceret, sed ut aliis demonstraret, et mani-
festam ejus fortitudinem faceret, sicut ostendit ipse,
dicens: Nunc cognovi quod timeas Dominum (Gen.
xxii) id est, alios cognoscere feci quod timeas Do-
minum. Unde eum et in parabola accepit. Parabola
Græco vocabulo, Latine dicitur similitudo sive figura.
Accepit eum in parabola de morte ab eo qui dixit
ei: Ne extendas manum tuam super puerum (Gen. D
xxii), quia ariete occiso iste salvatus est. Occisus est
Isaac quantum ad voluntatem pertinet patris, deinde
redonavit illum Deus patriarchæ in parabola, id est,
in figura et similitudine passionis Christi. In simili-
tudine enim erant omnia quæ tunc agebantur in
Abraham, quæ pro nobis verus Abraham, Deus vi-
delicet Pater et creator omnium gentium, in fine
sæculi agere disposuerat: Abraham siquidem figu-
ram Dei Patris gestabat, Isaac vero figuram Christi.
Abraham siquidem portabat, ut Scriptura dicit,
ignem et gladium, quia Deus Pater gladium passio-
nis portavit quodammodo, quando eum occidi per-
misit, unde dicit Filius in psalmo ad eum: Quoniam
quem tu percussisti, hoc est, percuti permisisti, per-
secuti sunt (Psal. lxi). Et Deus Pater per Zacha-
riam: Percutiam pastorem (Matth. xxvi), id est, per-
cuti permittam. Ignis quoque quem ferebat, calor
et fervor summæ dilectionis illius est, qua nos dili-
git, de qua dicitur: Sic Deus dilexit mundum, ut Uni-
genitum suum daret pro mundo (Joan. iii). Nam sicut
Abraham unicum et dilectum filium suum Deo vi-
ctimam obtulit, ita Deus Pater unigenitum Filium
pro nobis omnibus tradidit. Isaac autem ipse sibi
ligna gestabat quibus erat imponendus, quia et
Christus portabat in humeris lignum crucis in quo
crucifigendus erat. Aries significat carnem Christi.
Isaac oblatus est, et non interfectus, sed aries tan-
tum, quia Christus in passione oblatus est, sed di-
vinitas illius impassibilis mansit.
Fide et de futuris benedixit Isaac Jacob et Esau.
 Fide de futuris benedixit eis, quia juxta quod eis
 imprecatus est, ita postea omnia illius evenire cro-
 didit, et quæ futura illis erant, ea benedicendo opta-
 vit. Potest et aliter intelligi De futuris mysteriis
 benedixit eis, quia Jacob figuram Christi sive popu-
 li Christiani gestabat: Esau vero Judaici.
Fide Jacob moriens singulos filiorum Joseph bene-
dixit, et adoravit fastigium virgæ ejus. Legimus in
Genesi (cap. xlviii), quod audiens Joseph ægrotare
patrem suum venit ad eum, et obtulit ei duos filios
suos, Ephraim et Manassen ad benedicendum, qui fi-
dem habens omnia illis evenire juxta quod illis a
Deo inspiratus optasset, benedixit eos. Idcirco autem
dicatur singulos illorum benedixisse, quia super
utrumque propriam benedictionem fudit, posuitque
minorem ante majorem, quoniam prævidebat res ita
futuras. Quodque sequitur, et adoravit fastigium vir-
gæ ejus, id est virgæ Joseph, dupliciter intelligi potest.
 Spiritu siquidem prophetico afflatus Jacob, cognovit
 designari per virgam illam Joseph, regnum Christi:
 per fastigium vero, id est summitatem virgæ poten-
 tiam et honorem regni Christi, de qua Psalmista
 ait: *Virga recta est virga regni tui (Psal. xlii).*
 Ergo non virgam adoravit pro Deo secundum ritum
 gentilium qui idola colebant, sed in virga Chri-
 stum, cujus regnum et potentiam prævidebat præ-
 figurari in illa. Quantum vero ad litteram pertinet,
 fortassis secundum consuetudinem illius temporis
 adoravit virgam Joseph, quem videbat Dominum esse
 totius terræ Ægypti, ea, scilicet ratione qua Esther
 legitur adorasse virgam Assueri (*Esth. v*).
Fide Joseph moriens de perfectione filiorum Israel
memoratus est, et de ossibus suis mandavit. De pro-
fectione filiorum Israel locutus est, credens omnia
vera esse quæ promiserat Deus patribus eorum,
præcipue quod dixerat ad Abraham: Scito præno-
scens quia peregrinum erit semen tuum in terra aliena,
maleque tractabunt illud annis quadringentis; verum-
tamen gentem cui servierint judicabo ego, dicit Do-
minus, et post hæc revertentur in terram patrum suo-
rum (Gen. xv); nequaquam ergo de suis ossibus manda-
ret Joseph, nisi plena fide speraret reditum eorum in

terram repromissionis. Dicit enim eis visitans: *Visitabit eos Dominus post dies multos: efferte ossa mea hinc vobiscum (Gen. 1).* Et non solum tribus Joseph ossa patris sui deportaverunt secum per desertum in terram repromissionis, sed etiam reliquæ tribus: omnium patriarcharum ossa secum detulerunt, sepelieruntque ea in Sichem, quæ evenit in possessionem tribus Joseph. Nam Abraham, Isaac et Jacob in spelunca duplici Mambræ vel Arbeæ, quam Abraham emerat a filiis Heth, sepulti sunt cum Sara et Rebecca et Lia, ubi et Adam cum Eva sepultus quiescebat. Fortassis vero quærit aliquis quæ causa exstiterit, ut omnes illi sancti patres in terra repromissionis maluerint sepeliri quam alio in loco? Cui respondendum est, non curam gerendo sepulcrorum hoc agebant, sed potius quia per Spiritum sanctum prævidebant Dominum in ea terra genus humanum redempturum, ibique resurrecturum summo cum desiderio ibi conspeliari optabant, quatenus eo resurgente, pariterque cum eo resurgerent. Nos autem non debemus pusillanimes fieri ubicunque sepeliamur, cum plurimorum martyrum nesciamus ubi eorum corpora gloriose jaceant humana.

Fide Moyses natus, occultatus est mensibus tribus a parentibus suis, eo quod vidissent elegantem infantem et non timuerunt regis edictum. Non sua fide occultatus est Moyses qui adhuc fari non poterat: sed fide parentum suorum, patris scilicet ac matris, qui fidem habentes quod omnipotens Deus posset eum liberare et custodire, custodierunt illum tribus mensibus, deinde vero cum non potuissent eum celare propter vagitus ipsius, posuerunt in fiscellam sirpeam, posueruntque in carecto fluminis. Edictum enim hujusmodi regis erat, ut omnes pueri in fluvium jactarentur. Sed quid est quod dicit, non timuisse hos regis edictum? Si non timuerunt, quare custodierunt? In hoc ergo timuerunt, quia non sunt ausi retinere eum: in hoc vero quasi non timuerunt, quia non projecerunt illum in apertum fluvium, sed in fiscella posuerunt eum, sicque immiserunt carecto fluminis, habentes spem atque fiduciam quod omnipotens Deus custodiret illum, quapropter ac si non timuissent, ita reputatum est illis. Unde ergo isti speraverunt salvare puerum, nisi per fidem? Viderunt, inquit, elegantem infantem. Siquidem ab ortu nativitatis magna fuit illi infusa gratia venustatis, non natura hoc operante, quod natus est honestus infantulus: sed gratiæ divinæ dono quæ etiam barbaram illam mulierem Ægyptiam, filiam videlicet Pharaonis, ad hoc excitavit, ut amaret eum, ut sumeret et nutriret.

Fide Moyses grandis factus, negavit se esse filium filiarum Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere jucunditatem, majores divitias æstimans thesauro Ægyptiorum improprium Christi. Aspiciebat enim in remunerationem. Tanquam si diceret ad eos quibus hæc scribebat: Nullus vestrum dimisit aulam regalem amplam et claram, neque regios thesauros, sicut Moyses fecit, qui non solum contempsit, sed etiam abnegavit. Cælo quippe

A præposito, noluit admirari Ægyptiaci regni pulchritudinem, magis eligens cum populo Dei affligi quam temporalis peccatoris habere jucunditatem. Peccatum namque deputavit, si maneret in aula regis. lætitia temporali fruens, suosque fratres in tribulatione relinqueret. Non affligi, inquam, cum aliis peccatum esse judicavit. Si igitur ille nova affligi acriter cum aliis peccatum esse judicavit, quantum cumulum peccati habituri sunt, qui congregationem fidelium deserunt? Vos, inquit, pro vobisipsis patimini, ille autem non solum pro se solo, aspiciens in remunerationem, sed etiam pro aliis hoc elegit, ut majorem mercedem reciperet, ultroque se projecit in tanta pericula, cum ei liceret pie vivere, et sæcularibus bonis perfrui. Majores, inquit, divitias æstimans thesauro Ægyptiorum improprium Christi. Improprium Christi dicit, quia pro Christo sustinuit Moyses improprium, qui unius essentiæ secundum divinitatem cum Patre est: Sive improprium Christi dicit, hoc est quale Christus sustinuit a suis propinquis. Sicut enim Christus improprium sustinuit a suis quos venerat redimere, quando ei dixerunt: *Dæmonium habes (Joan. viii)*, etc., mala ei intulerunt usque ad passionem: ita et Moyses improprium sustinuit a fratribus suis, quos volebat liberare: dicebat enim ei unus ex eis: *Quis te constituit principem aut judicem super nos? num interficere me vis sicut interfecisti heri Ægyptium? (Exod. ii).* Similiter quando quilibet a domesticis, vel ab eis quibus beneficium præstitit, improprium sustinet, improprium Christi sustinet. Aspiciebat, inquit, in remunerationem suam, et totius populi. Ita quando quisque adversi aliquid patitur, debet reducere ad memoriam quam remunerationem a Domino exinde sit recepturus.

Fide reliquit Ægyptum, non veritus animositatem regis: invisibilem enim tanquam præsentem sustinuit. Legimus in Exodo, quia cum Moysi dictum esset a quodam Hebræo qui faciebat injuriam fratri, quem Moyses voluit increpare: *Nunquid interficere ut me vis sicut interfecisti heri Ægyptium?* Fugit Moyses in verbo isto, eo quod Pharaeo audito hoc quæreretur eum interficere: sed cum manifestum sit fugisse illum in Madian, quid est quod beatus Apostolus dicit: Non veritus animositatem regis? Si enim non timuit, quare fugit? Quod ergo fugit fidei fuit, credens liberari a Deo et præteriret exterius timorem cum interius nullum haberet metum, ideoque sic ei reputatur, quasi non timuisset. Idcirco enim noluit ibi manere, ne causas jactantiæ videretur se in apertum periculum præcipitare, ac tentare Dominum Deum suum, quod omnino diabolicum est. Sancti etenim viri quandiu habent quod faciant, Deum tentare non debent, sed debent imitari Dominum suum, qui frequenter locum dedit Judæis, audientes quod ipse præcepit, dicens: *Cum vos persecuti fuerint in civitate una, fugite in aliam (Matth. x)* Fuga ergo Moysi tota exterior fuit: quoniam maxime de Dei auxilio fidebat. Unde Apostolus dicit *invisibilem*, inquit: Deum tanquam præsentem sustinuit, quod

est dicere: Ita erat fides de Dei adjutorio et ita A semper de ejus protectione securus erat, tanquam omnipotentem Deum qui natura est invisibilis, semper præsentem aspiceret.

Fide celebravit Pascha et sanguinis effusionem, ne qui vastabat primitiva, tangeret eos. Fide qua Moyses credidit per illum sanguinem salvandum esse populum, celebravit Pascha et sanguinis effusionem quo linivit postes, ne angelus qui vastabat primitiva Ægyptiorum, affligeret Israelitas, ac si diceret illis: Si sanguis agni typici in medio Ægyptiorum, et in tanta devastatione illæsos servavit Judæos, quorum postes fuerunt respersi illo sanguine, multo amplius salvabit nos sanguis viri agni, hoc est Christi, quorum ostia, id est frontes munita sunt signo passionis Christi. Timuit enim illum sanguinem angelus, B intelligens ibi Dominicam mortem, ac propterea non tetigit postes, licet quod fiebat nihil esset: sed quod per illud fiebat, magnum erat. Sanguine agni illinuntur Israelitarum postes, ne vastator angelus audeat inferre mortem; signantur Dominicæ passionis signaculo fideles populi in frontibus ad tutelam salutis, ut ab interitu liberentur.

Fide transierunt mare Rubrum tanquam per aridam terram, quod experti Ægyptii devorati sunt. Ac si diceret illis quibus ista scribebat: In tantum fidem firmiter tenere debemus, ut quando in desperationem aliquam animus noster fluctuat, tunc quoque fidei simus ut liberemur, ac si usque ad mortem veniamus, et si de nobis desperetur. Quænam spes poterat esse illis? Ex una enim parte erat mare, ex altera parte cingebantur altissimis montibus, a tertia parte erant hostes. Si vellent fugere, aut in mari erant perituri, aut in manus Ægyptiorum inciderent. Habentes autem fidem cuncta vicerunt. Fide enim qua credidit Moyses Deo, ad verbum illius percussit mare, et divisit illud in duodecim divisiones, juxta quod in Psalmis dicitur: Credentes omnes illæ tribus sicco vestigio posse transire mare, ingressæ sunt: sed prima tribus Juda, juxta quod in Osee legitur: Juda, inquit, princeps cum Deo in mari. Quapropter illud mare Hebræis fuit a dextris et a sinistris pro muro, præbens eis siccum iter: Ægyptios autem submersit. Unde dicit Apostolus quia experti illud Ægyptii devorati sunt, cognoverunt C enim quod mare esset. Ex hoc enim apparuit aquam esse, quia illi viventes absorpti sunt, et ex hoc apparuit non esse phantasiam, sed rerum veritatem, quam experti Ægyptii, devorati sunt. Allegorice autem mare Rubrum baptismus est, rubore sanguinis Christi consecratus; Hebræi qui exierunt de Ægypto, et transierunt per mare Rubrum, fideles sunt, qui derelinquentes tenebras infidelitatis, transierunt per fontem baptismatis. Pharao et Ægyptii mortui sunt in mari, quia in fonte baptismatis mortuus est diabolus, amittendo potestatem quam habebat. Mortua sunt etiam peccata originalia et actualia, si qua antea erant.

Fide muri Hiericho corruerunt circuitu dierum sep-

tem. Non enim tubarum sonitus murorum saxa dejecit, sed fides qua illi crediderunt Deo, dejecit illos. Legimus quod Domino præcipiente, Josue præcepit arcam Dei portari per septem dies in circuitu Hiericho ac personare tubis. Septimo autem die cum increpuissent tubis, corruerunt muri Hiericho quod a magno mysterio non vacat Hiericho quæ interpretatur luna, speciem hujus mundi tenet, quia sicut luna menstruis completionibus deficit, ita hic mundus quotidianis defectionibus cadit. In arca vero Ecclesia figuratur, in tubis autem æreis, prædicatores fortes accipiuntur; Josue, qui circumdedit arcam, Christus est, qui Ecclesiam suam per hunc mundum gubernat. Hanc ergo urbem Hiericho diebus septem Israelitæ ferentes arcam, æneis tubis clangentibus circumeunt, et muri ejus per arcæ præsentiam atque ærearum tubarum sonitum cadunt, quia in hoc tempore quod septem dierum vicissitudine volvitur, defertur arca, id est, dum orbem terrarum circuiens movetur Ecclesia ad prædicantium voces: quasi ad tubarum sonitum muri Hiericho, id est elati hujus mundi et principes, ac superba infidelitatis obstacula corruunt, donec in fine temporum mors novissima inimica destruat.

Fide Raab meretrix non periit cum incredulis, excipiens exploratores cum pace. Magnam consolationem et exhortationem beatus Apostolus isto in loco omnibus præbet: quia si meretrix infidelis et idololatra, sola fide salvata est, multo magis illi salvabuntur, qui ad graviora crimina non sunt prolapsi, ac si patenter diceret: Inhonestum est, si meretrice infideliores estis. Illa tantum homines nuntiantes audivit, confestimque credidit: vos autem non solum homines auditis, verum etiam voces prophetarum, quæ per omne sabbatum leguntur: et insuper ipsum Filium Dei ad vos missum cognoscitis. Nam Raab effectum fidei consecuta est. Omnibus quippe pereuntibus sola salvata est. Raab autem, quæ interpretatur dilatata, figuram tenet Ecclesiæ quæ dilatata est ab oriente in occidentem, ab aquilone in meridiem, et latitudinem charitatis habet, intantum ut etiam pro ipsis inimicis orationem fundat. Et bene de extraneis atque alienis gentibus erat vivens in desideriis carnis, ac fornicationi deserviens, quia Ecclesia aliena erat ante Domini adventum a Deo, secundum desideria vivens carnis fornicationique atque idololatriæ deserviens. Postquam autem Jesus verus misit ad eam duos exploratores, hoc est Petrum et Paulum, sive duo testamenta, fidelis effecta reliquit fornicationem idololatriæ, sicque salvata est, et salvatur quotidie ne pereat cum infidelibus. Hoc usque narravit de legislatore, et de antiquis patribus, nunc dicturus est de iudicibus qui fuerunt post Josue, nomina eorum tantummodo commemorans propter brevitatem sermonis, qui per fidem pugnaverunt, et gentes plurimas vicerunt.

Et quid adhuc dicam? Deficiet enim me tempus enarrantem. Hoc est, deficiet tempus destinatum ad scribendum Epistolam: si cuncta illorum facta pro-

sequi voluero, quos hactenus commemoravi, sive A quæ narrare possum de his qui successores illorum fuerunt, de Gedeon, Barac, Samson, Jephthe, David, Samuel, et prophetis qui per fidem vicerunt regna. Quod omnes siquidem in commune commemorat, illud est quod singulorum opera eadem fide acta sunt : quia omnes illi per fidem simul vicerunt regna. Gedeon siquidem accipiens signum a Domino in trecentis viris, qui manibus aquam hauserunt de quibus Dominus dixit ei : In his superabis Madian, in vellere quoque humido et sicco, fide repletus prostravit Zebee et Salmana, accepitque victoriam ex hostibus. Allegorice autem Gedeon qui interpretatur in utero circumiens, significat Dominum Jesum Christum, qui per incarnationis mysterium in utero virginis collocatus, plenitudine divinitatis (quæ omnia replet) totum mundum circuibat, quia implendo omnia, circumdat omnia. Trecenti autem viri, qui manibus aquam hauserunt, et accepto igne in lagenis contra Madian profecti sunt, confractisque lagenis ignis resplenduit, tubisque increpuerunt : simulque hostes in fugam conversi sunt, typum tenet sanctorum prædicatorum, qui fidem sanctæ Trinitatis habentes, signo Dominicæ passionis insigniti sunt, quod designatur per *thau* T litteram, quæ suo numero trecentos exprimit, et quæ apud veteres Judæos similitudinem crucis habebat. Lagenæ autem, quæ sunt vascula fusilia vel fictilia, significant corpora eorundem prædicatorum infirma, de quibus idem egregius prædicator dicit : *Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus* (II Cor. iv). Sonus C tubarum voces prædicatorum exprimit. Fractis ergo lagenis resplenduit ignis, hostesque in fugam versi sunt. Madianitæ typum tenent istius sæculi, quia postquam sancti martyres ab hoc sæculo deficiunt, crescunt miraculo : sicque virtute miraculorum concussi in fugam vertuntur : scilicet, aut fidei subdendo eos, aut etiam a tormentis cessando, victi timore signorum. Illud quoque non vacat a mysterio, quod Gedeone orante vellus primo madidum fuit, et tota terra sicca : secundo vero vellus siccum, et tota terra madida. Vellus enim figuram tenet populi Judaici, terra autem omnium gentium. Jure ergo vellus primo madidum fuit, terra autem manente sicca, quia quando Judaicus populus rore supernæ sapientiæ fuit humefactus ante Domini adventum, omnes gentes siccitate fidei et sapientiæ exsiccatae erant. Iterum cum post Domini adventum omnes gentes rore sapientiæ fuerunt madidæ effectæ, Judæa ariditate periit. Barac (Jud. iv) ipse est Lapidoch maritus Deborah, qui fide, qua credidit prophetissæ superavit Sisaram omnesque currus ejus, Samson fide qua credidit impetravit a Deo quod orabat, plures interfecit moriens quam vivens. Dixit enim : Domine Deus, memento mei et redde nunc mihi pristinam fortitudinem, Deus meus, ut ulciscar me de inimicis meis, et pro amissione duorum luminum unam ultionem accipiam (Jud. xx). Jephthe fidem habuit pugnando contra filios Amon, et filiam suam offerendo, licet in hoc

stulte egisset, quod omnipotenti Deo sanguinem humanum fundens putavit placere. Vovit siquidem ut si ei Dominus victoriam daret de filiis Amon, immolaret ei quicumque primus occurreret de domo sua. Quod et ita fecit. Nam occurrit ei filia sua, quam post deploratam virginitatem occidit (Jud. xi). Sed potest quæri qua de causa mos inoleverit, ut omni anno virgines Hebræorum plorent filiam Jephthe. Quæ ista cognoscitur esse ratio, ut dum cernunt deplorari illam a filiabus suis, nemo ad tantam stultitiam tantumque piaculum audeat prosilire, ut Deo humanum sanguinem fundat. David fide plenus processit contra Philistæum, et interfecit eum (I Reg. xvii). Et quoniam Deo credidit, multas promissiones de Christo promeruit. Samuel propheta et sacerdos fidem habuit perfectam, qua unxit David in regem ad verbum Domini, et occidendo Agag, regem Amalech (I Reg. xv), operati sunt justitiam, quia quod crediderunt corde, opere compleverunt, exornantes eandem fidem, adepti sunt repromissiones de Christo vel de patria cælesti. Abraham enim de Christo promissionem accepit, dicente sibi Domino : *In semine tuo, id est in Christo, benedicentur omnes gentes* (Gen. xxii). David quoque plurimas promissiones accepit, cui Dominus dixit : *Cum dormieris cum patribus tuis, suscitabo semen tuum quod egredietur de lumbis tuis, et firmabo thronum ejus super thronum tuum* (II Reg. vii). Et alibi : *De fructu lumbi tui ponam super sedem tuam* (Psal. cxxxii). Et cum jurejurando semel, inquit, juravi in sancto meo, si David mentiar, semen ejus in æternum manebit (Psal. lxxxviii). Obtulerunt, id est, clausuerunt ora leonum, ut Samson, David, et Daniel missus in lacum.

Exstinxerunt impetum ignis, sicut tres pueri Danielis socii jussu Nabuchodonosor Chaldaica urgente vesania, missi sunt in fornacem ignis ardentis, quibus nihil molestiæ intulit (Dan. xiii). Effugerunt faciem gladii, id est repulerunt fortitudinem hostium a se, valide pugnando, sicut Josue, Gedeon, David, alique reges et principes Judæorum. Convaluerunt de infirmitate, ut Job et Ezechias, qui, cum ægrotasset usque ad mortem, Domino sibi propitio redditus est pristinae sanitati per spatium quindecim annorum (IV Reg. x). Possumus ex infirmitatis nomine malum captivitatis intelligere, de qua liberati sunt, Domino volente, D Cyro jubente, Esdra et Nehemia procurante. Fortes facti sunt in bello, ut Jesus Nave successor Moysi, Samson qui mandibula asini multos Philistinorum interfecit (Judic. xv), David quoque rex, Juda Machabæus et fratres ejus, quorum temporibus etiam sex millia Judæorum interfecerunt centum millia hostium, et tria millia missa Antiochiam in auxilium Demetrii, peremerunt centum viginti millia. Castra verterunt exterorum in fugam. Frequenter hoc egerunt. Castra autem dicuntur a castrando, eo quod ibi castretur libido. Non est enim mos militaris ut pergentes in prælium uxores aut feminas alias secum ducant. Duo autem quondam principes terræ cum comitatu uxorum perrexerunt in bellum, Darius v. c.

delicet et Antonius, sed uterque inibi corrui. Darius quidem superatus est ab Alexandro, Antonius vero ab Octaviano Augusto.

Acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos. Eas mulieres dicit quarum filii ab Elia et Eliseo suscitati sunt, quos illæ acceperunt post resurrectionem, vel resuscitationem, non ut eos haberent in maritos, sed quos amiserant in morte, receperunt vivos. *Alii autem distenti sunt, non suscipientes redemptionem, ut meliorem invenirent resurrectionem.* Plurimi sanctorum distenti sunt, hoc est in cruce extensi funibus colligati, sicut beatus Andræas. Seu distenti, hoc est ad capita duarum arborum colligati ac disrupti, vel etiam ad brachia equorum indomitum extenti : sicque ab eis disrupti vel certe distenti sunt, hoc est decollati, quæ omnia in sanctis martyribus videntur esse completa. Non susceperunt redemptionem, hoc est liberationem in præsentia, ad hoc ut solverentur a tormentis, ut meliorem atque gloriosorem invenirent resurrectionem in futurum; quoniam quo ampliora quis tormenta pro Deo in præsentia sustinet, eo gloriosior in resurrectione apparebit.

Alii vero ludibria et verbera experti, insuper et vincula et carceres. Ludibria dicuntur a ludo, hoc est irrisione. Primo enim sancti martyres ludibriis et irrisionibus deludebantur, deinde verberibus afficiebantur, sicque vinculis astricti, ponebantur in carceres; ad postremum vero interficiebantur diversis et exquisitis tormentis.

Lapidati sunt, ut Naboth, Jeremias in Ægypto a reliquiis transmigratorum, Ezechiel in Babylone, alique quamplures in Novo Testamento. Secti sunt. Hic pluralis numerus pro singulari positus est. Neminem enim sanctorum legimus in Veteri Testamento sectum, nisi Isaiam prophetam, quem fecit secari serra lignea Manasses rex, qui filiam ejus habebat in uxorem. *Tentati sunt, ut Abraham et alii multi, non ad deceptionem, sed potius ad probationem, illa scilicet tentatione de qua dicitur : Tentat vos Dominus Deus vester, id est probat vos; nam Deus intentator malorum est (Jac. 1).* *In occisione gladii mortui sunt, ut Urias et Josias, et alii multi.* *Circumierunt in melotis, in pellibus caprinis, egen-tes, angustiat, afflicti.* Eliam in hoc loco debemus intelligere, et alios qui taliter egerunt, et qui afflicti undique penuriis et tribulationibus angustiat, fide sustinuerunt omnia, ut ad desideriorum supernorum præmia possent pervenire. Omnis autem indigentia et egestas angustia vocatur, qua angustiat homo, id est affligitur, seu fame seu alia inopia. Melotam dicunt quidam genus esse vestimenti ex pellibus caprinis, ex uno latere dependens, quo genere vestimenti, propter asperitatem in Ægypto monachi dicuntur uti. Elias quoque legitur usus isto fuisse. At vero quidam dicunt ex pellibus taxi, genus vestimenti est compositum. Est enim animal quod taxus vocatur et melius, solitus habitare in cavernis terræ : cujus pellis hispida esse fertur, a quo nomine de-

rivatur vocabulum hujus vestis, id est a melo melota.

Quibus dignus non erat mundus. Mundi nomine hic sub una significatione possumus intelligere amatores mundi, qui, terrena solummodo appetentes, ab amore creatoris sui longe remoti erant, ac propterea non erant digni tales socios habere, quales fuerunt illi quarum magnalia Apostolus supra descripsit. Sive mundi nomine possunt accipi omnia quæ continentur in cælo et in terra, aurum videlicet, argentum, gemmæ atque omnia pretiosa, et ipsi insuper reprobi, amore mundanarum rerum decepti. Istis ergo sanctis non erat dignus mundus, hoc est, si totus redigeretur sub pretio, non poterat uni illorum recte comparari, neque etiam si omnia illa in pretium dari potuissent, talem aliquem virum emere poterant. **B** Ut ergo ex pluribus paucorum memoriam agamus, quomodo poterat talis ac tantus vir comparari ut Moyses fuit, qui, quando voluit, mare divisit, quando voluit, aquas ejus reduxit, quando voluit, manna de cælo descendere fecit, aquam de petra produxit, et cætera innumerabilia quæ fecit (*Deut. VIII*). Vel quomodo poterat comparari pretio mundano talis ac tantus vir ut fuit Josue successor ejus, qui, quando voluit, solem ac lunam, illa duo maxima luminaria, uno in loco stare fecit, dicens : *Sed contra Gabaon, et luna contra vallem Aialon ne movearis?* (*Josue, x.*) Fortassis dicit aliquis : Ideo non poterant emi, quia non poterant inveniri; utique verum est quia non poterant in toto mundo similes illorum inveniri : et si potuissent, nequaquam ullo pretio pos-

C sent comparari, quoniam quod totus mundus nequibat perficere, hoc unus illorum verbo agebat. Nam cum totus mundus temporibus Eliæ laborasset per tres annos et sex menses siccitate, nec potuisset pluviam impetrare, verbo Eliæ apertæ sunt catartæ cæli, et venit pluvia super faciem terræ. *In solitudinibus errantes, in montibus et speluncis et in cavernis terræ.* Eliam eximium prophetarum hic vult intelligi, et filios prophetarum qui temporibus Achab et Jezabelis fugati sunt, eo quod voluisset eos Jezabel interficere, tunc temporis pavit eos quinquagenos Abdias in speluncis et in cavernis terræ. Unde et meruit donum prophetiæ juxta quod Dominus in Evangelio dicit, qui recipit prophetam in nomine prophetæ mercedem prophetæ accipiet. **D** *Et hi omnes testimonio fidei probati, non acceperunt repromissionem, Deo pro nobis aliquid melius providente, ne sine nobis consummarentur.* Qui sunt isti qui testimonio fidei sunt probati, nisi omnes superius memorati? Quorum tam clara et laudabilis fides commemorata est, stellæ videlicet firmamenti, terreni homines, et cælestes angeli, vivi lapides et splendidæ margaritæ, quorum opera quæ egerunt fidem eorum confirmant, quoniam absque fide impossibile est placere Deo. Testimonio itaque fidei fuerunt probati, hoc est, operatione sancta, quæ per fidem operabatur, laude digni inventi sunt, fides enim illorum operibus mundis declarabatur. Sed cum ita essent perfecti, repromissionem non acce-

perunt. Dicit ergo aliquis : Quid eis profuit Deo A illam, plerumque autem coruscationes emittit : ita servisse, si hactenus sine præmio manent ? Absit illi sancti Patres a vero sole calefacti atque illumi- hoc a fidelium cordibus, ut credamus eos sine præ- nati suo exemplo corda hominum calefaciunt atque nio manere. Adhuc quippe mortali carne circum- illuminant, suoque tempore pluviam emiserrunt ver- dati, magnum præmium perceperunt, videndi scilicet, bis, et coruscaverunt miraculis. Imposita est ergo Deumque cognoscendi, multaque mira patrandi, nobis in exemplum tam magna nubes testium, ut nunc vero quiescunt in anima, in beatitudine regni fidem illorum et opera imitari satagamus. Qua- celestis ineffabili lætitia perfruentes. Sed videamus propter sinus deponentes omne pondus vitiorum quid Joannes de illis in Apocalypsi sua dicit, sicque per pœnitentiam, somnum quoque pigritiæ, et cogi- nobis manifestabitur quam promissionem non acce- tationes infirmas. Per hoc autem quod subdidit, et perunt : *Vidi, inquit Joannes, sub altare Dei animas circumstans nos peccatum simus deponentes, osten-* dit Judæos ex omni parte a diabolo tentari, deside- *interfectorum propter verbum Dei, quod habebant, et* riisque carnalibus deservire, multisque peccatis clamabant voce magna, dicentes : *Usquequo, Domine* abundare. Per patientiam curramus ad propositum *sanctus et verus, non judicas et vindicas sanguinem nostrum de his qui habitant in terra? Et datæ sunt* nobis certamen, ut sicut illi sustinuerunt patienter *illis singulæ stolæ albæ, et dictum est illis ut requie-* B *adversa hujus sæculi, ita et nos sustineamus. Non* scerent tempus adhuc modicum, donec impleatur nu- dicit addamus cursui nostro aliquid, sed in eodem merus conservorum et fratrum illorum (Apoc. vi). manentes, curramus ad destinatum nobis certamen Singulas stolas modo habent animæ sanctorum de juxta quod Psalmista dicit : *Viam mandatorum* sua immortalitate gaudentes, et de felicitate de qua tuorum cucurri (Psal. cxviii). In præsentī enim fruuntur exultantes. Binas vero stolas habebunt, sæculo in certamine sumus positi contra vitia car- cum in generali resurrectione receperint immortalitatem et incorruptionem in corpore, quam modo nis, contra dæmones, contra falsos fratres, et ne- habent solummodo in anima. Hanc ergo promissio- cesse est ut patienter curramus, sive expleamus nem necdum perceperunt, de qua Isaias dicit : In certamen istud, quatenus pervenire possumus ad terram sua duplicia possidebunt, scilicet post genera- promissum certaminis præmium.

CAPUT XII.

Ideoque et nos tantam habentes impositam nubem testium, deponentes omne pondus et circumstans nos peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen. Nubem testium appellat multitudinem patriarcharum ac prophetarum reliquorumque fidelium qui testes fuerunt perfectæ fidei, testes etiam Filii Dei, quem prædixerunt in mundum venturum. Qui bene nubes vocantur propter altitudinem ac multitudinem meritorum. Sicut enim nubes a sole illuminatur, ejusque calore perfunditur, sicque postmodum terram calefacit et plerumque imbrificat

Aspiciamus in auctorem fidei et consummatorem Jesum qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contempta. Sicut filii parentes, et discipuli magistrorum in studio operis atque in certaminibus attendunt, informantes mentem ex parte doctorum, sumentes quasdam regulas ab eis per visum, ita et nos si volumus currere et discere ut bene curramus ad auctorem sive consummatorem Jesum Christum, attendamus qui dixit nobis : *Discede a me quia mitis sum et humilis corde* (Matth. xi) ; et alibi : *Si me, inquit, persecuti sunt, et vos persequentur* (Joan. xv) ; et : *Si patrem familias Beelzebub vocaverunt, quanto magis domesticos ejus?* (Matth. x.) Attendamus in Christum, et accipiamus in illo exemplum patientiæ, qui dixit : *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit* (Matth. xxiv). Ipse namque est auctor fidei et consummator. Auctor fidei nobis est, quia ipse nobis fidem infundit. Non enim possumus credere, nisi ab illo præveniamur. Unde ipse fidelibus suis dicit : *Non vos me elegistis,*

C *sed ego elegi vos* (Joan. xv). Ipse consummator fidei, sive perfectior est, quia consummationem sive perfectionem nobis præstat in hoc ut in fide perseveremus. Sive in hoc perfectior est fidei, quia dat voluntatem atque possibilitatem perficiendi bonum, quo ipsa fides exornetur. Nam fides sine operibus perfecta non est : *mortua enim est* (Jac. ii). In illo enim omnes perfectionem habemus qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem. Ipse Filius Dei proponens sibi, hoc est in præsentia sua statuens gaudium resurrectionis atque ascensionis in cælum, totiusque gloriæ quam percepit post resurrectionem sustinuit crucem propter hoc quod in postremo videbat sibi profuturum. Confusione contempta, hoc est pro

nihilo deputata verecundia, quoniam sine erube-
scentia et verecundia illud opprobrium sustinuit.
Gaudium namque maximum fuit illi quod pronobis
est passus, ut voluntatem Dei Patris impleret pro
quo postea potentiam supra omnem creaturam ac-
cepit. Unde ipse dicit : *Desiderio desideravi hoc pas-
cha manducari vobiscum (Luc. xxi)*. Si igitur ille
qui nullam habuit necessitatem ut crucifigeretur,
crucifixus est propter nos, quanto magis justum est
nos omnia fortiter tolerare? Ad hoc itaque Dominus
apparuit in carne ut humanam vitam admonendo
excitaret, exemplum præbendo accenderet, moriendo
redimeret, resurgendo repararet. Propter hoc enim
moriatur, ut doceret nos nihil exstimare gloriam
quæ ab hominibus defertur. *Atque in dextera sedis
Dei sedet*, hoc est in prosperitate æternæ vitæ et
plenitudine paternæ majestatis. Si nulla esset alia
Dei promissio et exhortatio, istud solum exemplum
debuerat sufficere, quod in hoc loco de Christo
ostendit Apostolus ad persuadendum omnia adversa
patienter tolerare, ut cum Christo mereamur con-
siderare in gloria. *Recogitato, cum qui talem sustinuit
a peccatoribus adversus semetipsum contradictionem,
ut non fatigemini animis vestris deficientes*. Omnia
adversa quæ Christus sustinuit a Judæis : plagas
scilicet, irrisiones, sputa, colaphos, alapas, blasphemias,
ipsamque mortem, Apostolus solo nomine
contradictionis ostendere voluit. Rememoramini,
inquit, Christum, qui tanta ac talia sustinuit con-
traria pro peccatoribus, qui peccatum non fecerat :
ut nos qui transgressores et peccatores esse digno-
scimini, non fatigemini deficientes in animis vestris :
sed imitando illum, sustinete similia patienter. Ad-
versus temetipsum sustinuit Christus contradic-
tionem, id est, dimisit illos secundum quod voluerunt
facere contra se : nihil eis contradicens. Hortator
autem eos ne deficient in tribulationibus, dum usque
ad martyrium et sanguinis effusionem non adhuc
pervenerant, Unde et subdit : *Nondum enim usque
ad sanguinem restitistis, adversus peccatum repu-
gnantes*. Ac si diceret : Et si amisistis facultates
terrenas, exspoliati a contribulibus vestris, tamen
mortem non sustinuistis. Adhuc enim vivi manetis.
Usque ad sanguinem restitit pugnans adversus pec-
catum, qui pro veritate fidei adversus infideles pu-
gnavit usque ad mortem, sicut sancti apostoli,
eorumque successores fecerunt : nam infidelitatis
peccatum maximum est : dum autem quis vult deci-
pere aut blanditiis, aut terroribus, pugnans pro fide
contra infideles, utique adversus peccatum repu-
gnat. Potest et de omni peccato intelligi, de mala
videlicet suggestionem, et prava voluntate, immundo-
que desiderio : quibus qui resistit non consentiendo
eis, adversus peccatum pugnat.

*Et obliti estis consolationis, quæ vobis tanquam
filiis loquitur, dicens : Fili mi, noli negligere disci-
plinam Domini, neque fatigeris dum ab eo argueris.*
Sapientia Dei Patris, quæ per Salomonem loque-
batur, inter cætera etiam protulit hoc per os illius,

quod beatus Apostolus modo in exemplum assump-
sit, hortans Judæos ne deficient in tribulatione :
quia a Domino arguuntur causa probationis. Dicit
ergo : Fili mi, noli negligere, sive negligenter du-
cere disciplinam Domini. Disciplina dicta est a di-
scendo, quæ alio nomine correctio morum potest
appellari. Dum enim quis angustiis et tribulationibus
afficitur, non debet fatigari nec deficere : sed potius
patienter sustinere, recogitans quia a Domino cor-
rigitur.

*Quem enim diligit Dominus castigat : flagellatau-
tem omnem filium quem recipit.* Ideo hæc testimonia
ponit Apostolus, ut sicut filii a parentibus suis fla-
gellantur, ut digni sint ad hæreditatem paternam
accedere, unde et plerumque stare tota nocte in
frigore jubentur, variisque modis excoquantur : ita
et isti similiter correctiones a Deo alacri animo sus-
tineant, ut ad veram hæreditatem perpetuæ patriæ
pervenire sint idonei. Sunt enim multi qui in pro-
speris Domino serviunt : sed tamen in adversis ce-
dunt. Hi tales non sunt adhuc perfecte probati ad
hæreditatem captandam. Unde Apostolus quem in
prosperis bene vivere docuit, ne in correctione defi-
ciat hortatur : quoniam filium quem diligit Dominus
ad hoc ut hæredem illum regni cælorum constituat :
castigat illum variis diversisque modis, et flagellat
aut infirmitate aut paupertate, aut persecutione, aut
tormentis. Notandum autem quia non omnis qui fla-
gellatur, filius est : sed omnis filius flagellatur. Quem
ergo sanctorum ab hoc sæculo ad hæreditatem sem-
piternam legimus pervenisse sine flagellatione divina?
Quapropter tanto minus de flagello quo castigamur,
murmurare debemus : quanto certius in eo paternæ
dilectionis affectum sentimus. Unde ipse dicit : *Ego
quos amo, arguo et castigo (Apoc. iii)*. At vero multi
flagellabant : ut Antiochus et Herodes, non ut ad
hæreditatem assumantur, sed ut hic ex parte demon-
stretur, quæ mala passuri sint post mortem.

*In disciplina perseverate. Tanquam filiis charissi-
mis vobis offert se Deus, subaudis : ut hæreditatem
patriæ cælestis capiatis ; ac si diceret : Melius est
vobis per disciplinam et correctionem, quæ affectu
paterno agitur, transire ad hæreditatem cælestem,
quam extra disciplinam esse, sicque ad pœnas de-
scendere inferni.* Putatis enim quod odio vos habeat
ac dereliquerit Deus, per hæc quæ passi estis? Si
hæc non pateremini, tunc magis hoc vos cogitare
competebat. Nam si flagellat omnem filium quem
recipit, qui non flagellatur sine dubio non est in nu-
mero filiorum. His verbis ostendit eis, quia unde
putabant se derelictos esse : inde magis credere po-
terant diligere ab illo. *Quis enim filius quem non cor-
ripit pater?* Solet aliquoties paterfamilias filios alie-
nos negligere : suos vero castigare et corripere, ne
eos opprimat mala negligentia. Nullus est pater sa-
piens qui non corripiat filios delinquentes, et ali-
quando bona agentes increpat ut ad meliora accen-
dantur. Unde et Heli, quia filios suos non corripuit,

non meruit eos hæredes sacerdotii post se derelin-
quere (*I Reg. 1*).

Quod si extra disciplinam estis, cujus participes facti sunt omnes boni filii, vel Patres sancti superius memorati, ergo, adulterini et non filii estis. Quisquis extra disciplinam Domini manet, cujus disciplinæ participes facti sunt omnes boni filii pertinentes ad hæreditatem cœlestem, adulterinus filius est, nec pertinet ad hæreditatem paternam, quia non est filius liberæ. Cavete ne sitis adulterini filii. Omnes enim infideles et negligentes disciplinamque Domini contemnentes, adulterini et non filii reputantur. Deinde patres quidem habuimus eruditores, et reverebamur eos. Num multo magis obtemperabimus Patri spirituum, et vivemus? Deinde, subaudis considerare debemus, quia patres habuimus eruditores, et timebamus eos, nonne multo magis obtemperabimus Deo patri spirituum, et vivemus in gloria æterna? Pater spirituum vel creator animarum, Deus omnipotens est, quia omnia creavit primum ex nihilo, deinde vero ex elementis corpora hominum, alienorumque animalium, animam vero hominis ex nihilo creavit, et creat adhuc. Non est enim putandum, quod anima pars Deitatis sit, quoniam Deitas non est creata, anima autem creata est. Idcirco autem omnipotentem Deum creatorem animarum appellat non corporum, cum omnium creator sit, quia corpus nostrum ex semine paterno simulque materno conficitur: anima vero semper a Deo ex nihilo creatur. Si, inquit, patres carnales timebamus, a quibus temporaliter erudiebamur, ut hæredes illorum mereamur fieri, quanto magis Creatori animarum obedire atque obtemperare debemus, ut cum illo in gloria æternæ beatitudinis vivamus. Nec solummodo differentia est inter eos propter discretionem personarum, quia isti terreni, ille est cœlestis, sed etiam ipsa causa disciplinæ atque eruditionis. Non enim ad eandem causam, vel ad res spirituales erudiunt, sed ad id quod eis videtur, sicut Apostolus manifestat, dicens: *Et illi quidem, patres carnales, ex quorum semine corpora sumpsimus, in tempore paucorum dierum, secundum suam voluntatem erudiebant nos: hic autem, Pater scilicet spirituum, ad id quod utile est erudit nos, hoc est ad salutem et utilitatem animæ nostræ: in recipiendo sanctificationem ejus.* Illi quidem patres carnales ad hoc erudiunt nos, ut ipsis simus utiles secundum suam voluntatem, quæ in omnibus non est utilis: Deus vero omnipotens ad omnia utilia nos instituit, ut animæ nostræ in salutem consequamur et recipiamus sanctificationem ejus, videlicet ut simus sancti secundum quemdam modum, sicut et ipse sanctus est, juxta quod ipse dicit: *Sancti estote, quia ego sanctus sum* (*Lev. xi*). Ad hoc, inquam, nos erudit et castigat, ut nos efficiat dignos suis muneribus. Unaquæque etenim gens secundum suam voluntatem filios erudit, sicut consuetudo fuit Romanorum suos filios erudire in re militari et Græcorum litteris instituere suos.

Omnis autem disciplina in præsentem quidem videtur non esse gaudii, sed mœroris; postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddit justitiæ. Omnis, inquit, disciplina tam humana quam divina, tunc quando discitur, non videtur esse disciplina gaudii, sed mœroris. Ideo autem hanc omnem et divinam et humanam disciplinam vocavit, quia quidquid discitur, disciplina vocatur. Idcirco autem in præsentem non videtur disciplina gaudii, sed mœroris, quoniam flagellatur sæpissime et constringitur, de quo id agitur sustinet famam, patitur frigus omnemque laborem. At vero cum pervenerit ad perfectionem, gaudet, lætatur, gratissimamque mercedem recipit, sicut Apostolus dicit: Postea, inquit, cum pervenerit ad culmen perfectionis, reddit ei eadem disciplina pacatissimum fructum justitiæ per eam exercitatis, id est per eandem disciplinam probatis atque perfectis. Fructum autem pacatissimum vocat gratissimam atque acceptissimam remunerationem quam percipiunt hi qui per eandem disciplinam exercentur atque probantur. Verbi gratia: Romani tirones, qui in disciplina rei militaris sunt exercitati, multa contraria primum sustinentes postea gavisii sunt, monarchiam totius orbis possidentes. Similiter intelligendum de his qui in disciplina divina affliguntur, qui præmia æterna recepturi sunt, sicut sancti apostoli, martyres et doctores Ecclesiæ. Propter quod remissas manus et soluta genua erigite, et gressus rectos facite pedibus vestris, ut non claudicans quis erret, magis autem sanetur. Propter quod? quia propter disciplinam mercedis præmium redditur, gaudiumque subsequitur: vel propterea ut possitis hæreditatem supernam cum bonis filiis percipere, remissas manus a bono opere, et torpentes otio pigritiæ: et soluta genua erigite ad bona opera agenda. Per pedes autem et genua, debemus accipere bona opera, sicut et per manus, per gressus autem intellectum intentionemque mentis, et est sensus: Talia opera agite, quæ perfectum intellectum habeant quod bona intentione fiant. Recte, inquit, ambulate, ne claudicatio plus accrescat, sed potius ad statum rectitudinis erigatur. Remissas manus et genua soluta mandat erigere, sicut et Isaias præcipit, dicens: *Confortate manus dissolutas, et genua debilia roborate* (*Isa. xxxv, 3*), ut non claudicans quis erret, id est, ut non hæsitans quis in fide bonisque operibus erret via rectitudinis, magis autem sanetur a peccatis credendo recte in Deum, ac si diceret: Qui non recte credit, melius est firmiter et tenacius credat quatenus omnibus modis inveniat medicinam animæ suæ. His autem verbis hæsitaciones eorum tangit, ad hoc ut sine aliqua dubitatione crederent in Deum.

Pacem sequimini cum omnibus, subaudis bonis, et sanctimoniam sine qua nemo videbit Deum. Plurima quidem sunt, quæ formam discretionemque christianitatis ostendunt, sed plus omnibus ac melius charitatis mutuae affectus et pax, quæ omnium hominum corda consociat. Quapropter dicit ipsa Veri-

tas : *Pacem relinquo vobis Joan. xiv. 27*); et iterum : *In hoc cognoscent omnes quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad invicem (Id. xiii, 35*; propterea Apostolus dicit : *Pacem sequimini cum omnibus bonis*. Pacis autem nomine intelligenda est dilectio et concordia. Sanctimonia autem dicitur castitas mentis et corporis ac si diceret : Ita diligite omnes bonos ut vosmetipsos, et sic in vobis castitas, sive munditia mentis et corporis, quoniam sine pace et sanctimonia nemo viderit Deum. *Beati enim pacifici, quoniam ipsi filii Dei vocabantur. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt (Matth. v)*. *Contemplantes ne quis desit gratiæ Dei*. Quid dicit contemplantes, id est diligenter attendentes atque considerantes, ut quis vestrum dicit gratia Dei, sic loquitur cum eis tanquam cum viatoribus, qui cum numero et comitatu in longa itinera permaneant quibus solet dicere is qui eis præest : Videte ne aliquis remaneat qui non pergat nobiscum; veluti si diceret : Non hoc tantum requiro, ut vos soli gratiam consequamini, patriamque cælestem intretis, sed etiam inspiciatis et cæteros. Gratiam autem Dei dicit, fidem, spem, et charitatem, per quas meretur homo gratiam Dei invenire, quia cum istis habet, et reliquas. Sive gratiam Dei dicit remissionem peccatorum, quæ nobis gratis datur a Deo in baptismo. Videte, inquit, ne quis vestrum alienus sit a gratia Dei, quæ datur in baptismo, vel a fide perfecta, cæterisque virtutibus, *ne qua radix amaritudinis sursum germinans impediatur, et per illam inquinentur multi*. Radicem amaritudinis vocat voluntatem malam pravamque intentionem, unde procedit peccatum amaritudinis. Nam sicut radix amara fructus dulces non potest proferre, sed sui similes, hoc est amaros, sulphureus quoque fons aquas non emittit habiles ad bibendum, ita mala voluntas et intentio pravam malam operationem et peccatum amaritudinis a se emittunt quibus impeditur iter ad patriam ascendendi cælestem, atque per illam malam voluntatem de qua procedunt semina nequitiae, inquinantur multi, quia modicum fermentum totam massam corrumpit, et uno peccato infidelitatis, omnia opera quæ poterant bona esse depravantur, et uno peccatore multi coinquinantur. Radix enim amaritudinis specialiter peccatum infidelitatis potest intelligi, licet ad malam voluntatem, atque intentionem nequam, ut diximus, referatur. Et congrue peccatum amarum dixit esse, quoniam nihil amarius est illo postquam fuerit perpetratum. Quod experimento agnoscunt, qui post admissum delictum, conscientiae mœrore macerantur, diraque satis amaritudine consumuntur in tantum ut amaritudo ipsius delicti, ipsum intellectum, ipsamque rationem aliquoties subvertat, sicut de Cain legimus qui in desperationem ruit.

Ne quis fornicator aut profanus ut Esau, qui propter unam escam vendidit primogenita sua. Fornicator appellatur Esau, qui contra voluntatem patris et matris uxores alienigenas duxit (*Gen. xxxvi*). Profa-

nus autem proprie dicitur irreligiosus, quasi porro, id est longe a fano et templo Dei, hic autem pro castrimargo, sive pro illo qui utile pro inutili vendit, ponitur. Quod bene congruit Esau, qui fuit castrimargus atque gulosus, vendens primogenita sua pro vili cibo, pro lenticula scilicet rufa. Primogenita autem isto in loco appellantur honor et dignitas sacerdotii. Ante sacerdotium enim Aaron, quo a Deo constitutum est in lege, omnes primogeniti sacerdotes erant sicut fuit Sem qui et Melchisedech primogenitus filius Noe fuit. Magna etenim dignitas erat habere primogenita, quoniam et de substantia atque hæreditate paterna maiorem portionem sumebant, vestimentorumque ornatu locupletior splendebat. Unde legitur in Genesi, quod Rebecca accipiens vestimenta Esau valde bona, quæ apud se dormi habebat, induit ea Jacob, sicque adduxit eum ad patrem (*Gen. xxvii*). Qui ut sensit odorem, vestimentorumque ejus fragrantiam, dixit : *Ecce odor filii mei quasi odor agri (Ibid.)*. Quia ergo inter Judæos erant quidam sectatores Esau in fornicatione atque castrimargia, reducit eis Apostolus ad memoriam factum Esau, hortans cavendum ab omnibus illis, ne quis illi similis fieret qui pro delectatione temporalium rerum, usque ad vendenda sua primogenita pervenit. Propria siquidem negligentia et cupiditate vendidit honorem, quem a Deo perceperat, et pro parva re magnam gloriam perdidit. Postremus factus est, qui erat primus : et qui erat secundus, mansit primus. *Scitote enim quoniam postea cupiens hæreditare benedictionem, reprobatus est, subaudis a Deo*. Narrat historia Genesis (*Ibid.*), quod Esau revertens de agro, ut comperit se præventum a fratre ad benedictionem patris, dixit cum lacrymis et clamore magno : *Num unam benedictionem habes, pater ? Benedic etiam et mihi*. Cui Isaac : *Dominum tuum illum constitui, et ultra, fili mi, tibi quid faciam ? (Ibid.)* Tandem victus Isaac clamoribus illius, dedit ei benedictionem de divitiis hujus sæculi : et ut in his quæ terra profert abundaret dicens : *In pinguedine terræ et in rore calii desuper, erit benedictio tua (Ibid.)*. Apparet ergo quia cum voluisset hæreditare benedictionem paternam, dignitatem videlicet sacerdotii recipere, quæ jam amiserat necnon et sanctitatem patris cum spiritu prophetiæ, peccatis impredientibus ad hoc perductus est, ut reprobaretur a Deo, et fraudaretur a fratre benedictione paterna. Unde et sequitur : *Non enim invenit penitentiae locum, quanquam cum lacrymis inquisisset eam*. Quare non invenit penitentiae locum, id est veniam per penitentiam, quam cum lacrymis quæsit ? Quia ita non quæsit ut debuit. Lacrymæ enim illæ indignationis fuerunt potius amissi honoris et rancoris contra fratrem quam humilitatis veræque penitentiae, unde et dixit : *Veniet dies luctus patris mei ut occidam Jacob fratrem meum (Ibid.)*, quapropter quanquam cum lacrymis inquisisset eam, jam ad illum locum benedictionis non potuit pervenire ut frater suus. Ita enim debuerat penitere, sicut de Petro legimus, qui cum Domi-

num negasset, egressus foras flevit amare (Luc. xii). Idcirco illi dimissum est tam grande peccatum quoniam sicut debuit pœnitentiam egit. Non enim accessistis ad tractabilem et accessibilem ignem et turbinem et caliginem et procellam, et tubæ sonum, et vocem verborum. Mos est illorum qui comparationes faciunt, ut alteram partem deprimant atque extenuent, ut res alterius partis emineat. Sic et apostolus ex comparatione illorum quæ fuerunt in Veteri Testamento, nostra majora ostendit et clariora, mansuetiora quoque et meliora atque admiratione digna. Facit enim nunc differentiam inter Christum et Moysen, inter Evangelium et legem, inter cœlum et montem Sina, aspersionem sanguinis legalis et emundationem sanguinis Christi. Multo enim meliora sunt ista quam fuissent illa. Ibi enim requiescet umbra, hic veritas tenetur et panditur. Non accepistis, inquit, ad tractabilem et accessibilem ignem, id est, non accessistis ad visibile et palpabile lumen ignis quod visu corporeo tractari possit, sicut de veteri populo Judaico legimus, sed invisibilem et incomprehensibilem Deum. Hæc in Sina monte facta referuntur, quando data est lex, ignis videlicet, turbo, caligo, procella, tubæ sonus, et vox verborum. Visus est, inquit Dominus Deus in monte Sina (Ex. xix, xx). Turbo est ventus validus auferens stipulas et levias quæque ac pulverem terræ involvens, plerumque etiam extollit quæ ponderosa sunt. Caligo est tenebrositas fumi et ignis. Procella est tempestas et pluvia. Facta sunt autem ista quando lex dabatur, ut corda Judæorum prona ad peccandum concuterentur, ne ipsam legem auderent transgredi. Unde et terræ motus exstitit ibi, ut ipsi ex toto terrore percussi, ad Deum cœlorum confugium facerent. Tenebræ autem sicut et caligo obscuritatem ipsius legis designant. Turbo sive commotio ventorum, comminationem ipsius legis, quæ dicit, si quis hoc vel illud fecerit, occidatur. Procella ipsam vindictam: tubæ sonus præsentiam et adventum Dei omnipotentis, unde idem Apostolus alias dicit: *In jussu et in voce archangeli et in tuba Dei descendet de cœlo* (I Thess. iv, 16): per tubam autem intelligitur ipsa vox angelorum. Non enim est putandum quod ænea aut cornea tuba angeli increpaverint. Vox quoque verborum non ipsius omnipotentis Dei intelligitur, sed angelorum. Per subjectam enim creaturam, hoc est per angelum, loquebatur Deus ad Moysen. Nam quod non esset vox Dei, Dominus demonstrat in Evangelio, loquens Judæis: *Neque vocem ejus audistis, neque speciem ejus vidistis* (Joan. v). Et quod Moyses cum angelo, non cum Domino fuerit locutus ostendit beatus Stephanus in concione sua quam habuit cum Judæis: hic est, inquit, Moyses, qui fuit cum angelo, qui loquebatur ei in monte Sina. Evangelium autem non fuit datum in tremore neque cum comminatione, sed affectu paterno. Locutus est Dominus fidelibus tanquam filiis. Nam ascendens in montem quando inter cætera præcepta vitæ octo beatitudines eis protulit, non appa-

ruerunt neque visa sunt signa quibus terrentur, sicut quando lex data est. Sequitur: *Quam vocem tubarum et angelorum, qui audierunt excusaverunt se, ne eis fieret verbum*, id est, ne eis loqueretur. Non enim portabant quod dicebatur ad eos, hoc est non poterant ferre vocem angeli præ timore, unde et dixerunt Moysi: *Loquere tu nobis, non loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur* (Exod. xx). Nimio enim timore fuerant perculsi, videntes totum montem Sina fumare procellas quoque et tonitrua et voces tubarum (Ibid.). *Et si bestia tetigerit montem, lapidabitur*, subaudis lapidibus grandinis cœlitus missis. Sic enim præceperat Dominus: *Longe se faciant filii Israel a monte, quoniam si homo aut aliqua bestia accesserit ad montem, lapidibus grandinis interficietur*. Et ita terribile erat quod videbatur, subaudis ut neque auderent audire, neque accedere ad montem.

Moyses enim dixit: Exterritus sum et tremebundus. Si Moyses exterritus est, quid dicendum de aliis? *Sed accessistis ad Sion montem et civitatem Dei viventis, Hierusalem cœlestem.* Ex superioribus ista pendent, ubi dictum est, non accessistis ad tractabilem et accessibilem ignem montis Sinai, sed accessistis ad Sion montem, cætera per parenthesim dicta sunt. Per Sion autem quæ interpretatur speculatio, et per Hierusalem quæ interpretatur visio pacis, vult intelligi cœlestem patriam, Ecclesiam videlicet supernam, quæ constat ex angelis et hominibus justis ad quam acceditur fide et desiderio. Accessistis, inquit, ad Sion montem, hoc est ad civitatem Dei viventis Hierusalem fide et desiderio. Et accessistis ad frequentiam sive multitudinem multorum millium angelorum, consociati illis in fide, consociandi iterum in gloria, juxta quod Dominus dicit: *Erunt electi sicut angeli Dei in cœlo, et accessistis ad Ecclesiam primitivorum qui conscripti sunt in cœlis*. Ecclesiam primitivorum debemus accipere in apostolis, qui primi crediderunt, quorum fidei illi adjuncti sunt credendo: et quorum nomina scripta sunt in memoria omnipotentis Dei, juxta quod ipsa Veritas eis dixit: *Gaudete quia nomina vestra scripta sunt in cœlis* (Luc. x). Et accessistis ad Deum judicem omnium, id est ad Dominum Jesum qui dicit: *Pater non judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio* (Joan. v), per illum enim judicabit Deus Pater non solummodo Judæos, sed omnes homines: et accessistis ad spiritum justorum perfectorum. Spiritum justorum vocat Spiritum sanctum, per quem sanctificantur omnes in baptismo. accipientes ab illo remissionem omnium peccatorum: et bene perfecti vocantur, quia tunc justii perfecti existent, dum ab omnibus contagiis mundantur, sive spiritum justorum perfectorum dicit, animas sanctorum qui apud Deum probabiles exstiterunt, quibus conjuncti fuerant illi fide et desiderio. Accessistis quoque ad Jesum mediatorem Testamenti Novi. Dominus Jesus per hoc quod homo pariter et Deus est, mediator noster est, quoniam sicut Moyses mediator fuit inter Deum et populum verba Dei referens ad populum, rursusque populi ad

Deum secundum quod ipse dicit: *Ego sequester vester* *medius inter Deum et vos* (Deut. v, 5), ita et Dominus Jesus verba Dei Patris retulit nobis, et modo nostra refert ad illum interpellans assidue pro nobis simulque sua passione confirmans nobis Testamentum Novum. *Ad aspersionem quoque sanguinis accessistis melius loquentem quam Abel.* More legis, aspersionis nomine emundationem Christi sanguinis intimavit, quoniam mundatio quæ per sanguinem fiebat, aspersionis vocabatur. Accesserunt ergo illi ad sanguinem Christi sive ad emundationem, hoc est ad passionem ejus quoniam fide passionis ejus mundati sunt. Sanguis vero Christi melius loquitur quam sanguis Abel, quia sanguis Abel vindictam exposcebat homicidæ fratris: sanguis vero Christi vitam et indulgentiam implorabat suis persecutoribus, dicente illo ad Patrem: *Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt* (Luc. xxiii, 34). Vel certe melius loquitur dum nos loquentes facit quod Jesus ipse est Filius Dei, cujus passione sumus redempti et baptismo abluti: et quia per sanguinem ejus sumus effecti filii Dei, *Videte ne recusetis loquentem*, quod est dicere: Cavete ne contemnatis Jesum loquentem per Evangelium suum, quoniam in dextera Patris sedet considerans quod unusquisque nostrum agat (Luc. xxiv). Si enim illi non effugerunt, recusantes eum qui super terram loquebatur, multo magis nos qui de cælis loquentem nobis avertimus, subaudis non effugiemus, ac si diceret: Si patres vestri vindictam omnipotentis Dei non effugerunt, qui præcepta illius prævaricati sunt fabricando idolum, quæ per Moysen vel per angelum data sunt illis, quorum uterque in terra loquebatur, multa magis nos non poterimus evadere vindictam illius, si præcepta quæ per Filium data sunt, contempserimus. Illi cum in terra loquentem audierunt, nos de cælo: propter unitatem autem personæ quam habet Filius Dei in duabus naturis, dicitur de cælo nobis loqui. In terra enim videbatur loqui per humanitatem, sed erat in terra et in cælo per divinitatem. Unde ipse dicit: *Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, Filius hominis qui est in cælo* (Joan. iii). Similiter dum Evangelium prædicatur in terris, ipse quoque de cælo nobis loquitur: quapropter audiendus est multo melius quam Moyses. Sequitur, *cujus vox movit terram tunc, subaudis quando lex data est, nunc repromittit, dicens: Adhuc semel et ego movebo non solum terram, sed etiam cælum.* Ipse qui tunc jussione movit montem Sina, et terram in circuitu ejus ubi populus stabat, quando Moysi dedit legem, ipse nunc repromittit, non partem terræ movendam a se, neque ipsam totam terram solummodo, sed etiam cælum. Et ideo quanto majora opera fieri promittit, tanto magis timendus est. Licet enim terræ motus sæpius fuerit in diversis locis diversisque partibus mundi, non fuit tamen per totum mundum, et si mota est terra, non tamen cælum. Unde bene dicit semel futurum esse hoc in die judicii, ostendens quia nunquam iterum movebuntur. Unde et sequitur:

Quod autem adhuc semel dicit, ostendit mobilium translationem tanquam factorum, ut maneant ea quæ sunt immobilia. Ista motio cæli et terræ ad innovationem et meliorationem illorum pertinet. Terra quidem, appropinquante die judicii, motum sustinebit, sed pariter movebuntur cælum ac terra: et mutabuntur ab hac specie in meliorem, juxta quod Apostolus dicit alibi: *Præterit figura hujus mundi* (I Cor. vii). Mutata figura, remanebit substantia, eritque postea cælum novum et terra nova. Cælum autem hic non sidereum neque æthereum, sed istud æereum accipe, a quo et aves cæli dicuntur.

Itaque regnum immobile suscipientes, subaudis nunc in spe, quod percepturi sumus in re, habemus gratiam per quam serviamus placentes Deo cum metu et reverentia. *Regnum immobile*, Ecclesia est cælestis quæ constat ex angelis et hominibus justis. Regnum autem Dei Ecclesia ista est, et regnum Ecclesiæ omnipotens Deus est. Hoc regnum modo suscipimus in spe, tunc autem percipiemus in re, cum tradiderit Christus regnum Deo et Patri. Idcirco autem appellatur regnum immobile, quoniam sicælum et terra immobiliter permanebunt post immutationem, multo magis electi post resurrectionem immobiliter immortalitatem in corpore, et incommutabilitatem in anima percipient, regnaturi cum Deo æternaliter: eruntque ipsi regnum immobile omnipotentis Dei, et regnum illorum contemplatio sanctæ Trinitatis. Et quod istud regnum immobile suscipiamus in re, hortatur Apostolus ut habeamus gratiam, per quam serviamus Deo, placentes illi. Gratiam autem dicit fidem rectam, spem certam, charitatem perfectam, cum operatione sancta, per quæ debemus Deo servire cum metu, timentes illum ut Deum et judicem omnium, et cum reverentia diligentes illum ut patrem. Timere eum debemus, ne et hic flagellemur, et postmodum a requie separemur.

CAPUT XIII.

Etenim Deus noster ignis consumens est. Deus omnipotens ignis appellatur, non ut materiam quam fecit consumat, sed quod exterius homo attrahat, rubiginem scilicet peccatorum. Non enim illud consumit quod ipse fecit: sed quod malitia hominum intulit. Agit et illud iste ignis, dum corda videlicet hominum ad amorem Dei accendit. De quo igne Veritas dicit: *Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut ardeat* (Luc. xii, 49)? Terra enim vocata sunt corda terrena, quæ dum semper in infinis cogitationibus desideriisque terrenis versantur, a malignis spiritibus quasi terrena conculcantur. Sed ignem Dominus in terram mittit cum afflatu Spiritus sancti corda carnalium hominum ad amorem Dei et proximi accendit. Ecce quare appellatur omnipotens Deus ignis, videlicet quia rubiginem peccatorum consumit, et corda hominum ad charitatem accendit. Sed potest adhuc quæri quare assimiletur igni? Ad hoc vero respondendum est: quia sicut ignis latet in silicibus et petris, ita omnipotens Deus in

creatura sua manet : sed tamen non videtur.

Charitas fraternitatis maneat in vobis. Quod est dicere : Ita diligite omnes, sicut vosmetipsos, recogitantes vos habere unum Deum Patrem omnipotentem, et unam matrem Ecclesiam, sive ex uno patre Adam, et una matre Eva progenitos esse : *et hospitalitatem nolite oblivisci.* Non dixit : Hospitales estote, sed hospitalitatem nolite oblivisci. Fuerant enim illi satis hospitalitatibus dediti, antequam exspoliati essent propriis facultatibus, sed postquam enudati sunt ex maxima parte propria substantia, erant iterum nimium tenaces. Quapropter hortatur eos Apostolus, ut secundum possibilitatis modum, hospitalitatis officium adimplerent, dicens eis : Hospitalitatem nolite oblivioni tradere pristinam. Hospitalitas autem hilari mente et animo læto est agenda, juxta quod beatus Petrus dicit : *Hospitales invicem sine murmuratione* (I Petr. iv, 9). Et alibi : *Hilarem datorem diligit Deus* (II Cor. ix, 7). Sequitur : *Per hanc enim placuerunt quidam Deo, angelis hospitio receptis*, ut Abraham qui meruit promissionem de filio accipere, et Loth qui liberatus est de excidio Sodomorum, unde ipse iudex omnium dicturus est in die examinis : *Quandiu fecistis uni ex minimis meis, mihi fecistis* (Matth. xxv, 40).

Mementote vincitorum tanquam simul vincti, hoc est, sicut optaretis vobis subveniri, vestrique meminisse si essetis vincti in carcere, ita mementote illorum qui pro fide Christi vinculati tenentur, videlicet tanquam et vos simul sitis vincti cum illis, *et laborantium*, subaudis mementote, *tanquam et ipsi in corpore sitis morantes*, quod est dicere. Quia in corpore adhuc estis morantes, per quod experimento cognoscitis quid necesse est laborantibus, mementote illorum qui laborant in doctrina et operatione sancta, subministrando victum, vestimentum, sicut velletis vestri meminisse, si taliter laboraretis. Per hoc enim quia in corpore mortali manetis, sicut et illi experimento probatis quia *militia est vita hominis super terram* (Job. vii, 1), et homo ad laborem nascitur, sicut avis ad volatum.

Honorabile connubium, subaudis sit in nobis, sicut placet Deo, *et thorus immaculatus*. Connubium dicitur a connubendo. Erant quidam tunc temporis qui condemnabant nuptias, dicentes immundum esse conjugale connubium, nec esse mundum posse a lecto conjugis surgentem. Unde beatus Apostolus legitimum connubium, quod causa amoris filiorum sit, non causa libidinis explendæ, non solum concedit, sed etiam dicit Deo illud placere. Honorabile enim connubium est, amore filiorum legitime uxorem ducere temporibusque certis ab ea abstinere, nec plures uxores habere, quoniam in initio (ut Scriptura dicit) creavit Deus hominem ad imaginem suam, ad imaginem Dei creavit illum, masculum et feminam creavit eos dixitque eis : *Crescite et multiplicamini* (Gen. i). In sequentibus quoque dicitur, quod futuri essent duo in carne una. Hujusmodi connubii thorus immaculatus est, hoc est legitimus

A concubitus absque fornicationis causa et immaculatus lectus, immaculati et illi inde surgentes, hoc est, maculam peccati inde non trahentes. Unde beatus Matthæus apostolus dicit in quodam loco, quia legitimum conjugium et thorus immaculatus, sordes habent quodammodo in commixtione seminis, sed peccati maculam non habent. Melius est enim uxorem legitimam ducere, quam cum meretriculis fornicari, aut etiam aliorum uxores violare. Si vero non fuerit legitimum connubium, neque amore filiorum, sed causa libidinis explendæ, pluresque fuerint uxores, jam non est honorabile connubium, neque thorus immaculatus, *fornicatores enim et adulteros judicabit Deus*. Fornicari est quoque modo pollui, libidinemque explere, adulterare vero est alterius thorum violare. Unde adulter, quasi alterius thorum violans, sed nunquid omnipotens Deus solummodo fornicatores et adulteros judicabit, hoc est, damnabit, prætermiſsis homicidis, sacrilegis, furibus, aliisque diversis criminibus involutis? Minime. Quare ergo Apostolus specialiter fornicatores et adulteros judicandos fore dixit? Nimirum quia de homicidis, sacrilegis, latronibus, parricidis, atque aliis peccatorum pondere gravatis, nulla hæsitatio est quin sint damnandi, de fornicatoribus vero et adulteris erant tunc temporis qui dubitabant, dicentes ad hæc factos masculos et feminas a Deo, ut simul coeant, ideoque non esse peccatum cum qualibet muliere concumbere, quod omnino longe a veritate est. Unde Apostolus, cum primum dixisset honorabile connubium et thorum immaculatum placere Deo, mox subintulit, *Quia fornicatores et adulteros judicabit Deus*, ostendens juste judicari fornicatores et adulteros. Si enim connubium concessum est, juste fornicatores suppliciis afficiuntur, juste puniuntur adulteri.

Sint mores sine avaritia, contenti præsentibus. Mos est honestas vitæ et bene vivendi. Non dixit : Nolite possidere divitias, sed sint mores, id est vita et conversatio vestra sine avaritia. Avarus dicitur avidus auri, videlicet quia tenax est in largiendo, et cupidus in accipiendo et qui manum habet collectam ad dandum, et extentam ad accipiendum. De quo quidam sapiens admonuit, dicens : Non sit porrecta manus tua ad accipiendum et ad dandum collecta. Fortassis postquam exspoliati fuerant propria facultate a non credentibus, cupiebant sub retentu elemosynæ iterum congregare divitias. Ideoque admonuit Apostolus ut essent mores illorum sine avaritia, contenti tantum præsentibus necessariis, non præcogitantes de futuro, juxta quod ipse alibi hortatus fuerat, dicens : Habentes victum et vestitum, his contenti simus (I Tim. vi); et ne forte dicerent : Quid facturi erimus si necessaria nobis contigerit deesse suffragia, proximis consolationem addidit, adhibens testimonium de libro Jesu Nave. *Ipse enim Deus omnipotens dixit : Non te deseram neque derelinquam.* Post mortem Moysi dixit Dominus Josue : Sicut fui cum Moyse, ita ero tecum. *Confortare, et esto robustus* (Dan. x); *non te deseram, neque derelinquam,*

Quod exemplum ut pertinet ad Josue, ita et ad omnem electum, qui spem suam in Deo habet positam. Nulla enim ratione mentitur, si in illo spem nostram ponimus.

Ita, subaudis est ille nobiscum, ut confidenter dicamus, Dominus mihi adjutor est, non timebo quid faciat mihi homo. Hominis nomine intelligitur hic, non solum carnalis quilibet adversarius, sed etiam hostis antiquus, qui homo appellatur, ab officio suo vocabulum sumens, eo quod hominem decipiat, sicut et Christus leo appellatur propter fortitudinem. Unde Propheta dicit: *Eripe me, Domine, ab homine malo* (Psal. cxxxix), id est diabolo. Oportet ergo nos in omnibus tribulationibus seu tentationibus hunc versiculum Psalmographi seu Apostoli exclamare, dicentes: *Dominus mihi adjutor est, non timebo quid faciat mihi homo*, id est quilibet hostis aut adversarius.

Mementote praepositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei: quorum intuentes exitum conversationis, imitamini fidem. Omnes quidem praelati et doctores in quantum bona praedicant et bona operantur, audiendi sunt et imitandi: in quantum vero aut non recte praedicant, aut male vivunt, neque audiendi sunt neque imitandi; verbi gratia: Si recte praedicat, et bene vivit, audiendus est et imitandus: si vero neutrum agit, non est audiendus neque imitandus: at vero si recte praedicat, licet male vivat, non est contemnendus ut non audiatur. Unde Dominus dixit (Matth. xxiii): *Quae dicunt facite, quae autem faciunt facere nolite.* Quia ergo isti bonos praepositos habuerant, sanctos videlicet apostolos eorumque successores, hortatur eos ut memores sint illorum, eorumque conversationis, considerantes exitum, hoc est perseverantiam usque in finem in fide recta, bonisque operibus imitarentur fidem, hoc est firmitatem bonorum. Quia ergo finem bonum habuit eorum conversatio, idcirco imitamini fidem illorum. Fidem autem firmitatem seu perseverantiam illorum dicit.

Jesus Christus heri et hodie, ipse et in saecula. Ad superiora pertinent ista, ubi testatus est dixisse Deum: *Non te deseram neque derelinquam.* Poterant illi respondere hoc non pertinere ad Dei promissum, quia non est nobis promissum, sed potius Josue promisit hoc Deus; ad haec Apostolus: *Nolite deficere, quoniam, sicut pertinet ad Josue ista promissio, ita pertinet ad vos, quoniam Jesus Christus qui unius essentiae existens cum Patre tunc temporis ipse fuit, ipse est, ipse erit et in saecula.* Nolite putare quasi qui tunc temporis fuit et non sit modo. Idem ei qui fuit heri, idem erit et in saeculum. Heri autem praeteritum significat tempus: hodie, praesens: saecula vero, futurum sine termino, tanquam diceret: Ante saecula et in saecula et post saecula, semper manebit, sicut de illo Propheta dicit: *Tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient* (Hebr. i).

Doctrinis variis et peregrinis nolite abduci. Doctrinae variae et peregrinae, nova dogmata sunt ha-

reticorum, quibus abducuntur et separantur simpliciores a veritate fidei, superstitiones quoque Judaeorum, qui docent abstinendum a quibusdam cibis, quos lex prohibet, quosdam vero concedunt. Quia ergo inter illos erant quidam carnaliter sapientes, qui escarum observatione et differentia seducebant quosdam, abstrahentes eos a doctrina evangelica, quae dixit *omnia esse munda mundis* (Tit. i), alloquitur illos Apostolus, ne illorum peregrina doctrina abducerentur. Quod et apertius manifestat subiungens: *Optimum est enim gratia stabilire cor, non escis quae non profuerunt ambulanti in eis.* Optimum, inquit, et perfectum est, stabilire et consolidare intellectum animi in gratia Novi Testamenti, ut habeatis fidem perfectam, credentes *omnia munda mundis*, non stabilire in differentiis et observationibus escarum, dicentes quosdam cibos mundos, quosdam immundos qui nihil profuerunt ambulanti in illis observationibus. Post Domini adventum omnia illa quae in figura contingebant, cessaverunt: et maxime postquam Dominus dixit: *Non quod intrat in os coinquinat hominem: sed omnia sunt munda mundis.* Vidit siquidem Deus cuncta quae fecit, erantque valde bona. Melius est enim fidem retinere cum perfecto opere, quem de differentia ciborum disputare, rejiciendo illa quae Deus munda creavit. Una namque perfecta observantia est, abstinere a peccatis: nihil enim prodest abstinere a cibis si non abstinence a peccatis. Nam licet gererent illi studium circa hujuscemodi observationes, nihil eis profuit, si fidem non habuerunt. In hoc enim quod legem custodiebant, profuit illis: in hoc quod escis non vescebantur, nihil utilitatis perceperunt.

Habemus altare de quo edere non habent potestatem qui tabernaculo deserviunt. Legalem consuetudinem ad mysterium spiritalemque sensum refert Apostolus. Legis siquidem praeceptum erat ut decima die septimi mensis a festivitate paschali, festivitate videlicet propinationis acciperent vitulum et hircum, et immolarent eum extra castra: sanguinem autem illorum animalium ferret pontifex in Sancta sanctorum, oraturus solus pro populo: carnes vero illorum portarentur extra castra, ibique concremarentur, nec esse licitum alicui tabernaculo deservienti ex illis comedere. Spiritualiter autem illa duo animalia, videlicet vitulus et hircus, figuram tenent Domini Salvatoris: Ipse est enim vitulus, quem pius pater in regressione filii prodigi immolavit, ipse et hircus qui pro peccatoribus oblatu est. Pontifex quoque ille qui cum sanguine illorum animalium intrabat in Sancta sanctorum oraturus pro populo, typum gerebat istius veri pontificis, qui cum sanguine passionis suae in interiora patriae caelestis intravit, oraturus pro fidelibus suis. Immolabantur illa animalia intra castra, sed carnes illorum extra castra comburebantur, quia et Redemptor noster in Hierusalem quasi intra castra immolatus est vocibus et iudicio filiorum Israel, sed carnes illius extra Hierusalem in cruce combustae sunt

igne passionis : Quando enim adjudicatus est morti, A clamantibus Judæis (*Matth. xxvi*). *Reus est mortis : Crucifige, crucifige eum*, quodammodo (quantum ad illos pertinet) immolatus est. Quod Marcus evangelista volens nobis ostendere ita esse, dicit : *Erat autem hora tertia, et crucifixerunt eum* (*Marc. xv*) : linguis videlicet suis. Nam hora sexta in cruce est levatus extra Hierusalem, ibique corpus ejus combustum est igne passionis. Altare autem illud Judæorum quod fiebat extra castra, ubi consumebantur carnes, altare Ecclesiæ est, ubi quotidie corpus consecratur Christi. Habemus ergo altare Ecclesiæ, ubi consecratur corpus Dominicum : de quo non habent potestatem edere, qui tabernaculo corporis sui deserviunt : fornicatores videlicet, adulteri, ebriosi, immundi, et hi qui seminant inter fratres discordias, omnesque qui voluptatibus et desideriis carnis suæ deserviunt. *Qui enim manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit* (*I Cor. xi*).

Quorum enim animalium inferitur sanguis pro peccato in Sancta per pontificem, horum corpora cremantur extra castra. Hæc quomodo ad Deum pertineant satis, ut reor, dictum habetur. Sed quia ipse caput omnium electorum, per carnes illas animalium possint intelligi omnes electi qui extra castra, hoc est extra conversationem sæcularium carnalium qui hominum mortificando membra sua cum vitiis et concupiscentiis, sive martyres pro Christi nomine sustinent omnia adversa, et fervore sancti Spiritus accensi consumunt in se quidquid fluidum atque libidinosum invenitur, ardentque pariter amore dilectionis Dei et proximi. Dupliciter enim consumuntur extra castra, sive dum mortificant membra sua cum vitiis et concupiscentiis, ut diximus, sive dum ad exemplum Dominicæ passionis martyrii palmam subeunt, juxta quod beatus Petrus hortatur dicens : *Christus passus est pro nobis, relinquens vobis exemplum, ut sequamini vestigia ejus* (*I Petr. ii*). Inferitur sanguis illorum intra Sancta per pontificem, dum illorum vita laudabilis Deo Patri præsentatur per verum sacerdotem Jesum qui est advocatus noster interpellans pro nobis. Et congrue per sanguinem juxta accipitur, quia vita hominis in sanguine est. Sive sanguis illorum inferitur in Sancta, dum illorum animæ cum triumpho passionis ad cœlestia deferuntur. Bene quoque in altari consumuntur quia omnia ista sancti martyres in fide adimplent, qua se credunt a Deo remunerari. De his quæ in hoc altari consecrantur, non habent potestatem edere qui tabernaculo deserviunt, quoniam ad ea quæ sancti martyres in fide perfecta sustinendo adimplent, non audent accedere hi qui carnaliter vivunt, et amore hujus sæculi tenentur astricti.

Propter quod, subaudis mysterium adimplendum, et Jesus, ut sanctificaret per sanguinem suum populum in se credentem, extra portam passus est. Sicut liber Evangeliorum testatur, dicens : Extra portam Hierusalem passus est in loco decollatorum, qui vo-

cabatur Calvarius (*Matth. xxvii*). Ut ergo Dominus umbram et figuram in veritatem converteret, quæ de se suisque in membris præfigurabantur, suoque sanguine redimeret atque mundaret populum in se credentem, foris Hierusalem passus est.

Excamus igitur ad Deum extra castra, improprium ejus portantes. Quia ergo Dominus pro nobis passus est, hortatur Apostolus ut imitemur illum, dicens : Igitur, quia ipse extra castra passus est ut nos sanctificaret, egrediamur ad eum extra conversationem carnalium hominum, mortificantes membra nostra cum vitiis et concupiscentiis, et imitemur ejus passionem, martyrium pro illo sustinendo. Hoc est enim improprium illius portare, eadem quæ ille sustinuit pati. Crux enim illius improprium ejus videtur esse paganis, nobis autem est sanctificatio et redemptio. *Excamus igitur ad eum extra castra*, despicientes præsentia, amantes futura, contemnentes visibilia, desiderantes et amantes æterna. Sequitur :

Non enim habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus. Certum est quia in hoc mundo non possumus habere habitaculum æternum, neque civitatem semper inmanentem, quoniam mundus transibit et concupiscentia ejus. Quapropter debemus tendere summis nisibus ad civitatem cœlestem Hierusalem, quæ habitatorem habet Deum, æternaliter permansurum.

Per ipsum igitur offerimus hostiam laudis semper Deo, id est fructum labiorum confitentium nomini ejus. Per ipsum, id est Christum, debemus offerre Deo Patri sacrificium laudis et gratiarum actiones pro omnibus bonis ab illo perceptis. Idcirco autem gratiarum actiones fructum labiorum vocat, quia eadem gratiarum actiones fructum præmiõrum merentur. Unde Apostolus dicit, quia ore fit confessio ad salutem (*Rom. x*). Illi ergo pecudes offerebant, nos autem nihil horum offerimus, sed solam gratiarum actionem Deo offerre debemus. De hoc sacrificio dicit Psalmista : *Immola Deo sacrificium laudis* (*Psal. xlix*).

Beneficentiæ autem et communionis nolite oblivisci. Talibus enim hostiis promeretur Deus. Beneficus, dicitur homo largus et eleemosynis deditus. Inde beneficentia dicitur largitas eleemosynarum. *Beneficentiæ, inquit, et communionis nolite oblivisci*, id est largitatis eleemosynarum, et communionis (qua communicare et participare debetis aliis ex facultatibus vestris) nolite oblivisci. Si alii vestras rapuere substantias, tamen ex eis quas habetis eleemosynas dare nolite oblivisci, sicut Propheta dicit : *Beatus qui intelligit super egenum et pauperem* (*Psal. xl*). *Talibus enim hostiis*, et muneribus eleemosynarum promeretur Deus adipisci. Unde dicit propheta : *Misericordiam volo et non sacrificium* (*Osee. vi*). Non est considerandus pauper qui videtur accipere, sed potius qui jussit dare. Eleemosyna enim quæ pauperi largitur in terra, a Deo recipitur in cœlo. Et noli attendere quod hoc tibi sit redditurus quod accepit :

tu enim terram dedisti, ille cælum reddet, tempo- A dit, neque damnat quod bonam voluntatem non ha-
ralia dedisti, æterna mercaberis.

Obedite præpositis vestris et subjaceite eis. Obedien-
dum est omnibus prælatis et prædicatoribus, in-
quantum doctrina et mores illorum sancte et pie
existunt. Si autem a via rectitudinis deviaverint,
sicut Scribæ et Pharisei, non faciamus qualia agunt,
sed qualia dicunt, nisi forte in fide contrarii exstite-
rint. Nam si in fide contrarii exstiterint, non solum
vitandi sunt, sed etiam fugiendi. At si bene docue-
rint, discrepaverint autem moribus a Christo, au-
diamus eum dicentem de talibus in persona Scriba-
rum et Phariseorum : *Super cathedram Moysi sede-
runt Scribæ et Pharisei : omnia ergo quæcunque
dixerint vobis servate et facite, secundum vero opera
illorum nolite facere. Dicunt enim et non faciunt* B
(Matth. xxi). *Ipsi enim pervigilant, quasi rationem
pro animabus vestris reddituri, ut cum gaudio hoc
faciant et non gementes.* Omnibus quidem prælatis et
præpositis obediendum est, nisi forte a veritate
fidei aberraverint : præcipue tamen illis qui pervi-
gilant, hoc est si sine intermissione vigilant in præ-
dicatione, in bono exemplo, et cura exteriorum sol-
liciti existentes, qualiter pro eis rationem reddant.
Ideo subditi debemus esse prælatis nostris, qui solli-
citi sunt de nobis, utpote pro nobis rationem reddi-
turi, ut cum gaudio hoc faciant, et non gementes,
id est, ut cum lætitia et hilaritate curam nostri
agant, et non cum murmure et perturbatione animi,
quoniam plerumque mala conversatio et inobedientia
subjectorum ad amaritudinem provocant animos præ-
latorum, adeo ut segniores atque tristiores circa
profectum illorum existant : sive obedire debemus
illis, ut in die iudicii cum gaudio pro nobis ratio-
nem reddant securi de præmio, et non gementes
anxii de nostra damnatione. *Hoc enim non expedit
vobis, subaudis ut illi gemendo curam vestri agant,
vel pro vobis rationem cum tristitia reddant.*

Orate pro nobis. Hic superbiam elationemque
mentis quorundam pontificum destruit, qui typo
superbiæ inflati dedignantur deprecari suos sub-
jectos, quatenus pro eis orationes fundant. Si ergo
ille qui ad hoc vocatus est a Domino, ut doctor et
magister omnium gentium fieret, non est dedignatus
petere, quatenus pro illo subjecti ejus, quos Dominus
acquisierat orarent, quanto magis indigent pleni in-
vidia, rapina, aliisque vitiis respersi, orationibus
subjectorum subveniri ? Sequitur : *Confidimus enim
quia bonam conscientiam habemus, in omnibus bene
volentes conversari.* Culpabatur Apostolus a Judæis,
quod non diligeret gentem suam, sicut gentiles,
ideoque blande ac deprecatorie alloquitur illos,
ostendens se bonam voluntatem habere in omnibus
hominibus, hoc est, et in Judæis et in gentilibus.
Confidimus, inquit, ego ac socii mei, bonam volun-
tatem non habere in omnibus hominibus, bene vo-
lentes conversari tam Judæos quam gentiles. Nolite
aliquas accusationes aut detractiones proferre,
quoniam conscientia nostra in nullo nos reprehen-

beamus erga vos

*Amplius autem deprecor vos hoc facere, quo celerius
restituatur vobis.* Voluntatis quidem meæ est venire
ad vos, ideoque attente deprecor vos pro me orare,
ut cito desiderium meum impleatur veniendi ad vos.
Et notandum quod primo postulabat ab eis orationis
suffragium ac deinde non simpliciter, sed tota in-
tentione, et omni prorsus studio piam orationem pro
eis ad Dominum fundit, inquit :

*Deus autem pacis qui eduxit de mortuis pastorem
magnum omnium in sanguine testamenti æterni Do-
minum nostrum Jesum Christum.* Deus pacis isto in
loco intelligitur Deus Pater a quo vera pax procedit,
qui est amator pacis, et qui nos pacificavit per om-
nia sibi per sanguinem Filii sui, ipse eduxit pasto-
rem magnum ovium de mortuis, id est de sepul-
cro, qui locus proprie mortuorum est, suscitans
illum tertia die, juxta quod ipse Filius appropinquans
passioni orabat dicens : *Pater, clarifica Filium tuum*
(Joan. xvii), id est, suscita Filium tuum. Et quid
dicit eidem Deus Pater in psalmo : *Exsurge, gloria
mea. exsurge, psalterium (Psal. lvi),* id est chorus
omnium virtutum. Cui Filius : *Exurgam diluculo*
(Ibid.). Deus ergo Pater eduxit Filium suum de mor-
tuis, hoc est de inferno vel de sepulcro, juxta quod
psalmus prædixerat : *Non dabis sanctum tuum videre
corruptionem (Psal. xv).* Et, ut ita dicamus, ipse
Filius suscitavit semetipsum per potentiam verbi.
Nam sicut tota Trinitas creavit illum hominem in
utero virginali, ita tota Trinitas eduxit illum a mor-
tuis, quoniam indivisibiliter operantur illæ tres per-
sonæ. Magnus autem pastor est Dominus Jesus qui
ad pascua vitæ, et amœna prata virentis paradisi
suas oves perducit. Ipse est pastor quid dicit in Evan-
gelio : *Ego sum pastor bonus (Joan. x).* Oves ejus
sunt electi, de quibus ipse dicit : *Oves meæ vocem
meam audiunt et sequuntur me, et ego vitam æter-
nam do eis (Ibid.).*

Aplet vos, id est præparet vos, perfectosque red-
dat, in omni bono, ut facialis voluntatem ejus, faciens
in vobis quod placeat coram se per Jesum Christum,
qui est gloria in sæcula sæculorum. Amen. Deus, in-
quit, pacis aplet vos in omni bono, hoc est faciat vos
aptos in fide recta, in doctrina, in operatione per-
fecta, ut possitis ejus voluntatem perficere, faciens
ipse in vobis quod placeat illi. A vobis enim nihil
boni habere potestis, nisi illo præveniente et subse-
quente, juxta quod psalmus exorat, dicens : *Mise-
ricordia ejus præveniet me, et misericordia ejus sub-
sequetur me (Psal. lvi).* Apostolus quoque alias
dicit : *Deus est qui operatur in nobis et velle, et per-
ficere (Philipp. ii).* Hæc autem omnia per Jesum
Christum, in oratione perficit, quoniam per illum
facti atque redempti sumus : et per illum quidquid
boni habemus, nobis subministratur *Cui est gloria,
id est Deo Patri et Jesu Christo, in omnia futura
sæcula. Amen.* Amen autem confirmatio est pro eo
quod est fiat, vel ita est verum ut dixit.

Rogo autem vos, fratres, ut sufferatis verbum solatii. A *Etenim per paucis scripsi vobis.* Nota quod totam Epistolam unum verbum appellavit nec dixit : *Rogo vos ut sufferatis patienter verbum admonitionis, quia pusillanimes erant; sed verbum solatii, hoc est verbum consolationis, verbumque adhortationis.* Non enim scripsi vobis multa, sed pauca, ad comparationem illorum quæ vobis dicerem, si præsens essem, timens vobis oneri esse.

Cognoscite fratrem nostrum Timotheum dimissum. Timotheus coepiscopus erat beati Apostoli, et adiutor in prædicatione, quem dicit dimissum a se, et ad prædicationem directum, sive Athenis, ubi illum dimiserat fortassin Apostolus. Potest etiam intelligi quod in carcere retentus, tunc fuerit dimissus. *Cum quo, id est cum Timotheo, si celerius venerit ad vos, videbo vos.* Mansuetiores eos vult reddere, dicens se paratum ad eos venire.

Salutate omnes præpositos vestros et omnes sanctos. Sicut generaliter omnibus Hebræis hanc epistolam scripserat, ita generaliter omnes salute vigere optabat, non solum prælatos, sed etiam omnes subjectos, quos sanctos vocat, quia sancti fuerant in baptismo,

et simulque blanditur eis, dum honorabiliter eos salutat, quatenus animadverterent se diligere ab illo, non ad oculum, sed et ex toto mentis affectu. *Salutant vos de Italia fratres.* Apertissime his verbis nobis innuit quia Romæ hanc epistolam scripserit, quæ in regione Italica sita est, et sicut doctoribus videtur, in carcere erat tunc temporis.

Gratia cum omnibus vobis. Amen. Gratia dicitur gratis data. Gratia autem nomine debemus hic accipere fidem perfectam cum executione bonarum operum, remissionem quoque peccatorum, quam percipiunt electi tempore baptismatis, donum etiam Spiritus sancti, quod datur tam in baptismo quam per impositionem manus episcoporum, quæ omnia gratis a Deo dantur. Orat ergo Apostolus ut ista omnia illi quibus scribebat possiderent. Oremus et nos Dominum pia supplicatione, quatenus per suffragium egregii sui Apostoli horum numerum nos possessores in præsentem efficiat, fidemque quam docuit integerrime custodientes, bonisque operibus exornantes, ad contemplationem supernæ visionis, Christo duce, pertingere mereamur. Amen.

HAYMONIS

HALBERSTATENSIS EPISCOPI

EXPOSITIONIS IN APOCALYPSIN B. JOANNIS LIBRI SEPTEM

(Juxta editionem datam Coloniae anno 1531, apud Eucharium, procurante Godefrido Hittorpio.)

HAYMONIS PRÆFATIO.

Legimus in Ecclesiastica historia beatum Joannem a Domitiano impiissimo Cæsare in Pathmos insulam relegatum, exsilio deportatum, metallo damnatum ob insuperabilem Evangelii prædicationem, ut ibi forsitan secreta marmorum, vel terram foderet, aut his similibus præceptis deserviret imperialibus, sicut legimus factum in passionibus sanctorum martyrum. Ubi quanto magis putabatur vinciri custodia humana, tanto magis metas humanitatis transcendens, meruit videre cœlestia. Et cui certa negabantur spatia terrarum excedere, secreta sunt concessa penetrare cœlestia. Et quanto magis destitutus est humano solatio, tanto ei adfuit divinum. Ibi quoque meruit videre hanc prophetiam de statu præsentis et futuræ Ecclesiæ, quæ inter reliquos Novi Testamenti libros prophetia nominatur, sicut in sequentibus dicitur : *Beatus qui legit verba prophetiæ hujus.* Sed tanta distantia est inter hanc pro-

phetiam et eam quæ revelata est ante adventum Domini, quanta distantia est inter servum et dominum, inter legem et Evangelium, inter Deum et hominem : quia quod illi cernebant a longe venturum, hoc iste jam ex parte maxima factum et in præsentem faciendum ostendit. Nam sicut beatus Joannes Baptista idcirco major habetur omnibus prophetis, quia quem illi prædixerunt, iste digito demonstravit, ita et hæc prophetia major est omnibus : quia ea quæ antiqua revelanda prædixit prophetia, hæc revelata ostendit. In hac autem revelatione nihil historicum est accipiendum, quod ipsa verba, si subtiliter inspicuntur, docere probantur. Neque enim hoc fieri potest, ut pauca e multis dicamus, quod viderit veraciter equos in visione, quorum ascensores haberent loricas igneas et hyacinthinas et sulphureas. Tria namque genera visionum patres nostri intelligenda dixerunt : primum scilicet corporale, sicut